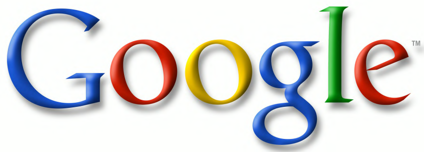

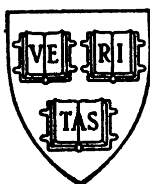
VE RI
TAS

ИСТОРИЈА ОБЛИКА

СРПСКОГА или ХРВАТСКОГА ЈЕЗИКА

ДО СВРШЕТКА XVII ВИЈЕКА

НАПИСАО

Ђ. ДАНИЧИЋ

У БИОГРАДУ

ИЗДАЊЕ И ШТАМПА ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ

1874

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY

Облике из којих су се развили облици старога словенскога језика показали су прије овога мога посла други људи, који су се особито око тога трудили: што је добра у мом послу с те стране, за то њима припада хвала. Али сам гдје гдје одступао од пута којим су они из старијих облика изводили словенске: то сам чинио само ондје гдје сам мислио да је пријеко потребно самијех облика ради, остављајући све друго науци о гласовима да расправи. Толико сам и међу границама самијех словенских језика одступао од гдјекоје дојакошње мисли. У томе мислим да је главно: је ли требало одступати? Ако јест, онда мислим да ће мањи бити укор што одступајући нијесам ни сам свагда нашао што треба.

Догнав у овом послу до конца XVII вијека завршујем га за то што је до тада у српском или хрватском језику већ било свршено ако и није свуда преобладало све чим се садашњи облици његови разликују од старијих. А извори из којих црпох ово су:

АНДР. ДЕВ. — Витала Андријашевића Devocioni („devotioni"). Млеци 1664.

АНДР. НАЧ. — Истога Pravi način za prositi milosti u gospodina boga. Млеци 1664.

АНДР. ПУТ. — Истога Put od raja. Млеци 1686.

БАНД. — Ивана Бандулавића Novo istomačen'je pištola i evangel'jih priko svega godišta. Млеци 1626.

БРН. — Nauke života redovniškoga, ke piše blaženi sveti Brnard sestri svojoj. Рукопис XVI вијека у библиотеци југослов. академије у Загребу бр. 642.

БУД. — Шимуна Будинића Ispravnik za ereji ispovidnici i za pokornih. Рим 1582.

БУН. — Ива Вучића Бунића Mandaljena pokornica. Јакин 1630.

ВРАН. ЖИВ. — Фауста Вранчића Život nikoliko izabranih divic. Рим 1606.

ВРАН. РЈЕЧ. — Истога Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum, latinae, italicae, germanicae, dalmati(c)ae et ungaricae. Млеци 1595.

Г. — Гласник српског ученог друштва.

ГЛАВ. — Фр. Главинића Svitlost duše verne. Млеци 1685.

ГРАД. ДЈЕВ. — Бас. Градића Libarce od djevstva i djevičkoga bitja. Млеци 1567.

ГРАД. ДУХ. — Истога Libarce vele duhovno i bogoljubno od molitve i kontemplan'ja. Млеци 1567.

ГУНД. ПС. — Ива Франа Гундулића Pjesni pokorne kralja Davida. Млеци 1630.

ГУНД. СУЗ. — Истога Suze sina razmetnoga. Млеци 16(23).

ГУЧ. — Арканѓела Гучетића Rozario. Рим 1597.

Д. РАЊ. — Динка Рањине Pjesni razlike. Фиренца 1563.

ДИВ. — Матије Дивковића Наук карстиански. Млеци 1611.*

ДОМ. — Живот св. Саве. Написао Доментијан. Издало друштво српске словесности трудом Ђура Даничића. Биоград 1860.

ЂАМ. — Р. Ђаманића Nauk za pisati dobro latinskiema slovima rieči jezika slovinskoga kojiem se Dubrovčani i sva Dalmatia kako vlaštitiem svojiem jezikom služi. Млеци 1639.

ЗАК. — Законик цара Стефана Душана у П. Ј. Шафарика Památky dřevn. písemn. jihoslov. Праг 1851.

ЗБОР. — Рукопис у ком су различне ствари писан ћирилицом године 1520 у библиотеци југосл. академије у Загребу бр. 542.

ЗЛАТ. — Доминка Златарића Elektra tragedia, Ljubmir pripovies pastirska i ljubav i smrt Pirama i Tizbe. Млеци 1597.

ЗОР. — Петра Зоранића Planine. Млеци 1569.

ЈЕРК. — Матија Јерковића Bogoljubna razmišljan'ja od slavnoga svetoga rozarija. Млеци 1634.

* Три књиге код којих овдје стављам звјездицу нијесам прочитао цијеле, него већ на поласку из Загреба у Биоград, да бих и из њих што имао, прочитах из сваке по неколико првијех листа, и то из Дивковићеве првијех 16 необиљеженијех бројем и за њима 39 бројем обиљеженијех листа; из Посиловићеве 45 листа бројем обиљеженијех; из Раднићеве 100 страна.

КАШ. — Барт. Кашића Život gospodina našega Isukrsta (и život sv. bogorodice). Рим 1638.

КАШ. ГРАМ. — Истога Institutionum linguae illyricae libri duo. Рим 1604.

КРН. — Брне Крнарутића Izvrsna ljubav i napokon nemila i nesrićna smrt Pirema i Tižbe. Млеци 1627.

ЉЕТ. — Љетописи српски у П. J. Шафарика Památky dřevn. písemn. jihoslov. Праг 1851.

М. — Monumenta serbica. Edidit Fr. Miklosich. Беч 1858.

МАТ. — Стјепана Матијевића Испокиедаоник. Рим 1630.

МИК. — Јакова Микаље Blago jezika slovinskoga. Лорет 1649.

МИК. ГРАМ. — Истога Gramatika talijanska. Лорет 1649.

МРН. — Ивана Томка Мрнавића Osmanšćica. Рим 1631.

Н. РАЊ. — Рукопис писан руком Николе Рањине године 1503 латиницом, у ком је из старога и новога завјета што се чита у цркви преко године, и који је у библиотеци југосл. академије у Загребу бр. 653.

ОРБ. — Мавра Орбина Zrcalo duhovno. Млеци (1621).

П. — Споменици српски преписао кнез Медо Пуцић. Биоград 1858.

ПБ. — Споменици српски преписао кнез Медо Пуцић. Биоград 1862.

ПОС. — Павла Посиловића Наслађение духовно. Млеци 1682.*

РАДН. — Мих. Раднића Pogrgjenje izpraznosti od svijeta. Рим. 1683.*

РАДОЈ. — Јур. Радојевића Гизделина Skazan'je kako gospodin bog vazda je providio svojim virnim slugam i sada ga molimo da pomože u ove sadane potribe krstianske. Okolišen'je i uzetji grada Budina. Падва 1686.

САВ. — Живот св. Симеуна. Написао св. Сава. У П. J. Шафарика Památky dřevn. písemn. jihoslov. Праг. 1851.

САВ. СТАР. — Посланица св. Саве у четвртој књизи Старина, које издаје југосл. академија у Загребу.

СТ. ПИС. — Stari pisci hrvatski. Na sviet izdaje jugosl. akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga I—V. У Загребу 1869 до 1873.

СТАР. — Starine. Na sviet izdaje jugosl. akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga I—IV. У Загребу 1869—1872.

СТЕФ. — Живот св. Симеуна. Написао краљ Стефан. У П. J. Шафарика Památky dřevn. písemn. jihoslov. Праг 1851.
ХЕКТ. — Петра Хекторовића Riban'je i ribarsko prigovaran'je i razlike stvari ine. Млеци 1568.
ЧУБР. — Андрије Чубрановића Jegjupka. Млеци 1599.
ШАФ. pam. — Památky dřevního písemnictví jihoslovnův. Sebral a vydal P. J. Šafařík. Vydání druhé. V Praze 1873.

У Биограду мјесеца јануара 1874.

Ђ. ДАНИЧИЋ.

ПРЕГЛЕД.

ДОДАЦИ.

ОБЛИЦИ ГЛАГОЛСКИ.

ПРИСТУП.

Облици постају од основа и наставака. Сваки облик има свој наставак, већ ако га је изгубио или се замијенио другим обликом; а основа је свијем облицима исте ријечи иста, већ ако која ријеч у ком облику узима другу основу. По томе разлике између једнога облика и другога исте ријечи долазе од њиховијех наставака, а разлике између једнога облика исте ријечи и истога облика друге ријечи долазе од њиховијех основа, и то од крајњега гласа у основе и његова слагања с наставком.

Није за сваки облик доста знати како му сада гласи или како би му сада гласио крајњи глас од основе и *наставак:* од таких гласова каки су сада многи облик не би могао ни на који начин постати онаки какав је сада; јер облици не постају сада, него су постали кад су сродни језици били у заједници, с тога су постали од гласова каки су онда били и по законима каки су онда у њима били, па су готови остали сваком језику: у ком се облику гласови од којих је постао нијесу били смијешали ни промијенили у оној заједници, у њему се могао сваки глас од кога је постао само промијенити према законима свакога језика, који га има, па се за таки облик може рећи да у сваком језику постаје и од онаких гласова какви су у том језику; али у ком су се облику гласови од којих је у оној заједници постао смијешали и промијенили још у оној заједници, у њему су се само они гласови који су тијем мијешањем и мијењањем постали могли промијенити према законима свакога језика, који га има, а гласови које је на тај начин облик у ком језику добио, често су са свијем други него што би у истом језику били кад би се у облику гласови од којих је (у заједници) постао само према законима истога језика

промијенили или се промијењени и смијешали. За то тражећи како постају облици не можемо гледати само како крајњи гласови у основа и како наставци гласе или могу гласити у словенским језицима, него нам треба знати гласове од којих су ти словенски гласови постали, гласове, на које су се свршивале основе и који су били у наставцима онда кад су облици постајали, а то су гласови који су заједнички језицима племена индоевропскога, међу које припадају и словенски, па су се у једнијем више а у другима мање сачували. То треба особито у наших имена (nomina) и замјеница (pronomina), јер се у њих све речено највише јавља. — Тога ради показиваћу овдје завршетке у основа и наставке тијем заједничким гласовима.[1] У глагола, у којих у словенским језицима свагда к основама онаким како у њима гласе, приступају наставци, доста ће бити да се само наставци покажу заједничким гласовима.

[1] Да се не би ти гласови мијешали са словенскима, него да би лакше било имати на уму да у словенским језицима могу и другачије гласити докле се не покаже како доиста гласе, стављаће се латинским крупнијим словима.

ОБЛИЦИ НОМИНАЛНИ.

ОСНОВЕ.

Основе именима словенских језика по гласовима на које су се вршивале кад су облици постајали јесу:

I. Основе на **u**; таке су у ријечима мушким као *во* (основа вол**u**), *дом*, *мед*, *син*.

II. Основе на **а**, и то

1. на чисто **а**; таке су
   - а) у ријечима мушким као *бог* (основа бог**а**),
   - б) у ријечима средњега рода као *село* (основа сел**а**),
   - в) у ријечима женским као *жена* (основа жен**а**);
2. на **ја**, од чега се глас *ј* по својим законима слаже с гласовима који се десе пред њим[1]; таке су основе:
   - а) у ријечима мушким као *крај* (основа кра**ја**), *коњ* (основа ко**ња**),
   - б) у ријечима средњега рода као *поље* (основа по**ља**),
   - в) у ријечима женским као *душа* (основа душ**а**).

III. Основе на **і**; таке су

- а) у ријечима мушким као *гост* (основа гост**і**),
- б) у ријечима женским као *власт* (основа власт**і**).

IV. Основе на сугласно. — Сугласна су основама на крају у словенским језицима једнака са заједничким, и то

1. *н*, пред којим је у словенским језицима самогласно *е*, тако
   - а) у ријечима мушким као *ками* (основа камен);
   - б) у ријечима средњег рода као *име* (основа имен);

[1] Глaсови који тада постају јесу *љ*, *њ*, *ћ* (шт), *ђ* (жд), *ж*, *ш*, *ч*, *ц*, *з* (не свагда, него кад тако постаје); иза гласа *р* држи се *ј* у старије вријеме у неким приликама (**царю**), а у некима се губи у гласу који њега ради буде за њим (**царь**), послије испада и у првијем приликама (**царꙗ**).

2. *т,* пред којим је за словенске језике самогласно **ѧ**, које у српском језику гласи *е;* таке су основе у ријечима средњега рода као *јагње* (основа јагњет);
3. *с,* пред којим је у словенским језицима самогласно *е;* така је основа у ријечима средњега рода као *небо,* (основа небес);
4. *р,* пред којим је у словенским језицима самогласно *е;* таке су основе у ријечима женским: *мати* (основа матер), *кћи* (основа кћер);
5. *в,* пред којим је у словенским језицима самогласно **ъ** или **о**; таке су основе у ријечима женским као *љуби* (основа **любов** или **любъв**). Будући да ово сугласно заједно са самогласним које је пред њим постаје од другога **u**, за то се оваке основе свршују управо на друго **u**: **любū**; али како од тога самогласнога постаје сугласно *в*, а у осталом се ријечи с таком основом не разликују од других с основом на сугласно, за то и њих узимам међу ове.

У адјектива се словенских основе свршују само на **а**, и то или на чисто **а**, као у *нов* (основа нов**а**), или на **ја**, као у *туђ* (основа туђ**а**).

Многе су основе прешле из своје врсте у другу одбацивши своје особине и примивши особине друге врсте, и то или за све облике или само за неке: тако су се још у старом словенском језику ријечи с основом на **u** помијешале с ријечима у којих је основа на **а**, те осим правијех својих облика имају и онаке какве могу имати само ријечи с основом на **а**; тако су у српском језику све ријечи мушке с основом на **і** (н. п. пут) прешле међу мушке с основом на **а** сачувавши само неке облике које могу имати од основа на **і**; тако су и неке женске ријечи с основом на **і** прешле међу женске с основом на **а** (н. пр. ријеч која је прије гласила *пјесан,* сада је *пјесма*); тако н. пр. ријеч *јелен,* којој се основа управо свршује на сугласно, те у старом словенском има неке облике од таке основе, она је још у старом словенском језику у самом номинативу јед. прешла међу ријечи мушке с основом **і**, а с тијем је ријечима опет у српском језику прешла међу мушке ријечи с основом на **а**.

НОМИНАТИВ ЈЕДНИНЕ.

Наставак му је s, који стојећи на крају отпада у словенским језицима по правилу по ком сугласно не може стајати на крају ријечи. Ријечи средњега рода немају у овом падежу наставка, и оне између њих у којих је основа на a замјењују овај падеж акусативом.

I. Основе на u. Крајње је u у основи кратко, те у словенским језицима слабећи постаје ъ, које у староме словенском остаје а у другима отпада: **сынъ**, *син*.

II. Основе на **a**:

A. У мушких ријечи:

1. Крајње је **a** у основи кратко, те у словенским језицима слабећи постаје *o*, које опет слабећи постаје **ъ**, па

a) у основама на чисто **a** остаје **ъ** постало од њега у старом словенском језику а у другима отпада: **родъ**, *род;* с промјеном крајњега *л* у *o*: **дно** М. 409. Н. Рањ. 58. туо Н. Рањ 182б.

б) у основама на **ја** **ъ** постало од **a** мијења се предњега гласа ради у **ь**: ако је предњи глас само *ј*, отпада иза њега **ь** и у старом словенском језику, те га нема ни у српском: **бои**, *бој;* — ако ли је предњи глас други, који постаје од *ј* и гласа који се пред њим деси[1], онда **ь** у старом словенском остаје а у српском опет отпада: **конь**, *коњ;* — ако је пред *ј* глас *р*, у старом се словенском глас *ј* губи у **ь**, или ако је било смијешано са *р*, остаје смијешани глас незабиљежен као и други (*љ*, *њ*), или се гдје гдје биљежи знаком ˆ, а у српском језику отпада и *ј*: **царь**, *цар*.

Међу ријечима с основом на **ја** биле су **ждрѣбни** и **нетии**, гдје је крајње *и*, које је гласило *ј*, предњега *и* ради и отпадало: **ждреби** М. 180. **нети** М. 273. П. 112. а мјесто **ии** долазило је разједначивањем и **еи**, али само у старије вријеме: **ждрѣбеи** Стеф. 23. Таке су се ријечи са завршетком *иј* послије промијениле одбацивши га или узевши други: тако од почетка XVI вијека долази ждријеб Н. Рањ. 177. Банд. 198. нетјак Мик. 316. али прва ријеч долази уз глагол *метати* у акусативу јед., који је једнак с номинативом, XVI и XVII

[1] Види напријед на стр. 3.

вијека још једнако са *и*: ждријеби Збор. 29. 115. ждриби Банд. 87. 93. Мат. 48. Мик. 760.

Нека народна имена која се сада говоре без крајњега *ин* налазе се с тијем завршетком још XVI вијека: хрватин Ст. пис. 3, 55. жидовин Н. Рањ. 109. тако и XVII вијека: жудијин Банд. 104.

Од два сугласна на крају, која и сада могу стајати на крају, могло се задње и одбацити, као што и сада гдје гдје бива и то од XVI вијека: даж Н. Рањ. 206. Ст. пис. 4, 115. плаш Збор. 26. лис Ст. пис. 2, 88. 3, 187. Град. дјев. 118. тако без задњега *т* има и крс Н. Рањ. 52б. — Кад су оба задња гласови *ск* и *зг*, долазе кад кад и без *а*, које се међу њих уметало као што се и сад умеће, допирући тако у сам XVII вијек: воск Н. Рањ. 112б. виск Ст. пис. 1, 243. тиск Вран. рјеч. 81. триск Ст. пис. 1, 243. Стар. 1, 235. Вран. рјеч. 40. жив. 68. Мрн. 64. мозг Вран. рјеч. 60. Док су тако гласови *ск* и *зг* долазили без уметнога *а*, могао се задњи глас и одбацити: вос Ст. пис. 4, 349. 359. тијес Ст. пис. 2, 315. тријес Ст. пис. 4, 173. 266. 5, 188. Бун. 14. моз Ст. пис. 5, 55. Тако се без уметнутога *а* налази и басилк Ст. пис. 1, 78. кладенц Ст. пис. 5, 45. мударц Каш. грам. 31.

У адјектива је као у супстантива: с основом на чисто **а**: *нов*, с основом на **ја**: *туђ*.

2. Крајње кратко **а** у основи ослабивши у *о* остаје не слабећи даље у ријечима које се говоре од мила (ипокористика) и које тога ради постају од других, особито у таким именима властитијем:

а) с основом на чисто **а**: **Растько** (т. ј. **Растиславь**) Дом. 4. **Славко** М. 13. **Бернло** М. 12. **Гостило** М. 12. **Влахо** М. 240. **Жоухо** М. 299. **Драго** М. 62. **Стано** М. 62. **Маро** М. 246. **Михо** М. 62.

б) с основом на **ја**: *аа*) остаје također *о* још непромијењено предњега гласа ради у *е*: **Баѡ** (Бајо) М. 63. **Коо** (Којо) М. 62. **Стаѡ** (Стајо) М. 62. — *бб*) мијења се *о* на *е* у ријечима од предњих (као што је Драго) на ново начињеним: **Радоє** М. 2. **Драгоѥ** М. 201. **Мароє** М. 412. **Михоє** М. 96. — Види још код вокатива јед.

Уз оваке се ријечи сачувао овако крајњи глас од основе и у гдјекојим странијем именима властитијем и другим: тако

још у старом словенском језику: **Клкъхо** Микл. lex. **Мяръко** Микл. lex. и кад је основа на **ја**, те се *о* мијења на *е*: **Клсилик** Микл. lex. **Дионисик** Микл. lex. **халътоуларик** (cartularius) Микл. lex. Тако је у српском језику од најстаријих времена: а) с основом на **а** до краја XV вијека: **Барьтоло** М. 474. **Клименьто** М. 40. **Манонло** М. 62. **Марько** М. 180. **Марьтоло** М. 43. **Михаило** М. 259. **Михоило** М. 39. **Павьло** М. 40. **Филипо** М. 40. **ієрарьхо** М. 115. 116. и послије: Александро Збор. 12б. Радн. 87. Алуберто Збор. 171б. Брнардо Збор. 14. Данило Ст. пис. 1, 89. Јеронимо Збор. 12. Исидоро Збор. 7. Ларго Банд. XVII. Михаило Каш. 48. Андр. пут 122. Радн. IIб. Полидоро Ст. пис. 4, 401. Поликарпо Банд. X. Смарагдо Банд. XVII. — б) с основом на **ја**, гдје се *о* мијења на *е*: до краја XV вијека: **Николаѥ** М. 27. 115. 117. особито у основама које пред **ја** имају *и*: **Меркоурие** Стеф. 25. **Меѳодиѥ** Стеф. 16. **Паисіє** М. 127. **Ѳеѡдосіє** М. 128. **Димитріє** Дом. 77. **Димитрьє** М. 43 **ѡктѫбрие** М. 537. и послије једнако: Мојсије Радн. 2. **Сѡпѡкліє** Стар. 3, 239. оваке стране ријечи, у којих је у словенским језицима основа на **ја**, још у старом словенском језику одбацују у неким падежима *ј*, те им се ни *о* не мијења на *е*, тако би у нас могло бити и у овом падежу у овијех ријечи, али мислим да ће прије бити талијански облик: **Матѳо** М. 6. **Маѳеѡ** М. 187. фарисео Н. Рањ. 35. Хелисео Н. Рањ. 64б. Птоломео Збор. 9в. тако и Меркурио Ст. пис. 4, 146. Отавио Д. Рањ. 83б. Тулио Збор. 7. Матијо Ст. пис. 5, 320. а према њима и Мојсио Пос. 6б. тако је страни облик и Аристотиле Збор. 12. Банд. IV. Пократе Збор. 12б. Улисе Ст. пис. 4, 409. — Али је у свијех таких странијех ријечи могао речени крајњи глас у основи и ослабити у ъ, као и у других ријечи, а по том је ъ код нас отпало: тако у старом словенском језику има и **Мяръкъ** Микл. lex., а у нас а) од основа на **а**: до краја XV вијека: **Барьтоуо** (т. ј. **Барьтоуль**) М. 451. **Марьтоль** М. 40. **Марьтоо** (т. ј. **Марьтоль**) М. 40. **Михаиль** М. 287. **Павль** М. 40. **Пилипь** М. 7. **Рафаиль** М. 221. **Рапаиѡ** (т. ј. **Рапаиль**) М. 229. и послије: Аристотио Збор. 1б. Гуч. 6. Брнарад Збор. 153б. Габрио Н. Рањ. 15б. Гуч. 295. Данил Ст. пис. 1, 90. Данио Н. Рањ. 68. Ст. пис. 4, 372. Мавар Ст. пис. 5, 342. Миховио Збор. 124б. Банд. XVIII.

Савао Банд. 191. Толомеј Збор. 6. Холоферан Радн. 58. — б) од основа на **ја**: до краја XV вијека: **Нииникии** М. 66. и без крајњега *и*, које гласи *ј*: **Власи** М. 40. **Герьваси** М. 40. **Димитри** М. 39. **октоври** М. 519. тако се налази још и XVII вијека, прем да већ ријетко: Баронij Каш. 36. Епифаниј Каш. 19. Матиј Јерк. 1. Тибурциј Вран жив. 19.[1]

Б. У ријечи средњега рода овај се падеж замјењује акусативом јед.; али им и у том падежу отпада његов наставак, а крајње кратко **а** у основи слаби само у *о*, које се у основама на **ја** мијења на *е* предњега гласа ради: с основом на чисто **а**: **стадо** М. 4. тло Вран. жив. 54. — с основом на **ја**: **покаание** М. 5. **море** М. 42.[2]

Завршетак **ие**, од кога **и** од давна отпада, па се *ј* с гласом који се пред њим деси слаже по својим законима, налази се и сажет у *и*, прем да врло ријетко: тако XIV вијека: **хтении** М. 42. на крају XV вијека: ули Ст. пис. 1, 38. 77. 99. 224. XVI вијека: ули Брн. 25. и у слику: безакони Ст. пис. 5, 72. XVII вијека: ули Вран. жив. 50. 82. окушени Пос. 3.

Неке су ријечи средњега рода прелазиле међу мушке с основом на **а**: тако се налази: весал Ст. пис. 5, 335. **језер** Андр. пут 280. рун Вран. рјеч. 110. Гунд. суз. III, LII. рух Вран. рјеч. 112. жив. 39. особито у пјесмама: твој крил Ст. пис. 2, 229. 260. 435. 3, 6. 45. 4, 86. 102. 149. 293. 351. 5, 67. 80. 144. тако ријеч средњега рода која је обична само у множини налази се и међу мушкима у једнини: уст Ст. пис. 2, 225. мој уст Ст. пис. 2, 276.

Тако су опет неке ријечи мушке прелазиле међу ријечи средњега рода: гвоздо Мрн. 142. зламено[3] Ст. пис. 3, 215. југо Вран. рјеч. 12. пинезо Буд. 105. 109. плино Мрн. 83. 146. туло Мрн. 119. И између ријечи женских с основом на

[1] О свему овоме под 2. види још у мојој расправи која ће изаћи у 25. или 26. књизи Рада југосл. академије.

[2] Прем да у другим падежима прелазе кад кад основе на **ја** међу основе на чисто **а**, те се не мијења *о* на *е*, опет мислим да ће у овом падежу бити какве год погрјешке: сунцо Д. Рањ. 24. милосрдио Андр. 93. јер више таких примјера не нађох.

[3] Да би ово дошло управо од **знама** као у Чеха jmeno од **имя**, не може се у српском језику мислити.

і овамо је прелазила: мидо Вран. рјеч. 71. жив. 29. такођер између истијех ријечи ријеч која је обична само у множини прелазила је међу ове ријечи и у једнини: јасло Вран. рјеч. 81. 122.

Ријеч средњега рода која је у обичају само у множини, налази се и у једнини XVI вијека: њидро Вран. рјеч. 98.

Ријеч која се сада говори и у средњем и у женском роду у множини, налази се тако двојако XVI вијека: кљишћа Вран. рјеч. 38. жив. 62. кљишће Зор. 7.

Ријеч средњега рода *тло* мјесто облика̂ једнине узима и облике множине, код којих ће се и споменути.

У адјектива је као у супстантива: с основом на чисто **а**: *ново*, — с основом на **ја**: *туђе*.

В. У женских ријечи: крајње је **а** у основи било дуго, за то у словенским језицима не слаби као у мушких ријечи, него само бива кратко *а*: с основом на чисто **а**: *жена*; — с основом на **ја**: *душа*.

Које се ријечи свршују у овом падежу на **ни** и на **ыни** оне су у старије вријеме мјесто крајњега **а** имале **и**: **соудни** Дом. 55. тако у староме словенском језику и **милостыни**. Како је таким ријечима дошло **и** мјесто **а**, није доста протумачено; најприличније ми се чини да оне у овом падежу прелазе међу ријечи с основом на **і** задржавајући своје *ј*, па им се међу њима **ь**, које би добиле у овом падежу, једначи с тијем *ј* те постаје **и**, пред којим *ј* умекшава предње сугласно *н* у ријечи **милостыни**, а у ријечи **соудни** губи се међу два **ни**, од којих је крајње могло гласити и *и* и *ј*.

Између ријечи женских с основом на **ја** ријеч која је међу њима гласила *мравија* а по том *мравља*, као што ћемо је видјети у неким падежима, прелазила је и међу ријечи женске и мушке с основом на **і**, међу којима ће се споменути, а најпослије је прешла међу мушке с основом на **а**: мали мрав Каш. грам. 44. Андр. пут 313.

Ријеч *вила* долазила је у пјесмама и без крајњега *а* остајући у женском роду: онај вил Ст. пис. 2, 436. горска вил Ст. пис. 4, 127. твоја вил Ст. пис. 5, 193. па је тако остајала и у другим падежима јед. не мијењајући се: добре вил Ст. пис. 2, 436. ове вил Ст. пис. 2, 440. једне вил Ст.

пис. 5, 331. њекој вил Ст. пис. 2, 436. овој вил Ст. пис. 4, 148. вил овој Ст. пис. 5, 192. горску вил Ст. пис. 2, 435. једну вил Ст. пис. 4, 117. вил туј Ст. пис. 5, 223. прид том вил Ст. пис. 2, 437. с драгом вил Злат. 96. тако и у множини: дошле вил Ст. пис. 2, 207. ове вил Ст. пис. 5, 203. драге вил Ст. пис. 5, 195. — Тако и *стријела*, али је она у номинат. јед. долазила и у мушком и у женском роду: стрил Ст. пис. 2, 315. стрил ки ме израни Ст. пис. 3, 41. стрил справан Ст. пис. 4, 26. љувен стрил Ст. пис. 4, 179. стријел Ст. пис. 5, 46. златоперна стрил Зор. 31б. стрил злаћена Крн. 5б. у осталијем је падежима долазила такођер без промјене али само у женском роду: љуте стрил Ст. пис. 2, 437. својом стрил Ст. пис. 2, 435. худом стрил Ст. пис. 2, 437. — Јамачно ће бити само тако окрњено и тисућ Ст. пис. 2, 53. и у слику: држав Ст. пис. 1, 41.

Ријечи као *селе* види код вокатива јед., који замјењују номинативом, али се у номинативу не налазе у изворима које употребих.

У адјектива је као у супстантива: с основом на чисто **а**: *нова*, — с основом на **ја**: *туђа*.

III. Основе на **і**. Крајње је **і** у основи кратко, те слабећи у словенским језицима постаје **є**, а од њега **ь**, које у староме словенском остаје а у српском отпада:

а) у мушких ријечи: **пѫть**, *пут*;

б) у женских: **съмрѣть**, *смрт*, тако: звијер Ст. пис. 4, 173. 5, 205. звир Хект. 22. мисао Д. Рањ. 162б. печао Н. Рањ. 204. Збор. 33. Ст. пис. 3, 20. Банд. 51. Радн. 68. пјесан Збор. 123. Ст. пис. 5, 351. Град. дјев. 174. Гуч. 134. писан Вран. рјеч. 16. Банд. 9. писам Хект. 15б. Зор. 15. Банд. 89. **погибнь** М. 252. Збор. 30б. Гуч. 199. Банд. 182. Андр. дев. 127. погибил Јерк. 82. свирао Ст. пис. 4, 121. тако и притач Хект. 4б. Вран. рјеч. 2. Банд. 37. — Међу овијем се женским ријечима налази прешавши овамо и мрав Ст. пис. 4, 86. и стран Хект. 4. — Међу овијем је ријечима била до XVI вијека и обрв Ст. пис. 1, 51. али се XVI вијека већ налази међу ријечима женским с основом на **а**: обрва Вран. рјеч. 103.

Глас *т* иза *с* на крају могао се и одбацити (види напријед мушке ријечи с основом на **а**): кос Ст. пис. 4, 307.

5, 128. крепос Ст. пис. 4, 297. 5, 47. Андр. дев. 159. лијенос Андр. дев. 103. мас Ст. пис. 5, 119. свијес Ст. пис. 4, 173. свитлос Ст. пис. 4, 94. тако се могло *т* одбацити и иза самогласнога *р*: смр Ст. пис. 3, 195. 4, 71.

IV. Основе на сугласно:

1. на *н*:

а) у мушких ријечи самогласно, које је пред крајњим *н* у основи било кратко a а послије у словенским језицима постало *е*, с истијем крајњим *н* имајући за њим још наставак s, који је послије отпао, прелази у дуго u, од којега за словенске језике бива ы, а тај глас у српском језику гласи *и*: камы Сав. 11. М. 61. камн Стеф. 8. М. 26. 127. Н. Рањ. 56. Ст. пис. 2, 89. 3, 223. 4, 65. 204. 5, 35. Д. Рањ. IVб. Хект. 24б. Чубр. 9. Орб. 167. Гунд. суз. I, XV. Бун. 3. Каш. 44. Мик. 185. пламн Љет. 56. Ст. пис. 1, 49. Н. Рањ. 18. Чубр. 11б. Вран. жив. 37. прами Ст. пис. 4, 162. — Али су таке ријечи још у старом словенском језику прелазиле у том падежу међу мушке ријечи с основом на i; по том је у нас од првијех времена и камень М. 5. 127. камен Ст. пис. 2, 105. 4, 13. 5, 338. Злат. 100б. Крн. 9б. Мик. 184. пламень Љет. 57. пламен Ст. пис. 2, 154. 4, 7. 57. 5, 43. Злат. 100б. Вран. рјеч. 37. Орб. 166. Крн. 9б. а и не налази се другачије него тако у том падежу: корѣнь Сав. 4. корин Н. Рањ. 14. — Те су ријечи прешавши међу ријечи мушке с основом на i, опет с њима прешле у српском језику међу мушке с основом на a, како се може видјети у осталијем падежима, а прелазећи онамо ријечи *пламен* и *прамен* могу и окрњити своју основу одбацивши крајње сугласно и пред њим самогласно: тако се налази од XVI вијека и плам Ст. пис. 2, 422. 3, 467. 4, 4. 99. 5, 75. 338. Мик. 418. Андр. пут 161. прам Бун. 13.

б) у средњих речи: у њих, како наставка није ни било, крајње сугласно у основи са предњим самогласнијем, које је такође било a, дакле заједничко an, прелази у словенске језике као *ен*, и у њима се слива у ѧ, које у српском језику гласи *е*: брѣме М. 555. врѣме М. 311. име М. 1. раме Мик. 535. сѣме М. 106.

Ријеч *раме* има од најстаријих времена основу и без крајњега *ен* као ријечи средњега рода с основом на **а**: **рамо** Сав. 7. не само у том падежу него и у осталијем: на раму Ст. пис. 3, 283. рами своими Ст. пис. 1, 53.

Ријеч *племе* налази се и у мушком роду с цијелом основом међу ријечима с основом на **а**: племен Ст. пис. 1, 220. Зор. 19. Мрн. 186.

2. на *т:* све су ријечи с таком основом средњега рода, те немају наставка у овом падежу, за то им крајње *т* у основи оставши на крају отпада; самогласно које тада остаје на крају у старом је словенском језику **ѧ**, које у српском гласи *е*: **дѣтє** М. 329.

С таком су основом била у обичају имена властита за људе: тако до краја XV вијека: **Андрє** М. 240. **Бальдє** М. 7. **Бобє** Г. 15, 290. **Богдє** Г. 15, 289. **Бонүє** Г. 15, 290. **Добрє** Г. 15, 297. **Бладє** М. 190. **Главжє (Главжє, Гложє)** М. 295. 299. 320. **Градє** Г. 15, 297. **Дабє** М. 61. **Дадє** Г. 15, 289. **Денүє** Г. 15, 289. **Добрє** М. 60. 304. **Живє** М. 157. **Жорє** М. 295. **Климє** М. 215. **Лаврє** Пб. 19. **Лампрє** М. 295. **Лоүүє** М. 102. **Любє** М. 564. **Матє** Пб. 18. **Милє** Г. 15, 290. **Мирє** Г. 15, 290. **Мишє** М. 180. **Моүдрє** М. 60. **Орьсє** М. 295. **Паскє** М. 117. **Покрє** Пб. 27. **Прьвє** М. 59. **Прѣдє** Г. 15, 289. **Радє** Г. 15, 289. **Ранүє** Г. 15, 227. **Симє** М. 240. **Станє** Г. 15, 290. **Стипє** Пб. 18. **Тврьдє** Г. 15, 296. **Томє** Пб. 5. **Трифє** Пб. 32. **Тоүдє** М. 62. **Тоүпє** М. 564. **Храниє** Г. 15, 294. М. 564. **Юкє** М. 180. тако још XVI вијека: Ђоре Ст. пис. 2, 392. 395. Петре Ст. пис. 5, 318. 350. Хект. 2. 35. Фране Хект. 42б. — Ова су имена још XIV вијека почела прелазити с цијелом својом основом међу женске ријечи с основом на **а**: **Вльүєта** П. 20. **Юкєта** М. 259. Ђорета Ст. пис. 2, 391.

Ријеч *копиле* налази се XVI вијека и међу ријечима средњега рода с основом на **а** одбацивши од своје основе крајње *т* с предњим самогласним: копило Вран. рјеч. 67.

3. на *с*; ријечи с таком основом будући средњега рода и за то не имајући у овом падежу наставка, губе и од основе крајње *с*, а самогласно пред њим, које у словенским језицима у цијелој основи гласи *е* али које је постало од крат-

кога **а**, оставши на крају бива у словенским језицима *о*, као у ријечи среднега рода с основом на **а**: *небо*.

4. на *р*: ријечи су с таком основом женскога рода; по што им је отпао наставак **s**, отпада за њим и крајње сугласно *р* од основе нашавши се на крају, а тада самогласно за којим је било *р* и које у словенским језицима гласи *е* од старијега **а**, бива *и*:[1] **мати** М. 39. Н. Рањ. 20. Ст. пис. 5, 95. Каш. 82. **дъщи** М. 84. **дащи** М. 415. ћи Н. Рањ. 68. **кьки** М. 7. **кьщи** М. 322. **кьћи** М. 373. **кки** М. 386. **кћи** М. 425. Ст. пис. 4, 462. Д. Рањ. 11. Злат. 6б. Гуч. 120. Банд. 16. **хки** М. 78. хћи Ст. пис. 1, 32. 212. Н. Рањ. 26. 169. Стар. 1, 218. Д. Рањ. 122б. Зор. 8. Вран. рјеч. 36. жив. 39. Пошљедња се ријеч налази XVII вијека и с цијелом основом међу ријечима с основом на **i** у овом падежу са свијем изједначена с њима, али веома ријетко: кћер Радн. 21. а налази се у исто вријеме и међу ријечима женским с основом на **а**, али исто тако ријетко: хћера Крн. 9б.

5. на *в*: све су ријечи с таком основом женскога рода, наставак им **s** отпада као и другима; а како им у основи крајње *в* са самогласним које пред њим имају постаје од дугога **u**, исто дуго **u** у овом падежу на крају прелази у словенским језицима у **ы**, које у српском језику гласи *и*: **любы** М. 5. **люби** Сав. стар. 4. 231. тако и XVI вијека, али ријетко као што је ријетко и данас: љуби Ст. пис. 4, 469. Чубр. 8б. тако је у старије вријеме било и **црькы** М. 112. Оваке су ријечи могле у том падежу ширити основу добивајући на крају *и*[2]: по том је и у нас било још XIV вијека и **црькви** М. 60. 61. 145. **црькви** М. 122. Али су таке ријечи прелазиле међу оне с основом на **i** и с њима се у том падежу са свијем изједначиле: тако је до краја XV вијека било у нас:

[1] Како ту постаје *и*, није још доста протумачено; рекао бих до од заједничкога **а**, које се продуљује, бива дуго **i**, које је у словенским језицима кратко *и*.

[2] Од куда им то *и*, није доста протумачено; како су те ријечи прелазиле и међу ријечи женске с основом на **а**, могло би то њихово *и* бити у свези с онијем које у том падежу имају неке ријечи с основом на **а**, и које такођер још није доста протумачено.

любькь М. 204. 302. **любєвь** М. 31. **любавь** М. 231. 275. П. 54. **црькьвь** Стеф. 28. М. 99. **црькввь** М. 64. и **любовь** М. 178. 202. П. 8. 20. **црьковь** Стеф. 15. М. 145. 533. послије се само прва ријеч тако сачувала свега времена и то само на први начин, т. ј. са *а* пред *в*: љубав Ст. пис. 1, 122. Н. Рањ. 36б. Ст. пис. 2, 48. 3, 465. 4, 298. 5, 149. Хект. 44. Гунд. суз. I, LXXIII. Друга је ријеч још од XIII вијека прелазила и међу ријечи женске с основом на **а**, па је ондје остала и послије: **црькка** М. 39. 99. и прва се налази међу истијем ријечима XV вијека одбацивши *в* иза *б*: **люба** П. 49. тако и послије, али у данашњем значењу: љуба Хект. 6. Чубр. 7.

ГЕНИТИВ ЈЕДНИНЕ.

Наставак је **as**, од којега долази и само **-s**, а његово **-s** стојећи на крају без самогласнога за собом отпада у словенским језицима.

I. Основе на **u**. Крајње се **u** у основи шири у **au**, од чега у словенским језицима бива *у* (**оу**), а од наставка долази само **-s**, које у словенским језицима отпада: **домоу** М. 91. 140. тако још XV вијека М. 438. али на свијем тијем мјестима стоји тако из црквенијех књига, а у српском су језику још од првијех времена, из којих имамо писанијех споменика, све ријечи с основом на **u** прешле међу ријечи с основом на **а**, те у овом падежу имају као оне: **сына** М. 1. 5. **дома** М. 85. а докле су прелазиле међу њих, мијешале су се једне с другима, те је и на ријечи с основом на **а** прелазио облик какав је приличио само ријечима с основом на **u**: тако још на крају XIV вијека има **годоу** Пб. 41.

II. Основе на **а**:

А. У ријечи мушкога и средњега рода: крајње кратко **а** у основи слијева се са **а** од наставка у дуго **а**, које у словенским језицима бива кратко *а*:[1]

[1] Тако Миклошић vergl. gram. III. 4. а Шлајхер compend. стр. 537. 543. вели да је у тијем ријечима наставак -sja, пак је -sj- испало, тако вели особито за то што у литавском језику нема у тијем ријечима s, које се држи у другим ријечима. Друкчије Ф. Милер у Revue de linguistique IV. 261.

a) с основом на чисто **а**: *аа*) мушке ријечи: **доѹха** М. 1. **вѣка** М. 2. — *бб*) средње: **рождства** М. 2. **отѣчьства** М. 5. **села** М. 74.

б) с основом **ја**: *аа*) мушке ријечи: **оца** М. 1. **крьстителя** М. 2. **цари** Стеф. 27. **пастири** Стеф. 23. **нети** (мјесто нетија) М. 66. нетја Зор. 30. — *бб*) средње: **моление** М. 5. **поли** М. 86. **мори** М. 66. 82. — Иза *р* налази се *ј* још XIV вијека: **гоподари** М. 116. **поклисари** М. 138. **оулнири** М. 565. али од најстаријих времена има и без њега: у мушких ријечи: **цара** М. 5. 74. 90. Стеф. 10. Сав. 5. **господара** М. 52. 386. 406. **пастыра** Сав. 6. П. 32. М. 233. **поклисара** М. 61. 63. 411. **монастыира** М. 79. у средњих: **мора** М. 10.

Између народнијех имена, која се сада говоре без *ин* на крају, налази се у старије вријеме са *ин* у овом падежу: **грьчина** Стеф. 25.

Између женских ријечи с основом на **ја** прешавши овамо међу мушке с основом на **а** налази се у овом падежу XVI вијека: мрава Ст. пис. 5, 8. тако и између женских с основом на **і** пренесене овамо међу средње с основом на **а**: мједа Збор 114. Гуч. 214. од једнога јасла Јерк. 28.

У пјесмама у слику и јамачно само тога ради налази се и као у ријечи с основом на **і**: свити Ст. пис. 5, 4. 11. 13. свијети Ст. пис. 5, 42. 91.

Ријеч средњега рода *тло* осим редовнога тла Ст. пис. 1, 100. Вран. жив. 92. има у овом падежу и према женским ријечима с основом на **а**: тле Ст. пис. 4, 127. 131. Злат. 44б. 64б. 88. Види и генитив множине.

У адјектива је за мушки и средњи род као у супстантива: с основом на чисто **а**: **хрьстова** М. 2. **страшьна** М. 9. **югова** М. 19. **нюгова** М. 116. 267. Град. дјев. 169. Зор. 54. Гуч. 39. **господарева** М. 199. господарова Н. Рањ. 152б. **лахка** М. 274. гола Н. Рањ. 46. мртва Ст. пис. 4, 451. велика Град. дјев. 52. Злат. 74. Гуч. 106. **мала** М. 19. мала (malla) Н. Рањ. 196б. Гуч. 3. Банд. III. **царска** М. 161. мушка (рода и женскога) Н. Рањ. 115б. крстјанска Радој. 18. — с основом на **ја**: **божи** М. 307. 321. Ст. пис. 1, 116. 212. Брн. 26б. Банд. 10. **келни** М. 19. **господна** М. 11. 299. **господни** М. 460. 566. **михоли дьне** М. 20. **мратнии дне** П. 104.

Б. У женских ријечи: крајње је **a** у основи кратко, између њега и наставка **-s**, који послије отпада, долази у словенским језицима глас *н:*

а) ако је основа на чисто **a**, прелази **a** с доданим *н* у дуго **ū**, од којега за словенске језике бива **ы** (као у првом пад. јед. у ријечи мушких с основом на сугласно *н*, види напријед стр. 11), тако и у нашим старијем књигама јамачно по старом словенском језику: **владикы** М. 5. **главн** М. 11. **кєри** М. 299. и у адјектива **прѣдьтєчєкн** М. 11. а у српском су језику од најстаријих времена ријечи у којих је овака основа изједначене у овом падежу с ријечима у којих је основа на **ја**, како ће се одмах показати;

б) ако је основа на **ја**, крајње кратко **a** гласећи у словенским језицима *о* мијења се опет предњега гласа ради у *е*, које се с гласом *н* доданим основи слијева за словенске језике у **ѧ**, које у српском језику гласи *е*: **ꙁємлє** М. 4. **ꙁємлѥ** М. 9. **богородицє** М. 5. тако и у адјектива: **тоүгє** (туђе) М. 60.[1] **мєдвѣгѥ** М. 94.

Од ријечи с основом на **ја** прешло је у српском језику *е* у овом падежу и к ријечима с основом на чисто **a** замијенивши њихово **ы**, и то од најстаријих времена: **силє** М. 2. **главє** М. 2.[2] и у адјектива: **прѣкє** М. 92. велике (ствари ни велика труда не иштем) Град. дјев. 52. мале (malle) Злат. 45б.[3] — Као што су у нашем језику ријечи с основом на чисто **a** прешле у овом облику међу ријечи с основом на **ја**, тако су у руском језику а и у староме словенском пошљедњега времена ријечи с основом на **ја** прешле у овом облику међу ријечи с основом на чисто **a** добивши само **и** мјесто њихова **ы** предњега гласа ради: по томе се и у нашим књигама налази у старије вријеме у овом падежу и **ꙁємли** М. 51.

[1] Наштампано је **иꙁь стоүгє**, али мислим да је **с** од приједлога **иꙁь** и онамо иде.

[2] Није генит. него је дат.: достојни сте *хвали* Хект. 31.

[3] Од првијех је времена овај облик у придјева сажимањем изједначен са сложеним обликом, те се довољно не разликују: **морьскє** М. 4. **грьчьскє** М. 4. **срьбьскє** М. 4. божје Андр. нач. 32. велје Ст. цис. 2, 226. Д. Рањ. 30. **болѥ** П. 23. трете Буд. 56. Вран. жив. 86.

Налази се у овом падежу и **Николає** Стеф. 9. чему ће номинатив бити **Николаии** као **соудии** мјесто **соудии**. — А номинат. ће бити употребљен мјесто генитива: **Власи** М. 32-33. 44. **Димитрьє** М. 44. — Међу ријечима женским налази се у овом падежу кољенце Ст. пис. 4, 121. лонце Ст. пис. 5, 102. погибије Каш. 118. и између ријечи женских с основом на **i** налази се и међу овима: сјена Андр. дев. 87. Радн. 18.

III. Основе на **i**. Кратко **i** у основи на крају шири се у **ai**, а то се сажима у дуго **i**, које је у словенским језицима кратко, а наставак **s** отпада; тако је сада у српском језику у женских ријечи, а негда је било и у мушких:

а) у мушких: **господи** Стеф. 18. М. 562. **гости** Пб. 126. **грьтаии** Стеф. 7. **ꙁєти** М. 5. Стеф. 21. Сав. 4. **поути** М. 122. 135. 153. 264. **тати** М. 147. 162. Прем да оваки облик допире у XV вијек, опет су ове и оваке ријечи од првијех времена из којих имамо писанијех споменика прешле међу мушке с основом на **a**: **господа** М. 5. 10. 78. 89. Стеф. 4. Сав. стар. 4, 231. **гоcта** М. 432. Н. Рањ. 34. Ст. пис. 5, 16. Збор. 39б. **ꙁєта** М. 36. **поута** М. 87. 92. 127. 131. 198. Н. Рањ. 35. Ст. пис. 5, 84. Хект. 35б. Каш. 93.[1] **тата** Зак. 41. 48. тако црва Орб. 180. Бун. 38. Андр. пут 340. — И ријеч *дан* иде међу ове ријечи, види под IV.

б) у женских: **ꙁьлєди** М. 2. **ѡбласти** М. 10. **пєди** М. 20. **чacти** М. 315. **ути** Пб. 26. дјети Ст. пис. 4, 396. Злат. 13. **рати** М. 255. Ст. пис. 5, 165. погибили Каш. 107. погибли Пос. 3б. сини Хект. 16б. — Међу овијем женским ријечима налази се и обичаји Гунд. пс. 32. глиби Ст. пис. 5, 60. доби Ст. пис. 5, 25. стиди Вран. жив. 37.

IV. Основе на сугласно. Од наставка **as**, по што **s** на крају отпадне, **a** гласи у словенским језицима *e*, и тако приступа к основи:

а) у мушких ријечи још XIV и XV вијека: **камєнє** М. 131. Пб. 74. у исто вријеме између ријечи којима се основа такође свршује на сугласно, али које су још у старом словенском у самом номинативу јед. прешле међу ријечи с основом на **i**, има **корєнє** М. 71. 121. **корѣнє** М. 72. 317. Али још од XIV

[1] Гријешком са **ѣ** мјесто **a**: **поутѣ** Стар. 4, 66. у истом споменику има и **поута** Стар. 4, 65.

вијека прелазе и те и друге таке ријечи у српском језику међу мушке ријечи с основом на а, и послије већ и нема друкчије: камена Шаф. рат. 1873. 95. Н. Рањ. 56. Ст. пис. 2, 349. 5, 156. Зор. 69. Злат. 73. Гунд. суз. III, XXXIII. корена М. 248. 249. коряна М. 370. корина М. 427. коренa М. 467. Н. Рањ. 16. корена Хект. 40. корина Банд. 4. пламена Ст. пис. 2, 414. 5, 338. јељена Орб. 50. Основе *пламен прамен* прелазе и тако међу оне на а да и крајње *ен* одбацују XVII вијека: плама Гунд. суз. III, XXXI. прама Гунд. суз. III, XXXI.

И ријеч *дан* овијем падежем иде међу ове ријечи, те свега времена гласи: дьне М. 20. 22. 47. дне М. 238. 404. 450. од садањега дне Н. Рањ. 19б. ода дне Н. Рањ. 34. од дне до дне Н. Рањ. 39. шестога дне Н. Рањ. 88б. четвртога дне Ст. пис. 1, 5. прико дне Ст. пис. 3, 470. 4, 280. Град. дјев. 48. Мик. 711. прије дне Ст. пис. 5, 205. добра дне Збор. 37. ода дне Гуч. 143. од онога дне Вран. жив. 29. четвртога дне Вран. жив. 44. од дне Буд. 136. Мат. 54. ода дне до дне Банд. 31. десетога дне Банд. 122. прија дне Мик. 56. од дне до дне Пос. 6б. — Још у старом словенском ова је ријеч као и друге с основом на сугласно прелазила и међу оне с основом на і, те је и у нас XIV и XV вијека било и дьни М. 159. дни М. 165, 190. 257. 273. 302. — Али имамо још друкчије: из датива и локатива јед., који су у мушких ријечи с основом на і једнако гласили с генитивом јед., али су могли пред крајњим *и* имати *ев*, који су дакле и у ријечи *дан* могли имати *ев* (види код тијех падежа *дан*), из тијех је падежа, који су без *ев* били једнаки с генитивом, прешло *ев* и у генит., да би и у томе био једнак с њима, те од XV вијека има и ѡдь данашнега дневи М. 530. по по дневи Н. Рањ. 67. дневи Ст. пис. 3, 457. од дневи судњега Град. дух. 29. дневи осмога Гуч. 86. дневи данашњега Гуч. 143. свакога дневи Орб. 10. дневи овога Каш. 67. онога дневи Каш. 95. од дневи до дневи Андр. пут 299. — Како је у мушких ријечи нестало генитива јед. са *и* на крају, него остао само у женских, ваља да се за то *дневи* узимало као да је и женскога рода: „можемо к тому узроком *овеј дневи* размислит колика се находи злоба на свијету, јере се овој спијени да је дан они, у који Јуда смје свога и нашега господина продати“ Град. дух. 8. Прелазећи

као и друге ријечи с основом на сугласно и на і међу оне основом на а, ова пренесе онамо и ово своје *ев*, али тек од краја XV вијека: дњева Ст. пис. 1, 116. Хект. 25б. Буд. 156. Вран. жив. 25. Каш. грам. 32. Банд. 19. Мрн. 36. Глав. 44. а без *ев* налази се међу ријечима с основом на а од друге половине XV вијека али много рјеђе: дна М. 525. дана Каш. грам. 32. Бун. 20. Мик. 55. Пос. 25.

б) у средњих до краја XV вијека: врѣмене М. 35. 339. П.14. 172. имене Стеф. 8. племене М. 74. 360. 534. Пб. 88. сѣмене М. 67. дѣтете П. 32. окуете Сав. 7. Живете М. 262. П. 147. Пб. 61. Жорете М. 337. П. 112. Пб. 36. 91. Лонете Пб. 23. Мрьуете М. 212. Симете Пб. 81. Ѩкете М. 177. 287. П. 48. Пб. 64. небесе М. 220. 438. словесе Стеф. 3. М. 161. телесе Стеф. 18. — Још су у старом словенском језику прелазиле ове ријечи као и мушке међу ријечи с основом на і; тако је и у нас било: имени Стеф. 9. Сав. 2. сѣмени Сав. 11. словеси М. 168. 193. остатак би од тога могао бити XVI вијека: с небеси Ст. пис. 2, 111. и одбацивши *ес*: неби Ст. пис. 2, 441. али обоје може бити и ген. мн., за то ћу ондје навести више.

Али су и ове ријечи средњега рода још од XIV вијека почеле прелазити међу ријечи с основом на а: тако XIV вијека: племена М. 101. 183. врѣмена М. 215. Басета М. 158. Миншета Пб. 34. 36. Трипета М. 158. и послије: вримена М. 274. Ст. пис. 1, 99. Хект. 11б. Буд. 77. врѣмена М. 286. П. 95. Пб. 127. времена Н. Рањ. 25б. Ст. пис. 2, 438. 3, 36. 371. 4, 12. Злат. 36е. Гуч. 109. времена Ст. пис. 5, 6. Д. Рањ. 39. Град. дјев. 40. брјемена (tempus) Н. Рањ. 19б. Град. дух. 3. бремена (tempus) Ст. пис. 4, 351. Д. Рањ. IX. Бун. 40. Андр. дев. 57. бримена (onus) Ст. пис. 1, 58. брјемена (onus) Ст. пис. 2, 328. бремена (onus) Град. дјев. 44. имена Ст. пис. 1, 148. 5, 6. Хект. 34б. Крн. 6. племена М.285. 303. П. 147. Пб. 86. рамена Ст. пис. 4, 91. Мик. 535. сјемена Н. Рањ. 20. симена Хект. 40. Андрета П. 77. 105. 134. Марниьуета П. 49. Живета П. 105. 109. Климета П. 105. Симета М. 290. Пб. 61. Стѣвета П. 85. Стѣпета П. 106. дјетета Ст. пис. 4, 456. тако XVII вијека и древета Пос. 12б. — Којима се основа свршује на *ес*, прелазећи међу ријечи у којих је основа на а, одбацују крајње *ес* (види датив): неба Н. Рањ. 63. Ст. пис. 4, 212. Радн. 54. тијела Н. Рањ. 29б. Збор. 3. Ст. пис. 3, 91.

Град. дјев. 27. Злат. 73. тила Ст. пис. 4, 334. Буд. 86. слова Ст. пис. 4, 142. Хект. 9. кола (currus: враћаше се сједеће сврху кола свога. Дјел. ап. 8, 28.) Н. Рањ. 127б. тако и ока Град. дјев. 48, које је такођер негда имало у основи на крају *ес*.

в) у женских: **матєрє** М. 9. Стар. 4, 75. Каш. 88. **кћєрє** М. 211. 495. **кєрє** М. 358. П. 171. хћере Ст. пис. 1, 73. кћере Ст. пис. 4, 421. 439. 466. Злат. 1. Каш. 85. грам. 39. **цркъвє** М. 64. 94. **лоубвє** М. 3. **любъвє** Стеф. 28. М. 518. **любвє** М. 53. 437. П. 8. 82. Ст. пис. 1, 129. 193. 2, 103. Брн. 16. Стар. 3, 323. **нєлюбвє** Стар. 3, 289.[1] **кръвє** М. 263. Стар. 4, 134. тако и одбацивши *в* иза *б:* љубе Н. Рањ. 145б. Још у старом словенском све се налазе и међу онима у којих је основа на **i**; у нас се налазе тако све осим прве и између њих најкасније *кћи:* кћери Град. дјев. 150. Радн. 72. 100. **цркъви** М. 13. 116. 134. **любови** Пб. 81. љубави Н. Рањ. 191б. Ст. пис. 1, 105. 2, 136. 436. 4, 284. 301. 5, 89. 190. Збор. 112б. Д. Рањ. 66б. Хект. 7. Брн. 5б. Злат. 40б. Гуч. 7. Чубр. 5. Банд. 23. Андр. нач. 36. Пос. 29. Глав. 5. **кръви** М. 255. 381. П. 82. Н. Рањ. 23б. Ст. пис. 1, 28. 3, 251. 5, 189. тако и избацивши *в* иза *б:* љуби Злат. 55б. Чубр. 10.

ДАТИВ ЈЕДНИНЕ.

Наставак је **ai**.

I. Основе на **u**. Крајње се **u** шири у **au**, које пред самогласнијем наставком гласи **av**, а у словенским језицима *ов;* наставак се **ai** сажима у дуго **i**, које у словенским језицима постаје кратко: по томе је у старом словенском језику **сы-нов-и**, а негда је тако било и у српском: **сынови** Стеф. 15. **мировїи** М. 71.

Али мјесто овога падежа долази и локатив, коме отпада наставак, те *ов* оставши на крају без самогласнога за собом повраћа се у *у* (**оу**): тако је и у старом словенском језику, а у српском је од најстаријих времена тако и тако је остало: **сыноу** М. 5. 75. **домоу** М. 9. Стеф. 23. **полоу** Сав. 12.

[1] Према том је што се и данас гдје гдје говори, како ми писа пријатељ мој Ст. Новаковић: љубаве ти! тако ти љубаве!

II. Основе на **а**:

А. У мушких и средњих ријечи изгубио се овај падеж од најстаријих времена тако да га немају ни у старом словенском језику од својих основа, него су од ријечи с основом на **u** примиле онаки какав само у њих може постати, и то

1. прави датив пренесен од ријечи с основом на **u** имале су и у српском језику али само у прва времена ријечи мушке с основом а) на чисто **а**: **богови** Сав. 13. М. 538. **доуховн** Сав. 3. — б) на **ја** с промјеном гласа *о* на *е* предњега гласа ради: **манастыреви** М. 6. **моужеви** Стар. 4, 65. У старом је словенском језику тако (прем да врло ријетко) и у ријечи средњега рода с основом на чисто **а**: **златови**, и на **ја**: **лицеви**, **морюви** (Миклошић, vergl. gram. III. 34).

2. мјесто датива локатив пренесен од ријечи с основом на **u**, којим се и у њих замјењује датив (види под I), имале су од првијех времена и послије једнако имају у српском језику ријечи мушке и средње:

а) с основом на чисто **а**: мушке ријечи: **богоу** Сав. 13. Стеф. 9. М. 22. **наставнїкоу** М. 3. **градоу** М. 21. вечеру Ст. пис. 4, 104. — средње: **владичьствоу** М. 4. **кралевьствоу** М. 20. **златоу** Сав. 5.

б) с основом на **ја**: мушке ријечи: **оустрою** М. 5. **ждрѣбню** М. 9. **нетию** П. 159. **кралю** М. 13. **манастырю** М. 10. 79.[1] **моужоу** М. 14. **отцоу** М. 3. **кнезꙋ** М. 7. — средње: **владанию** М. 2. **милосрьдью** М. 5. **селиштоу** М. 63. — Иза *р* отпада *ј* од најстаријих времена, прем да у наведеним примјерима стоји: у мушких: **манастироу** М. 6. **царꙋ** М. 43. 90. **господарꙋ** М. 460. у средњих: **морꙋ** М. 23.

У адјектива је с основом на **а** и на **ја** за мушке и средње као и у супстантива: **недостоиноу** М. 5. **негоꙋ** М. 106. Буд. 86. **господаревꙋ** М. 460. лачну Ст. пис. 1, 306. мртву Ст. пис. 4, 440. тужну Ст. пис. 4, 418. бистру Д. Рањ. IXб. кљасту Град. дјев. 79. дужну Вран. рјеч. 26. — **многоу** М. 5. **самошестꙋ** М. 101. **господию** М. 166. божју Ст. пис. 1, 263. Брн. 24. малу Радој. 29. велу Радој. 26.

Мјесто овакога датива, кад се њим замијенио локатив (види даље код њега), долазио је у пјесмама али врло ри-

[1] Не по изговору него само по старом начину писања стоји **ю** мјесто **оу**: **вечерю** М. 79. као и у другим приликама.

вијека и нестаје из овога облика:[1] **братнѥ** Пб. 117. **братѥ** М. 287. 298. 424. **братьє** М. 453. **братє** М. 516. 536. **Євгєнинѥ** П. 37. **Цицилиѥ** М. 503. 507. 508. **госпогє** М. 387. 415. 418. Пб. 122. **госпонѥ** М. 457. 458. **госпоє** М. 501. **Рѹжє** М. 416. **дѹшє** Пб. 123. М. 417. **богородицє** М. 416. Пб. 122. **хѹѹтицє** М. 415.

У адјектива до краја XV вијека држи се **ѣ** код основа на чисто **а** онако као у супстантива **а** *и* код основа на **ја**: с основом на чисто **а**: **хлъмьсцѣ** М. 19. 225. **хлъмсци** М. 225. 226. Пб. 39. **хѹмьсци** М. 231. 248. 385. 438. 450. 485. **Бєлицѣ** М. 95. **кралєви** М. 512. **Мароѥвѣ** Пб. 79. **Мароѥви** Пб. 79. **Николєнє** М. 416. **нєговѣ** М. 225. П. 19. **нѥговѣ** М. 473. **нєгови** Пб. 34. 35. М. 464. **нѥгови** Пб. 96. **нѥговє** М. 286. 298. 424. 481. **роєни** М. 519. — с основом на **ја**: **Стєпани** М. 93.[2] — Од краја XV и свега XVI вијека долази још доста често али највише у слику и само са *и* код основа на **а** и на **ја**: тужни Ст. пис. 1, 177. Пилатови 184. љувени Ст. пис. 2, 173. љути 409. пусти 412. Јакобови Н. Рањ. 39. његови 118. Јудини 163б. заручени 178. Јобови Ст. пис. 3, 149. бољежљиви 341. тужни 342. поражени 339. вишњи Ст. пис. 4, 224. гиздави 440. лијепи 446. малахни 420. 430. млади 425. небози 148. 149. 182. 188. несрићни 439. плачни 405. прихуди 74. 171. студени 51. 114. 147. тужни 401. 407. 411. 414. 419. 462. Исукрстови Збор. 122. уморни Д. Рањ. 105. Ловринчеви Хект. 44б. раскошни Зор. 10б. текући 10б. славни 10б. бистри 30. хладни 31. његови 41. ташћи Буд. 93. очеви 126. његови Брн. 4б. 5б. Исукрстови 46. убијени 35б. осујени 23б. припрости 61. разумни 61. Пелопови Злат. 35б. немили 37. тужни Чубр. 4б. — XVII вијека већ је врло риједак овај облик: јупитерови Вран. жив. 26. расцвиљени Крн. 3. мили 5б. у то га је вријеме са свијем замијенио сложени, а да је још XVI вијека био изнемогао, види се и од туда што су га писали и гдје не треба: тој муци паклени Ст. пис. 2, 127. к тој води студени Ст. пис. 2, 51. 114. тужни овој Ст. пис. 4, 419. 457.

[1] Нестаје га, јер и извора писанијех источнијем говором нестаје међу изворима које употребих. А прелажење основа на **ја** међу основе на чисто **а** у овом падежу налази се и у садашњим црквеним књигама: **троицѣ** (у пјесми херувимској).

[2] gnigni М. 385 за цијело је погрјешка мјесто gnigiu (њију), те не иде овамо.

И у адјектива долази овај облик и без промјене гутурала још прије него у супстантива али врло ријетко: XIII вијека: **градьскѣ** М. 28 (три пута). XV вијека: **хљмски** М. 448. и послије: драги Ст. пис 1, 45. велики Зор. 33. к тихи води 66.

III. Основе на **i**. Крајње кратко **i** у основи шири се у **ai**, па се сажима у дуго **i**, које је у словенским језицима кратко; иза таке основе наставак **ai** сажет у **i** отпада:

а) у мушких ријечи: **поути** За́к. 32. Али су мушке ријечи с таком основом још у старом словенском језику прелазиле у овом падежу међу ријечи мушке с основом на **a**, те су као оне пред наставком *и* имале *ов*, којему су *о* мијењале на *е* као и ријечи с основом **ja**, чувајући само тијем особину своје основе: тако је било не само у старом словенском језику него и у српском до половине XV вијека: **господеви** Стеф. 2. М. 75. 88. 91. 100. **поутеви** П. 169. **тьстевы** Дом. 203. тако још XVI вијека у ријечи *дан*: дневи Н. Рањ. 72. Ст. пис. 2, 233. а то се узимало као да је и женскога рода (види напријед код генитива): свакој дневи Град. дух. 8. — Али прешавши ријечи с таком основом међу оне с основом на **a** изједначиле су се с њима и у том што су узеле и друго обличје које оне имају у том падежу, т. ј. које се свршује на *у*: и то је бивало још у старом словенском језику па је и у нашем од првијех времена, и тако је остало: **господоу** Стеф. 6. 9. М. 77. **ꙁетоу** Дом. 204. **гостоу** М. 470. Н. Рањ. 64. Збор. 39б. **кметѣ** М. 183. Ријеч *дан* прелазећи онамо задржава од XVI вијека и *ев* које је добила у облику *дневи*, и још узима завршетак *у* мјесто *и*: дневу Зор. 27б. Мрн. 111. Каш. грам. 32. а узима *у* и без *ев*, и то као да му се основа свршује на **ja**, али само у књигама које су писане црквенијем језиком: **дьню** Стар. 4, 77. а као ријечи с основом на чисто **a** не само у књигама тако писанијем: **дьноу** Стар. 4, 76. него и у књигама које су писане народнијем језиком, али тек од краја XVI вијека, а и тада врло ријетко: дну Брн. 41 .дану Каш. грам. 32.

б) у женских ријечи: **части** П. 40. **непоути** М. 47. **рати** М. 100. нарави Ст. пис. 2, 435. писни Банд. 124.

Ријеч **Соль** налази се једном у овом падежу изједначена са женским ријечима у којих је основа на **a**: **Соле** М. 280. Види још код локатива.

IV. Основе на сугласно. Наставак се сажима у дуго **і**, које је у словенским језицима кратко, и тако приступа к основи:

а) у мушких: **камени** у старом словенском;

б) у средњих: **врѣмени** М. 5. 50. 91. **имени** М. 74. **племенѣ** М. 49. **сѣмени** Ст. 3. — **словеси** М. 122. 166. **тѣлеси** Д. 114. **чюдеси** Дом. 32.

Ријечи мушкога и средњега с оваком основом прелазе као и мушке с основом на **і** међу ријечи с основом на **а**, па су се и оне у овом падежу свршивале и на *еви*, и то од првијех времена: средње: **врѣменеви** Ст. 12. **сименеви** М. 107. **дѣтетеви** М. 6. 225. **Климетеви**[1] Пб. 23. **Ламбретеви** Пб. 47 **Млтетеви** Пб. 18. **оунюучетеви** М. 6. **Хрьсетеви** М. 53. Али то не сеже преко XIV вијека, него од тога вијека имају у овом падежу само завршетак *у* према ријечима мушким с основом на **а**: за мушке је потврда тек из XVI вијека: камену Н. Рањ. 65, али за средње XIV вијека: **сименѹ** М. 106. **Басетѹ** М. 156. **Бистетю** Пб. 23. **Покретѹ** Пб. 27. **Симетѹ** Пб. 22. **Стипетѹ** Пб. 18. **Трипетѹ** М. 156. тако XV вијека: **племенѹ** М. 284. 287. 290. **Андретѹ** П. 49. **Николетѹ** П. 49. и послије: имену Н. Рањ. 14. сјемену Н. Рањ 156. врјемену Орб. 50. дјетету Ст. пис. 4, 454. чељадету Андр. 311. — Између имена властитијех с основом на *ет* налази се тако још XVI вијека: Франету Хект. 42б. а по том таке ријечи мијењају основу: тако је без крајњега *ет* основа на **а**: Петри Ст. пис. 5, 307. 312. 318. 320. 348. — Између средњих ријечи којима се основа свршује на *ес*, неке одбацују *ес* прелазећи међу оне с основом на **а** од првијех времена: **словоу** М. 9. **тѣлоу** Сав. 5. М. 15. 44. **тѣлю** М. 10. телу Ст. пис. 1, 32. 61. тилу Хект. 20. тијелу Орб. 158. небу Ст. пис. 5, 140. Вран. жив. 45. колу (currus: приложи се колу овомуј. Дјел. ап. 8, 29.) Н. Рањ. 127б. — Тако се без *ес* находи *небо* и онда кад као и друге ријечи прелази међу оне с основом на **і**: к неби Ст. пис. 5, 134. против неби Гунд. суз. III, LXXII.

в) у женских: матери Н. Рањ. 26. Ст. пис. 5, 121. Каш. 82. **дщери** М. 416. **кьћери** М. 54. **кћери** М. 225. Н. Рањ. 89. **хћери** П. 78. хћери Н. Рањ. 100б. **кћери** П. 172. **любьви** М. 20.

[1] Гријешком је наштампано **Климеитеви**.

любки П. 18. 31. љубави Ст. пис. 2, 407. 4, 351. **црькви** М. 12. **крьвы** М. 15. крви Н. Рањ. 83б. — Налази се од XIV вијека и према ријечима с основом на **а**: **любвѣ** П. 20. 36. 53. **црьквѣ** П. 38. **црькве** М. 416.

АКУСАТИВ ЈЕДНИНЕ.

Наставак је **am**, од којега иза самогласних отпада **a**.

I. Основе на **u**. Од наставка долази само **m** и оно отпада у словенским језицима, а крајње **u** у основи слаби у словенским језицима те постаје **ъ**, које у српском језику отпада, као у номинативу јед., код кога и примјере види.

У ријечи које значе што живо налази се акусатив и незамијенен генитивом не само у старија времена: **да оўзнма юпископа юдинь коль** М. 15. **посла** (бог) **юдинородьи сынь** М. 77. него још XVI вијека: **сннь неднога** Збор. 37б. Види и код ријечи мушких с основом на **a**.

II. Основе на **a**:

А. У мушких ријечи: од наставка долази само **m**, те у словенским језицима отпада, а крајње кратко **a** у основи гласећи у словенским језицима *o* слаби у **ъ**, које у основама на **ja** бива **ь**, а иза самога *j* отпада а у српском језику отпада свагда и **ъ** и **ь**, као у номинативу јед., код кога и примјере види. — Тако је и у адјектива.

У ријечи које значе што живо налази се акусатив и и незамијењен генитивом, прем да ријетко, не само у старије вријеме: **моужь** Стеф. 7. **единь нерен оставихь сь собою** Сав. 12. **за коиь** М. 52. него и на крају XV вијека: уз коњ Ст. пис. 1, 13. бијућ скот Ст. пис. 1, 148.

Неке ријечи у овом падежу с приједлогом употребљене адвербијално долазе с доданим *a* на крају, које се и иначе на крају додаје (као *сада*, *јера*): у реда (continuo) Ст. пис. 1, 175. на двора (foras) Ст. пис. 2, 497.

Б. У ријечи средњега рода: отпада у словенским језицима **m** од наставка такође, а крајње кратко **a** у основи гласи у словенским језицима *o*, које у основама на **ja** предњега гласа ради бива *e*, па се тако замјењује и номинатив јед., код кога и примјере види. — Тако је и у адјектива.

В. У женских: наставак се **m** с крајњим **а** од основе слијева у **ж**, које у српском језику гласи *у*: с основом на чисто **а**: **вѣрѫ** М. 2. **книгѫ** М. 2. — с основом на **ја**: **ʒемлю** М. 4. причу Н. Рањ. 26б. — Тако је и у адјектива.

Што има: из *сриду* срца Ст. пис. 1, 159. ту је акусатив употребљен као приједлог, те је остао и пред другим приједлогом, као *искрај* (т. ј. из крај).

III. Основе на **і**. Наставак отпада и у мушких и у женских ријечи, а крајње **і** у основи кратко будући слаби у словенским језицима те постаје **ь**, које у српском језику отпада; тако тај падеж бива једнак с номинативом јед., код кога и примјере види.[1]

Ријеч *дан*, која се у другим падежима колеба између ријечи с основом на **і** и онијех с основом на сугласно, у овом падежу не долази у српском језику другачије него **дьнь** М. 2. *дан*.

Између ријечи женских с оваком основом долази у овом падежу и с основом на **а**: пјесну Ст. пис. 5, 347.

IV. Основе на сугласно. Од наставка **am** отпада **m** у словенским језицима, а његово **а** гласи у словенским језицима *е*, и тако приступа к основи:

а) у мушких: **камене** у старом словенском језику; али мушке ријечи прелазе још у старом словенском међу ријечи с основом на **і**, а ондје се у српском језику — будући да у њему нема разлике између **ъ** и **ь** — изједначују с мушким ријечима у којих је основа на **а**: **камень** М. 73. Ст. пис. 4, 72. Хект. 21. Вран. жив. 29. **пламень** Дом. 28. Ст. пис. 2, 91. 94. 5, 338. прамен Ст. пис. 4, 185. 5, 27. кремен Ст. пис. 4, 120.— Уз ријечи, којима овај падеж једнако гласи с номинативом јед., изједначиле се и ове ријечи у та два падежа тако да им и прави номинатив од основа на сугласно долази мјесто акусатива, и то од XIV вијека кроза све вријеме: **камыи** М. 94. **ками** М. 95. 127. Н. Рањ. 35б. 65. Ст. пис. 2, 89. 296. 434. 4, 27. 74. 91. 158. 5, 138. 145. 335. Д. Рањ. IVб. Хект. 24б. Орб. 265. Гунд. суз. I. XLII. плами Ст. пис. 1, 30. прами Ст. пис.

[1] Што има **понмѣ сь собою ʒєти свокго** Стеф. 21. то није акусатив него мјесто њега генитив, као што и у других мушких ријечи, које значе што живо, долази генитив мјесто акусатива.

4, 162. а прешавши међу ријечи с основом на **а** налази се међу њима и с окрњеном основом, т. ј. без крајњега *ен*, од XVI вијека: плам Ст. пис. 2, 366. 430. 445. 3, 469. 4, 64. 5, 339. 347. Чубр. 13б. Гунд. суз. I, XXXIV. Бун. 5.

б) у средњих: **Ѹрсєтє** М. 53. **чюдєсє вивьшє** Стар. 4, 138. **када хотѣ вꙁнти на нєбєсє** М. 465. — али средње ријечи долазе од првијех времена и без наставка, те им је овај падеж једнак с првијем: **крѣмє** М. 9. **нєбо** М. 4. **оуҳо** М. 9. — За чељад долази као и у других ријечи мјесто овога падежа генитив, прелазећи као и у другим падежима међу ријечи с основом на **а** XIV и XV вијека: **Бистєта** Пб. 9. **Жорєта** Пб. 37. **Климєта** М. 104. **Ꙗкєта** П. 117. а према томе XVI вијека и дјетета (нађоше Марију и Јосефа и дјетета постављена у јасли) Н. Рањ. 21б. Ст. пис. 4, 444, 457. — Имена властита прелазе с цијелом основом и међу женске ријечи с основом на **а** XIV и XV вијека: **Жорєтѹ** М. 230. П. 16. **Андрєтѹ** П. 49. **Ꙗкєтѹ** Пб. 127.

в) у женских: **матєрє** Стар. 4, 137. — али и оне као и мушке прелазе још у старом словенском међу ријечи с основом на **і**; тако је и у нас од првијех времена: **матєрь** Стеф. 10. М. 9. 274. Каш. 96. **дьщєрь** Сав. 2. хћер Ст. пис. 1, 84. Н. Рањ. 208. Вран. жив. 50. Мрн. 70. кћер Н. Рањ. 165. Збор. 5б. Каш. 95. Радн. 100. **любовь** М. 89. 158. 193. **любьвь** М. 240. **любавь** М. 104. 234. 258. 306. П. 32. 56. 127. Ст. пис. 4, 297. 5, 127. Хект. 35.[1] **црьковь** М. 130. 531. **црькьвь** М. 10. 110. 216. — Како су обје пошљедње и у номин. јед. прешле међу ријечи с основом на **і**, те им номин. и акус. једнако гласе, с тога се првој од њих двије и прави њезин номин. помијешао с акусат. те долази мјесто њега, али тек XVI вијека: љуби Ст. пис. 5, 173. Чубр. 4. — а обје у овом падежу као и у другима прелазе и међу ријечи женске с основом на **а**: тако од XIV вијека: **любьвѹ** М. 217. **црькво** М. 87. 417. цркву Н. Рањ. 37б. Д. Рањ. Vб. Гуч. 47.

[1] Што има **ꙁа нєговѹ лꙋба** Збор. 124. ту ће бити гријешком изостављено *в*.

ВОКАТИВ ЈЕДНИНЕ.

Није прави облик, за то нема ни наставка, него је само усклик, те се основи на крају глас скраћује или продужује.

I. Основе на **u**. Крајњи се глас у основи шири у **au** као и у другим падежима, те у словенским језицима бива *у* (**оу**): **сыноу** Сав. стар. 4, 230. **сыню** (гријешком **ю** мјесто **оу**) М. 9. Тако се та ријеч сачувала до краја XVII вијека: сину Ст. пис. 1, 225. 330. Н. Рањ. 20б. 30. 37. 46. 117. 165. Збор. 32. 74. Ст. пис. 2, 343. 3, 228. 319. 334. 4, 116. 440. 5, 46. 292. Брн. 14. 21. Злат. 1. Гуч. 191. Вран. жив. 10. 18. Банд. 9. 27. 38. 45. Јерк. 87. 101. Каш. 121. Андр. дев. 134. пут 43. али ако се и јест тако држала, опет се налази и као ријечи с основом на **а**, и то дај буди од почетка XVII вијека, кад је преписана књига у којој долази: **сыне** Сав. 9.

II Основе на **а**:

А. У мушких ријечи:

1. Основе на чисто **а**: крајње кратко **а** ослабивши у словенским језицима у *о* слаби још у *е*, пред којим се гласови *г*, *к*, *х* мијењају у *ж*, *ч*, *ш*: **граде** Стеф. 26. Хект. 37б. орле Ст. пис. 4, 314. соколе Ст. пис. 4, 315. **коже** М. 25. човјече Д. Рањ. IX. синче Ст. пис. 4, 314. 318. Антиоше Стар. 3, 301. тако промијенивши *г* у *ж*, а по том *ж* у *р*: неборе Ст. пис. 1, 9. 2, 55. 4, 317. Хект. 40б. Злат. 47б.

2. Основе на **ја**: прешле су још у старом словенском међу оне на **u**: **Крькашу** М. 1. Андријашу Хект. 13. мужу Хект. 34б. крпжу Ст. пис. 5, 151. Андр. пут 170. краљу Град. дух. 88. **раю** Стеф. 26. Јурју Збор. 49. славју (номинат. јед. славиј) Ст. пис. 3, 73. **цaрю** М. 130. и без *ј* иза *р*: **цароу** Сав. 7. М. 126. 158. 314. 322. ликару Банд. 291. пастијеру Ст. пис. 5, 209. пастиру Бун. 29. цесару Град. дух. 89. по што је отпало *ј* иза *р*, изједначиле су се основе у којих је таки завршетак с онима на чисто **а**, те се од краја XV вијека налази и онако као у њих: цесаре Ст. пис. 1, 219. Вран. жив. 8. 14. царе Збор. 34. — Које у основи пред **а** имају *з* или *ц*, оне одбацујући *ј*, којим су постали ти гласови и тако мјесто њих добивши оне од којих су постали, а то су *г* и *к*, прелазе међу ријечи с основом на

чисто **а**: кнеже М. 1. витеже Хект. 2. отьче М. 73. оче Н. Рањ. 26. ипак се налази и славицу Ст. пис. 3, 73.

Које уз ријечи с основом на **ја**, које уз ријечи с основом на **u**, долазе XVI и XVII вијека доста често са *у* и оне у којих је основа на чисто **а**: бану Ст. пис. 4, 416. бисеру Ст. пис. 2, 351. блуду Ст. пис 4, 432. граду Хект. 37б. духу Ст. пис. 5, 89. животу Д. Рањ. 61. Јерк. 64. Андр. дев. 28. зиду Злат. 86б. кипу Каш. 87. крстјанину Пос. 1. лијеру Андр. дев. 25. мрамору Ст. пис. 4, 118. појасу Злат. 73б. разговору Бун. 46. Андр. дев. 129. сапуру Град. дух. 88. уресу Ст. пис. 4, 102.

3. Којима у ном. јед. крајњи глас у основи слаби само у *о*, у њих остаје тако и у овом облику: с основом на чисто **а**: синко Ст. пис. 4, 296. 312. 5, 120. 180. Вран. жив. 18. Див. 24. Крн. 5б. ђаћко Ст. пис. 4, 303. Андр. дев. 8. нач. 40. ћајко Ст. пис. 4, 303. књего Ст. пис. 5, 332. Аго (Агустин) Ст. пис. 5, 325. Димо Ст. пис. 5, 336. 337. Франо Ст. пис. 5, 292. — с основом на **ја**: брајо Ст. пис. 4, 324. 328. Хект. 6б. и кад се у основама на **ја** мијења у номинативу јед. *о* на *е*, остаје у овом облику како је у номинативу јед.: Гефргије Стеф. 4. Николає М. 73. 109. Банд. 130.

4. У адјектива је било као у супстантива: бесьмрьтьне Сав. 7. прѣподобьне Стеф. 27. свєте М. 115. безначелне М. 546. али од XIV вијека налази се и номинатив јед. мјесто вокатива: (чюдотворче) христовь М. 109. тако кад кад и XVI вијека у пјесмама особито у слику: приблажен Ст. пис. 3, 319. придраг Ст. пис. 3, 389. 4, 208. (боже) милостив Ст. пис. 4, 381 (о суче) праведан Ст. пис. 4, 379. али је и тада већ био обичнији мјесто овога облика сложени номинат.: драги Ст. пис. 4, 381. мили Ст. пис. 4, 416. родни Злат. 3. вишњи Злат. 18.

Б. У ријечи средњега рода: једнако је као у номинативу: чедо Стеф. 4. дјетеце Ст. пис. 4, 451.

Тако је и у адјектива.

В. У женских крајње негда дуго **а** у основи бива кратко, те у словенским језицима гласи *о*, које се у основама на **ја** мијења на *е* предњега гласа ради:

а) с основом на чисто **а**: војеводо Хект. 13б. Андр. нач. 56. госпо Ст. пис. 1, 251. 5, 116. Елизабето Гуч. 134. жено

Злат. 60. Катарино Банд. 130. небого Злат. 74. сило Град. дјев. 103. Сузано Ст. пис. 4, 358. Томо Збор. 29. — тако и лоꙃо Стеф. 29. јер то̂ј ријечи *з* не постаје од *ј* и гласа који би пред њим био, те јој основа није на **ја**.

б) с основом на **ја**: братнѥ М. 184. братнѥ М. 247. Марије Ст. пис. 1, 227. Буд. 8. Јерк. 15. — робиње Вран. жив. 88. — госпоѥ П. 2. 12. 17. 103. Ст. пис. 2, 5. 4, 449. Д. Рањ. 74. Злат. 84. Андр. пут 3. госпоје Ст. пис. 3, 183. 266. 4. 359. Д. Рањ. 66. Вран. жив. 54. — несриће Стар. 3, 271. Зор. 24. — доѹшѥ Стеф. 11. Ст. пис. 1, 236. 5, 259. Збор. 149. Стар. 4, 113. — богородице Андр. дев. 179. божице Злат. 76б. братице Збор. 25б. данице Ст. пис. 3, 266. диклице Ст. пис. 2, 114. дјевице Ст. пис. 3, 415. 5, 44. Злат. 102. Гуч. 132. дивице Вран. жив. 9. Јерк. 16. краљице Ст. пис. 5, 44. Злат. 102. Јерк. 15. Андр. пут 94. крунице Ст. пис. 2, 51. кћерце Ст. пис. 4, 411. Злат. 99. пјесанце Ст. пис. 3, 399. поглавице Збор. 100. пријатељице Андр. пут 79. птичице Ст. пис. 4, 25. розице Ст. пис. 2, 28. ружице Ст. пис. 2, 66. службенице Стар. 1, 221. стрелице Ст. пис. 2, 369. царице Збор. 79б.

Како су у другим падежима (види иструментал јед.) основе на **ја** прелазиле међу оне на чисто **а**, тако су прелазиле и овдје, те у њих мјесто *е* долази и *о*, и то од краја XV вијека: братјо Ст. пис. 1, 104. 119. 279. Н. Рањ. 13. Збор. 28. Див. 3б. Банд. 1. госпојо Каш. 111б. змијо Д. Рањ. 68б. Маријо Збор. 83б. Гуч. 179. Банд. 129. Цицилијо Банд. 130. — жељо Ст. пис. 2, 110. 324. Крн. 15б. — дуњо Д. Рањ. 70б. — жеђо Ст. пис. 3, 120. — кућо Злат. 3. Банд. 38. несрећо Ст. пис. 2, 446. 4, 72. Д. Рањ. 72. несрјећо Ст. пис. 4, 412. несрићо Ст. пис. 2, 415. Зор. 29. срећо. Д. Рањ. 98б. — хижо Н. Рањ. 15б. — душо Збор. 100. Ст. пис. 2, 512. 4, 413. 5, 82. Брн. 41б. Злат. 94б. Гуч. 135. Гунд. суз. II, LIV. Крн. 23б. Андр. пут 79. — богородицо Каш. 121. 123. братицо Збор. 25б. голубицо Андр. нач. 35. дивицо Каш. 114. дјечицо Ст. пис. 4, 475. корабљицо Каш. 122. краљицо Каш. 122. овцо Ст. пис. 3, 250. поглавицо Збор. 55. помоћницо Каш. 122. ружицо Каш. 122. тамницо Д. Рањ. 90.

Кад кад се налази и номинатив јед. мјесто вокатива, и то од XV вијека, како с основом на чисто **а** тако и на

ја: Андрија Банд. 130. братја Ст. пис. 1, 119. Н. Рањ. 125б. војевода Андр. пут 175. Гојисава Ст. пис. 4, 321. Јела Злат. 63. 65. Кујача Ст. пис. 4, 329. Марија Банд. 4. Андр. дев. 62. Глав. 127.[1] Маруша Ст. пис. 5, 258. Микша Хект. 37. Николица П. 148. Сара Ст. пис. 4, 240. 248. слава Ст. пис. 2, 65. слуга Н. Рањ. 82. Тадија Банд. 130. Тома Банд. 140. хвала Ст. пис. 2, 65. — Што још прије има **архімадрита** Сав. стар. 4, 230. биће грчки облик.

У адјектива долази номинатив јед. мјесто вокатива, и то само сложени: божја Збор. 74. немила Злат. 50. племенита Злат. 84.

в) с основама које се такођер свршују на **ја**, али у којима се *ј* не слаже с предњим сугласним, него се са **а**, које је за њим, сажима у *е*, пред којим се самијем *х* мијења у *ш* (Мише) и између кога и самогласнога које би се пред њим десило зијева ради долази *ј* (Гоје); то бива и у номинативу јед.,[2] али у изворима које употребих долази тако само овај облик, који се у таких ријечи јамачно замјењује номинативом: тако за женско: госпе Ст. пис. 1, 212. 259. Кате Злат. 99б. Саре Ст. пис. 4, 239. 241. 243. селе Ст. пис. 5, 207. Гоје Ст. пис. 4, 323. Кује Ст. пис. 4, 328. моје (мојемуча, т. ј. мајмун) Ст. пис. 4, 159. — за мушко: лале Ст. пис. 4, 325. миле Ст. пис. 4, 323. Мише[3] Ст. пис. 5, 327. ћаће Ст. пис. 5, 293.

III. Основе на **і**. У њим се крајње **і** шири, те бива дуго **і**, које је у словенским језицима кратко:

а) у мушких ријечи: **господи** М. 65 **поути** Стеф. 26. — Али је тако само у најстарије вријеме, јер како су те ријечи у другим падежима прешле међу мушке с основом на **а**, прешле су и у овом, а како су се оне с основом на **а** мијешале у овом падежу међу оне с основом на **u**, тако се и између овијех помијешанијех с онима налази у овом падежу XVI и XVII вијека и дану Злат. 28б. Пос. 43б.

б) у женских: младости Вран. жив. 27. радости Град. дух. 64. Андр. пут 106. сласти Ст. пис. 3, 328. смрти Ст. пис.

[1] Кашић грам. 37 вели: Marija vel Marije.

[2] Види у мојој расправи која ће изаћи у 25. или 26. књизи Рада југосл. академије.

[3] Ако није средњега рода, које не бих рекао.

1, 114. дјети Н. Рањ. 127. Град. дјев. 176. дјети прилуда Ст. пис. 4, 222. 5, 240. писми Зор. 13. 14. 60б.[1]

IV. Основе на сугласно:

а) у мушких ријечи: како су те ријечи у другим падежима прелазиле међу ријечи с основом на **i**, прелазиле су и у овом, те је у старом словенском језику: **камени**; али како су мушке ријечи с основом на **i** у српском језику прешле међу мушке с основом на **a**, имају и ове с њима једнако: камене Гунд. суз. III, XXXVIII. Андр. нач. 46. тако и које прешавши онамо одбацују у основи крајње *ен*: пламе Андр. нач. 47.

б) у средњих се овај падеж замјењује номинативом: Фране Хект. 42б.

в) у женских се такођер замјењује номинативом: мати Збор. 26. кћи Н. Рањ. 87. Стар. 3, 322. хћи Н. Рањ. 169. љуби Ст. пис. 2, 477. — али како су ријечи с оваком основом прелазиле у другим падежима међу ријечи с основом на **i**, прешле су онамо и у овом све осим прве: тако од XVI вијека: кћери Ст. пис. 5, 113. Злат. 4б. Андр. пут 222. љубави Збор. 97б. Ст. пис. 3, 328. 4, 305. Злат. 97б. Андр. пут 25. тако и друге које су у неким падежима задржавале основу на сугласно: крви Злат. 64б. Андр. дев. 108.

ИНСТРУМЕНТАЛ ЈЕДНИНЕ.

Два су наставка за тај облик: дуго **a**, које је у словенским језицима кратко, и **bhi**, којему у словенским језицима **bh** гласи **м** а **i** слаби у **ь**, те цио гласи **мь**.

I. Основе на **u**. Крајње **u** у основи слаби у словенским језицима те постаје **ъ**, ка којему приступа наставак **мь**: **сынъ-мь**; даље види под II. А.

II. Основе на **a**:

А. У ријечи мушкога и средњега рода: крајње кратко **a** слаби у словенским језицима у *о*, које у основама на **ja** прелази у *е* предњега гласа ради; наставак је **мь**: у мушких ријечи: **рако-мь, краіе-мь**; — у средњих: **дѣло-мь, поле-мь**. — Али задње самогласно у основи слаби и даље у старом словенском је-

[1] Кашићу је грам. 41 вокатив: sladost.

зику, те постаје ъ, које се у основама на **ја** предњега гласа ради мијења на ь: у мушких ријечи: **богъ-мь, отьць-мь,** — у средњих: **дѣлъ-мь, лиць-мь.**[1] — На овај се пошљедњи начин основе на **а** изједначују с основама на **u**, али су и своје *o* чувале оне прве па како су ријечи с основом на **u** прелазиле у другим падежима међу ријечи с основом на **а**, прелазиле су и у овом, те мјесто свога ъ у овом падежу имају и од овијех *o:* **сыно-мь.** Тако је у старом словенском језику. А у српском језику основе су се на **u** тако помијешале с овима на **а** да у овом падежу не долазе осим црквенијех књига друкчије него са *o* на крају пред наставком: **сино-мь** М. 11. а основе на **а** такође имају своје *o*, које у основама на **ја** прелази у *e:*

а) с основама на чисто **а**: *аа*) мушке ријечи: **троудомь** М. 4. гладом Злат. 28. што на једном мјесту стоји **станьньм** М. 7., јамачно ће бити погрјешка; — *бб*) средње: **божаствомь** М. 311. злом Хект. 28.

б) с основама на **ја**: *аа*) мушке ријечи: **ꙃионем** Зборн. 52б. **Саньдалемь** М. 236. краљем Н. Рањ. 71. **Спльжемь** М. 483. ножем Н. Рањ. 103. крижем Ст. пис. 3, 320. плачем Н. Рањ. 37. Ст. пис. 4, 27. Вран. жив. 110. мачем Вран. жив. 31. мјесецем Ст. пис. 2, 71. венцем Ст. пис. 5, 349. јагањцем Град. дјев. 170. **кнеꙃемь** М. 222. **даждемь** Стар. 4, 84. дажјем Јерк. 70. **монастырюмь** М. 74. **господаремь** М. 469. 525. **царемь** М. 242. 307. 391. — *бб*) средње: **грьмюмь** М. 346. копјем Ст. пис. 3, 465. **вокемь** М. 20. ужем Ст. пис. 4, 366. **срьдьцемь** М. 22. криоцем Ст. пис. 3, 396.

Тако је било и у адјектива с основом на **а** и на **ја** за мушки и средњи род: **бьгарскомь** М. 44. **великомь** Стар. 4, 136. 138. **црьвеномь** Стар. 4, 84. **смешеномь** Стар. 4, 84. **маломь** Пб. 129. **божиемь** М. 4. 104. Али је то у самом почетку врло ријетко, него се замјењује сложеним обликом; а што и XV вијека има **божиемь** М. 427. то иде међу сложене облике замијењене прономиналним; види даље код сложенијех облика.

Основе на **ја** изједначују се с онима на чисто **а**, те мјесто редовнога *e* имају и *o:* у мушких ријечи које у основи

[1] Миклошић vergl. gramm. III. 12. 13. 32.

пред **ја** имају *р* још XIII вијека: **царомь** М. 44. чешће XV вијека: **Лазаромь** М. 269. **цесаромь** М. 381. **поклисаромь** М. 504. **господаромь** М. 527. **тинаромь** П. 127. и послије: господаром Н. Рањ. 27б. Хект. 27б. отаром Н. Рањ. 23. Каш. 13. Банд. 13. царом Збор. 27. Мрн. 36. Каш. 24. лончаром Ст. пис. 3, 212. динаром Ст. пис. 2, 432. рибаром Радн. 89. тако између онијех које у основи пред **а** имају *з* прем да је још XV вијека често **кнеземь** М. 289. 300. 305. 367. 377. 402., ипак још од XIV вијека долази и **кнезомь** М. 237. 288. 300. 305. 341. 367. 370. 376. 382. 403. од XV вијека и **пкнезомь** М. 400. **пинезомь** М. 449. Радн. 61. **витезомь** М. 497. између онијех које у основи пред *а* имају *ц*, има од XV вијека **стрицомь** (стрицом) М. 249. послије и у других ријечи: братцом Ст. пис. 3, 71. брацом Ст. пис. 4, 466. вијенцом Ст. пис. 4, 229. дијевцом Град. дјев. 170. зецом Злат. 39б. мисецом Хект. 18. Банд. IX. мјесецом Д. Рањ. 120б. соколцом Зор. 48б. судцом Гунд. суз. предгов. танцом Ст. пис. 2, 86. 5, 235. Од XVI вијека и у осталијем приликама, т. ј. кад је пред крајњим самогласним у основи само *ј* или је у друге гласове сливено са предњим сугласним: бојом Вран. жив. 66. вапајом Вран. жив. 36. знојом Пос. 21. крајом Ст. пис. 3, 17. обичајом Пос. 33. перивојом Ст. пис. 4, 343. покојом Ст. пис. 2, 222. 242. Гунд. суз. III, XCI. — гиљом Ст. пис. 2, 273. кораљом Ст. пис. 2, 78. пријатељом Д. Рањ. 36б. Град. дух. 43. Радн. 29. непријатељом Злат. 41. створитељом Град. дух. 26. Андр. 380. Радн. 40. — вoњом Град. дјев. 14. Вран. жив. 66. — мачом Гунд. суз. III, LXI. плачом Ст. пис. 4, 27. 5, 168. Орб. 108. Гунд. пс. 25. Гунд. суз. III, XIII. Бун. 25. — крижом Град. дјев. 36. мужом Ст. пис. 5, 276. — мишом Д. Рањ. 79. тако и даждом Д. Рањ. 79. Злат. 66б. — У ријечи среднега рода рјеђе прелазе основе на **ја** међу оне на чисто **а**, и истом од XVI вијека: копјом Ст. пис. 3, 138. 326. 350. — пристољом Ст. пис. 4, 362. — лицом Ст. пис. 2, 131. срцом Ст. пис. 4, 426. Андр. дев. 26. уљацом Ст. пис. 3, 36. — битјом Радн. 42. — наслађењом Радн. 12. — Још види ниже под V с доданим *е* на крају.

Од овога мијешања основа на **ја** с основама на чисто **а** долази те и основе на чисто **а** прелазе међу основе на **ја**, те имају у овом падежу и *е* мјесто свога *о*, али много рјеђе,

и то истом XVI—XVII вијека и само у мушких ријечи: мраморем Ст. пис. 2, 423. јадем Ст. пис. 4, 465. узлем Зор. 66б. образем Андр. дев. 36. оцтем Андр. дев. 130. 161.

Између ријечи средњега рода на **-ніє** налази се једном XV вијека *е* изједначено с предњим гласом, а по том оба *и* сажета у једно: **повєлинимь** М. 469. Види и номинатив јед.

Б. У женских су оба наставка: дуго **а** и **мь**; у основи је крајње **а** кратко, те у словенским језицима гласи *о*, које у основама на **ја** прелази у *е*; до основе долази наставак **а**, пред који се да не буде зијева умеће *ј*; иза тога наставка долази наставак **мь**, коме отпада **ь**, те му се *м* с наставком **а**, који је пред њим, слијева у **ж**, које у српском језику гласи *у*[1]: **теплото-ю** М. 3. **братиє-ю** Стеф. 2. адјектив: **божиє-ю** М. 20. — Јамачно само писарском гријешком стоји **ь** мјесто **о**: **истиньѭ** М. 9.

Али су у српском језику од најстаријих времена од којих има споменика књижевних изједначене у овом падежу основе на **ја** с онима на чисто **а**, не мијењајући *о* у *е*, а између основе и наставка избачено је *ј*, те је иза њезина самогласнога *о* самогласно *у* постало сугласно *в*: а) с основом на **а**: **вѣровь** М. 2. 22. 36. 43. **Батиновь** М. 11. **Бржидовь** М. 11. **лоуковь** М. 11. **Ратиновь** М. 11. **Штитариновь** М. 11. **ѡбьхиновь** М. 19. 22. **лоѕовь** М. 20. **гусовь** М. 23. **правиновь** М. 23. **главовь** М. 48. у адјектива којима је овај облик изједначен са сложеним, те нема разлике: **правовь** М. 2. 22. 28-29. **дановь** М. 4. **срьбьсковь** М. 4. **ѕаклопитовь** М. 11. **урьновь** М. 11. **градьсковь** М. 19. 22. **добровь** М. 43. — б) с основом на **ја**: **воловь** М. 2. 22. **ѕемловь** М. 4. **повєловь** М. 2. 22. **неволовь** М. 24. **Сѣрiовь** М. 11. у адјектива само на једном мјесту XIII вијека *е* мјесто *о* на крају основе: **божиєвь** М. 20. иначе је у њих *о* и прије тога времена и послије: **бановь** (= бањов) М. 2. **божиювь** (читај божијов) М. 4 (два пута). **божиѡвь** М. 45. 69. 70. Тако је са *в* само до друге половине XIII вијека.

Али од почетка XIII вијека, дакле док је још тако било, замјењивало се је *в* гласом *м* јамачно једначећи се са

[1] Тако Шлајхер comp. стр. 562—4. А Миклошић vergl. gram. III. 6—7 мисли да је ту само први наставак, па му се дуго **а** у словенским језицима замјењује гласом **ж**.

завршетком мушких и средњих ријечи: XIII вијека: **люкомь** М. 10. **Ѵрьновь ржкомь** М. 11. **Ѵеүнномь** М. 11. **кодомь** М. 17. **праковь керомь** М. 29. **ѡпькнномь** М. 35. **скободомь** М. 50. По том само тако до данас: а) с основом на чисто **а**: **планниомь** М. 111. 138. **снломь** М. 120. **Алкномь** М. 180. **керомь** М. 208. **конскѡмь** М. 210. **главомь** М. 210. **господѡмь** М. 210. **клеткомь** М. 218. **послобнномь** М. 230. у адјектива: **попокомь** М. 10. **ѡкрѹгломь** М. 11. **кралевомь** М. 13. **добромь керовь** М. 36. **старомь** М. 95. малом („mallom") Злат. 79б. — б) с основом на **ја**: **соүднѡмь** М. 68. **метохїѡмь** М. 145. **кепалнѡмь** М. 162. **Дороѳїѡмь** М. 189. **госпоѡмь** М. 189. **госпонѡмь** М. 221. 236. **братнѡмь** М. 193. **тефаүнѡмь** М. 222. **тепаүнѡмь** М. 230. 236. — **коломь** М. 120. 234. **повеломь** М. 217. 220. **повелюмь** (читај повељом) П. 74. — **мегомь** М. 95. — **дѹшомь** М. 218. **Дабншомь** Пб. 34. — **кралнцомь** М. 60. 236. **Штнтарнцомь** М. 93. **Рьжанцомь** М. 95. **богоѹбннцомь** М. 192. у адјектива исто тако: **божнѡмь** М. 209. **божьѡмь** М. 381. **божьюмь** (читај божјом) М. 453. божјом Вран. жив. 29. веђјом Ст. пис. 2, 259. Д. Рањ. 18б. вељом Ст. пис. 2, 195. 3, 142. 371. 4, 20. третјом Ст. пис. 2, 510. Орб. 82. третом Хект. 6. Буд. 56. Вран. жив. 92. Мрн. 45. Стар. 3, 259. магаретјом Радн. 32. већом Злат. 5. векшом Зор. 18. мањом Ст. пис. 1, 4. љепшом Злат. 44б. славнијом Град. дјев. 160.

На једном мјесту XV вијека има **прнүнстею** М. 316. које мислим за цијело да је дошло од туда што је писар, који већ није имао у том облику ни *е* ни *ју*, хтио писати према црквеним књигама а није знао гдје према њима треба *е*.

Стари завршетак *-оју*, од кога је на речени начин постало *ов*, избацивши *ј* могао се и сажети у *у* (к чему је послије у садашњих кајкаваца још једном према другим ријечима додано *м*): тако се осим *-ом* налази и *-у* у једном споменику писану по свој прилици у оном крају: воиску Стар. 3, 232. 241. 260. 268. 270. 288. 292. 299. волю 253. 261. дитцу 251. 282. заставу 272. персидском землю 268. наредбу 246-7. царицу 280.[1] тако још у једног књижевника: врсту

[1] Овај облик на *у* могао је и другачије постати. У старом словенском мјесто **ож** има и само **ж**: **рыбж**. Миклошић vergl. gram. III 7. помињући то вели да је ту к завршетку основе **а** дошао наставак **мь**, па **ь** отпало а *м* се са *а* слило у **ж**,

Мат. 25. и у адјектива: велику Стар. 3, 254. малу 233. негову 282. 324. персидску 252. Има и у друга два споменика XV и XVI вијека у адјектива: божню М. 359. 548. али прво мјесто није поуздано, јер је у потпису, па лако може бити да није добро прочитано; а друго је мјесто у писму писану на турском двору.

III. Основе на і:

А. У мушких ријечи: крајње кратко і у основи гласи у словенским језицима *е*, на које долази наставак мь: пѫте-мь; то *е* у старом словенском још слаби у ь, те има и пѫть-мь. У српском језику осим црквенијех књига није било друкчије него са *е*: господе-мь М. 49. гладемь Стар. 4, 77. ӡетемь М. 62. 97. крељутем Брн. 17. поутемь М. 87. 123. 410. пошљедња се ријеч тако одржала свега времена до данас: путем Н. Рањ. 29. Ст. пис. 1, 153. 4, 112. 341. Збор. 39б. Д. Рањ. IXб. Хект. 39. Чубр. 13б. Вран. жив. 38. Див. X. Каш. 15. Радн. 19. Али од XVI вијека и та ријеч и остале изједначиле су се с онима у којих је основа на а: путом Ст. пис. 4, 115. 238. 5, 165. Град. дјев. 84. Хект. 3. Зор. предгов. Буд. 67. Злат. предгов. Гуч. 307. Вран. жив. 17. Гунд. суз. II, VII. Банд. 18. Мрн. 12. Ђам. 5. Андр. дев. 8. голубом Каш. грам. 27. гостом Ст. пис. 1, 306. Н. Рањ. 43. црвом Андр. 73. — И ријеч је *дан* свега времена гласила днемь П. 111. 117. Н. Рањ. 26. 113б. Ст. пис. 1, 65. 2, 181. 4, 247. Мрн. 46. а од XVI вијека има као и у другим падежима (види генит. датив) к основи додано *в*, па до тога *в* добија завршетак основа на а: дневом Хект. 10б. 46б. Банд. 29. Пос. 26. од XVII вијека долази

и да се оно старо *м* сачувало у српском језику. Али ће тешко бити тако, једно за то што би се тешко у српском језику сачувало *м*, којега нема у старом словенском; друго за то што се *м* може и друкчије протумачити, како је показано напријед; треће што је у српском језику *о* пред *м* дуго у женским ријечима, а у мушким је кратко, гдје управо долази *м* до основе; најпослије и за то што се рыбѫ може и овако протумачити: од рыбоѭ постало је без *ј*: рыбоѫ, тада се *о* изједначило са ѫ: рыбѫѫ, које такођер има у старом словенском; најпослије се ѫѫ сажело у једно ѫ. Испореди у Гајтлера fonol. 67. Томе старом словенском облику може одговарати у нас онај на *у*.

и без тога *в* изједначена с ријечима у којих је основа на чисто **а**: даном Гунд. суз. II, I. Та ријеч долази у том падежу и као женска с основом на **і** (види под Б.) узимајући иза основе на речени начин *в* а иза њега опет као ријечи с основом на **і** добијајући у том падежу *и*: дневи Ст. пис. 4, 242. 247. 5, 340. Гуч. 279. такоме опет се налази додано *м* као што се налази и у женских ријечи: дневим Ст. пис. 4, 247. — а од свагда је било и као у ријечи женских *дању* у значењу у ком се и данас тако говори.

Б. У женских се крајње **і** у основи шири у **аі**, па се сажима у дуго **і**, које у словенским језицима постаје кратко *и*, а наставка долазе оба (**а** и **мь**) те се међу собом и с основом стављају онако као у женских ријечи с основом на а (види напријед под II. Б.): **помоки-ю** М. 4. **дѣтию** М. 12. **даланию** Стеф. 6. **чьстию** М. 168. тако још и XV вијека: **вѣстию** П. 55. **жалостию** М. 518. **милостию** М. 301. **пѫтию** М. 317. **челядию** П. 31. **рѣчию** П. 158. Још од XIII вијека избацује се *и*: **ѡбластью** М. 15. XIV вијека: **благодѣтю** М. 133. **ѕаповѣдю** Пб. 42. **користю** М. 106. **паметью** М. 217. **помощю** М. 233. **ревностю** М. 134. **теплостю** М. 134. XV вијека: **вѣстью** П. 75. **детю** М. 259. **ѕаповѣдью** П. 160. **лакомостю** М. 299. **лакомостью** М. 342. **паметю** М. 519. **печатю** М. 294. **помокю** М. 418. **прѣѕанию** М. 297. **пѫтью** М. 427. **ратью** М. 451. **ричью** М. 466. **свѣстью** М. 425. **хитростю** М. 287. **челядью** М. 286. **челядю** М. 298, тако и до краја XVII вијека: болјезанју Н. Рањ. 115. болизанју Банд. 115. болестју Гуч. 169. властју Н. Рањ. 32. горкостју Ст. пис. 2, 21. зучју Н. Рањ. 93. Ст. пис. 1, 200. жучју Каш. 46. кобју Злат. 86. костју Ст. пис. 2, 112. крипостју Ст. пис. 5, 300. милостју Ст. пис. 2, 197. Д. Рањ. 91б. Банд. 20. Каш. 84. мисалју Н. Рањ. 157б. Ст. пис. 1, 87. 3, 314. Зор. 28б. Вран. жив. 112. мислју Брн. 27. моћју Хект. 10б. наглостју Гуч. 14. Мик. 175. ноћју Хект. 10б. обилностју Гуч. 21. обителју Ст. пис. 1, 71. паметју Ст. пис. 1, 100. Гуч. 146. пећу Стар. 4, 114. помоћу Д. Рањ. VIIб. путју Хект. 32б. ријечју Н. Рањ. 19б. ричју Ст. пис. 2, 25. Злат. 28б. Гуч. 32. Банд. 22. Мик. 49б. Радн. 94. сјенју Н. Рањ. 44б. смртју Н. Рањ. 184. Чубр. 10. Вран. жив. 31. Банд. 37. стварю Збор. 7. — Од друге половине XV вијека налази се али врло ријетко *ј* од *ју* са-

стављено са сугласним које је пред њим по закону по ком се истина и сада саставља али по ком се је прије састављало само онда кад није нигда прије било растављено од њега гласом *и*, прем да како се из горњих примјера види кроза све вријеме *ј* и остаје за се: **скрьблю** М. 518. сјењу (siegnju) Н. Рањ 162. **мисаљу** (misagliu) Буд. 43. 53. 64. Јамачно је само grijешком изостављено *ј*: **милостъ** М. 441. 511. чељаду Буд. 59.

Од XIII вијека налази се и без *ју*, а тако ће бити постао самијем наставком **а**, који се са завршетком основе **і** сажео у дуго **і**, које је за словенске језике кратко: XIII вијека **помоки** М. 47. XIV вијека: **ѡбласти** М. 64. **милости** М. 202. из XV и почетка XVI вијека не нађох ни једнога примјера, али је послије врло обично: жалости Ст. пис. 2, 436. 3, 290. Злат. 94. жучи Каш. 63. заповиди Пос. 35. звири Ст. пис. 2, 429. Злат. 43б. зелени Ст. пис. 2, 193. 3, 186. Гуч. 273. јакости Ст. пис. 3, 385. Град. дјев. 97. Гуч. 207. јесени Ст. пис. 2, 193. крјепости Ст. пис. 2, 11. 3, 389. 5, 300. Д. Рањ. VIII. Злат. 84. Гуч. 120. лијепости Ст. пис. 2, 47. Гуч. 289. љубезни Ст. пис. 2, 186. 3, 71. Злат. 41б. Каш. 42. масти Бун. 43. милости Ст. пис. 2, 283. 3, 6. Д. Рањ. 15б. Злат. 44б. Гуч. 110. Ђам. 2. мисли Д. Рањ. 53б. Злат. 44. Гуч. 121. Пос. 2. младости Ст. пис. 2, 84. моћи Ст. пис. 3, 140. 5, 25. Гуч. 76. мудрости Д. Рањ. 13. Злат. 6. напасти Ст. пис. 5, 154. нарави Ст. пис. 3, 142. Злат. 23б. ноћи Злат. 66б. Гуч. 279. Бун. 43. области Ст. пис. 3, 5. Злат. 88. отрови Мрн. 20. памети Орб. 40. помоћи Ст. пис. 5, 256. Град. дух. 8. Гуч. 12. Каш. 24. пути Ст. пис. 2, 168. Д. Рањ. 7б. Гуч. 219. радости Ст. пис. 2, 115. 3, 146. Д. Рањ. 145. Злат. 96. Гуч. 168. ричи Стар. 3, 315. свитлости Ст. пис. 2, 75. 3, 262. с[illegible]и Ст. пис. 5, 65. сјени Гуч. 146. сласти Ст. пис. 3, 74. сладости Ст. пис. 3, 92. Д. Рањ. VII. смрти Ст. пис. 3, 107. Д. Рањ. 61. Град. дјев. 16. Гуч. 229. Див. 12б. Мик. 728. ствари Д. Рањ. VIIб. Злат. предгов. студени Гунд. суз. I, XV. цкврни Град. дјев. 63. ћуди Ст. пис. 3, 374. части Д. Рањ. V. Злат. 21б. Гуч. 301. чељади Ст. пис. 5, 8. — Тако се међу ријечима с основом на **і** налази и привари Гунд. пс. 14.

завршетком мушких и средњих ријечи: XIII вијека: **людомь** М. 10. **Урьновь рѫкомь** М. 11. **Уєуииомь** М. 11. **кодомь** М. 17. **праковь керомь** М. 29. **ѡпькииомь** М. 35. **свободомь** М. 50. По том само тако до данас: а) с основом на чисто **а**: **планииомь** М. 111. 138. **силомь** М. 120. **Алѣномь** М. 180. **керомь** М. 208. **конскѡмь** М. 210. **главомь** М. 210. **господѡмь** М. 210. **клеткомь** М. 218. **послобииомь** М. 230. у адјектива: **попокомь** М. 10. **ѡкрѫгломь** М. 11. **кралековь** М. 13. **добромь керовь** М. 36. **старомь** М. 95. малом („mallom“) Злат. 79б. — б) с основом на **ја**: **соудиѡмь** М. 68. **метохїѡмь** М. 145. **кепалиѡмь** М. 162. **Дороѳїѡмь** М. 189. **господѡмь** М. 189. **госпонѡмь** М. 221. 236. **братиѡмь** М. 193. **тефаудиѡмь** М. 222. **тепадиѡмь** М. 230. 236. — **коломь** М. 120. 234. **повеломь** М. 217. 220. **повелюмь** (читај повељом) П. 74. — **мегомь** М. 95. — **дѹшомь** М. 218. **Дабишомь** Пб. 34. — **країиномь** М. 60. 236. **Штитариномь** М. 93. **Ръжаиномь** М. 95. **богоѹбииномь** М. 192. у адјектива исто тако: **божиѡмь** М. 209. **божьѡмь** М. 381. **божьюмь** (читај божјом) М. 453. божјом Вран. жив. 29. велјом Ст. пис. 2, 259. Д. Рањ. 18б. вељом Ст. пис. 2, 195. 3, 142. 371. 4, 20. третјом Ст. пис. 2, 510. Орб. 82. третом Хект. 6. Буд. 56. Вран. жив. 92. Мрн. 45. Стар. 3, 259. магаретјом Радн. 32. већом Злат. 5. векшом Зор. 18. мањом Ст. пис. 1, 4. љепшом Злат. 44б. славнијом Град. дјев. 160.

На једном мјесту XV вијека има **принцистею** М. 316. које мислим за цијело да је дошло од туда што је писар, који већ није имао у том облику ни *е* ни *ју*, хтио писати према црквеним књигама а није знао гдје према њима треба *е*.

Стари завршетак *-оју*, од кога је на речени начин постало *ов*, избацивши *ј* могао се и сажети у *у* (к чему је послије у садашњих кајкаваца још једном према другим ријечима додано *м*): тако се осим *-ом* налази и *-у* у једном споменику писану по свој прилици у оном крају: воиску Стар. 3, 232. 241. 260. 268. 270. 288. 292. 299. волю 253. 261. дитцу 251. 282. заставу 272. персидском землю 268. наредбу 246-7. царицу 280.[1] тако још у једног књижевника: врсту

[1] Овај облик на *у* могао је и другачије постати. У старом словенском мјесто **оѭ** има и само **ѫ**: **рыбѫ**. Миклошић vergl. gram. III 7. помињући то вели да је ту к завршетку основе **а** дошао наставак **мь**, па **ь** отпало а *м* се са *а* слило у **ѫ**,

Мат. 25. и у адјектива: велику Стар. 3, 254. малу 233. негову 282. 324. персидску 252. Има и у друга два споменика XV и XVI вијека у адјектива: божню М. 359. 548. али прво мјесто није поуздано, јер је у потпису, па лако може бити да није добро прочитано; а друго је мјесто у писму писану на турском двору.

III. Основе на **і**:

А. У мушких ријечи: крајње кратко **і** у основи гласи у словенским језицима *е*, на које долази наставак **мь**: **пѫте-мь**; то *е* у старом словенском још слаби у **ь**, те има и **пѫть-мь**. У српском језику осим црквенијех књига није било друкчије него са *е*: **господе-мь** М. 49. **гладемь** Стар. 4, 77. **ꙁетемь** М. 62. 97. крељутем Брн. 17. **поутемь** М. 87. 123. 410. пошљедња се ријеч тако одржала свега времена до данас: путем Н. Рањ. 29. Ст. пис. 1, 153. 4, 112. 341. Збор. 39б. Д. Рањ. IXб. Хект. 39. Чубр. 13б. Вран. жив. 38. Див. X. Каш. 15. Радн. 19. Али од XVI вијека и та ријеч и остале изједначиле су се с онима у којих је основа на **а**: путом Ст. пис. 4, 115. 238. 5, 165. Град. дјев. 84. Хект. 3. Зор. предгов. Буд. 67. Злат. предгов. Гуч. 307. Вран. жив. 17. Гунд. суз. II, VII. Банд. 18. Мрн. 12. Ђам. 5. Андр. дев. 8. голубом Каш. грам. 27. гостом Ст. пис. 1, 306. Н. Рањ. 43. црвом Андр. 73. — И ријеч је *дан* свега времена гласила **днемь** П. 111. 117. Н. Рањ. 26. 113б. Ст. пис. 1, 65. 2, 181. 4, 247. Мрн. 46. а од XVI вијека има као и у другим падежима (види генит. датив) к основи додано *в*, па до тога *в* добија завршетак основа на **а**: дневом Хект. 10б. 46б. Банд. 29. Пос. 26. од XVII вијека долази

и да се оно старо *м* сачувало у српском језику. Али ће тешко бити тако, једно за то што би се тешко у српском језику сачувало *м*, којега нема у старом словенском; друго за то што се *м* може и друкчије протумачити, како је показано напријед; треће што је у српском језику *о* пред *м* дуго у женским ријечима, а у мушким је кратко, гдје управо долази *м* до основе; најпослије и за то што се **рыбѫ** може и овако протумачити: од **рыбоѭ** постало је без *ј*: **рыбоѫ**, тада се *о* изједначило са **ѫ**: **рыбѫѫ**, које такођер има у старом словенском; најпослије се **ѫѫ** сажело у једно **ѫ**. Испореди у Гајтлера fonol. 67. Томе старом словенском облику може одговарати у нас онај на *у*.

и без тога *в* изједначена с ријечима у којих је основа на чисто **а**: даном Гунд. суз. II, I. Та ријеч долази у том падежу и као женска с основом на **і** (види под Б.) узимајући иза основе на речени начин *в* а иза њега опет као ријечи с основом на **і** добијајући у том падежу *и*: дневи Ст. пис. 4, 242. 247. 5, 340. Гуч. 279. такоме опет се налази додано *м* као што се налази и у женских ријечи: дневим Ст. пис. 4, 247. — а од свагда је било и као у ријечи женских *дању* у значењу у ком се и данас тако говори.

Б. У женских се крајње **і** у основи шири у **аі**, па се сажима у дуго **і**, које у словенским језицима постаје кратко *и*, а наставка долазе оба (**а** и **мь**) те се међу собом и с основом стављају онако као у женских ријечи с основом на **а** (види напријед под II. Б.): **помоки-ю** М. 4. **дѣтию** М. 12. **длании** Стеф. 6. **чьстию** М. 168. тако још и XV вијека: **вѣстию** П. 55. **жалостию** М. 518. **милостию** М. 301. **пѫтию** М. 317. **челядию** П. 31. **рѫчию** П. 158. Још од XIII вијека избацује се *и*: **ѡбластью** М. 15. XIV вијека: **благодѣтю** М. 133. **ȥаповѣдю** Пб. 42. **користю** М. 106. **паметью** М. 217. **помощю** М. 233. **ѳеќностю** М. 134. **теплостю** М. 134. XV вијека: **вѣстью** П. 75. **дѣтю** М. 259. **ȥаповѣдью** П. 160. **лакомостю** М. 299. **лакомостью** М. 342. **паметю** М. 519. **печатю** М. 294. **помокю** М. 418. **прѣвеȥанию** М. 297. **пѫтью** М. 427. **ратью** М. 451. **ричью** М. 466. **свѣстью** М. 425. **хитростю** М. 287. **челядью** М. 286. **челядю** М. 298. тако и до краја XVII вијека: болдјезању Н. Рањ. 115. болизању Банд. 115. болестју Гуч. 169. властју Н. Рањ. 32. горкостју Ст. пис. 2, 21. зучју Н. Рањ. 93. Ст. пис. 1, 200. жучју Каш. 46. кобју Злат. 86. костју Ст. пис. 2, 112. крипостју Ст. пис. 5, 300. милостју Ст. пис. 2, 197. Д. Рањ. 91б. Банд. 20. Каш. 84. мисалју Н. Рањ. 157б. Ст. пис. 1, 87. 3, 314. Зор. 28б. Вран. жив. 112. мислју Брн. 27. моћју Хект. 10б. наглостју Гуч. 14. Мик. 175. ноћју Хект. 10б. обилностју Гуч. 21. обителју Ст. пис. 1, 71. паметју Ст. пис. 1, 100. Гуч. 146. пећу Стар. 4, 114. помоћу Д. Рањ. VIIб. путју Хект. 32б. ријечју Н. Рањ. 19б. ричју Ст. пис. 2, 25. Злат. 28б. Гуч. 32. Банд. 22. Мик. 49б. Радн. 94. сјенју Н. Рањ. 44б. смртју Н. Рањ. 184. Чубр. 10. Вран. жив. 31. Банд. 37. стварю Збор. 7. — Од друге половине XV вијека налази се али врло ријетко *ј* од *ју* са-

стављено са сугласним које је пред њим по закону по ком се истина и сада саставља али по ком се је прије састављало само онда кад није нигда прије било растављено од њега гласом *и*, прем да како се из горњих примјера види кроза све вријеме *ј* и остаје за се: **скрьблю** М. 518. сјењу (siegnju) Н. Рањ 162. **мисаљу** (misagliu) Буд. 43. 53. 64. Јамачно је само гријешком изостављено *ј:* **милость** М. 441. 511. чељаду Буд. 59.

Од XIII вијека налази се и без *ју*, а тако ће бити постао самијем наставком **а**, који се са завршетком основе **і** сажео у дуго **і**, које је за словенске језике кратко: XIII вијека **помоки** М. 47. XIV вијека: **области** М. 64. **милости** М. 202. из XV и почетка XVI вијека не нађох ни једнога примјера, али је послије врло обично: жалости Ст. пис. 2, 436. 3, 290. Злат. 94. жучи Каш. 63. заповиди Пос. 35. звири Ст. пис. 2, 429. Злат. 43б. зелени Ст. пис. 2, 193. 3, 186. Гуч. 273. јакости Ст. пис. 3, 385. Град. дјев. 97. Гуч. 207. јесени Ст. пис. 2, 193. крјепости Ст. пис. 2, 11. 3, 389. 5, 300. Д. Рањ. VIII. Злат. 84. Гуч. 120. лијепости Ст. пис. 2, 47. Гуч. 289. љубезни Ст. пис. 2, 186. 3, 71. Злат. 41б. Каш. 42. масти Бун. 43. милости Ст. пис. 2, 283. 3, 6. Д. Рањ. 15б. Злат. 44б. Гуч. 110. Ђам. 2. мисли Д. Рањ. 53б. Злат. 44. Гуч. 121. Пос. 2. младости Ст. пис. 2, 84. моћи Ст. пис. 3, 140. 5, 25. Гуч. 76. мудрости Д. Рањ. 13. Злат. 6. напасти Ст. пис. 5, 154. нарави Ст. пис. 3, 142. Злат. 23б. ноћи Злат. 66б. Гуч. 279. Бун. 43. области Ст. пис. 3, 5. Злат. 88. отрови Мрн. 20. памети Орб. 40. помоћи Ст. пис. 5, 256. Град. дух. 8. Гуч. 12. Каш. 24. пути Ст. пис. 2, 168. Д. Рањ. 7б. Гуч. 219. радости Ст. пис. 2, 115. 3, 146. Д. Рањ. 145. Злат. 96. Гуч. 168. ричи Стар. 3, 315. свитлости Ст. пис. 2, 75. 3, 262. сили Ст. пис. 5, 65. сјени Гуч. 146. сласти Ст. пис. 3, 74. сладости Ст. пис. 3, 92. Д. Рањ. VII. смрти Ст. пис. 3, 107. Д. Рањ. 61. Град. дјев. 16. Гуч. 229. Див. 12б. Мик. 728. ствари Д. Рањ. VIIб. Злат. предгов. студени Гунд. суз. I, XV. цкврни Град. дјев. 63. ћуди Ст. пис. 3, 374. части Д. Рањ. V. Злат. 21б. Гуч. 301. чељади Ст. пис. 5, 8. — Тако се међу ријечима с основом на **і** налази и привари Гунд. пс. 14.

Што је тако инструментал био двојак, и један био једнак с генитивом, јамачно је за то у једнога књижевника и инструментал на *ју* смијешан с гентивом те долази мјесто њега: од које му драго стварју (-riu) Гуч. 38. 74. цјећа које стварју (-riu) 101. ради које стварју (-riu) 106.

Од XV вијека налази се овакоме облику на *и* додано *м*, јамачно за то да би се мало изједначио с онима у којима је по закону *м*: XV вијека: **печатним** М. 481. 495. XVI вијека: смртим Ст. пис. 5, 73. звирим Д. Рањ. 16б. путим 7б. ричим 100. драгостим Град. дјев. 48. јакостим 158. користим 40. милостим 104. мислим 61. наравим 11. областим 128. отровим 138. паметим 46. путим 46. радостим 110. смртим 137. солим 155. тихостим 153. хрлостим 87. цкврним 61. частим 167. чељадим 151. моћим Град. дух. 18. свјетлостим 25. сладостим 47. трстим 57. XVII вијека: сјеним Гунд. суз. II, XI. харностим Гунд. суз. предг. милостим Бун. 7. пјесним 21. помастим 32. смртим 20. болестим Андр. пут 38. жучим 408. јакостим 16. крепостим 4. милостим 102. моћим 16. паметим 8. помоћим 38. радостим 101. ријечим 64. свјетлостим 111. частим Андр. нач. 57. исповијестим Андр. дев. 37.

Од XIV вијека налазе се помијешане с ријечима женског рода у којих је основа на **а**, помијешане тако да су к своме инструменталу на *и* још узеле од тијех ријечи цијели завршетак њихова инструментала *-ом*, пред којим зијева ради долази *ј*, а по том се *и* пред *ј* избацује, а тада је могло *ј* у познатијем приликама и испадати: XIV вијека: **чьстиωмь** М. 161. 164. **милостиωмь** М. 165. **радостиωмь** М. 178. XV вијека: **печатиωмь** М. 482. **милостиомь** М. 523. **речωмь** (јамачно речјом) М. 555. XVI вијека ишло би овамо: завидошћом Зор. 31б. али гласова *шћ* ради томе ће примјеру бити номин. завидошћа. XVII вијека: исповиједјом („**исповиедию**") Мат. 27. мисалјом („**мисалюм**") Мат. 44. 67. милостјом („**милостюм**") Мат. 15. помоћом Мат. 37. ноћом Каш. 18. моћом Мик. 263. крипостјом Глав. 42. 43. паметјом 50. помоћом 43. ричјом 109.

Многе су са свијем прешле у овом падежу као и у другима међу женске с основом на **а** тако да су завршетак основе на **i** одбациле: писмом Зор. 17. тако има и: с добром

кобом Зор. 39б. Неке су прешле међу мушке с основом на **а**: дланом Ст. пис. 3, 378. сјеном Гуч. 253. Андр. 204.

IV. Основе на сугласно прелазе у овом падежу међу оне на **і**; и то:

А. Мушке и средње ријечи прелазе међу мушке с основом **і**: мушко: **камєнємь**; — средње: **имєнємь** М. 59. 113. 266. 314. **игнѥтємь** М. 98. **Андрєтємь** М. 287. **Климєтємь** М. 287. **Грьбєтємь** Пб. 8. — А како су мушке ријечи с основом на **і** прешле међу ријечи с основом на **а** тако су с њима и ове с основом на сугласно прешле онамо:

а) мушке од XV вијека: **камєномь** М. 378. Н. Рањ. 65. Ст. пис. 2, 97. 333. 410. Каш. 10. пламеном Н. Рањ. 22. Ст. пис. 1, 118. 2, 133. 333. 5, 57. тако и ријеч која се ни у номинативу јед. не налази другачије него с основом на **і**: кореном Вран. жив. 25. — Прешавши међу оне с основом на **а** налазе се и без крајњега *ен*: прамом Ст. пис. 4, 130. Гунд. суз. II, X. пламон (гдје се крајње *м* промијенило на *н*, као што и сада по неким крајевима бива) Андр. 83.

б) средње још до XIV: **врѣмєномь** П. 3. 83. 125. 144. Пб. 126. вpименом Ст. пис. 1, 8. Хект. 40. вријеменом Ст. пис. 2, 438. 4, 44. Злат. 40. временом Ст. пис. 4, 17. Див. Х. бpименом Хект. 40. **имєномь** М. 207. 248. 431. 474. Н. Рањ. 18. Ст. пис. 1, 118. 2, 315. 4, 111. Хект. 38б. Град. дјев. 173. Зор. 9б. Злат. 38б. Гуч. 20. Гунд. суз. предгов. Каш. 2. племеном Стар. 3, 254. Збор. 97б. Злат. 40. сјеменом Н. Рањ. 156. Гуч. 143. сименом Мрн. 97. **Жорєтомь** Пб. 41. **Андрєтѡмь** М. 347. П. 106. **Добрєтомь** М. 304. **Климєтомь** М. 347. **А(омп)рєтомь** М. 287. ланетом Зор. 37. тако једном у пјесми у слику и чудесом Ст. пис. 2, 49. — Основе на *-ес* прелазе међу оне на **а** и окрњене, т. ј. без крајњега *-ес*, и неке између њих прелазе тако од првијех времена: **словѡмь** М. 128. Ђам. 8. **тѣломь** М. 14. Стеф. 17. тијелом Н. Рањ. 131. Збор. 126б. Град. дјев. 9. Злат. 68. Радн. 63. тилом Ст. пис. 3, 416. Вран. жив. 16. небом Ст. пис. 4, 34. 5, 178. Злат. 86. Вран. жив. 18. чудом Вран. жив. 38. Каш. 34. тако и колом (currus) Злат. 17. — Како су оваке ријечи неким падежима прелазиле међу оне с основом на **і**, ријеч је *небо* прелазила и онамо овијем падежем одбацујући крајње *-ес* од основе и мијешајући се

с онима којима се тај падеж свршује на *и* (види напријед под III. Б.): неби Ст. пис. 2, 26. 425. 4, 455. 5, 50. 202. Д. Рањ. 3. Злат. 5. Мрн. 23.

Б. Женске прелазе међу женске с основом на і: **материю** М. 13. **матерью** М. 283. **матерю** М. 316. Н. Рањ. 29. Збор. 9б. Буд. 59. Вран. жив. 66. Банд. 19. **кћерю** Збор. 45б. хћерју Вран. жив. 78. **црьквію** М. 195. **црьковію** Зак. 33. **лоубовию** М. 3. **любовию** М. 190. **любокю** М. 106. 134. 235. **любовью** М. 221. **люблю** М. 421. Ст. пис. 2, 54. 223. Збор. 115б. Вран. жив. 78. Крн. 3. Каш. 42. љубављу Ст. пис. 2, 38. 192. крвју Н. Рањ. 112. Ст. пис. 1, 254. Збор. 25б. Крн. 21б. Банд. 112. Каш. 13. Пошљедње двије налазе се од XVI вијека и без *ју* као и остале у којих је основа на і: љубави Ст. пис. 2, 63. 87. 3, 150. 283. 307. 385. 450. Д. Рањ. 1б. 75. Град. дух. 63. Злат. 2б. Гуч. 262. Чубр. 11б. Див. 39. крви Ст. пис. 3, 100. 461. 5, 14. Д. Рањ. 194б. Злат. 34. Гуч. 11. Орб. 39. Див. 27. Андр. 37. и с доданим *м*: љубавим Ст. пис. 5, 24. Град. дјев. 15. 26. 54. дух. 36. Андр. дев. 161. крвим Ст. пис. 4, 39б. 425. Град. дјев. 165. 174. Гуч. 275. Бун. 43. Андр. пут 19. Неке добивши овако основу на і прелазиле су с њом као и женске с основом на і међу женске у којих је основа на а, и то од XVI вијека: **куерном** Шаф. pam. 1873. 112. матерјом Глав. 127. љубавјом („**любавюм**") Мат. 97. крвјом Глав. 121. 125. Види напријед у овом падежу женске ријечи с основом на і.

Прве четири ријечи прелазе и међу оне женске којима се основа свршује на а, и то од XIV вијека оне двије којима се основа свршује на *в*: **црьквомь** М. 111. 116. 134. 191. Н. Рањ. 23б. **любвомь** М. 261. 324. 444. 457. П. 21 134. Ст. пис. 1, 61. 101. 273. 2, 327. Зор. 21. Брн. 5б. избацивши *в* иза *б:* љубом Н. Рањ. 221б. уметнувши *а* међу *б* и *в:* љубавом Брн. 15. од XVI вијека и оне којима се основа свршује на *р*: матером Н. Рањ. 29б. Злат. 7. Гуч. 14. Каш. 18. кћером Град. дјев 91.

V. У овом се падежу крајњему *м* додавало *е* XVI и XVII вијека, кад пред *м* има *о*: у мушких: богоме Ст. пис. 2, 404. 4, 253. гробоме Бун. 52. домоме Ст. пис. 2, 490. 510. 4, 417. 471. Д. Рањ. 27. Вран. жив. 54. Мрн. 27. јадоме Ст. пис.

2, 455. кровоме Мрн. 154. ледоме Д. Рањ. 124. мраморкоме Чубр. 10б. Бун. 21. начиноме Д. Рањ. 144. снигоме Д. Рањ. 78б. тргоме Ст. пис. 2, 435. узломе Д. Рањ. 32б. вијенцоме Д. Рањ. 91. норцоме Д. Рањ. 12. старцоме Д. Рањ. 39б. — у средњих: дјеломе Д. Рањ. 90. мороме Д. Рањ. 9б. срцоме Д. Рањ. 88б. — у женских: бабоме Ст. пис. 5, 260. братјоме Д. Рањ. 123. варкоме Н. Рањ. 89б. викоме Збор. 12б. вјероме Ст. пис. 5, 95. војскоме Д. Рањ. IVб. главоме Д. Рањ. 102б. Мрн. 165. гороме Ст. пис. 4, 414. 5, 19. дјецоме Ст. пис. 4, 422. драчоме Д. Рањ. 91б. душоме Ст. пис. 5, 299. Д. Рањ. 14. жељоме Д. Рањ. 20. злоћоме Ст. пис. 5, 91. зороме Ст. пис. 2, 144. Д. Рањ. 55. истиноме Н. Рањ. 204. Мрн. 162. кћерцоме Ст. пис. 4, 428. лажоме Ст. пис. 4, 483. молбоме Ст. пис. 5, 7. мрежоме Д. Рањ. 10б. мукоме Д. Рањ. 101. помњоме Мрн. 3. свитоме Н. Рањ. 184б. силоме Ст. пис. 5, 7. 298. Д. Рањ. 29. сјенцоме Ст. пис. 5, 316. службоме Ст. пис. 5, 17. совоме Д. Рањ. 87. тољагоме Мрн. 178. Тројоме Ст. пис. 4, 469. тугоме Ст. пис. 4, 469. узоме Д. Рањ. 40б. химбоме Ст. пис. 4, 483. Мрн. 162. штетоме Д. Рањ. 94. — у адјектива за женски род: божјоме Ст. пис. 5, 256. Мрн. 27. великоме Злат. 1б. већоме Ст. пис. 1, 166. Д. Рањ. IXб. вјечноме Ст. пис. 4, 391. врућоме Ст. пис. 4, 418. горкоме Ст. пис. 2, 481. доброме Ст. пис. 5, 102. другоме Ст. пис. 2, 435. козјоме Збор. 25б. липоме Ст. пис. 4, 483. љупкоме Ст. пис. 4, 418. маломе Д. Рањ. 7б. мањоме Ст. пис. 5, 5. медноме Ст. пис. 3, 146. немиломе Мрн. 137. пособноме Злат. 37f. правоме Мрн. 4. притужноме Бун. 21. слишаноме Мрн. 3. тр(и)зноме Врн. 28б. турачкоме Мрн. 4. чистоме Мрн. 4. Највише је овијех примјера изван слика, а доста их је и у прози.

Гдје гдје *м* на крају гласи *н*: богон Ст. пис. 4, 299. законон Ст. пис. 4, 213. пламон Андр. 83. небон Град. дух. 50. веригон Град. дјев. 37. вољон Гуч. 206. Азарион Банд. 178. ноћин Крн. 7б. — у адјектива: већон Гуч. 30. крепкон Град. дјев. 48. обилнијон Град. дух. 47.

ЛОКАТИВ ЈЕДНИНЕ.

Наставак је **i**.

I. Основе на **u**. Крајње се **u** у основи шири у **au**, а наставак отпада, тада се **au** немајући за собом самогласнога у словенским језицима опет сажима те гласи *у* (**оѵ**): **домоѵ** Стеф. 2. Сав. стар. 4, 231. М. 74. 78. **полоѵ** Стеф. 22. али уз то још у староме словенском језику има и као у ријечи с основом на **а**; види под II.

II. Основе на **а**. У мушких, средњих и у женских завршетак **а** од основе и наставак **i** саставивши се гласе у словенским језицима **ѣ**, пред којим се гласови *г*, *к*, *х* мијењају на *з*, *ц*, *с*, а које се у основама на **ја** мијења на *и* пред њега гласа ради:

А. у мушких и средњих:

а) с основом на чисто **а**: XII и XIII вијека мушке: **боѕѣ** Стеф. 22. **бродє** М. 37. **градѣ** М. 47. **градє** М. 55. **грѣшьницѣ** М. 5. **Дꙋбровинцє** М. 55. **Ѕатонѣ** М. 7. 11. **мостє** М. 37. **ѡбѣтѣ** М. 48. **Приѕрѣнѣ** М. 6. **Приѕрєнє** М. 55. **прѣстолѣ** М. 5. **свѣтѣ** М. 23. **станцѣ** М. 7. **чловѣцѣ** М. 53. средње: **дѣлѣ** М. 5. **селѣ** М. 52. **Хвостинѣ** М. 11. XIV вијека мушке: **градѣ** М. 69. **днѣцє** Пб. 21. **Драгославѣ** М. 169. **Дꙋбровинци** М. 101. 106. **Дꙋбровинцѣ** М. 185. Пб. 22. **животѣ** М. 112. **животи** Пб. 23. **комꙋнѣ** Пб. 25. **логоѳетѣ** М. 169. **Ободи** Пб. 15. **Приѕрѣни** М. 135. **престоли** М. 104. **Сєри** Пб. 22. средње: **брьдѣ** М. 154. **мѣстнє** М. 104. **мѣстѣ** М. 143. — Према крају тога вијека све је рјеђе тако да се све више стеже на ријечи које су се могле лакше сачувати у старом обличју, као што су имена мјеста или ријечи које су прелазиле из књиге у књигу: мушке: **боѕє** М. 201. **вѣцє** М. 216. **гнѣви** М. 237. **дворѣ** М. 237. **двори** Пб. 39. **Дꙋбровинци** М. 243. **дꙋси** М. 233. **крьсти** М. 222. **мири** М. 221. **мирѣ** М. 235. **светє** М. 216. **Цаптатѣ** М. 217. средње: **Дꙋминѣ** М. 232. **местє** Пб. 29. **селє** М. 206. **сребри** Пб. 35. тако и XV вијека: мушке: **вѣцѣ** М. 569. **градѣ** П. 94. 269. **Дбри** П. 134. **дворѣ** П. 160. **Дꙋбровинци** М. 396. **дꙋси** М. 309. **дꙋсє** М. 319. 418. **Ѕадри** П. 71. 72. **Ѕадрѣ** П. 83. **комꙋни** М. 416. **Констандинополѣ** М. 525. **котари** П. 84. **котарѣ** П. 87. **крьсти** М. 252. 273. 284. 290. 293. 305. П. 143. **листє** Пб.

124. **мири** М. 282. **митрополитє** М. 538. **Рати** П. 129. **рѹсаꙉи** М. 288. 336. **свити** М. 289. **свѣти** М. 302. 346. 351. 357. Пб. 50. **свѥти** М. 365. Пб. 116. **свиєти** М. 380. 384. 395. 432. Пб. 92. 109. **свѣти** М. 473. Пб. 57. **Сплѣти** П. 60. **Стєфаны** М. 268. **Цариградѣ** П. 47. **Шибєници** П. 40. средње: **госпоцтви** М. 288. **господьствѣ** П. 57. 79. **Дѹмни** П. 50. **крьстьꙗньствѣ** П. 140. **литѣ** М. 283. **мѣсти** М. 294. П. 49. 96. **Хливни** М. 248. **Храсиѣ** П. 135. **ѥдиньствѣ** П. 155. на крају XV вијека и у почетку XVI у књигама по својі прилици преписиваним из старијих налазе се доста често: мушке: двори Стар. 3, 296. животи 263. закони 239. клобуци 267. обеди 320. сни 243. тако и у пјесмама тога времена: мушке: блуди Ст. пис. 3, 289. греби Ст. пис. 1, 65. двори Ст. пис. 1, 10. 2, 320. 510. збори Ст. пис. 1, 10. лузи Ст. пис. 1, 156. пакли Ст. пис. 2, 328. 3, 297. свити Ст. пис. 2, 26. свијети 3, 7. сни Ст. пис. 2, 56. 3, 150. столи Ст. пис. 1, 50. 3, 370. суди Ст. пис. 1, 161. средње: грли Ст. пис. 2, 258. јутри Ст. пис. 1, 176. мисти Ст. пис. 1, 152. чели Ст. пис. 2, 36. 110. — у познијим пјесмама истога (XVI) вијека све је рјеђи овај облик, и стеже се на неке ријечи (свијет, сан), тако да слабо која друга долази у том обличју, а мјесто **ѣ** долази *и* и у пјесмама које су писане јужнијем говором: двори Ст. пис. 5, 79. Д. Рањ. X. лови Зор. 30. пакли Ст. пис. 4, 13. свијети Ст. пис. 4, 18. 34. 153. 190. 218. 297. 5, 4. 115. 124. свити Ст. пис. 4, 204. 378. 444. 5, 3. 30. 230. Д. Рањ. VIб. Хект. 41б. Зор. 46. Злат. 8б. сни Ст. пис. 4, 57. 258. 5, 43. 117. 182. Д. Рањ. 121б. Хект. 31б. Зор. 4б. стани Хект. 27. столи Хект. 3б. Злат. 7. средње: јутри Зор. 40б. Мрн. 70. љети Ст. пис. 4, 31. Д. Рањ. 48. мјести Злат. 30б. 37б. 96б. мести Чубр. 4. мисти Чубр. 10. тли Ст. пис. 3, 29. али пошљедња ријеч има неке падеже (види акусатив и локатив мн.) и према ријечима с основом на **і**, па јој и тај може бити таки. А осим пјесама од самога почетка XVI вијека једва се по која ријеч налази у том обличју осим ријечи *сан:* подвизи Н. Рањ. 103 (које може бити да је узето у женском роду, те не иде овамо). вици Збор. 31б. вртли Брн. 66. греби Збор. 28. а *сан* налази се тако и у прози не само свега XVI вијека: сни Н. Рањ. 28. Збор 91. Стар. 1, 226. Град. дјев. 40. Брн. 69. него и XVII: сни Вран. жив. 19. Орб. 122. Банд. 9.

Мат. 66. Мик. 638. осим те ријечи налази се XVII вијека у пјесмама још само свити Гунд. пс. 37.

У адјектива за мушко и средње XII і XIII вијека: **блаѕѣ** М. 5. **свсѣ** М. 30. XIV вијека: **Грьньчаревѣ** М. 97. **дьмитрове** М. 188. **дьмитрови** Пб. 41. 43. **добрѣ** Пб. 40. **илиѣ** Пб. 38. **протовистиаревѣ** Пб. 23. XV вијека онако како је речено напријед: **малѣ** П. 115. **Попови** М. 256. **плѣни** М. 275. **пѣни** М. 300. 313. 323. **плѣни** М. 311. **Христеви** М. 252. 273. **Христови** М. 256. 305. **Юрієви** М. 314. на крају истога вијека или у почетку XVI али у књизи јамачно преписаној из старије: Порови Стар. 3, 296.

б) с основом на **ја**: XIII вијека: мушке: **отьци** М. 48. **манастири** М. 49. средње: **срьдьци** М. 9. XIV вијека: мушке: **Бобовьци** Пб. 42. **кнеѕи** М. 213. **Крагуи** Пб. 22. **Липлѣни** М. 122. **Липлѣни** Шаф. pam. 1873. 102. **монастири** М. 79. **панагюри** М. 120. **Чабники** М. 97. средње: **владании** М. 184. 247. **Врапчи** П. 102. **годищи** М. 191. **еванѓелии** М. 176. **еваньѓельи** М. 222. **Ѕаврьши** М. 101. **мори** М. 74. **Моучи** М. 191. **поли** М. 64. **приморі** М. 201. **Скопи** М. 156. **стани** Пб. 40. **соудищи** М. 60. **Трѣбини** М. 117. 146. 153. XV вијека Bobofci М. 385. **Боучи** М. 269. **кнеѕи** М. 268. **крѣжи** М. 295. 307. **крижи** М. 310. 312. 314. 318. 324. 331. Пб. 84. **Лаѕари** М. 268. **ѿтьци** М. 309. 418. **родители** М. 268. **цари** М. 268. средње: **ѕдравии** П. 79. **мори** М. 339. Пб. 87. **срьци** М. 281. **Юнци** П. 176. — На крају тога вијека или у почетку XVI у књизи по свој прилици преписаној из старије: кони Стар. 3, 258. 277. 322. Даље се не налази таки облик у ријечи мушкога рода; што има танци Ст. пис. 2, 77. 85. 86. 4, 111. може бити да је женскога рода с основом на **а**, види напријед стр. 17. али види јој и датив стр. 22. А средњега рода налази се још на крају XV или у самом почетку XVI вијека у пјесмама: мори Ст. пис. 1, 153. 3, 164. премалити Ст. пис. 1, 3. срци Ст. пис. 2, 104. 224. 240. 426.[1] изван пјесама у почетку XVI вијека само једном: видјени Н. Рањ. 73. у другој половини истога вијека и у пјесмама само једном: лици Зор. 45. у почетку XVII вијека само једном, и то без приједлога у реченици: годишћи деветом бише (т. ј. бјеше му девета година) Вран. жив. 33.

[1] Без приједлога лок. (или дат.?) срци Ст. пис. 1, 210. 258. 285. 322.

Ријечи су с основом на **ја** прелазиле међу оне с основом на чисто **а**, те и у њих мјесто *и* долази **ѣ**: у мушких XV вијека: **Коницѣ** П. 102. **Ѡногоштѣ** П. 102. у средњих XIII вијека: **морѣ** М. 30.

У адјектива за мушки и средњи род само у овијех: XII—XIV вијека: **божїи** Сав. стар. 4, 231. **господии** М. 222. XV вијека: **господии** М. 293. 295. 307. 309. 310. 318. 324. 331. Пб. 84. **господнии** М. 290. 305. 312.

Од XIII вијека почиње се овај падеж замјењивати дативом у ријечи како с основом на **а**, тако и на **ја**, јамачно уз оне с основом на **u**, којих прави локатив гласи једнако с дативом овијех: тако XIII вијека: **трьгоу** М. 17. **дльгѹ** М. 51. XIV вијека бива све чешћи: с основом на чисто **а**: у мушких: **бродѹ** М. 146. 162. **Вльку** М. 215. **господинѹ** М, 215. **градѹ** М. 62. 156. 201. П. 5. Пб. 44. **Дѹбровникѹ** М. 206. П. 1. **ȥаконѹ** М. 102. 170. **Иȥворѹ** М. 194. **крьстѹ** М. 238. **листѹ** М. 232. **пирьгоу** М. 80. **Рибникѹ** М. 158. **свѣтѹ** П. 1. **Скадрѹ** П. 2. **Стефанѹ** М. 206. **сѹдѹ** М. 206. **трьгѹ** М. 85. 120. **чловѣкѹ** Пб. 37. **Штипоу** М. 62. у средњих **брьдѹ** П. 7. **Дѹнавѹ** М. 194. **колѣнѹ** М. 107. **местѹ** М. 205. **мѣстѹ** П. 10. — с основом на **ја**: у мушких: **Бобовьцѹ** М. 185. **Гюргю** М. 193. **Длию** М. 203. 204. **ждрѣбию** М. 99. **Крѹшевцѹ** Пб. 44. **царѹ** М. 206. 209. у средњих: **владанию** М. 102. **владаниию** М. 206. **Ȥаврьшию** М. 101. **ȥдравию** П. 17. Пб. 31. **имаанию** М. 216. **морю** М. 131. **приморию** М. 201. 208. **сѹдищѹ** М. 230. **спасенїю** М. 126. 130. — XV вијека обичнији је овај облик него прави локатив: с основом на чисто **а**: у мушких: **Бѹвкѹ** М. 414. **гласѹ** М. 288. 299. 342. **господиноу** М. 271. **градѹ** М. 302. 325. **дворѹ** П. 35. **Дѹбровникѹ** М. 261. 290. П. 94. **доубровьчаниноу** М. 271. **дѹхѹ** М. 366. **животѹ** 478. П. 47. **Ȥаблаткѹ** М. 281. **ȥаконѹ** П. 112. **комѹнѹ** М. 298. 416. Пб. 81. **котарѹ** М. 284. 289. **Которѹ** М. 446. **крьстѹ** М. 259. 261. 303. 413. **листѹ** М. 248. 251. **послѹ** П. 81. **рѹсагѹ** М. 411. **свиетѹ** М. 387. **свѣтѹ** М. 446. Пб. 70. **Соколѹ** М. 381. **станѹ** М. 434. **Стефанѹ** М. 435. **сѹдѹ** М. 268. **тестаментѹ** П. 118. **тетрагѹ** Пб. 59. **Трьноу** М. 272. Пб. 61. **Цариградѹ** П. 47. **чловѣкѹ** Пб. 63. у средњих: **брьдѹ** М. 268. 354. **господствѹ** М. 314. **дрѣвѹ** М. 501. **ȥлатѹ** М. 386. **колѣнѹ** М. 258. **кралевствѹ** М. 305. **мистѹ** М. 250. **мѣстѹ** М. 256. П. 77. **приятельствѹ** М. 355. **селѹ** М. 267. **Смедеревѹ** М. 436. **сребрѹ** М. 403. — с основом на **ја**: у мушких: **Благаю** М. 328.

Бобовцѹ М. 398. 456. **Борѹ** М. 312. 325. 405. **Ѕвечаю** М. 283. **Клѹчѹ** М. 425. **кнезѹ** М. 354. 397. 405. 421. 480. **кокуесцѹ** М. 387. **кралю** М. 367. **крьжѹ** М. 276. 309. 316. **крижѹ** М. 341. 401. 428. **честию** П. 159. **ѡбичаю** М. 293. 310. **приятелю** М. 250. **родителю** М. 435. **Сению** П. 96. **старцоу** М. 279. **царю** М. 271. 354. 735. П. 47. у средњих: **владанию** П. 35. М. 268. **Крапѹ** П. 102. **вокю** П. 149. **гроздью** П. 149. **еваньелию** М. 273. **евангелию** П. 107. **евангелью** М. М. 293. **здравью** П. 43. **морѹ** М. 501. **Невеснию** М. 383. **ѡглавью** М. 425. **писанию** М. 372. **полю** П. 47. **Полицѹ** П. 112. **посланью** П. 151. **поутению** М. 289. **приморїѹ** М. 268. **приморию** М. 271. **срьдьцѹ** П. 75. **срьцѹ** М. 281. **станью** П. 90. **судищѹ** М. 260. **Трѣбинѹ** М. 256. **Ѣицѹ** М. 489. — На крају XV вијека преобладао је са свијем тај облик тако да примјери напријед наведени за прави локатив из тога потоњега времена само су још трагови његови:[1] по ономе што је напријед речено за те трагове разумије се да у истијем књигама̑ из којих су споменути још чешће долази датив мјесто локатива: тако и танцу Ст. пис. 2, 84. тако и у ријечи средњега рода: тлу Брн. 41б. само за ријечи *свијет* и *сан*, које су се, како је споменуто, најдуже држале у правом локативу, додаћу да у истијем књигама XV и XVI вијека долази и свиту Ст. пис. 1, 39. 2, 63. 3, 126. 5, 31. 319. Д. Рањ. IVб. Брн. 52. а *сан* ако и продире у XVII вијек у правом локативу, опет у исто вријеме има и сну Вран. жив. 39. 47. 73. Каш. 93. 96.

У адјектива такође од XIII вијека: за мушко и средње с основом на **а** и **ја**: **сухѹ** М. 44.[2] XIV вијека: **бановѹ** М. 102. **по сухѹ** П. 12. **димитровѹ** Пб. 28. XV вијека: **господинѹ** М. 303. **господинѹ** М. 316. 347. 424. **господню** М. 341. 347. 383. 413. 456. 471. **Косовѹ** П. 47. **малѹ** М. 387. **михолю** П. 82. **негововѹ** П. 118. **хрьстовѹ** М. 276. **хрьстовѹ** М. 307. 431. П. 106. 107. **по сухѹ** М. 363. 410. **по танкѹ** П. 121. Пб. 58. и послије кроза све вријеме: његову Н. Рањ. 202б. Брн. 43б. Гуч. 47. Банд. 4. гнусну Ст. пис. 3, 79. славну Ст. пис. 3, 250. малу Ст. пис. 4, 417. **добрѹ** Збор.

[1] Кашић грам. 22 вели за локатив да га у једнини нема, него се мјесто њега говори датив.

[2] Стоји с приједлогом *по*, те би могао бити датив, али у то вријеме долази *по* и с локативом у истом значењу: **по сухѣ** М. 30. за то не смета ништа мислити да је и овдје локатив.

33. свету Град. дјев. 45. чисту Град. дјев. 45. зелену Град. дух. 12. тискну Хект. 31. крепку Буд. 126. добру Брн. 55. велику Злат. 94. високу Злат. 25. хитру Злат. 2. честиту Злат. 85. божју Вран. жив. 22. Давидову Банд. 11. велику Каш. 7.

Б. У женских:

а) с основом на чисто а: XII—XIV вијека: **Босни** M. 231. **връ** Пб. 38. **горѣ** П. 157. **жоупѣ** M. 96. **книꙁѣ** M. 231. **о(пь)книѣ** M. 7. **правдѣ** П. 19. **странѣ** M. 7. **Тарѣ** П. 22. XV вијека: **Боснѣ** П. 33. 126. **Моравѣ** Пб. 79. **Неретвѣ** П. 134. **ѡпкѣнѣ** П. 36. **Пивѣ** M. 463. **планинѣ** M. 463. **правдѣ** П. 115. 117. 120. **слоуꙁѣ** M. 425. П. 86. 146. 171. Пб. 49. 52. **сьгрѣсѣ** M. 458. прем да нема сумње да није у сваком овом примјеру јужни говор него је у гдјеком ѣ само написано мјесто *е* и мјесто *и*, опет за јужни говор имамо XV вијека: **Дрниѥ** M. 544. **кинꙁиѥ** M. 465. а XIV и XV вијека долази и *е* мјесто ѣ онако како је речено напријед код датива: **Босне** M. 101. 410. **коде** Пб. 104. **вѣре** M. 216. **главе** M. 216. **дрьжаве** M. 308. 412. 430. 469. **жупе** M. 284. 285. **улице** M. 268. **Мораве** M. 197. **Николе** M. 261. **правьде** П. 4. **Прнцине** M. 209. **славе** M. 412. **руце** M. 516. **Рѣце** M. 534. **слоуꙁе** Пб. 104. 112. XVI вијека: **Суваве** M. 557. **трапеꙁѣ** M. 547. у исто вријеме (XIV и XV вијека) долази и *и* мјесто ѣ опет онако како је речено напријед код датива: **Босни** M. 101. **конѣци** M. 222. 235. **вѣри** П. 16. 22. **глави** M. 498. **гори** M. 301. П. 155. **дрьжави** M. 257. 312. 336. П. 161. **жупи** M. 289. 301. 302. П. 157. 176. **Ꙁети** M. 446. 483. П. 2. **книꙁи** M. 473. **ѡпѣнии** M. 283. **правди** Пб. 90. 121. **работи** Пб. 23. **рѣци** M. 194. **свити** Пб. 35. **слави** M. 221. 235. 282. 300. **слободи** П. 17. **слоуꙁи** П. 18. 95. Пб. 40. 85. **Сутисци** M. 426. Пб. 37. **Суторини** П. 11. послије тога времена долази само *и* у књигама и западнога и јужнога говора (види напријед код датива): арци Н. Рањ. 116. Ст. пис. 4, 212. Гуч. 259. војсци Ст. пис. 1, 55. 4, 415. Мрн. 59. војци (војсци) Ст. пис. 4, 440. Радој. 11. 19. 29. воћци Злат. 44б. дузи Ст. пис. 3, 291. 380. здраци Ст. пис. 4, 278. јабуци Ст. пис. 4, 210. Зор. 68. Радн. 21. јеци Бун. 21. јуси Мик. 250. књизи Стар. 3, 237. Гуч. 81. колијенци Збор. 2б. Бун. 47. луци Злат. 13б. муци Н. Рањ. 135б. Ст. пис. 2, 10. 221. 4, 94. Збор. 115. Д. Рањ. 8. нози Ст. пис. 3, 161. руци Н. Рањ. 52. Злат. 10. Вран. жив. 18. на сци (дасци) Збор. 133. сврси Ст. пис. 4, 439. Орб. 304. Мик. предгов.

снази Злат. 75. соси Ст. пис. 4, 239. тузи Н. Рањ. 35. Ст. пис. 2, 36. 3, 265. 4, 117. 5, 307. Д. Рањ. 55. Злат. 6. Див. 56. Андр. дев. 136. Радн. 26.

Ријетко остају гутурали непромијењени: XV вијека само **цеки** М. 380. XVI и XVII вијека: воиски Стар. 3, 225. 248. 257. 310. прилики Ст. пис. 5, 33. туги Ст. пис. 5, 304. дики Д. Рањ. 63. жеги Д. Рањ. 100. одлуки Буд. 148. 152. утихи Буд. 40. прилики Вран. жив. 44. реторики Вран. жив. 8. туги Крн. 18. 20. варки Бун. 8. бриги Мик. 254. книги Мик. предгов. Луки Радн. 32. муки Радн. 3. опеки Радн. 9. војски Глав. 101.

б) с основом на **ја**: **ѡдеги** М. 61. **госпоги** М. 216. **ꙁеми** Пб. 81. **полачи** М. 387. **доушн** М. 4. **кнекинци** М. 384, **вѣкинци** М. 473. Пб. 65. **Лишинци** М. 235. **Чрьмьнинци** М. 113. **Ѥсеинци** П. 20. — Оваке су ријечи XIV и XV вијека прелазиле међу оне с основом на **а**, па су имале **ѣ** (є) мјесто **и**: XIV вијека: **деце** М. 216. **векинце** М. 238. 241. **полаче** М. 238. 241. XV вијека: **канжеларнѥ** М. 463. **Натолѥ** М. 410. **Романѥ** М. 410. **повелѥ** М. 261. **свмние** М. 518. **полаче** М. 288. 296. 321. 348. 384. 391. 419. 431. Пб. 98. 109. **Хоче** Пб. 110. **Никше** М. 517. 536. **векинце** М. 288. 296. 316. 391. 419. 424. Пб. 109. **кнекинце** М. 380. Пб. 92. **Сребрьнице** М. 410. **ткаинце** М. 415. **Шиганце** Пб. 104. 124. код толиких примјера не треба сумњати да је тако и у овијем XV вијека прем да би могло бити да је у њима **ѣ** само написано мјесто *и*: **вѣкинцѣ** М. 358. Пб. 68. **Драчевицѣ** М. 404. П. 145. **Лѵшицѣ** П. 117. **половицѣ** М. 462. **Сребрьницѣ** П. 130. **листоношѣ** П. 69. **Бньчѣ** М. 263. **по царевн ꙁемлѣ** П. 22. Даље нема тога. Види напријед и датив.

У адјектива се до краја XV вијека с основом на чисто **а** држи тај облик онако као у супстантива: **срьдьчеи** М. 28. 33. **пльни** М. 257. 381. Пб. 39. **пѵие** М. 412. 430. 469. **црвени** М. 498. **вирьни** Пб. 40. **чрьлѥни** Пб. 49. 60. **цьклени** Пб. 50. **свиѡни** Пб. 60. **ꙁелени** Пб. 73. **кралевѣ** М. 146. **Милѣшеве** М. 334. **царевн** 512. **царевѣ** П. 22. **воѥводини** П. 27. **Младѣнови** П. 89. **протокистирреви** Пб. 23. **Ѥрнинни** Пб. 98. **негове** М. 261. 315. **неговѣ** М. 565. П. 27. 34. 39. 41. 63. **нѥгови** П. 26. 29. Пб. 119. с основом на **ја**: **божи** 566. **кнежи** П. 163. такођер с основом на **ја** али као с основом на чисто **а** (као напријед у супстантива)

могло би бити: **божне** М. 11. али лако може бити писарска погрјешка мјесто **божнеи** у сложеном облику. На крају XV вијека и свега XVI долази још доста често али само са *и* мјесто **ѣ** и код основа на чисто **а** и код основа на **ја**, и понајвише у пјесмама особито у слику али не у свијех писаца: Александрови Стар. 3, 273. велици 274. височи 300. злати 300. волуји 229. Пилатови Ст. пис. 1, 176. писани Ст. пис. 1, 12. свиони Ст. пис. 1, 38. велици Ст. пис. 2, 505. гиздави 415. 501. горци 10. зелени 123. 505. љувени 24. 132. 190. 232. 465. паклени 10. почтени 380. разлици 168. руси 351. трнови 340. 363. велици Н. Рањ. 180. Исукрстови 156. Јудини 174. његови 151. Абрамови Збор. 39б. велици 60. добри 3. материни 155. његови 29б. цесарови 132б. зелени Ст. пис. 3, 66. 192. 258. 388. 412. 4, 52. 54. 58. 62. 100. 104. 109. 135. крвави 3, 393. очини 360. паклени 3, 131. 279. 4, 219. студени 3, 182. 467. 4, 58. 98. 112. 144. 352. блажени Ст. пис. 4, 213. злати 113. крштени 219. љувени 218. прославни 133. славни 255. танци 108. црни 437. зелени Д. Рањ. 13. пријути 19. студени 126. дробни Зор. 30б. зелени Зор. 2б. злати 6б. незрили 70. нетлачени Зор. предгов. страшни 35. тврди 66б. исказани 66б. велици Буд. 117. добри 109. велици Брн. 73. добри 42б. Исукрстови 19. његови 58. сребрни 10б. свиони 10б. ташћи 67. чисти 73. XVII вијека врло ријетко: његови Вран. жив. 49. цесарови Вран. жив. 93. били Крн. 4б. велици Крн. 20. злати Крн. 12. огњени Гунд. пс. 45. У то га је вријеме замијенио са свијем сложени облик.

Без промјене грленијех гласова долазе врло ријетко адјектива, и то тек XVI вијека: велики Зор. 35. Брн. 72. плитки Зор. 35. трпки 70.

III. Основе на **і**. Крајње се кратко **і** у основи шири у **аі**, од кога постаје сажимањем дуго **і**, које је у словенским језицима кратко, а наставак **і**, који би у словенским језицима могао ослабити у **ь**, отпада:

А. У мушких ријечи: до XV вијека: **господи** М. 122. **пѫти** М. 37. 93. 143. 162. а XV вијека, кад се је и у других мушких ријечи овај падеж у велике замјењивао дативом, налази се и у ријечи *пут* мјесто овога падежа датив и то са *ев* пред крајњим *и*: **пѫтеви** П. 13. 54. 151. Пб. 80. Како су оваке ријечи у другим падежима прешле међу оне с осно-

вом на **а**, тако су и у овом: ријеч *пут* прешавши онамо док су се датив и локатив мијешали, налази се XV вијека у локативу од основе на чисто **а** али са *ев*, које је имала у дативу: **пѫтевѣ** П. 157. а имала је и прави њихов локатив: **поүтє** Стар. 4, 67. таки облик а не прави локатив од основа на **i** биће на крају XV и XVI вијека: пути Ст. пис. 2, 249. 4, 176. а још од XIV вијека има и та ријеч тај облик према ријечима с основом на чисто **а** замијењен њиховим дативом, какав је и у ње већ био, и тако је остало свега времена: **поүтоү** М. 87. Пб. 120. Н. Рањ. 37. Збор. 91. Ст. пис. 3, 310. 4, 48. 241. 327. Град. дјев. 113. Вран. жив. 46. Мрн. 73. тако и у других ријечи које су негда имале основу на **i**: лакту Гунд. суз. II, XXXVIII.

У ријечи *дан* било је такођер још XIV вијека као што приличи ријечима с основом на **i** у том падежу: **дьни** Пб. 28. а од XIV вијека и она је тај падеж замијенила дативом **дьноу** Пб. 41. 43. М. 314. 441. тако и послије до данас: дневи Н. Рањ. 71. Гуч. 277. Орб. 10. у том се обличју, т. ј. имајући у том пад. *ев*, помијешала с ријечима у којих је основа на **а**, па је најпослије добила завршетак правога њихова локатива, и то XIV и XV вијека: **днєвє** М. 188. **днєвнє** М. 312. **днєвѣ** Пб. 28. 82. а послије налазећи се међу тијем ријечима замијенила је тај падеж дативом онаким какав њима приличи: тако XVII вијека: дневу Вран. жив. 97. Банд. 20. 42. Глав. 32. Осим свега тога та је ријеч још у старом словенском језику гласила у том падежу и **дьнє** (Миклошић vergl. gram. III. 53), тако се и у нас одржало свега времена: **днє** П. 48. 132. Н. Рањ. 13. 42. 77б. Ст. пис. 5, 58. 157. Збор. 25. 47. Град. дјев. 53. Хект. 20. Брн. 53. 59б. Орб. 167. Крн. 13. Гунд. суз. I, XV. Бун. 37. Каш. 83. Мик. 711. Андр. 101. ово пошљедње обличје налази се и окрњено XVI вијека с краја, без самогласнога *е*, те му је додано *а:* онома дна Збор. 104.

Б. У женских: **ѵти** М. 46. **ꙁаповнєди** М. 396. власти Н. Рањ. 41б. ријечи Н. Рањ. 32. писни Брн. 24. у писми од писан Брн. 23б.

И женске су ријечи нагињале у овом падежу да пријеђу међу ријечи с основом на **а** (види и код датива женских ријечи с основом на **i**), те према тијем ријечима има XV

вијека: **заповѣдѣ** Пб. 98. 104. 108. **заповнѣдѣ** М. 404. у пошљедњем примјеру може бити да је **ѣ** само написано мјесто *и*.

На два мјеста из XIV вијека има **заповѣдв** Пб. 34. 36. али за цијело мислим да је то или штампарска погрјешка или је преписивач старо **ѣ** зло читао **в**.

Ријеч је *длан* припадала некада међу ове ријечи, али је прешла међу ријечи мушкога рода с основом на **а**, па за цијело према њима а не према овима има XVI вијека длани Ст. пис. 3, 126. 355. 4, 44. а у исто је вријеме према истијем ријечима и замјењивала овај падеж дативом: длану Хект. 23.

IV. Основе на сугласно. Ријечи с тијем основама још у старом словенском језику прелазе у овом пад. међу ријечи с основом на **і**:

а) мушке XII—XIV вијека: **камени** М. 50. 70. 196. и између ријечи које су и у номинат. јед. прешле међу оне с основом на **і**: **корѣни** Стеф. 12. Дом. 25.

б) средње: XIII вијека: **колеси** Стеф. 5. **небеси** М. 17. **очеси** Дом. 83. **тѣлеси** Стеф. 22. **телеси** Стеф. 19. **чюдеси** Стеф. 24. тако може бити и ово на крају XIV вијека: **Жорети** Пб. 40. а од ријечи *небо* налази се тако и XVI вијека небеси Стар. 1, 221. Брн. 6.

И у овијех се ријечи овај падеж замјењује дативом и то онаким какав осим редовнога може бити у мушких ријечи с основом на **і**, међу које су прешле, и какав је напријед споменут и у овијех ријечи средњега рода: тако има XIV вијека мушко **каменеви** П. 19. у средњих се не налази тако. Али и мушке и средње од XIV вијека прелазе међу оне с основом на **а**, па као што оне замјењују овај падеж дативом, тако и ове мјесто локатива имају датив онаки какав је у онијех: *а*) мушке: **камени** М. 131. Каш. 48. пламену Ст. пис. 3, 411. Банд. 45. тако и друге ријечи које су и у номинативу јед. прелазиле међу оне с основом на **і**: **корнии** Пос. 20. прстену Гунд. суз. I, XLII. прешавши тако међу ријечи с основом на **а** налази се и без *ен* у основи: пламу Ст. пис. 3, 60. 353. 360. 454. 4, 48. 64. 71. 267. — *б*) средње: **врѣмени** М. 337. 376. 422. **племени** М. 298. Пб. 77. тако и послије: вримену Ст. пис. 1, 26. Каш. 2. брјемену (tempus) Н. Рањ. 30

рамену Н. Рањ. 52б. Збор. 99б. чељадету Орб. 227. дитету Каш. 20. Петрету Хект. 1. — Неке између онијех којима се основа свршује на *ес* прелазећи међу оне с основом на **а** одбацују *ес* од првијех ремена: тако у правом локативу какав приличи тијем ријечима међу које прелазе: **тѣлѣ** М. 43. тијели Ст. пис. 2, 292. 343. 3, 149. 303. 4, 43. 56. 122. коли Ст. пис. 2, 76. 77. 86. чуди Ст. пис. 1, 227. неби Ст. пис. 1, 226. 257. 2, 57. 3, 43. 176. 211. 406. 4, 18. 64. 74. 201. 231. 5, 86. 193. Хект. 45. Зор. 65. Брн. 56б. Гуч. 279. Гунд. пс. 44. Јерк. 25. тако и без *ен:* рами Ст. пис. 1, 254. а тај се прави локатив опет замјењује дативом као и у других ријечи: тијелу Н. Рањ. 29б. Ст. пис. 3, 147. 360. 4, 70. Збор. 39. Вран. жив. 59. Орб. 101. колу Ст. пис. 2, 86. небу Ст. пис. 3, 177. Град. дјев. 61. Вран. рјеч. 127. жив. 17. Мат. 15. раму Ст. пис. 3, 283. 4, 83. 157. пошљедњему може бити основа и на **а**.

Властита имена средњег рода прелазе у овом падежу и међу женске ријечи с основом на **а**, као што чине и у номинативу, с цијелом својом основом: тако је XV вијека: **Ѣкетне** М. 506. **Ѣкети** М. 504.

в) женске: матери Мик. 26. **любви** М. 520. Ст. пис. 2, 240. Брн. 6. с уметнутим *а* међу *б* и *в:* љубави Ст. пис. 1, 46. 2, 441. Н. Рањ. 210б. Хект. 44б. Брн. 27. Злат. 39б. Банд. 50. крви Н. Рањ. 106. Злат. 18. — Друга између овијех ријечи од XIII вијека прелази међу ријечи женске с основом на **а**: **любьвѣ** М. 33. **любве** М. 297. 355. **любвѣ** П. 11. 20. — Тако је и цркви Банд. 69.

НОМИНАТИВ МНОЖИНЕ.

Наставак је **as**, од којега **s** стојећи на крају отпада у словенским језицима као свако сугласно кад се деси на крају.

I. Основе на **u**. Крајње се **u** у основи шири у **au**, које у словенским језицима имајући за собом самогласно од наставка гласи *ов*, а наставак **а** гласи у словенским језицима *е:* тако је било и у српском језику: **сынов-е** М. 59. **синове** 106. 215. 403. 407. 509. П. 92. Пб. 127. **сыновѣ** М. 72. **домове** Шаф. pam. 1873. 95. тако још у првој половини XVI вијека: во-

лове Збор. 26б. синове Н. Рањ. 26. 32. Збор. 26. 27. пошљедња ријеч у та оба извора долази тако у том облику врло често; у другој половини истога вијека још само у једнога писца иста ријеч: синове Буд. 126. Даље види под II.

II. Основе на **а**:

А. У мушких ријечи: између крајњега самогласнога **а** у основи и наставка долази **і**, с којим оно **а** слијевајући се у словенским језицима у **ѣ** слаби у *и*, за којим и **а** од наставка отпада, а пред којим се *г*, *к*, *х* мијења у *з*, *ц*, *с*: тако је с основама на чисто **а** и на **ја** од најстаријих времена: а) с основом на чисто **а**: **прѣдѣди** М. 167. **ѵабри** Пб. 64. **вѣкьници** М. 21. **власи** М. 24. **ѵловѣцї** М. 137. 522. — б) с основом на **ја**: **Свиньци** М. 11. **сѫдьци** М. 21. **Трѣбокитникы** (-кы=ћи) М. 11. **кметики** (-ки=ћи) П. 3. — и послије тако свега времена: а) с основом на чисто **а**: роби Вран. жив. 74. бози Вран. жив. 80. дузи Ст. пис. 2, 364. брци Ст. пис. 5, 212. вуци Н. Рањ. 152. облаци Радн. 44. пуци Н. Рањ. 15. човјеци Збор. 37б. врси Ст. пис. 2, 427. гријеси Н. Рањ. 68б. петеси Ст. пис. 1, 82. — б) с основом на **ја**: вапаји Каш. 60. сужњи Ст. пис. 3, 470. 5, 161. лупежи Н. Рањ. 38. спужи Ст. пис. 3, 14. јемачи Мик. 177. мударци Каш. 31. 38. мудраци Радн. 54. 81. парци Ст. пис. 4, 379. пришлаци Радн. 67.

Врло ријетко грлени гласови стоје без промјене: у другој половини XV вијека у споменику писану на турском двору: **дльжники** М. 525. XVI вијека: дохотки Ст. пис. 1, 284. врутки Н. Рањ. 115б. чрчки Зор. 10б. XVII вијека: трги Мрн. 90. грихи Глав. 16. узроки Глав. 35.

У адјектива је као у супстантива; а како у сложеном облику бива сажимање на крају, он се не разликује од номиналнога другачије него само акцентом у гдјекојим ријечима, за то ће међу примјерима бити и таких у којима може бити сложени облик; акцентом се разликује, јер је сугласно два пута написано: мали (malli) Н. Рањ. 34б. Град. дух. 80. Буд. 30. Орб. 265. — Грлени се гласови мијењају свега времена: тако до XVII вијека: **велици** М. 415. Ст. пис. 5, 49. Град. дух. 40. Гуч. 33. височи Град. дјев. 172. глуси Н. Рањ. 14. горсци Ст. пис. 3, 102. **градьци** М. 39. дрази Н. Рањ. 59. Ст. пис. 3, 26. 439. 4, 30. Д. Рањ. 114. **дрѹзи** М. 386. 545. Н.

Рањ. 127. Збор. 18. Ст. пис. 5, 293. Д. Рањ. 26. Град. дјев. 105. Гуч. 53. дивронаучци М. 102. 481. дузи Ст. пис. 4, 399. Зор. 316. шци М. 182. Збор. 122б. Ст. пис. 5, 129. кралевсци М. 14. кратци Злат. 96. краци Град. дјев. 181. кротци Гуч. 252. крстјансци Ст. пис. 3, 418. кравци М. 236. љубци Д. Рањ. 114б. мнози М. 465. Н. Рањ. 15. Ст. пис. 1, 106. 3, 430. 4, 116. 5, 10. 148. Хект. 17б. Зор. 70. Злат. 9. Гуч. 3. Буд. 44. мишци Пб. 65. паци Ст. пис. 4, 51. пласи Злат. 17б. непокьсци М. 98. развиди Ст. пис. 5, 49. Гуч. 3. рајсци Ст. пис. 3, 422. ријетци Ст. пис. 3, 276. рисилищи М. 470. слаци Д. Рањ. 114б. сиси Збор. 326. Ст. пис. 3, 30. суводи М. 15. Н. Рањ. 14. Ст. пис. 1, 106. шамации М. 45. фарасци М. 221. и свега XVII вијека: велици Вран. жив. 89. Див. 31б. Банд. IV. Андр. 328. високи Орб. 42. худеи Вран. жив. 114. дрази Див. 286. Гунд. суз. II. XVIII. друзи Вран. жив. 104. Банд. IV. Гунд. суз. I. LXV. пс. 43. Мрн. 8. Радн. 40. дзди Мат. 7. јаци Пос. 36. једнаци Радн. 41. низи Див. 81. Банд. IV. Мрн. 178. Кан. 39. Мик. 260. Андр. 7. Радн. 81. пази Орб. 284. разлики Гунд. пс. 43. Бан. 4. слади Гунд. суз. II. XVIII. слатки Орб. 32. тешки Андр. 328. ниоди Див. 364. — Од XIII вијека долази и без про[illegible] [illegible] или ријетко: XIII вијека: [illegible] М. 39. XIV—XV вијека: [illegible] М. 193. 475. 484. 516. 525. [illegible] М. 485. 496. на крају XV и свега XVI вијека: [illegible] Ст. пис. 3, 305. [illegible] Д. Рањ. 92. [illegible] Град. дјев. 19. [illegible] Ст. пис. 4, 132. [illegible] Град. дјев. [illegible] Зор. 344. [illegible] Ст. пис. 4, 125. XVII вијека: [illegible] Радн. 4[illegible] [illegible] Радн. [illegible] [illegible] Орб. 3[illegible] [illegible] Орб. 42. [illegible] Радн. [illegible] [illegible] Радн. 33.

[illegible]

јадове Ст. 3, 172. 470. 4, 203. лавове Ст. пис. 1, 245. лугове Ст. пис. 4, 261. орлове Ст. пис. 3, 137. попове Ст. пис. 1, 19. 71. 84. 85. 243. столове Ст. пис. 1, 84. триjескове Ст. пис. 3, 162. Злат. 19б. изван пјесама од самога почетка тога вијека врло ријетко: гробове Н. Рањ. 94. лавове Стар. 3, 253. попове Н. Рањ. 37б. Збор. 26. 27. Стар. 4, 116. Буд. 151. — тако и с основом на **ја**, гдје се предњега гласа ради мијења *ов* на *ев*: XV вијека **мѫжеве** М. 465. и без промјене гласа *о* у *е* иза *з* XIV вијека: **кнеȥове** М. 160. тако још и XV и XVI вијека: кнезове Ст. пис. 1, 41. 3, 210 — Види још код вокатива мн. — Овај облик са *е* на крају не прелази преко XVI вијека.

Али номинатив мн. на *-ове* и од основа на **а** и од онијех на **u** губи своје *е* на крају, па мјесто њега добија *и* од номинатива мн. који постаје начином показаним од основа на **а** не помијешаних с основама на **u**; тако се тај облик од основа на **u** и од основа на **а** саставља у једно: од првога се узима цијели завршетак основе (*ов* постало од **u**), који прелази и у основе на **а**, а од другога завршетак његов, који га чини тијем обликом; то се и у основа на **а** и у основа на **u** јавља још XIV вијека, прем да ријетко: с основом на **а**: **поповы** М. 122. и с основом на **u**: **синови** М. 240. ријетко је још XV вијека: с основом на **а**: **листови** П. 102. али XVI вијека већ је обичније тако него са *е*: с основом на **а**: богови Злат. 3. валови Ст. пис. 3, 470. вукови Ст. пис. 3, 372. 435. 5, 131. градови Злат. 96. гребови Збор. 28б. гријехови Ст. пис. 5, 78. духови Злат. 7б. ждралови Д. Рањ. 88б. крјесови Ст. пис. 3, 21. кумови Збор. 55б. попови Збор. 75б. тријескови Ст. пис. 3, 314. с основом на **u**: волови Збор. 26б. Ст. пис. 4, 418. синови Н. Рањ. 22б. 28. 39б. 62. 65б. 68б. 88. 115б. 116б. Збор. 93б. 96б. 122б. Ст. пис. 3, 115. 5, 74. Брн. 6. 19. 48. Гуч. 82. XVII вијека: с основом на **а**: валови Мик. 760. дарови Каш. 113. зракови Каш. 29. Мик. 859. попови Вран. жив. 22. Банд. 247. с основом на **u**: волови Банд. 70. синови Гунд. пс. 29. Банд. 12. Радн. 62. — и с основом на **ја**, гдје се *ов* мијења на *ев*, има тако XVI вијека: кoњеви Ст. пис. 3, 85. а без те промјене иза *з* још прије: **кнеȥови**

Зак. 46. и XVII вијека: кнезови Орб. 255. по том и приштови Радн. 34.

Како је у овом падежу било на речени начин и *-ове* и *-ови*, а ово друго могло бити и без *ов*, узимало се да и оно прво може бити без *ов*: даре Стар. 3, 324. длане Ст. пис. 3, 343. јаде Ст. пис. 3, 468. лаве Ст. пис. 3, 234. Види о том још ниже.

Међу основама на **ја** има их које су прије биле основе на **i**; за то прем да још у старом словенском језику припадају међу основе на **ја**, опет и у њему има и у српском је језику био у ријечи с таким основама овај падеж као у ријечи с основом на **i** (види под III): таке су особито ријечи које се у номинативу јед. свршују на *-тељ*: тако до краја XV вијека: **властелије** М. 211. **мѹчителие** М. 316. **прародителије** М. 116. **прѣродителије** М. 187. **прародителие** М. 233. **прьѣтелие** М. 22. **приꙗтелие** М. 174. 352. 433. 445. 479. **приꙗтелије** П. 15. П. 48. 53. 58. 66. **родителије** М. 89. 189. 316. 446. **светителије** М. 15. 90. а и друкчије ријечи у којих је основа такође на **ја**: **кралије** М. 13. **вельможније** П. 54. **ковачније** М. 98. **мѹжие** М. 221. 235. 427. 486. 490. **ꙁлатарније** М. 98. **поклисарие** М. 117. **поклисарије** М. 161. 231. 235. 304. 398. 399. 427. 486. 490. **седларије** М. 98. **ѹлиꙗрније** М. 58. 59. 62. **царије** М. 90. 116. 133. 316. Од ријечи с основом на **ја** прешао је овај завршетак и на многе ријечи с основом на чисто **а**, и то од првијех времена из којих имамо писанијех споменика: **архиепископије** М. 13. **игѹменије** М. 13. **икономие** Шаф. pam. 1873. 103. **калѹгерије** Пб. 30. **латиніє** Сав. 13. **манастирије** М. 98. 144. **пискѹпије** М. 13. **стрьгѹније** М. 98. тако још XV вијека: **веꙁнерѣје** М. 410. **жѹпаније** П. 32. 55. **сѹсѣдије** П. 48. **ктиторіє** М. 540. **кьтиторије** М. 571. у то пошљедње вријеме налази се и у ријечи које у основи пред крајњим **а** имају грлени глас, те се он мијења: **кльцые** Стар. 3, 62. — У овом облику може *и* пред **ѥ** ослабивши у **ь** испасти; то је бивало и у старом словенском језику, па је тако било и у српском од првијех времена: **приѣтеле** М. 35. **приꙗтелије** П. 21. 54. 55. 59. 104. 129. **прѣꙗтелије** М. 239. 258. 430. **приꙗтелије** П. 92. 104. 105. 132. **неприꙗтелье** П. 149. **родителе** М. 130. **родителије** М. 239. **родителье** М. 254. 444. **прародителије** М. 239. **слышателије** М. 332. **свѣдѣтелије** М. 332. (**властелије** М. 376. није поуздано

да овамо иде, јер у истом споменику често стоји ѥ мјесто є: сѥ мјесто се, менѥ мјесто мене, па може бити да тај примјер иде међу друге, који ће се ниже споменути). мѫжье М. 581. ѹчникѹкѥ М. 79. кметникѥ П. 8. поклисарьѥ М. 102. 307. 351. поклисарье М. 292. 381. поклисарѥ Пб. 24. сѹсѣдьѥ П. 132. тако ће бити и питропѣ М. 507. гдје је ѣ написано мјесто ѥ, а тако ће бити и у ријечима које у основи на чисто а имају *ц* и *к* пред тијем крајњим: иностранцѣ П. 112. царинницѣ П. 102. ѹловцѣ П. 131. тако и тѹрьце М. 516. гдје је є или само написано мјесто ѥ или је *ј* пред є а иза ц отпало.[1] — XVI вијека једва се траг налази томе облицју на -нѥ: из самога почетка тога вијека имам само један примјер: ковачне Збор. 162. — Да ријечи с основом на ја имају у српском језику од самога почетка у овом падежу и само *и* у крају, показано је напријед; овдје нека то још потврде примјери са свијем једнаки с горњима, у којима видјесмо ѥ мјесто *и*: прьѣтели М. 22. приꙗтели М. 180. приѣтели М. 501. кметники П. 3. поклисари М. 171. 184. 382. 484. и с краја XV и из XVI вијека: мужи Н. Рањ. 123. Збор. 122. цари Злат. 49. цесари Ст. пис. 1, 112. 3, 422. пастијери Н. Рањ. 21. Збор. 25б. Ст. пис. 4, 262. Злат. 44б.

Ријечи које постају наставком *ин* или *јанин*, одбацују у множини крајње *ин*, а тада им се основа свршује на сугласно, за то у множини не иду овамо него међу ријечи којима се основа свршује на сугласно; али што осталијем облицима стоје међу ријечима с основом на а, и што су се у множини по времену изједначиле с њима, за то нека буду овдје споменуте. У њих у овом падежу к основи, која се реченим начином свршује на сугласно, долази наставак који у словенским језицима гласи *е*: тако од најстаријих времена: болꙗре М. 23. кошилꙗне М. 283. 318. Карьдиꙗлꙗне М. 96. вельможꙗне М. 273. велможꙗне М. 318. витлиниꙗне М. 218. властеле М. 45. 54. 104. 157. 159. 161. 174. 176. 180. 207. 211. 219. 229. 231. 236. 273. 479. 486. 490. 557. П. 44. гражне М. 217. граꙁꙗне П. 37. 61. 138. 145. Добродолꙗне Шаф. pam. 1873. 102. дѹбровьчꙗне М. 2. 31. 102. 157. 162. 205. 219. 267. 270. 434. 485. П. 8. жѹ-

[1] Тако и сада: Божевце, Брадарце, Макце, Мишљеновце, Рановце, Жабаре, Црниће. Милићевић, путничка писма 1868. 198.

плане М. 54. Ȥлокѹкꙗне М. 191. Ȥамьчане М. 11. конавлане М. 218. краиниане М. 31. Коѹнаране М. 63. кѹћане Пб. 126. левитѣне (номин. јед. левитѣнинь) Стар. 4, 142. левите (номин. јед. левитинь) Стар. 4, 140. Лоѹчане М. 92. мѹсроманю (ю читај є) М. 409. Подлѣшане М. 191. рькꙗне П. 98. селꙗне П. 118. сплѣкꙗне П. 60. Соѹшнчане М. 96. срьбле М. 205. срьблю М. 267. 270. 353. трьстеничане М. 7. Оулокꙗне М. 93. хльмлꙗне М. 34. тако на крају XV и скоро свега XVI вијека у пјесмама: блаћане Ст. пис. 3, 215. властеле Ст. пис. 1, 32. 2, 336. 3, 22. 206. грајане Ст. пис. 1, 5. дворане Ст. пис. 4, 291. дубровчане Ст. пис. 3, 208. жидове Ст. пис. 1, 19. 67. 169. 185. Ирудјане Ст. пис. 1, 338. крстјане Ст. пис. 3, 49. 83. 312. мишћане Хект. 44б. погане Ст. пис. 1, 243. римљане Ст. пис. 3, 39. сељане Ст. пис. 4, 292. стражане Ст. пис. 1, 52. и изван пјесама у првој половини XVI вијека доста се находи: агаране Збор. 159б. бабилоњане Н. Рањ. 81б. властеле Збор. 36б. грађане Н. Рањ. 203. дворане Збор. 27б. египтјане Н. Рањ. 72. иеиптане Збр. 25б. иеђиптане Збор. 26. жидове Н. Рањ. 51б. 80б. Збор. 39. жудије Н. Рањ. 75. калдеане Н. Рањ. 122. крстиꙗне Збор. 158. крстꙗне Збор. 90б. Стар. 1, 227. 4, 115. куђане Н. Рањ. 203. римљане Н. Рањ. 86. Збор. 79. али га од тада нестаје тако да на свршетку XVI вијека долазе у прози само у једнога књижевника ове двије ријечи: градјане Буд. 151. мишћане 152.[1] — Ријечи с таком основом у множини прелазе као и друге у којих је основа на сугласно међу ријечи с основом на i (које види), и тада се изједначују с ријечима у којих је основа на а, те имају као и оне у том падежу на крају *и*: то почиње у нас XIV вијека: властели М. 117. 189.[2] Горнꙗны Шаф. pam. 1873. 102. дѹбровчани М. 157. Дѣтчани М. 92. Ȥахоѣни М. 378. Планꙗни М. 265. Трьмчани М. 192. Храшани Шаф. pam. 1873. 102. XV вијека: Ȥагѹлани М. 439. Ȥахоѣни М. 378. срьбли М. 270. 434. Зак. 43. на крају XV и свега XVI вијека: асиријани Ст. пис. 1, 26. бетулијани Ст. пис. 1, 6. бои (milites) Збор. 14. болари Збор. 36б. воји (milites) Стар. 1, 223. грајани Ст. пис. 1, 26. 29. 247. грађани Н. Рањ. 220б Збор.

[1] Али и сада гдје гдје у именима мјеснијем: Брежане. Милићевић, путничка писма 1868. 198.

[2] може бити и од властељ.

31. Д. Рањ. Vб. Злат. 53б. дубровчани Ст. пис. 3, 226. жидови Н. Рањ. 47б. 72б. 74б. 80б. 81б. Ст. пис. 2, 340. жудији Н. Рањ. 78. **крстѣни** Збор. 60б. Ст. пис. 3, 59. мјештани Д. Рањ. V. Злат. 18. римљани Збор. 13. 89. Ст. пис. 5, 34. сељани Ст. пис. 4, 318. стањани Ст. пис. 4, 312. стражани Брн. 21б. тројани Ст. пис. 3, 203. 5, 34.

Уз номинатив мн. са *е* на крају долазе друге ријечи неколико пута тако да би се могло мислити да су ријечи у таком облику узете као да су женскога рода или да им је узет акусатив мјесто номинатива: тако још XIV вијека: **ако сте наше приѣтелие** Пб. 15. XV вијека: **говорише намь наше властеле** П. 44. **що ȣчиние речение ȣчиначьѥ** П. 79. **окоѥ ȣчиначьѥ бивьши на скȣпѣ** П. 79. XVI вијека: **да нимъ властеле дȣбровачке пошлю каковȣ милостнию** М. 557. гди су све јадове Ст. пис. 3, 470. гдје ти длане шупље стоје Ст. пис. 3, 343. даре частне многе придоше Стар. 3, 324. али мислим да ту нема ништа друго него је од супстантива завршетак *е*, по што му се значење већ слабо осјећало, преношен и на друге ријечи које уз њих стоје у истом падежу.

Б. У ријечи средњега рода: пред наставком отпада завршетак основе, а наставак бива дуго **а**, које је у словенским језицима кратко: **села** М. 14. **полла** М. 106. уста Ст. пис. 2, 16. Буд. 124. Злат. 39б. уда Злат. 72б. Вран. жив. 44. ледја Рад. 27. 47. — С тим је падежем једнак акусатив множине; за то ово вриједи и о њему.

Ријеч мушкога рода *посао* долази једном у овом падежу као да је средњега рода: безбројна посла Орб. 51.

Ријеч *језеро*, која је и у другим падежима прелазила међу мушке ријечи (види номинатив), налази се тако и у овом падежу: језери Мрн. 29. — Али још неке ријечи средњега рода долазе у номинативу мн. као да су мушкога рода на крају XV вијека: дили (позрив наши дили, ки су умиљенства) Ст. пис. 1, 27. лити (по све лити) Ст. пис. 1, 17. сели (сели тере двори паљиху се) Ст. пис. 1, 15. уди (сви уди) Ст. пис. 1, 181. и у акусат. мн. XVII вијека: уди Мрн. 23. тако има често и *усти*, на крају XV, свега XVI и у почетку XVII вијека: у номинативу мн.: усти љувени гди нису с умора Ст. пис. 2, 78. танци су ње усти Ст. пис. 2, 348. у акусат.

мн.: поносит' усти мој(и) Ст. пис. 2, 266. мени дарова усти свој(и) румени Ст. пис. 2, 269. тој ријечи придјевена ријеч има на крају и *е* и у номин. и у акусат. као да је женскога рода: у номинат.: ово ти ме усти и љувен њих целов Ст. пис. 2, 278. усти твоје Гуч. 191. ове ме усти Злат. 46. усти ове Ст. пис. 4, 430. грешне усти Ст. пис. 5, 55. моје усти Гунд. пс. 21. усти, ке мњах да мед хране, чемером су отроване Гунд. суз. II, XXI. без придјевене ријечи: усти Бун. 24. у акусат.: не млати све усти Ст. пис. 1, 108. кад усти отвараш пуне све радости Ст. пис. 2, 15. отвори све усти Ст. пис. 2, 277. гди усти отвори лијепости све пуне Ст. пис. 2, 295. на моје усти Ст. пис. 2, 433. моје усти Ст. пис. 5, 78. усти своје Гунд. пс. 14. усти опрхле Гунд. суз. I, XXX. моје усти Бун. 33. уз таки облик стоји придјевена ријеч и у средњем роду у множини: усти ње сама смамише живот мој Ст. пис. 2, 25. усти ње, ка плову Ст. пис. 2, 112. једна лијепа усти Д. Рањ. 36. уз правилно *уста* налази се придјевена ријеч и у женском роду: ваше уста да занијеме Ст. пис. 3, 37. налази се и у вокат.: усти Бун. 24.

У адјектива је као у супстантива: тужна Злат. 47. посљедња Н. Рањ. 456.

В. У женских ријечи: пред наставак у словенским језицима долази **n**; по том отпада наставак, а додано се **n** слаже с предњим гласом онако као у генитиву једн.[1]: с основом на чисто а и на ја: **жоупє** М. 13. **пашє** М. 11. тако ноздре Ст. пис. 4, 169. ноздрве Вран. рјеч. 64. обрве Збор. 356. Крн. 226. јаспре Радн. 87. тако је било и мравље Ст. пис. 4, 84. 85. 165. 167.

Налази се у другој половини XV вијека као у мушких ријечи, али у споменику писану на турском двору: **мои воїводи** М. 526. **мои свбашн** М. 526.

У пјесмама се налази као у ријечи с основом на **і**: ливади Ст. пис. 1, 17. тако и коси Ст. пис. 2, 36. 77. 116. Чубр. 7. уз обично косе Ст. пис. 2, 28. 36. Злат. 69. тако и усни Ст. пис. 4, 119. 192. али пошљедње може бити остатак од

[1] Шлајхер compend. 519 вели да у овијех ријечи управо нема овога падежа, него мјесто њега да долази акусатив мн.

двојине. Такођер остатак од двојине рекао бих да је **Конавли** М. 188. П. 173. мјесто чега послије долази **Конавле** М. 486. 428.

У адјектива је као у супстантива: бијеле Н. Рањ. 66. ведје Ст. пис. 3, 446. боље Вран. жив. 55.

III. Основе на **і**. Крајње се **і** у основи шири у **аі**, те се сажима у дуго **і**, које је у словенским језицима кратко, а по том

А. У мушких ријечи долази наставак гласећи у словенским језицима *е*: **гостие** М. 206. 208. 268. **гостию** М. 271. 354. 435. **звѣріе** Стар. 4, 74. **кметию** М. 249. 333. 531. **пѫтіе** Сав. 4. **людие** М. 21. 42. 317. 471. **людию** П. 6. 20. 145. тако још у почетку XVI вијека **людие** Збор. 28б. у пошљедњој ријечи *и* ослабивши у **ь** отпада од XIII вијека: **людье** М. 44. 45. 379. 410. 510. **людью** М. 126. 173. тако ће бити и **гость** М. 508. гдје би **ь** ваљало читати *је;* по том испада *ј*: **люде** П. 14. — Те ријечи од XIII вијека прелазе међу мушке с основом на **а**: **гости** М. 510. **кьмети** М. 28. **поути** Сав. 5. Н. Рањ. 43. Ст. пис. 4, 300. **люди** М. 525. људи Ст. пис. 1, 21. Збор. 27. Д. Рањ. 81. Брн. 43. Каш. 11. тако и **нокти** Збор. 35б. а неке прешавши онамо добиле су од њих и *ов* пред *и* од XIV вијека: **поутови** М. 87. Јерк 100. татови Ст. пис. 2, 403. Д. Рањ. 40б.

У ријечи *дан* било је такођер **дьние**, али се и она изједначила с ријечима у којих је основа на **а**: дни Збор. 27. Ст. пис. 5, 36. Град. дјев. 39. Зор. 53. Злат. 97. Гунд. пс. 25. Банд. 11. Радн. 65. а од њих је добила и њихово *ов*, сачувавши основу на **і** само толико што је *ов* обратила у *ев*: дневи Радн. 7. 70.

Б. У женских отпада наставак: **Дльжи** М. 242. писми Зор. 3. **ричи** Пб. 21. Н. Рањ. 161б. ствари Злат. 41. свирали Ст. пис. 4, 493. звири немиле Ст. пис. 4, 454. тако је било и обрви Ст. пис. 3, 273. 4, 55. **похви** Пб. 49. тако и ријечи које су само у множини у обичају: **гѫсли** Збор. 23. јасли Мик. 175. пошљедње обје долазе у том падежу и с основом на **а** женскога рода: гусле Вран. рјеч. 19. јасле Мик. 175. Радн. 5. 63. пошљедња је прелазила и међу ријечи средњега рода с основом на **а**: јасла Зор. 58. (испореди номинат. јед.) Међу ове ријечи прелази и мрави (све) Ст. пис 4, 84. 85. мрави

лијепе Ст. пис. 4, 165. мрави те Ст. пис. 4, 166. Између ријечи које су овамо ишле прелазила је међу ријечи женске с основом на **а**: сјене Андр. пут 234.

IV. С основом на сугласно:

А. У мушких ријечи: к основи приступа наставак, који у словенским језицима гласи *е*: камене М. 130. али како ове ријечи од првијех времена прелазе међу оне с основом на **і**, прелазе и у овом падежу, а тада се опет изједначују с онима у којих је основа на **а**: камени М. 70. 386. према томе и ријечи које и у номинат. јед. прелазе међу оне с основом на **і**: јелини Ст. пис. 1, 13. стремени Ст. пис. 4, 167. прелазећи међу ријечи с основом на **а** могу и одбацити крајње *ен* у основи: плами Ст. пис. 2, 446. 5, 324. Андр. пут 324. прами Бун. 24.

Б. Женске ријечи прелазе од првијех времена међу женске с основом на **і**: кћери Н. Рањ 28б. Ст. пис 3, 115. 4, 362. Град. дјев 56. Банд. 18. Радн. 100. хћери Н. Рањ. 105. црькви М. 111. и та ријеч и друге прелазе и међу ријечи женске с основом на **а**: кћере Н. Рањ. 143. Брн. 58. Банд. 155. хћере Ст. пис. 1, 113. Вран. жив. 42. Банд. 157. Крн. 6. матере Вран. жив. 9. Див. 38б. Радн. 35. црикве Радој. 44. тако и свекрве Андр. 83. у које је такођер негда била основа на *в*.

В. У средњих: од наставка **а** бива дуго, те у словенским језицима остаје кратко: тако је и у номинат. и у акусат. мн.: брјемена (onus) Н. Рањ. 39б. врјемена Ст. пис. 3, 6. 4, 90. 5, 40. 352. рамена Ст. пис. 4, 110. — дѣлеса Стеф. 22. дрѣвеса Стар. 4, 65. колеса Ст. пис. 1, 13. Вран. рјеч. 13. небеса Н. Рањ. 18. Ст. пис. 5, 191. Вран. жив. 23. Каш. 37. оуеса М. 194. словеса Стеф. 13. М. 110. тѣлеса Стеф. 17. телеса М. 100. Ст. пис. 1, 197. 2, 168. Н. Рањ. 94. Збор. 56б. Ст. пис. 3, 27. 4, 232. 5, 36. Град. дјев. 65. Буд. 143. Брн. 18б. Вран. жив. 24. Орб. 100. тјелеса Ст. пис. 4, 175. тилеса Ст. пис. 1, 221. Банд. 213. оушеса М. 72. ушеса (vušesa) Глав. 127. чюдеса М. 9. Стеф. 24. чудеса Н. Рањ. 84. Хект. 28. Буд. 54. Вран. жив. 109. Бун. 46. Каш. 34. — Неке прелазе међу ријечи средње с основом на **а** одбацујући крајње *ес* у својој основи од првијех времена: дѣла Стеф. 24. кола Н. Рањ. 117б.

128. Вран жив. 13. ока (у мрежи) Хект. 5. слова М. 144. тѣла М. 44. 45. уха Каш. 46. чуда Ст. пис. 5, 142. Хект 5. 9. Јерк. 45. 97.[1] *очи* и *уши* види код двојине.

ГЕНИТИВ МНОЖИНЕ.

Наставак је **am**, којему је **a** дуго и који у словенским језицима сливајући се у глас **ж** слаби у **ъ**, а по том остаје **ъ** у староме словенском језику а у другима отпада.

I. Основе на **u**. Крајње се **u** у основи шири **au**, које у словенским језицима пред самогласнијем наставком гласи *ов*: **сиковъ** М. 373. тако свега времена: синов Н. Рањ. 26. Ст. пис. 3, 148. 4, 461. Град. дјев. 166. Хект. 26б. Брн. 26б. Банд. 16. волов Н. Рањ. 147. Збор. 26б. Вран. рјеч. 14. Мик. 93. 175. Али још у првој половини XIV вијека почиње му се додавати на крају *а*, које и послије има свега времена: **сиова** М. 107. 380. 463. 465. 501. Пб. 92. Н. Рањ. 46б. Збор. 25б. Ст. пис. 4, 410. 431. Банд. 36. **волова** М. 102. 443. Збор. 26б. Брн. 21б. Вран. жив. 50. Мик. 405.

Али се ријечи с основом на **u** и у овом падежу изједначују с ријечима у којих је основа на **a** (види под II), те се налази и без *ов* још XIII вијека: **сынъ** М. 28. тако XVII вијека: вол Вран. жив. 65. а с доданим *а* још XV вијека **синиа** Пб. 92.

II. Основе на **a**. Крајње **a** од основе са **a** од наставка сажима се у једно **a**, с којим **m** од наставка сливајући се у **ж** слаби у **ъ**, по том се **ъ** у основа на **ја** предњега гласа ради мијења на **ь**, које се у старом словенском језику држи или отпада као у номинат. јед. а у српском отпада и **ъ** и **ь**: тако је и у мушких и у средњих и у женских:

A. У мушких:

a) с основом на чисто **a**: од XII до XV вијека: **апостолъ** М. 371. **Биетькъ** П. 115. **владъ** М. 13. **дукатъ** М. 339. **коматъ** Пб. 55. **ѡвлнъ** П. 17. **посалъ** П. 74. **робъ** Стеф. 25. **сломакъ** Пб. 74. **своседъ** М. 362. до краја XVI вијека: ангел

[1] Кашић грам. 35 вели: nebesa vel neba vel nebi; slovesa vel slova vel slovi; tilesa vel tila vel tili; čudesa vel čuda vel čudi.

Град. дјев. 168. апостол Град. дјев. 69. бок Н. Рањ. 166. вјетар Ст. пис. 3, 13. врутак Н. Рањ. 88. дил Ст. пис. 1, 106. 3, 369. дукат Н. Рањ. 27. глежан Ст. пис. 3, 99. Мрн. 32. греб Збор. 53б. гријех Ст. пис. 3, 259. жудјел Град. дјев. 182. злотвор Ст. пис. 3, 387. зуб Ст. пис. 1, 236. Н. Рањ. 222б. језик Ст. пис. 3, 455. мождан Ст. пис. 3, 393. народ Ст. пис. 3, 314. облак Ст. пис. 3. 132. особак Град. дјев. 136. посал Град. дух. 28. пророк Град. дјев. 154. псалам Н. Рањ. 177. раб Брн. 11. салам Ст. пис. 5, 54. синак Ст. пис. 3, 29. стабар Н. Рањ. 89. таленат Н. Рањ. 60б. уломак Н. Рањ. 151б. усионик Град. дјев. 154. узрок Град. дух. 18. и XVII вијека: Бнетак Мик. 265. дил Вран. жив. 48. крмак Мик. 746. начин Банд. V. ован Банд. 73. порат Мик. 266. узал Мик. 299. чавал Банд. 144. на крају стојећи *л* кад кад и отпада: чава Стар. 4, 113.[1]

б) с основом на **ја**: од XII до XV вијека: **кран** М. 250. П. 74. 94. **оулни** М. 62. — **краль** М. 180. 345. **ѡкрьмитель** П. 119. **прѣродитель** М. 187. 313. **прѣятель** М. 258. **приѣтель** М. 404. 507. **родитель** М. 100. 235. 382. 412. **сакѵль** М. 407. — **конь** М. 14. 135. П. 22. **ѡгань** М. 149. **сужань** П. 49. — **динарь** Пб. 25. П. 49. **пастырь** М. 62. **царь** М. 103. 180. 288. 300. 338. — **мѣсець** М. 147. 170. 209. 436. П. 137. **ѡтаць** М. 105. 219. 240. **ѡтааць** М. 371. **своѹаць** Пб. 74. **трьговаць** П. 7. 140. — и послије до XVII вијека: научитељ Град. дјев. 8. непријатељ Ст. пис. 1, 70. Град. дух. 49. Брн. 27б. пријатељ Хект. 35. родитељ Д. Рањ. 120б. Град. дјев. 87. Злат. 5. вољ Град. дјев. 114. коњ Н. Рањ. 117б. динар Н. Рањ. 92б. Ст. пис. 5, 126. цар Стар. 3, 258. лупеж Ст. пис. 3, 215. проводич Град. дјев. 137. пинез Буд. 67. Град. дјев. 139. Хект 3б. Зор. 53. Буд. 67. Брн. 51. витез Ст. пис. 3, 45. зденац Ст. пис. 1, 29. злочинац Н. Рањ. 132. јагањац Н. Рањ. 84б. јунац Н. Рањ. 84б. младјенац Ст. пис. 3, 311. Збор. 102. младенац Буд. 92. мудрц или мударц (mudarc) Н. Рањ. 210б. отац Н. Рањ. 18б. Збор. 7б. Ст. пис. 4, 384. Град. дух. 9. светац Ст. пис. 5, 158. — и XVII вијека: непријатељ Банд. 235. родитељ Вран. жив. 85. пјенез Бун. 31. венац Вран. жив. 18. врабац Банд. 246. вребац Банд. 238. злочинац Мик. 175. младинац Вран. жив. 73. отац Вран. жив. 22. Банд. 7. Јерк. 77. пјешац Мик. 787. прасац Мик. 479. светац Банд. 19. штилац Банд. IV.

[1] Тако *л* отпада и у part. praet. act., гдје види.

Ријечи с основом на а и оне с основом на u помијешале су се у овом падежу тако да је од овијех с основом на u прешло њихово *ов* и к онима у којих је основа на а, и то још од првијех времена: а) с основом на чисто а: XII вијека: **честьинковь** М. 2. **сьпоудовь** М. 6. и даље XIII—XV вијека: **аиделовь** М. 302. **апостоловь** М. 303. **апвстоловь** М. 452. **бѣсовь** Стеф. 25. **грѣховь** Сав. 7. **даровь** Сав. 10. **двкатовь** М. 380. П. 17б. Пб. 71. **дльговь** П. 118. **ѕаконовь** М. 176. **иноплеменниковь** М. 379. **листовь** П. 151. **плоуговь** М. 98. **поповь** М. 13. **пвлиѕовь** П. 96. **сировь** М. 139. **царинниковь** П. 2. **юнаковь** П. 48. — на крају XV и свега XVI вијека: апостолов Н. Рањ. 154б. богов Злат. 29б. валов Н. Рањ. 13. Ст. пис. 2, 383. Злат. 87б. виков Хект. 31б. виноградов Буд. 104. војников Ст. пис.1, 18. вртлов Буд. 104. врхов Н. Рањ. 15. вуков Ст. пис. 3, 156. 4, 101. градов Ст. пис. 1, 18. Н. Рањ. 35б. грихов Ст. пис. 1, 121. Хект. 40б. Буд. 4. Вран. рјеч. 126. гријехов Н. Рањ. 124. грјешников Н. Рањ. 97б. гробов Д. Рањ. 148б. даров Хект. 35б. даталов Н. Рањ. 88. духов Н. Рањ. 154. Град. дјев. 19. зидов Ст. пис. 3, 148. камиков Зор. 70. кипов Збор. 162. клеветников Буд. 54. лавов Н. Рањ. 82. намирников Хект. 35. народов Н. Рањ. 191б. папрењаков Хект. 11б. плодов Н. Рањ. 144. попов Ст. пис. 4, 357. пророков Н. Рањ. 91б. противников Н. Рањ. 144б. пуков Н. Рањ. 162б. разбојников Рањ. 44. Зор. 75. сакраментов Буд. 86. службеников Н. Рањ. 18б. траков Збор. 167. узроков Буд. 16. учеников Н. Рањ. 88. филожофоф Стар. 3, 239. прикведњаков. Буд. 57. — и XVII вијека: ангелов Банд. 12. апостолов Банд. 208. боков Банд. 5. вирников Банд. 153. вуков Банд. 206. градов Банд. 26. Мрн. 20. гребов Банд. 88. грихов Банд. 8. Глав. 12. дијелов Див. 9. доктуров Банд. 249. идолов Банд. 63. језиков Банд. 233. јунаков Мрн. 41. козаков Мрн. 45. комаров Вран. жив. 100. крухов Банд. 33. лавов Банд. 71. можјанов Мрн. 26. мучеников Банд. XII. народов Банд. 18. начинов Глав. 97. немоћников Банд. 39. постолов Банд. 3. плотов Банд. 32. прагов Банд. 102. пророков Банд. III. разбојников Банд. 35. сребрњаков Банд. 84. скутов Банд. 43. судов Банд. 21. талентов Банд. 51. узроков Глав. 3. учеников Банд. 2. Јерк. 45. — б) ријечи с основом на ја добиле су такођер *ов* од онијех с основом на u, па се *о* од *ов* предњег гласа ради промијенило у *е*:

али се оне тако јављају тек на крају XIV вијека: **поклисаревь** М. 232. XV вијека: **краевь** П. 58. 66. 71. kraglief М. 279. **кралевь** М. 285. 288. 298. 300. 448. 489. П. 107. **покривачевь** Пб. 49. 56. **поклисаревь** 329. 350. 432. Пб. 93. на крају XV и свега XVI вијека: боев Стар. 3, 261. бенифицијев Буд. 12. официјев Буд. 250. краљев Н. Рањ. 17б. родитељев Буд. 58. учитељев Буд. 83. научитељев Буд. 14. огњев Стар. 3, 232. бичев Ст. пис. 5, 60. лупежев Зор. 75. мужев Град. дјев. 107. царев Стар. 3, 260. и XVII вијека: краљев Банд. 6. Мрн. 10. научитељев Банд. 20. коњев Мрн. 45. у таким ријечима долази у гдјекојега између истијех писаца XVI и XVII вијека *о* и непромијењено у *е*, и то не само иза *з*, гдје је и сада *о*: витезов Ст. пис. 1, 246. кнезов Ст. пис. 1, 246. него и иза других гласова: непријатељов Глав. 152. родитељов Глав. 14. гусларов Банд. 14. пастиров Зор. 36б. Банд. 11. царов Стар. 3, 254. 263. 296. Мрн. 170. тако и у странијем ријечима, у којима се избацује у основи *ј* још у старом словенском језику, те се ни *о* не мијења у *е*: калдеов Н. Рањ. 18. Банд. 7. фаризеов Банд. 3.

Ако овај облик од основа на **а** (прави без *ов* и начињени према оном од основа на *у* са *ов*) и допире у XVII вијек, ипак још у првој половини XIV вијека почиње му се додавати на крају *а*, које и данас има: а) прави генитив мн. од основа на **а** или на **ја** (т. ј. без *ов*): XIV вијека: **апѹстола** М. 105. у то су се вријеме мјесто **а** писала и два **ьь**: **монастирьь** М. 167. **ѡтьцьь** М. 82. **споудьь** М. 139. **сѹродникьь** М. 81. **чловѣкьь** М. 75. XV вијека: **братѣнаца** М. 497. Пб. 129. **братѹчеда** М. 453. **кнека** М. 285. 338. **кнеќинка** М. 370. **Влатковића** М. 538. **динара** М. 295. 364. 390. Пб. 60. 76. П. 48. 108. **дльжника** П. 119. **дѹжника** Пб. 120. **дѹката** М. 390. 443. 501. Пб. 96. **жмѹлака** Пб. 125. **калѹгера** М. 463. **комада** Пб. 110. 112. **конꙗ** М. 443. **лѣкара** П. 93. **морниара** П. 38. **ножа** М. 498. **отаца** М. 456. **поклопаца** П. 408. **пѣнеꙁа** М. 369. **пенеꙁа** Пб. 113. 115. **пенеꙁа** Пб. 116. **поклада** М. 389. 392. **поклисара** М. 511. **поставаа** М. 400. **приговора** М. 501. **приѣтела** М. 517. Пб. 125. **раꙁлога** П. 74. 169. **родитела** М. 398. 470. **родительꙗ** П. 147. **трьговаца** М. 484. **юнака** П. 48. 49. 161. XVI вијека много чешће долази овако са *а* него без њега: ангела Н. Рањ. 22. Д. Рањ. VIб. анђела Збор. 93. апостола Н. Рањ. 140б. **апѹстола** Збор. 159. **барѹна** Збор. 84. **билнега** Збор.

526. **бискупа** Збор. 104. бога Н. Рањ. 122. Ст. пис. 3, 363. 4, 31. бојника Д. Рањ. VI. вераза Злат. 36f. вјетара Гуч. 202. витеза Н. Рањ. 1846. Ст. пис. 3, 252. владалаца Н. Рањ. 846. Гуч. 72. власа Ст. пис. 2, 82. 3, 472. Злат. 69. војника Ст. пис. 3, 53. врабаца Н. Рањ. 209. врага Ст. пис. 3, 171. гласа Збор. 1026. гојтана Ст. пис. 3, 10. горштака Злат. 80. града Н. Рањ. 202. гријеха Н. Рањ. 51. Ст. пис. 3, 79. Збор. 4. Град. дјев. 56. Гуч. 13. грјешника Н. Рањ. 91. 195. грешника Ст. пис. 5, 116. Град. дух. 43. Гуч. 4. Грка Збор. 816. Злат. 13. гусара Злат. 566. дара Град. дух. 19. Гуч. 160. двора Ст. пис. 3, 464. **дијакала** Збор. 566. дијела Н. Рањ. 71. Збор. 24. **диетића** Збор. 736. динара Н. Рањ. 85. Збор. 55. Град. дјев. 141. дуката Н. Рањ. 27. духа Н. Рањ. 45. Ст. пис. 3, 448. Збор. 93. житничара Збор. 27. жудјела Н. Рањ. 181. Збор. 54. Ст. пис. 3, 319. завидника Д. Рањ. 676. закона Злат. 666. злочинаца Н. Рањ. 1506. знанаца Н. Рањ. 296. зуба Н. Рањ. 1666. Ст. пис. 3, 466. 5, 187. Збор. 103. Град. дух. 13. Гуч. 215. језика Ст. пис. 3, 76. Злат. 37f. Чубр. 56. **юнака** М. 553. књижника Н. Рањ. 976. конаца Н. Рањ. 1876. **коника** Збор. 76. кошица Н. Рањ. 706. краља Ст. пис. 3, 464. 4, 118. 5, 4. крвника Ст. пис. 3, 385. Злат. 6. круха Н. Рањ. 70. лава Ст. пис. 3, 436. Злат. 506. **лећиуна** Збор. 103. ловаца Ст. пис. 2, 205. Збор. 446. **манастира** М. 545. Град. дјев. 7. манастијера Гуч. 28. мача Збор. 164. мендиканата Гуч. 96. мјесеца Н. Рањ. 616. Збор. 796. младића Злат. 51. мртаца Збор. 82. мудрца или мударца (mudarca) Н. Рањ. 1976. Збор. 143. Д. Рањ. VIIб. Гуч. 173. мужа Ст. пис. 4, 9. народа Н. Рањ. 48. наука Град. дух. 9. начина Збор. 116. Град. дух. 35. Злат. 576. немоћника Н. Рањ. 47. непријатеља Н. Рањ. 1706. невјерника Н. Рањ. 217. нораца Ст. пис. 4, 270. облака Ст. пис. 2, 376. 3, 309. 4, 257. Збор. 14. образа Збор. 162. ораха Ст. пис. 4, 252. осала Збор. 5. отаца Н. Рањ. 1266. Злат. 46. Гуч. 42. оченаша (пет) Гуч. 43. паса (canis) Ст. пис. 3, 305. 4, 327. Збор. 21. Д. Рањ. 55. пастијера Н. Рањ. 21. Злат. 366. пастира Д. Рањ. 50. пјенеза Д. Рањ. Vб. пјешаца Збор. 76. предикатура Гуч. 63. пријатеља Н. Рањ. 2146. Д. Рањ. 88. Злат. 22. пророка Н. Рањ. 2196. Ст. пис. 3, 311. псалама Гуч. 19. птића Ст. пис. 2, 410. раба Збор. 296. разговора Гуч. 126. реда Град. дјев. 141. рога Збор. 50. родјака Злат. предгов.

26. родитеља Н. Рањ. 296. сакрамената Гуч. 310. сана Ст. пис. 4, 403. 404. свјета (sviyeta, consilium) Град. дјев. 175. слијепаца Н. Рањ. 636. стара (мјера) Н. Рањ. 1526. ступаја Злат. предгов. 16. стараца Н. Рањ. 63. суда (vas) Н. Рањ. 62. суда (judicium) Град. дух. 82. судаца Н. Рањ. 67. Збор. 546. сужана Ст. пис. 5, 161. сусједа Н. Рањ. 62. тетријеба Ст. пис. 4, 271. трговаца Н. Рањ. 1876. труда Ст. пис. 3, 24. Д. Рањ. 100. узала Злат. 62. узрока Злат. предгов. 36. ученика Н. Рањ. 14. Збор. 84. фратара Гуч. 28. хлиеба Збор. 71. худаца Ст. пис. 3, 398. чавала Н. Рањ. 130. страно: фаризеа Н. Рањ. 15. — XVII вијека тако често долази са *а* да је према њему ријеткост што долази и без *а;* навешћу само по који примјер од свакога писца: бриста Мик. 28. вика Вран. жив. 46. витара Радн. 49. владалаца Каш. 3. власа Вран. жив. 11. војника Мик. 153. гријеха Див. 3. Орб. 29. Андр. дев. 16. гриха Јерк. 75. Каш. 2. Пос. 16. гроздака Мик. 123. дара Јерк. 9. Андр. пут 218. дила Мик. 66. дитића Јерк. 28. зуба Орб. 34. Гунд. суз. II, LII Мик. 860. Радн. 17. јавора Мик. 174. јагањаца Андр. пут 212. јунака Мик. 36. козлића Банд. 35. коња Мик. 230. костања Мик. 585. кравосаца Андр. пут 376. лупежа Мик. 286. љубовника Бун. 5. мисеца Каш. 91. мјесеца Андр. пут 4. народа Каш. 5. непријатеља Банд. 118. Јерк. 26. Мик. 833. Радн. 3. опанака Пос. 376. ораха Мик. 724. отаца Каш. 5. Радн. 64. пава Мик. 405. пакала Андр. дев. 54. паса Радн. 99. пастира Каш. 83. Радн. 45. посала Орб. 1. Каш. 29. Мик. 460. пришта Мик. 457. пука Мик. 422. разлога Мик. 555. родитеља Орб. 31. Гунд. суз. предгов. сакрамената Мат. 93. светаца Каш. 41. себара Мик. 34. стабара Каш. 19. судаца Мат. 45. Каш. 3. узала Андр. пут 188. фратара Вран. жив. 71. чавала Банд. 144. — б) начињени према основама на **u**: XV вијека: бродова Пб. 111. кумова Пб. 106. XVI вијека: богова Злат. 3. валова Ст. пис. 3, 284. 5, 47. вукова Н. Рањ. 205. Збор. 516. Ст. пис. 3, 436. 4, 96. Злат. 726. Гуч. 214. градова Н. Рањ. 1546. Ст. пис. 3, 39. 4, 214. Злат. предгов. 3. гребова Збор. 286. гријехова Ст. пис. 5, 16. 39. 49. 86. гробова Ст. пис. 3, 341. дарова Н. Рањ. 135. Гуч. 21. дубова Злат. 43. јадова Ст. пис. 3, 7. 30. 388. 409. 4, 322. краљева Н. Рањ. 246. Збор. 546. Д. Рањ. IV6. Гуч. 287. кријесова Ст.

пис. 3, 21. мостова Збор. 59. орлова Ст. пис. 3, 255. попова Ст. пис. 3, 318. постова Гуч. 3. пукова Гуч. 154. робова Ст. пис. 3, 100. синегова Збор. 102. станова Ст. пис. 5, 17. целова Злат. 37. XVII вијека: валова Банд. 1. Мик. 162. викова Вран. жив. 38. 69. 111. вукова Андр. пут 332. гребова Вран. жив. 23. грихова Банд 28. Каш. 13. зубова Пос. 20. краљева Банд 43. попова Мик. 186. послова Радн. пут 45. робова Мик. 701. судова (vas) Каш. 98. судова (judicium) Радн. пут 15. Како напријед са *ов* а без *а* има ријечи у којих би данас тешко било *ов*, тако се налази и у таких ријечи додано *а*: XVI и XVII вијека: анђелова Вран. жив. 23. идолова Вран. жив. 19. 42. мученикова Збор. 126. Пос. 56. народова Банд. 44. облакова Банд. 120. Радн. 44. ученикова Банд. 103.

Ријечи које постају наставком *ин* или *јанин* и у множини одбацују крајње *ин*, њима у множини остаје основа на сугласно, те иду у овом падежу међу ријечи којима се основа свршује на сугласно, и он им онако постаје (види мало ниже); али ријечи с основом на сугласно прелазе од давнина и у том падежу као и у некима другима међу ријечи с основом на і, па с њима и ове ријечи у множини одбацивши *ин* и тако добивши основу на сугласно прелазе међу ријечи с основом на і, те им овај падеж постаје као онима (види даље под III) тако XIV вијека: Млѣчани М. 93. Папраћани М. 92. XV вијека: властели М. 362. дуброванни Пб. 127. Гинклани М. 263. кучани Пб. 107. кућани Пб. 126. omišani М. 279. тако још XVII вијека у властитом имену: Деучаныи М. 558. тако би могло бити што има и на крају XV вијека: бетулијани Ст. пис. 1, 26. крстјани Ст. пис. 1, 246. али што има XVI вијека србљи Д. Рањ. IV. 6. и XVII вијека грађани Вран. жив. 41. то ће бити дошло другим путем, који ће се споменути ниже. Али таким ријечима постаје овај падеж и онако како постаје ријечима с основом на сугласно (види даље под IV), међу које припадају у множини, а тада је ако не постањем а оно гласом једнак с правијем генитивом мн. ријечи мушких с основом на а, и то од првијех времена: тако XIII—XV вијека: боларь М. 20. властель М. 15. 160. 171. 230. 250. 350. 456. с промјеном гласа *л* на крају у *о* (од XIV вијека) властео М. 230. 259.—508. 522. Кошланинь Шаф.

рат. 1873. 110. **срьбль** М. 270. **срьблль** П. 75. 104. **тхрак** М. 285. 344. П. 48. **угарь** П. 176. **Хрвшань** М. 87. XVI вијека: грађан Град. дјев. 23. Злат. 100. жидов Н. Рањ. 34б. Ст. пис. 3, 314. 4, 206. крстјан Ст. пис. 3, 51. Град. дух. 49. поган Град. дјев. 48. турак Ст. пис. 3, 129. и с доданим **а**: XV вијека: **властела** М. 445. 477. 478. 495. 502. 512. 537. 544. **грагина** Пб. 128. **дубровчана** Пб. 128. **кнѣжина** М. 473. **срьблла** П. 138. 175. XVI вијека: жидова (ном. јед. жидовин) Н. Рањ. 75. жудија (ном. јед. жудијин) Н. Рањ. 95б. 182. латина Злат. предгов. 3б. мјештана Злат. 36g. погана Ст. пис. 3, 129. XVII вијека: дворана Мик. 93. жидова Андр. дев. 140. јудија (ном. јед. јудијин) Банд. 68. крстјана Каш. IV. према осталијем ријечима налази се и са *ов*, али тек XVII вијека: Грков Банд. V. жидовов Банд. 56. жудијов Банд. 64. кристјанов Вран. жив. 72.

Како је номинатив мн. у неких ријечи с основом на **ја** бивао и онаки какав имају ријечи с основом на **і** (види напријед код номинат. мн.), тако и генитив мн. у таких ријечи осим редовнога обличја, које је напријед показано, долази и у обличју које има у ријечи с основом на **і** (види ниже под ЦІІ), те се свршује на **ии** (*иј*), које је разједначивањем могло гласити и **еи**: тако XIV вијека: **конеи** М. 63. **монастыреи** М. 137. и послије према старијим књигама: **моужеи** Стар. 4, 141. али је и прије и послије било и без те промјене, па се је од **ии** (*иј*) крајње **и** (*ј*) у српском језику одбацивало као и у ријечи с основом на **і**: тако XIII вијека: **родители** М. 26. **цари** М. 35. XIV вијека: **динари** М. 222. 236. Пб. 25. XV вијека: **сакулїи** М. 406. **динари** М. 283. 285. 295. 389. 428. 492. 504. П. 155. Пб. 91. 106. **кондиери** М. 407. **перьпери** М. 285. 297. 432. Пб. 108. **пиенеѕи** М. 286. 290. 297. **пиеѕи** М. 345. **пѣнеѕи** М. 370. 506. П. 64. 130. 152. 176. Пб. 71. 81. **пенеѕи** М. 399. 400. на крају XV и свега XVI вијека долази у више ријечи него прије: завезаји Град. дјев. 96. ступљаји Брн. 2. жиљи Ст. пис. 1, 78. краљи Ст. пис. 1, 15. 270. Брн. 67б. пријатељи Стар. 4, 115. Брн. 63. родитељи Брн. 8. 47. ступаљи Стар. 4, 112. бадњи Ст. пис. 1, 78. коњи Ст. пис. 1, 14. 37. 3, 297. 311. Стар. 3, 229. 262. 263. сежани Збор. 119б. Стар. 3, 282. цесари Ст. пис. 1, 15. динари Н. Рањ. 92б. Хект. 16. ликари

Ст. пит. 1, 144. олтари Ст. пис. 1, 95. поклисари Ст. пис. 1, 10. моужїи Стар. 4, 67. мужи Ст. пис. 1, 221. Стар. 3, 297. Н. Рањ. 66. 156. 160б. Ст. пис. 5, 83. 245. Стар. 4, 115. мыши Стар. 4, 71. мечи Ст. пис. 1, 21. 62. Стар. 3, 261. рвачи Ст. пис. 3, 241. витези Стар. 3, 250. дворци (у слику) Ст. пис. 2, 507. мисеци Стар. 1, 229. XVII вијека: накладаји Банд. 109. краљи Вран. жив. 79. пријатељи Банд. 242. родитељи Банд. 194. 242.[1] монастири Вран. жив. 67. мужи Вран. жив. 29. 50. Банд. 56. Крн. 19б. товариши Вран. жив. 32. обручи Мик. 242. пинези Банд. 74. Радн. пут 78. 87. пјенези Мик. 209. 416. 569. 701. мисеци Вран. жив. 54. Банд. V. Мик. 256. Да све ове ријечи имају и прави овај падеж од основа на **a**, показано је напријед. — Уз оваке ријечи с основом на **ja** прелазиле су у овом падежу и оне с основом на чисто **a** међу ријечи с основом на **i**: то се појављује од почетка XV вијека: ангели М. 297.[2] комати Пб. 53. комади Пб. 57. братучеди М. 453. на крају XV и свега XVI вијека: амазони Ст. пис. 1, 72. амонити Ст. пис. 1, 5. 22. глиби Ст. пис. 3, 476. дари Ст. пис. 1, 293. Хект. 27б.[3] Брн. 6б. елементи Н. Рањ. 25б. закони Ст. пис. 1, 209. зуби Ст. пис. 1, 295. Зор. 9. крати Ст. пис. 5, 19. лави Ст. пис. 1, 169. легиони Н. Рањ. 91б. миди Стар. 4, 260. моабити Ст. пис. 1, 70. мождани Н. Рањ. 72. народи Н. Рањ. 182. плоди Стар. 3, 315. Чубр. 5б. прозори Хект. 5. суди Ст. пис. 1, 92. 295. сусједи Ст. пис. 3, 226. свити Ст. пис. 5, 30. 81. труди Ст. пис. 1, 302. цвити Зор. 46. чавли Ст. пис. 5, 144. часи Буд. 54. чини Буд. 149. XVII вијека: апоштоли Банд. 210. дари Мат. 93. зуби Вран. жив. 62. Банд. 22. Мик. 62. Радн. пут 71. листи Вран. жив. 9. рукави Мик. 127. скоти Банд. 116. скорпијуни Банд. 246. таленти Банд. 247. часи Банд. 149.[4] и кад је у основи пред крајњим **a** грлени глас, те се мијења: бози Вран. жив. 19. — Овај завршетак долази и кад према основама на **u** има већ *ов*: по-

[1] Бандулавић често прем да не свагда у оваком облику са *и* пише још *ћ* на крају. Види о том даље под V.

[2] Овај примјер долази у властитом имену калугерицѣ свете марие одь ангели, па може бити да је тако речено талијански.

[3] Али има и у генитив. јед.: такове дари Хект. 28б.

[4] Кашић грам. 28. вели vitrov vel vitara vel vitri.

пови Ст. пис. 1, 58. дарови Банд. 153. а долази и у ријечи с основом на **u** кад је према основама на **а** без свога *ов*: воли Ст. пис. 1, 14. биволи Ст. пис. 1, 14. и у ријечи које постају наставком *ин* или *јанин* па у множини одбацивши крајње *ин* имају основу на сугласно: србљи Д. Рањ. IV. 6. крстјани Ст. пис. 1, 246. Вран. жив. 57. бетулијани Ст. пис. 1, 26. градјани Вран. жив. 41. Банд. 72. самаритани Банд. 57. жудији Банд. 75. 219.

Б. У ријечи средњега рода на чисто **а** и на **ја**: лисѣть М. 101. мисть М. 347. мѣсть М. 350. сать М. 104. 506. тако од краја XVI вијека: бедар Н. Рањ. 16б. годишт Н. Рањ. 164б. Ст. пис. 2, 400. годиш Ст. пис. 3, 99. 4, 72. Град. дјев. 139. дил Н. Рањ. 164. добар Н. Рањ. 223б. Ст. пис. 5, 14. Град. дјев. 16. Буд. 138. Злат. 5б. језер Н. Рањ. 115б. Ст. пис. 5, 47. дјет Ст. пис. 2, 160. 3, 49. 4, 2б6. Злат. 35. очац Ст. пис. 3, 102. сат Н. Рањ. 85. Гуч. 29. срдац 168б. уст Н. Рањ. 19. Ст. пис. 2, 56. Злат. 86б. и XVII вијека: бедар Банд. 5. годишћ Вран. жив. 6. годишт Банд. 31. добар Гунд. суз. I, XXII. Банд. 69. Јерк. 9. колин Банд. 216. лит Вран. жив. 67. мист Банд. 34. сат (пецат, т. ј. пет сат) Мик. 63. Бун. 31. (девецат, т. ј. девет сат) Андр. 293. срдац Банд. 8. тал Вран. жив. 82. уст Вран. жив. 33. Банд. 5. с промјеном гласа *л* на крају у *о*: дно Ст. пис. 1, 283. према чему ће бити гријешком писарском доданом такоме *о* на ново *л*: сеоль М. 234.

Ријечи с основом на **ја**, које пред тијем завршетком у основи имају *и*, пак су се у овом падежу свршивале на *иј*, могле су у прва времена у овом падежу мјесто *иј* разједначивањем имати и *еј*: тако је покелѣнеи Стеф. 15. — У таким је ријечима од давна у свијем падежила *и* од *-иј-* ослабивши у ь испадало; а тада би се у овом падежу десила на крају два сугласна, од којих је задње исто *ј* од *-иј*, па би се тада међу два крајња сугласна као и у другим таким приликама уметнуло *а*: тако од ријечи које су у номинат. јед. гласиле на речени начин *копје* (од старијега *копије*) и *зелје* (од старијега *зелије*) има XVI вијека генит. мн: конај Стар. 3, 244. зелај Зор. 65б. види тако и у женских ријечи (ладај). али се је то и помијерало у исто вријеме: основа кака је бивала по што се избацило *и* од *-иј-* и по што се *ј* с предњим сугласним слијевало, прелазила је така и у овај падеж, и

тада јој је опет приступао исти завршетак *ај*, премда је његово *ј* веће једном стајало у основи: тако има XVI вијека и биљај (bigliaj) Зор. 65. зељај (zegliaj) Зор. 75. 76.

И ове су ријечи као и оне мушкога рода добиле у овом облику на крају *а*, такођер од XIV вијека, када су се два ьь писала мјесто *а*: сельь Шаф. pam. 1873. 100. XV вијека: годишта Пб. 120. зрьна М. 387. 406. 498. Пб. 72. пытаца Пб. 103. свкаиа П. 135. XVI вијека већ је обичније са *а* него без њега: врата Н. Рањ. 47. Збор. 37б. Д. Рањ. Vб. Злат. 21. годишта Н. Рањ. 80б. Збор. 44. Ст. пис. 3, 268. Злат. 84б. Гуч. 86. дјела Н. Рањ. 80. Збор. 17б. Ст. пис. 3, 158. Д. Рањ. 8б. Град. дух. 9. дјев. 72. Злат. 36е. Гуч. 8. добара Ст. пис. 3, 12. Збор. 97. Град. дјев. 16. Злат. 21б. Гуч. 27.[1] зала Ст. пис. 3, 374. Збор. 9. Д. Рањ. 79. Град. дух. 49. јаја Ст. пис. 4, 331. језера Злат. 42. колјена Н. Рањ. 228б. Гуч. 207. лита Ст. пис. 2, 153. 368. листа Збор. 26б. Ст. пис. 3, 406. 4, 72. Злат. предгов. 2. мјеста Н. Рањ. 72. Злат. 59. могућства Град. дух. 71. мора Ст. пис. 3, 375. надахнутја Град. дух. 71. оћућенја Град. дјев. 113. писама Н. Рањ. 190. Д. Рањ. 119б. Гуч. 19. прибивалишта Н. Рањ. 143б. пристолја Н. Рањ. 228б. проштенја Гуч. 38. рама Ст. пис. 4, 91. 93. срца Гуч. 104. стада Н. Рањ. 21. уда Ст. пис. 3, 264. Брн. 24б. уста Ст. пис. 2, 64. 116. Н. Рањ. 16б. Збор. 23. Д. Рањ. 34. Брн. 28. XVII вијека: благодатства Каш. 119. брда Мик. 8. величанства Гунд. пс. 39. весала Бун. 10. воћа Обр. 48. врата Банд. 248. Мик. 478. вретена М. 792. годишта Вран. жив. 39. Див. X. Банд. 115. дјела Див. 15б. Гунд. суз. III, IX. Каш. III6. дила Банд. 69. добара Орб. 20. Мат. 60. Каш. 3. Андр. дев. 151. Радн. 5. достојанства Андр. 212. Радн. 40. дрва Банд. 118. зала Банд. 281. Радн. 21. изискивања Радн. 7. јаја Банд. 290. колена Банд 186. краљевства Андр. пут 172. Радн. 68. крила Мик. 259. ледја Радн. 50. лита Вран. жив. 47. миста Банд III. напастовања Пос. 41. непомства Андр. пут 406. оћућенн Мат. 93. оћућенја Радн. 49. писама Банд. 2. Каш. 31. помазанја Радн. 53. помилованја Каш. 119. пријатељства Радн. 27. приказанја Јерк. 73. срдаца Радн. 25. срца Бун. 3. Радн. 5. стабала Банд. 81. Радн. 42.

[1] Долази тако додано *а* и кад међу предња два сугласна није уметнуто XVI и XVII вијека: добра Н. Рањ. 79. Андр. пут 245.

старешинства Радн. 43. ђуђења Мик. 786. уда Мик. 849. Пос. 15б. ужа Мик. 737. уста Див. 13. Банд. 124. Гунд. суз. III, XVIII. Андр. дев. 48. цријева Мик. 524. чињења Радн. 74.

Како су и гдјекоје мушке ријечи с основом на **ја** могле у овом падежу имати и онако као што имају ријечи с основом на **і** (види напријед код мушких ријечи), исто су тако и гдјекоје ријечи средњега рода с основом на **ја** могле имати и према ријечима с основом на **і**, на име оне које у основи пред завршетком **ја** имају *и*: у њих је у овом падежу као и у другима речено и у основи ослабивши у ь отпадало, а од ии (*иј*), које су у овом падежу према ријечима с основом на **і** имале на крају, отпадало је крајње и (*ј*) као и у ријечи с основом на **і**; тако долази поуздано истом XVI вијека: пристолји Н. Рањ. 186. деанји Буд. 121. дилованји Буд. 37. 157. одлученји Буд. 72. оћуђенји Буд. 33. пригришенји Буд. 42. чињенји Буд. 19. 37.[1] није поуздано ѕели Стар. 3, 258, јер се може читати и зељи и зели и зелиј. XVII вијека: смилованји Банд. 273.[2] али се тога вијека и избацивало *ј* пред крајњим *и* само за то што је пред тијем гласом: истина пишу: govorenij Радн. 56. pokolinij Банд. 124. помаѣкканнн Пос 41. поманканїи Мат. 96. али се не може потврдити да се је *ij* и *ии* читало *ји* или *иј*, него мислим да обоје показује само да је било једно дуго *и*. — Да су су оваке ријечи имале у овом падежу и онако као остале, може се видјети напријед међу примјерима. — Уз оваке ријечи с основом на **ја** прелазиле су у овом падежу и оне средњега рода с основом на чисто **а** међу ријечи с основом на **і**, као што су прелазиле и мушке: тако има на крају XV и свега XVI вијека: богатастви Стар. 3, 257. господтви Стар. 3, 312. дили Ст. пис 1, 8. 91. 115. Буд. 94. Брн. 2б. дјели Н. Рањ. 133б. дели Буд. 71. кољени Ст. пис. 4, 279. либри Ст. пис. 1, 7. лити Ст. пис. 1, 23. љети Ст. пис. 4, 192. 5, 316. њедри Злат. 49. 61. рами Ст. пис. 1, 36. уди Зор. 33б. Буд. 111. Брн. 18б. усти Ст. пис. 1, 48. 2 24. 226. 285. 394. 4, 90. 5, 36.

[1] Мјесто *ји* штампано је латинским словима gii, од чега g не припада к предњему n, јер кад припада, онда не стоји g за њим него пред њим: „cignengii“. Два *і* мислим да не стоје за гласове *ij* него за једно дуго i.

[2] наштампано је латинским словима smilovanyii.

55. 112. 178. Д. Рањ. 59. Хект. 39б. 45. Злат. 37б. 64. Чубр. 10б.[1] тако поред споменутога напријед тал има и тли Ст. пис. 5, 39. али та ријеч има и друге падеже према основама на **і**. — XVII вијека: богастви Пос. 21. богатстви Радн. 5. 43. дели Глав. 4. достојанстви Радн. 41. 54. усти Гунд суз. I, XXVIII. III, XVI. пс. 14. Бун. 45.

Што су се средње ријечи не само у овом позајмљеном облику једначиле с ријечима мушким, него што су и у правом свом генитиву мн. и готово у свјема другим падежима једнаке с мушким ријечима, то их је јамачно навраћало да се још више с њима изједначе у овом падежу, те се и у њих налази у овом падежу *ов* као у мушких према основама на **u**, али доста ријетко и само у неких књижевника и истом од свршетка XV вијека: дилов Брн. 5б. 56б. 72б. Банд. 295. колов Стар. 1, 222. Вран. жив. 13. кољенов Н. Рањ. 201б. мистов Буд. 11б. 138.[2] Зор. 59. перов Зор. 70. селов Зор. 23. 75. словов Стар. 1, 220. стадов Зор. 52.[3] и с доданим *а* XVI вијека: блатова Ст. пис. 5, 47. — И у ријечи која има основу на **і** али је прелазила међу средње с основом на **а** има и јаслов Стар. 1, 234. — Што има и удов Ст. пис. 1, 56. Банд. 222. Мрн. 149. може бити да не иде овамо јер је та ријеч и мушкога рода и гласи у номин. јед. и уд.

В. У женских с основом на чисто **а** и на **ја**: до краја XV вијека: **бадалакь** М. 408. **вельможь** П. 122. **воеводь** М. 538. **господь** П. 1. 60. 69. 107. **жлнць** Пб. 125. **ꙅемаль** М. 104. 258. 261. 234. П. 25. Пб. 84. **ꙅемль** П. 10. **коућь** М. 481. **лажнць** Пб. 102. **литарь** М. 488. 504. Пб. 49. **неправадь** М. 448. **ѡжнць** Пб. 49. 56. **онгін** М. 195. **оунгн(н)** М. 225. **сироть** П. 77. **слѹгь** М. 382. **сѹдін** М. 434. **сѹдин** П. 134. **тисѹћь** М. 500. 503. 509. **ѹнаћь** М. 488. Пб. 49. **форамь** М. 408. — на крају XV и свега XVI вијека: вериг Град. дјев. 76. вил Ст. пис. 2, 87. висин Ст. пис. 3, 352. **колатъ** Збор. 72. 88б. гор Н. Рањ. 15. господичан Ст. пис. 3, 274. госпођ Ст. пис. 2, 43. госпој Ст. пис. 3, 74. 4, 461. 5, 178.

[1] Долази и кад је женскога рода: од усти, ке бјеху јак роза Ст. пис. 2, 316. од усти, ке — Злат. 46.

[2] Овамо би могло ићи и поменуто на стр. 70 бенефицијев, официјев.

[3] Кашић грам. 34 вели: zlatov vel zlata vel zlati.

Д. Рањ. 6б. густеран Ст. пис. 1, 30. дасак Вран. жив. 26. дјевиц Ст. пис. 2, 404. 3, 74. 4, 101. 306. Град. дјев. 46. дивиц Злат. 86. дјевојак Злат. 40. дубин Ст. пис. 3, 382. думан Град. дјев. 126. душ Н. Рањ. 131б. жен Н. Рањ. 160б. Вран. жив. 82. живин Н. Рањ. 11б. звизд Ст. пис. 1, 40. Н. Рањ. 211б. земаљ Н. Рањ. 42. злоб Град. дух. 79. змиј Стар. 4, 112. игар Злат. 16б. карат Ст. пис. 3, 118. катидар Стар. 4, 117. књиг Буд. 83. косиц Ст. пис. 2, 36. краљиц Ст. пис. 5, 44. ликариј Буд. 39. лисиц Ст. пис. 3, 467. молитав Ст. пис. 1, 37. Д. Рањ. 74. Буд. 120. молитвиц Град. дух. 65. мраваљ Ст. пис. 4, 85. 165.[1] мркијенат Ст. пис. 3, 124. 470. мук Град. дух. 82. Буд. 5. наредаб Буд. 87. невољ Град. дјев. 38. Злат. 6б. недјељ Н. Рањ. 143б. неправад Ст. пис. 1, 238. 5, 66. Брн. 73. нечистоћ Н. Рањ. 73б. овац Н. Рањ. 42. Ст. пис. 3, 9. пелен Злат. 52. пожуд Град. дјев. 10. покор Буд. 34. понистар Стар. 4, 116. правад Ст. пис. 1, 89. Буд. 130. првин Н. Рањ. 143б. птиц Ст. пис. 2, 81. Вран. рјеч. 11. пуњестар Ст. пис. 5, 188. ран Буд. 12. риб Н. Рањ. 174б. Ст. пис. 5, 37. робињ Град. дјев. 165. рук Ст. пис. 1, 254. Н. Рањ. 161б. Злат. 6. светковин Град. дух. 36. свит Н. Рањ. 93б. слуг Н. Рањ. 27. службениц Н. Рањ. 143. Град. дјев. 116. специј Ст. пис. 5, 102. стариц Ст. пис. 2, 16. старјешин Град. дух. 29. стотин Злат. 100. стран Зор. 66б. Злат. 1б. суз Ст. пис. 2, 20. Злат. 76б. тисућ Н. Рањ. 167б. Д. Рањ. IVб. усан Ст. пис. 1, 62. Н. Рањ. 16б. Брн. 44. хаљин Град. дјев. 87. хвал Буд. 40. худоб Град. дјев. 156.[2] с промјеном гласа *л* на крају у *о*:

[1] Та је ријеч и у старом словенском језику припадала међу женске ријечи с основом на **ја**, те је гласила у номин. јед. **мравии** и **мравиѩ**, у генит. **мравиѩ** (види у Миклошевићеву рјечнику); и код нас је била међу тијем ријечима (види ном. мн.) па је избацивши *и* добила *л* међу *в* и *ј*, као што бива и у другим таким приликама.

[2] Прем да се у то вријеме уметало *а* међу крајња два сугласна, опет се налази и без тога *а*: неправд Брн. 72б. ламп Ст. пис. 3, 97. пукш (пушака) Буд. 90. тако кад се стеку три сугласна на крају, од којих је прво *ј* а друго и треће *ск*, налази се уметнуто *а* само међу прво и друго: војаск Ст. пис. 1, 59. 72. 247. Н. Рањ. 163. 164. Што има: велик педјепс достојан је Д. Рањ. 6. педјепс Злат. 7б. на оба мјеста

сио Ст. пис. 1, 36. 41.—XVII вијека: вод Банд. 14. дасак Вран. жив. 26. Мик. 59. дивиц Банд. XXIII. драгам Банд. 271. жен Вран. жив. 82. земаљ Банд. 63. књиг Банд IV. кросан Мик. 30. кућ Банд. 102. лумбарад Мрн. 63. Марij (десет здравих Марij) Јерк. 8. молитав Банд. 183. недиљ Банд. 182. неправад Гунд. пс. 33. ног Банд. 174. обрв Вран жив. 10. овац Банд. 15. палам Банд. 82. перал Јерк. 79. притак Мик. 89. рожиц Вран. жив. 19. рук Вран. жив. 91. Банд. 18. Јерк. 26. свиђ Банд. 194. сестар Вран. жив. 55. Банд. 66. слуг Вран. жив. 7. смокав Мик. 779. тмин Банд. 8. Јерк. 26. трубаљ Јерк. 76. унач Мик. 729. усан Банд. 5. 176. устан Банд. 228. 248.

На исти начин како је речено напријед за средње ријечи у овом падежу: копај, зелај (види напријед стр. 76) било је и у женске ријечи која у номинат. јед. сада гласи *лађа* а прије *ладија*, у овом падежу XVII вијека *ладај*. Рад југосл. акад. 16, 166.

Али ако се тако находи још и XVII вијека, опет још од XIV вијека додаје се на крају *а* онако као и у мушких и у средњих ријечи: **жупа** М. 218. и са два **вь** мјесто **а**: **работь** Шаф. pam. 1873. 100. 103. XV вијека: **аспра**(?) Пб. 49. 56. **глава** М. 258. **голнꙗ** П. 96. 148. **жлицꙗ** М. 502. Пб. 125. **жупа** М. 449. **ѕднела** Пб. 102. **ѕемалꙗ** М. 369. 370. 528. **кукꙗ** М. 357. 361. 365. Пб. 84. **кругала** М. 372. **ладницꙗ** М. 372. 394. **лажицꙗ** М. 408. **литара** М. 372. 380. 384. **ѡправа** П. 70. **перала** М. 498. **пеүа** М. 498. **плоүа** М. 406. **правада** Пб. 127. **работа** Пб. 80. **рота** М. 447. **свита** Пб. 112. Пб. 125. **сланицꙗ** М. 408. **слуга** М. 473. 485. П. 85. Пб. 110. **страна** М. 474. **суднꙗ** Пб. 44. П. 105. 111. 134. 136. **судьѣ** М. 256. **трьгꙗ** П. 125. **тежнꙗ** М. 408. **тисукꙗ** М. 298. 350. 356. 364. 372. 390. П. 56. Пб. 86. **унаүа** М. 372. **хилꙗда** М. 407. **үаша** М. 372. **үашицꙗ** Пб. 125. **щета** М. 443. 501. — На крају XV и свега XVI вијека: бесједа Ст. пис. 5, 8. Град. дух. 35. брига Град. дјев. 41. вила Ст. пис. 2, 26. 4, 101. **виѳꙗла** Збор. 123б. висина Н. Рањ. 40б. Збор. 49б. Ст. пис. 3, 379. Гуч. 5. вода Н. Рањ. 24. Ст. пис. 3, 126. Град. дјев. 172. Злат. 87. волата Збор. 11. глава Ст. пис. 2, 9. 3, 100. 4, 299. Збор. 50. **година** М. 546. гора Ст. пис. 1, 221. Н. Рањ. 42б. Ст. пис.

може се мислити да је супстантив узет у мушком роду и да стоји у акусативу јед.

5, 31. Д. Рањ. 4б. Злат. 62б. госпоја Ст. пис. 2, 348. 3, 76. Збор. 90б. Гуч. 13б. госпођа Д. Рањ. 25б. Чубр. 5. грана Злат. 80б. гусака Ст. пис. 4, 270. гуштерица Ст. пис. 3, 30. дневница Збор. 34б. Ст. пис. 3, 131. Гуч. 21. доброта Збор. 14. држава Ст. пис. 3, 76. Злат. предгов. 1. дубина Н. Рањ. 112. Ст. пис. 1, 30. 3, 477. дубрава Злат. 50б. думана Гуч. 28. душа Н. Рањ. 129. Збор. 100б. Град. дух. 12. Злат. 84. Гуч. 11. жеља Ст. пис. 2, 411. жена Н. Рањ. 137б. Збор. 19. Ст. пис. 3, 57. 41б. 4, 366. 5, 13. 11б. Д. Рањ. 13. Град. дјев. 59. Злат. 29. Гуч. 72. жила Д. Рањ. 38. живина Н. Рањ. 199б. Злат. 39. забава Град. дух. 28. ѕвезда Збор. 50. Ст. пис. 3, 421. Град. дјев. 65. Злат. 1б. звизда Ст. пис. 2, 57. Д. Рањ. 1б. Чубр. 15. зима Н. Рањ. 187б. злоба Н. Рањ. 46б. Ст. пис. 3, 262. 4, 384. 5, 36. Град. дух. 79. Злат. 36. Гуч. 11. злоћа Збор. 7. змија Н. Рањ. 153. Ст. пис. 2, 365. јабука Злат. 50б. јаребица Ст. пис. 4, 271. камиља Н. Рањ. 28б. капаља Ст. пис. 3, 60. клетава Злат. 6. књига Д. Рањ. IX. Злат. 84б. кокошица Ст. пис. 4, 270. краљица Ст. пис. 3, 413. кривина Збор. 78б. крушака Ст. пис. 4, 252. куна Ст. пис. 3, 467. кућа Н. Рањ. 10б. Збор. 87. литара Н. Рањ. 111б. Збор. 83. молитава Гуч. 88. мраваља Ст. пис. 4, 157. 165. мрва Н. Рањ. 46б. мука Н. Рањ. 207б. Збор. 12б. Ст. пис. 5, 54. Д. Рањ. 70. Град. дух. 13. Гуч. 42. невола Збор. 97б. невоља Гуч. 110. неподоба Н. Рањ. 59б. нога Н. Рањ. 23. Збор. 83. Ст. пис. 3, 399. Град. дух. 56. оваца Н. Рањ. 140б. оправа Злат. 36е. паља Ст. пис. 5, 185. папа Гуч. 10. патријарака Гуч. 4. пета Ст. пис. 2, 342. 3, 149. Збор. 72. планина Н. Рањ. 183. Гуч. 169. пловака Ст. пис. 4, 270. поглавица Збор. 75б. препелица Ст. пис. 4, 271. прилика Збор. 114б. Град. дух. 9. привара Д. Рањ. 88. промјена Н. Рањ. 60б. псовака Ст. пис. 5, 101. птица Н. Рањ. 115б. Збор. 21. Ст. пис. 3, 9. Д. Рањ. VII. Злат. 45. птичица Н. Рањ. 116б. пчела Ст. пис. 2, 71. 3, 144. Збор. 2. раба Н. Рањ. 141. работа Н. Рањ. 225. рана Град. дух. 61. раскоша Град. дјев. 115. Гуч. 266. риба Н. Рањ. 150. Збор. 119. Д. Рањ. Vб. Злат 45. рибица Н. Рањ. 151б. ријека Н. Рањ. 79. Ст. пис. 5, 47. Град. дјев. 182. рика Злат. 56б. рука Н. Рањ. 67б. Збор. 162. Ст. пис. 2, 416. 3, 454. 4, 480. 5, 54. Град. дјев. 22. Злат. 7б. Гуч. 171. рѫса Збор. 122. Гуч. 21. сабаља Ст. пис. 3, 60. свита Н. Рањ. 100б. Збор. 115. Злат.

91. сестара Н. Рањ. 77. Збор. 108. Гуч. 28. сила Ст. пис. 3, 386. сирота М. 557. слуга Ст. пис. 2, 70. Н. Рањ. 49. Збор. 10. Ст. пис. 5, 237. Д. Рањ. 5. Град. дјев. 165. Злат. 3. старјешина Н. Рањ. 91. Гуч. 83. страна Н. Рањ. 213б. Збор. 51. Ст. пис. 3, 10. 4, 203. Злат. 11. стрила Ст. пис. 2, 39. стријела Ст. пис. 3, 145. Злат. 39. струна Ст. пис. 3, 475. суза Ст. пис. 2, 463. 3, 16. 4, 73. 5, 109. Збор. 26. Д. Рањ. 71б. Град. дјев. 162. Злат. 20б. тамница Збор. 101. Ст. пис. 3, 315. танчина Град. дјев. 63. таштина Град. дјев. 77. тетака Ст. пис. 5, 246. тисућа Н. Рањ. 60б. Збор. 74б. Д. Рањ. IVб. трава Злат. 47б. туга Ст. пис. 2, 116. Град. дјев. 35. Злат. 3. тужица Ст. пис. 3, 397. уза Ст. пис. 3, 438. ура Град. дух. 55. усница Н. Рањ. 218. хаљина Збор. 57б. Ст. пис. 5, 16. четина Ст. пис. 4, 192. шибика Збор. 36б. — XVII вијека: бритава Андр. пут 254. буха Мик. 32. висина Јерк. 82. вода Банд. 113. Јерк. 18. војвода Мик. грам. 6. Радн. 25.[1] волата Андр. дев. 49. врба Мик. 796. врста Мик. 797. гњида Мик. 102. година Мик. 112. госпоја Вран. жив. 14. гора Орб. 166. Гунд. суз. III, XI. Банд. 3. груда Мик. 124. дасака Мик. 456. дјевица Орб. 27. длака Мик. 27. дубина Гунд. пс. 31. душа Див. 26б. Радн. IIб. ђемија Мрн. 111. жена Вран. жив. 29. 36. 58. 60. 67. 82. Орб. 25. Банд. 99. Каш. 2. Мик. 464. живина Мик. 701. звијезда Банд. 46. Мик. 862. здила Мик. 381. земаља Банд. 34. Каш. 25. злоба Јерк. 75. Андр. дев. 30. злоћа Банд. 112. капаља Андр. пут 272. карата Мик. 137. књига Мик. 109. Радн. IIIб. колудрица Вран. жив. 56. кривина Андр. дев. 75. кучина Мик. 220. лоза Мик. 428. маслина Мик. 724. мекина Мик. 399. Радн. 20. молитава Орб. 129. Андр. пут 120. дев. 138. нач. 32. мрва Банд. 38. мука Див. XVб. Јерк. 66. Андр. дев. 70. невоља Мик. 22. недиља Банд. 183. неправада Банд. 62. оваца Банд. 34. Каш. 84. Радн. 44. опека Мик. 153. палама Каш. 40. паља Мик. 219. патријарака Каш. 3. перала Андр. нач. 38. планина Банд. 34. Бун. 21. плоча Мик. 444. поглавица Банд. 85. погрда Див. 13б. привара̄ка Андр. пут 403. прилика Банд. 24. псовака Каш. 50. Андр. дев. 142. птица Вран. жив. 20. Банд. 116. Мик. 105. Радн. 42. пчела Мик. 567. рана Вран. жив. 39. Банд. 45. Мик. 535. риба Радн. 42. рука Мик. 420. Андр. нач. 38. свиња Мик. 134. свита

[1] Кашић грам. 38 вели: vojvod vel vojvodaa.

Банд. 48. сестара Каш. 41. сирота Мик. 26. слуга Вран. жив. 23. Гунд. суз. I, XVI. Банд. 29. Андр. пут 26. сова Мик. 777. старишина Банд. 91. стијена Мик. 120. страна Банд. 38. Мрн. 61. Мик. 580. стрпла Крн. 8б. суза Орб. 65. Гунд. пс. 4. Банд. 295. Бун. 36. Мик. 567. тисућа Вран. жив. 50. тмина Банд. 97. трава Орб. 48. Банд. 291. трица Мик. 698. трубаља Каш. 63. туга Мик. 22. удица Мик. 711. удовица Орб. 27. ура Банд. IX. усана Радн. 56. хиљада Мрн. 41. штака Мик. 587.[1]

Како је у неких ријечи мушких и средњих с основом на **ја** овај падеж био и према ријечима с основом на **і** (види напријед стр. 74. 78.), тако је био и у неких женских с основом на **ја**, па им је завршетак *иј* који би тада у том падежу имале могао у прва времена разједначивањем гласити и *еј*: тако је било **єпискоупиєи** М. 15. а тада је крајње *ј* иза *е* могло и отпасти или се није свагда писало: **ꙃемлє** М. 22. 38. тако је непромијенивши *иј* на *еј*, него од *иј* (**ии**) одбацивши крајње *ј* било XV вијека: **тисꙋћи** Пб. 91.[2] тако и послије: тисући Ст. пис. 1, 12. 293. Стар. 3, 259. 276. 291. Вран. жив. 50. тако XVII вијека: плаћи Див. XIV. превји Орб. III.[3] и избацивши *ј* испред *и*: превн Андр. 299. таке су ријечи с основом **ја** повукле за собом и друге ријечи с основом на чисто **а**, као што је било и међу мушкима и средњима: XV вијека: **аспри** М. 407. 525. 527. Пб. 97. П. 86. **асьпрь** Пб. 59. **мꙋсафи** М. 409.

[1] Прем да међу два сугласна уметнуто *а* остаје и кад је за њима додано на крају *а*, како показују горњи примјери, опет се налазе неки између самијех тијех примјера а и други без *а* међу два сугласна као и напријед аспра: XVI вијека: вечерња Гуч. 89. корабља Гуч. 32. мравља Ст. пис. 3, 356. наредба Град. дјев. 133. 134. сељанка Злат. 53б. трубља Град. дјев. 39. XVII вијека: искра Мик. 141. магла Орб. 260. патријарка Андр. дев. 93. сумња Орб. 1. 30. тужба Гунд. пс. 27. шиндра Мик. 444. и гдје се стичу три сугласна, прем да се међу прва два уметало *а* кад се на крају није додавало *а* (види напријед стр. 80), опет долази без *а* међу сугласнима кад се на крају додавало *а*: XVI и XVII вијека: војска Д. Рањ. VIб. Гуч. 102. Гунд. суз. предгов. Каш. 109.

[2] Није поуздано: **девєть тисꙋћи седамь сать** Пб. 67. јер може бити да је погрјешка мјесто **тисꙋћь и седамь**.

[3] Наштампано је плаћии, crevvij, али на крају стоји *ии* и *ij* за једно дуго *и*.

на крају XV и свега XVI вијека: аспри Ст. пис. 5, 185. бесиди Ст. пис. 1, 84. злоби Ст. пис. 5, 39. коси Ст. пис. 2, 18. 79. Злат. 11. 53. магли Н. Рањ. 112. папи Буд. 148. стрили Зөр. 31. сузи Ст. пис. 2, 168. Брн. 41. усни Ст. пис. 2, 409. XVII вијека: воиски Пос. 41б. иаспри Пос. 20б. Радн. 88. коси Гунд. суз. I, XXXI. Бун. 6. 13. карби Радн. 63. палми Банд. 77. 81. помњи Радн. 86. служби Див. XIV. срчби Радн. 59. стази Крн. 14. 20б. стрили Крн. 7. ури Вран. жив. 64. 65. 105. хвали Банд. 290. 293. 297. хиљади Мрн. 45. 55.

Г. У адјектива је за сва три рода било једнако, и то као у супстантива с основом на **а** у правом њиховом том падежу, али само у прва времена: **адокъ** Стеф. 7. **сирьь** Стеф. 18. **носкъ** Стар. 4, 64. а у исто се доба замјењивао сложенијем обликом, који види.[1]

III. Основе на **і**. Крајње се **і** у основи шири те бива дуго, а у словенским језицима опет кратко, између њега и наставка да не буде зијева умеће се *ј*, за којим наставак поставши у словенским језицима **ъ** отпада, а тада и *ј*, које се у старом словенском језику пише **и**, стојећи на крају и имајући пред собом *и* у српском језику отпада:

А. У мушких ријечи: до краја XV вијека: **кьмети** М. 29. **кмети** М. 30. 339. 345. 422. **лљди** М. 6. **люєди** М. 367. **пѫти** М. 264. и даље свега времена: људи[2] Банд. IV. Банд. 198. Каш. 86. Мик. 464. пути Н. Рањ. 193б. први Ст. пис. 1, 315. 316. 333 Збор. 123б. Орб. 163. Андр. пут 360. Пос. 18б. Радн. 36. 43. — И у ријечи је *дан* овака основа, те је и она у овом падежу гласила свега времена: **дьни** М. 165. 190. 257. **дни** П. 62. 101. 140. Н. Рањ. 41. Збор. 26б. Ст. пис. 3, 266. 5, 12. 117. Злат. 2. (dnij) Банд. X.

У старије вријеме могло је **ни** на крају разједначивањем гласити и **ен**: **люден** Стеф. 8. **нокътен** М. 331.

Али су све оваке ријечи осим *људи* прелазиле међу ријечи с основом на **а**, неке раније неке позније; у ријечи *дан* тако је још у старом словенском језику (Миклошић, vergl.

[1] Што има: *велик* пеђепс достојан је Д. Рањ. 6. споменуо сам да ће то бити акусат. јед. мушкога рода.

[2] Често латинским словима стоји на крају *ij* или *ii*, али мислим да је то само мјесто једнога дугога *i*.

gram. III. 53), а у нас се налази од XV вијека кроза све вријеме: дьнь П. 117. дьнь П. 137. дан Н. Рањ. 27б. Ст. пис. 1, 3. 5. 266. 2, 433. 438. 3, 263. 4, 167. 206. 5, 17. 29. Град. дух. 49. Хект. 2б. 18. 35б. 45. Буд. 138. Вран. жив. 87. Банд. 98. Крн. 4б. тако и лакат Н. Рањ. 115. Збор. 52. нохат Ст. пис. 1, 51. нокат Мик. 333. пут Ст. пис. 5, 189. с доданим *а* на крају такођер од XV вијека: дьна М. 380. Збор. 8. Ст. пис. 3, 10. 63. 79. 350. 4, 36. 49. 219. 371. 5, 74. 99. 161. 165. Град. дух. 55. Злат. предгов. 2. Гуч. 39. Див. 4. Вран. жив. 24. 52. 83. Орб. 10. Банд. 11. Гунд. пс. 28. Мат. 29. Мрн. 61. Каш. 16. Мик. 55. Пос. 43. Радн. 26. лаката Н. Рањ. 115б. Збор. 34б. Орб. 197. 219. Банд. 7. Каш. 50. ноката Орб. 210. пута Н. Рањ. 43б. 46б. Див. 29. Мат. 8. Каш. 96. Мик. 62. Андр. дев. 1. Радн. 31. неке су прешле онамо тако да према ријечима с основом на **u** имају и *ов*: тако би било још XIII вијека господовь М. 26.[1] тако је XVI вијека и послије: голубов Н. Рањ. 175. путов Зор. 27б. Банд. 35. и с додани *а*: путова Банд. 119. Мат. 16.[2] — Између женских ријечи с основом на **i** постала је мушкога с истом основом па је с таким ријечима прешла међу мушке с основом на **а**, те има као оне: длана Ст. пис. 4, 111. тако је и *мрав* између ријечи с основом на **а** (мравија, мравља) прешао међу женске с основом на **i**, а оданде међу мушке с основом на **i**, те је имао у овом пад. као и остале ријечи једнако са женскима: мрави Ст. пис. 4, 165. 271. Радн. 9. али је с таким ријечима опет прешао и међу мушке ријечи с основом на **а** те има у овом падежу и мрава Ст. пис. 4, 164.

Б. У женских: до краја XV вијека: ристи М. 542. ствари Пб. 130. и послије кроза све вријеме: голијени Н. Рањ. 111. звијери Ст. пис. 3, 405. 4, 282. звири Хект. 22. Чубр. 4б. Гунд. суз. III, LV. Андр. пут 383. кости Збор. 113б. Ст. пис. 5, 154. Гунд суз. II, XXXIV. Радн. 74. лажи Буд. 92. напасти Гуч. 209. ноћи Н. Рањ. 44б. Банд. VII. охоласти Гуч. 209. пјесни Злат. 85. писми Зор. 5б. Брн. 65б. погибили Каш. 112. погибли Радн. 57. ријечи Н. Рањ. 80. Град. дух. 35. Мик. 726. уши Ст. пис. 5, 332. и ријечи које се највише говоре само у множини: гусли

[1] Али би то на том мјесту могло бити и инструментал јед. према номинативу господа.

[2] Кашић грам. 27 вели: golubov vel goluba vel golubi.

Н. Рањ. 122. Мик. 238. јасли Град. дјев. 180. Гуч. 145. прси Н. Рањ. 24. Збор. 113б. Ст. пис. 1, 329. 4, 39. 5, 24. 148. Каш. 91. Андр. дев. 49. тако и дипли Злат. 62б. — Ријеч *отров* била је женскога рода с основом на **i**, те је у овом падежу било: отрови Ст. пис. 3, 110.

У ријечи средњега рода *плеће*, *око* узима се стари номинатив двојине *плећи*, *очи* као да је номинатив мн. женскога рода с основом на **i**, па према томе има и у овом падежу као у тијех женских ријечи: плећи Ст. пис. 3, 463. 5, 137. очи Ст. пис. 5, 247. 326.

И у овијех је ријечи као и у мушких у старије вријеме у овом падежу крајње ни могло разједначивањем гласити и ен: ꙁаповѣден М. 9. нощен Стеф. 28. власten М. 63. страстен Дом. 218.

Неке су између овијех ријечи прелазиле и у другим падежима међу женске с основом на **а**, па су прелазиле и у овом: гусал Зор. 12б. писан Брн. 11. 19. 23б. 24б. Вран. жив. 108. само један пут и то у слику налази се тако и кост Зор. 14.[1] Ријеч *јасли*, која је прелазила међу средње с основом на **а**, споменута је у том падежу код њих.

IV. Основе на сугласно. К основи приступа наставак поставши у словенским језицима **ъ**, које у српском језику отпада:

А. У мушких ријечи с доданим *а* на крају: камена Мик. 184. 444. тако између ријечи које су у номинат. јед. прешле међу ријечи с основом на **а**: грумена Банд. 124. прешавши онамо налази се и без крајњег *ен* у основи: плама Гунд. суз. II, XIII. Андр. 221. између ријечи које су прешле онамо налази се и са *ов* према ријечима с основом на **u**: еленов Стар. 3, 221.

Те су ријечи још у старом словенском језику прелазиле у том падежу међу ријечи с основом на **i**, по том је и у нас било још XV вијека: камени М. 386. а према томе и XVII вијека: грумени Банд. 111. 113.

Б. У ријечи средњега рода: врѣмень М. 532. врѣмень Пб. 84. вримен Банд. V. рамен Град. дух. 58. дѣтеть П. 1. колес

[1] А Кашић грам. 41 вели да је у овом падежу sladost vel sladosti vel sladosta.

Ст. пис. 1, 247. небес Ст. пис. 1, 336. 2, 201. 3, 355. 5, 118. 299. Н. Рањ. 146б. Збор. 28б. Град. дух. 50. Злат. 94. Банд. 24. словесь М. 17. телес Брн. 27б. Мрн. 60. чюдесь М. 100. — С доданим на крају *а* као и у других ријечи: бримена (onus) Радн. 43. врјемена Ст. пис. 3, 10. времена Д. Рањ. VIII. времена Ст. пис. 4, 265. Див. IX. Мик. грам. 44. имена Ст. пис. 3, 378. рамена Ст. пис. 3, 474. колеса Збор. 36. небеса Н. Рањ. 135. Ст. пис. 2, 350. 3, 289. 4, 296. Збор. 54. Ст. пис. 5, 118. 134. Злат. 58б. Гуч. 7. Див. 32. Обр. 23. Гунд. суз. I, III. Бун. 5. Јерк. 89. телеса. Ст. пис. 3, 335. Збор. 68б. Орб. 95. Каш. 32. тилеса Радн. 64. чудеса Ст. пис. 2, 73. Каш. 34. Андр. нач. 48. Радн. 64.

Изједначујући се с ријечима средњега рода у којих је основа на **а**, неке у овом падежу као и у другима крње основу одбацујући јој крајње сугласно и пред њим самогласно: кола Н. Рањ. 117б. Збор. 13. Брн. 8. Злат. 2. Буч. 238. слова Див. XIII. Банд. IV. Ђам. 4. Мик. 183. чуда Јерк. 76. Андр. нач. 14. да су неке од овијех прешавши тако окрњене међу ријечи с основом **а** имале у овом падежу и *ов* према основама на **u**, споменуто је напријед код ријечи средњега рода с основом на **а**.

Неке су онако као и мушке и средње и женске с основом на **а** прелазиле у овом падежу с цијелом основом међу оне у којих је основа на **i**, али тек од XV вијека: времени Буд. 54. 148. времени Див. IXб.[1] рамени Ст. пис. 3, 395. 463. Зор. 45б. симени Мрн. 24. небеси Ст. пис. 2, 111. 5, 27. 304. Гунд. пс. 34. суз. III, XXXIX. Бун. 4. тако су прелазиле и одбацивши у основи крајње сугласно и пред њим самогласно: коли Ст. пис. 3, 321. Вран. жив. 71. тијели Ст. пис. 3, 120. неби Ст. пис. 2, 441. 443. 4, 437. 5, 8. 43. 114. 329. Злат. 6. 18б. 24б. 95б 102. Гунд. пс. 5. суз. I, LXIII. Мрн. 20.[2]

В. У женских: матерь Сав. 5. кькерь М. 364. црькьвь М. 243. — и с доданим *а:* матера Орб. 216. 248.

Неке су у овом падежу прелазиле још у старом словенском језику међу оне с основом на **i**, по томе је и у нас: кжери М. 356. 360. Пб. 76. кькери М. 364. кьћери М. 373. Пб. 67. хћери

[1] Кашић грам. 33 вели: vrimen vel vrimena vel vrimeni.
[2] Кашић грам. 35 вели: nebes vel nebesa vel nebov vel nebi.

Н. Рањ. 82. Вран. жив. 41. кћери Ст. пис. 4, 419. Град. дјев. 80. Банд. 209. — Ријеч *црква* прешла је међу оне с основом на а: цркав Н. Рањ. 212б. Град. дјев. 183. Банд. 26. и с доданим *а:* цркава Н. Рањ. 35. 145. Гуч. 12. 67. 88. Андр. пут 429.

V. Мјесто генитива мн. долази кад кад локатив мн. јамачно поводећи се за прономиналнијем обликом, који за оба падежа једнако гласи, али до XVI вијека долази тако ријетко да је тешко мислити да је та замјена била у самом језику, него ће у њој бити само погрјешке писарске: тако још XIII вијека: а) у ријечи с основом **i**: **ѡдь вьсехь людехь** М. 31. — б) у ријечи с основом на сугласно и у онијех које добивају основу на сугласно у множини одбацивши крајње *ин*, или управо опет у ријечи с основом на **i**, јер оне и једне и друге узимају тај падеж од овијех: **ѡдь старихь врѣменехь** М. 38. **ѡдь вьсехь людехь краннанехь** М. 31. — в) у мушке ријечи с основом на **а**, која у том падежу може бити да је такођер прешла међу ријечи с основом на **i** имајући **є** мјесто **ѣ**: **до млинехь, ѡдь млинехь** М. 38. тај се је облик (локат.) ријечи с основом на **i** још XIV вијека замјењивао обликом ријечи с основом на **а**, те се је XIII вијека јамачно већ слабо осјећао, а тијем су лакше могли писари griјешити не знајући шта ће с њим и тако га узимајући мјесто генитива. — XIV вијека, из кога су споменици много обилатији, не находим ни једнога примјера у ком би генитив мн. био замијењен локативом. — XV вијека налази се локатив мјесто генитива само у ријечи женских с основом на **а**, а будући да се тада већ додавало генитиву мн. *а*, те се локатив у многих ријечи само тијем разликовао од генитива што је имао на крају *х*, лако је могао гдјекоме мјесто генитива са *а* на крају доћи на ум локатив: и доиста само у онијех ријечи женскога рода долази локатив мјесто генитива, у којих се та два облика разликују само крајњим *х*: **ѡдь онѣхь гѡлинахь** П. 44. **ѡнѣхь гѡлинахь** П. 45. **ѡдь тѣхь работахь** П. 85. **вьсѣхь сѫдинахь** П. 109. **децахь монхь** М. 528. од узах Ст. пис. 1, 21. од јацих руках Ст. пис. 1, 21. — XVI вијека осим ријечи с основом на **i** и онијех у којих је у то вријеме био генитив мн. према тијем ријечима, врло ријетко у другима: тако између ријечи мушких с основом на **а** само: прије дионицијех твојијех (Јевр 1, 9) Н. Рањ. 22. из-

међу ријечи женских с основом на **а** само: од уздаха и *молбах* мојијех Гуч. 305. чешће у ријечи с основом на **і**: у мушких: од људех Зор. 41. у женских: окол заповидех божјих Буд. 51. између мушких у којих је истина основа на **а** али које су у овом падежу прелазиле међу ове: ван оних казех Буд. 56. и кад је у ријечи с основом на **і** изједначен локатив мн. с локативом мн. ријечи мушких у којих је основа на **а**: заповедих Брн. 72. ричих Брн. 48. стварих Брн. 21. — у других ријечи, које су у то вријеме прелазиле у генитиву мн. међу ријечи с основом на **і**, те им се од тога падежа разликовао локатив мн. само крајњим *х:* између мушких с основом на **а**: **од нашихъ прѣдѣдихъ** Шаф. pam. 1873. 111. између ријечи средњега рода с основом на **а**: насрид вратих Зор. 9. од дилих Буд. 63. добрих дилих Брн. 26. четири ста литих Стар. 3, 225. уз оваки локат. није било тешко и другоме са *о* пред *х* у ријечи средњега рода доћи на мјесто генитива: од устох твојих Брн. 44б. — XVII вијека, кад је по неким крајевима било ослабило *х*, неки су га писци често изостављали гдје би требало а писали гдје не треба, тако има без *х* н. пр. **искрстовие** Див. XIIIб. на врати Мик. 790. а има *х* гдје не треба н. пр. neumiohstva Банд. 254. kojih (номинат. јед.) Банд. V. **ѹдаха** (т. ј. уда) Пос. 15. **тѣхолог** Пос. 13б. **хонога** (онога) Пос. 4. њех (акус. мн.) Пос. 8б. sveh (акусат. мн.) Радн. 2. svih (номин. мн.) Радн. 3. kaharbi (т. ј. карби) Радн. 63. У тијех књижевника кад за генитив. мн. долази облик са *х* на крају, ако се таки облик не разликује од генитива мн. ничим другим него само онијем *х*, не може се узети да је доиста локатив употребљен мјесто генитива, него је таки облик доиста генитив, коме је невјештином њиховом додано *х*. Тако није локатив мјесто генитива, него је генитив мн. на *и*, који смо напријед видјели, па му је гријешком додано *х*: у мушких ријечи с основом на **а** и на **ја**: родитељих Банд. 194. мужих 56. мисецих V. дарових 153. часих 149. тако у ријечи која у множини одбацује *ин:* жудијих Банд. 219. и која је између ријечи с основом на сугласно прешла међу ове: груменихБанд. 111. у ријечи средњега рода с основом на **а** и на **ја**: говоренјих Банд. 169. диловањих 123. евангелјих 1. зламенјих 21. краљевствих 107. милосрдјих 40. очитованјих 26.

пожелинјих 26. приступљенјих 171. — у ријечи с основом на **і**: у мушких: од старих дних Банд. 177. људих Банд. 14. Мик. 37. црвих Мик. 53. у женских: **ꙁаповнєдих** Див. 8. **рѣчих исѹкрстовнє** Див. XIIIб. **стварих** Див. 16б. властих Банд. 107. жалостих 243. заповидих 249. костих 121. мислих 63. моћих 170. ноћих 36. печалих 26. стварих 138. јаслих 179. прсих Јерк. 93. — у женских ријечи с основом на **а**, које су, како смо напријед видјели, генитив мн. имале и према ријечима с основом на **і**: оне још особито потврђују да ни у предњим примјерима није локатив, јер у женских ријечи с основом на **а** не може бити спомена о локативу на *их*: тако: војских Банд. 263. неправдих 38. 39. палмих 76. патријарких III. узих 238. 239. урих VII. хвалих 5. јасприх Радн. 95. ништа друго него су таке погрјешке и у оваким примјерима какви су много рјеђи: душах Банд. 291. аздијах Пос. 13. твојије грихах Пос. 3. напаствовањах Пос. 41. само што Бранчић има једном рожицах Вран. жив. 19. могао би бити локатив мјесто генитива, јер Вранчић још добро зна за *х*: њему је био много обичнији генитив мн. без *а*, па употребивши га са *а* могао се ласно помести помисливши да му још треба *х* као у локативу. А у ријечи у којих се локатив разликује и другачије а не самијем *х*, ријезак је и XVII вијека локатив мн. мјесто генитива, па је и тада јамачно прономинални облик помагао мијешати их; а како долазе помијешани само у два књижевника, јамачно су само књижевници мијешали: у ријечи мушких с основом на **а**: огуљенијех власијех Мик. 363. од чланцијех Мик. грам. 4. од осталијех намисницијех Мик. грам. 11. у ријечи средњега рода с основом на **а**: богатствије Радн. 68. 78. 79. 80. 83. 84. 85. у ријечи с основом на **і**, које су у то вријеме и још прије прелазиле у локативу мн. међу ријечи мушке с основом на **а**, у таких мушких ријечи: од свијех вриједнијех људијех Мик. предгов. људије Радн. 29. 72. 74. у женских: разбијенијех костијех Мик. 547. од њекијех оштријех ријечијех Мик. предгов. од ријечијех смишнијех Мик. 584. од ријечијех безреднијех Мик. 33. од мнозијех стваријех Мик. 255. од твојијех властитије крипостије Радн. 34. болестије 75. жалостије 51. испразностије 13. крипостије 30. лудостије 62. обитилије 76. псостије 30. стварије 12. свитлостије 35. и ријеч

која је и у номинативу мн. прелазила међу ријечи с основом на **i**: јасприје Радн. 91.

Што у једном споменику XIII вијека има **ѡдь монхь людне, ѡдь монхь внвуге** М. 29. мислим да је ту генитиву мн., који се свршивао на *иј*, додано *е* онако како се додавало у инструменталу јед.

На крају XVI вијека налази се у једнога писца мјесто овога падежа генитив двојине у једне ријечи женскога рода с основом на **i**: светијех отајностију Гуч. 25. од којијех отајностију Гуч. 25. — А у једнога писца XVII вијека налази се истијем обликом замијењен овај у ријечи средњега рода с основом на **a**, али само у слику, и јамачно њега ради: литу Мрн. 60.

ДАТИВ МНОЖИНЕ.

Наставак је за сам датив **bhjam** и за множину **s**, дакле **bhjams**; од тога у словенским језицима **bh** гласи *м*, а **j** испада, **am** преливши се у **ж** слаби у **ъ**, а **s** на крају отпада: тако наставак гласи у словенским језицима **мъ**, којему у старом словенском језику остаје **ъ**, а у другима отпада.

I. Основе на **u**. Ријечи су с таком основом прешле још у старом словенском језику у том падежу међу ријечи мушке с основом на **a**; види под II.

II. Основе на **a**:

A. У ријечи мушкога и средњега рода: крајње **a** у основи кратко будући гласи у словенским језицима *o*, које у основама на **ja** прелази у *e* предњега гласа ради:

a) с основом на чисто **a** до краја XV вијека: мушке: **апустолѡмь** М. 367. **болнромь** М. 22. Стеф. 29. **виноградомь** М. 164. **вѣкомь** Стеф. 18. М. 176. **векомь** М. 481. **викомь** М. 488.[1] **викиникомь** Пб. 20. **нарєдьбєникомь** П. 106. **пьргаромь** Пб. 31.[2] **трьгомь** М. 19. **храмѡмь** М. 540. **уловѣкомь** М. 4. 42. — средње: **дѣломь**

[1] Што има **викѹмь** М. 328. биће писарска погрјешка.

[2] Наштампано је **пьррaромь**, али бивши у Дубровнику потражих оригинал те се увјерих да је **пьргаромь**; а то је пургар=bürger, како се и сада говори око Загреба.

Стеф. 14. **мѣстомь** М. 129. **мистомь** М. 304. **селомь** М. 144. **оустомь** М. 110. — На крају XV и свега XVI вијека: мушке: ангелом Ст. пис. 1, 270. 2, 75. Н. Рањ. 22. Град. дјев. 19. апостолом Н. Рањ. 154б. апустолом Буд. 9. бисаком Ст. пис. 4, 162. војником Ст. пис. 3, 318. вуком Ст. пис. 1, 159. **гарденалом** Збор. 56б. градом Н. Рањ. 17б. грешником Ст. пис. 5, 33. Гуч. 83. гријехом Ст. пис. 5, 151. Гуч. 252. дугом Буд. 117. дужником Ст. пис. 3, 369. Град. дух. 87. Вран. рјеч. 127. завидником Д. Рањ. 67б. зубом Н. Рањ. 32. идолом Н. Рањ. 46. инквиситуром Буд. 145. јархибискупом Буд. 132. јунаком Д. Рањ. V. калуђером Град. дјев. 131. крвником Ст. пис. 3, 386. Злат. 2. љубовником Град. дјев. 159. мучеником Гуч. 13. народом Н. Рањ. 14. Ст. пис. 3, 461. Град. дјев. 87. немоћником Гуч. 54. псом Н. Рањ. 46б. Стар. 3, 338. Д. Рањ. 69б. пуком Н. Рањ. 67б. Град. дјев. 87. путником Град. дјев. 75. учеником Н. Рањ. 25. Град. дјев. 73. Гуч. 247. чловиком Буд. 48. — средње: вратом Н. Рањ. 158. Ст. пис. 4, 192. 200. Брн. 24. Злат. 30б. дилом Ст. пис. 1, 303. дјелом Н. Рањ. 84. Злат. 32. пророчанством Гуч. 218. устом Ст. пис. 1, 94. 2, 104. Н. Рањ. 111. Хект. 27. Зор. 28. Брн. 44. Злат. 46. — XVII вијека: мушке: анјелом Орб. 227. ангелом Каш. 30. апостолом Каш. 78. апоштолом Радн. 24. богом Вран. жив. 10. војником Мик. грам. 4. гравраном Мрн. 36. гребом Вран. жив. 21. гришником Јерк. 82. дужником Радн. 61. законом Вран. жив. 48. жудјелом Радн. 42. лавом Радн. 10. народом Див. 10б. немоћником Каш. 34. псом Вран. жив. 52. Банд. 38. Радн. 99. пуком Радн. 98. путником Вран. жив. 48. разумником Вран. жив. 11. редовником Див. 11. родјаком Мат. 61. учеником Орб. 250. Банд. 1. Радн. 21. — средње: богатством Радн. 87. вратом Вран. жив. 93. Банд. 172. Радн. 49. дилом Банд. 73. Радн. 45. колином Банд. 125. устом Банд. 106.

б) с основом на **ја**: до краја XV вијека: мушке: **прѣителемь** М. 106. **приителюмь** М. 483. **хлемь** М. 62. **кнеꙁемь** М. 25. 88. 146. 162. **манастыремь** М. 115. **поклисаремь** М. 85. П. 152. **оулыиремь** М. 58. **царемь** М. 67. 174. — средње: **оучениюмь** М. 73. — На крају XV и свега XVI вијека: мушке: пријатељем Ст. пис. 1, 159. Злат. 9. коњем 18б. витезем Стар. 3, 323. кнезем Буд. 59. владаоцем Злат. 8б. отцем Н. Рањ. 22. старцем Н.

Рањ. 44. судцем Н. Рањ. 68. трговцем Збор. 27б. **царемь** М. 547. тако је било и мрављем Ст. пис. 4, 85. — средње: помањкањем Буд. 37. — XVII вијека: мушке: непријатељем Орб. 240. родитељем Орб. 32. Каш. 21. мужем Вран. жив. 74. жетеоцем Банд. 71. злочинцем Мик. 232. оцем Каш. IIIб. пришлацем Банд. 190. трговцем Див. 11. — средње: диловањем Банд. 100.

Тако је било и у адјектива за мушки и средњи род: с основом на чисто **а**: **довольномь** Стеф. 24. с основом на **ја**: **кладнуьнемь** М. 4. али само у најстарија времена, а послије долази само сложени облик.

Из падежа у којима основе на **u** тај крајњи глас свој пред самогласнијем наставком мијењају на *ов*, и у којима је од таких основа прешло њихово *ов* и у ријечи мушке с основом на **а**, из тијех је падежа прешло *ов* и у овај у ријечима мушким с основом на **а**, ако му се и не почиње наставак самогласнијем, па је к основи, која се тада свршује на *ов*, додан на ново завршетак њезин, како гласи у словенским језицима, т. ј. *о;* а како су се ријечи с основом на **u** помијешале с ријечима у којих је основа на **а**, све је речено прешло и к њима; речено *ов* у основа на **ја** гласи као и у другим падежима предњега гласа ради *ев*; тако се налази у нас од XIV вијека: с основом на чисто **а** и на **u**: **градовомь** М. 175. 233. **синокомь** М. 106. XV вијека с основом на чисто **а** и на **u**: **вѣкωвомь** М. 333. **градовомь** М. 304. **синовомь** М. 373. 394. 403. 497. 510. **храмовомь** М. 540. с основом на **ја**: **кралевомь** М. 487. на крају XV и свега XVI вијека: с основом на чисто **а** и на **u**: боговом Злат. 7. валовом Ст. пис. 3, 12. вуковом Ст. пис. 4, 478. 5, 395. гријеховом Ст. пис. 5, 36. духовом Град. дух. 5. дјев. 31. јадовом Ст. пис. 3, 73. поповом Ст. пис. 5, 290. Стар. 3, 323. синовом Н. Рањ. 48б. Збор. 18б. Ст. пис. 3, 474. 4, 366. 393. 4, 471. 482. 5, 9. 21. Град. дјев. 28. с основом на **ја**: краљевом Збор. 50б. Ст. пис. 5, 46. Гуч. 301. мужевом Д. Рањ. 28. XVII вијека: с основом на чисто **а** и на **u**: боговом Орб. 273. градовом Банд. 6. дуговом Радн. 41. киповом Мик. 193. синовом Банд. 37.

Ријечи с основом на **ја** мушке и средње изједначујући се с онима у којих је основа на чисто **а** имају кад кад и *о* мјесто *е*: у мушких: XIII вијека **приятеломь** М. 28. али је то

једини примјер у ком би тако рано стајало *о* иза *љ*, за то може бити каква год погрјешка: на крају XIII или првијех година XIV вијека иза гласа *р*: пастыромь М. 61. XIV и XV вијека иза *з* и *р*: кнезомь М. 133. монастиромь М. 167. поклисаромь М. 218. 220. 480. глобаромь М. 485. катинаромь М. 485. на крају XV и свега XVI вијека већ не само иза поменута два гласа: витезом Ст. пис. 4, 423. кнезом Ст. пис. 1, 46. Збор 12. пинезом Ст. пис. 1, 156. Буд. 67. пјенезом Ст. пис. 5, 6. пастиром Ст. пис 5, 192. пастијером Злат. 72б. Зор. 7б. морнаром Ст. пис. 2, 439. царом Ст. пис. 3, 45. 56. 314. него и иза других: пријатељом Ст. пис. 4, 423. Д. Рањ. 43. непријатељом Гуч. 272. родитељом Град. дјев. 78. 92. 139. владаоцом Ст. пис. 2, 441. дијевцом Град. дјев 27. зецом Д. Рањ. 114. младијенцом Ст. пис 4, 223. славицом Ст. пис. 2, 506. спјеваоцом Д. Рањ. 145. тако и XVII вијека: витезом Вран. жив. 14. зидаром Вран. жив. 112. овчаром Каш. 10. пастиром Банд. 10. Каш. 11. Радн. 63. обичајом Радн. 77. краљом Радн. 75. 77. кукудриљом (крокодил) Каш. 96. научитељом Орб. 275. непријатељом Орб. 64. Радн. 18. 26. 32. 43. Глав. 59. родитељом Глав. 101. тако XVI и XVII вијека у странијем ријечима у којима се још у старом словенском језику избацивало *ј*: фарисеом Н. Рањ. 159. — У таких ријечи и мјесто *ев*, кад га имају у том падежу, долази *ов* иза *з* XV вијека: кнезовомь М. 489. П. 161. — У средњих је врло ријетко *о* мјесто *е* на крају XV вијека: личцом Ст. пис. 2, 280. XVII вијека: болованјом Радн. 75. наслађенјом Радн. 13. поштенјом Радн. 13. 38.

Ријечи које постају наставком *ин* и *јанин*, кад у множини одбаце крајње *ин*, онда имају основу на сугласно и изједначују се с ријечима у којих се основа свршује на сугласно (види под IV): у њих наставак мъ приступајући к основи налази пред собом глас *н*, тада се *н* изједначује с гласом који је за њим, т. ј. с гласом *м*, те и само постаје *м*, а тада се од два *м* једно избацује: тако је у нас било XII XIII и XIV вијека: граћамь М. 1. добровьчамь М. 2. 17. 53. Дѣтьчамь М. 92. а и послије долази мацедонам Стар. 3, 268. — А како су ријечи у којих је од постања њихова основа на сугласно у овом падежу прешле међу оне у којих је основа на і, тако су с њима прелазиле онамо и ове, које реченијем начином добивају основу

на сугласно; по томе је у нас било до краја XV вијека: **вла-стелемь** М. 34. 43. 54. 157. 174. 185. 218. 220. 221. 255. 300. 340. Пб. 76. 80. **Плананемь** М. 265. **срьблюмь** М. 125. **срьблемь** М. 375. али како су мушке ријечи с основом **і** а с њима и оне с основом на сугласно прешле међу мушке с основом на **а**, тако су и ове с њима прешле онамо; по томе имамо још од XIII вијека: **властеломь** М. 24. 25. 27. 28. 41. 42. XIV до краја XV вијека: **властеломь** М. 117. 156. 158. 169. 403. 414. 450. 518. 545. Пб. 85. **граганомь** М. 177. П. 118. **граћаномь** М. 327. **дубровчаномь** М. 119. 146. 157. **Кошаниномь** Шаф. рат. 1873. 110. **жоудиемь** М. 447. на крају XV и свега XVI вијека: **властеломь** Збор. 27. жидовом Ст. пис. 1, 184. 3, 318. 5, 133. **неѣмптаномь** Збор. 26. крстјаном Ст. пис. 5, 110. Гуч. 1. мишћаном Хект. 27б. поганом Ст. пис. 3, 58. римљаном Ст. пис. 1, 70. тако жудиом Н. Рањ. 48. Збор. 76б. XVII вијека: бусломаном Мрн. 40. жудиом Банд. 30.

Како су у другим падежима гдјекоје ријечи мушке с основом на **а** прелазиле међу оне с основом на **і** (види напријед стр. 37. 69. 74), тако су прелазиле и у овом падежу; по томе се налази још XIV вијека **ȥакондемь** П. 11. 12. XV вијека: **веȥи-ремь** М. 460. по томе и кад основа добије *ов* XVI вијека: **гра-довемь** М. 550. **кнеȥовемь** М. 552. тако и кад је у основи пред завршетком грлени глас, који се мијења у номинативу мн. па се мијења и у овом падежу XVI вијека: **отоцемь** М. 526.

И у овом се падежу као и у генитиву мн. додаје на крају *а;* тако долази још XIV вијека: **до вѣеки вѣекома** М. 106. **до вѣека вѣекома** М. 106. **до вѣкь вѣкома** М. 217. **в вѣкь вѣкома** М. 217. **в вике викома** М. 240. XV вијека: **виков викома** М. 249. **вѣеков вѣкома** М. 459. тако XVII вијека и попома Вран. жив. 37. Таком се облику додавао на крају на ново наставак падежни на крају XV или у почетку XVI вијека: по вијеке вијекомам Ст. пис. 2, 442. а *м* на крају гласи и *н* XVI вијека: у вијеке вијекоман Н. Рањ. 148б. 158б. 199. 201. **в све вѣеке вѣекомань** Збор. 226.

Прем да се овај падеж у овијех ријечи, како видјесмо, држао кроза све вријеме, опет још на крају XIV вијека долази мјесто њега инструментал мн.: **кь своимь приꙗтели** П. 24б. то је једини примјер до XVI вијека, а тога су вијека чешћи: у мушких ријечи: свршио си онијеми, ки у те уфају, чловјечијем

синовми, ки ти се придају, љувену сву радост Ст. пис. 3, 455. вашим закони слика није и ваш глас Ст. пис. 4, 424. к твојима отари Злат. 31б. протива пођи овијем ножи бодљивијем Злат. 71б. у средњих: к врати Ст. пис. 4, 325. 369. допустит' теби и удми твојима Ст. пис. 5, 90. да (бог) дава то вишу срећу вашијем висоцијем дјели Злат. предгов. 3б. к твојим прислатким уди Злат. 61б. — На супрот находи се датив мн. мјесто инструментала, прем да врло ријетко: у почетку XVI вијека: учинивши с тежаком од динара посла њих у виноград свој (Мат. 20, 2) Н. Рањ. 34. и XVII вијека: прид свијем својим дворником Радн. 90. — Много су се виши мијешала та два падежа у других ријечи, особито у женских с основом на **а** и у прономина личнијех, чему је највише узрока било у гласовима које су имале на крају, како ће се код њих видјети. кад је то мијешање било нај јаче, онда се инструментал мн; у ријечи мушких и средњих с основом на **а** у велике мијењао добивајући мјесто самога *и* на крају *ими* или окрњено *им;* од тога је мијешања долазило те су се оба падежа и изједначивала, а изједначивала су се тијем што се у дативу мн. крајње самогласно у основи пред *м* истискивало и на његово мјесто продирало из инструментала *и*, које је у њега било пред његовијем *м* у реченом завршетку *ими* или окрњеном *им.* По томе имамо датив од самога почетка XVI вијека: старцим Н. Рањ. 69. истога вијека: гријесим Ст. пис. 5, 33. Гуч. 10. дарим Град. дјев. 55. духовим Град. дјев. 9. дух. 46. коњим Д. Рањ. 114. оцим Град. дјев. 31. ругаоцим Ст. пис. 5, 17. синовим Ст. пис. 4, 393. XVII вијека: брацим (братац) Бун. 51. гријесим Бун. 3. Андр. дев. 77. дворим Бун. 13. доброчинцим Андр. пут 215. кладенцим Андр. пут 403. краљим Гунд. суз. II, XII. навјесницим Бун. 52. научитељим Андр. пут 155. непријатељим Андр. пут 133. прасцим Гунд. суз. I, XI. пријатељим Андр. пут 214. родјацим Андр. пут 214. словинцим Мик. предгов. ученицим Бун. 51. Андр. дев. 140. Тако и у средњих: XVI вијека: дјелим Д. Рањ. 118. XVII вијека: вратим Андр. пут 226. 266. устим Андр. дев. 8.

Као што се овом облику још док није био овако помјерен додавало на крају *а* (види мало напријед стр. 96), тако се дода и помјереном: XVI вијека: млацима (младац) Д. Рањ. 30. 105. XVII вијека: грешницима Андр. пут 125. непријатељима

Андр. пут 136. оцима Андр. пут 156. синовима Гунд. пс. 28. трудима Андр. пут 147. чарима Мик. 826. тако и у средњих: XVI вијека: сатима (сто) Н. Рањ. 154б. устима Д. Рањ. 75. Злат. 86б. XVII вијека: дјелима Орб. 9. 300. либрима Орб. 70. наслађењима Радн. 6. наслађивањима Радн. 7. устима Каш. 70.

По што се *а* тако дода, стаде се *и* пред *м* избацивати, али истом XVII вијека, и тада још врло ријетко и само иза гласова *љ* и *њ:* у мушких: пријатељма Радн. 14. у средњих: поштењма Радн. 6. хотењма Радн. 11б.

Како се овај помјерени облик својим *и* пред *м* веома приближио сложеном дативу мн. у адјектива, који се још од прије замјењивао прономиналним обликом, налази се таки облик од адјектива пренесен на супстантив средњега рода, али истом у другој половини XVII вијека и само у једнога писца: богатствијем Радн. 81.

Средње су ријечи кад кад прелазиле у овом пад. међу женске с основом на **а**, и то од XIV вијека али веома ријетко; тако свега XIV и XV вијека има само по један примјер: **селамь** М. 111. **кладаннѣмь** М. 282. XVI вијека: **местамь** М. 550.

Б. У женских ријечи: крајње је **а** у основи дуго, те у словенским језицима бива кратко, а наставак до њега долази: тако до краја XV вијека: **женамь** М. 14. **сѫдьцамь** М. 54. **Коналамь** М. 413. на крају XV и свега XVI вијека: висинам Ст. пис. 3, 352. војеводам Злат. предгов. 3. врстам Буд. 51. дјевојкам Ст. пис. 5, 261. Злат. 37. дјевицам Град. дјев. 27. думнам Град. дух. 3. душам Н. Рањ. 177б. Буд. 12. женам Град. дјев. 12. звиздам Ст. пис. 2, 121. 3, 429. злобам Гуч. 10. змијам Ст. пис. 3, 207. играм Злат. 17. капљам Ст. пис. 3, 429. књигам Злат. 85. корабљам Ст. пис. 4, 466. наредбам Град. дјев. 129. Буд. 87. ногам Н. Рањ. 85. овцам Н. Рањ. 25б. птицам Збор. 13б. сестрам Град. дјев. 3. слугам Н. Рањ. 31. Град. дјев. 51. старјешинам Н. Рањ. 23. Град. дјев. 78. сузам Ст. пис. 4, 414. тугам Ст. пис. 4, 413. Злат. 4б. убојицам Ст. пис. 3, 322. худобам Гуч. 143. чавкам Збор. 8б. XVII вијека: бесидам Вран. жив. 18. војводам Мик. предгов. 6. главам Банд. 29. госпођам Андр. пут 347. дивицам Вран. жив. 33. душам Вран. жив. 49. Каш. 2. Андр. пут 215. женам Вран. жив. 64. Каш. 78. књигам Банд. 175. кућам Мик. предгов. 6. мајкам Андр. пут 174. мукам Вран. жив.

45. Каш.45. Андр. пут 118. молбам Андр. дев.171. наредбам Див. 3. ногам Вран. жив. 23. поглавицам Банд. 13. потрибам Банд. 21. приликам Вран. жив. 3. рукам Банд. 47. сестрам Вран. жив. 53. сиротам Вран. жив. 25. слугам Див. 38. Банд. 21. Гунд. суз. III, XXX пс. 26. стријелам Андр. пут 115. удовицам Вран. жив. 48. — и колективне ријечи долазе у том облику до краја XV вијека: братїамь М. 517. 536. 540. господамь М. 442. 448. Пб. 63. дѣцамь П. 104. 143. 156. XVI вијека: господамь М. 556.

И у адјектива је било тако за женски род, али у српском језику долази само сложени облик.

Како су се у овијех ријечи датив мн. и инструментал мн. слабо разликовали у српском језику један од другога имајући оба *м* од наставка и инструментал имајући још само *и* иза тога *м*, од туда је долазило те су се оба неко вријеме замјењивала један другим: тако је мјесто датива долазио инструментал на крају XV или у почетку XVI вијека: жељами разумит' Ст. пис. 2, 121. XVI вијека: воде ногами мојими нијеси дао Н. Рањ. 189. к десетима дјевицами Н. Рањ. 222. к женами Ст. пис. 4, 337. божицами трема одсуди Ст. пис. 4, 447. њим чело уресите вашим горским тим вилами Д. Рањ. 51. прима свим липим вилами Д. Рањ. 7б. душами Д. Рањ. 2. добит' мир жељами Д. Рањ. 51. женами тко злима гре служит' Д. Рањ. 28. згодами Д. Рањ. 124. муками Д. Рањ. 78. сузе нијесу лијек тугами Д. Рањ. 46б. слугами Град. дјев. 76. к овијем књигами Злат. предгов. 2б. слугами Злат. 59. стрилами Злат. 75б. тугами Злат. 17б. дружбами Гуч. 70. допуштено реченијем калудрицами и думнами Гуч. 89. крстјаном и крстјанками Гуч. 59. свој брати и сестрами Гуч. 54. 55. 71. мојијема слугами зло чинити Гуч. 290. таштинами Гуч. 174. XVII вијека: душами Орб. 96. 120. 144. 152. 227. 247. женами Орб. 35. старјешинами Орб. 86. худобами Орб. 247. рече женами Банд. 132. замчицу сакрили јесу ногами мојими Банд. 75. злобами Бун. 14. агами Мрн. 117. душами Пос. 41б. гробницами Радн. 74. г долинами Радн. 29. живинами Радн. 12. к злоћами Радн. 13. невољами Радн. 75. поглавицами Радн. 14. к приликами Радн. 54. птицами Радн. 68. слугами Радн. 44. старешинами Радн. 46. тугами Радн. 3. — Тако је и датив мн. долазио мјесто инструментала мн. (види код њега). — То се мијешање

сврши најпослије тијем што инструментал одбаци своје крајње *и* те се изједначи с дативом и оба добише на крају *а*: таки датив мн. долази од XV вијека, али доста ријетко: XV вијека у ријечи која је између онијех с основом на сугласно прешла овамо: црьквама М. 534. XVI вијека: тугама Ст. пис. 4, 398. 410. 443. косама Злат. 88б. XVII вијека: главама Мрн. 129. тугама Мрн. 129. 138.

III. Основе на і. Крајње кратко і у основи гласи у словенским језицима *е*, на које приступа наставак:

А. У мушких: господемь М. 88. гостемь М. 25. Пб. 91. звѣремь Сав. 1. людемь М. 21. 43. тръвѣмь Љет. 57.[1] У ријечи *људи* држи се тако кроза све вријеме: на крају XV и свега XVI вијека: људем Ст. пис. 1, 45. Н. Рањ. 13. Збор. 27. Ст. пис. 2, 32. 3, 22. 4, 5. 5, 5. Д. Рањ. 60. Хект. 2. Зор. 5б. Буд. 137. Злат. 37б. Гуч. 143. XVII вијека Вран. жив. 16. Див. XIII. Орб. 34. Банд. 4. Гунд. суз. II, XI. Јерк. 25. Каш. 4. Пос. 12.

Таке ријечи прелазе међу мушке с основом на **а** од краја XV вијека: гостом Н. Рањ. 176. Стар. 1, 232. црвом Ст. пис. 1, 18. 115. Збор. 143. Орб. 46. Пос. 19. Радн. 74. чрвом Вран. жив. 84. нохтом Мрн. 160. и са *ов* према другим падежима с основом на **а**: путовом Радн. 57.

Како је ријечима с основом на **а** дошло у овом падежу *и* на крају основе, тако је дошло и овијем, и то од почетка XVI вијека: људим Н. Рањ. 202б. и с доданим *а* на крају такођер XVI вијека: људима Д. Рањ. 114. XVII вијека: људима Орб. 119. Мик. 130. црвима Гунд. суз. I, XXVIII. Андр. пут 346. тада се и избацује *и:* људма Радн. 7. 9. 14. 18. 20. 33. 37. 61. 97.

Б. У женских: страстемь М. 78. печалемь М. 244. костемь Дом. 116. тако до краја XVI вијека: заповидем Ст. пис. 1, 4. Буд. 7. ꙁвѣремь Збор. 25. звирем Ст. пис. 2, 174. 317. кокошем Ст. пис. 5, 185. костем Д. Рањ. 61б. Буд. 57. крипостем Буд. 33. мислем Буд. 37. моћем Н. Рањ. 167. Буд. 57. напастем Ст. пис. 1, 290. Буд. 26. пјеснем Д. Рањ. 150б. Злат. 96. прсем Злат. 3б. ричем Ст. пис. 1, 43. 2, 319. 3, 284. Стар. 3, 239. Хект. 27. Зор. 1. Брн. 26б. ријечем Злат. 86. стварем Ст. пис. 2, 23. Збор. 20. Д. Рањ. 120б. тварем Н. Рањ. 157. хитростем Стар. 3, 226.

[1] У старом је словенском језику могло још и є ослабити у ь: людьмъ Миклошић, vergl. gramm. III. 45.

XVII вијека: заповиједем Див. 3. 4б. 32б. заповидем Банд. 186. ʒаповѥдемь Мат. 89. костем Банд. 121. крипостем Ванд. 127. навем Банд. 281. стварем Див. 38.

И у њих је из других падежа прешло *и* у овај, те истиснуло *е:* тако XVI вијека: заповиједим Град. дух. 28. костим Д. Рањ. 63. крјепостим Град. дух. 62. милостим Д. Рањ. 79б. Град. дух. 17. 78. дјев. 55. напастим Град. дух. 11. 17. 37. XVII вијека: заповиједим Андр. пут 56. крепостим 6.

У исто вријеме кад се јавља овако помјерен, јавља се и с доданим *а* на крају: XVI вијека: пјеснима Д. Рањ. VI. 133. ричима Злат. 91. XVII вијека чешће: болестима Андр. пут 118. Радн. 23. заповидима Вран. жив. 45. заповиједима Орб. 35. Андр. пут 27. испразностима Радн. 6. крепостима Андр. пут 147. прсима Каш. 9. 75. у то се вријеме и избацује *и:* XVI вијека: ричма Брн. 60б. XVII вијека: звијерма Гунд. суз. III, LXVIII. испразностма Радн. 38. 80. крипостма Радн. 45. ријечма Радн. 45. стварма Радн. 4. 5. 11. 17. 41. 70. 79. 80. 82. 83. 84.

Те су ријечи прелазиле у том падежу међу женске с основом на а XVI вијека: правам[1] Буд. 132. ричам Буд. 6. 39. 123. Стар. 1, 221. стварам Буд. 53. 57. 74. и XVII вијека: сладостам Каш. грам. 41. стварам Мат. 53. а тада му се и додавало на крају *а:* звирама Вран. жив. 5. ричама Мрн. 138.

Налазе се те ријечи изједначене у овом падежу и с мушким ријечима у којих је основа на а, такође XVI вијека, али ријетко: заповидом Брн. 22б. 68. напастом Брн. 28. 68б. прсом Зор. 33б.

Као у женских с основом на а (види наприједа стр. 99), тако и у овијех долази кад кад и инструм. мјесто дат.: XVI вијека: ријечми вјероват' Ст. пис. 5, 18. супротива стварми Град. дух. 73. стављам се ричми тим Злат. 35б. XVII вијека: стварми Пос. 8. тако и помјерени инстр. (види код њега) долази мјесто датива: XVI вијека: приправи мјесто у срцу слаткијем пјесни Ст. пис. 4, 448. XVII вијека: супротива свијем напасти Орб. 85. друзијем ствари мучнијема Орб. 54. тријема крепости богословнима Орб. 294. велицијем погибили Радн. 42.

IV. Основе на сугласно. Мушке и средње и неке између женских ријечи с таком основом прелазе у овом падежу међу

[1] Види у акусативу мн.: прави Буд. 132.

ријечи с основом на **i**, а друге женске прелазе међу женске с основом на **а**:

а) мушке: **каменемь**. Види још напријед међу мушким ријечима с основом на **а**.

б) средње: **словесемь** М. 9. 17. Сав. 9. **чюдесемь** Стеф. 26. Али су прешле међу ријечи с основом на **а**: тако још од првијех времена: **внѹчетомь** Стеф. 14. на крају XV и XVI вијека: сјеменом Н. Рањ. 156. небесом Ст. пис. 2, 75. 410. Н. Рањ. 135. Збор. 45б. Ст. пис. 3, 389. 4, 23. 161. 297. 317. 5, 43. 53. 169. Д. Рањ. 34б. 128б. Злат. 67. Гуч. 158. чудесом Ст. пис. 2, 87. XVII вијека: небесом Див. 35. вриметом Каш. 80. прелазећи онамо неке су и одбацивале крајње сугласно и пред њим самогласно у основи: XVII вијека: колом Вран. жив. 73. Радн. 47. словом Банд. IV. — Према ријечима међу које су прешле помјерио им се овај падеж и даље: с њима су у овом пад. добивале *а* пред наставком, прем да врло ријетко: небесам Ст. пис. 4, 297. обичније је *и*: словим Мик. предгов. и с доданим *а*: словима Мик. предгов.

в) женске: неке су прелазиле међу женске с основом на **i**: **кюремь** М. 356. 360. **ькьчеремь** М. 364. 373. **ккеремь** М. 395. тако још XVI вијека: ћерем Н. Рањ. 68б. — Али и та и друге прешле су међу женске с основом на **а**: тако од првијех времена: **црькквамь** М. 26. 125. Пб. 117. на крају XV вијека и послије једнако: матерам Ст. пис. 1, 244. Стар. 3, 289. кћерам Ст. пис. 1, 244. Град. дјев. 28. Банд. 115. црквам Н. Рањ. 196б. Банд. 227. — и њима се додавало *а* на крају: тако XV вијека **црькквамa** М. 534. а долазио је XVII вијека и инстр. мјесто дат. као и у ријечи међу које су прешле: црквами Радн. 92.

V. Мјесто *м* на крају налази се кад кад и *н* од краја XV вијека: у мушких: вирникон Банд. 110. надбарон Банд. 96. у средњих: вратон Н. Рањ. 76. устон Ст. пис. 1, 188.

АКУСАТИВ МНОЖИНЕ.

Наставак је као за исти падеж једнине **am**, којему за множину приступа још **s**, а тада се **m** пред **s** мијења на **n**, и тако наставак гласи **ans**, од којега **s** стојећи на крају у словенским језицима отпада.

I. Основе на u. Од наставка отпада a, а са n од наставка саставља се крајње кратко u у основи те од њих бива дуго u, које у словенским језицима бива ы: тако је у старом словенском језику сыны; а у српском су језику ријечи с таком основом прешле међу мушке с основом на a; види под II.

II. Основе на a:

A. У мушких и женских ријечи: од наставка отпада a, па се крајње a у основи саставља са n од наставка онако као у генитиву јед. женских ријечи с основом на a (види напријед стр. 16.) и у номинативу мн. истијех ријечи (види напријед стр. 64), те у словенским језицима

a) у ријечи с основом на чисто a бива ы, које замјењујући се гласом *и* долази у старије вријеме и у нашим књигама: у мушких ријечи: чловѣкы М. 4. ираклы М. 4. в веки М. 29. 312. закони М. 180. — у женских ријечи: владикы М. 4. силии М. 9. — Међу мушке ријечи с оваком основом прелазиле су у овом падежу и ријечи с основом на u, па су примале завршетак овога падежа од овијех ријечи, а крајње u у својој основи шириле у *ов*, као и у номинативу мн.: тако је било домови М. 125.

б) у ријечи с основом на ja бива ѧ, које у српском језику гласи *е*: у мушких ријечи: краѩ, *краје*; — у женских: доушѧ, *душе*.

Али су се у српском језику ријечи и мушке и женске с основом на чисто a изједначиле у овом падежу с онима у којих је основа на ja примивши њихово *е* мјесто свога ы, и то од најстаријих времена (види и генитив јед. женских ријечи с основом на a и номинатив мн. истијех ријечи):

1. мушке ријечи:

a) с основом на чисто a: коларє М. 21. броде Мик. 119. кнеке М. 261. Злат. 51. вике Вран. жив. 12. власе Ст. пис. 4, 272. Злат. 93б. вуке Н. Рањ. 179б. гласє П. 25. граде Мрн. 20. грихе Буд. 4. гробе Банд. 121. дијеле Н. Рањ. 110б. диле Мик. 65. дугє М. 232. ждрибе Глав. 62. законє М. 180. зубе Мик. 547. кусе Злат. 73. листє М. 379. П. 101. мосте Збор. 77. пруге Ст. пис. 4, 270. пуке Н. Рањ. 28б. раке Мик. 534. реде Буд. 85. свјете Злат. 24. Град. дјев. 120. српе Н. Рањ. 15. столе Н. Рањ. 52. суде (judicia) Н. Рањ. 46. суде (vasa) Н. Рањ. 62. туђине Ст. пис. 4, 88. узме Н. Рањ. 102. тако и у ријечи која је између ријечи средњега рода с основом на сугласно (т) прелазила овамо: копиле Ст.

пис. 4, 49. — Међу ријечи мушке с основом на а прешле су и оне с основом на ŭ: доме Вран. жив. 69.

б) с основом на ја: оулие М. 62. метѣ (мјесто нетије) П. 48. властелѥ М. 483. приѧтелѥ П. 122. приѧтеле П. 444. сѫжнѥ П. 53. Косорнѥ М. 138. пиплиће Н. Рањ. 23б. Банд. 13. муже Ст. пис. 1, 69. Стар. 3, 248. маче Н. Рањ. 15. лемјеше Н. Рањ. 15. венце Ст. пис. 2, 399. долце Зор. 30б. ѕаѥце М. 565. зајце Глав. 103. имьцє П. 99. пришлаце Ст. пис. 4, 62. мударце Каш. 15. витезе Вран. жив. 65. кнеѕе М. 4. пенеѕе М. 345. пинезе Ст. пис. 1, 117. Буд. 90. динаре М. 532. П. 77. Збор. 55. Ст. пис. 5, 17. 134. Мат. 69. љекаре Гуч. 12. манастире Град. дјев. 136. поклисаре М. 207. Буд. 130. царе М. 4. 100. — Види и ниже.

Тако је и у адјектива: с основом на чисто а: манастирьске М. 6. с основом на ја: радославле М. 45. божие М. 456. и послије једнако: противне Буд. 33. — Види и ниже.

Из облика у којима се у ријечи с основом на ŭ крајње ŭ у основи пред наставком мијења на *ов* и у којима је то *ов* прешло и к ријечима с основом на а, из тијех је облика прешло *ов* и у овај: тако с основом на чисто а XIV и XV вијека: гласове П. 25. 68. градове П. 136. дарове М. 190. двогове М. 410. дльгове М. 525. дѫгове М. 527. П. 175. дѣловꙗе М. 341. П. 130. листове М. 358. П. 80. робове П. 10. стоупове М. 531. сѫдове (vasa) М. 393. и послије: брјегове Ст. пис. 3, 62. вукове Ст. пис. 3, 42. гласове Збор. 87б. Град. дјев. 105. Злат. 5. гријехове Ст. пис. 5, 34. гробове Злат. 8. дарове Злат. 16б. Гуч. 221. дворове Збор. 82. дугове Радн. 41. зракове Каш. 42. Мик. 859. зубове Злат. 72б. јадове Ст. пис. 4, 163. Злат. 3б. класове Радн. 97. лавове Ст. пис. 3, 51. лугове Ст. пис. 3, 234. мостове Збор. 59. овнове Злат. 52б. паукове Радн. 82. пругове Андр. пут 348. робове Ст. пис. 3, 100. стигове Ст. пис. 3, 215. трјескове Злат. 36k. — тако је и у ријечи с основом на ŭ, које прешавши у овом падежу међу ове ријечи и примајући њихов завршетак задржавају из других својих падежа своје *ов* у основи, и то од првијех времена: домове Стеф. 7. волове Н. Рањ. 63. Ст. пис. 3, 148. синове Брн. 9. — и с основом на ја, гдје се *ов* предњега гласа ради мијења на *ев*: XIV вијека: сѫжнѥве М. 171. и послије: краљеве Град. дух. 21. Гуч. 303. сужњеве Ст. пис. 5, 25. мачеве Радн. 57. а без те промјене иза гласа *з* такођер XIV ви-

јека: **кнєзовє** М. 160. а XVI вијека налази се прем да врло ријетко без те промјене и иза других гласова, као што је бивало и у другим падежима: мужове Ст. пис. 4, 423. Град. дјев. 45. зецове Ст. пис. 5, 184.

Како ријечи које постају наставком *ин* и *јанин* у множини одбацујући крајње *ин* добивају основу на сугласно, а мушке су ријечи у којих је од постања основа на сугласно прелазиле у овом падежу међу ријечи с основом на і, прелазиле су онамо с њима и ове: XIII вијека **болѧры**[1] М. 21. **властєлы** М. 24. **властєли** М. 43. XIV вијека: **властєли** М. 205. 242. **Стльпьчаны** М. 144. XV вијека: **властєли** М. 367. 376. 400. 430. 461. 462. 470. П. 104. 112. **Дєчани** Пб. 117. **крьстиѩни** П. 50. а како су мушке ријечи с основом на і прелазиле овамо међу ријечи с основом на а, прелазиле су и ове и ту остале до данас: тако XII вијека у ријечи у којих јамачно нигда није ни било другачије: **грькє** М. 4. **оугрє** М. 4. и послије: **срьблѥ** М. 203. П. 7. Пб. 28. **Дєчанѥ** Г. 11, 68. **жоупланє** Шаф. рат. 1873. 95. кристјане Вран. жив. 78. тако и јеврије Н. Рањ. 112б.

Како су неке ријечи с основом на ја прелазиле у другим падежима мн. међу ријечи с основом на і, прелазиле су и у овом: XIV вијека: **приꙗтєли** М. 241. XV вијека: **приꙗтєли** М. 421. Пб. 93. 111. **нєприꙗтєли** М. 218. **мѫжи** М. 420. 430. **пѣнєѕи** П. 146. Пб. 113. — То је свега поменутога времена, како се види, било ријетко, али је послије узело мах у неком крају, те долази у неких писаца врло често а у неких кад кад, а у највише њих и не долази: тако на крају XV и свега XVI вијека: јереји Буд. 3. обичаји Буд. 137. родитељи Буд. 59. калежи Буд. 86. зеци Зор. 30. прасци Зор. 30б. пинези Буд. 117. динари Ст. пис. 1, 286. XVII вијека: пријатељи Вран. жив. 33. родитељи Вран. жив. 98. Андр. пут 309. братићи Мрн. 20. кључи Вран. жив. 68. мејаши Мрн. 12. венци Вран. жив. 19. знанци Вран. жив. 29. отци Мрн. 65. сасци Вран. жив. 64. стражци Вран. жив. 44. ударци Вран. жив. 61. удорци Мрн. 24. витези Вран. жив. 40. пинези Радн. 91. 98. ушерези[2] Бун. 12. — За ријечима

[1] Држим да ы стоји гријешком мјесно н; повеља је писана тако чистијем народнијем језиком да не могу вјеровати да у тој ријечи ы одговара староме словенском ѧ.

[2] Наштампано је ушереси.

с основом на **ја** поводиле су се и ријечи с основом на чисто **а**, те су и оне прелазиле у овом падежу као и у другим (види генитив мн.) међу ријечи с основом на **і**: тако XIV вијека: **ꙁади**[1] М. 106. XV вијека: **еванћелисти** М. 273. **евангелисти** М. 312 **еванћелисти** М. 324. **дари** М. 381. тако ће бити и **нети** (т. ј. **нетии**) П. 47. чешће на крају XV и свега XVI вијека, али само у неких писаца као и предње ријечи: абити Буд. 142. бискупи Буд. 130. бори Ст. пис. 1, 17. брави Брн. 22б. буси Ст. пис. 1, 13. власи Ст. пис. 2, 108. Зор. 17б. гласи Ст. пис. 1, 334. гњиви Ст. пис. 1, 296. дари Ст. пис. 1, 221. Стар. 3, 296. Буд. 76. Брн. 63. двори Ст. пис. 2, 466. 5, 54. длани[2] Ст. пис. 1, 193. заклопи Ст. пис. 1, 38. заступи Ст. пис. 1, 11. зламени Зор. 2. зуби Зор. 17б. јади Ст. пис. 1, 188. кази (casus) Буд. 127. кастели Ст. пис. 1, 245. Зор. 71. легати Буд. 130. лови Зор. 38. народи Ст. пис. 1, 205. начини Зор. 1б. олтари Ст. пис. 1, 244. поклони Ст. пис 1, 59. пости Буд. 89. постоли Ст. пис. 4, 282. потплати Ст. пис. 3, 109. прсти Ст. пис. 2, 500. реди Буд. 79. руби (vestes) Ст. пис. 1, 48. скути Ст. пис. 1, 29. 2, 245. суди (judicia) Ст. пис. 1, 55. суди (vasa) Буд. 86. труди Ст. пис. 1, 180. укори Ст. пис. 1, 319. узли Зор. 62б. чемери Зор. 13б. чљани Буд. 81. XVII вијека: анјели Вран. жив. 16. бискупи Вран. жив. 67. вали Вран. жив. 10. витри Вран. жив. 10. власи Вран. жив. 71. Банд. 71. Каш. 111. гласи Вран. жив. 43. Мрн. 154. гради Мрн. 12. греби Вран. жив. 38. грми Мрн. 19. дари Вран. жив. 9. двори Мрн. 26. закони Вран. жив. 48. Мрн. 51. зиди Мрн. 21. зуби Вран. жив. 62. Крн. 4. лави Вран. жив. 5. листи Вран. жив. 84. медвиди Вран. жив. 5. одговори Вран. жив. 60. Мрн. 99. посли Вран. жив. 74. Мрн. 28. пости Банд. 29. прсти Крн. 5. свити Вран. жив. 81. суди (vasa) Банд. 21. суди (judicia) Андр. пут 260. табори Мрн. 35. труди Мрн. 142. угљени Вран. жив. 72. фратри Вран. жив. 75. хљиби Вран. жив. 107. хрти Мрн. 48.[3] — У таком се облику пред крајњим *и* мијењају грлени гласови: тако на крају XV и свега XVI вијека: гриси Буд. 7. књижници Стар.

[1] Та би ријеч (murus) могла бити и женскога рода с основом на **і**, те не би ишла овамо.

[2] Прем да је у те ријечи основа на **і**, али је јамачно у то вријеме већ била прешла међу ријечи с основом на **а**.

[3] Кашић грам. 28 вели: vitri vel vitre.

1, 221. дузи Буд. 117. еретици Буд. 139. исповидници Буд. 3. лузи Зор. 30б. облаци Зор. 41. оружници Ст. пис. 1, 183. отроци Буд. 156. подложници Буд. 78. покорници Буд. 41. противници Буд. 163. страси Зор. 1б. XVII вијека: бози Вран. жив. 31. боци Вран. жив. 114. вереници Вран. жив. 70. војници Мрн. 64. врси Мрн. 135. гриси Вран. жив. 10. Мрн. 23. гришници Вран. жив. 8. друзи Вран. жив. 29. дузи Крн. 7б. јунаци Вран. жив. 58. облаци Мрн. 136. облоци Вран. жив. 112. потоци Мрн. 135. путници Вран. жив. 25. разлози 8. родјаци 29. свидоци 24. свитњаци 68. врло се ријетко и само у једног писца XVI вијека налазе ти гласови непромјењени: данки Зор. 3б. дреки Зор. 68б. — Оваки облик на *и* налази се и са *ов* пред *и*: на крају XV вијека: попови Ст. пис. 1, 63. XVII вијека: братови Мрн. 20. гласови Мрн. 99. — С ријечима у којих је основа на **a** овако су и ријечи с основом на **u** прелазиле у овом падежу међу оне с основом на **i** на крају XV и XVI и XVII вијека: воли Ст. пис. 1, 148. поли Ст. пис. 4, 29. 356. 5, 42. 301. сини Ст. пис. 1, 174. Вран. жив. 60. Мрн. 115. — И ријечи које у множини одбацујући крајње *ин* добивају основу на сугласно, па су прелазиле међу ријечи с основом на **i** (види напријед), а одавде прешле међу ријечи с основом на **a**, опет су с тијем ријечима у истијех писаца прелазиле међу оне с основом на **i**: XVII вијека: градјани Вран. жив. 25. крстијани Вран. жив. 55. крстјани Вран. жив. 75.

Од супстантива, која су се овијем начином у овом падежу свршивала на *и*, прелазило је *и* и на адјектива: тако XV вијека: **ꙁа поутени и становити кластеле** М. 297. **дасмо сꙋдове ꙁлате и сꙋдове сребрьни** М. 393. како је послије оваки облик у супстантива узео мах, тако је било и у адјектива: на крају XV и XVI вијека: жидовски сини Ст. пис. 1, 174. верни 188. чемерни јади 188. бисерни усти Ст. пис. 2, 216. велики дари Стар. 1, 221. разлици пути и разлици начини наслидовах Зор. 1б. дивји прасци приварајући 30б. гриси смртни Буд. 7. за дари божји 71. људи редовни 142. пријал реди свети 159. XVII вијека: велики дари Вран. жив. 9. њихови гриси 11. свети божји свидоци убијаше 24. не држиш нас за разумни 25. добри гласи чујем 43. кроз тихи зарови Мрн. 18. цареви двори 26. кроз многи табори 35. војнички закони 99. дробни зуби Крн. 4.

тако је у истијех писаца бивало и у прономина, код којих ће се споменути.

Између ријечи с основом на **ја** неке су у овом падежу враћајући се између ријечи с основом на **і** међу ријечи с основом на **а** прелазиле заједно са завршетком овога падежа, па према ријечима с основом на **а** опет добијале и њихов завршетак у овом падежу (види и ријечи с основом на **і**): тако XV вијека: **приıтелıе** П. 70. **ѡкрьмителıе** П. 77. и избацивши **и** од завршетка **ıе**: **мꙋжıе** М. 319. **поклисарьıе** М. 310. **поклисарıе** М. 367.[1]

Једном ријеч *вијек* долази у овом падежу као да је средњега рода: сва вика Ст. пис. 5, 44. у слику.

2. У женских ријечи с основом на чисто **а** и на **ја**: **кобылє** М. 6. **Рѫкє** М. 4. **метохıе** М. 16. **покелıе** М. 202. тако **аспрє** Пб. 69. јаспре Радн. 85. **Конакле** М. 428. косе Злат. 52. Вран. жив. 64. мравље Ст. пис. 3, 20. 4, 84. 165. обрве Ст. пис. 2, 44. Збор. 110б. Ст. пис. 4, 176. Каш. 111. хоругве Мрн 100.

Што има **слободне** М. 411. томе ће номин. јед. бити *слободија*, јер има и локат. мн. **слободнıахь** М. 411.

Тако је и у адјектива: дуге Н. Рањ. 52б. мале (malle) Буд. 37. **господьнє** М. 9. **ѡѯрислакє** М. 92. велје Ст. пис. 2, 191. Д. Рањ. 8б.

Неке и од наведенијех прелазе међу ријечи с основом на **і**: XV вијека **аспри** М. 329. **Конакли** М. 413. послије особито у неких књижевника: стопи Ст. пис. 1, 38. хвали Буд. 94. у других књижевника у пјесмама и коси Ст. пис. 2, 25. 31. 108. 270. 348. Злат. 39б. 64. 64б. тако у ријечи која је и у номинат јед. прелазила међу ријечи с основом на **і**: страни Мрн. 124. — Од супсантива је прелазило *и* и у адјектива: прси бијели Ст. пис. 2, 31. руси коси Ст. пис. 2, 348.

Б. У ријечи средњега рода једнак је овај облик с номинативом мн., који види. — У ријечи *кољено* налази се једном XVII вијека, и то у слику, као у женских или мушких ријечи: тве кољене Бун. 30. — У ријечи *тло* осим редовнога: на тла Вран. жив. 52. 65. у тла Глав. 50. налази се и према ријечима

[1] Што има XIV вијека **ѡльтарıе** М. 65. то не иде овамо него је од основе **ја** па се држи *ј* иза *р*; а што има XV вијека и **крьстııе** М. 319. ту ће бити гријешком писарском **ıе** мјесто **є**.

с основом на **i**: XVI вијека: на тли Ст. пис. 3, 8. 325. 335. 4, 120. 287. 380. и према ријечима женским или мушким с основом на **а**: на крају XV и свега XVI и XVII вијека: на тле Ст. пис. 1, 223. 4, 267. 280. 287. 5, 129. Злат. 2б. Кашт. 19. 44. 46. по тле Ст. пис. 2, 282. Бун. 28. Андр. нач. 42.

III. Основе на **i**. Од наставка отпада **а**, а пред његовијем **n** продуљује се крајње **i** у основи, те у словенским језицима бива кратко, по том и остатак од наставка отпада:

А. У мушких ријечи: до краја XV вијека: **гости** М. 398. 399. 441. 480. 492. **дьни** М. 45. **дни** М. 106 217. 435. П. 171. **кмети** М. 531. **люди** М. 6. 46. 492. П. 6. 73. 169. Пб. 109. **поути** Сав. 9. П. 5. **тати** Зак. 38. на крају XV и свега XVI вијека: гости Хект. 5. дни Ст. пис. 1, 58. Н. Рањ. 15. Ст. пис. 2. 94. 441. 3, 8. 4, 11. 451. 5, 3. 42. 54. 119. 299. Збор 32б. Д. Рањ. IVб. Град. дјев. 62. Хект. 17б. Зор. 26. Буд. 56. Злат. 4б. Гуч. 29. Чубр. 9. људи Ст. пис. 1, 246. Н. Рањ. 70. Збор. 5. Ст. пис. 3, 43. 4, 172. 227. Д. Рањ. VII. Град. дух. 22. дјев. 20. Зор. 7б. Буд. 132. Брн. 27. Злат. 41. Гуч. 2. лакти Збор. 34б. нокти Ст. пис. 3, 16. 130. 4, 385. пути Зор. 1б. црви Ст. пис. 4, 120. — XVII вијека: дни Вран. жив. 55. Див. 9б. Орб. 1. Гунд. суз. III, LV. Банд. 3. Мат. 47. Мрн. 183. Кашт. 32. Андр. нач. 6. Пос. 4б. људи Вран. жив. 17. Орб. 7. Мрн. 180. лакти Вран. жив. 53. пути Мрн. 22. — тако прешавши међу ове ријечи и мравй (све мрави, ки лазе) Ст. пис. 4, 165.

Ријеч *дан* прима и *ев* у основи на крају као у другим падежима остајући иначе међу овијем ријечима у овом падежу: XVI и XVII вијека: дневи Ст. пис. 5, 239. Д. Рањ. V. Злат. 22б. 37. Гуч. 106. 174. Кашт. 112.[1]

Ове ријечи прелазе међу мушке с основом на **а**, а прелазећи онамо у овом падежу најприје су неке заједно са завршетком овога падежа прелазиле па према онијем ријечима још добијале завршетак њихов у том падежу: тако XIII вијека: **людие** М. 45. XIV вијека: **людие** М. 210. XV вијека **гостие** М. 429. гдје је или испало *и* пред **ѥ** или **ѥ** треба читати *ије*. А послије су прелазиле и редовно, т. ј. без завршетка који имају у овом падежу с основом на **i**: тако XIV вијека: **люде** П. 26. XV вијека: **люде** П. 42. Пб. 68. **поуте** М. 326. XVI ви-

[1] Што има дниве Ст. пис. 2, 13. јамачно треба читати дни ве.

ВОКАТИВ МНОЖИНЕ.

Особита облика за вокатив мн. нема, него се у свијех ријечи замјењује номинативом мн., који види.

I. С основом на **u**: сыноке у старије вријеме, а послије према основама на **a**: синови Вран. жив. 101.

II. С основом на **a**:

А. у мушких ријечи: пуци Н. Рањ. 182б. синци Ст. пис. 4, 308. — Према ријечима с основом на **u**: банове Ст. пис 3, 46. кнезове Ст. пис. 3, 46. а по том опет као у ријечи с основом на **a**: богови Злат. 10. витезови Ст. пис. 3, 252. — Према основама на **i** само у старије вријеме (види номинат. мн.): приѩтелье М. 426. приѩтелью П. 96. приѩтелю П. 170. — Према основама на сугласно (види номинат. мн.): болꙗре Сав. 5. властеле М. 42. 483. христиꙗне Стеф. 16. крстјане Ст. пис. 1, 255. 293. 2, 341. дворане Ст. пис. 3, 154. а послије као у ријечи с основом на **a**: властели Ст. пис. 4, 3. блаћани Ст. пис. 3, 216. дубровчани Ст. пис. 3, 230. крстјани Ст. пис. 3, 327.

Б. у ријечи средњега рода, види номинатив мн.

В. у женских ријечи: жене Злат. 9. госпоје Ст. пис. 3, 243.

У адјектива је као у супстантива с основом на **a** и на **ja**.

III. С основом на **i**:

А. у мушких ријечи: господню М. 81. тако само у старије вријеме, а послије као у ријечи мушких с основом на **a**; види номинат. мн. у мушких ријечи с основом на **i**.

Б. у женских ријечи: звијери земаљске Ст. пис. 4, 318.

IV. С основом на сугласно: види им номинатив мн.

ИНСТРУМЕНТАЛ МНОЖИНЕ.

Наставак је као у истом падежу једнине **bhi**, само му још долази с краја за множину глас **s**, дакле **bhis**; у словенским језицима **s** стојећи на крају отпада, а **i** се продуљује те у словенским језицима бива кратко, а **bh** гласи у словенским језицима м; тако наставак гласи у словенским језицима ми.

I. Основе на **u**. Крајњи глас у основи **u** слабећи у словенским језицима бива **ъ** као у номинативу јед., па до њега долази наставак: тако је у старом славенском језику а тако је било и у српском до XVI вијека: **сыньми** М. 34. **сынми** М. 564. синми Ст. пис. 1, 316. али су још у старом словенском ријечи с таком основом прелазиле међу оне с основом на **а**; види II. А.

II. Основе на **а**:

А. У мушких и средњих ријечи глас **м** од наставка испада а крајњи глас у основи кратко **а** слабећи у словенским језицима постаје **ъ** као у номинативу јед. мушких ријечи, па се то **ъ** од основе са **и** од наставка саставља у **ы**, које у основа на **ја** предњега гласа роди прелази у **и**, а у српском језику и **ы** гласи *и*:

а) с основом на чисто **а** до краја XV вијака: мушке: **братучеди** М. 454. 456. **враги** М. 44. **гради** М. 46. **дари** М. 221. 282. **ʒаписи** М. 329. **котари** М. 284. **метехи** М. 486. **ѡбиюти** М. 329. **свѣдоки** Пб. 26. **трьги** М. 19. **џинти** П. 48. средње: **дрѣвы** М. 11. **дѣли** П. 93. **днели** М. 365. **селии** М. 172. **оусти** М. 5. — На крају XV и свега XVI вијека: анђели Ст. пис. 2, 348. Гуч. 233. апостоли Збор. 54б. бедеви Злат. 17. вепри Злат. 51. вјетри Ст. пис. 3, 377. власи Н. Рањ. 77. дари Злат. 3. закони Ст. пис. 4, 444. Злат. 36f. запори Ст. пис. 4, 201. застори Ст. пис. 1, 50. затвори Д. Рањ. 84б. зуби Н. Рањ. 161. Збор 158. Ст. пис. 3, 251. Стар. 4, 112. лави Ст. пис. 3, 52. мири Дуч. 102. народи Н. Рањ. 37б. Ст. пси. 3, 299. начини Н. Рањ. 22. Ст. пис. 3, 360. Буд. 35. Гуч. 7. пси Ст. пис. 5, 15. свјети Злат. 9. туђини Злат. 20. узми Хект. 44. цвити Д. Рањ. 92. чавли Ст. пис. 3, 321. Гуч. 221. чини Буд. 57. јастреби Збор. 53. средње: весли Д. Рањ. 73. Хект. 24. врати Ст. пис. 4, 202. Хект. 40. Злат. 19. дили Ст. пис. 1, 24. 121. 4, 425. Буд. 35. дјели Злат. 16б. Гуч. 83. дрви Ст. пис. 4, 296. копити Ст. пис. 4, 180. крили Збор. 21. лити Хект. 4. рами Ст. пис. 1, 53. уди Ст. пис. 5, 42. усти Ст. пис. 4, 402. Хект. 30. Злат. 86б. — XVII вијека: анјели Орб. 15. бискупи Орб. 103. гласи Каш. 59. диавли Див. 30. зуби Вран. жив. 92. Орб. 34. Банд. 13. Мрн. 50. начини Орб. 89. образи Орб. 163. реди Орб. 253. сни Радн. 43. целови Мрн. 175. чавли Орб. 92. Каш. 46. штапи Банд. 25. средње: богатстви Радн. 10. 81. господстви Банд. 132. дили Вран. жив. 25.

Каш. 113. Пос. 39. дјели Див. 7б. Гунд. пс. 20. суз. III, LX. кољени Орб. 268. писми Крн. 4б. платни Банд. 106.

Тако је и у ријечи с основом на u по што су се с овима помијешале: XIV вијека: сини М. 219. XVI вијека: сини Буд. 59.

б) с основом на ја: до краја XV вијека: мушке: гли М. М. 494. крали М. 458. пръродители М. 100. прародители М. 562. приятели М. 367. П. 57. 145. родители М. 14. 187. 210. 317. 382. 412. 421. 468. 486. оучители М. 561. кони Стеф. 29. Орахокничики М. 92. мачи П. 48. покрикачи Пб. 56. киньци М. 427. мѣсеци М. 55. инюнези Пб. 115. пастыри М. 57-58. поклисари М. 304. 345. 422. 544. оуљмрї М. 58. цари М. 99. 100. 458. средње: безакони Стеф. 19. засельи М. 439. юуангели М. 11. поли М. 449. млиници М. 494. пашници М. 138. пръходници М. 494. — На крају XV и свега XVI вијека: змаи Збор. 129б. краљи Ст. пис. 4, 218. 425. научитељи Гуч. 167. Буд. 14. непријатељи Збор. 6б. Ст. пис. 3, 225. обранитељи Н. Рањ. 25б. пријатељи Н. Рањ. 59 Хект. 21б. родитељи Брн. 21. коњи Ст. пис. 1, 36. Н. Рањ. 60б. Злат 12. птићи Злат. 4. мечи Ст. пис. 1, 16. са мчи Збор. 80. мачи Ст. пис. 3, 311. мужи Брн. 61б. товариши Н. Рањ. 18. вјеначци Ст. пис. 3, 359. владавци Н. Рањ. 19. мудраци Гуч. 171. знанци Н. Рањ. 67б. Гуч. 169. витези Стар. 3, 272. Злат. 16б. овчари Ст. пис. 4, 302. пастири Ст. пис. 3, 456. 4, 278. 5, 205. Д. Рањ. 134б. цари Стар. 3, 322. средње: коцји Ст. пис. 1, 36. копи Стар. 3, 295. Ст. пис. 4, 468. ласкањи Стар. 1, 218. зелји Ст. пис. 1, 3. Зор. 21б. зели Стар. 3, 257. вођи Ст. пис. 1, 66. годишти Злат. 86. кљишћи Стар. 4, 114. криоци Ст. пис. 3, 404. лици Стар. 1, 218. Злат. 81. личци Ст. пис. 2, 75. — XVII вијека: мушке: жиљи Вран. жив. 19. краљи Банд. 192. Мрн. 4. обранитељи Банд. 15. пријатељи Вран. жив. 74. Орб. 286. родитељи Банд. 58. учитељи Каш. 97. коњи Вран. жив. 46. бичи Вран. жив. 22. Банд. 109. мачи Банд. 85. Каш. 50. старци Банд. 14. клинци Див. 26б. мударци Јерк. 37. лупежи Јерк. 64. витези Вран. жив. 14. средње: перји Вран. жив. 18. пристолји Банд. 134. диловањи Пос. 39. пожелињи Банд. 172. поштењи Радн. 10. срци Банд. 13. прибивалишти Каш. 8.

Тако је било и у адјектива за мушки и средњи род, те се налази још на крају XV и XVI вијека у пјесмама, особито

у слику, али врло ријетко; тако има изван слика: хитри Ст. пис. 1, 24. писани Ст. пис. 1, 50. гвоздени Ст. пис. 4, 202. у слику ледени Ст. пис. 3, 124. жути Ст. пис. 3, 321. гвоздени Ст. пис. 4, 199. непокојни Хект. 44. али се ни тада тај облик у адјектива није разумијевао него се писао само као остатак од старине, јер долази и ондје гдје би требао сложени облик: тими жутки воћи Ст. пис. 1, 66. и не само то, него долази и за женски род, како ће се споменути мало даље код женских ријечи. Мјесто тога облика узео је мах од давнина сложени.

Из падежа у којима се у основама на **u** крајњи глас шири у *ов* пред самогласнијем наставком, прешло је то *ов* и у овај, пред завршетак његов **ы**, као што је прешло и у друге падеже у мушких ријечи с основом на **a**, па како су се с овијем ријечима помијешале оне у којих је основа на **u**, прешло је опет то *ов* у овом падежу од ријечи с основом на **a** к ријечима у којих је основа на **u**: тако је у нашем језику било од најстаријих времена у мушких ријечи с основом на чисто **a** и на **u**: до краја XV вијека: **градовы** М. 4. **градови** М. 400. **дарови** М. 168. 172. **листови** М. 329. 403. 433. **лоуговн** М 449. 494. **млиновн** М. 191. **сынωвы** Дом. 165. **синови** М. 180. 262. 377. 563. — XVI вијека: брјегови Ст. пис. 3, 161. 167. вукови Ст. пис. 3, 52. 75. 318. Злат. 1б. гробови Ст. пис. 3, 29. дарови Злат. 11. Гуч. 301. дубови Злат. 43. духови Гуч. 131. јадови Ст. пис. 3, 76. 108. 463. сњегови Ст. пис. 3, 161. — XVII вијека: дарови Каш. 23. зубови Пос. 19б. попови Вран. жив. 16. постови Радн. 71. синови Банд. 202. Пос. 11б. — Како је исто *ов* прелазило и к ријечима средњега рода у неким падежима (види стр. 79), налази се и у овом XVI вијека један пут: блатови Злат. 52б.

Како **ы** од давна у српском језику гласи *и*, претварају се пред њим у овом падежу гласови *г*, *к*, *х* у *з*, *ц*, *с*; али то бива истом од прве половине XIV вијека, и свега је тога вијека још доста ријетко: **ӡаселци** М. 113. 141. 143. 191. 242. **ӡасеωци** М. 234. **тѵрци** М. 223. — XV је вијека већ тако често да су примјери без те промјене врло ријетки (види напријед стр. 113): **власи** П. 82. **длъжници** П. 18. **добитьци** П. 19. 132. **ӡаселци** М. 265. **ӡасеоци** М. 284. 296. 301. 305. 340. 346. **метеси** М. 494. **ωпкенници** М. 401. 414. **ωтроци** П. 147. **праведници** Пб. 40. **раӡлоӡи** М. 445.

464. П. 178. **рєдовиници** Пб. 105. **рибиници** М. 494. **свѧтиници** М. 469. **строиници** М. 459. 470. **трьѕи** М. 410. 436. 445. **ѹгодиници** М. 274. **ѹловьци** П. 86. 118. **юѕници** П. 123. **юнаци** П. 48. 62. **тѹрьци** М. 525. од тога времена и не долази другачије него с том промјеном (осим неколика примјера из XVII вијека, које ћу на по се споменути) **вилиеѕи** Збор. 75б бисаци Ст. пис. 4, 309. бози Н. Рањ. 64. бријези Ст. пис. 4, 76. врази Ст. пис. 1, 116. Стар. 4, 113. вуци Ст. пис. 4, 131. Зор. 36б. гриси Ст. пис. 1, 39. Брн. 28б. грјешници Н. Рањ. 219. грешници Гуч. 174. Орб. 168. гришници Буд. 28. грци Злат. 13. друзи Зор. 26б. Банд. 7. језици Н. Рањ. 138. Банд. 27. јунаци Д. Рањ. 20. камици Вран. жив. 16. круси Радн. 57. мисници Гуч. 89. наредбеници Н. Рањ. 19б. насљедници Орб. 7. науци Злат. 93. Стар. 1, 222. Орб. 121. немоћници Каш. 26. облаци Ст. пис. 3, 406. одвитници Банд. 15. покорници Гуч 232. помоћници Банд. 183. разбојници Јерк. 78. разумници Гуч. 114. редовници Збор. 21б. родјаци Н. Рањ. 67б. Хект. 35. Банд. 20. тежаци Банд. 24. ученици Н. Рањ. 70. Ст. пис. 5, 120. Банд. 75. уздаси Град. дјев. 90. Злат. 81. здаси Зор. 2б. 37. — Како свега XVI и XVII вијека нема другачије него с промјеном грленијех гласова, онда што се као највећа ријеткост XVII вијека налази воски Банд. 113. и грихи Глав. 27. не ће бити стари остатак него ће бити одступање од новога правила и вриједиће онолико колико вриједи што се кад кад налазе и у номин. мн. ти гласови непромјењени; испореди још даље.

Како су неке ријечи с основом на **ја** прелазиле у номинативу и у генитиву мн. међу ријечи с основом на **i** (види стр. 60. 74), тако су прелазиле и у овом падежу те су га имале и онако као оне, т. ј. с цијелијем наставком *ми* састављеним с основом онако као у њих (види натраг под III): тако је било XII вијека: **кральми** М. 4. **царьми** М. 4. Које од таких ријечи које од онијех с основом на **u** (види под I) дошло је те су и ријечи с основом на чисто **a** гласиле тако у том падежу: XIII вијека: **виноградми** М. 46. **дарьми** Стеф. 13. тако и даље не само с основом на **ја** него и на чисто а: XIV и XV вијека: **братѹчедьми** М. 451. 452. 455. **градми** М. 288. 424. **градьми** М. 299. 321 **дарьми** М. 241. **дарми** М. 242. 317. 412. 486. **ѕаконьми** П. 161. **коньми** М. 63. **конми** М. 191. П. 91. **котарми** М. 494. **кральми**

П. 161. листьми М. 330. П. 102. Пб. 39. 65. 72. 77. млинми М. 494. пинеѕми М. 285. пѣнеѕьми П. 154. поклисарми М. 325. прародителми М. 129. прародительмы М. 282. приставьми П. 79. приятельми М. 176. 315. 458. 508. П. 75. 98. 122. родительми М. 63. 562. оулми М. 563. 565. царьми П. 161. На крају XV и свега XVI вијека: ангелми Н. Рањ. 214б. власми Злат. 2б. гласми Збор. 99. дарми Ст. пис. 3, 239. 243. 297. 309. Буд. 54. Гуч. 130. жуљми Ст. пис. 1, 266. законми Ст. пис. 5, 352. зубми Н. Рањ. 23. Збор. 27. Ст. пис. 4, 476. 5, 99. кључми Збор. 105. кнезми Ст. пис. 1, 38. коњми Стар. 3, 251. Гуч. 238. мужми Ст. пис. 1, 271. Н. Рањ. 160б. Стар. 4, 142. оглавми Ст. пис. 5, 59. подвезми Ст. пис. 1, 38. рукавми Ст. пис. 2, 252. сакраментми Буд. 56. скорупми Ст. пис. 5, 194. ушерезми Ст. пис. 1, 37. шаторми Збор. 75. И XVII вијека: апоштолми Банд. 137. власми Банд. 66. гласми Банд. 99. жудјелми Радн. 91. кључми Мрн. 3. коњми Банд. 51. краљми Банд. 79. научитељми Банд. V. пријатељми Банд 49. — Тако и онда кад је у основи пред задњим самогласним грлени глас; он се налази непромијењен од XIII до XV вијека: грѣхьми Стеф. 22. М. 562. 530. али се од XIV вијека и мијења: трьѕми М. 229. П. 5. 7. 17. 22. 26. XV вијека: лѫѕьми М. 449. лѫцьми[1] П. 48. трьѕми П. 63. 70. 112. XVI вијека: језицми Н. Рањ. 36. 138б. розмије[2] Н. Рањ. 117. узроцми Буд. 40. XVII вијека: боцми Банд. 17. вразми Банд. 272. розми Банд. 118. Пос. 19б. — Тако и кад поменутијем начином прелази *ов* из других падежа у овај у ријечи с основом на а и на u, али тек од XV вијека: градовми М. 348. даровьми М. 524. листовьми М. 357. листовми М. 361. 365. 374. Пб. 87. синовми М. 403. становьми П. 91. XVI вијека: даровми Збор. 36б. синовми Н. Рањ. 53. 62. 65. 67б. 174б. Ст. пис. 4, 445. 448. 474. XVII вијека: гласовми Банд. 112. даровми Див. 6. зидовми Банд. 293. синовми Банд. 44. 52. 192. 217. — Мушке су ријечи повукле за собом и средње (али *ов* није у њих продрло у овом падежу), али тек од XIV вијека: дрьвми М. 234. сельми М. 116. 234. XV вијека: вратьми П. 133. дрьвми М. 296. 305. држальми М. 284. на крају XV и XVI вијека: вратми Ст. пис. 5, 159. Буд. 156. Злат. 4.

[1] Наштампано је лѫцьмихь.

[2] О крајњем *је* види стр. 122.

дрнєвми Збор. 75. Ст. пис. 5, 102. кљишћми Стар. 4, 114. колинми Ст. пис. 1, 43. крилми Збор. 8. устми Ст. пис. 1, 4. Н. Рањ. 63б. Буд. 22. Злат. 87б. усми Н. Рањ. 220. Град. дјев. 71. Гуч. 44. XVII вијека: вратми Банд. 45. Каш. 18. колинми Глав. 50. устми Банд. 2. Каш. 29. устни (т. ј. устми) Вран. жив. 45.

Ријечи које постају наставком *ин* и *јанин* па у множини одбацују *ин*, добивају основу на сугласно, те се изједначују с ријечима у којих се основа свршује на сугласно: ако се тада у њих основа свршује на *н*, тај се глас као и у дативу мн. кад до њега дође наставак *ми*, изједначује с гласом *м* од наставка, те постаје *м*, по том се једно од два *м* избацује: тако имамо још XV вијека: кошнами М. 440. дѹбровчами М. 375. и послије мацедонами Стар. 3, 251. 282. Како ријечи којима се основе од постања свршују на сугласно прелазе у овом падежу међу ријечи с основом на **і**, с њима прелазе онамо и ове, те у овом падежу гласе и онако као оне: тако XIV и XV вијека: властельми М. 143. 189. 211. властєωми М. 444. а како опет ријечи с основом на **і** прелазе међу оне с основом на **а**, тако с њима прелазе онамо и ове, у којих се у множини основа свршује на сугласно, те се изједначују с ријечима мушким које имају основу на **а**: тако од XIII вијека до краја XV: болѣры М. 22. Сав. 13. болѣрн М. 22. властєлы М. 34. властєли М. 44. 146. 156. 210. 255. 311. 431. 508. 544. дѹбровчани М. 205. 434. срьбли М. 205. 353. 434. и послије: грађани Гуч. 305. жидови Ст. пис. 3, 318. индијани Ст. пис. 3, 230. римљани Ст. пис. 1, 48. (тако са *н*).

Што је глас **ы**, на који се свршивао овај падеж, у српском језику гласио *и*, пред којим су се и грлени гласови мијењали, и што и у старом словенском језику код основа на **ја** мјесто **ы** стоји *и*, те се тај падеж у тијех ријечи мушкога рода изједначио с првијем пад. мн., а у других се ријечи, које су имале цијели наставак *ми*, добро разликовао, с тога да би се разликовао и у њих према овима другима, не само се мијешаху у овом падежу ријечи у којих је основа на **а** с ријечима у којих је основа на **і** (како је речено напријед), него се и самоме правом инструменталу ријечи с основом на **а** додаваше још једном наставак *ми*, које особито лако могаше бивати уз ријечи у којима се чуваше наставак *ми*: тако на-

-И + МИ

ходимо XIII вијека: **моими боларими** М. 28. **своими боларими** М. 29. **боларими дубровьчьскими** М. 30. **моими боларими** М. 32. а тако је без сумње и XIV вијека: **прародителими нашими** М. 241. (гдје је гријешком наштампано **прародители ми нашими**). тако и XVI вијека: **керстианими** Шаф. pam. 1873. 111. за мушким су ријечима пристајале средње: тако од прилике XV вијека: устими Стар. 1, 221. и XVI вијека: устими Брн. 55. Оваки се је облик XVI вијека већ мијењао (како ћемо одмах видјети), за то не долази чешће; истом се XVII вијека опет javља у неких књижевника доста често, а тада ће га бити изазвао нов узрок, како ће се одмах видјети: бичими Каш. 46. 56. винцими Каш. 77. гласими Каш. 55. голубићими Каш. 16. даровими Каш. 95. конопцими Каш. 50. 57. листими Мрн. 178. мирими Каш. 11. мирисими Мик. 254. мрцими Каш. 118. пјенезими Мик. 278. пинезими Каш. 95. послими Мрн. 112. прасцими Каш. 31. уресими Каш. 77. чавлими Каш. 46. тако и у средњих ријечи: дилими Каш. 103. дјелими Каш. 111б. копјими Каш. 50. проклетствими Радн. 65. Оваки се облик налази и у ријечи с основом на ĭ и на сугласно; види их ниже под III и IV.

Таки се облик само крајњим својим *и* разликоваше од датива мн., какав узимаше мах XVI вијека, а сврх тога оба падежа бјеху у то вријеме ослабила не само у овијех ријечи него и у других, те се мијешаху и један другим замјењиваху (види код датива мн. мушких ријечи с основом на a инструментал мјесто датива и датив мјесто инструментала; види и код женских ријечи с основом на a датив и инструментал мн.; види исте падеже у замјеница личних); што дакле разлика међу њима већ бјеше слаба и што се замјењиваху, за то се и изједначише са свијем, а изједначише се тијем што се оваком инструменталу мн. са завршетком *ими* одбаци крајње *и*: тако је врло често XVI вијека: у мушких: анђелим Ст. пис. 5, 111. Град. дјев. 11. апостолим Град. дјев. 161. бисацим Ст. пис. 4, 309. боцим Град. дјев. 176. валим Ст. пис. 4, 434. гласим Град. дух. 12. гријесим Град. дух. 15. гусарим Град. дјев. 75. дарим Град. дух. 19. динарим Ст. пис. 5, 155. законим Ст. пис. 4, 460. змајим Ст. пис. 5, 16. зубим Ст. пис. 4, 476. Д. Рањ. 119б. јадим Д. Рањ. 6. језицим Град. дух. 49.

калуђерим Град. дјев. 126. каноницим Град. дјев. 127. кумпањим Ст. пис. 5, 287. мирим Ст. пис. 4, 423. Град. дјев. 153. мужим Ст. пис. 5, 254. начиним Д. Рањ. 84б. Град. дјев. 112. народим Град. дјев. 160. науцим Град. дјев. 4. непријатељим Ст. пис. 5, 56. облацим Д. Рањ. 134. палим Ст. пис. 4, 199. патријарцим Град. дјев. 173. повојим Ст. пис. 4, 222. поповим Град. дјев. 127. постим Град. дух. 16. пријатељим Ст. пис. 5, 20. Д. Рањ. IXб. пророцим Град. дјев. 173. разлозим Град. дјев. 123. сакраментим Град. дух. 24. сатирим Ст. пис. 5, 223. синовим Ст. пис. 4, 437. старцим Ст. пис. 4, 362. Град. дјев. 173. трудим Д. Рањ. 8. уздасим Д. Рањ. 81. Град. дух. 16. ученицим Град. дух. 52. чавлим Град. дјев. 140. шиљцим Град. дјев. 90. у средњих: дилим Ст. пис. 4, 483. дјелим Д. Рањ. 37б. Град. дјев. 21. кољеним Ст. пис. 4, 462. Град. дух. 32. копим Ст. пис. 4, 478. крилим Град. дух. 67. пророчанствим Град. дјев. 154. устим Д. Рањ. 60. — XVII вијека: у мушких: анђелим Андр. дев. 25. бичим Андр. пут 78. благосовим 122. блудим Гунд. суз. II, IX. валовим Андр. нач. 36. гласим Андр. пут 125. гријесим 69. грешницим Андр. пут 419. даждим Бун. 36. дарим Гунд. пс. 41. Андр. пут 77. дев. 14. дусим Андр. пут 73. двораним 144. завезајим Гунд. суз. I, LXIV. зрацим Гунд. пс. 43. суз. III, XXIX. кладенцим Андр. пут 19. лавим 436. латиним Ђам. 21. лупежим Бун. 45. начиним Андр. пут 353. дев. 21. научитељим Андр. пут 274. невјерницим Андр. дев. 14. непријатељим Гунд. пс. 4. образим Андр. пут 375. одметницим 403. писаоцим Ђам. 4б. погледим Гунд. суз. II, XX. пријатељим Андр. дев. 59. разумницим Андр. пут 155. редовницим 177. родјацим Андр. дев. 59. свецим Андр. дев. 25. трним Бун. 41. угризајим Мик. 717. уздасим Андр. пут 322. целовим Бун. 27. чавлим Бун. 33. Андр. пут 408. дев. 42. средње: вратим Андр. пут 257. дјелим 140. достојанствим Андр. дев. 180. нач. 23. жвалим Гунд. пс. 9. кољеним Андр. пут 14. напастованим (-nijm) 368. свједочанствим 368. устим Андр. дев. 119. нач. 36. пут 155. — на крају *м* гласи гдје гдје и *н:* коларинин Град. дјев. 104. — Што се овако овај падеж изједначио с дативом, с тога се XVII вијека покушавало да се опет разликује враћајући му на крају *и*; примјере види мало напријед.

Таком облику додаје се још *а* на крају као у генитиву мн. и у дативу мн., и с тијем се додатком појављује још прије него без њега, а то свједочи да се *и* одбацивало прије него што се тај облик без њега у књигама находи; тако имамо са *а* још на крају XV вијека: синоцима М. 531. мачима Ст. пис. 1, 11. XVI вијека: вијенцима Д. Рањ. 107б. вољима Д. Рањ. 63б. гласима Ст. пис. 4, 449. даждима Д. Рањ. 124. дарима Д. Рањ. V. Злат. 31б. дјетиђима Ст. пис. 4, 255. дубима Д. Рањ. 118. зубима Д. Рањ. 68б. јадима Д Рањ. 46б. лијецима Д. Рањ. 14б. мирима Д. Рањ. 88. мразима Д. Рањ. 140. ступима Д. Рањ. 9б. трацима Д. Рањ. 77. чавлима Ст. пис. 5, 136. у средњих: вођима Д. Рањ. 28б. дјелима Д. Рањ. 28б. устима Ст. пис. 5, 69. 255. Д. Рањ. 23б. Злат. 80. — XVII вијека: у мушких: анјелима Орб. 227. бисерима Мик. 722. бичима Бун. 41. бозима Вран. жив. 61. гријесима Орб. 40. даждима Бун. 36. дарима Андр. пут 179. даровима Мик. 85. дусима Андр. пут 90. зубима Мик. 586. језицима Радн. 54. краљима Орб. 103. лијецима Андр. пут 198. лонцима Радн. 85. љубљеницима Радн. 9. мирима Мик. 119. мирисима Мик. 181. науцима Ђам. 21б. пјенезима Мик. 116. планетима Орб. 11. прутима Мик. 525. разговорима Андр. пут 307. разлозима Орб. 79. Мик. 554. Андр. пут 387. розима Мик. 17. рукавима Мик. 571. синовима Андр. дев. 139. свидоцима Радн. 2. уздасима Гунд. суз. II, XVII. црипима Вран. жив. 113. штитима Мик. 37. у средњих: бдењима Радн. 71. дјелима Орб. 13. 60. 145. Андр. пут 127. 139. 145. 180. Радн. IIб. добрима Радн. 53. еземплима Орб. 166. једрима Мик 178. устима Андр. пут 82. цаблима Мик. 46.[1] — Што толиким примјерима у наточ има без промјене грлених гласова: острогима Мик. 343. редкима Мик. 560. то ће бити онако као напријед стр. 116 у два примјера без *ма*.

Облик тако раширени гласом *а* долази и без *и* пред *м*, али тек XVII вијека: у мушких: пастирма Радн. 42. киповма Радн. 36. у средњих: изнашастма Радн. 100. крилма Радн. 70. мистма Радн. 30. поштенма Радн. 12. устма Радн. 19. 22. 42. 56. 71. 86. чињењма Радн. 74.

У средњих ријечи долази тај облик и према женскима с основом на а као кад кад у дат. мн., али врло ријетко:

[1] Кашић грам. 28 вели: vitrimi vel vitrima и на стр. 34: zlatima vel zlatimi vel zlati.

тако још XIII и XIV вијека: ѕасєлними М. 11-12. 59. на крају XV или у почетку XVI вијека: воћами Стар. 3, 266. крилами Ст. пис. 2, 408. 436. и XVII вијека: богатствами Радн. 83. 93. достојанствами Радн. II. у исто вријеме и без крајњега *и*: богатствам Радн. 81. доброчинствам Мик. 85.

Што се и у мушких тако налази у једнога писца на крају XV вијека два пута у слику: врхами Ст. пис. 1, 10. лугами Ст. пис. 1, 57. то ће бити јамачно само слика ради; изван слика долази само један пут: другами Ст. пис. 1, 275.

У овога се падежа налази само једном додано на крају *е* XVI вијека: розмије Н. Рањ. 117. а што XVII вијека има: у мушких: зуковије Радн. 37. и у средњих: дилије Радн. 57. мастилије Радн. 37. ту је инструментал помијешан с локативом и њим замијењен; исто је тако у исто вријеме замијењен локативом, који је добио на крају *м* од инструментала помијешавши се с њим (види код локатива): у средњих: вратијем Андр. пут 257. богатствијем Радн. 81. 83. створенијем Радн. 83. Андр. 263.

Да се кад кад у овијех ријечи налази инструментал мјесто датива и датив мјесто инструментала, поменуто је код датива мн.; а да се кад кад налази локатив мјесто инструментала, споменуће се још код локатива мн.

Б. У женских: у основи је крајње **а** дуго, те у словенским језицима бива кратко; к њему приступа цијели наставак **ми**: тако до краја XV вијека: **бєсєдами** М. 420. **вєльможами** М. 272. **мєжми** М. 218. **мєдами** М. 301. тако је у то вријеме и у колективних ријечи: **братнами** М. 63. 278. 564. **господами** М. 201. П. 27. 33. 39. 57. 161. **дѣтьцами** М. 63. 564. — На крају XV и свега XVI вијека: ближиками Н. Рањ. 23б. бухами Ст. пис. 5, 15. веригами Збор. 55б. водами Ст. пис. 3, 354. Град. дух. 50. Злат. 10б. војсками Рањ. IXб. гиздами Ст. пис. 2, 89. дјевицами Гуч. 233. дубравами Гуч. 273. душами Ст. пис. 3, 445. Гуч. 279. жељами Злат. 86. женами Н. Рањ. 16б. Ст. пис. 5, 16. Град. дјев. 175. звијездами Ст. пис. 2, 58. 3, 146. 5, 113. злобами Ст. пис. 3, 388. змијами Д. Рањ. 129. књигами Гуч. 77. косами Ст. пис. 2, 11. 5, 119. молбами Злат. 4б. Гуч. 6. молитвами Гуч. 22. мрвами Гуч. 266. ногами Ст. пис. 3, 121. Град. дух. 42. Злат. 51б. ножицами Н. Рањ. 108. овцами Ст. пис. 3,

74. 5, 242. палицами Н. Рањ. 91б. потрјебами Н. Рањ. 30б. ранами Д. Рањ. 149. Гуч. 199. рибами Д. Рањ. 114. риками Хект. 10б. руками Н.Рањ. 64. Збор. 46. Ст. пис. 2, 210. 3, 377. Град. дјев. 156. светковинами Гуч. 90. сестрами Збор. 9б. старјешинами Буд. 59. стријелами Ст. пис. 3, 182. сузами Ст. пис. 2, 281. 3, 76. 4, 392. 5, 195. Д. Рањ. 90б. Град. дјев. 88. Злат. 4б. Гуч. 102. тминами Злат. 90. тугами Ст. пис. 3, 459. Д. Рањ. 2. уздами Злат. 20. тако и у ријечи која је сада мушкога рода: мрвљами Ст. пис. 4, 84, 158. XVII вијека: веригами Бун. 24. виками Орб. 108. водами Див. 6. војсками Орб. 84. врућинами Орб. 167. гатками Пос. 2б. грдобами Радн. 16. грлицами Каш. 16. дивицами Вран. жив. 16. душами Орб. 219. женами Орб. 255. Банд. 5. Јерк. 15. заклетвами Мик. 264. засједами Гунд. суз. II, XXVI. згодами Андр. пут 74. злобами Бун. 29. Мрн. 24. јаглами Крн. 5. клетвами Мик. 52. косами Бун. 32. краљицами Орб. 103. купами Мик. 444. лажами Андр. пут 373. молбами Вран. жив. 16. Мрн. 26. Мик. 264. молитвами Орб. 121. муками Орб. 34. Каш. 9. направами Бун. 6. ногами Мик. 449. Андр. пут 40. пеленами Бун. 47. пеленицами Каш. 9. приварами Радн. 24. приликами Радн. 5. птицами Банд. 114. пукшами Мрн. 45. рудинами Мик. 570. руками Орб. 42. Мик. 420. Андр. 6. Радн. 3. сабљами Мрн. 45. стазами Банд. 3. сузами Вран. жив. 17. Бун. 3. Каш. 46. Андр. пут 339. тминами Вран. жив. 22. травами Орб. 4. трубљами Орб. 227. уздами Гунд. пс. 9. хвалами Гунд. пс. 28. шаками Мик. 409. штетами Радн. 49.

Тако је било и у адјектива за женски род: многами М. 11. христовами М. 11. вражїами Сав. 7. желѣзнами Стеф. 10. али само у прва времена, а послије је мах узео сложени облик. На крају XV вијека тако је већ био заборављен овај номинални облик у адјектива да мјесто њега долази облик мушкога рода и то само у пјесмама: изван слика: бритци сабљами Ст. пис. 1, 12. 36. у слику: свилами разлици Ст. пис. 1, 41. руками прибили Ст. пис. 2, 30. 240. 259.

Ако се и држао овај облик у супстантива свега времена, опет не разликујући се од датива мн. ничим осим свога крајњега *и*, мијешао се је с њим тако да је и он долазио мјесто датива (види код датива мн. у женских ријечи с основом на **а**) и датив мјесто њега или да је своје *и* на крају губио:

тако на крају XV и свега XVI вијека: бесједам Ст. пис. 5, 19. Злат. 59. божицам Злат. 5. геригам Град. дјев. 37. вилам Ст. пис. 2, 68. 422. 4, 469. галијам Ст. пис. 5, 102. грлицам Ст. пис. 2, 360. 373. дивицам Ст. пис. 2, 361. дјевицам Град. дјев. 101. диклам Ст. пис. 2, 90. дјевојкам Д. Рањ. 11. добротам Град. дјев. 55. 68. душам Град. дјев. 31. 33. заклетвам Злат. 72. занчицам Град. дух 81. звиздам Ст. пис. 2, 47. 75. 235. Град. дух 15. зракам Д. Рањ. 46. Град. дух. 25. јестојскам Град. дух 15. косицам Ст. пис. 2, 30. лукијернам Град. дјев. 177. молбам Ст. пис. 4, 417. 5, 36. Град. дух. 46. Злат. 82б. молитвам Град. дјев. 88. Гуч. 7. мукам Ст. пис. 2, 400. Град. дјев. 75. Злат. 82б. напоменам Град. дух. 1. направам Д. Рањ. VIII. наредбам Град. дјев. 123. ногам Град. дух. 32. Злат. 11б. оготам Ст. пис. 5, 254. приликам Град. дјев. 8. 84. 153. птицам Ст. пис. 2, 361. 4, 434. птичицам Ст. пис. 2, 361. разблудам Град. дјев. 112. раскошам Град. дјев. 111. регулам Град. дјев. 132. рожицам Ст. пис. 2, 89. рукам Ст. пис. 4, 368. сестрам Злат. 32б. славам Гуч. 125. слугам Град. дјев. 87. службеницам Град. дјев. 87. сузам Ст. пис. 4, 316. Град. дух. 16. Злат. 21. тугам Злат. 25. тужицам Ст. пис. 2, 418. хвалам Злат. 95. шибикам Град. дјев. 182. XVII вијека: гиздам Гунд. суз. I, XXXVIII. главам Банд. 87. Андр. пут 208. гозбам Бун. 25. грешницам Андр. пут 419. дворкињицам Бун. 7. драчам Андр. пут 139. душам 340. заушницам Банд. 92. звијездам Андр. пут 182. злобам Андр. нач. 21. косам Бун. 30. крунам Андр. пут 360. молбам 223. молитвам 173. мукам Гунд. суз. II, XLVII. Андр. пут 232. наредбам 89. ногам 106. невољам Андр. дев. 107. овчицам Андр. пут 332. опекам Мик. 542. приликам Андр. дев. 115. ранам Бун. 44. раскошам Гунд. суз. II, VII. Андр. пут 83. росам Бун. 36. рукам Андр. пут 354. слугам Гунд. суз. III, LIII. стријелам Андр. пут 42. сузам Гунд. суз. III, LXXI. Бун. 17. 24. 36. Андр. дев. 73. нач. 49. тугам Андр. дев. 108. хаљинам Андр. нач. 21. хитринам Андр. пут 387. чесвинам Гунд. суз. I, IX.

Таком облику са сугласним на крају додаје се као и у дативу мн. и у другим приликама на крају *а*, и то од XV вијека: гωлнимама П. 96. ʒемлама М. 551. на крају XV и свега XVI вијека: бесидама Буд. 32. вилама Ст. пис. 2, 349. 378. 403. 405. женама Буд. 23. 83. 87. Вран. рјеч. 128. звиздама Ст. пис.

2, 377. звијездама Ст. пис. 3, 205. 416. 5, 44. змијама Ст. пис. 2, 405. јизбама Буд. 94. књигама Буд. 137. косама Ст. пис. 2, 10. 71. 5, 57. ликарнјама Буд. 35. милостињама Буд. 59. мирама Буд. 91. наредбама Буд. 132. одлукама Буд. 132. светињама Буд. 56. свићама Буд. 157. сестрама Ст. пис. 5, 147. силама Буд. 54. слугама Стар. 1, 218. стрилама Ст. пис. 2, 445. сузама Ст. пис. 2, 8. 282. 366. 437. 4, 244. 392. 393. 427. 430. 439. 443. 444. 470. 5, 76. 94. Д. Рањ. 30. Град. дјев. 157. Злат. 43. тугама Ст. пис. 2, 366. 403. 405. 4, 433. Д. Рањ. 30. Злат. 19. узама Буд. 85. уздама Ст. пис. 5, 59. химбама Буд. 91. — XVII вијека: водама Орб. 10. главама Мрн. 134. дружбама Мрн. 21. заушницама Мик. 822. кочијама Мик. 789. крајинама Мрн. 3. купама Мик. 222. мирама Мик. 175. пашама Мрн. 131. петљама Мик. 825. ружицама Мик. 572. рукама (нашима) Мрн. 134. Андр. дев. 140. свићама Мрн. 177. струњама Мик. 172. сузама Вран. жив. 41. 54. хаљинама Радн. 51. 72. химбама Мрн. 133. шакама Мик. 584.[1]

Налази се XVI вијека према основама на ǐ, али само у два примјера: петми Ст. пис. 4, 171. рукми Брн. 15. Једном има и према мушким ријечима с основом на a: ʒємлн М. 38.

III. Основе на ǐ. Наставак долази цио мн, а у основи крајње кратко ǐ слаби у словенским језицима те бива ь; тако је било и у мушких и у женских:

а) у мушких до краја XV вијека: дьньмн Стар. 4, 134. лꙋдьмн М. 44. людмн М. 46. 296. людьмн М. 211. П. 6. 91. 135. на крају XV и свега XVI вијека: људми Ст. пис. 1, 36. Н. Рањ. 30. Збор. 55. Ст. пис. 4, 234. 401. 460. Буд. 62. Злат. 23. Гуч. 122. црвми Збор. гвоздми Збор. 88б. и XVII вијека: људми Банд. 20. Каш. 83. Пос. 32.

Али од XV вијека изједначују се ове ријечи и друге с оваком основом с ријечима мушким у којих је основа на a, т. ј. долазе са *и* мјесто *ми:* гвозди Стар. 1, 223. гости Ст. пис. 1, 47. људи Ст. пис. 1, 185. Стар. 3, 251. 248. 281. Д. Рањ. 86. 119б. Хект. 30б. Вран. жив. 61. 93. Див. 33б. 38б. Орб. 281. Крн. 2б. Каш. 22. 26. Пос. 32. нокти Ст. пис. 3, 131. 456. 4, 49. 482. Крн. 22б. Мрн. 70. Пос. 19б. нохти Ст. пис. 4, 112. Вран.

[1] Кашић грам. 38 вели: vojvodami vel vojvodama.

жив. 111. Мрн. 50. пути Н. Рањ. 48. Стар. 1, 229. Банд. 40. Мрн. 72. Глав. 23. црви Ст. пис. 1, 320. — Изједначују се с њима и даље узимајући као и оне к томе промијењеном облику још једном наставак *ми*: гвоздими Стар. 1, 222. и по том крајње *и* одбацујући, и то од XVI вијека: људим Ст. пис. 5, 156. Н. Рањ. 40. Град. дјев. 118. дух. 21. путим Град. дјев. 112. Бун. 13. Андр. пут 353. црвим Андр. пут 291. к таком се облику још додаје *а* XVI и XVII вијека: људима Д. Рањ. 13. Орб. 118. ноктима Д. Рањ. 77.[1] па се *и* пред *м* може и избацити: људма Радн. 14. 30. 36. 46.

б) у женских: до краја XV вијека: ѡбьрьшьми М. 11. пѣсьми Стеф. 18. печатьми М. 357. рѣчьми М. 292. стасми М. 63. цѣвми М. 498. частьми М. 221. на крају XV и свега XVI вијека: болестми Збор. 51б. заповидми Буд. 60. звиерми Збор. 10. Ст. пис. 4, 180. крељутми Ст. пис. 1, 17. крипостми Ст. пис. 1, 165. Буд. 54. милостми Н. Рањ. 51. Гуч. 134. мисалми Ст. пис. 3, 316. печатми Стар. 3, 267. помоћми Буд. 24. прсми Ст. пис. 3, 307. 4, 320. ричми Ст. пис. 1, 43. Д. Рањ. 90. Хект. 18. ријечми Н. Рањ. 155. Збор. 34. Ст. пис. 4, 417. 481. 5, 307. Злат. 45б. Гуч. 81. свиралми Збор. 102б. свјетлостми Н. Рањ. 111б. сласми Збор. 155б. стварми Ст. пис. 1, 321. Збор. 119. Злат. 3. ћудми Брн. 61. и XVII вијека: крепостми Див. 6. крипостми Глав. 41. напастми Банд. 218. паметми Банд. 110. ријечми Див. 29. Мат. 90. ричми Банд. 50. Каш. 7. свитлостми Банд. 32. трстми Јерк. 56.

Али једнаке будући у том падежу с мушкима у којих је основа на **i** мијењају с њима и тај облик: најприје према мушкима у којих је основа на **а**: тако се јавља на крају XV и свега XVI вијека:[2] заповиди Брн. 44. кости Стар. 3, 236. крипости Стар. 1, 235. Хект. 38б. Брн. 15. Гуч. 300. 306. милости Гуч. 78. напасти Ст. пис. 5, 75. цјесни Збор. 79б. Ст. пис. 4, 448. Злат. 83. Гуч. 241. пиесми Збор. 102. ричи Зоран. 16. 27. 28. 32. 47. ствари Н. Рањ. 218. Хект. 25. Зор. 66. части Д. Рањ. IVб. Зор. 1б. Злат. 10. чељусти Злат. 68б. тако и

[1] Кашић грам. 27 вели: golubimi vel golubima vel golubi.

[2] Што има XIV вијека: печати М. 107. 229. и по том XVI вијека печати Н. Рањ. 199. може бити да је ријеч већ у мушком роду, као што и има већ XIV вијека: нашимь печатомь М. 176. тако ће бити у стаси у мом рјечнику код ријечи стась.

XVII вијека: болести Јерк. 58. изврсности Каш. 31. крипости Вран. жив. 112. Каш. 119. милости Каш. 27. Пос. 25. мисли Вран. жив. 81. Пос. 40б. напасти Орб. 81. Каш. 98. немоћи Орб. 125. области Банд. 79. писми Вран. жив. 71. погибили Радн. 46. помоћи Орб. 126. псости Вран. жив. 42. радости Каш. 79. ријечи Див. 29. ричи Вран. жив. 11. 13. 37. 42. 61. Каш. 28. 49. сатвари Вран. жив. 113. ствари Див. 6. 22б. Орб. 46. Мат. 72. Каш. 32. 76. 109. Пос. 5. 29. — Таком се облику опет додаје наставак **ми**: тако још XV вијека: **чястими** М. 317. **користими** М. 494. прсими Ст. пис. 1, 172. XVII вијека: крипостими Каш. 117. мастими Каш. 111. писними Каш. 79. — По том без крајњега *и* XVI вијека: жалостим Град. дјев. 75. крепостим Град. дјев. 55. 68. 95. милостим Град. дјев. 159. мислим Д. Рањ. 89. Град. дјев. 47. 88. 89. 98. моћим Град. дух. 17. прсим Ст. пис. 4, 320. разликостим Град. дјев. 55. ријечим Ст. пис. 4, 483. Град. дух. 47. дјев. 8. 21. 61. стварим Д. Рањ. 24б. XVII вијека: болестим Андр. пут 408. дев. 6. химбеностим Андр. пут 373. радостим 96. 373. ричим Пос. 3б. слабостим Андр. нач. 21. стварим Андр. дев. 59. хридим Бун. 16. — С доданим *а* на крају XV и XVI вијека: костима Д. Рањ. 7б. мислима Д. Рањ. 125б. остима Ст. пис. 4, 19. 20. пјеснима Д. Рањ. 118. 127. ричима Ст. пис. 1, 8. Д. Рањ. 7б. 56. ријечима Ст. пис. 5, 8. 19. Д. Рањ. 37б. Злат. 34б. стварима Д. Рањ. IXб. частима Злат. 10б. XVII вијека: болестима Орб. 66. Андр. дев. 40. Радн. 75. врстима Орб. 182. испразностима Радн. 73. крепостима Андр. пут 70. лажима Радн. 24. 40. милостима Орб. 204. Андр. дев. 14. пут 77. мислима Андр. дев. 86. напастима 52. немоћима Орб. 7. помоћима Андр. нач. 60. прсима Радн. 13. 61. радостима Андр. пут 83. ричима Вран. жив. 34. 75. 113. 114. ријечима Орб. 84. Мик. 161. 385. 442. Андр. пут 53. сатварима Вран. жив. 33. слабостима Андр. 435. химбеностима Андр. 268. частима Мик. 275. — По што је додано на крају *а*, долази и без *и* пред *м* XVII вијека: болестма Радн. 71. 73. жалостма Радн. 71. заповиједма Радн. 49. испразностма Радн. 10. јакостма Радн. 53. крипостма Радн. 71. ријечма Гунд. пс. 20. Мат. 49. 58. 59. Радн. 5. 21. 39. ричма Банд. 51. стварма Радн. 22. 30. 32.

тако на крају XV и свега XVI вијека: бесједам Ст. пис. 5, 19. Злат. 59. божицам Злат. 5. геригам Град. дјев. 37. вилам Ст. пис. 2, 68. 422. 4, 469. галијам Ст. пис. 5, 102. грлицам Ст. пис. 2, 360. 373. дивицам Ст. пис. 2, 361. дјевицам Град. дјев. 101. диклам Ст. пис. 2, 90. дјевојкам Д. Рањ. 11. добротам Град. дјев. 55. 68. душам Град. дјев. 31. 33. заклетвам Злат. 72. занчицам Град. дух 81. звиздам Ст. пис. 2, 47. 75. 235. Град. дух 15. зракам Д. Рањ. 4б. Град. дух. 25. јестојскам Град. дух 15. косицам Ст. пис. 2, 30. лукијернам Град. дјев. 177. молбам Ст. пис. 4, 417. 5, 36. Град. дух. 46. Злат. 82б. молитвам Град. дјев. 88. Гуч. 7. мукам Ст. пис. 2, 400. Град. дјев. 75. Злат. 82б. напоменам Град. дух. 1. направам Д. Рањ. VIII. наредбам Град. дјев. 123. ногам Град. дух. 32. Злат. 11б. оготам Ст. пис. 5, 254. приликам Град. дјев. 8. 84. 153. птицам Ст. пис. 2, 361. 4, 434. птичицам Ст. пис. 2, 361. разблудам Град. дјев. 112. раскошам Град. дјев. 111. регулам Град. дјев. 132. рожицам Ст. пис. 2, 89. рукам Ст. пис. 4, 368. сестрам Злат. 32б. славам Гуч. 125. слугам Град. дјев. 87. службеницам Град. дјев. 87. сузам Ст. пис. 4, 316. Град. дух. 16. Злат. 21. тугам Злат. 25. тужицам Ст. пис. 2, 418. хвалам Злат. 95. шибикам Град. дјев. 182. XVII вијека: гиздам Гунд. суз. I, XXXVIII. главам Банд. 87. Андр. пут 208. гозбам Бун. 25. грешницам Андр. пут 419. дворкињицам Бун. 7. драчам Андр. пут 139. душам 340. заушницам Банд. 92. звијездам Андр. пут 182. злобам Андр. нач. 21. косам Бун. 30. крунам Андр. пут 360. молбам 223. молитвам 173. мукам Гунд. суз. II, XLVII. Андр. пут 232. наредбам 89. ногам 106. невољам Андр. дев. 107. овчицам Андр. пут 332. опекам Мик. 542. приликам Андр. дев. 115. ранам Бун. 44. раскошам Гунд. суз. II, VII. Андр. пут 83. росам Бун. 36. рукам Андр. пут 354. слугам Гунд. суз. III, LIII. стријелам Андр. пут 42. сузам Гунд. суз. III, LXXI. Бун. 17. 24. 36. Андр. дев. 73. нач. 49. тугам Андр. дев. 108. хаљинам Андр. нач. 21. хитринам Андр. пут 387. чесвинам Гунд. суз. I, IX.

Таком облику са сугласним на крају додаје се као и у дативу мн. и у другим приликама на крају *а*, и то од XV вијека: гωлимама П. 96. ꙁемлама М. 551. на крају XV и свега XVI вијека: бесидама Буд. 32. вилама Ст. пис. 2, 349. 378. 403. 405. женама Буд. 23. 83. 87. Вран. рјеч. 128. звиздама Ст. пис.

2, 377. звијездама Ст. пис. 3, 205. 416. 5, 44. змијама Ст. пис. 2, 405. јизбама Буд. 94. књигама Буд. 137. косама Ст. пис. 2, 10. 71. 5, 57. ликарнјама Буд. 35. милостињама Буд. 59. мирама Буд. 91. наредбама Буд. 132. одлукама Буд. 132. светињама Буд. 56. свиђама Буд. 157. сестрама Ст. пис. 5, 147. силама Буд. 54. слугама Стар. 1, 218. стрилама Ст. пис. 2, 445. сузама Ст. пис. 2, 8. 282. 366. 437. 4, 244. 392. 393. 427. 430. 439. 443. 444. 470. 5, 76. 94. Д. Рањ. 30. Град. дјев. 157. Злат. 43. тугама Ст. пис. 2, 366. 403. 405. 4, 433. Д. Рањ. 30. Злат. 19. узама Буд. 85. уздама Ст. пис. 5, 59. химбама Буд. 91. — XVII вијека: водама Орб. 10. главама Мрн. 134. дружбама Мрн. 21. заушницама Мик. 822. кочијама Мик. 789. крајинама Мрн. 3. купама Мик. 222. мирама Мик. 175. пашама Мрн. 131. петљама Мик. 825. ружицама Мик. 572. рукама (нашима) Мрн. 134. Андр. дев. 140. свиђама Мрн. 177. струњама Мик. 172. сузама Вран. жив. 41. 54. хаљинама Радн. 51. 72. химбама Мрн. 133. шакама Мик. 584.[1]

Налази се XVI вијека према основама на **і**, али само у два примјера: петми Ст. пис. 4, 171. рукми Брн. 15. Једном има и према мушким ријечима с основом на **а**: **ꙁемли** М. 38.

III. Основе на **і**. Наставак долази цио **ми**, а у основи крајње кратко **і** слаби у словенским језицима те бива **ь**; тако је било и у мушких и у женских:

а) у мушких до краја XV вијека: **дьньми** Стар. 4, 134. **лудьми** М. 44. **людми** М. 46. 296. **людьми** М. 211. П. 6. 91. 135. на крају XV и свега XVI вијека: људми Ст. пис. 1, 36. Н. Рањ. 30. Збор. 55. Ст. пис. 4, 234. 401. 460. Буд. 62. Злат. 23. Гуч. 122. црвми Збор. гвоздми Збор. 88б. и XVII вијека: људми Банд. 20. Каш. 83. Пос. 32.

Али од XV вијека изједначују се ове ријечи и друге с оваком основом с ријечима мушким у којих је основа на **а**, т. ј. долазе са *и* мјесто *ми:* гвозди Стар. 1, 223. гости Ст. пис. 1, 47. људи Ст. пис. 1, 185. Стар. 3, 251. 248. 281. Д. Рањ. 86. 119б. Хект. 30б. Вран. жив. 61. 93. Див. 33б. 38б. Орб. 281. Крн. 2б. Каш. 22. 26. Пос. 32. нокти Ст. пис. 3, 131. 456. 4, 49. 482. Крн. 22б. Мрн. 70. Пос. 19б. нохти Ст. пис. 4, 112. Вран.

[1] Кашић грам. 38 вели: vojvodami vel vojvodama.

жив. 111. Мрн. 50. пути Н. Рањ. 48. Стар. 1, 229. Банд. 40. Мрн. 72. Глав. 23. црви Ст. пис. 1, 320. — Изједначују се с њима и даље узимајући као и оне к томе промијењеном облику још једном наставак *ми*: гвоздими Стар. 1, 222. и по том крајње *и* одбацујући, и то од XVI вијека: људим Ст. пис. 5, 156. Н. Рањ. 40. Град. дјев. 118. дух. 21. путим Град. дјев. 112. Бун. 13. Андр. пут 353. црвим Андр. пут 291. к таком се облику још додаје *а* XVI и XVII вијека: људима Д. Рањ. 13. Орб. 118. ноктима Д. Рањ. 77.[1] па се *и* пред *м* може и избацити: људма Радн. 14. 30. 36. 46.

б) у женских: до краја XV вијека: ѡбьрьшьми М. 11. пѣсьми Стеф. 18. печатьми М. 357. рѣчьми М. 292. стасми М. 63. цѣвми М. 498. частьми М. 221. на крају XV и свега XVI вијека: болестми Збор. 51б. заповидми Буд. 60. звиерми Збор. 10. Ст. пис. 4, 180. крељутми Ст. пис. 1, 17. крипостми Ст. пис. 1, 165. Буд. 54. милостми Н. Рањ. 51. Гуч. 134. мисалми Ст. пис. 3, 316. печатми Стар. 3, 267. помоћми Буд. 24. прсми Ст. пис. 3, 307. 4, 320. ричми Ст. пис. 1, 43. Д. Рањ. 90. Хект. 18. ријечми Н. Рањ. 155. Збор. 34. Ст. пис. 4, 417. 481. 5, 307. Злат. 45б. Гуч. 81. свиралми Збор. 102б. свјетлостми Н. Рањ. 111б. сласми Збор. 155б. стварми Ст. пис. 1, 321. Збор. 119. Злат. 3. ћудми Брн. 61. и XVII вијека: крепостми Див. 6. крипостми Глав. 41. напастми Банд. 218. паметми Банд. 110. ријечми Див. 29. Мат. 90. ричми Банд. 50. Каш. 7. свитлостми Банд. 32. трстми Јерк. 56.

Али једнаке будући у том падежу с мушкима у којих је основа на і мијењају с њима и тај облик: најприје према мушкима у којих је основа на а: тако се јавља на крају XV и свега XVI вијека:[2] заповиди Брн. 44. кости Стар. 3, 236. крипости Стар. 1, 235. Хект. 38б. Брн. 15. Гуч. 300. 306. милости Гуч. 78. напасти Ст. пис. 5, 75. пјесни Збор. 79б. Ст. пис. 4, 448. Злат. 83. Гуч. 241. пиесми Збор. 102. ричи Зоран. 16. 27. 28. 32. 47. ствари Н. Рањ. 218. Хект. 25. Зор. 66. части Д. Рањ. IVб. Зор. 16. Злат. 10. чељусти Злат. 68б. тако и

[1] Кашић грам. 27 вели: golubimi vel golubima vel golubi.

[2] Што има XIV вијека: печати М. 107. 229. и по том XVI вијека печати Н. Рањ. 199. може бити да је ријеч већ у мушком роду, као што и има већ XIV вијека: нашимь печатомь М. 176. тако ће бити у стаси у мом рјечнику код ријечи стась.

XVII вијека: болести Јерк. 58. изврсности Каш. 31. крипости Вран. жив. 112. Каш. 119. милости Каш. 27. Пос. 25. мисли Вран. жив. 81. Пос. 40б. напасти Орб. 81. Каш. 98. немоћи Орб. 125. области Банд. 79. писми Вран. жив. 71. погибили Радн. 46. помоћи Орб. 126. псости Вран. жив. 42. радости Каш. 79. ријечи Див. 29. ричи Вран. жив. 11. 13. 37. 42. 61. Каш. 28. 49. сатвари Вран. жив. 113. ствари Див. 6. 22б. Орб. 46. Мат. 72. Каш. 32. 76. 109. Пос. 5. 29. — Таком се облику опет додаје наставак **ми**: тако још XV вијека: **частими** М. 317. **користими** М. 494. прсими Ст. пис. 1, 172. XVII вијека: крипостими Каш. 117. мастими Каш. 111. писними Каш. 79. — По том без крајњега *и* XVI вијека: жалостим Град. дјев. 75. крепостим Град. дјев. 55. 68. 95. милостим Град. дјев. 159. мислим Д. Рањ. 89. Град. дјев. 47. 88. 89. 98. моћим Град. дух. 17. прсим Ст. пис. 4, 320. различностим Град. дјев. 55. ријечим Ст. пис. 4, 483. Град. дух. 47. дјев. 8. 21. 61. стварим Д. Рањ. 24б. XVII вијека: болестим Андр. пут 408. дев. 6. химбеностим Андр. пут 373. радостим 96. 373. ричим Пос. 36. слабостим Андр. нач. 21. стварим Андр. дев. 59. хридим Бун. 16. — С доданим *а* на крају XV и XVI вијека: костима Д. Рањ. 7б. мислима Д. Рањ. 125б. остима Ст. пис. 4, 19. 20. пјеснима Д. Рањ. 118. 127. ричима Ст. пис. 1, 8. Д. Рањ. 7б. 56. ријечима Ст. пис. 5, 8. 19. Д. Рањ. 37б. Злат. 34б. стварима Д. Рањ. IXб. частима Злат. 10б. XVII вијека: болестима Орб. 66. Андр. дев. 40. Радн. 75. врстима Орб. 182. испразностима Радн. 73. крепостима Андр. пут 70. лажима Радн. 24. 40. милостима Орб. 204. Андр. дев. 14. пут 77. мислима Андр. дев. 86. напастима 52. немоћима Орб. 7. помоћима Андр. нач. 60. прсима Радн. 13. 61. радостима Андр. пут 83. ричима Вран. жив. 34. 75. 113. 114. ријечима Орб. 84. Мик. 161. 385. 442. Андр. пут 53. сатварима Вран. жив. 33. слабостима Андр. 435. химбеностима Андр. 268. частима Мик. 275. — По што је додано на крају *а*, долази и без *и* пред *м* XVII вијека: болестма Радн. 71. 73. жалостма Радн. 71. заповиједма Радн. 49. испразностма Радн. 10. јакостма Радн. 53. крипостма Радн. 71. ријечма Гунд. пс. 20. Мат. 49. 58. 59. Радн. 5. 21. 39. ричма Банд. 51. стварма Радн. 22. 30. 32.

Налазе се од конца XV вијека оваке ријечи изједначене у овом падежу и са женскима у којих је основа на **а**, и то не само оне које су цијеле прелазиле онамо као: гуслами Зоран. 22. писнами Банд. 82. него и друге: прсами Ст. пис. 1, 14. пестами Мик. 17. ричами Мрн. 91. 136.[1] и са *а* мјесто крајњега *и* као и у ријечи међу које су прешле: XVI вијека: ричама Стар. 1, 222. Буд. 17. 24. 25. 30. 58. 67. 84. стварама Буд. 116. 129. тварама Буд. 4. и XVII вијека: ричама Мрн. 12. 133. 138.

Што на једном мјесту има: niedniemą krjepostiu Гуч. 5. биће гријешком u мјесто n а то мјесто m.

IV. С основом на сугласно. Од таких основа нема овога падежа ни у староме словенском језику, него ријечи с таком основом прелазе међу друге:

А. Мушке ријечи прелазе међу мушке с основом на **ĭ**, те имају овај падеж као оне: камєнь-ми у старом словенском језику, а у српском како су ријечи мушке с основом на **ĭ** прешле међу мушке с основом на **а**, прешле су с њима и ове: тако XV вијека: сь четири камєни Пб. 56. М. 386. XVI вијека: камени Ст. пис. 3, 75. Хект. 25б. пламени Злат. 20б. 86б. и у њих се таком облику на ново додавао наставак *ми*: XVII вијека: пламеними Каш. 79. тада се крајње *и* одбацивало и додавало *а*: каменима Гунд. пс. 42. тако прелазећи онамо и одбацивале су у основи крајње сугласно и пред њим самогласно: плами Ст. пис. 2,505. Гунд. суз. III, XXX. и тада им се на ново додавао наставак *ми*, од кога се крајње *и* одбацивало: пламим Град. дух. 82. прамим Бун. 26. а тада се додавало *а*: прамима Бун. 27. како су ријечи с основом на **а** прелазиле у овом пад. међу ријечи с основом **ĭ**, тако ријеч *јелен*, којој се основа свршује на сугласно, али која је и у номинат. јед. још у старом словенском језику прелазила међу ријечи с основом **ĭ**, прешавши оданде међу мушке с основом на **а**, имала је у овом падежу као многе између њих опет према ријечима с основом на **ĭ** XVII вијека: јелинми Банд. 215.

Б. Ријечи средњега рода прелазе међу средње с основом на **а**; по томе је било и у нас кроза све вријеме: бри-

[1] Кашић грам. 41 вели: sladostami vel sladostima vel sladosti.

мени Радн. 49. времени Мрн. 139. имени М. 192. 219. дѣлесы Стар. 4, 131. небеси Стеф. 1. Ст. пис. 2, 463. 3, 354. 363. 375. 415. 5, 298. Гуч. 11. Чубр. 14. Орб. 227. словеси Сав. 4. М. 128. телеси Ст. пис. 3, 105. 268. 354. 377. Орб. 118. тилеси Мрн. 48. чудеси М. 133. Ст. пис. 2, 111. Гуч. 291. Вран. жив. 6. Пос. 5б. — Како су средње ријечи с основом на **а** прелазиле у овом пад. међу ријечи с основом на **і**, с њима су прелазиле и ове, те је било XVI и XVII вијека: телесми Збор. 55б. чудесми Каш. 32. 117. — И у тијех се ријечи правоме инструменталу мн., који су имале према основама на **а**, додавао још једном наставак **ми**, од кога је отпадало крајње самогласно: XVI и XVII вијека: чудесим Град. дјев. 148. Андр. нач. 39. пут 173. имении Андр. пут 415. а таком се облику додавало *а* XVII вијека: именима Мик. грам. 4. колесима Мрн. 63. телесима Орб. 249.[1] — Неке прелазећи међу ријечи с основом на **а** могле су и одбацити у основи крајње сугласно и пред њим самогласно: тако од краја XV вијека: коли Н. Рањ. 60б. Гуч. 238. Злат. 176. Вран. жив. 13. неби Ст. пис. 5, 300. (испореди стр. 43-44). слови Ст. пис. 2, 92. Хект. 18. Вран. жив. 18. Див. XIб. Каш. 7. тили Ст. пис. 1, 117. — Таком се облику наново додавао наставак *ми*, од кога је крајње *и* отпадало: колим Град. дјев. 183. Мик. 789. словим Ђам. 15. Андр. нач. 38. чудим Андр. пут 182. тада му се додавало *а*: словима Ђам. 1. 3. Мик. предгов. Како су ријечи с основом на **а** имале овај пад. и према ријечима с основом на **і**, тако су с њима имале и ове с основом овако окрњеном: словми Н. Рањ. 105. Банд. 170. — Како су средње ријечи с основом на **а** имале кад кад овај падеж према женским ријечима с основом на **а**, тако се налази и у овијех: колами Ст. пис. 1, 23.

В. Женске су једне прелазиле међу ријечи с основом **і**, а како су ријечи с основом на **і** промијениле тај падеж према мушкима с основом на **а**, тако је било и у овијех: крви Ст. пис. 5, 152. а с њима су и на ново узеле наставак *ми*, од кога је крајње *и* отпадало па се додавало *а*: XVII вијека: кћерима Андр. пут 45. и избацивши *и*: кћерма Радн. 81. — Друге су ријечи а с њима и та прешле међу женске ријечи

[1] Кашић грам. 33 вели: vrimeni vel vrimenima.

с основом на **а**: матерами Див. 38б. **црьквами** Зак. 31. Ст. пис. 4, 437. Гуч. 35. и одбацивши крајње *и*: кћерам Град. дјев. 74.

ЛОКАТИВ МНОЖИНЕ.

Наставак је **su**, од кога се у словенским језицима **s** мијења на **х**, а **u** слаби у **ъ**, те постаје **хъ**.

I. Основе на **u**. Крајње **u** у основи слаби у словенским језицима у **ъ**: тако је у старом словенском **сынъ-хъ**; али су се још у старом словенском језику ријечи с таком основом помијешале с онима у којих је основа на **а**, те имају у том падежу и као оне, а у српском и немају другачије него као ријечи с основом на **а**. Види под II. А. 1. 2.

II. Основе на **а**:

А. У мушких је и у средњих ријечи било двојако:

1. У основа на чисто **а** крајње је кратко **а** гласило у словенским језицима *о* као и у дативу мн., те је наставак **хъ** приступао к тому гласу: тако је било и у нашем језику: у мушких ријечи: **трьгохь** М. 52. **нишкохь** М. 332. 568. **свещенноиноковохь** М. 332. 543. Стар. 4, 233. **облаковохь** М. 332. **одрохь** Стар. 4, 76. у средњих: **селохь** Зак. 30. тако у средњих још на крају XV и XVI вијека: вратох Ст. пис. 1, 28. 35. 50. Зор. 68. и XVII вијека: устох Див. 13. тлох Јерк. 63. — Тако су имале и ријечи с основом на **u** помијешавши се с овима: **домохь** Сав. стар. 4, 231. М. 65. — Како се види, то је било веома ријетко, нити се могло одржати уз други начин:

2. Основа на чисто **а** и на **ја** добива до крајњега краткога **а** глас **i**, па се та два гласа у словенским језицима слијевају у **ѣ** (које је у српском језику гласило како је поменуто код локатива јед.), пред којим се гласови *г*, *к*, *х* мијењају у *з*, *ц*, *с*, и које у основа на **ја** предњега гласа ради прелази у *и*:

а) с основом на чисто **а**: до краја XV вијека у мушких ријечи: **бѣлѣзѣхь** М. 217. **белѣзїехь** М. 532. brevelezih М. 279. **винограднхь** П. 24. **воинницѣхь** М. 15. **врьсѣхь** П. 149. **граднхь** М. 328. **градехь** М. 418. **дворнхь** М. 220. **дльзѣхь** П. 118. Пб. 48. **долѣхь** Пб. 20. **дукатиехь** М. 403. **законехь** М. 38. 288. П. 12. 23. 26. 62. 95. **законѣхь** М. 187. 188. **законнхь** М. 221. 236. **законюхь** П. 5.

ꙁакониѥхь М. 489. ꙁаконехь Пб. 120. ꙁаписехь М. 307. 314. 422. П. 161. ꙁаписехь М. 307. 382. 389. 412. ꙁаписиѥхь М. 460. ꙁаписихь М. 393. листихь М. 242. листехь Пб. 41. листѣхь М. 300. листихь М. 305. листиехь М. 413. млинехь М. 38. народехь П. 140. ѡбѣтниѥхь М. 459. отоцехь М. 523. Парницѣхь М. 6. покладѣехь М. 404. покладехь М. 404. послѣхь М. 54. послиехь М. 323. послехь М. 295. помснехь М. 425. сидехь М. 372. тетраꙁиехь Пб. 93. трьꙁѣхь П. 160. ѕвѣтехь М. 188. П. 110. ѕвѣтихь М. 221. ѕꙁмѣхь М. 7. хрисокоуlѣхь М. 63. уловѣцѣхь П. 163. — у средњих: вратехь М. 37. Дрѣвѣхь П. 58. дрѣвиехь М. 339. дѣлиехь М. 324. писмѣхь М. 217. селѣхь М. 37. П. 32. селихь М. 249. оустѣхь М. 9. чедихь М. 260. чедиехь М. 342. 371. чедехь М. 534. — На крају XV и свега XVI вијека: у мушких: апостолијех[1] Град. дјев. 69. биљезијех Д. Рањ. 59б. Злат. 37. Бнецијех Ст. пис. 5, 322. Злат. I. боцих Ст. пис. 1, 152. глибијех Ст. пис. 3, 468. гријесијех Н. Рањ. 75б. Ст. пис. 3, 431. 4, 358. 5, 35. 114. Гуч. 11. дарнехь Збор. 166б. Гуч. 134. дарих Град. дух. 15. дворијех Ст. пис. 4, 7. законијех Н. Рањ. 198б. зборијех Град. дјев. 126. зборих Злат. 22б. зглобијех Ст. пис. 4, 17. зламених Н. Рањ 144. зубијех Ст. пис. 3, 94. јевицијех Д. Рањ. VII. лијецијех Д. Рањ. 8б. листијех Д. Рањ. 162б. Гуч. 74. лузих Ст. пис. 2, 434. Злат. 37. лузијех Ст. пис. 4, 285. мирijех Град. дјев. 166. народих Н. Рањ. 162б. науцих Буд. 89. облацијех Збор. 35. Ст. пис. 3, 78. оборијех Ст. пис. 4, 291. оковијех Ст. пис. 3, 100. послих Зор. 27. послијех Град. дјев. 51. постијех Град. дјев. 182. празијех (праг) Н. Рањ. 194. пророцијех Н. Рањ. 20. пророцих Град. дух. 79. родих Н. Рањ. 143б. сних Брн. 69. снопијех Ст. пис. 3, 445. станијех Ст. пис. 3, 11. тестаментих Буд. 80. трудијех Град. дјев. 182. уздасијех Град. дух. 14. чавлијех Ст. пис. 5, 140. тако и у ријечи с основом на u: домих Стар. 3, 236. — у средњих: брдијех Ст. пис. 4, 262. вратих Ст. пис. 1, 40. Злат 30б. вратијех Збор. 1. Ст. пис. 4, 201. 5, 133. Град. дјев. 48. Злат. 26. дјелијех Н. Рањ. 21б. Ст. пис. 5, 12. Град. дјев. 69. Злат. 52б. Гуч. 164. дјелих Град. дух. 58. делих Буд. 59. дилих Брн. 19б. добријех Гуч. 125.

[1] И XVI се вијека пише *ије* највише тако да се може читати и само *је*.

кољеницјех Н. Рањ. 93. Збор. 9. Град. дјев. 157. Гуч. 96. либријех Град. дјев. 8. мистих Буд. 137. њедријех Ст. пис. 4, 283. Злат. 47б. писмијех Н. Рањ. 20. Збор. 68. Ст. пис. 5, 121. Гуч. 262. ребријех Ст. пис. 4, 168. стадијех Ст. пис. 3, 9. 5, 215. устијех Н. Рањ. 16б. Град. дјев. 30. Злат. 47б. Гуч. 216. устих Н. Рањ. 101. Ст. пис. 4, 422. челих Н. Рањ. 24. челијех Град. дјев. 169. — XVII вијека: у мушких: гријесијех Гунд. пс. 18. зглобих Каш. 46. народих Банд. 2. пителих Банд. 249. послијех Мик. 826. послих Каш. III6. прозоријех Мик. 764. пророцих Банд. 18. Каш. 5. салмијех Орб. 56. салмих Банд. 23. трудих Банд. 25. уздасијех Гунд. пс. 23. чланих Мик. 44. чланцијех Мик. грам. 3. — у средњих: вратих Гунд. суз. I, LXIV. дјелијех Орб. 7. 234. дјелих Гунд. пс. 42. дилих Банд. 11. мјестијех Орб. 161. Мат. 14. мистих Банд. 37. Каш. 51. отајствих Банд. 8. селијех Мик. 591. селих Мик. 461. устијех Мик. 250. челих Банд. 14.

Једном без промјене гутурала XVII вијека: грихих Глав. 14. Види о том код номинатива мн. и инструментала мн.

б) с основом на ја: до краја XV вијека у мушких ријечи: коннхь М. 191. Истинникнхь М. 96. трьговцнхь М. 174. царнхь М. 171. 205. 266. — у средњих: Градницнхь М. 494. — На крају XV и XVI вијека: у мушких: крајих Д. Рањ. IX6. коњих Ст. пис. 1, 11. венцих Злат. 37б. пастирих Зор. 10. — у средњих: дупљих Ст. пис. 4, 280. пољих Ст. пис. 2, 159. 361. Зор. 36б. зламењих Буд. 54. официјих Буд. 121. писањих Буд. 54. плећих Зор. 70. посветилиштих Н. Рањ. 17. срцих Н. Рањ. 163б. срдачцих Зор. предгов. — XVII вијека: у мушких: коњих Мрн. 45. крижих Каш. 71. меаших Банд. 14. удорцих Банд. 25. — у средњих: милосрдјих Банд. 42. весељих Каш. 119. пољих Банд. 221. Каш 40. зламенјих Банд. 158. мученјих Каш. 51. тугованјих Каш. 104. 119. лицих Каш 51. срдцих Банд. 25. срцих Каш. 29. посветилиштих Банд. 5. прибивалиштих Банд. 177. трговиштих Банд. 44.

У адјектива је било као у супстантива за мушки и средњи род: краλєвѣхь М. 147. али од XIV вијека долази прономинални облик једнак с овијем замјењујући сложени, те ће се споменути међу сложенијем облицима.

Из других падежа, у које је од ријечи с основом на u прешло њихово *ов* и к ријечима с основом на a, прешло им

је и у овај падеж, и то мушкима с основом на чисто а, али истом од XIV вијека: тако имамо до краја XV вијека: гласовѣхъ П. 25. градовѣхь М. 119. градовехь М. 208. 271. 410. П. 81. 96. днєловихь Пб. 91. листовєхь М. 285. сидовнєхь М. 372. 403. 425. сидовєхь М. 407. 411. Пб. 99. трьговєхь М. 271. 435. трьговѣхь М. 271. на крају XV и свега XVI вијека: валовијех Ст. пис. 3, 288. врановијех Град. дјев. 146. градовијех Н. Рањ. 41. Збор. 53б. Д. Рањ. VII. гробовијех Н. Рањ. 226. луговијех Збор 43б. постовијех Гуч. 164. XVII вијека: гробовијех Орб. 124. градовијех Орб. 20. даровијех Орб. 24. дарових Банд. 5. — Од ријечи с основом на а прешло је опет ово *ов* у овом падежу и к ријечима с основом на u: тако XVI вијека: домовијех Н. Рањ. 14. синовијех Гуч. 145.

Ријечи с основом на ја прелазе међу оне с основом на чисто а, али између многих примјера мало је поузданијех: поуздани су XV вијека: динарнєхь М. 403. поклисарнєхь М. 323. 403. 508. 509. ѡботцѣєхь М. 425. непоуздани су у којих је на крају ѣхь, јер ѣ може бити да је само написано мјесто и: тако има још XIV вијека: динарѣхь П. 20. XV вијека: поклисарѣхь Пб. 85. М. 429. 491. 506. непоуздани су такођер у којих је на крају єхь, јер є може бити не само по источном говору мјесто ѣ и по јужном само написано мјесто *је*, него може бити и право є према ријечима које ће се споменути ниже: тако има XV вијека: монастнрєхь М. 533. поклисарєхь Пб. 115. М. 324. 420. Ѹлнщрєхь М. 228. Павловцєхь Пб. 82. трьговцєхь М. 363. 411. пєнєѕєхь Пб. 113. поулиѕєхь П. 96. XVI вијека са свијем су поуздани правописа ради примјери јужнога говора: перивојијех[1] Гуч. 21. научитељијех Град. дјев. 161. коњијех Збор. 76. глезњијех Ст. пис. 3, 99. вијенцијех Ст. пис. 5, 174. мударцијех Збор. 8. пјешцијех Збор. 49. манастиријех Град. дјев. 126. 138. манастијеријех Гуч. 35. тако и у средњих XVI вијека: пољијех Збор. 43б. Ст. пис. 4, 467. прибивалиштијех Гуч. 126. срцијех Збор. 117. Град. дјев. 109. XVII вијека: oћyћeнијех Орб. 187. тако би могло бити XV вијека: скровнщѣхь М. 300. али може бити да је ѣ само написано мјесто *и*. Будући да у западном

[1] И у таким се примјерима *ије* пише тако да се може читати и само *је*.

говору ѣ гласи *и*, за то сви примјери наведени напријед за мушке и средње ријечи с основом на *ја* од краја XV до краја XVII вијека може бити да само за то онако гласе што су по западном говору, те могу припадати овамо, а јамачно ће тако бити и XV вијека: поклисарихь М. 397. 441. 503.

Како су неке ријечи с основом на **ја** у другим падежима прелазиле међу оне с основом на **і**, тако су прелазиле и у овом, те имају као оне, и то од XIV вијека: конєхь М. 63. XV вијека мѫжєхь Пб. 93. а како су у другим падежима уз ријечи с основом на **ја** пристале и многе с основом на чисто **а**, јамачно су тако пристале и у овом падежу, и тако ће бити још XIV вијека у споменику у ком се добро разликује ѣ и є: градокєхь М. 157. трьговєхь М. 157. а таки ће јамачно бити и многи између примјера наведених напријед, у којима је є мјесто ѣ, као још XIII вијека млинєхь М. 38. али писма ради нијесу поуздани; али се поуздано показује ово прелажење XVI вијека у књигама које су писане латинским словима: тако има тога вијека у ријечи с основом на **ја** и на чисто **а**: варошех Буд. 151. версех Буд. 101. владаоцех Н. Рањ. 29. дарех Н. Рањ. 17. Град. дух. 36. законех Буд. 117. 137. затворех Буд. 142. кипех Буд. 149. казех (casus) Буд. 153. мјесецех Н. Рањ. 107б. народех Н. Рањ. 13б. 20. 181б. начинех Буд. 52. пјенезех Д. Рањ. Vб. послех Буд. 124. постех Н. Рањ. 41. редех Буд. 85. снех Н. Рањ. 20б. 29. танцех Ст. пис. 2, 65. 515. трудех Н. Рањ. 41. узмех Буд. 19. шаптех Злат. 86б. из XVII вијека нађох само: постех Банд. 25. — за мушкима су тако прелазиле и средње: XIV вијека: оуложищєхь Шаф. pam. 1873. 101. XV вијека: ʒимиштєхь П. 82. скровищєхь М. 281. 337. 346. тако ће јамачно бити истога времена (ако би се правописа ради и могло сумњати): дѣлєхь П. 45. 46. 54. 151. 173. мѣстєхь П. 11. 12. 37. 37. 96. 146. поуздано је опет у књигама које су писане латинским словима XVI вијека: бенефицијех Буд. 85. њедрех Злат. 50б. официјех Буд. 146. прибивалиштех Н. Рањ. 143б. срцех Н. Рањ. 23. 143. 145. 150б. 165б. 166б. 190. устех Д. Рањ. 63. 82. 106. 122. числех Буд. 101. тако XVI и XVII вијека и тлех Ст. пис. 3, 24. 309. 313. 321. 338. 345. 4, 170. 476. 5, 131. 138. 146. Збор. 77б. 82б. 95б. Град. дјев. 132. Злат. 81. Банд. 166. Гунд. суз. II, XXXIV.

III, LXXXV. Мрн. 80. Каш. 40. 94. Јерк. 45[1] тако би могло бити и пољех Н. Рањ. 192. Ст. пис. 2, 386. прибивањех Н. Рањ. 162б. чињенјех Д. Рањ. IVб. али се завршетак може читати и *ијех*.

Ријечи које постају наставком *ин* и *јанин* одбацујући у множини *ин* добивају основу на сугласно: тада се у овом падежу глас *н* на крају основе изједначује с гласом *х* од наставка и постаје *х*, па се једно од два *х* избацује: тако је било још XIV и XV вијека: **Висоухахъ** Пб. 89. **грагахъ** Пб. 93. **Дѣухахъ** М. 96. **Деухахъ** М. 567. **Ȥабора́хъ** М. 220. **Комарахъ** М. 97. **Папраквахъ** М. 96. **Хращахъ** М. 568. тако по свој прилици и **Тѹрахъ** М. 249. — Али како су ријечи с основом на сугласно прелазиле у овом падежу међу оне с основом на **і**, прелазиле су и ове, па су имале овај падеж и онако као ријечи с основом на **і** (види под III); тако би могло бити што се находи до краја XV вијека: **арьбанасехъ** М. 363. **властелехъ** М. 306. 487. 516. 535. **Горуанехъ** М. 415. **грагянехъ** П. 163. **дубровуанехъ** М. 31. **кранманехъ** М. 21. **поганехъ** П. 140. **страцинехъ** П. 140. **хрьватехъ** П. 96. али ти примјери нијесу поуздани, јер у њима може бити да **є** стоји мјесто **ѣ** те иду међу примјере који ће се одмах споменути; поуздано је: **срьблѥхъ** М. 140. 354. 435. П. 153. **срьблехъ** М. 363. јер кад би било с основом на **а**, било би **и** мјесто **є** ради предњега гласа; а како су у српском језику ријечи с основом на **і** прешле у овом падежу међу оне с основом на **а**, с њима су онамо прешле и ове: по томе имамо од XIII вијека: **властелѣхъ** М. 15. 157. **властелихъ** М. 441. 447. **властелнехъ** М. 508. 509. **властелѥхъ** Пб. 115. **дубровуанѣхъ** П. 94. **дубровуанѥхъ** Пб. 110. **турцѣхъ** П. 113. и послије: крстјанијех (**крстиѥхъ**) Мат. 6. тако и према основама на **ја**: **срьблихъ** М. 118. 206. 209. 268. и послије: јудијих Банд. 25. таки могу бити и они мало час споменути примјери са **-ехъ**, за које рекох да су непоуздани.

Од почетка XVII вијека кад је *х* већ било ослабило долази и локат мн. без њега: у мушких: гриесие Пос. 35. дворовије Радн. 63. Млетцие Див. XIб. — у средњих: на врати Мик. 790. диелие Див. 8б. 34б. добрие Див. 26б. достојан-

[1] Пошљедњи писац има једном локатив јед. тлеху Јерк. 63. као да би ном. био тлех.

ствије Радн. 44. дупљије Радн. 64. леди Радн. 51. поштени, непоштењи Радн. 29. срцие Див. 38. устије Пос. 6. Радн. 43.

Средње су ријечи прелазиле кад кад у овом падежу међу женске с основом на **а** (испореди дат. и инстр. мн.): тако још XIII вијека у ријечи која је између ријечи с основом на сугласно прешла овамо: **телахъ** М. 37. XIV вијека **сьздаништахъ** М. 79. **ꙁаписаниꙗхъ** М. 169. XV вијека: **владаньѣахъ** М. 378. **писаньѣахъ** М. 288. **писаниꙗхъ** М. 300. П. 122. **писаниꙗхъ** М. 343. **пристаништахъ** П. 149. **солилахъ** М. 529. XVI вијека: срцах Стар. 1, 225. водокрштах Гуч. 62. XVII вијека: брдах Мик. 114. водокрштах Банд. 20. ледиах Див. 25б. 36. **пристꙋпаниꙗхъ** Мат. 30. **оупадалиштахъ** Мат. 16.

Кад су ријечи с основом на **а** и на **ја** имале генитив мн. према ријечима с основом на **і**, па им се од тога падежа разликовао локатив мн. само крајњим **х** у западном говору, те им је локатив долазио мјесто генитива (види ген. мн. напријед стр. 74. 75), тада им је и таки генитив долазио мјесто локатива, и то у писаца за које се не може рећи да су изостављали *х* не говорећи га: тако у мушких ријечи XVI вијека: листи Буд. 124. поових начини Буд. 158. чини Буд. 121. 146. члани Буд. 52. русази Стар. 1, 218. по оних чавли Стар. 4, 113. XVII вијека: вали Вран. жив. 22. гради Вран. жив. 77. греби Вран. жив. 17. у својих двори Вран. жив. 7. 11. по својих светих евангелисти Вран. жив. 16. жиљи Вран. жив. 19. у осталих науци Вран. жив. 8. по његових честих уздисаји Вран. жив. 34. тако гроби Банд. 269. премда тај писац није са свијем поуздан у писању слова *х*.[1] — у средњих: XVI вијека: у свих својих деанји Буд. 93. у деанји црквених Буд. 123. у светих дилованји Буд. 159. у тацих дели Буд. 90. у оних дугованји Буд. 125. у исповеданји велицих Буд. 46. у тих светих мисти Буд. 57. и њихових мисти Буд. 78. у обранји Буд. 144. у велицих пригришенји Буд. 48. у очитих проклетстви Буд. 49. сели Буд. 151. у срци њихових Буд. 35. на коли Стар. 3, 307. у светих дили Брн. 15б. у добрих дили Брн. 18б. 24б. у худих дили Брн. 71. XVII вијека: по обћенитих мисти Вран. жив. 114. у усти Вран. жив. 32. по

[1] Кашић грам 28 вели: vitrih vel vitri.

твојих усти Вран. жив. 21. у свих дили Крн. 9б. — уз оваки генитив на *и* налази се и прави мјесто локатива XVII вијека у мушких: у ових валов Јерк. 82. (види и код женских ријечи с основом на а). — Што XVI вијека има у слику: у јадови Ст. пис. 2, 417. на врати Ст. пис. 4, 191. 207. по сели Ст. пис. 4, 292. ту је јамачно само слика ради изостављено правом локативу *х*.[1]

Налази се локат. мјесто инструментала, али врло ријетко: тако још XIII вијека: **мегꙋ кранианехь и мегꙋ дꙋбровчанехь** М. 31. XV вијека: над глезњијех Ст. пис. 3, 99. за својих родитељих Брн. 9.

Како је од давна долазио кад кад локат. мјесто инструментала, како се локат. замијењени генитивом на *и* изједначивао с инструменталом, како се и изгубивши крајње *х* изједначивао у западном говору с инструменталом, и како је у једнини био изједначен с дативом, с тога се XVII вијека изједначи с инструменталом, какав је тада био, и у томе што му се дода његово *м* а тијем се изједначи и с дативом мн., какав је тада у велике био: у мушких: градовим Ђам. 2б. гријесим Андр. дев. 88. 130. пут 22. 223. 318. дарим Андр. дев. 13. 15. 37. нач. 45. пут 72. 282. јадим Андр. пут 271. законим 208. казим Ђам. 25. мирисим Андр. пут 350. науцим Ђам. 6б. облацим Андр. нач. 10. разговорим Андр. дев. 129. пут 307. сакраментим Андр. пут 96. 359. судим 229. трудим 373. часим 102. — у средњих: вратим Андр. нач. 55. дјелим Андр. пут 55. 105. дев. 159. добрим Андр. дев. 60. 176. мјестим Ђам. 2б. Андр. нач. 3. надахнутим Андр. дев. 45. наслађеним Андр. пут 232. прогоњеним 198. у овијем размишљаним Андр. дев. 129. Кад облик тако доби на крају *м*, још му се дода на крају *а* као у дат. и инстр.: у мушких: вјетрима Андр. пут 165. напредцима 96. перивојима Радн. 2. послима Андр. дев. III. пословима Радн. II. 2. разговорима Андр. пут 344. у средњих: дјелима Андр. пут 96. 107. 143. добрима 257. либрима Ђам. 4б. морима Андр. пут 293. наслађењима Радн. 2. отајствима Андр. пут 387. пољима Радн. 2. поштењима Радн. 6. смиловањима

[1] У примјеру: при ловци и хрти Ст. пис. 4, 350. биће *при* погрјешка мјесто *прид*.

Андр. пут 61. устима 74. 292. — По што се тако додало *а*, долази и без *и* пред *м:* ћуђеньма.

У средњих и кад им је тај облик према женскима с основом на **а** (види напријед стр. 136) налази се као и у женских у овом падежу на исти начин додан на крају наставак од инструментала мн. цио: у богатствами Радн. 6 и окрњен али с доданим *а*: у добрама земаљским Радн. 1.

Б. У женских: у основи је на крају а дуго, те у словенским језицима бива кратко; до њега долази наставак: до краја XV вијека: гѡлнихь П. 96. Конавлахь М. 229. 298. 301. 370. рѹкахь М. 369. рибахь П. 20. слободахь М. 410. слѹгахь Пб. 110. слободнихь М. 411. — На крају XV и свега XVI вијека: бесједах Гуч. 107. водах Н. Рањ. 88. Ст. пис. 5, 47. дубравах Ст. пис. 3, 245. дупљах Ст. пис. 3, 100. горах Н. Рањ. 42. Злат. 13б. жељах Ст. пис. 2, 17. женах Град. дјев. 93. Злат. 29. жилах Ст. пис. 3, 358. забавах Злат. 37б. звијездах Н. Рањ. 13. Злат. 92б згодах Злат. 21. злобах Ст. пис. 3, 440. Гуч. 107. зраках Град. дух. 69. играх Злат. 2б. књигах Ст. пис. 5, 312. Буд. 124. Гуч. 18. Конавлах Ст. пис. 5, 332. косах Збор. 6. куках Ст. пис. 3, 445. куђах Град. дјев. 87. Злат. 37. молитвах Град. дјев. 7. Гуч. 12. мрвах Ст. пис. 3, 391. муках Ст. пис. 3, 80. 5, 150. Злат. 42б. Гуч. 95. невољах Н. Рањ. 41. Град. дјев. 181. Гуч. 125. његах Д. Рањ. 129. Гуч. 146. палицах Ст. пис. 5, 231. потребах Град. дух. 53. Гуч. 4. правдах Н. Рањ. 39. приварах Злат. 35. приликах Град. дух. 74. Гуч. 143. ранах Н. Рањ. 34б. Град. дјев. 182. раскошах Ст. пис. 1, 112. руках Н. Рањ. 41б. Ст. пис. 2, 265. Град. дјев. 127. Хект. 25б. Зор. 38. Злат. 2б. русаљах Гуч. 69. сањах Зор. 16. Буд. 54. свадах Н. Рањ. 39. сестрах Град. дјев. 152. слугах Град. дјев. 165. стијенах Ст. пис. 3, 15. 4, 264. странах Ст. пис. 2, 59. Д. Рањ. IV. Злат. 5б. стријелах Н. Рањ. 209. сузах Ст. пис. 3, 76. Град. дух. 4. Злат. 5. супротивах Град. дух. 44. таштинах Град. дух. 17. тминах Д. Рањ. 7. трјесках Ст. пис. 4, 444. тугах Ст. пис. 5, 11. Д. Рањ. 45б. Град. дјев. 182. Злат. 4б. Гуч. 125. тужбах Ст. пис. 3, 445. улицах Н. Рањ. 41. Чубр. 11. узах Ст. пис. 1, 21. хаљинах Град. дјев. 142. хвалах Гуч. 133. — XVII вијека: вечерах Банд. 44. годинах Мик. 768. горах Каш. 40. долинах Орб. 55.

душах Орб. 172. женах Мик. 223. звиздах Банд. 1. земљах Мик. 132. књигах Див. 6. Банд. 8. Јерк. 9. Мик. 191. молитвах Вран. жив. 4. Орб. 134. Каш. 2. муках Див. 30. Орб. 132. Банд. 45. невољах Гунд. суз. III, XI. ногах Мик. 287. планинах Мик. 114. погибијах Каш. 114. постељах Банд. 1. руках Орб. 85. Гунд. суз. I, XXXI. Мик. 728. светковинах Банд. III. скупштинах Банд. 13. сликах Каш. 5. стопах Мик. 80. странах Орб. 116. сузах Гунд. суз. I, I. Бун. 21. таштинах Орб. 45. тугах Банд. 25. узах Банд. 2. устнах Банд. 228. хвалах Гунд. суз. III, XXXV.

XVII вијека кад је *х* било ослабило долази овај падеж и без њега: вода Радн. 61. књига Пос. 4. Радн. 22. кућа Радн. 65. невоља Радн. 27. нечистоћа Пос. 5. срамота Радн. 4. туга Радн. 3. 26.

Налази се једном мјесто овога падежа датив још XVI вијека: у протившћинам Брн. 15. Али по што је *х* ослабило и отпало, а у других се ријечи овај падеж изједначио с инструменталом, изједначи се и у овијех узевши онаки какав бјеше без *х* наставак од инструментала цијели *ми* или окрњени као што и у њега бјеше *м*, и то узе мах у другој половини XVII вијека: водам Андр. нач. 9. пут. 293. гнусобам Андр. пут. 403. гозбам Андр. пут 232. дубинам Андр. пут 272. душам Андр. дев. V. забавам Андр. пут 344. згодам Андр. пут 58. молбам Андр. пут 156. молитвам Андр. дев. VI. мукам Андр. пут 13. невољам Андр. пут 101. ногам Андр. дев. 65. одлукам Андр. пут 96. потребам дев. 75. приликам Андр. пут. 375. пучинам Андр. пут 272. ранам Андр. пут 198. раскошам Андр. дев. 25. рукам Андр. пут 39. славам Андр. пут 344. сликам Андр. пут 383. слугам Андр. пут 10. сумњам Андр. пут 153. супротивам Андр. дев. 98. таштинам Андр. дев. 17. тминам Андр. пут 75. тугам Андр. дев. 5. урам Андр. дев. 101. хитринам Андр. пут 41. превљам Андр. пут 299. — много рјеђе с цијелијем *ми:* на твојијем рукама Андр. пут 154. по разлицијем странами Андр. пут 346. у хваламн Андр. пут 344. у племенштинами Радн. 2. у хаљинами Радн. 72.

У овом су падежу прелазиле неке ријечи међу оне с основом **i**, али врло ријетко: ꙁємлєхь М. 37. 253. и XVI вијека: тмех Н. Рањ. 22б. 209. тако једном у слику и јамачно само слика ради:

пјесанцех Ст. пис. 2, 65. — прелазиле су и међу мушке с основом на **а** такођер у слику: цистих Ст. пис. 1, 57.

Мјесто овога падежа долази генитив мн., али врло ријетко, јамачно уз ријечи мушке и средње које су у генит. мн. имале на крају *и*, те им је таки генит. мн. долазио и мјесто локатива (види напријед стр. 136): XVI вијека: у књиг Ст. пис. 5, 9. по разликих држав Зор. 57б.

Да је овај падеж долазио кад кад мјесто генитива мн., споменуто је код генитив мн.

У адјектива је било као у супстантива: **господьнахь** М. 9. **господьнихь** Стеф. 9. **ѡзлащенахь** М. 140. али не сеже преко XIV вијека, него се замјењује сложенијем обликом, који се опет замјењује прономиналнијем, како ће се поменути међу прономиналним облицима.

III. Основе на **і**. Крајње кратко **і** у основи гласи у словенским језицима *е*,[1] ка којему приступа наставак **хъ** у мушких и у женских ријечи:

а) у мушких: до краја XV вијека: **дьнехь** П. 32. 45. **людехь** М. 13. 217. 387. 411. 443. П. 85. 163. **нокьтехь** Стар. 4, 74. **пѫтехь** М. 37. П. 124. на крају XV и свега XVI вијека: људех Ст. пис. 1, 303. 2, 337. 5, 6. Збор. 24б. Град. дјев. 12. Зор. 41б. ноктех Ст. пис. 2, 27. 104. путех Н. Рањ. 35. 79. Злат. 63. 79. XVII вијека: људех Банд. 279. Мат. 94.

б) у женских: до краја XV вијека: **бранехь** Стеф. 15. **длanехь** Стар. 4, 234. **заповѣдехь** М. 9. **милостехь** М. 101. **моћехь** М. 176. 183. 248. **напастехь** М. 62. **печалехь** М. 24. 34. **плавехь** П. 60. **помощехь** М. 112. **ратехь** М. 334. **рѣчехь** П. 113. 143. **сказнехь** М. 532. **скрьбехь** М. 244. **сьмрьтехь** М. 332. **стварехь** Пб. 130. **ѩслехь** М. 58. на крају XV и свега XVI вијека: болестех Збор. 109б. деснех Ст. пис. 4, 191. жалостех Ст. пис. 2, 343. заповиједех Н. Рањ. 46. заповидех Буд. 72. исповидех Буд. 19. јаслех Ст. пис. 3, 302. Гуч. 302. костех Ст. пис. 3, 263. Злат. 44б. мислех Ст. пис. 2, 405. 3, 99. 4, 45. Збор. 66. Д. Рањ. IX. Злат. 61. Гуч. 286. напастех Н. Рањ. 102б. наравех Буд. 7. немоћех Н. Рањ. 35б. ненавидостех Н. Рањ. 13. остех Ст. пис. 3, 263. отровех

[1] У старом је словенском језику млого још и у **ь** ослабити: **людьхь** Микл. vergl. gramm. III. 45.

Стар. 3, 323. пјеснех Н. Рањ. 33. Ст. пис. 2, 47. 519. 5, 343. 350. Збор. 199. Д. Рањ. 36. Злат. предгов. писнех Хект. 43. пропастех Збор. 95б. прсех Ст. пис. 2, 349. 3, 130. 4, 407. Д. Рањ. 95б. Злат. 41б. Гуч. 153. ричех Ст. пис. 1, 126. Зор. 16. Буд. 71. ријечех Н. Рањ. 107б. Збор. 112б. Злат. 52б. силостех Стар. 3, 281. слабостех Н. Рањ. 35б. стварех Н. Рањ. 104б. Збор. 19б. Д. Рањ. 162б. Буд. 8. Брн. 15. тамностех Збор. 93б. тварех Буд. 125. ћудех Брн. 11. частех Д. Рањ. IVб. XVII вијека: жалостех Банд. 33. заповидех Банд. 38. јаслех Банд. 10. навех Банд. 278. напастех Див. 39. Банд. 96. немоћех Банд. 26. прсех Див. 36. Банд. 14. пустошех Банд. 244. ричех Банд. 102. стварех Див. 13. Банд. IV. тамностех Див. 35.

Мушке а за њима и женске, једнаке будући у том падежу с њима, прешле су међу мушке с основом на **а**: тако између мушких још XIV вијека узевши и *ов* од ријечи с основом на **а** али му *о* промијенивши на *е*, као у номинативу мн. (који види): пѫтєвѣхъ М. 85. а на крају истога вијека и у том попустивши и узевши *ов* мјесто *ев*: пѫтовѣхъ П. 2. тако XVI вијека: пѫтовѣхъ М. 551. XVII вијека: путових Радн. 96. у ријечи *дан* држало се *ев* још XVII вијека: дневих Банд. 149. Без *ев* долазе исте мушке ријечи и женске од краја XV вијека изједначене у том пад. с ријечима мушким у којих је основа на **а**: мушке XVI вијека: путијех Н. Рањ. 40. Град. дјев. 182. дних Зор. 51. XVII вијека: људих Каш. 32. 62. 118. људијех Мик. 424. путих Банд. 25. 40. 238. путијех Бун. 37. дних Банд. 177. 228. — женске: на крају XV и свега XVI вијека: болестих Град. дјев. 42. драгостих Град. дух. 14. заповидих Брн. 23. звијеријех Ст. пис. 4, 175. исповидих Брн. 71. користих Брн. 68. крепостих Град. дјев. 113. лудостих Град. дух. 16. милостих Град. дух. 15. мислијех Ст. пис. 4, 347. 350. Град. дјев. 53. мислих Ст. пис. 4, 315. Брн. 7. напастих Град. дух. 44. немоћих Брн. 2. печалих Зор. 20. Брн. 46б. пјеснијех Н. Рањ. 166б. Ст. пис. 2, 404. 4, 436. 5, 87. 327. Град. дух. 63. дјев. 172. пјесних Ст. пис. 5, 174. писних Брн. 11. 22. писмих Зор. 67. прсијех Ст. пис. 4, 407. Гуч. 146. прсих Зор. 69. ријечијех Ст. пис. 5, 14. Град. дјев. 154. Гуч. 194. ријечих Град. дјев. 32. смртијех Град. дјев. 182. ствари Град. дух. 22. стваријех Гуч. 274. XVII вијека: болестијех Орб. 163. болестих Каш. 66. жалостих Каш. 29. заповидих

Вран. жив. 112. Банд. 63. јаслих Јерк. 28. костијех Гунд. пс. 12. крипостих Каш. 59. немоћих Каш. 35. печалих Каш. 114. писних Вран. жив. 70. прсијех Гунд. суз. I, XXXI. прсих Јерк. 85. Каш. 102. ричих Каш. 21. смртих Банд. 25. стварих Мрн. 186. тамностих Банд. 69.

XVII вијека како је *х* било ослабило, долази овај падеж и без њега: у мушких: путови Радн. 97. у женских: жалости Пос. 11. испразностије Радн. 59. 68. крипостије Радн. 52. 72. 77. прси Радн. 25. 40. ствари Радн. 4. тако и прави локатив са *е* на крају основе: при јасле Мик. 86.

Као што у мушких и средњих с основом на а мјесто овога падежа долази генитив мн. кад се свршује на *и*, тако долази и у овијех мушких и женских: у мушких: XVII вијека: при људи Вран. жив. 67. у женских чешће: XVI вијека: о ствари минућијех Град. дјев. 51. у свијех ствари Град. дух. 71. области Буд. 146. у вримених твари Буд. 95. XVII вијека: у твојих заповиди Вран. жив. 83. у својих прси Вран. жив. 16. о божанствених ствари Вран. жив. 19. у тих ствари Вран. 101. по ријечи Давидовијех Орб. 271. у ових заповиди Банд. 174.[1]

Како се у других ријечи овај падеж изједначио с инструменталом и њим се замијенио (види напријед), тако је и у овијех: у почетку XV вијека долази мјесто њега инстр.: в правими М. 248. тако XVII вијека: у стварми Ђам. 5б. тако је мјесто локатива управо инструментал какав је онда био: о осталијем ствари Орб. 235. истога вијека локатив изједначен с инструменталом какав је онда био: у мушких: путим Андр. пут 179. 257. 301. у женских: у болестим Андр. пут 135. 375. исповијестим Андр. дев. 55. на милостим Андр. дев. 13. 45. у мислим Андр. пут 105. 207. немоћим Андр. пут 11. у пјесним Андр. пут 344. у стварим Андр. пут 96. 101. таком се облику дода још *а* на крају као и у других ријечи: у мушких: путима Андр. пут 157. у болестима Андр. дев. 98. 151. пут 11. 92. 99. 198. 392. у жалостима Андр. пут 156. заповиједима Андр. пут 31. испразностима Радн. 8. костима Андр. пут 371. милостима Андр. дев. 15. 37. пут 202. 226. 418. напастима Андр. пут 92. 370. недрагостима Андр. пут 11. приповијестима Андр.

[1] Кашић грам. 27 вели: golubih vel golubi.

пут 343. прсима Андр. нач. 37. дев. 50. пут 159. радостима Андр. пут 232. ријечима Ђам. 8б. 9. 12. 13. 16. 17. 21б. 27. слабостима Андр. дев. 124. стварима Андр. пут 287. По што се додало *а* долази и без *и* пред *м*: у мушких: људма Радн. 7. 51. крипостма Радн. 77. стварма Радн. 6. 8. 15. 36. у многије стварма Радн. 60. у овије стварма доњијем Радн. 49.

Прешавши међу мушке с основом на **а** налази се као у њих и са *о* пред *х*: прсох Стар. 3, 311.

Женске су ријечи прелазиле у овом пад. и међу женске с основом на **а** као у дативу и инструменталу мн., и то не само оне које су сада и у осталијем падежима изједначене са женскима у којих је основа на **а**, као причах Н. Рањ. 36.[1] јаслах Брн. 52. писнах Банд. 23. писмах Банд. 161. и без *х*: пјесна Радн. 81., него и друге: XVI вијека: немоћах Буд. 20. Брн. 70. печалах Зор. предгов. ричах Буд. 53. 58. 95. скрбах Зор. 20. стварах Буд. 14. 59. 86. XVII вијека: печалах Вран. жив. 20. крипостах Глав. 5. **рѣчахъ** Мат. 52. стварах Мат. 59. 79. 94.

Мјесто овога падежа налази се и локатив двојине: XVI вијека: по обитилију Н. Рањ. 107б. XVII вијека: на прсију Вран. жив. 68.

IV. Основе на сугласно. И мушке и средње и женске ријечи прелазиле су у овом падежу још у старом словенском језику међу ријечи с основом на **і**, нити су га другачије имале: тако н. пр. у средњих: **врѣменехъ** М. 39. — Али у нас како су ријечи с основом на **і** прелазиле међу мушке и средње с основом на **а**, тако су с њима и ове:

а) мушке: XV вијека: **каменихъ** М. 386. XVI вијека: **пламенехъ** Збор. 14. тако и ријеч која је и у номинат. јед. још у старом словенском прешла међу ријечи с основом на **і**, прешла је у нашем језику међу оне с основом на **а** XV вијека у овом падежу: **прьстенехъ** М. 425.

б) средње од XIII вијека: **врѣменѣхъ** М. 20. **небесѣхъ** Сав. 14. на крају XV и свега XVI вијека: времених Буд. 54. раменијех Гуч. 207. колесијех Збор. 36б. Брн. 8. небесих Ст. пис. 1, 195. Зор. 72. Брн. 5. Вран. рјеч. 127. небесијех Н. Рањ. 39. 40. Збор. 74. Ст. пис. 4, 110. 5, 81. Град. дјев. 18. Гуч. 3.

[1] Исти писац има у номин. јед. притач Н. Рањ. 33.

чудесих Ст. пис. 1, 197. Н. Рањ. 144. XVII вијека: времених Банд. 67. именијех Гунд. суз. предгов. небесијех Дпв. 33. Орб. 100. небесих Вран. жив. 20. Банд. 44. Крн. 8б. Каш. 10. 80. телесијех Орб. 172. тилесих Банд. 203. чудесих Банд. 73. — Средње неке прелазе онамо и тако да одбаце крајње сугласно и пред њим самогласно од своје основе: колих Стар. 3, 316. колијех Град. дјев. 160. Гуч. 238. чудијех Орб. 140.

У средњих мјесто овога падежа долази и генитив мн. кад се завршује на *и* (као и у мушких и средњих с основом на **а** и у мушких и женских с основом на **і**, види стр. 136. 142.) XVII вијека: на својих рамени Вран. жив. 86. рамени Мрн. 141. тако и кад се од основе одбаци крајње сугласно и пред њим самогласно: коли Вран. жив. 71. 73.

XVII вијека кад је *х* било ослабило долази овај пад. и без њега: у средњих: небесије Радн. 77. 84. чудесије Радн. 38. и одбацивши у основи крајње сугласно и пред њим самогласно: коли Мик. 789.

И у овијех се ријечи као и у других на исти начин (види стр. 135. 142) овај падеж у пошљедње вријеме изједначио с инструменталом какав је онда већ био: у мушких: пламеним Андр. пут 222. у средњих: на раменијем Андр. дев. 142. а свршујући се на *м* добија *а* на крају: словима Ђам. 7б. 16. Андр. нач. 18.

в) женске неке прелазе још у старом словенском језику међу женске с основом на **а**: тако и у нас: црьквахь М. 98. 108. Н. Рањ. 23б. Ст. пис. 5, 150. Д. Рањ. VIб. Гуч. 32. у нашем су језику прелазиле онамо и друге: XVI вијека: кћерах Град. дјев. 91.

Да се и у овијех ријечи с основом на сугласно налази овај падеж мјесто генитива мн., споменуто је код генит. мн.

ОБЛИЦИ ПРОНОМИНАЛНИ И СЛОЖЕНИ.

Облицима се разликују од имена а међу собом се слажу замјенице (pronomina) које имају сва три рода и *тко* и *што*.

Основе се свршују у једнијех на чисто **а**, као у *сам* (основа: сама), а у других на **ја**, као у *мој* (основа: **моја**). Неке се у неким облицима шире: основа **ка**, од које су облици за сва три рода, шири се у неким облицима тако да мјесто заједничкога краткога **а** имајући у словенским језицима *о*, и по том гласећи *ко* прелази међу основе на **ја** те гласи **која**; то бива и у основе **кьсака**; основа **сја** шири се у неким облицима тако да јој *ј* постаје *и*, иза којега опет зијева ради добива *ј*, те остаје међу основама на **ја**, а у којим се облицима не шири, у онијема избацује *ј* остајући међу основама на **ја**; основа **кьсја** такођер одбацује *ј* остајући међу основама на **ја**, али у неким облицима прелази међу основе на чисто **а**.

Сложени су облици у адјектива одређенијех, и постају кад се номинални облик њихов састави с обликом замјенице којој је основа **ја**, а номинатив јед. мушкога рода **и**, женскога **ꙗ**, средњега **ѥ**, али којој је номинатив био у обичају само сложен с ријечцом **же**: **иже**, а иначе се замјењивао номинативом других замјеница.

Нека су адјектива прешла међу замјенице, те имају осим прономиналних облика неке и номиналне и сложене. — И неке замјенице имају од некога времена гдјекоје облике сложене, особито номинатив јед. мушкога рода, јамачно уз друге падеже прономиналне, с којима су се у српском језику изједначили сложени.

НОМИНАТИВ ЈЕДНИНЕ.

Постаје за сва три рода као у имена.

А. За мушки род:

а) од основа на чисто а: **вьсакь** М. 32. 98. **всакь** М. 312. 314. Пб. 27. Вран. жив. 77. свак Ст. пис. 1, 11. 2, 11. 347. 4, 76. 395. Збор. 13. Д. Рањ. 5б. Град. дјев. 128. Злат. 16б. Гуч. 27. Крн. 5б. Радн. 43. свак час Ст. пис. 2, 45. свак дан 118. свак чловјек Ст. пис. 3, 405. свак час 130. Град. дјев. 174. Злат. предгов. 3б. Гуч. 260. у сложеном облику од XIII вијека: **вьсаки** М. 14. **всаки** М. 102. 394. 458. П. 10. 13. 70. **васаки** Пб. 35. всакић Буд. 127. 156. Вран. жив. 29. **скаки** М. 220. 225. 394. 462. 499. 509. Ст. пис. 1, 11. 57. 115. 2, 8. 16. 72. 3, 130. 284. 4, 87. 152. 267. 380. 5, 110. Град. дјев. 36. Зор. 1. Буд. 127. Вран. рјеч. 70. 87. Злат. 87. Гуч. 39. Див. 3. Банд. III. Крн. 10. Глав. 12. из других падежа у којима се ова основа шири прешла је раширена и у овај од XV вијека: **всакои** П. 30. **свакои** М. 497. свакоји Ст. пис. 5, 72. види ниже **кыи**. — **вьсакоякь** види код генит. мн. — **нимь** М. 18. 135. 354. од XIII вијека у сложеном облику: **нии** М. 10. **ниьии** М. 21. **нии** М. 219. 351. 361. 365. 374. 411. П. 24. 72. Пб. 27. 87. Ст. пис. 1, 81. 113. Н. Рањ. 49. Ст. пис. 2, 93. 358. 3, 443. 4, 401. 5, 10. Злат. 27. Мик. 140. јини Зор. 8. Вран. рјеч. 6. — **исть** М. 25. од XV вијека у сложеном облику: **исти** М. 502. П. 118. Пб. 98. 128. Д. Рањ. 94. Буд. 40. Злат. 37б. Див. 4б. Орб. 59. Гунд. суз. I, XIV. Банд. 12. Бун. 49. Каш. 41. Мик. 148. Андр. нач. 5. јисти Вран. жив. 46. — **юдинь** Сав. 6. М. 58. 144. 178. Ст. пис. 5, 81. од XV вијека у сложеном облику: **єдиныи** (вокат.) М. 277. једини Ст. пис. 4, 213. 300. 4, 461. 5, 128. Вран. жив. 41. Андр. дев. 177. једихни Ст. пис. 4, 391. 472. — **єдьнь** М. 6. 149. **юдань** П. 9. 39. сложено са *ни:* **иєдань** Пб. 95. Ст. пис. 4, 111. Д. Рањ. 22б. **нѣдань** П. 1. 6. 94. 99. Пб. 87. **июдань** М. 298. П. 118. нидан Ст. пис. 2, 29. 410. 4, 369. и у сложеном облику XVII вијека: ниједни Каш. 109. — **какь** Стеф. 11. 18. — **каковь** Сав. 14. Ст. пис. 1, 83. Каш. 46. Глав. 13. какав Андр. дев. 29. и у сложеном облику сложено са *ни*: никакви Каш. 90. — **коликь** Сав. 3. М. 512. Ст. пис. 3, 80. 137. Град. дјев.

120. Јерк. 22. — **котори** (у сложеном облику) Стеф. 25. М. 14. сложено са *ни*: **никоторниже** М. 5. — **къ**- од основе **ка**, кад нема другога рода осим мушкога, у овом падежу долази само с доданим на крају *то*: **къто** М. 2. **кто** М. 2. 10. 30. 52. 113. 161. 268. 353. 458. 479. 535. Буд. 24. 82. 85. 118. сложено са **нѣ**: **нѣкто** Стеф. 20. М. 69. **некъто** М. 29. сложено са *ни*: **никто** М. 53. 135. 362. пошљедње с доданим на крају **же**, коме се у српском језику мијења *ж* на *р*: **никтоже** М. 15. **никъторе** М. 30. никторе Ст. пис. 1, 9. окрњено: **никторь** М. 491. с доданим *зи*: **никтоѕи** Зак. 41. од XIII вијека долазе гласови *кт* преметнути: **тько** М. 30. **тко** М. 42. 51. 101. 105. 135. Ст. пис. 1, 19. Н. Рањ. 151б. Збор. 8б. Ст. пис. 2, 13. 3, 5. 4, 227. Д. Рањ. 2. Град. дјев. 62. Зор. 17б. Злат. 4б. Гуч. 10. Див. 3б. Орб. 112. Гунд. суз. I, XXII. Банд. 13. Крн. 2. Бун. 50. Радн. 37. сложено са **нѣ**: **нѣтко** Збор. 3б. њетко Ст. пис. 4, 59. 5, 103. Ђам. 5, 23. нитко Вран. жив. 104. Банд. 37. сложено са *ни*: **нитко** М. 111. 204. 256. 363. П. 15. Ст. пис. 1, 111. Н. Рањ. 19. Збор. 7. Стар. 3, 219. Д. Рањ. 8. Див. X. Каш. 24. Радн. 39. пошљедње с доданим на крају **же**, коме се у српском језику мијења *ж* на *р*: нитторе Н. Рањ. 82. Збор. 26б. Ст. пис. 4, 32. 160. 357. 420. 464. 5, 8. 133. Д. Рањ. 28. Гуч. 215. Вран. жив. 67. Банд. 7. Радн. 39. са *и* мјесто *е* у *ре*: ниткори Ст. пис. 4, 259. окрњено: **ниткорь** М. 256. 467. П. 20. Пб. 40. Ст. пис. 1, 15. Н. Рањ. 34. 72б. Ст. пис. 4, 47. 442. 5, 15. Град. дјев. 24. Хект. 18б. Зор. 55. Злат. 3б. Вран. жив. 36. Банд. 45. сложено са *и*: иткоре Ст. пис. 5, 118. 223. окрњено: иткор Н. Рањ. 75. од XV вијека отпада с приједа *т*, прем да, како се види, свега времена долази и цијело: **ко** П. 79. 127. Ст. пис. 4, 116. 209. 223. 5, 28. 41. Д. Рањ. 30. 122. Хект. 4б. Вран. жив. 30. 34. 36. Гунд. суз. III, LIV. Јерк. 34. Каш. грам. 48. Андр. нач. 55. тако и сложено са **нѣ**: њеко Ст. пис. 4, 104. нико Вран. рјеч. 6. сложено са **ни**: **никѡ** Пб. 118. Ст. пис. 4, 240. пошљедње с доданим на крају **же**, којему се мијења *ж* на *р*: никоре Вран. жив. 18. 38. окрњено: никор Ст. пис. 1, 262. 4, 442. Вран. жив. 12. 39. према томе и свако Брн. 23. од XV вијека налази се гдје гдје и *гд* мјесто *кт*: gdo М. 280. Стар. 1, 227. 3, 226. Зор. 2б. Крн. 12. Глав. 122. нигдор Стар. 3, 222. Крн. 24. — од основе **ка** нераширене, кад има сва

три рода, за мушки род има сложени номин. јед.: кын Стеф. 18. ки М. 7. 34. 107. 120. 293. 306. 378. 546. П. 99. 113. 153. 177. Пб. 91. кьи П. 82. ки Ст. пис 1, 131. 2, 19. 365. Н. Рањ. 27. 33. 87. 90. 102б. Ст. пис. 3, 467. 469. 4, 42. 113. 413. 5, 8. 34. 114. 232. Д. Рањ. 5б. 17. Град дјев. 22. 65. дух. 49. Буд. 60. Банд. 9. 17. Јерк. 40. 83. сложено са нѣ: неки М. 31. нѣки П. 11. њеки Ст. пис. 2, 31. (gnieki) Д. Рањ. 34. 89. (nieki) Ст. пис. 4, XI. (nieki) Д. Рањ. 12. Град. дјев. 112. Злат. 14. из других падежа, у којима се основа шири, прешла је раширена и у овај још XIII вијека, а је ли тај облик с таком основом био прономинални или сложени, т. ј. је ли гласио *кој* или *који*, не може се поуздано знати правописа ради до краја XV вијека: кои М. 14. 101. 261. Пб. 54. П. 82. непоуздано је и XVI вијека у највише писаца, јер пишу истина koij Н. Рањ. 24. Град. дјев. 19. Злат. 84. Гуч. 2. али њихово *ij* гласи и *j*, као што пишу и у средњем роду: toij Н. Рањ. 16б. Град. дух. 119. ovoij Град. дух. 21. поуздано бива од краја XV вијека у пјесмама гдје број слогова показује да је гласило који Ст. пис. 1, 8. 18. 114. 2, 3. 43. 94. 96. 100. 142. 211. 229. 487. 3, 70. 217. 303. 4, 29. 67. 108. 200. 211. 344. 418. 440. 5, 17. 33. 110. 114. то потврђује XVI вијека и правопис неких писаца: choyi Хект. 3. 41б. chogii Буд. 30. koyi Вран. рјеч. 87. тако и XVII вијека: koyij Вран. жив. 19. koyi Банд. 3. Мрн. 109. Каш. 8. chogi Јерк. 77. koij Бун. 52. Андр. нач. 19. koji Мик. 31.[1] сложено са нѣ: некои М. 31. нѣкои М. 546. П. 107. 164. Г. 11, 190. њекоји Н. Рањ. 98. Д. Рањ. 64б. њекоји Д. Рањ. 89. Ст. пис. 5, 58. никоји (nichogi) Буд. 41. сложено са *ни*, и на крају му додано же, којему *ж* у српском језику гласи *р*: никоире М. 10. без *ре*: никои Зак. 39. — онакови види код датива јед. — овакыи у сложеном облику, с доданим на крају жде, које у српском језику гласи *ђе*: оваки҆гю М. 251. 359. 409. — овь М. 274. 380. 460. 509. П. 105. 142. Пб. 60. ов. Ст. пис. 1, 9. 18. 20. 2, 20. 92. 233. 316. Хект. 7б. Зор. 54. Буд. 152. Мрн. 86. 111. Глав. 5. с доданим на крају *зи*: овьӡи М. 457. 478. с доданим *а*, по што је гласа ь нестало, од XV вијека, прем да је,

[1] Што има: кој Ст. пис. 2, 472. 505. 4, 200. 218. јамачно је само стиха ради изостављено *и*. — Гријешком има гдје гдје твоји Ст. пис. 4, 443. у дну.

како се види, и даље било без њега: ѡка Пб. 60. Ст. пис. 4, 469. Злат. 71. к тому се још додаје *ј* од XV вијека: ѡкаи М. 400. 523. 556. П. 132. Пб. 121. Град. дјев. 14. тако ће бити само написано ь мјесто *а:* окьи М. 521. крајњи су се гласови *ај* преметали XV вијека: оки М. 384. 409. 410. 415. Пб. 100. 102. 103. 105. ѡкьи Пб. 106. 108. 115. 116. 121. од XIV вијека долази и у сложеном облику и послије је обичније тако него другачије: ѡви Пб. 26. П. 22. М. 251. 387. 425. 443. П. 29. 68. Пб. 53. 65. Ст. пис. 1, 18. 20. 26. 91. 2, 50. 58. 388. 455. Н. Рањ. 30. 43б. 50. 58б. Збор. 26. 93. Ст. пис. 3, 11. 80. 4, 48. 98. 407. 440. 5, 60. 110. Д. Рањ. 29б. 80б. Град дјев. 11. 28. Хект. 10б. Буд. 5. Вран. рјеч. 44. Злат. предгов. 2. Гуч. 10. Вран. жив. 4. Див. 10. Орб. 36. Гунд. пс. 29. Банд. 2. Мрн. 99. Јѐрк. 11. Каш. 8. Ђам. 3. Андр. дев. 8. Радн. 14. Глав. 86. с доданим *зи:* ѡкиѕи М. 522. Збор. 40. — онакь види генит. јед., послије само у сложеном облику. — онь: ѡнь кралинinfь М. 31. ѡнь градь М. 217. ѡнь пвть М. 302. ѡнь кашь ѕвкль П. 75. ѡнь нлучинь П. 110. ѡнь часъ П. 161. ѡнь листь Пб. 55. он час Ст. пис. 1, 24. он кип 103. он дан 314. он ход Ст. пис. 2, 17. од дан 40. он глас 92. он уздах 268. он цвитак 322. он свит 421. он час 433. он свијет Ст. пис. 3, 5. он крај 58. он плач 452. он свијет Ст. пис. 4, 25. он час 287. 5, 139. Н. Рањ. 39. он свијет Н. Рањ. 79б. он дан 134. он Збор. 9. он крај Д. Рањ. 73. он пут 147. он властелин Хект. 11. он витар Зор. 8. он покорник Буд. 18. он дан Брн. 41. он час Вран. рјеч. 102. Злат. 99б. Гуч. 42. и XVII вијека: немили он чловик Вран. жив. 44. тко је он, који ће издати тебе Банд. 14. дух јест он, ки свидокује Банд. 144. он час Бун. 21. он дан Мрн. 45. он велики криж Јерк. 61. он Глав. 14. с доданим *зи:* ѡньѕи М. 31. 38. ѡнѕи М. 499.[1] с доданим *а*, по што је гласа ь нестало, XV вијека: ѡна М. 499. к тому је још додано *ј* XV вијека: ѡнаи М. 426. 458. 487. а гласови су се *ај* преметали: ѡни М. 409. од XV вијека у сложеном облику чешће него друкчије: оѡни М. 340. ѡни М. 346. 507. П. 32. 45. Пб. 60. Ст. пис. 1, 24. 40. 2, 42. 456. 5, 118. 121. 151. Н. Рањ. 17. 24. Збор. 1. Ст. пис. 3, 6. 399. 4, 14. 334. 427. 5, 33. 37. 94. 278.

[1] ѡноньѕи М. 38. биће погрјешка.

Д. Рањ. V. Град. дух. 10. дјев. 19. Хект. 17б. 28б. Буд. 38. Злат. предгов. 2. Гуч. 5. Вран. жив. 18. Див. 19. Орб. 33. Банд. 3. Мат. 19. Бун. 29. Јерк. 15. Каш. 2. Андр. дев. 2. нач. 10. Пос. 2. Радн. 7. Глав. 14. с доданим на крају жде, које у српском језику гласи *ђе:* онијђе Н. Рањ. 171б. к томе се још додавало же, којему се мијења *ж* на *р*: онијђере Н. Рањ. 153. и окрњено: онијђер Н. Рањ. 22. — самь М. 23. Ст. пис. 4, 441. Буд. 23. Злат. 17б. Вран. жив. 3. и у сложеном облику самїи Г. XI, 66. сами Злат. 65. Каш. 6. — такь Сав. 6. М. 24. 34. с доданим *зи*: такьѕи[1] М. 41. и у сложеном облику: таки Пб. 39. Ст. пис. 5, 160. с доданим жде, које у српском језику гласи *ђе*: такиѓе П. 88. — таковь П. 135. Ст. пис. 1, 83. Мат. 9. и у сложеном облику: таковыи М. 10. таковн М. 14. 459. с доданим жде, које у српском језику гласи *ђе:* таковиѓе П. 18. 25. — толик Ст. пис. 3, 137. 4, 60. 215. Вран. жив. 59. и у сложеном облику: толики Ст. пис. 4, 200. — ть Стеф. 3. с доданим *а*, по што је гласа ь нестало, а мјесто њега се писало и ьь и кад кад є: тьь Стеф. 3. Шаф. рат. 1873. 100. тє М. 46. та Ст. пис. 1, 20. 2, 365. 3, 215. 4, 8. 169. 362. 381. 387. Д. Рањ. 62б. Хект. 40. Зор. 2б. Буд. 11. Вран. жив. 10. Банд. 20. Мрн. 40. Јерк. 33. Мик. грам. 14. Глав. 18. с доданим жде, које у српском језику гласи *ђе*, те се мјесто *ђ* писало и *д*: тьжде Сав. 6. тьде М. 7. тажде М. 103. таѓе М. 462. с доданим *зи:* таѕи М. 185. с доданим *ј*: тан М. 232. 426. 459. 462. 496. 502. 507. П. 149. 151. Пб. 60. 83. 103. тако ће бити само написано ь мјесто а: тьи М. 521. Пб. 12. 23. 64. 66. 77. 82. тај Н. Рањ. 88б. 90. 214. Ст. пис. 2, 91. 323. 363. 3, 29. 97. 164. 462. 487. 4, 60. 84. 158. 177. 214. 225. 326. 387. 5, 121. 338. Збор. 4б. Д. Рањ. 19б. 60б. 81. Град. дух. 55. Хект. 45. Злат. 7б. Гуч. 152. Јерк. 38. од XIII вијека и у сложеном облику: ты М. 15. П. 30. ти М. 402. 493. П. 176. Пб. 77. Ст. пис. 1, 41. 2, 85. 4, 210. 226. 321. 371. 420. 443. 5, 129. 131. 201. Д. Рањ. 32б. Град. дјев. 64. Хект. 29б. Гуч. 2. Див. 17. 19. 20. Банд. 23. Мат. 12. Андр. нач. 5. Радн. 9. 15. 21. 39.

б) од основа на **ја**: вьсь М. 10. вась М. 106. 319. П. 56. Пб. 35. вас Н. Рањ. 37. Ст. пис. 2, 55. 3, 10. 4, 17. Збор. 8б.

[1] Наштампано је такьцн.

Хект. 29б. Злат. 22. Гуч. 99. Вран. рјеч. 107. жив. 31. Банд. 10. Јерк. 7. Каш. 41. Мик. 764. Радн. 41. с преметнутим консонантима XV вијека: **сакь** М. 508. — **кашь** М. 24. једном и у сложеном облику XV вијека: **каши** П. 103. — двој Вран. рјеч. 13. — од основе ја, од које би овај пад. у словенским језицима био јъ, али се оба гласа састављају у **и**, те сложено са **же** бива у овом пад.: **иже** М. 3. — **сь** М. 14. с доданим *а*, по што је нестало гласа **ь**, а мјесто *а* писало се испрва и **ьь**: **сьь** М. 66. **са** Стар. 3, 270. Брн. 67. Вран. жив. 22. с доданим *ј*: **сји** М. 102. 238. 388. 403. 471. 480. Пб. 34. 111. Ст. пис. 1, 66. Н. Рањ. 22б. Ст. пис. 2, 48. 351. 396. 3, 10. 4, 5. 30. 251. 445. 5, 4. 34. 111. 214. 253. Збор. 28. Д. Рањ. 2. Град. дјев. 180. Зор. 11. Злат. 14. Гуч. 104. Вран. жив. 80. Орб. 19. Гунд. суз. I, LXXII. Јерк. 27. од исте основе раширене: **си** М. 13. 20. 33. 425. Пб. 108. Ст. пис. 2, 36. 351. 355. 4, 459. 5, 42.[1] Збор. 161. Злат. 2. с доданим *зи*: **сизи** М. 29. 31. 53. 147. — свој. — твој.[2] — **уни** М. 271. које је данас у сложеном облику.

У сложеном се облику номинатив од пронумина **и** (који се налази у сложеном **иже**) саставља с номиналним номинативом од адјектива тако да пред њим завршетак номиналнога облика **-ъ** бива **-ы**, а **-ь** бива **-и**, па се онда **ыи** и **ии** сажима у српском језику у дуго *и*: а) кад је у адјектива основа на чисто а: **ангельски** М. 4. **крьстиꙗньскы** М. 5. **грѣшьнии** М. 9. **урьнии** М. 11. б) кад је у адјектива основа на ја: **келн** М. 1. **келнии** М. 9. **доны** М. 197. **гокеꙉи** М. 199.[3]

Б. За средњи род:

а) од основа на чисто а: **ксако** М. 9. 339. 487. П. 16. 94. Пб. 35. **свако** М. 285. 346. 384. 420. 537. П. 28. Ст. пис. 4, 163. Злат. 6б. Вран. жив. 67. и сложени облик: **вьсакоѥ** Стеф. 17. — свакојако Крн. 1. — **ино** М. 249. Злат. 15б. јино Вран. жив. 42. с доданим *ј*: иној Д. Рањ. 30б. — **инако** П. 1. јинако Вран.

[1] Наштампано је sij.

[2] Што има moii Град. дух. 20. svoij Град. дух. 19. не свједочи да се читало моји, твоји; види напријед стр. 148 код *који*.

[3] Налази се и с доданим *ђе*: **дрвгнге** М. 433. и у споменицима писанијем на иностранијем дворима с доданим *е*, које може бити да је мјесто *ђе*: **келне** М. 548. **келкїе** М. 550. **силние** М. 548. 550. **кероклине** М. 556.

жив. 36. — исто Злат. 88б. јисто Зор. 16. Вран. жив. 6. — **єдино** М. 538. — једно Злат. 17б. сложено са *ни*: **инєдно** М. 487. Злат. 12б. Јерк. 40. **нѣдно** М. 361. нидно Ст. пис. 2, 394. 4. 373. — како, сложено са *ни*, а на крају му додано *же*, које у српском језику гласи *ре*: никакоре Банд. 19. — **каково** Сав. 4. — **ко** М. 290. 423. Н. Рањ. 8. 119. 144. 154. Ст. пис. 2, 57. 3, 247. 4, 31. 116. 246. 430. 5, 119. 326. Буд. 25. Злат. 3. 23. 39. Вран. жив. 64.[1] сложено са **нѣ**: њеко Ст. пис. 3, 210. 5, 170. од раширене основе: **коє** М. 22. **коиє** М. 480. Н. Рањ. 21. Збор. 111. Ст. пис. 4, 436. Вран. жив. 10. Орб. 87. сложено са **нѣ**: **нєкоиє** П. 70. сложено са *ни*, а на крају му додано **жє**, које у српском језику гласи *ре*: **никоєрє** М. 45. сажето: ке (зло, ке ју ће скончати) Ст. пис. 4, 450. (јаје, ке буде ставити) Д. Рањ. 101. — колико Злат. 52. сложено са **нѣ**: **нѣколико** П. 134. Злат. 36f. Орб. 1. без слога *ли*: коко Ст. пис. 1, 19. никоко Ст. пис. 1, 13. Хект. 16. — **которοє** (сложени облик) М. 4. — **овако**, с доданим **ждє**, које у српском језику гласи *ђе* а *ђ* по неким крајевима гласи *ј*: **ѡвакоє** Пб. 60. — **ово** М. 40. Н. Рањ. 9б. с доданим *зи*: **овоѕи** М. 69. с доданим *ј*: **овои** М. 105. Н. Рањ. 21. Ст. пис. 2, 49. 4, 470. Град. дјев. 4. с доданим **ждє**, које у српском језику гласи *ђе*, а *ђ* по неким крајевима гласи *ј*: **ѡвоє** М. 417. с доданим *ј* и *зи*: **ѡвоѣѕи** (где ће **ѣ** бити само написано мјесто *ј*) М. 417. — **оно** М. 545. с доданим *зи*: **ѡноѕи** М. 53. 478. с доданим *ј*: **онои** М. 106. Збор. 23б. с доданим **ждє** и **рє**: прво гласи у српском језику *ђе*, а друго се може и окрњити: онођер Н. Рањ. 34. — само Злат. 80. — **тако**, с доданим **жє**: **такожє** М. 15. с доданим *ј*: **такои** М. 461. Н. Рањ. 13б. — **таково** Сав. 11. М. 274. и у сложеном облику: **таковоє** М. 89. — толико Злат. 52. с доданим **ждє**, које у српском језику гласи *ђе*: **толикодє** М. 30. **толикоґє** М. 240. 261. а *ђ* гдје гдје гласи *ј*: толикоје Ст. пис. 1, 228. 4, 116. с доданим *ј*: **толикои** М. 422.[2] без слога *ли*: токо Ст. пис. 1, 20. 49. Хект. 24. с доданим **ждє**, које у српском језику гласи *ђе* а по неким крајевима и *је*: токоје Ст. пис. 1, 24. — **то** М. 13. 55. с доданим на крају **ждє**, које у српском језику гласи *ђе* а гдје и *је*: **тождє** П. 39. **тоґє** П. 162. тоје Ст. пис. 1, 24. 200. к тому се

[1] Грищјешком тко (мјесто ко) Мрн. 25.

[2] Налази се и тулико Глав. 128.

додаје још **же**, којему се *ж* мијења у српском језику на *р*, а *е* и отпада: тођере Н. Рањ. 13б. тођер Ст. пис. 2. 52. Д. Рањ. 13. 121б. Град. дјев. 24. 49. 63. с доданим *зи*: **тоѕи** М. 21. с доданим *ј*: **тои** М. 15. Н. Рањ. 16. Ст. пис. 3, 123. 4, 162. 205. 5, 120. Д. Рањ. Vб. Град. дјев. 4. Злат. 10б. Гуч. 21. с доданим *ј* и *зи*: **тоиѕи** М. 104.

б) од основа на **ја**: **все** М. 17. 240. 289. 306. 314. 365. 401. 420. 500. Ст. пис. 1, 168. Вран. жив. 18. **вксе** М. 219. **све** М. 238. 276. 285. 307. 419. Ст. пис. 2, 163. Збор. 7. Д. Рањ. IX. Хект. 2б. Зор. 23 Злат. 6б. Гуч. 22. Вран. жив. 87. Крн. 2б. Јерк. 27. Каш. 49. Глав. 26. — ваше. — двоје Злат. 13. — од основе **ја**, сложено са *же*: **єже** М. 15. **еже** М. 3. промијенивши *ж* на *р*: **єре** М. 13. **єре** М. 6. — моје, и сажето: ме Ст. пис. 2, 119. 3, 459. 4, 353. — **се** М. 24. 116. П. 93. Банд. 9. с доданим *ј*: **сеи** М. 375. 412. Ст. пис. 5, 102. 163. 339. Злат. 96. Гунд. пс. 34. од раширене основе: **сие** М. 2. 6. 116. **сиє** М. 13. с доданим *ј*: **сиеи** М. 467. — твоје, и сажето: тве Ст. пис. 2, 102. 4, 63. 237. 431. Злат. 6б. Гуч. 240. — **чие** М. 52. Ст. пис. 4, 481. с доданим *но*: **чиено** М. 34. Збор. 2б. сложено са *ни*, а на крају му додано **же**, које у српском језику гласи *ре*: **ничиере** М. 249. окрњено **ничиерь** М. 126. свачије Град. дјев. 123. — од основе **ча** као за мушки род **чь** долази само с доданим на крају *то*: **чьто**, и с њим се слажу друге ријечи као да је средњега рода: **чьто** М. 6. **что** М. 13. 54. 261. Буд. 7. 67. како је нестало гласа **ь**, мијења се **ч** пред *то* на *ш* од најстаријих времена: **що** М. 2. 13. 46. 50. Сав. стар. 4, 231. Н. Рањ. 14. 16. 29. Збор. 4б. Ст. пис. 2, 9. 11. 3, 138. Д. Рањ. V. Град. дјев. 4. Хект. 4б. 5. 6б. 10. 19. 21. 48б. Брн. 61б. Вран. рјеч. 86. Злат. 2б. Гуч. 9. Див. 21. Вран. жив. 8. 14. 21. 61. 65. 100. 111. Банд. 18. Мрн. 108. Јерк. 14. Каш. 40. Андр. пут 430. сложено са **нѣ**: **нѣчто** М. 15. ничто Вран. жив. 3. **нѣщо** М. 462. П. 18. Ст. пис. 3, 237. Град. дјев. 141. Злат. 56б. Орб. 181. ништо Хект. 8. Вран. рјеч. 6. жив. 17. сложено са *ни*: **ничьто** М. 46. **нищо** М. 147. 153. 161. 175. Ст. пис. 1, 43. 2, 137. 331. 3, 104. 4, 45. 375. 5, 6. Д. Рањ. 100б. Град. дјев. 88. Вран. жив. 17. пошљедњему се додаје на крају **же**, којему се *ж* мијења у српском језику на *р*: **ничтоже** М. 263. **нищоре** М. 37. Ст. пис. 3, 340. 4, 91. 195. 262. 274. 470. 5, 150. 341. Хект. 13. 36б. окрњено: **нищорь** П.

6. 36. М. 367. Н. Рањ. 19б. 22б. 29. 36. Збор. 2б. Ст. пис. 3, 10 108. 4, 158. 253. 5, 8. Д. Рањ. 32. Град. дјев. 4. 39. Хект. 21. 28. Стар. 3, 304. Злат. 10б. 15б. Гуч. 183. Банд. 15. сложено са *и:* иштор (ни га ће иткор приварит', од њега иштор сакрити) Град. дух. 13. према томе и: свашто Радн. 87. од XIII вијека долази и окрњено, т. ј. без крајњега *о*, те је иза сугласнога на крају додано *а* као и у других ријечи, највише кад је сложено са *ни*, али и кад није сложено, како у номинативу тако и у акусативу, и у порицању, кад обично долази генитив мјесто акусатива; сложено са *ни:* **да имь ниша не испакости** М. 16. 53. **да имь не узме ниша** М. 120. **да не плате ниша** М. 203. **да имь нитко ниша не забави** М. 204. **да не дака ниша** М. 223. **да нитко ниша не смїе тькноуть** М. 532. **не оста мв дльжань ниша** Пб. 27. **ништа од тоган не оста** М. 507. ништа Н. Рањ. 5. Збор. 38б. Ст. пис. 2, 115. 4, 202. 402. Д. Рањ. 5. Град. дјев. 92. Злат. 8. Гуч. 144. Див. 30. Каш. 43. ничта Буд. 12. било би све ништа Ст. пис. 2, 122. ништа ти није тешко Андр. пут 296. ништа се не губи Ради. 37. тако и с приједлогом у акус.: за ништа Ст. пис. 4, 132. Андр. дев. 24. по ништа Ст. пис. 4, 132. у ништа Ст. пис. 5, 83. Злат. 27. Гуч. 144. с доданим **же**, које у српском језику гласи *ре:* **да се не кое нишаре** М. 21. **да ти не испакости нишаре** М. 22. **не дасте нишаре** М. 42. ништаре Ст. пис. 1, 17. 124. 155. Н. Рањ. 91б. Збор. 5б. Банд. 15. Јерк. 22. Радн. 34. за ништаре Стар. 4, 114. и окрњено: ништар Ст. пис. 1, 28. 54. 108. 138. тој ми се мни ништар Ст. пис. 2, 215. ништар Н. Рањ 18б. 25. 36б. Хект. 2. 21б. 28. Зор. 33. Брн. 2б. Орб. 259. Банд. 8. Јерк. 22. за ништар Ст. пис. 4, 357. у ништар Каш. 39. тако и сложено са *и*, па му се и тада додавало на крају *ре:* иштаре Д. Рањ. 10. за иштаре Мрн. 101. у сложеном са *ни* налази се и *шће* мјесто *што* од XV вијека у неких писаца: нишће Ст. пис. 1, 34. 121. 327. Вран. рјеч. 66. жив. 5. 18. 19. 64. Крн. 19б. Мрн. 77. Јер. 41. долази тако са *а* и кад није сложено: **не штоузети ни мала уьта** М. 81. **ша богь не дан** М. 216. **ни одь тога ша зимамо** П. 80. **ни ша знамь** П. 88. **не зна ша рекн** П. 97. **потьщить се потворити ша оть него** Г. XI, 137. шта жена зла носи и химбе у свој скут Ст. пис. 2, 331. од XV вијека долази и без цијелога *то*, а тада му се ни ч не мијења на *ш*,

тако долази сложено са *ни*, и у акус. с приједлогом, а и само, и то не само у онијех које сада по тој ријечи зову чакавцима него и у других, као што у онијех долази и *што*; сложено: ничь (?) П. 89. у нич Злат. 23. у акус. иза приједлога: ва ч Стар. 3, 288. кроза ч Ст. пис. 2, 4. 99. 107. за ч Н. Рањ. 17б. 87. 88. 101. 160. Ст. пис. 2, 4. 102. 347. 434. 3, 4. 212. 4, 25. 58. 115. 133. 150. 214. 5, 218. 298. 330. Д. Рањ. 15б. Вран. рјеч. 86. Злат. 3б. 6б. 86б. Мрн. 22. кад стоји само, ни сложено ни с приједлогом, додаје му се на крају *а*, као и другим ријечима: ча Ст. пис. 1, 7. Н. Рањ. 19. 163. Ст. пис. 2, 355. 385. Стар. 1, 219. 3, 241. 4, 111. Хект. 2б. Буд. 26. Брн. 61б. Вран рјеч. 86. жив. 3. Ќрн. 2б. Јерк. 14. Глав. 26.

У сложеном облику номинатив од прономина ѥ (које долази у ѥже) саставља се с номиналним номинативом од адјектива без промјене: тлоктласкоѥ М. 133. древнее М. 131. само се тада у српском језику сажима оѥ у дуго *о*, а еѥ у дуго *е* од првијех времена: свето М. 2. мале М. 297.

В. За женски род:

а) од основа на чисто а: всакаа (у сложеном облику) М. 477. свака М. 531. Ст. пис. 1, 8. Н. Рањ. 19б. всака Буд. 147. — јина Ст. пис. 1, 232. — иста М. 329. — једина Ст. пис. 4, 449 — инедина М. 281. индина М. 281. Д. Рањ. 22б. Јерк. 22. — ка М. 30. 274. Н. Рањ. 16. Ст. пис. 4, 95. 152. 255. 5, 74. Д. Рањ. VIб. Град. дјев. 6. Злат. 1. Банд. 39. с доданим *ј*: кај Ст. пис. 1, 337. сложено са нѣ: њека Ст. пис. 2, 125. Д. Рањ. IV. Град. дјев. 174. Злат. 3. и од раширене основе: коа Сав. стар. 4, 231. М. 240. 297. Н. Рањ. 16б. Ст. пис. 2, 136. 4, 206. 436. 5, 34. 74. Збор. 4. Злат. 76б. Вран. жив. 9. Банд. 20. Андр. пут 415. сложено са нѣ: неко҄а М. 39. 33. нѣкоа П. 125. инекоа М. 418. Злат. 6. — кака М. 7. — колика Гуч. 48. и без слога *ли*: кока Ст. пис. 1, 86. — котора М. 14. Вран. жив. 105. — овака, с доданим *ј*: овакај Ст. пис. 2, 69. — ова Злат. 16. с доданим *ј*: ѡвай М. 416 Збор. 8. Град. дјев. 81. с доданим *ј* и *зи*: овајзи Н. Рањ. 89б. — она Н. Рањ. 76. с доданим *зи*: ѡнаѕи М. 117. с доданим *ј*: ѡнай М. 275. Ст. пис. 2, 48. — сама М. 14. — така, с доданим же, које у српском језику гласи *ре*: такаре М. 181. — толика М. 239. с доданим *ј*: толикай М. 238. Збор. 49б. и без слога *ли*: тока Ст.

пис. 1, 86. — та Вран. жив. 64. с доданим *зи*: таѕи М. 16. с доданим *ј*: таи М. 101. Ст. пис. 3, 122. 4, 60. 177. 415. Гуч. 33. с доданим жде, које у српском језику гласи *ђе*, а гдје гдје и *је*: таје Ст. пис. 4, 49.[1]

б) од основа на **ја**: вса М. 315. Пб. 109. вьа М. 452. 772. П. 116. Ст. пис. 1, 104. 2, 104. Хект. 29б. Злат. 9. — моја Андр. 415. и сажето: ма Ст. пис. 2. 151. 4, 163. 243. 5, 42. Злат 6. — си Стеф. 1. тако с рашироном основом и без *а* на крају као у неких супстантива (види напријед стр. 9) али и са *а*: сиѣ М. 22. сїа М. 49. с основом нераширеном долази истом XVI вијека, јамачно уз друге ријечи: са Зор. 15. с доданим *ј*: сај Хект. 8б. Злат. 4б. — твоја, и сажето: тва Ст. пис. 4, 248. Злат. 99б.

У сложеном се облику номинатив од пронопина и (које долази у сложеном иже) саставља с номиналним номинативом од адјектива без промјене, само се тада у српском језику сажима аи у дуго *а*: прѣчиста М. 241.

ГЕНИТИВ ЈЕДНИНЕ.

А. За мушки и средњи род. У основи крајње **а** кратко будући гласи у словенским језицима *о*, које се у основама на **ја** мијења на *е* предњега гласа ради. Наставак је **ѕја**, у ком је од **ѕј** постало у словенским језицима *г* а у једној ријечи *с* (чесо, ном. чьто) начином довољно још не протумаченим,[2] а крајње **а** кратко будући у словенским језицима гласи *о*, мјесто којега је у српском а кад кад и у староме словенском језику *а* начином који такођер још није довољно про-

[1] Гријешком је наштампано *та је*.

[2] Може бити да је *г* постало од туда што се у **ѕј** изједначило **ѕ** с гласом **ј**, па од **ј** постало *г*, као што би било у строуга мјесто строуја; што у странијем ријечима има *г* као параскевгии, није поуздано да је у њима *г* словенско (види Старине 3, 56. 57); што се за пријелаз гласа *ј* у *г* помиње генит. мн. *ги* (Рад 17, 184), ту не ће бити *г* постало од *ј*, иначе би било и *гим* мјесто *им*, него је *г* постало од *х* па се преметнуло: *ги* од *иг* мјесто *их;* а *с* може бити да је постало што се у **ѕј** изједначило **ј** с гласом **ѕ**: тако би се нашао и узрок за што се у **-со** није **о** промијенило на **є**.

тумачен:[1] наставак дакле гласи у словенским језицима *го* и *га* а у једној ријечи *со* и *са*.

Са *о* на крају наставка допире у XV вијека: **вьсакого** Сав. 2. Стар. 4, 234. **свакого** М. 258. **иного** М. 15. 269. 534. **једи-ного** Стеф. 25. **кого** М. 269. **когожде** М. 4. **ни ѡть когожде** Сав. 1. **оного** Стеф. 10. **самого** М. 75. **того** М. 278. 306. 311. **его** М. 5. 304. 307. **него** М. 289. 295. 305. 307. 315. **њего** П. 14. 143. и окрњено **го** М. 63. 64. 132. **коѥго** М. 319. **моего** М. 288. **нашего** М. 260. 275. 285. 297. 307. 316. 387. 418. 423. 432. Пб. 59. 77. **сего** М. 5. 9. 10. П. 2. **своего** М. 5. **твоѥго** М. 9. **чесо** М. 253. 569. — Што и XVI вијека има у једнога писца: когогод Буд. 139. 148. чесо Буд. 122. јамачно ће бити из црквенијех књига.

Са *а* мјесто *о* на крају наставка долази од прве јех времена у српском језику:

а) од основа на чисто *а:* **всакога** М. 4. 22. **свакога** М. 211. 307. Н. Рањ. 14. Буд. 11. Вран. жив. 42. Див. 24б. Јерк. 19. Глав. 33. од раширене основе: свакојега Ст. пис. 5, 77. — **инога** М. 211. — истога Злат. 92. — **ѥдинога** М. 81. 99. 240. сложено са *ни:* **ниѥдинога** М. 211. **ниднога** П. 135. **ниѥднога** М. 307. **нед-нога** М. 346. **ниднога** М. 432. Ст. пис. 2, 302. ниједнога Глав. 41. — од основе **ка**, кад има само мушки род (тко): **кога** Сав. стар. 4, 231. М. 27. сложено са **нѣ**: **нѣкога** М. 81. сложено са *ни:* **ни ѡть кога** М. 119. 153. **ни ѡдь когарь** М. 467. **ѡдь никогарь** М. 473. никогар Н. Рањ. 79б. Ст. пис. 5, 181. Град. дјев. 68. Вран. жив. 95. никогаре Вран. жив. 4. 42.[2] — од основе **ка**, кад има сва три рода, нераширене: **кога** М. 48. 101. с доданим *ре:* **когаре** М. 23. сложено с *ни:* **никогаре** М. 22. **ни ѡдь когарь** М. 258. **никога** М. 61. од основе раширене: **коѥга** М. 111. сложено са **нѣ**: **нѣкоѥга** М. 144. сложено са *ни*: **никоегаре** М. 46. у облику од раширене основе изједначује се **ѥ** с предњим гласом, по том се оба **о** сажимају те нестаје разлике између та-

[1] Да би отпало *о*, пак се додало *а*, као што у српском језику бива у другим приликама, тешко је мислити за то што се и у староме словенском кад кад налази *а* мјесто *о*, види Миклошића vergl. gram. III. стр. 64. 67.

[2] Гријешком уз номинатив има ткога Мрн. 129. Ст. пис. 4, 405. у дну.

кога облика и облика од нераширене основе: од XV вијека: **коωга** М. 367. 369. кога Буд. 120. Злат. 1б. Андр. пут 392. сложено: њекога Злат. 10. — **овога** М. 38. Злат. 38. с доданим *зи:* **ωвогаѕи** М. 522. с доданим *ј:* **ωвогаи** М. 251. Н. Рањ. 21б. Ст. пис. 3, 247. Збор. 8. Гуч. 118. — **ωнога** М. 22. 37. 275. Град. дјев. 82. Злат. 74. с доданим *зи:* **ωногаѕи** М. 117. с доданим *ј:* **ωногаи** М. 208. Н. Рањ. 24. Гуч. 243. с доданим *ј* и *зи:* **ωногаиѕи** М. 254. с доданим *ђе* и *ре* окрњено: оногађер Банд. 285. — **самога** М. 22. Каш. 81. Радн. 44. — **тога** М. 13. 19. 23. 81. с доданим *ђе* (**жде**) и *ре* (**же**): **тогаћере** М. 98. с доданим *зи*: **тогаѕи** М. 81. с доданим *ј:* **тогаи** М. 156. Ст. пис. 2, 114. 5, 115. Град. дјев. 129. Гуч. 217. — такогај Град. дјев. 76. с доданим *ј*.

У номиналном облику налази се: XV вијека: **онакаи** П. 167. XVII вијека: сама Радн. 23. 26. свакојака Радн. 84. којима и приличе номинални облици, налазе се тако још XVI и XVII вијека: селика Ст. пис. 1, 203. толика Ст. пис. 4, 117. 456. **такова** П. 168. Мрн. 37. Каш. 14. 46. Јерк. 8. никакова Див. 13. каква Радн. 28. никаква Гуч. 24. Радн. 4. а по томе и у сложеном облику од првијех времена: **таковаго** М. 9. **таковлаго** М. 87. 278. — у сложеном је облику било и **иаго** М. 29.

б) од основа на **ја**: **вьсега** М. 2. 47. 79. 138. 357. 458. **всега** М. 219. **свега** М. 404. 479. 509. 516. Пб. 113. Ст. пис. 1, 21. Град. дјев. 125. Гуч. 11. Вран. жив. 20. 27. 36. всега Вран. жив. 18. с доданим *ђе* и *ре*, окрњено: **всегагерь** М. 482 — **до нега** М. 81. **ωдь нега** М. 211. без приједлога: **нега** М. 274. 301. **нега** М. 310. П. 150. Пб. 39. Н. Рањ. 17б. окрњено: **га** Сав. стар. 4, 231. М. 7. 13. 42. 46. 52. 117. Н. Рањ. 122б. — **моега** М. 19. 373. сажето: **мога** М. 183. 193. 203. 274. **моωга** М. 368. 369. 458. мога Н. Рањ. 80б. Банд. 5. — **нашега** М. 21. 22. — обојега Ст. пис. 1, 3. — **сега** М. 10. 23. 276. 395. П. 71. 118. Ст. пис. 1, 21. 43. 103. 129. 4, 414. 435. Град. дјев. 85. Буд. 53. Вран. жив. 21. Крн. 11. Мрн. 23. 146. Јерк. 20. 50. с доданим *ђе*, које гдје гдје гласи и *је:* **сегае** Пб. 41. **сегае** М. 453. с доданим *ј*: **сегаи** М. 212. 510. Ст. пис. 1, 60. Н. Рањ. 39. 79б. Збор. 3. Ст. пис. 2, 380. 5, 57. 321. Злат. 76б. Гуч. 28. Бун. 14. Каш. 91. с раширеном основом: **сиега** М. 87. 189. 571. Шаф. рат. 1873. 96. с доданим *ј*. **сиегаи** М. 105.

Збор. 161б. — свокга М. 233. сажето: свога М. 36. 112. 206. 286. П. 117. своѥга М. 366. 370. Н. Рањ. 19. Злат. 79. — твоѥга М. 22. Гуч. 108. сажето твога М. 30. 47. — чеса М. 53. 102. 211. 247. 458. 500. П. 49. 60. 97. Пб. 51. Ст. пис. 1, 39. 120. 133. Н. Рањ. 126б. 165б. Ст. пис. 2, 6. 237. 5, 221. 323. Град. дјев. 5. Хект. 10. Брн. 4б. Злат. 85. Гуч. 132. Вран жив. 74. Орб. 3. Гунд. суз. I, LXVIII Банд. 74. Бун. 22. Каш. 55. Ђам. 25б. Глав. 3. Андр. пут 285. сложено: нечеса М. 18. ничеса М. 477. 479. Збор. 39б. Ст. пис. 4, 249. Д. Рањ. 4б. Каш. 28. Андр. пут 203. с доданим *ре*: ничесаре М. 20. Град. дух. 48. Банд. 266. Глав. 26. окрњено ничесар Ст. пис. 5, 61. Вран. жив. 47. XV вијека налази се и у те ријеч *г* мјесто *с*: чега М. 467. али само на том мјесту, нити из других извора имам примјера. Али и поменуто напријед код номинатива *шта* долази мјесто генитива, и то не само кад генитив стоји мјесто акусатива, као у негацији (види напријед стр. 154), него и иначе: шта богь вписи М. 211. ако би поискаль ѡдь кнеѕа шта ѡдь ѡкогаи имаиїа М. 477. тако и иза приједлога: ѡдь шта богь вклонн М. 251. 322. 359. ѡдь шта ѥ ваша милость дльжна П. 108. шта ради погубио овај (Мат. 26, 8) Н. Рањ. 89б. од шта Ст. пис. 2, 99. 3, 27. 4, 441. 5, 175. Збор. 110. Д. Рањ. 7. 32. Злат. 35. 71б. ода шта Радн. 19. 34. шта ради Радн. 32. 77. од ништа Збор. 55. Ст. пис. 5, 83. Каш. 84. Јерк. 34. Андр. дев. 24. Радн. 52. ни ода шта Радн. 6. од ништар Брн. 4. Каш. 13.

Према основама на **ја** налази се *е* мјесто *о* и у неких на чисто а XVI и XVII вијека: тега Ст. пис. 4, 271. 281. 368. 406. 5, 69. 103. 262. Д. Рањ. 98. Хект. 10б. Злат. 8б. 10. 43. 73б. 76. Андр. дев. 3. 59. 165. нач. 7. пут 52. 240. с доданим *ј*: тегај Ст. пис. 2, 362. Злат. 5б. 17б. — овега Ст. пис. 5, 262. Гуч. 122. 281. Вран жив. 23. Орб. 33б. Бун. 26. Јерк. 15. Андр. пут 84. с доданим *ј*: овегај Гуч. 156. — онега Ст. пис. 5, 43. 104. Јерк. 15. 19. 27. тако и кад основа пред крајњим самогласним има *к* од краја XV вијека, али веома ријетко: кега Ст. пис. 1, 40. свакега Јерк. 39. — према томе и твега Ст. пис. 1, 40. од *твога* сажетога од *твојега*.

Окрњено, т. ј. без крајњега *а*, налази се само један пут свега времена и то XV вијека: нашегь М. 405.

У сложеном облику кад к номиналном приступа замјеница у генитиву юго, њезино се ю изједначује крајњим гласом *а*, до кога долази, те и само постаје *а*, по том се оба *а* сажимају у једно: тако је допирало у XV вијек: **страшьнаго** М. 4. **светаго** М. 5. **вѣчьчанаго** М. 5. **новаго** М. 52. **срьбьскаго** М. 64. **прѣвисокаго** М. 239. **голѣмаго** П. 21. **дьньшнаго** М. 266. **дьнашнаго** П. 17. **данашнаго** Пб. 44. **часнаго** М. 299. **боголюбнаго** М. 406. **старшаго** Пб. 39. — Што има XVI вијека у једнога писца: светаго Буд. 134. вишњаго 39. то је из црквенијех књига. — Али од првијех времена из којих имамо писанијех споменика овај је сложени облик изједначен с прономиналнијем, мјесто -а- које реченим начином постаје од -ае- имајући *о*, које се у адјектива с основом на ја мијења на *е* предњега гласа ради, а у доданога је пронимина крајње *о* допирало у XV вијек: **свѣтого** М. 35. **светого** М. 37. 134. 176. 265. 317. 358. 414 Пб. 52. **високого** М. 37. **писаного** М. 259. **реченого** М. 363. **третнюго** М. 84. 228. **божїего** М. 182. али од самога почетка мјесто крајњега *о* долази *а* као и у пронимина: а) кад је у адјективa основа на чисто а: **светога** М. 1. **ѕьлога** М. 2. **грьчькога** М. 5. **чистога** М. 23. **босньскога** М. 24. **славьнога** М. 35. **соухога** М. 68. **живога** М. 79. **мрьткога** М. 79. **великога** М. 92. б) кад је у адјектива основа на ја: **великега** М. 4. 5. 24. **вельега** М. 39. вељега Ст. пис. 4, 102. 348. **дьнешнега** М. 22. **дьньшнега** М. 25. **данашнега** М. 238. **вишьнега** М. 28. **горьнюга** М. 94. **медьвѣгїега** М. 96. **унутрьнюга** Пб. 9. **третьюга** Пб. 59. третјега Н. Рањ. 35. Град. дух. 26. Гуч. 72. Банд. 24. трећега Пос. 34. — оба адјектива **велии** и **третии** прелазили су и међу оне с основом на чисто **а** одбацујући крајње **ии**: велога Хект. 236. Мрн. 121. Радој. 18. третога Буд. 37. Вран. жив. 13. Глав. 101. прелазило је онамо и таштога Пос. 37. — А из онијех с основом на **ја** прелазило је њихово *е* и к онима у којих је основа на чисто **а** XVI и XVII вијека, али ријетко: давнега Зор. 19. невољнега Јерк. 54. осталега Јерк. 100. тужнега Јерк. 54.

Сложени овај облик налази се окрњен, т. ј. без крајњега самогласнога, али истом XVII вијека и тада само једном: придрагог Андр. дев. 49.

Б. За женски род. Основа је онака кака је у мушком и средњем роду (види под А); а од **ѕја**, које долази у та

два рода до основе, у женском роду отпада s, а крајње a бива дуго, на које долази наставак падежни онако као у имена женскога рода у истом падежу: тако је било од основа на чисто a: ниоє М. 10. ѡноѥ Стеф. 18. ѡноє М. 530. тоє М. 530. од основа на ја: вьсеѥ Стеф. 12. ѥє М. 14. ѥѥ М. 98. ѥєє М. 425. моѥѥ Стеф. 17. сєє Сав. 3. — Али је у српском језику од првијех времена тај облик изједначен с номиналнијем, те онако постаје:

а) од основа на чисто a: всаке М. 22. 481. сваке М. 308. 531. Ст. пис. 1, 10. Буд. 25. Вран. жив. 39. Глав. 40. и од раширене основе: вьсакоє М. 2. свакоѥ, П. 7. Ст. пис. 4, 421. Д. Рањ. 3. — ниє М. 18. — исте Злат. 90б. јисте Вран. жив. 3. — једне Злат. 61. ниедне М. 410. нѣдне П. 19. 132. нидне Ст. пис. 2, 215. 429. — од основе ка раширене: које Град. дух. 62. сложено: никоѥре М. 13. никоєре М. 16. 20.[1] сажето: ке Ст. пис. 2, 56. 4, 159. 261. 5, 217. с доданим *ј* и *зи:* кејзи Ст. пис. 2, 377. од исте основе несажете, сложено: њеке Ст. пис. 2, 336. Д. Рањ. 131б. — ове Н. Рањ. 165. Злат. 18б. с доданим *ј:* овеј Град. дјев. 69. с доданим *ј* и *зи:* овејзи Ст. пис. 2, 179.[2] — ѡваке М. 545. никакве Град. дјев. 64. — оне Вран. жив. 24. с доданим *ј:* ѡнеи П. 45. с доданим *ј* и *зи:* онејзи Ст. пис. 2, 33. — таке Злат. 20. — те М. 64. Ст. пис. 4, 191. с доданим *зи:* теѕи М. 60. с доданим *ј:* теј Ст. пис. 2, 194. 199. 5, 211. Град. дјев. 24. с доданим *ј* и *зи:* тенѕи Збор. 38б. — толице М. 216. избацивши *ли:* токе Ст. пис. 1, 22. — Неке су долазиле и у сложеном облику: такыѥ М. 58. таковыниѥ М. 81. ѩковние Стар. 4, 234. никѡторїѥ М. 18.

б) од основа на ја: всє М. 13. 369. 487. всѥ М. 10. свє М. 295 — є М. 274. је Ст. пис. 2, 164. Гуч. 180. ниѥ М. 98. нє М. 225. 274. ње Ст. пис. 1, 221. 222. 2, 102. Н. Рањ. 16б. Збор. 47б. Град. дјев. 70. Зор. 12б. Злат. 2б. Гуч. 18. Гунд. суз. I, XLIV. Банд. 9. Андр. пут 160.[3] — моє М. 9. моѥ М. 89.

[1] Погрјешка ће бити никоре М. 13. 14.

[2] Мјесто доданога *ј* налази се и *ји:* овеји Ст. пис. 1, 60. такеји Ст. пис. 1, 60.

[3] Премда је тако од првијех времена, опет се налази на крају XV и XVI вијека а једном и XVII вијека: њеје Ст. пис. 1, 20. 38. 40. 46. 54. 76. 83. 160. Збор. 5б. Хект. 28. 31.

сажето: ме Злат. 18б. — **наше** М. 5. — **се** Ст. пис. 1, 48. с доданим *ј:* сеј Ст. пис. 2, 417. 446. Злат. 40. од исте основе раширене: **сию** М. 13. 23. 141. — **твою** М. 91. сажето: тве Злат. 9. — троје Буд. 4.

У сложеном облику генитив замјенице **ꙗ**, српски **ю**, приступајући к номиналном облику губи први слог свој: кад је у адјектива основа на чисто **а**: **светыю** М. 5. **добрию** Стеф. 17. **срьпскиє** М. 104. **теплию** М. 110. **угрьскїє** М. 335. **урьные** М. 538. кад је у адјектива основа на **ја**: **дольниѥ**. — У пошљедњих се оба крајња **ю** сажимају у једно дуго: **дольнѥ**; па је из овијех крајње **є** прешло и у оне прве мјесто њихова **ыю**, и то од првијех времена: **грьчьске** М. 4. **морьскє** М. 4. **срьбскє** М. 45. **конавльскє** М. 217. **хумскє** М. 249. кад кад стоји и **ю** мјесто **є** (као и у другим приликама): **хумскю** М. 283. **босанскю** М. 470. **другю** М. 482.

ДАТИВ ЈЕДНИНЕ.

А. За мушки и средњи род: основа до крајњега својега **а**, које кратко будући у словенским језицима гласи *о*, па у основама на **ја** прелази у *е*, добија **sma**, од којега отпада **s** у словенским језицима: од основе тако састављене постаје овај облик као у имена мушкога рода у којих је основа на **а** (види напријед стр. 21. под II. А. 2.)

а) од основа на чисто а: **всакому** М. 306. 545. **увсакому** М. 517. **васакомоу** Пб. 35. suachomu М. 279. **свакому** М. 315. 524. Збор 12. Ст. пис. 4, 194. Зор. 37. Буд. 128. Гуч. 23. Крн. 2б. Глав. 5. — истому Мрн. 154. — једному Д. Рањ. IXб. сложено: **нѣдному** П. 18-19. **недному** Пб. 114. нидному Д. Рањ. 75. — од основе **ка**, кад има само мушки род: **комоу** М. 13. Мик. 59. сложено са **нѣ**: **нѣкому** М. 31. њекому Н. Ран. 90. сложено са *ни:* **никомоуре** М. 6. Н. Рањ. 41. 49б. Град. дух. 87. Вран. жив. 93. Банд. 21. окрњено: **никомоурь** М. 338. Н. Рањ. 31. Ст. пис. 5, 229. 318. Хект. 26. Зор. 13б. без *ре:* никому Ст. пис. 4, 455. сложено са *и:* икомур (али се не

Зор. 63. 72. Буд. 83. 84. 153. Мрн. 144. — Што има svojee (не svojeje) Буд. 5. tvojee Вран жив. 12. našee Вран. жив. 4. njee Вран. жив. 5. за цјело стоје два *ее* за једно дуго.

находи да је икомур допустио) Град. дјев. 125.[1] — од основе ка, кад има сва три рода, од основе раширене, сажето: кому Ст. пис. 2, 84. Град. дјев. 41. — овому Гуч. 73. с доданим *ј:* ѡвомѹи М. 102. — оному Злат. 34б. с доданим *зи:* ѡномѹѕи М. 146. с доданим *ј:* ѡномѹи М. 267. Збор. 2. Ст. пис. 3, 371. 4, 349. 5, 187. — самомѹ М. 22. Ст. пис. 3, 380. 4, 190. Гунд. пс. 18. Андр. дев. 18. Радн. 15. — томоү М. 230. Вран. жив. 53. с доданим *ј:* томѹи М. 107. Ст. пис. 3, 21. 4, 161. 328.

У номиналном облику долази: нѣкакоү М. 91. овакову М. 215. такову П. 36. толикоү Сав. 8. и од XVI вијека: саму Брн. 57б. Град. дјев. 34. Радн. 7. 15. 26. 31.

б) с основом на ја: вьсакоємѹ М. 203.[2] сажето: всакоѡмѹ М. 368. 376. — всемѹ М. 209. 487. Вран жив. 18. васемѹ М. 365. свем(ѹ) М. 285. свемѹ М. 413. 511. Н. Рањ. 13. Ст. пис. 2, 445. — ємоү М. 5. са *н* и без приједдлога: нємѹ М. 107. нюмѹ М. 211. 510. Злат. 18б. без првога слога од првијех времена: моү М. 6. 17. Н. Рањ. 15. с доданим *зи:* мѹѕи М. 474. — моємѹ М. 2. Вран. жив. 44. сажето: момѹ М. 108. 385. Зор. 39. Гуч. 103. Банд. 22. Андр. пут 18. — нашемѹ М. 320. — обојему Мрн. 155. — своємѹ М. 547. Град. дух. 71. сажето: свомѹ М. 461. своѡмѹ М. 461. Н. Рањ. 65б. Збор. 36б. Гуч. 4. сємоү М. 5. с доданим *ј:* сємѹи М. 207. Збор. 29. с доданим *зи*: сємѹѕи М. 55. од исте основе рашине: сиюмоү М. 100. 111. 272. 278. 436. 534. с доданим *зи:* сиюмѹѕи М. 180. — твоємѹ М. 22. Ст. пис. 2, 199. сажето: твомѹ М. 35. Н. Рањ. 38. — чему Ст. пис. 4, 308. 5, 195. Каш. 51. сложено: ничємѹжє М. 156. генитив чєсо узимао се за основу другим падежима, тако и овом: чєсомоү Стеф. 28. ничєсомѹ М. 213.

Према основама на ја налази се *е* мјесто *о* и у основама на чисто а од краја XV вијека: тему Ст. пис. 1, 46. 233. Ст. пис. 4, 249. Ђам. 5. Андр. дев. 53. овему Ст. пис. 5, 8. Буд. 93. Мрн. 80. 124. Андр. нач. 3. онему Андр. дев. 1. нач. 22. пут 33. једнему Мрн. 48. — тако и од сажетога *твому:* твему Мрн. 19. 28.

[1] Грјешком: ткому Ст. пис. 4, 400. у дну. Мрн. 89. ниткому Ст. пис. 4, 333. у дну.

[2] Гријешком всаконмѹ М. 567.

Окрњено и изједначено с локативом налази се од XV вијека: **вьсемь** П. 103. **нашемь** П. 104. 120. **вашемь** П. 113. 133. 167. **твоемь** П. 143. **свакомь** М. 420. **кь немь** Стар. 4, 142. једном Н. Рањ. 208б. мом Ст. пис. 1, 63. 2, 94. 397. 466. 474. 5, 59. 65. 298. Андр. дев. 19. твом Ст. пис. 1, 247. 5, 33. 87. Злат. 9. Андр. дев. 135. свом Ст. пис. 5, 18. 65. нашем Град. дјев. 16. истом Град. дјев. 9. дух. 71. Д. Рањ. 38б. Пос. 36. Бун. 35. ином Д. Рањ. 3б. Андр. дев. 29. том Злат. 52. ком Ст. пис. 5, 35. Гунд. пс. 14. свакoм Див. 11б.[1] њеком Бун. 8. толиком Ст. пис. 4, 489. вашем Бун. 51. од сажетога: мем Злат. 63. — Тако је и уз неке приједлоге још од XIV вијека: **по томже ωбразоу царьскоу** М. 143. **прѣма чемь** М. 216.

Тако окрњеном опет се додаје на крају *е* од XV вијека: **неме** М. 494. томе Ст. пис. 1, 36. једноме Ст. пис. 1, 184. твоме Мрн. 36.

У сложеном облику датив од прономина **емоу** приступајући к номиналном облику изједначивао је своје **е** с крајњим гласом његовијем, те је било **доброуоумоу**, послије се **оуоу** сажимало у **оу**: **вѣдоущоумоу** М. 91. или прелазило у **оо**, које се сажимало у **о** и тако остајало и кад се адјективу основа свршује на **ја**, те се и у нашим старијим књигама налази: **младѣншомоу** М. 48. Али је овај сложени облик као и генитив у српском језику још од првијех времена изједначен с прономиналним тако да мјесто **оуоу** или реченога **о**, које би стајало и код основа на **ја**, има *о*, које се у основама на **ја** мијења на *е* предњега гласа ради: а) кад је у адјектива основа на чисто **а**: **доубровьчькомоу** М. 7. **правомоу** М. 7. **почтеномоу** М. 157. верному Ст. пис. 4, 344. беспаметному Град. дјев. 10. худому Злат. 14. небескому Гуч. 5. големому Вран. жив. 45. славному Мрн. 84. другому Мик. 175. божанственому Радн. 73. — б) кад је у адјектива основа на **ја**: **велиемоу** М. 5. **третиемоу** М. 48. **младѣншемоу** М. 48. **садашнемоу** М. 240. **последнемоу** М. 240. **болиемоу** П. 23. **старнемоу** Збор. 12б. Вран. жив. 73. Банд. 80. најдражему Злат. 11. третјему Н. Рањ. 27. — Адјектива **велии** и **третии** долазе и без *иј* прешавши међу основе на чисто **а**: велому Ст. пис. 1, 215. Хект. 22. Мрн. 67. третому Ст. пис. 1, 206. Глав. 4.

[1] Штампарска је погрјешка: сваком Ст. пис. 4, 337.

Од XV вијека долази сложени облик без крајњега самогласнога, изједначен с локативом: XV вијека: кекюмь П. 36 (два пута). речеином Пб. 63. 69. 70. XVI вијека: вишњем Ст. пис. 4, 404. 5, 24. 65. вјечном Ст. пис. 5, 80. искрњем 13. поштеном 312. худом 33. човичком Ст. пис. 4, 484. реченом Д. Рањ. 58. ангеоском Град. дјев. 19. беспаметном 14. 22. грешном 73. земаљском 9. небеском 22. 26. осталом 9. 10. 17. божанственом Град. дух 76. духовном 75. божјем Брн. 20б. брзом Злат. 16б. великом 52. коњском 16б. навидном 10. нејаком 1б. 27. опћеном 11. XVII вијека: сладкомь М. 560. вишњем Бун. 4. светом 47. почтованом Ђам. 2. правом Мик. предгов. вјечном Андр. дев. 122. љубежљивом Андр. дев. 166. рајском 175. вирном Радој. 30.

Тако окрњеном додаје се на крају *е*, и то још XIV вијека, али у примјеру једином тога времена, те може бити погрјешка: дубровьчинкомие Пб. 45. мало је поузданије XV вијека, али опет само један примјер: речеиоме Пб. 69. XVI вијека опет само један примјер: убогоме Н. Рањ. 39б. и у њему може бити погрјешка, јер је погрјешка у самом мјесту гдје се находи: „разломи лачному крух твој, и убогоме годне (мјесто: убогога кога гоне) уведи у кућу твоју" (Иса. 58, 7).

Б. За женски род: основе, којима је крајњи глас као у мушком роду, добивају на крају **smi**, од чега у словенским језицима остаје само *ј*, иза тога гласа наставак **ai**, који би се сажео у **i**, отпада:

а) с основом на чисто **а**: вслкои М. 563. с доданим *зи:* свакојзи Ст. пис. 2, 75. 3, 437. 4, 287. 5, 175. Гуч. 174. — некој Ст. пис. 5, 159. — овој, с доданим *зи:* овојзи Ст. пис. 3, 208. 4, 121. — оној, с доданим *зи:* онојзи Ст. пис. 2, 198. — нидној Д. Рањ. 7. 19. — свакојакој Вран. жив. 71. — таковој Јерк. 9.

б) с основом на **ја**: вьсеи М. 47. Пб. 20. са ѣ мјесто є ваља да невјештином писарском: всѣи М. 27. вьсѣи М. 41. 54. свеи М. 363. — еи Сав. 5. иеи Стар. 3, 224. 309. — моеи М. 30. 225. — сеи, и са ѣ мјесто є: сѣи М. 13. и од раширене основе: сиюи М. 13. — своеи М. 54. Пб. 22. — твоеи М. 22. твоюи П. 25. 144. — Али још од XIII вијека основе су се на **ја** изједначиле с онима на чисто **а**: всои М. 25. 174. 300. 383. 413.

кьсои М. 49. **ѹсои** М. 66. **свои** М. 280. 420. 470. Пб. 117. Д. Рањ. V. — **кашои** П. 14. с доданим *зи:* вашојзи Ст. пис. 3, 230. 4, 125. — **нѡи** М. 225. **нои** М. 387. Пб. 95. **ѡи** М. 251. 358. П. 57. јој Ст. пис. 2, 74. Злат. 7б. са *н* и без приједлога: **нои** М. 419. 503. П. 30. Стар. 1, 220. Ст. пис. 2, 100. Каш. 91. с доданим *зи:* њојзи Ст. пис. 5, 188. Гуч. 120. — којој, с доданим *зи:* којојзи Ст. пис. 2, 79. 117. 225. 3, 71. Д. Рањ. 35. и сажето: кој Ст. пис. 5, 138. 317. Каш. 83. Јерк. 50. — **моѡи** М. 228. Пб. 58. с доданим *зи:* мојојзи Ст. пис. 2, 69. 100. 3, 182. 4, 299. Д. Рањ. 36. Злат. 95б. и сажето: **мои** М. 545. — **нашои** М. 190. Пб. 117. **нашоии** М. 177. с доданим *зи:* нашојзи Ст. пис. 4, 351. 5, 167. — својој, с доданим *зи:* својојзи Гуч. 168. — твојој Град. дух. 21. с доданим *зи:* твојојзи Ст. пис. 2, 194. 5, 153. Д. Рањ. 56б. сажето: твој Ст. пис. 5, 143. — свачијој Град. дјев. 123.

Налази се кад кад и без крајњега *ј*: тако још XIII вијека: **кьсє** М. 28. према томе и послије: јо Злат. 26б. 45б. 46б. мојо Див. 5б. Види стр. 167.

XVI и XVII вијека долази по један пут и у номиналном облику: своји Злат. 88. мјесто *својој* у слику; тако: рече и (мјесто *јој*) Вран. жив. 59.

Налази се и инструментал мјесто датива: души мом Ст. пис. 5, 51. мјесто *мојој*. Види и локатив.

У сложеном облику кад к номиналном приступа датив од замјенице **ѥи**, отпада му **ѥ**: **прѣсветѣи** М. 5. **срьбьсцѣи** М. 136. **христїанцѣи** М. 244. **прѣчистѣи** М. 569. и без промјене грленијех гласова: **ꙁетьскеи** М. 17. **рашькѣи** М. 47. и без крајњега *ј:* **поморьскє** М. 47. које би могло бити и у номиналном облику, али стоји до примјера који је пред њим споменут.

Али је у српском језику овај сложени облик још од првијех времена замијењен прономиналним тако да мјесто његова завршетка **ѣи** кад је у адјектива основа на чисто **а**, и мјесто **ии** кад је у адјектива основа на **ја**, долази као у пронимина *ој*, чему се уз основе на **ја** мијењало *о* на *е:* а) кад је основа на чисто **а**: **светои** М. 6. **градьскои** М. 7. 25. **прьвои** М. 14. **дѹбровьчькои** М. 29. **ѹрьнои** М. 561. **срьбьскои** М. 142. **помѡрскои** М. 143. **прѣчистои** М. 159. **дрѹгои** М. 215. **хилиньскои** М. 563. његовој Збор. 83б. Злат. 62. небогој Ст.

пис. 4, 261. — б) кад је у адјектива основа на ја: божнен М. 10. божнюн П. 18. А како су у самијех прономина основе на ја изједначене с онима на чисто а, дошло је њихово *ој* у овом облику и у адјектива у којих је основа на ја: божньи М. 223. долнон П. 155. старншон М. 545. вељој Ст. пис. 2, 76. 4, 33. третнон Збор. 36. чловечјој Ст. пис. 3, 155. дивјој Бун. 16. најлипшој Ст. пис. 1, 117. бољој Буд. 15. мањој Д. Рањ. 66.

Налази се кад кад без крајњега *ј*: божне М. 11. божю М. 28. то би могао бити и номинални облик (види напријед стр. 23-24), али има и божнω М. 327. а према томе и послије божјо Ст. пис. 4, 219 (у слику). очино Див. XVI. Види стр. 166.

Сложеном се облику додавало *зи* од XVI вијека: другојзи Ст. пис. 2, 42. славнојзи 78. вичнојзи Ст. пис. 3, 441. грјешнојзи 393. смртнојзи 94. тмастојзи 173. бистројзи Ст. пис. 4, 140. женскојзи 176. морскојзи Ст. пис. 5, 57. вјечнојзи Д. Рањ. 53. љувенојзи Злат. 49. његовојзи Гуч. 22. Гунд. пс. 44.

Налази се и инструментал мјесто датива: људском Ст. пис. 5, 55. мјесто *људској*. Види стр. 166.

АКУСАТИВ ЈЕДНИНЕ.

Постаје као у имена истијем наставком, који се на исти начин састављa с основом; само је за средњи род био наставак t, које је стојећи на крају отпало као и m у имена.

А. За мушки род: по што је наставак отпао, једнак је тај облик с номинативом, код кога и примјере види. — Од основе ја био је овај облик и кад није сложена са же: како крајње а у словенским језицима слаби у ъ, које преднњега *ј* ради прелази у ь, кад би акусатив стајао без приједлога сам о себи, тада се слијевало јь у *и*, те је гласио н М. 4. а кад стоји иза приједлога те се има на што наслонити, тада од јь бива друго: бива исто што бива у имена: *ј* се са предњим сугласним, а то је *н*, које се умеће између приједлога и овога пронимина, слијева у један глас, у *њ*, које се писало н, те је иза њега и ь остајало: тако је свега времена: ꙁа нь М. 162. П. 157. за њ Ст. пис. 5, 183. Гуч. 8. Мрн. 107. мимо њ Збор. 38. Зор. 37. Крн. 36. на нь М. 427. Ст. пис. 2, 70. Н. Рањ. 1546. Хект. 18. Злат. 13. Чубр. 106. Гунд. суз. II,

XXVII. нада њ Н. Рањ. 156. ѡ нь М. 344. Збор. 4. по нь Збор. 39. пода нь М. 439. прида њ Ст. пис. 4, 456. Гуч. 301. Вран. жив. 34. Банд. 35. про њ (т. ј. кроза њ) Бун. 23. у њ Н. Рањ. 77. Ст. пис. 5, 317. Хект. 17б. Зор. 29б. Гуч. 30. Вран. жив. 98. Гунд. суз. II, XXVI. уза њ Ст. пис. 1, 46. Збор. 4. Д. Рањ. 6б. Злат. 17б. Орб. 112. — Али кад је без приједлога, замијењен је акусатив ове ријечи у српском језику још од првијех времена генитивом, и то не само кад стоји за живо што, кад се и у других ријечи замјењује акусатив генитивом: юго М. 16. Стеф. 13. го М. 64. 132. га М. 7. 13. 42. 52. 53. 87. 147. 183. Ст. пис. 1, 72. Хект. 25б. Злат. 56. њега Ст. пис. 4, 219. него и кад стоји за што мртво: го М. 63. га М. 64. 108. 117. 189. 215. 565. 322. 359. 387. 394. Ст. пис. 2, 60. нюга П. 11. 92. Иза приједлога премда се држи акусатив једнако (види мало више), ипак долази и генитив мјесто њега од XIV вијека: на нюго М. 88. ʒа нюга М. 147. П. 99. на нюга М. 295. П. 128. 145. Н. Рањ. 87. Ст. пис. 4, 263. 5, 194. Каш. 58. Глав. 42. у њега Ст. пис. 5, 3. Каш. 98. Пос. 35б. уз њега Ст. пис. 4, 485. под њега Ст. пис. 5, 140.

Од основе **та** акусатив **ть**, по што је нестало гласа **ь**, долази и без доданога *а* иза приједлога, на који се наслања: ва т Стар. 3, 316.

Од пронимина који у ном. јед. гласи *тко*, нема акусатива, него се замјењује генитивом.

У сложеном облику саставља се акусатив од прономина и с номиналним обликом као у номинативу, код кога и примјере види.

Б. За средњи род: по што је наставак отпао, једнак је тај облик с номинативом, код кога и примјере види. — Од основе ја налази се тај облик и кад није сложен са же и допире у XV вијек: є М. 4. ю М. 499. с приједлогом: на нє М. 4. вь ню М. 166. ʒа ню М. 187. 233. сложено са жє, које у српском језику гласи *ре*: по коли ки є, єрє хокєтє М. 42. с уметнутим *ва* међу ю и *ре*: по нєварє М. 20. А послије га нема, него мјесто акусатива долази од XV вијека у те ријечи генитив: га (т. ј. сребро) П. 105. (катапетаʒмо) М. 245. (срдашце) Ст. пис. 2, 45. 46. (име) Д. Рањ. 122б. (благо) Буд. 108. (тијело) Банд. 94. (ухо) Каш. 49. (име) Каш. 110. (добро)

Глав. 79. њега (т. ј. слово) Ђам. 18б. а иза приједлога замјењује се акусатив средњег рода акусативом мушкога рода од краја XV вијека: у њ (т. ј. море) Ст. пис. 2, 354. (гнијездо) Збор. 8. (дрво) Ст. пис. 5, 16. (зрцало) Град. дух. 19. (море) Гунд. суз. III, LVI. за њ (т. ј. дијете) Ст. пис. 4, 316. на њ (грло) Ст. пис. 4, 301. (дјевство) Град дјев. 25. 30. (свиђало) Хект. 33б. (небо) Орб. 265. XVII вијека долази и генитив мјесто акусатива иза приједлога: у њега (т. ј. краљевство) Радн. 55. — Акусатив ове ријечи средњега рода долази XV вијека мјесто акусатива мушкога рода: є (т. ј. тестаменат) М. 496. Пб. 128.[1]

Сложени је акусатив средњега рода једнак с номинативом, код кога и примјере види.

В. За женски род: у свијех је као у имена, осим два, код којих ће се споменути: *а*) с основом на чисто а: вьсакоу Стеф. 13. всакꙋ М. 308. васакꙋ М. 309. 315. сваку Ст. пис. 1, 41. Гуч. 60. Глав. 5. од исте основе раширене: свакоју Д. Рањ. 18б. — једину Ст. пис. 4, 306. — једну, сложено: нѣдинꙋ П. 63. нидну Ст. пис. 2, 323. Д. Рањ. 76. идну Ст. пис. 2, 371. — какꙋ М. 56. — колику Град. дјев. 26. — ку Н. Рањ. 89. Ст. пис. 2, 68. 124. 154. Ст. пис. 4, 74. 90. 254. 306. 5, 34. Град. дјев. 35. Злат. 6. с доданим *ј:* кyј Ст. нис. 1, 43. сложено са нѣ: нѥкꙋ П. 87. Ст. пис. 2, 70. 4, 221. Д Рањ. 36б. Град. дјев. 73. Злат. 14. Андр. нач. 4. од исте основе раширене: коју Ст. пис. 1, 101. Н. Рањ. 21б. Ст. пис. 4, 230. Радн. 27. сложено са нѣ: њекоју Ст. пис. 2, 197. никоју Ст. пис. 2, 320. сложено са *ни:* ни ꙃа коюрє М. 274. — ову, с доданим *ј:* ѡвꙋи М. 210. Н. Рањ. 26б. Ст. пис. 3, 434. 5, 122. Град. дјев. 76. Гуч. 154. — онꙋ М. 7. с доданим *и*: ѡнꙋꙃи М. 23. с доданим *ј*: онꙋи М. 177. с доданим *ђе:* ѡнꙋгє М. 311. ѡнꙋꙉє М. 313. — оваку, с доданим *ђе* и *ре*, које се и крњи: овакуђер Град. дјев. 105. — онаку, с доданим *ђе:* онакꙋгє М. 311. с доданим *ре:* ѡнакꙋрє М. 313. — таку с доданим *ј:* такуј Ст. пис. 5, 135. тоу Сав. 5. М. 61. Вран. жив. 7. с доданим ждє, које у српском језику гласи *ђе:* тоуждє Сав. 10. тоугє М. 113. туђе Н. Рањ. 97б. с доданим *зи:* тоуꙃи М. 98. с доданим *ј:* тоуи

[1] Кашић грам. 73 ставља за акусатив тој ријечи у три рода: њега, њу, оно.

М. 167. туј Ст. пис. 1, 43. 3, 97. Град. дјев. 73. Гуч. 208. — таку Ст. пис. 4, 308. с доданим *ђе*, које гдје гдје гласи и *је:* такује Ст. пис. 1, 130. с доданим *ј:* **такоуи** Сав. стар. 4, 231. Ст. пис. 2, 314. **толикоу** М. 19. с доданим *ј:* **толикви** М. 261. избацивши *ли:* току Ст. пис. 1, 8. Хект. 10. — *б*) с основом на **ја: вьсв** П. 143. **всв** М. 493. **васв** Пб. 34. сву Ст. пис. 2, 28. Зор. 21. Злат. 3б. Вран. жив. 14. — вашу Злат. 85. — **ю** Збор. 9. Ст. пис. 2, 178. 4, 274. Д. Рањ. 137б. Хект. 43. Злат. 47. Гуч. 261. иза приједлога: њу Збор. 1. Д. Рањ. 137б. Злат. 75. Вран. жив. 9. тако и без приједлога: њу Н. Рањ. 60. Збор. 91. Ст. пис. 2, 61. Злат. 10. Вран. жив. 8. Каш. 89. с доданим *ј*: њуј Ст. пис. 1, 85. у те ријечи од XVI или XV вијека често долази генитив мјесто акусатива: да ће је учинити цесарицу Стар. 1, 222. кад би је видио Ст. пис. 4, 274. хоћете заклат' је Ст. пис. 4, 418. кад му је ставиш Ст. пис. 5, 196. њему је поклонив Д. Рањ. IXб. змије је млијеком храniше Д. Рањ. 45б. јере би је настанио Град. дјев. 150. становито бисте је имали Град дјев. 101. виђу је Злат. 14б. с којом је растави Злат. 14. ако је узимат' буде Гуч. 29. којијем је је заслијепио Андр. пут 186. једа је пристраши Андр. пут 394. — моју, и сажето: му Ст. пис. 2, 465. 4, 444. Д. Рањ. 4б. — обоју страницу Мрн. 32. — своју, и сажето: сву Ст. пис. 4, 429. — твоју, и сажето: тву Ст. пис. 4, 433. — **үню** М. 424. **үью** М. 323. 342. 371. 414. **ин ʒа үнюрє** М. 274. — од основе сја раширене: **сню**, с доданим *зи*: **снюʒи** М. 158. с доданим *ј:* **снюи** М. 102. од XIV вијека долази од нераширене основе: **сѫ** Пб. 34. Ст. пис. 1, 48. 68. 182. Мрн. 185. с доданим *зи:* **сѫʒи** Пб. 34. с доданим *ј:* суј Ст. пис. 1, 46. 81. 65. 2, 445.

У сложеном се облику акусатив пронолина **ю** састављао с номиналним обликом без икаке промјене: **прѣүистѫю** М. 9.[1] Али у српском језику од првијех времена долазе оба крајња слога **оүю** сажета у **ү: светоү гороү** М. 6. **дроүгоү** М. 167.

ВОКАТИВ ЈЕДНИНЕ.

Замјењује се номинативом јед. и у пронолина и у адјектива у сложеном облику.

[1] Погрјешке су: **срьдьүаною** М. 292. **божаствиѫю** М. 260. **божаствению** М. 275.

ИНСТРУМЕНТАЛ ЈЕДНИНЕ.

А. За мушки и средњи род: основа се шири добивајући на крају і, које се с њезинијем крајњим **а** слијева у **ѣ**, пред којим се *к* мијења на *ц*, а **ѣ** се у основама на **ја** предњега гласа ради мијења на *и*; за тијем долази наставак као у имена:

а) с основом на чисто **а**: **всацѣмь** М. 265. **всацимь** М. 305. **всацнемь** М. 367. **всацнıемь** М. 457. **свацѣмь** М. 455. П. 46. свацијем Гуч. 1. 91. Ђам. 16. 19. и без промјене грленога гласа од XV вијека: **всакемь** М. 308. свакијем Гуч. 99. 119. 156. 300. Банд. IX. у сложеном облику: **всакнмь** М. 5. од раширене основе од XV вијека: **сваконмь** П. 36. **всаконмь** П. 40. — **нинѣмь** М. 14. **нинемь** М. 485. Ст. пис. 2, 376. 5, 14. — истијем Гуч. 22. Андр. пут 40. — **единѣмь** М. 22. — **юдинѣмь** М. 52. **единмь** М. 248. **единемь** М. 498. Н. рањ. 44б. Ст. пис. 4, 335. 5, 22. Д. Рањ. IХб. Град. дјев. 16. Орб. 5. **инединемь** М. 509. Банд. 7. — од основе **ка**, кад има само мушки род, у сложеном облику: **кнмь** М. 297.[1] сложено са *ни*: **никынмь** М. 144. у прономиналном облику без промјене гласа *к*: кијем Ст. пис. 5, 9. клекнути пред кијем Мик. 194. држати с кијем год Мик. 86. сложено са *ни:* никијем Ст. пис. 5, 17. — од исте основе, кад има сва три рода, такођер у сложеном облику: сложено са *ни:* **никнмь концемь** М. 27. и без *ни:* ким Ст. пис. 4, 392. 420. пут, ким је кум куму сламу крал Зор. 65б. начин, ким бисмо небеса напуњали Град. дјев. 21. од раширене основе од XIII вијека сложено са *ни*: **никонмре** М. 23. сложено са **нѣ: нѣконмь** М. 59. од основе нераширене у прономиналном облику без промјене гласа *к*: кијем Ст. пис. 2, 427. 3, 407. 4, 36. 159. 392. 5, 10. 336. **ономѹѕи, с кнемь говоришь** Збор. 24. начин, кијем би се плодили Град. дјев. 21. кијем Злат. 36f. 74. — каквим Ст. пис. 2, 49. каквијем Андр. нач. IV. — **колицнемь** М. 366. Гуч. 157. колицим Ст. пис. 1, 231. Брн. 59. — **ѡкѣмь** П. 52. **ѡкемь** М. 230. 238. 402. **ѡкнемь** М. 380. Пб. 92. Див. XIIIб. с доданим *зи:* **ѡкѣмѕи** М. 188. — **ѡнием** М. 394. Град. дјев. 4. **онемь** Пб. 105. с доданим *зи:* **ѡнѣмьѕи** М. 112. с доданим *ђе* и *ре:* онимђере Н. Рањ. 155б. — самијем Андр.

[1] С промјеном крајњега *м* у *н*: кин Стар. 1, 232.

нач. 19. — **тѣмь** М. 134. **тнемь** М. 417. Ст. пис. 4, 178. 204. 233. Злат. предгов. 26. Гунд. суз. III, LXV. тим Буд. 28. Вран. жив. 11. с доданим *зи:* **тѣмьꙁи** М. 94. с доданим *ђе* и *ре:* **тѣмьгере** Г. XV. 275. 283. М. 270. — **тацнемь** Збор. 88. Град. дух. 81. Гуч. 124. тацим Злат. 23б. **тацѥмь** Мат. 38. без промјене грленога гласа: таким Каш. 46. такијем Андр. дев. 5. 114. онакијем Андр. нач. IV. — толицим Ст. пис. 1, 231. Брн. 59. Злат. 9. толицијем Ст. пис. 4, 9. Град. дјев. 15. Гуч. 124. и без промјене грленога гласа: толикијем Ст. пис. 4, 263.[1] у прва времена у номиналном облику: **толнкомь** Д. 121. —

б) с основом на **ја**: двојим Хект. 27. — **нмь**, иза приједлога са *н:* **инмь** М. 146. Н. Рањ. 17б. и без приједлога: **инмь** М. 192. 284. 305. 343. — мојим Зор. 6б. — обојим Ст. пис. 1, 76. — **снмь** М. 13. — својим, и сажето: **свнмь** М. 286. твојим Андр. пут 28. и сажето: твим Ст. пис. 4, 463. — **чнмь** М. 13. Буд. 4. сложено: ничимре Зор. 29б. — од основе на **ја**, која у овом облику одбацујући *ј* прелази међу оне на чисто **а** још у старом словенском језику: **всѣмь** М. 134. **вснмь** М. 255. **вснемь** М. 312. **свнемь** М. 106. **свемь** М. 296. **свѣмь** П. 65. свијем Н. Рањ. 31. Ст. пис. 2, 444. 4, 178. Град. дјев. 24. свим Ст. пис. 2, 122. Зор. 11б. Вран. жив. 11. Банд. 116.

Све основе на **ја** прелазе у овом облику међу оне на чисто **а**, осим инструментала **нмь**, и то од XIII вијека: **нашемь** М. 30. тако **вашѣмь** П. 81. 167. **нашемь** М. 137. 230. 340. 421. **нашѣмь** П. 52. 116. **нашнемь** М. 399. 400. 412. 425. 510. Пб. 94. **нашнѥмь** М. 458. **монѥмь** М. 461. Збор. 10. Ст. пис. 2, 447. Гуч. 142. Андр. дев. 76. **свонѥмь** М. 311. 461. Пб. 92. **своемь** М. 380. **своѥмь** М. 421. Пб. 105. својијем Ст. пис. 4, 144. Град. дјев. 45. Гуч. 4. Див. 30. Пос. 15б. твојијем („tvoiém“) Н. Рањ. 18. Ст. пис. 2, 469. Див. 8. **тронемь ꙁакономь** Збор. 5б. чијем (што) Ст. пис. 3, 269. 357. 438. 4, 5. 17. 323. 5, 118. 218. Град дјев. 150. Злат. 8б. Див. 20б. Орб. 274. Гунд. суз. III, LXI. Бун. 20. Ђам. 21б. Андр. дев. V. Радн. 39. ничијем Ст. пис. 4, 241. Злат. 28. тако и **семь поутемь** Стар. 4, 56. — и основе на чисто **а**, које се раширене свршују на **ја**: **сва-**

[1] С промјеном гласа *о* у *у:* куликим — туликим Ст. пис. 1, 231. у дну.

коѥмь М. 309. коѥмь М. 374. 395. 411. 496. конемь М. 308. 391. Збор. 24. Ст. пис. 4, 13. 70. 375. 5, 152. Град. дјев. 14. Злат. 53. Гуч. 20. Банд. 236.[1]

Овом се облику додају на крају гласови *а*, *е*, *и:*

1) *а* од XIV вијека: тѣма Пб. 41. тима Пб. 36. 43. XV вијека: тѣма П. 127. тима П. 127. са свѣма П. 176. и послије: тима Вран. жив. 13. са свима Ст. пис. 1, 40. 155. 5, 339. Д. Рањ. 2. Зор. 1. до чима Ст. пис. 1, 194. томе доданом гласу још се додавало *ј* XIV вијека: тимаи Пб. 42.

2) *е* од првијех времена али с доданим *ј* на крају: тѣмеи Сав. стар. 4, 231. XIV и XV вијека: тѣмеи М. 128. П. 65. оѿвѣмеи М. 211. ѡвимеи Пб. 54. 60. ѡнѣмеи М. 210. ѡнимеи Пб. 120. и XVI вијека: тимеј Ст. пис. 2, 411. само *е* XIV вијека: нимє М. 191. ш нимє П. 1. 2. и послије једнако: свиме Ст. пис. 1, 90. 325. 2, 74. Гунд. пс. 40. Крн. 2. Мрн. 128. Јерк. 22. свијеме Ст. пис. 2, 74. Злат. 34. — свакијеме Ст. пис. 4, 394. сваким е Јерк. 28. — вашиме Д. Рањ. IX. — ш нимє П. 53. М. 553. с различнијем приједлозима и без приједлога: њиме Н. Рањ. 24. 42б. 93. 138. Збор. 12б. Ст. пис. 2, 444. 496. 511. 3, 142. 298. 302. 334. 350. 4, 121. 200. 455. 5, 6. 11. 26. 141. Д. Рањ. 27б. Град. дјев. 15. 101. Буд. 11. Злат. 35. 97. Гуч. 2. 52. Чубр. 5б. Вран. жив. 36. Див. 18б. Орб. 56. 227. Банд. 6. Мрн. 75. Ђам. 9б. 19. Андр. дев. 84. нач. 6. Радн. 6. 26. Глав. 25. Радој. 26. — истиме Мрн. 166. — једниме Буд. 159. Мрн. 4. 181. — кијеме (тко) Ст. пис. 4, 78. 394. Гунд. суз. I, XXII. никиме Брн. 62б. — киме (који) Ст. пис. 4, 457. Д. Рањ. IVб. 79. 162б. Буд. 4. Мрн. 21. кијеме Мат. 30. њекиме Д. Рањ. 125б. којиме Ст. пис. 4, 488. Мрн. 12. којијеме Ст. пис. 4, 488. 5, 79. — мојиме Ст. пис. 4, 482. Д. Рањ. 47б. — нашиме Злат. 98б. — ѡвимє Пб. 60. Вран. жив. 20. Мрн. 136. овијеме Н. Рањ. 183. — ониме Буд. 30. Вран. жив. 39. Мрн. 93. — својиме Ст. пис. 4, 395. Д. Рањ. 12б. Злат. 88б. — тиме Ст. пис. 1, 242. 243. 2, 240. 4, 366. 396. 463. 472. Д. Рањ. IXб. Хект. 8. 22. Брн. 9. Чубр. 9. Вран. жив. 9. Крн. 23. Мрн. 60. Јерк. 17. тијеме Ст. пис. 2, 299. Град. дјев. 174. — такиме Д. Рањ VIб. Злат. 62. — тво-

[1] С промјеном крајњега *м* на *н:* инѹнњ Пб. 24. своѥнь Пб. 109.

јиме Ст. пис. 5, 93. Д. Рањ. 37. Мрн. 22. твиме Гунд. пс. 35. — чиме Ст. пис. 2, 411. 498. 3, 17. 4, 482. Д. Рањ. 12б. 22б. 69б. Вран. жив. 13. Мрн. 28. 78. Пос. 19б. Радн. 62. чијеме Н. Рањ. 152б. Ст. пис. 4, 373. Гуч. 189. Бун. 37.

3) *и* XV и XVI вијека, али доста ријетко: **тѣми** Пб. 91. **тими** П. 50. **тимии** М. 439. 440. **ѡними** Пб. 51. онијеми Н. Рањ. 127б. својијеми (хипом) Гуч. 29. тако ће бити и **тимѣ** Стар. 3, 51. — Том се додатку опет давао поменути додатак *е:* **тимиѥ** М. 426. два пута.

Облику тако раширеном и помјереном доданијем *е*, додавао се наново наставак XV вијека: **тѣмѥмъ** М. 533. а по том се додано *е* мијешало с гласом **ѣ**, који припада том облику пред наставком, те се њим замјењивало: тимијем Ст. пис. 2, 374. 3, 116. 372. Збор. 35б. 37. Гуч. 299. тијемијем Ст. пис. 4, 52. 67. 129. 142. 234. **овиѥмиѥмь** Збор. 154. овимим Д. Рањ. 102. онимим Ст. пис. 2, 32. **онимиѥмь** Збор. 84. 85. 86б. Гуч. 9. — И томе се опет додавало *и* на крају XIV вијека: **ѡнимими** Пб. 40.

Находи се од почетка XVI вијека *зи* не само додано на крају, како је већ показано, него и уметнуто пред наставак, а тада се његово *и* замјењивало гласом **ѣ**, који има овај облик пред наставком: овијезијем Гуч. 5. 106. Орб. 23. **овиѕиѥмь** Збор. 10. 85б. Град дјев. 112. онијезијем Н. Рањ. 199б. Гуч. 9. Орб. 31. онизијем Град. дјев. 49. тијезијем Ст. пис. 5, 319. Д. Рањ. Vб. Гуч. 157. 271. Орб. 52. тизијем Збор. 56. Ст. пис. 5, 312. Град. дух. 13. тизим Ст. пис. 5, 331. Банд. 48. 128. у пошљедњој ријечи мјесто **ѣ**, за којим је дошло *зи*, налази се и *е* (јамачно према падежима у којима се у те ријечи *о* замјењује гласом *е*, те би *зи* било додано к основи): тезијем Ст. пис. 5, 12. 252. Орб. 154. Ђам. 9б. Андр. дев. 8. пут 39. — И тада се додаје на крају *е:* тијезиме Д. Рањ. IX. 90. 100б. 107. 126б. тезијеме Ст. пис. 5, 63.[1]

У сложеном облику кад приступа инструментал замјенице **нмь** к номиналном облику, отпада наставак номиналном облику, а основа му се тада свршује као у номинативу

[1] Гријешком има датив мјесто инструментала: прида којему Вран. жив. 44. мјесто: прид којим. Види још код сложенога облика.

јед. па се с њом слаже нмь као што се у номинат. јед. слаже и: тако је у нас од почетка али све рјеђе: кад је у адјектива основа на чисто а: оусрьдьнимь М. 10. прѣвьꙁлоублѥнимь М. 11. дѹбровьчкнмь М. 209. доубровьчкымь М. 271. босьнскнмь М. 336. живнмь М. 446. нєбєскнмь М. 450. тѹрскимь М. 469. чистнмь М. 526. тако и даље: његовим Н. Рањ. 14. Ст. пис. 1, 51. острим Ст. пис. 1, 19. анђелским Ст. пис. 2, 356. рајским Ст. пис. 4, 447. тискним Ст. пис. 4, 112. медведним Зор. 42б. частним Буд. 13. светим Вран. жив. 6. рајским Гунд. суз. III, IV. пратарским Мрн. 33. великим Банд. 7. Каш. 33. — и кад је у адјектива основа на ја: ѡтьчнмь М. 9. божїнмь Стар. 4, 233. доњим Ст. пис. 1, 40. — Али ако се и находи тако свега времена, ипак се још од XIII вијека сложени облик замјењује прономиналним добивајући ѣ пред наставком мјесто ын, које се у српском језику сажима у *и*, и мијењајући пред ѣ гласове *г*, *к*, *х* у *з*, *ц*, *с*, а таки облик може бити да је и у гдјеком између горњих примјера имајући по западном говору *и* мјесто ѣ, а њим се у исто вријеме замјењује и номинални облик; тако XIII вијека: грѣшьнѣмь М. 15. чистѣмь М. 22. 25. чистємь М. 28. 33. XIV вијека: вєлицємь М. 199. дворьсцнмь М. 222. добровлчьцѣмь М. 217. малѣмь М. 87. югововѣмь М. 96. царєвѣмь П. 25. и послије тако узима мах да је много обичнији од другога: XV вијека: босанєцємь М. 276. босансцнмь М. 288. босаньсцнємь М. 388. босансцѣмь П. 72. велнцнмь М. 293. верованнємь М. 372. 390. 394. 508. Пб. 95. вѣрованнємь М. 399. вєрованємь Пб. 9. верованюмь М. 393. Пб. 115. Висоцѣмь П. 50. 167. добрнюмь М. 462. добрнємь М. 508. дробнинємь М. 498. дѹбровачцємь М. 306. дѹбровачцнмь М. 338. дѹбровачцѣємь М. 367. жнвємь М. 287. 299. Пб. 105. жнвнємь М. 325. 414. живѣмь М. 342. 383. живнюмь М. 457. ꙁападьнємь М. 411. ꙁемалнємь М. 309. ꙁмаєвємь Пб. 121. именованнємь М. 497. истоуьнємь М. 411. костєннємь М. 498. милостивнюмь М. 457. нєбєснємь М. 307. новємь М. 421. нєговємь М. 372. 390. 402. Пб. 96. нєговнємь М. 503. римьсцѣмь М. 381. светємь М. 230. 259. 287. 321. 431. светнємь М. 342. 383. 414. светлнємь М. 412. световнємь М. 367. славнємь М. 306. славннємь М. 311. 382. 412. славнѣмь П. 79. срьчанємь М. 261. 418. тѹрсцѣмь М. 381. ѹгарсцѣмь М. 381. ѹгрьсцнємь М. 412. ѹгарсцнмь М. 469. хѹднємь М. 485. хѹмсцѣмь М.

454. **целемь** М. 526. тако је и послије, а само ћу по који примјер навести од различнијех писаца: многим Ст. пис. 1, 3. велицијем Н. Рањ. 23. вјечнијем 24. велицим Ст. пис. 2, 225. велицијем 468. горцијем 384. веселијем 444. тужнијем Ст. пис. 3, 11. присусијем 259. блазијем 461. дразијем 461. велицијем Ст. пис. 4, 34. велицим 419. дразим 467. друзијем 277. злијем 297. рајсцијем 447. злијем Ст. пис. 5, 15. праведнијем 40. **лвднемь** Збор. 22б. **велицнемь** 5б. дразијем Д. Рањ. V. велицим IVб. божанственијем Град дјев. 12. друзијем 60. лијевијем 20. велицијем Злат. 3. таштијем 35. чуднијем Злат. предгов. 1б. блазијем Гуч. 110. велицијем 238. достојнијем 10. друзијем 101. дубоцијем 134. обилнијем 13. правијем 14. друзијем Див. 38. лудијем 29б. откривенијем Орб. 113. светијем 43. слацијем Гунд. суз. II, XXV. велицим Банд 5. велицијем 13. друзим 19. новијем 107. велицим Каш. 70. друзијем Мик. 534. приблазијем Андр. дев. 11. дразијем 172. тијеснијем Радн 6. — и без промјене грленијех гласова од XV вијека, али врло ријетко: XV вијека: **дрвгемь** М. 474. XVI вијека: апостоличанскијем Град. дјев. 80. небескијем Град. дјев. 45. 91. Гуч. 7. XVII вијека: великијем Див. 5. драгијем 15б. нејакијем XIII. словинскијем XIб. земаљскијем Орб. 23. тихијем Гунд. суз. I, XXVI. благијем Андр. дев. 94. небескијем 89. бриткијем Андр. пут 22. земаљскијем 404. рајскијем 36. различкијем Андр. нач. 30. великијем Радн. 44. — А како су се прономина с основом на **ја** помијешала у овом облику с онима у којих је основа на чисто **а**, добила су и адјектива с основом на **ја** у овом сложеном облику **ѣ** пред наставком мјесто *и* од XV вијека: **божнемь**[1] М. 427. **божьемь** М. 449. **божїемь** М. 530. 533. **божнѥмь** М. 560. Н. Рањ. 14б. 24б. Ст. пис. 5, 27. Д. Рањ. VIб. Гуч. 10. Див. 4. Орб. 290. већијем Ст. пис. 5, 168. **маннемь** Збор. 24. јачијем Ст. пис. 4, 415. вишњијем Бун. 38. највећијем Андр. нач. 42. — а **велни** налази се без **ни** у основи: **велѣмь** П. 158. 166.

И сложеном се облику додавало на крају *е* од свршетка XV вијека: друзиме Ст. пис. 1, 317. друзијеме Ст. пис. 5, 13.

[1] Могао би бити и номинални облик, као што је и био у старије вријеме (види напријед стр. 35), али ту већ није.

мртвиме Ст. пис. 5, 10. вишњиме Д. Рањ. 28б. златиме 60. злиме 60. тамниме 101б. чудниме 29. 37. другиме Буд. 75. залиме 75. химбениме 75. шкодниме 75. вјечнијеме Злат. 48. дразијеме 95. мртвијеме 35. притамнијеме 48. великиме Вран. жив. 36. умрлиме Гунд. суз. II, XVII. милосниме Бун. 40. малиме Мрн. 163. славниме 88. худиме 163.[1]

Б. За женски род: постаје као у имена (види напријед стр. 37) и онако се у српском језику промијенио: било је всакою М. 22. ьсею Стеф. 13. моею Пб. 51. своею Пб. 55. а од тога: всаковь М. 22. всовь М. 22. своvь М. 31. єдиовь М. 22. коєвь М. 20. своновь М. 2. своѡвь М. 22. 48. од основе нераширене: сею М. 72. и од раширене: сиювь (читај сијов) М. 4. — а по томе: а) од основа на чисто а: всакомь М. 50. свакомь П. 29. М. 500. Злат. 21. од исте основе раширене: свакојом Гуч. 119. — єдиомь Г. XV, 306. ниједном Ст. пис. 1, 4. Град. дјев. 97. — од основе ка раширене: коѡмь М. 18. којом Ст. пис. 4, 202. којон (с промјеном крајњега *м* на *н*) Хект. 45б. и од нераширене: комь М. 275. 286. Н. Рањ. 70.[2] Ст. пис. 4, 159. 5, 8. Каш. 61. Мик. 231. — какомь М. 24. — оном Вран. жив. 70. — такомь М. 24. — б) од основа на ја: всомь М. 36. всомь М. 191. 218. всоѡмь М. 367. своmь М. 433. 451. Ст. пис. 1, 18. 3, 140. Град. дух. 20. Брн. 24. Вран. жив. 27. Див. 3. Банд. 40. — вашом Ст. пис. 3, 220. — иомь П. 29. њом Злат. 45. с доданим *зи:* њомзи Ст. пис. 5, 242. — моѡмь М. 178. 193. Пб. 53. 71. моюмь (читај мојом) Пб. 69. мојом Ст. пис. 4, 202. — нашомь М. 176. 218. — своѡмь М. 120. своиѡмь М. 176. 210. Пб. 55. — од основе раширене: сиѡмь М. 217. 220. с доданим *зи:* сиѡмьѕи М. 145. — твојом, с доданим *зи:* твојомзи Ст. пис. 2, 47. и сажето: твом Ст. пис. 4, 189.

Налази се и са *у* мјесто *ом* онако као у имена (види напријед стр. 38): са всу потрибом Стар. 3, 246-7. са всу воиску 270. ш њу 224. с војску моју 268. с књигом моју 294. своју вољу 261. са заставу своју 272. с царицу своју 280. с војском своју 279. 282. главом своју 265. с матерју своју 251.

[1] Grijeшком има једном датив мјесто инструментала: меу пуку неверному Вран. жив. 10. Види и напријед код прономиналнога облика, стр. 174.

[2] Написано је „koom" јамачно само за то што је било дуго.

Крајњему *м* додаје се *е* од XV вијека: најприје долази иза тога *е* још додано *ђе* или *ј:* томеге Пб. 107. томен П. 74. 131. Пб. 79. оконмен П. 158. ономен Збор. 41. а послије и само *е:* свакоме Ст. пис. 2, 490. — своме Ст. пис. 2, 504. — истоме Мрн. 75. — једноме Р. Рањ. 128. 151. Ст. пис. 2, 497. 4, 346. 427. Д. Рањ. 55б. Мрн. 162. 178. Андр. 79. — њоме Ст. пис. 1, 149. Н. Рањ. 66. Ст. пис. 2, 491. 3, 5. 463. 4, 133. 347. 455. 5, 39. 53. Збор. 45. Злат. 36k. Гуч. 28. Вран. жив. 12. 54. 89. 105. Орб. 74. Мрн. 143. Јерк. 18. Андр. нач. 9. пут 7. Радн. 57. — коме Ст. пис. 4, 457. Д. Рањ. 4б. 18б. 77б. Буд. 4. Чубр. 10б. Мрн. 49. њекоме Д. Рањ. VIб. којоме Ст. пис. 4, 395. 5, 25. 34. Д. Рањ. 9б. Гуч. 199. Вран. жив. 42. — мојоме Ст. пис. 4, 395. 427. 449. 5, 91. 193. Д. Рањ. 94. Злат. 64б. — овоме Ст. пис. 4, 471. — ономе Орб. 235. — својоме Ст. пис. 5, 19. Д. Рањ. 10б. — томе Ст. пис. 2, 114. 487. 4, 393. 407. Д. Рањ. 9б. Мрн. 173. — твојоме Ст. пис. 2, 477. 491. Д. Рањ. 10. 19. — Иза овога доданога *е* још се једном додавао падежни наставак: томем Ст. пис. 3, 5. 31. 38.

Сложени се облик не разликује од номиналнога.

ЛОКАТИВ ЈЕДНИНЕ.

А. За мушки и средњи род: основа као у дативу добива **м** од **sma**, на то долази наставак **in**, којему **n** отпада а **i** слаби у словенским језицима у **ь**:

а) од основа на чисто **а**: вьсакомь Стеф. 17. всакомь М. 14. 407. Вран. жив. 74. свакомь Ст. пис. 1, 10. Град. дјев. 5. Брн. 19б. од исте основе раширене: всакоемь М. 288. всакоюмь М. 300. — иномь М. 160. Буд. 85. — истом Град. дјев. 81. — једном Вран. жив. 21. иѥдномь П. 10. индномь М. 281. — овакомь П. 6. — овом Буд. 59. Брн. 5б. Вран. жив. 59. — ономь М. 6. Злат. 74. на номь М. 23. — самом Град. дјев. 50. — таком Злат. 18б. — томь М. 10. Д. Рањ. 54б. Злат. 2б. Вран. жив. 23.

б) од основа на **ја**: вьсемь П. 19. М. 442. всемь М. 420. 446. П. 12. всемь Пб. 34. свемь М. 230. 420. 517. П. 28. Н. Рањ. 41. Ст. пис. 1, 93. 2, 86. 3, 327. 4, 242. Збор. 10. Град. дјев. 126. Хект. 38. Зор. предгов. Злат. 8б. Гуч. 95. Вран. жив. 114.

Орб. 281. Андр. пут 318. — **нѥмь** М. 146. 264. 498. Н. Рањ. 16б. Ст. пис. 1, 93. 2, 71. 429. 3, 326. 4, 287. 5, 6. Збор. 4б. Град. дјев. 6. дух. 4. Хект. 5. Злат. 22. Вран. жив. 110. Орб. 167. Банд. 46. Мрн. 33. Андр. нач. 22. — од основе **ка**, кад има сва три рода, раширене: **коємь** М. 16. **коѥмь** М. 297. П. 18. Вран. жив. 107. сажето: **коѡмь** М. 337. **комь** М. 422. Пб. 121. Ст. пис. 1, 52. 2, 66. 3, 421. 4, 204. Злат. 1б. њеком Д. Рањ. 19б. — мојем Ст. пис. 2, 80. сажето: **момь** М. 183. 247. Ст. пис. 2, 475. — **нашемь** М. 251. П. 81. — **своѥмь** М. 251. сажето: **свомь** М. 452. — од основе сја нераширене: **семь** М. 251. 301. 356. 448. Ст. пис. 1, 64. 332. 2, 411. 417. Гуч. 263. Банд. 43. с доданим *зи:* **семьзи** М. 53. и од раширене основе: **снємь** М. 46. 459. **снѥмь** М. 76. 83. 124. Пб. 78. Збор. 31б. — **чємь** М. 160. 500. П. 19. Збор. 32б. Ст пис. 2, 512. 5, 13. Град. дјев. 83. Хект. 27. Злат. 36. Орб. 281. Мрн. 92. Андр. 361. Рад. 26. **ни на чємьрє** М. 184. у ничем Град. дјев. 148. Злат. 30.[1]

Према основама на **ја** налази се *е* мјесто *о* и у онијех на чисто **а** од XV вијека: **овємь** М. 313. 478. Брн. 40. Јерк. 7. 14. 27. Андр. нач. 4. дев. 71. — **тємь** М. 517. 537. Пб. 29. Ст. пис. 2, 498. Д. Рањ. 12б. 42. 49. 125. 143. — таковем Јерк. 45. 59. 65. — тако од сажетога *мом:* мем Злат. 15б. Види још даље.

Крајњему *м* додаје се:

1. *а:* **тома** М. 42.[2] онома дне Н. Рањ. 67. Град. дјев. 81. **по сема сега** М. 117. 165. на овема дару Андр. пут 214. али ће на пошљедњем мјесту прије бити штампарска погрјешка *а* мјесто и.

2. *е* од првијех времена, али најприје с доданим *ј* иза *е:* **снемен** Сав. стар. 4, 231. **ѡкомєн** М. 369. 421. Пб. 107. **ѡномєн** М. 434. Пб. 78. Н. Рањ. 205б. и са *ђе* иза *е:* ономеђе Н. Рањ. 77. са самијем *е:* свакоме Мрн. 133. једноме Вран. жив. 21. у њеме Н. Рањ. 196б. коме Ст. пис. 1, 241. 3, 408. Буд. 21. Мрн. 136. 155. овоме Н. Рањ. 19б. Вран. жив. 21. Мрн. 35. **ѡномє** М. 370. Вран. жив. 29. Мрн. 136. **такомє** М. 474. **ткомє**

[1] Крајње се *м* гдје гдје мијења на *н:* кон Ст. пис. 1, 52. Брн. 25. у свен Брн. 69. у чен Зор. 15. Брн. 47. 63. 68.

[2] На том мјесту није јасно да је локатив: **нь и тома, по что кє мон члоѵѣкь говорнти, вѣрѹн га.**

Д. Рањ. 21. 23б. **тоцѥ** П. 9. М. 280. 500. Пб. 119. 122. Ст. пис. 5, 256. Д. Рањ. 7б. Хект. 4б. 18б. Зор. 28. Вран. рјеч. 27. жив. 34. Мрн. 188. тако и кад је *е* мјесто *о* у основама на чисто **а**: **ѡкеме** М. 311. онеме Вран. жив. 58.

Иза дометнутога *е* налази се на ново додан наставак од XVI вијека: томем Н. Рањ. 108. Ст. пис. 2, 159. Збор. 156б. 159. 170б. овомем Н. Рањ. 34б. 77. 210. Збор. 151б. Ст. пис. 5, 298. ономем Н. Рањ. 142. семем Гуч. 102. и кад је *е* мјесто *о* у основи на чисто **а**: овемем Ст. пис. 5, 42.

Налази се од XIII вијека инструментал мјесто локат., али врло ријетко: XIII вијека: **при конимь селѣ** М. 52. XIV вијека: **ни ꙋ тнимь криви** Пб. 18. 20. XV вијека: **на инимь** Пб. 45. **на ким местѣ** М. 518. XVI вијека: по свијем свијети Ст. пис. 3, 241. у чијем Ст. пис. 5, 314. 317. тако би могло бити XV вијека и **ꙋ нѣмь** П. 57. **ꙋ кашѣмь господьствѣ** П. 62. али ту може лако бити да је **ѣ** само написано мјесто **є**. Види још даље код женскога рода.

Од XIV вијека долази датив мјесто локат., али испрва врло ријетко: XIV вијека само једном: **ѡ нашемоѵ спасенїю** М. 126.[1] XV вијека: **по томꙋ** (за вријеме) М. 297. **ꙋ томꙋꙁи** П. 77. **по ѡкомꙋи** М. 484. **ꙋ всакомꙋ поꙋтенїю** М. 481. **ꙋ кашемꙋ** Пб. 91. **ꙋ нашемꙋ** М. 345. 446. **ꙋ комꙋ** П. 28.[2] **ꙋ момꙋ** М. 518. На крају XV и свега XVI вијека врло често иза свакојаких приједлога: вашему Н. Рањ. 78б. Збор. 78б. Злат. предгов. 1б. — свакому Ст. пис. 1, 14. 161. 227. 3, 158. 355. 420. 4, 79. 254. 259. 426. Збор. 166. Д. Рањ. 32б. Хект. 32. Брн. 19б. Злат. 76б. Гуч. 89. — свему Ст. пис. 1, 33. 46. 103. 107. 160. 196. 213. 328. 2, 406. 441. 517. Н. Рањ. 20б. Збор. 27. Ст. пис. 4, 237. 425. 5, 5. 29. 61. 74. 81. 104. Д. Рањ. IX. 57. 67б. Хект. 17. 18б. 27б. 33. 36б. Зор. 72. Брн. 19б. Злат. 71б. Гуч. 17. всему Буд. 45. — иному Ст. пис. 1, 248. Збор. 122. Злат. 36f. — једному Н. Рањ. 227. Ст. пис. 3, 370. Збор. 158. Д. Рањ. 39. Злат. 69б.

[1] Истога би вијека било: **по реченомь нашемꙋ слꙋꙁѣ** Пб. 42. али приједлога **по** ради може бити и датив на свом мјесту. Истога би вијека било: **ѡ нашемꙋ** М. 130. **оѵ немꙋ** М. 131. али је тако у препису врло непоуздану.

[2] Непоуздано је **ꙋ комꙋ** Пб. 111. јер лако може бити да би требало читати **ꙋ комь мꙋ**.

Гуч. 6. — њему Ст. пис. 1, 56. 78. Н. Рањ. 146б. 153б. 165. 199б. Ст. пис. 2, 70. 402. 4, 149. 287. 5, 12. 174. Збор. 88б. Д. Рањ. 43. Град. дјев. 37. дух. 35. Хект. 7. 11б. Буд. 49. Брн. 14б. Злат. 28б. Гуч. 21. — кому Ст. пис. 1, 66. 82. 105. 151. Н. Рањ. 157б. Ст. пис. 2, 82. 90. 125. 342. 440. 3, 145. 391. 4, 71. 149. 410. 5, 36. 56. 95. 118. Збор. 115. Д. Рањ. VIIб. 3б. Град. дјев. 119. Хект. 32б. 36. Злат. 36f. Гуч. 17. никому (њекому) Хект. 46б. којему Хект. 46. Гуч. 113. — мојему Ст. пис. 1, 215. 2, 402. Н. Рањ. 192. мому Н. Рањ. 17. Ст. пис. 2, 41. 106. 443. 474. 3, 103. 345. 474. 4, 250. 225. 5, 40. Збор. 34б. Д. Рањ. 82. Хект. 2б. Зор. 16. Злат. 100. Гуч. 119. — нашему Н. Рањ. 21б. Збор. 39б. Ст. пис. 3, 76. Хект. 35б. Буд. 96. Гуч. 91. с доданим *ј:* нашемуј Ст. пис. 2, 65. — овому Ст. пис. 1, 151. Н. Рањ. 27б. Збор. 91б. Ст. пис. 3, 9. 126. 205. 301. 4, 104. 364. 377. 5, 29. 31. 40. Д. Рањ .18б. Град. дјев. 4. Хект. 20. 27б. 32. Буд. 55. Злат. 36f. Гуч. 21. Чубр. 16. овомуј Збор. 19. Ст. пис. 3, 227. 5, 344. овему Ст. пис. 5, 28. Д. Рањ. 97. Злат. 36б. Гуч. 42. — оному Збор. 54. Ст. пис. 4, 231. 5, 50. 103. Д. Рањ. VIII. Град. дјев. 21. Хект. 36. Буд. 16. Гуч. 20. Злат. 61. ономуј Н. Рањ. 41. Збор. 100. онему Гуч. 194. — самому Н. Рањ. 202б. Збор. 163. Град. дух. 65. Брн. 4. Гуч. 169. — сему Н. Рањ. 96б. Ст. пис. 5, 50. Град. дјев. 45. дух. 10. Хект. 39б. Брн. 52. Стар. 4, 112. Злат. 37б. семуј Ст. пис. 2, 337. 361. Збор. 155б. — својему Збор. 6. Хект. 14б. Буд. 25. свому Ст. пис. 1, 5. 42. 54. 2, 355. 442. Н. Рањ. 21б. 30. 47. Збор. 21. 24. Ст. пис. 3, 138. 316. 4, 394. 5, 13. Д. Рањ. 79б. Град. дјев. 79. Хект. 9б. Буд. 12. Брн. 2б. Злат. 47б. Гуч. 6. — тому Ст. пис. 1, 156. 2, 135. 259. 445. 3, 75. 145. 172. 203. 271. 426. 4, 32. 5, 124. 307. Збор. 81. Д. Рањ. Vб. 42б. Град. дјев. 26. 108. Хект. 9б. 21б. 27. 33. Буд. 18. 20. 67. Стар. 1, 222. Злат. 35б. 84б. Гуч. 24. томуј Н. Рањ. 21. Збор. 31. Ст. пис. 3, 76. 110. 4, 184. 5, 307. Злат. 70. тему Ст. пис. 5, 28. 295. Хект. 46. темуј Ст. пис. 3, 326. — твојему Ст. пис. 1, 215. Збор. 30. Чубр. 15. твому Ст. пис. 1, 208. 2, 62. 305. 493. Н. Рањ. 67б. 148. Збор. 32б. Ст. пис. 3, 126. 325. 444. 4, 189. 254. 462. 5, 17. 37. Хект. 48б. 53б. Зор. 40. Брн. 3б. Гуч. 124. — чему Ст. пис. 3, 441. 5, 93. Хект. 11. Буд. 34. у ничемур Ст. пис. 1, 179. Зор. 2. Брн. 47. ни у чему Ст. пис. 3, 441. у ничему Злат. 75б. — XVII вијека: вашему

Див. 23. Банд. 32. Бун. 35. Каш. III. — свакому Див. 4. Банд. 17. Јерк. 14. Каш. 104. Пос. 14б. Радн. 4. — свему Вран. жив. 15. Див. 26. Банд. 33. Бун. 42. Мрн. 60. Каш. 16. Андр. дев. 7. Радн. 13. — иному Мрн. 24. Мик. 534. Андр. пут 318. истому Див. 5б. Орб. 259. Банд. 67. Мрн. 67. Каш. 11. Пос. 5. јистому Вран. жив. 7. — једному Див. IX. Банд. 19. Мат. 33. Андр. дев. 163. Пос. 34б. — јединому Каш. грам. 38. Андр. дев. 128. — њему Вран. жив. 4. Див. 18. Орб. 9. Банд. 7. Крн. 10. Мрн. 9. Јерк. 37. Каш. 4. Мат. 80. Андр. дев. 63. Пос. 14б. Радн. 12. Глав. 36. — кому Вран. жив. 89. Гунд. пс. 4. суз. III, LXXXIII. Банд. 23. Мат. 35. Мрн. 156. Јерк. 14. Каш. 15. Андр. нач. 16. дев. 58. Пос. 26. Глав. 21. у никому Крн. 19б. којему Вран. жив. 12. Банд. 190. Јерк. 10. — мојему Вран. жив. 36. 59. Банд. 5. 95. Глав. 97. мому Див. 8. Орб. 40. Гунд. пс. 13. Банд. 77. Мрн. 56. Јерк. 50. Каш. 68. Андр. дев. 42. нач. 15. нашему Орб. 70. Гунд. суз. предгов. Банд. 3. Мат. 12. Мрн. 90. Ђам. 6. Глав. 12. — овому Вран. жив. 11. Див. 2. Орб. 2. Банд. 8. Мат. 64. Мрн. 105. Јерк. 7. Каш. 12. Ђам. 4. Пос. 24. Радн. 23. Глав. 3. Андр. пут 21. овему Јерк. 42. Каш. 119. Андр. нач. 19. дев. 57. пут 8. — оному Вран. жив. 55. Див. 19б. Орб. 256. Банд. 11. Мат. 42. Јерк. 44. Каш. 12. Радн. 18. Глав. 18. с доданим *ђе* и *ре:* ономуђер Банд. 264. онему Андр. дев. 57. 61. пут 126. — самому Орб. 114. Банд. 34. Јерк. 21. Каш. 67. Андр. нач. 11. пут 228. — својему Вран. жив. 3. Банд. 114. Глав. 112. свому Див. 6б. Орб. 82. Гунд. пс. 6. суз. II, XLIX. Банд. 6. Мат. 62. Крн. 4б. Бун. 22. Мрн. 120. Каш. 4. Ђам. 5. — свачијему Андр. нач. III. — тому Вран. жив. 7. Орб. 7. Гунд. суз. III, XVIII. Банд. 100. Крн. 12. Мрн. 80. Каш. 9. Ђам. 3. тему Бун. 31. Ђам. 14. 20. Андр. дев. 7. нач. 37. пут 55. — такому Радн. 20. — твојему Вран. жив. 43. Банд. 151. твому Гунд. суз. I, VI. Банд. 44. Крн. 7б. Јерк. 82. Каш. 35. Андр. дев. 87. пут 235. Радн. 4. Глав. 23. — толикому Јерк. 75. — чему Див. 19. Банд. 25. Крн. 16. Мат. 101. Мрн. 122. Јерк. 103. Каш. 30. Ђам. 2б. Андр. дев. 35. пут 278. Пос. 31б. Радн. 22. у ничемуре Вран. жив. 4. Банд. 238. у ничему Банд. 176. Андр. пут 234.

У сложеном облику локатив замјенице ѥмь приступајући к номиналном облику изједначује своје ѥ с његовијем

задњим вокалом, те у основа на чисто **а** од **-ѣѥ-** бива **-ѣѣ-**, а у основа на **ја** од **-ѥѥ-** бива **-ии-**, по том се два једнака гласа сажимају у један: таки је облик у нас риједак, ипак долази од почетка и допире у XV вијек: кад је у адјектива основа на чисто **а**: **свѧтѣмь** М. 4. **христодаровантѣмь** М. 5. **попокьсцѣмь** М. 14. **пѫстемь** М. 18. **светогорьсцѣмь** М. 48. **реченнемь** М. 201. **часьнимь** М. 273. **вьторѣмь** М. 278. **страшнѣмь** М. 278. **светнмь** М. 418. **инхнемь** М. 534. XV се вијека додавало на крају *и*: **светеми** М. 343. — кад је у адјектива основа на **ја**: **животворещимь** М. 273. **боудоущимь** М. 278. **поучившимь** М. 354.[1] — Али је још од првијех времена у српском језику овај сложени облик као и други замијењен прономиналним, т. ј. мјесто његова **ѣ** пред **мь** долази из прономина *о*, које се у основа на **ја** мијења на *е*: а) кад је у адјектива основа на чисто **а**: XII вијека: **страшьномь** М. 6. XIII вијека: **дроугомь** М. 10. **духовномь** М. 14. **игоуменьскомь** М. 14. **вьторомь** М. 27. XIV вијека: **строумичьскомь** М. 64. **монастирьскомь** М. 80. **златопечатномь** М. 131. **царьскомь** М. 156. **славномь** М. 156. 237. **старомь** М. 170. **светомь** М. 176. **часномь** М. 222. XV вијека: **бораткоомь** М. 399. **добромь** М. 293. П. 79. **зетьскомь** М. 538. **Новомь** М. 354. **светомь** М. 309. 347. 424. **славномь** М. 293. **столномь** М. 250. **стономь** М. 375. 450. 491. **страшномь** М. 534. **часномь** М. 261. и послије једнако: младом Ст. пис. 1, 3. једанаестом Н. Рањ. 34. **чоннечанскомь** Збор. 26. духовном Град. дјев. 45. његовом Хект. 41. божанственом Зор. 65. римском Буд. 131. небеском Брн. 55б. добром Злат. 15б. реченом Гуч. 88. — б) кад је у адјектива основа на **ја**: до краја XV вијека: **бидоущемь** М. 10. **иниѥ(ш)нѣмь** (гдје ће **ѣ** бити само написано мјесто **є**) М. 10. **божиемь** М. 238. 383. **божьемь** М. 456. **божниемь** М. 497. **наиближнемь** М. 205. **наиближниемь** М. 267. 353. **Вльчемь** М. 272. **Вльчнемь** Пб. 61. тако и послије једнако: **овчемь** Збор. 37. вељем Ст. пис. 3, 436. дољем Ст. пис. 4, 309. Зор. 40. туђем Злат. 3б. третијем Град. дјев. 114. третјем Орб. 254. Оба су адјектива **келии** и **третии** и одбацивала крајње **ии** те прелазила међу оне с основом на чисто **а**: велом Мрн. 34. третом Зор. 23. Брн. 54.

[1] Не ће бити остатак од тога него погрјешка XVII вијека: на руским крају Мрн. 38.

Крајњему се *м* додаје *е* од XV вијека: славноме М. 495. пакленоме Брн. 28. другоме Орб. 6. свитломе Мрн. 35. смишноме Мрн. 182.

Како су се у прономина основе на чисто а мијешале међу оне на ја, тако се налази и у адјектива, али врло ријетко: подниженем Гуч. 124. Види и ниже.

Од XIV вијека долази датив мјесто локатива као и у прономина: на писаномь П. 19. XV вијека: po otvorenomu М. 280. по ѡткореномь М. 449. ва светоѡмь М. 366. у скадарскомь М. 463. у дубровьчькомь М. 482. кѫпомь М. 484. по именованомь М. 496. ѡ минутомь М. 538. при реченомь П. 52. ѡ волюмь П. 58. по вистачькомь П. 83. по дрѫвскомь П. 90. у вишьшемь П. 155. XVI вијека: божјему Ст. пис. 1, 215. многому 47. божјему Н. Рањ. 137б. 175б. драгому 202б. другому 157. жидовскому 29. небескому 178б. почтеному 224. морскому Ст. пис. 2, 414. божиемь Збор. 98. врнедномь 24б. ѕломь 49б. лнепомь 64. небескомь 125б. страшномь 125. блацкому Ст. пис. 3, 218. великому 322. вјечному 62. 445. горкому 103. драгому 168. женскому 84. живому 380. исходњему 322. осмому 177. оштрому 364. правому 360. светому 325. свијетлому 75. славному 231. смртному 129. сухому 166. тамному 158. тихому 408. трудному 447. чемерному 318. великому Ст. пис. 4, 223. верному 455. вјечному 71. 225. 328. плачному 311. светому 231. царскому 426. вељему Ст. пис. 5, 14. божјему Град. дјев. 113. другому 142. светому 62. тијескному 75. јуначкому Хект. 14б. реченому 35б. рибарскому 36. тихому 18б. задарскому Зор. 39б. љубвеному 2б. слободному 57б. божјему Брн. 50. божанственому 57б. светому 24. старому 22б. тилесному 51. чловичјему 5. земаљскому 29б. присвијетлому Злат. предгов. 1б. другому 76б. божјему Гуч. 259. божанственому 159. великому 35. дивијему 214. изврсному 114. небескому 193. невољному 40. светому 39. XVII вијека: неколномь М. 560. божјему Вран. жив. 109. женскому 59. залому 97. монастирскому 74. светому 38. великому Див. 7. горкому 14. господњему 6б. небескому 6. светому 20. старому 10. тужному 24б. божјему Орб. 300. другому 57. замаљскому 19. људскому 295. опћеному 232. садањему 14. смртному 44. вјечному Гунд. пс. 15. мплому 10. нечистому Гунд. суз. III, LXXI. примљеному I, XLI. божјему

Банд. 2. воденому 204. воштеному 113. господњему 121. доброму 27. духовному 185. небескому 22. новому 110. светому 20. третјему VI. угодному 50. већему Мат. 7. смртному 57. другому Мрн. 12. приписаному 12. турачкому 13. велому 57. третому 23. небескому Јерк. 94. славному 7. главному Каш. 11. жестокому 13. пуному 5. рајскому 85. светому 11. сиромашкому 5. третјему 44. чловичанскому 12. латинскому Ђам. 9. пређњему 9. словинскому 9. мушкому Мик. грам. 3. болесному Андр. дев. 57. грешному 152. жестокому 61. живому 49. тврдому 145. црљеному 88. другому Пос. 35. светому 23б. божјему Радн. 45. светому 6. великому Глав. 68. верному 12. малому 68. смртному 24. умрлому 3. — према основама на **ја**: у осталему Јерк. 76.

Б. За женски род: основе као у дативу јед. добивају **smi**, од чега у словенским језицима остаје само **i**; наставак је **am**, пред којим **i** прелази у *j*, а сам наставак **am** слива се у **ѫ**, које ослабивши у **ъ** отпада иза *j*; тако је тај облик гласовима које је сачувао једнак с дативом:

а) с основом на чисто **а**: **сьакои** М. 362. Злат. 27б. — **єдиои** М. 498. ниједнојзи Д. Рањ. 10б. — овој Злат. 29б. овојзи Ст. пис. 4, 186. — оној Злат. 43. — тој, с доданим *зи:* **тоиѕи** М. 165. Ст. пис. 4, 210.

б) с основом на **ја**: **ксєи** М. 221. П. 14. јамачно ће бити само написано **ѣ** мјесто **є**: **ксѣи** М. 4. **вьсѣи** М. 19. — **иєи** М. 4. — **коієи** М. 16. **коєи** М. 218. — **моієи** М. 183. Пб. 29. — **нашєи** М. 481. — **своєи** М. 4. **своієи** П. 14. — **твоієи** П. 45. — сеј Ст. пис. 1, 35. и од раширене основе: **сиєи** М. 23. 25. — Као у дативу тако и у овом облику основе су се на **ја** изједначиле с основама на чисто **а**: **ксои** М. 171. 235. П. 9. 121. **свои** М. 306. 430. — **иои** М. 217. 294. 305. Пб. 49. њојзи Ст. пис. 5, 153. Д. Рањ. 76б. Гуч. 7. — мојој Злат. 2. — **нашои** М. 270. — **своиѡи** М. 210. — од раширене основе **сиои** М. 191. 219. — од раширене основе: **коиѡи** М. 176. Ст. пис. 2, 57. Вуд. 115. и од нераширене основе: којН. Рањ. 145. Ст. пис. 2, 85. 4, 222. Злат. 21б. Банд 22. Каш. 34. Глав. 24.

У неких је био и номинални облик мјесто овога: **по ѡиѣ срѣиѣ** М. 12. **на оииѕи слободьщиии** П. 91. у здили такови Хект. 7б. у толици slави Ст. пис. 1, 213.

Налази се и без крањега *ј*, које може бити да само није написано: свако Н. Рањ. 14б. којо Див. 21б. једно Див. 20. Види и датив.

Долази и инструментал мјесто локат. али врло ријетко: земља, по ком ходе Ст. пис. 1, 154. зрака, при ком свјетлос свака остаје облачна Ст. пис. 3, 353. Види и напријед код мушкога рода.

У сложеном се облику саставља прономен с адјективом као у дативу, и таки облик у српском језику допире у XV вијек: **мьноѕѣи** М. 4. **пеиѕьмѣрьиѣи** М. 4. **негокеи** М. 239. 308. **цареки** П. 21. **добреи** М. 415. **скетеи** М. 539.[1]

Али се од првијех времена овај сложени облик као и датив замијенио прономиналним (види датив): а) кад је у адјектива основа на чисто **а**: XII вијека: **скетои** М. 6. XIII вијека: **горскои** М. 12. **пастырскои** М. 61. **срьпьскои** М. 52. XIV вијека: **брѣсковьскои** М. 96. **васеленнои** М. 221. **драчевичкои** М. 201. **двбровьчкои** М. 241. **жеглиговскои** М. 143. **желѣѕнои** М. 148. 163. **ѕатрьнаньскои** М. 91. **изабраиои** М. 241. **конавальскои** М. 218. **Лвтои** М. 229. **негокои** М. 214. **прькои** М. 231. **Сликокои** М. 563. **срьбьскои** М. 140. **старои** М. 95. **стрвмьскои** М. 74. **честитои** М. 222. XV вијека: **босанскои** М. 288. **босьискои** М. 336. **келикои** М. 288. **госпоскои** М. 255. **двбровьчкои** М. 302. **изабраиои** М. 366. **конавлоскои** М. 284. **красиои** М. 297. **негокои** М. 295. **плакьиои** М. 415. **сладкои** М. 275. **хливаискои** М. 248. **херцегокои** М. 474. **царекои** М. 513. **Югодиои** П. 571. и послије једнако: великој Ст. пис. 1, 116. 3, 380. горкој Злат. 25. густој Ст. пис. 3, 352. зеленој Ст. пис. 3, 66. Зор. 63. жутој Злат. 28. његовој Збор. 46. Гуч. 81. Вран. жив. 33. Банд. 36. путеној Н. Рањ. 22б. Јаковљевој Банд. 4. — б) кад је у адјектива основа на **ја**: **божиеи** М. 21. 252. 268. **божиеи** М. 71. П. 43. **божеи** М. 415. **тѫжеи** М. 147. туеи Стар. 3, 280. али су се таке основе изједначиле с онима на чисто **а** као и у прономина, и то од XIV вијека: **божиои** М. 105. 250. П. 59. **тѫгои** М. 228. **доиои** М. 301. тако и послије: божјој Зор. 67. Див. 28б. вељој Ст. пис. 3, 393. 4, 70. 210. доњој Ст. пис. 3, 268. туђој Злат. 27. телетјој

[1] Гријешком има и **пеиѕьрекомиѣи** П. 14.

Ђанд. 67. третјој Ђам. 25. у **келии** могло се и одбацити **ни**: велој Ст. пис. 4, 210. Хект. 8. 45.

Налази се додано *зи:* добројзи Д. Рањ. VIIб. — Налази се и без крајњега *j* (види и датив): **кожие** М. 32. 193. четврто Н. Рањ. 40б.

НОМИНАТИВ МНОЖИНЕ.

С основом се саставља наставак као у имена, којима се основа свршује на чисто **а** и на **ја**, те се и грлени гласови у основи онако мијењају:

А. За мушки род: ваши Н. Рањ. 144б. — **ксаци** М. 117. свáци Ст. пис. 3, 229. — **кси** М. 24. 319. 400. Вран. жив. 71. **ски** П. 10. М. 273. 414. 432. 496. Пб. 109. Ст. пис. 1, 44. 185. Н. Рањ. 14. 22. Ст. пис. 2, 111. 4, 273. Збор. 7б. Хект. 3. Брн. 5. Стар. 1, 227. Гуч. 53. Вран. рјеч. 25. жив. 16. Гунд. пс. 13. Банд. 3. Мрн. 90. — **колици** М. 122. Н. Рањ. 22б. Ст. пис. 2, 52. Град дјев. 64. Хект. 8. Гуч. 170. Див. 11б. Каш. 93. Андр. пут 8. **иѣколици** П. 7. 13. 134. Орб. 12. николици Мрн. 178. — **овои** М. 189. 370. — ови Н. Рањ. 68. — оваци Злат. предгов. 2б. — они Н. Рањ. 14. — **си** М. 45. Ст. пис. 5, 37. Злат. 94б. — ти Н. Рањ. 14. с доданим *ђе*, које гласи и *је:* **тие** М. 429. — таци Град. дух. 70. — такови Радн. 44. — толици Ст. пис. 4, 228. 442. Андр. дев. 53. — У основи **ка**, кад није сложена, не мијења се *к* од првијех времена: тако с доданим *ре:* **кире** М. 2. без тога додатка: **ки** М. 274. П. 60. 102. Ст. пис. 1, 27. Н. Рањ. 18. Ст. пис. 4, 14. 51. 165. 341. 421. 5, 121. Д. Рањ. IV. Град. дјев. 15. Хект. 5. Гуч. 8. Орб. 5. Банд. 12. кад је сложена са **иѣ**, мијења јој се *к*: **иѣци** П. 42. Стар. 4, 76. њеци Г. Рањ. 87б. Ст. пис. 4, 273. ници Ст. пис. 1, 245. Хект. 8. Буд. 14. Брн. 43. Мрн. 171. али се налази и без те промјене од XV вијека: **иѣки** П. 61. Н. Рањ. 98. Ст. пис. 5, 130. Орб. 22. Глав. 25. ники Хект. 8. Банд. 68. Каш. грам. 52. иста се основа и шири у овом облику према другима: **кои** М. 34. који Н. Рањ. 14б. Ст. пис. 4, 204. 341. 5, 113. Град. дјев. 64. Хект. 13. Буд. 5. Банд. 12. њекоји Ст. пис. 2, 135. — Тако се и у другим ријечима грлени глас, прем да се свега времена мијења, налази и непромјењен: каки Хект. 21б. таки Хект. 47б. Андр. дев. 53. колики Банд. 49.

Једном има с доданим *е* на крају: коѥ П. 135. види и ниже.

У сложеном облику номин. мн. од замјенице *и* приступа к номиналном облику без икаке промјене, па се у српском језику оба *и*, која тада буду заједно, сажимају у једно дуго, и тако се сложени облик изједначује с номиналним разликујући се само акцентом. Види код номиналнога номинатива мн. — Налази се додано *е* на крају (види ном. јед.) рєчєниѥ М. 549.

Б. За средњи род: свака Злат. 24б. Вран. жив. 10. — вьса М. 310. вса М. 398. васа М. 282. сва М. 230. 309. 492. Пб. 95. Ст. пис. 2, 347. Зор. 69. Злат. 7. Гуч. 2. — ина Буд. 23. јина Вран. жив. 40. — моја, и сажето: ма Злат. 15. — ова Буд. 23. — ѡбоѩ М. 187. — она Н. Рањ. 15. — сама Вран. жив. 13. — та М. 4. Буд. 2. с доданим *ј*: тьи (читај тај) П. 114. тај Град. дјев. 108. Злат. 16. Гуч. 254. — троѩ Збор. 13. — од основе ка нераширене: ка М. 440. Н. Рањ. 44. Ст. пис. 4, 300. 456. Буд. 49. Злат. 36е. према другим падежима долази и од раширене основе од XVI вијека: која Н. Рањ. 21. Ст. пис. 4, 300. Буд. 124. — од основе сја раширене: сиѣ М. 11. сиѩ М. 15. али и без *а*: си М. 10. Стеф. 10. 13. и од нераширене: са Ст. пис. 1, 125. с доданим *ј*: саи М. 230. Ст. пис. 1, 49. 5, 325.

У сложеном облику има: всачьскаѣ. М. 9.

У сложеном се облику састављa номин. мн. замјенице ѩ с номиналним обликом без промјене: раꙁличьнаѣ М. 5. али се у српском језику аѩ сажима у једно *а*, те је сложени облик једнак с номиналним разликујући се само акцентом. Види номинални номинатив мн.

В. За женски род: свє М. 107. 296. Злат. 41. Вран. жив. 88. — ине Н. Рањ. 100. — єдиє М. 498. Пб. 74. — моје Злат. 59. сажето: ме Ст. пис. 4, 43. 125. 160. 220. Злат. 29б. — ове Злат. 21. с доданим *ј*: овеј Д. Рањ. IXб. — ѡбоє сѫдьцє М. 46. ѡбоѥ странє П. 79. — те, с доданим *ј*: теј Ст. пис. 4, 227. 250. Гуч. 18. — твоје, и сажето: тве Ст. пис. 4, 126. — од основе ка нераширене: кє М. 13. 15. Н. Рањ. 105. Ст. пис. 4, 154. 211. 384. 5, 160. Д. Рањ. 13. њеке Ст. пис. 4, 211. 270 од исте основе раширене: које Н. Рањ. 105. Д. Рањ. VII. никоје Ст. пис. 4, 441. — од основе сја раширене: сиѥ М. 13. и од нераширене: с доданим *ј*: сеј Злат. 22б. Гуч. 286.

У сложеном се облику саставља номин. мн. **и**, српски **ю**, с номиналним обликом без промјене, а како и номинални облик у српском језику има на крају **є** не само од основа на **ја** него и на чисто **а**, сажима се **єю** у једно **є**, те је сложени облик једнак с номиналним разликујући се само акцентом. Види номинални номинат. мн.

ГЕНИТИВ МНОЖИНЕ.

Једнак је за сва три рода. Основа добија на крају **i**, с којим јој се крајње **а** слијева у словенским језицима у **ѣ**, пред којим се грлени гласови мијењају, а од којега у основа на **ја** бива *и* предњега гласа ради; наставак је **sam**, којему глас **s** у словенским језицима прелази у **х**, а **am**, којему је **а** дуго, слијева се у словенским језицима у **ж**, које слаби у **ъ**, а **ъ** у српском језику као и у другим словенским осим старога словенскога отпада.

а) од основа на чисто **а**: свацијех Н. Рањ. 138б. Збор. 106б. Гуч. 160. свацих Гунд. суз. I, XII. Каш. 18. и без промјене грленога гласа: свакијех Гуч. 7. — **сваковцѣхъ** М. 501. и без промјене грленога гласа: всакојаких Вран. жив. 3. — **инєхъ** М. 166. **иинєхъ** М. 350. 501. Збор. 10. Мик. предгов. иних Злат. 21. — истие Радн. 41. — **нєдинєхъ** Збор. 13. Д. Рањ. VIб. — **колицѣхъ** М. 357. колицијех Град. дјев. 147. колицих Д. Рањ. 31. Каш 42. њеколицијех Н. Рањ. 64б. Злат. предгов. 2б. — **овѣхъ** М. 392. **ѡвєхъ** М. 423. овијех Н. Рањ. 43. Збор. 52. Ст. пис. 4, 206. 231. 238. Град. дјев. 122. Злат. 71б. Гуч. 136. Орб. 104.ових Ст. пис. 1, 79. Зор. 32. Вран. жив. 73. Банд. 198. Мик. грам. 16. — овацијех Град дух. 65. Ђам. 13. без промјене грленога гласа: овакијех Ст. пис. 5, 134. — **ѡнѣхъ** М. 23. онијех Н. Рањ. 44. Ст. пис. 3, 467. Збор. 13. Град. дјев. 163. Злат. 42б. Андр. пут. 44. оних Н. Рањ. 44. Буд. 148. Вран. жив. 28. с доданим *зи:* **ѡнєхзи** М. 267. — онацијех Злат. 16б. — **самѣхъ** М. 79. самијех Ст. пис. 3, 309. — **тѣхъ** М. 27. **тиєхъ** М. 373. **тєхъ** М. 423. тијех Ст. пис. 4, 165. Д. Рањ. IX. тих Ст. пис. 1, 89. — тацијех Ст. пис. 4, 348. Д. Рањ. IXб. Орб. 95. тацих Ст. пис. 1, 4. 41. 5, 199. Буд. 54. — толицијех Ст. пис. 3, 259. 4, 436. Град. дух. 12. дјев. 35. толицих Ст. пис. 4, 410. 442. 445.

падном говору на оба мјеста *и:* тизих Банд. 129. овизих Банд. 27. мјесто ѣ пред *з* налази се и *и* јамачно из номинатива мн.: тизијех Ст. пис. 3, 462. 4, 165. 261. Збор. 44б. Град. дјев. 41. Мик. грам. 4. тизи(х) Радн. 4. овизијех Ст. пис. 2, 447. Збор. 112б. Мик. грам. 16. овизије Пос. 3. онизијех Збор. 11б. Град. дух. 7. Мат. 8. Мик. предгов. онизије Пос. 1б. Радн. 2. 5. којизије Радн. 38. мјесто ѣ пред *з* налази се и *е* (види инструм. јед.): тезијех Ст. пис. 4, 262. Ст. пис. 5, 202. 219. онезијех Гуч. 42. Орб. 156. овезијех Орб. 156. тацезијех Ст. пис. 5, 237.

У сложеном облику саставља се генитив мн. од замјенице **ихъ** с номиналнијем обликом као што се саставља у номинативу јед., па у српском језику од **ыи** и **ии** сажимањем бива једно дуго *и:* кад је у адјектива основа на чисто **а**: **манастирьскихъ** М. 6. **светыхъ** М. 11. **рашкихъ** М. 22. **ѕемалнихъ** М. 103-4. **дубровьчкихъ** М. 159. 514. **реченихъ** М. 258. **црьленихъ** М. 386. **босаньскихъ** М. 448. 489. и тако свега времена: пуних Н. Рањ. 143. злих Ст. пис. 1, 116. њихових 324. свезаних Ст. пис. 2, 506. небеских Ст. пис. 4, 231. Злат. 29б. праведних Ст. пис. 4, 231. мудрих Д. Рањ. IX. његових VIб. Зор. 66б. Вран. жив. 18. Банд. 26. лијепих Злат. 46. разликих Вран. жив. 3. — кад је у адјектива основа на ја: **жупанихъ** М. 6. **нутрнихъ** М. 308. најмањих Н. Рањ. 196б. старијих Ст. пис. 1, 3. средњих Ст. пис. 3, 359. дивјих Хект. 22. божих Гунд. суз. II, LVI. третих Ст. пис. 2, 347. — Али је и овај сложени облик изједначен с прономиналним, мјесто *-и-* посталога од **-ыи-** добивши од прономина **ѣ**, пред којим се *г*, *к*, *х* мијења на *з*, *ц*, *с*, и то од XIII вијека, те се њим замјењује и номиналии: **старехъ** М. 31. XIV вијека, **добрѣхъ** М. 241. **дубро(ка)усцихъ** М. 232. 236. **мноѕихъ** П. 1. **негокехъ** М. 238. **прьвѣхъ** П. 11. **светнехъ** М. 104. **срьпсцихъ** М. 104. **срьпьсцѣхъ** М. 204. **старехъ** М. 237. **царевѣхъ** П. 10. XV вијека: **билнехъ** М. 372. **белехъ** М. 394. **бистаучехъ** Пб. 96. **босьньцѣхъ** М. 300. **босансцѣхъ** П. 69. **босаньсцихъ** М. 304. **велицехъ** М. 523. **велицихъ** П. 122. **врьховнехъ** М. 299. **дебелїехъ** М. 532. **добрѣхъ** М. 501. **добрехъ** Пб. 105. **друѕѣхъ** П. 113. **дрѣвсцѣхъ** П. 81. **дубровачцехъ** М. 258. 285. 295. 421. 507. 517. **дубровьчьцѣхъ** М. 270. **дубровачцѣхъ** М. 472. **дубровачьцихъ** М. 283. 290. 364. 451. 491. 537. **дубровачцехъ** М. 388. 403. 485. 502. **дубровачцѣхъ** М. 429. **ѕлатѣхъ** М. 251. **ѕлатехъ**

M. 390. 495. **ꙁлатнехь** M. 492. 500. **ꙁлехь** M. 346. **иꙁабранехь** M. 287. 413. **малехь** M. 523. **многехь** M. 518. **многѣхь** П. 118. **неговехь** M. 295. **негоѣхь** M. 310. П. 105. **неговнехь** M. 312. **ѡсталехь** M. 431. **писанихь** M. 458. **плаветнинехь** M. 386. **поꙁлакеннехь** M. 372. **поутенехь** M. 478. **прьвѣхь** M. 310. **прьвехь** M. 319. **прьвнехь** M. 341. 412. **работнынехь** M. 531. **ращцехь** П. 69. **реченехь** M. 306. 423. 431. **реченнехь** M. 350. **реченнехь** Пб. 106. **светехь** M. 261. 413. 456. **светнехь** M. 312. 383. **светѣхь** M. 312. **свободнехь** M. 570. **славнехь** M. 430. **срьпьсцнехь** M. 545. **срьчанехь** M. 258. **срьчаннехь** M. 404. **старехь** M. 258. **старѣхь** M. 444. **старїехь** M. 532. **тврсцѣхь** M. 338. **угарсцехь** M. 285. **угрьсцѣхь** M. 338. **угрьсцнхь** M. 339. XVI вијека: анђелсцијех Ст. пис. 4, 211. анђелсцих 230. велицијех Ст. пис. 3, 391. 4, 286. Збор. 4. Град. дјев. 72. Гуч. 19. високих Буд. 71. вјечнијех Ст. пис. 3, 397. Град. дјев. 56. воденијех Ст. пис. 4, 188. глусијех Н. Рањ. 17б. горцијех Ст. пис. 2, 474. горсцијех Ст. пис. 3, 110. господиновијех Н. Рањ. 192б. грчцих Ст. пис. 4, 465. губавијех Н. Рањ. 156б. далецијех Ст. пис. 5, 223. добријех Ст. пис. 5, 10. Град. дјев. 68. Злат. 36е. Гуч. 85. дразијех Ст. 2, 496. 3, 29. 4, 76. Злат. 34. дразих Ст. пис. 2, 97. друзијех Н. Рањ. 60. Збор. 4б. Ст. пис. 4, 358. 5, 18. Град. дјев. 134. Злат. 70б. Гуч. 25. друзих Ст. пис. 2, 152. 4, 460. Хект. 36. Злат. 69. дубоцијех Н. Рањ. 115. дузијех Ст. пис. 5, 165. жестоцијех Збор. 48б. Д. Рањ. 59б. земаљсцијех Н. Рањ. 89. Ст. пис. 3, 264. Град дјев. 20. златијех Ст. пис. 4, 165. злијех Ст. пис. 3, 374. Град. дух. 9. издраелсцијех Н. Рањ. 61. источнијех Ст. пис. 4, 337. јацих Ст. пис. 1, 21. јечменијех Н. Рањ. 70. лупешцијех Збор. 101. мнозијех Н. Рањ. 24. Збор. 6. Ст. пис. 3, 159. 5, 120. Град. дјев. 6. Злат. 40. Гуч. 3. мнозих Ст. пис. 1, 27. 4, 218. 5, 313. Хект. 35. Зор. 71. морсцијех Ст. пис. 3, 438. 4, 57. мртвијех Ст. пис. 3, 380. Збор. 29. Гуч. 11. небесцијех Н. Рањ. 89. Збор. 40. Ст. пис. 3, 379. 4, 124. Град. дјев. 19. његовијех Н. Рањ. 35. Збор. 9. Град. дјев. 118. планинсцијех Ст. пис. 4, 111. празнијех Н. Рањ. 62. првијех Ст. пис. 3, 297. Град. дјев. 136. разлицијех Ст. пис. 4, 11. Д. Рањ. VII. Гуч. 42. разлицих Д. Рањ. IX. Буд. 89. свјетовнијех Ст. пис. 4, 4. слацијех Ст. пис. 5, 8. слијепијех Д. Рањ. 17б. старијех Ст. пис. 3, 311. Збор. 50. Злат. 1б. сусијех Н. Рањ. 47. тешцијех Гуч. 72. тисих Ст. пис. 1, 37.

труднијех Ст. пис. 4, 52. турсцијех Ст. пис. 3, 365. убозијех Н. Рањ. 16б. Збор. 53б. убозих Ст. пис. 1, 119. XVII вијека: велицијех Орб. 42. велицих Банд. 141. глусих Вран. жив. 114. Банд. 6. добријех Див. 33. Гунд. суз. III, IX. Мик. грам. 9. дразијех Гунд. суз. предгов. друзијех Орб. 1. Мик. 117. друзих Банд. 35. Каш. 88. каменијех Банд. 21. крацијех Гунд. суз. I, VI. мнозих Вран. жив. 70. Банд. 14. мнозијех Банд. 16. Ђам. 26. Мик. 255. опацијех Орб. 25. Андр. дев. 147. првијех Орб. 31. путенијех Андр. пут 231. разбијенијех Мик. 547. сусих Банд. 39. светијех Мик. 262. телеснијех Андр. дев. 8. тешцих Каш. 96. — и без промјене грленијех гласова долази од XV вијека: **латинскехь** М. 408. **дрѹгѣхь** М. 474. **дѹбровачькехь** М. 522. Пб. 130. **дѹбровачькнехь** Пб. 130. **бенетьчкехь** М. 528. **срьбьскѣхь** Пб. 82. **ѹгрьскѣхь** Пб. 82. тако и послије: сухијех Ст. пис. 3, 243. морскијех Ст. пис. 4, 270. мушкијех 215. планинскијех 121. сухијех 112. тројанскијех 465. латинскијех Ст. пис. 5, 165. земаљскијех Град. дјев. 18. небескијех 16. грчкијех Д. Рањ. VIIб. морскијех V. крстјанскијех Гуч. 32. луцкијех 126. људскијех Орб. 197. латинскијех Ђам. 5б. другијех Мик. грам. 14. морскијех Мик. 162. жаркијех Андр. пут 221. земаљскијех 83. небескијех 436. пријекијех Андр. дев. 142. — Од основа на чисто **а** прешло је ово **ѣ** и к основама на ја, као и у пронимина, и то од XV вијека: **долнѣхь** М. 250. П. 78. 94. **дольнѣхь** П. 66. **последнехь** М. 259. **божиехь** М. 287. 299. 424. **божнехь** М. 312. 460. 463. **божехь** М. 456. **господинехь** М. 493. **велѣхь** П. 81. XVI вијека. божијех Ст. пис. 3, 204. Град. дјев. 19. Брн. 11. Гуч. 3. **вишнехь** Збор. 12. вишњијех Ст. пис. 3, 289. 4, 44. 58. 61. 187. Д. Рањ. VIб. Злат. 89. **вражнехь** Збор. 164. Ст. пис. 5, 254. горијех Н. Рањ. 60. горњијех Ст. пис. 4, 319. господњијех Град. дјев. 145. дивијех Ст. пис. 4, 270. дјавољијех Ст. пис. 3, 438. дјављијех Гуч. 181. доњијех Ст. пис. 4, 206. млађијех Град. дјев. 69. Злат. 54. најмањијех Н. Рањ. 43. прашчијех Ст. пис. 4, 192. садањијех Ст. пис. 3, 10. 444. сињијех Ст. пис. 3, 294. старијех (compar.) Град. дјев. 69. туђијех Злат. 27. XVII вијека: божијех Гунд. пс. 39. Андр. пут 258. дивијех Гунд. суз. III, XI.

Без *х* на крају налази се једном XIII вијека јамачно гријешком писарском: **наши прьви** М. 41. XVI вијека у слику и јамачно њега ради: повити (кад цвити повити златом и бисером — китицу поскити ручицом ње хитром) Зор. 46. XVII вијека кад је *х* у самом говору било ослабило: његови Вран. жив. 33. апоштоскије Див. 11. госпиније XV. злије 33. мнозије 1б. морскије 5б. обранције 36б. мали Мик. 153. незрили 724. мањи 654. многије Пос. 27б. опације 8б. властитије Радн. 34. друзије 25. другије 46. злије 2. људскије 30. разликије 51.

ДАТИВ МНОЖИНЕ.

Једнак је за сва три рода. Основа добија на крају **і**, које се с крајњим самогласним њезинијем слаже као у генит. мн.; а наставак је исти којим постаје и у имена исти падеж:

а) од основа на чисто **а**: **ниѥмь** М. 101. 185. 455. **иниѥмь** М. 457. 548. — **ѥдинѣмь** М. 88. — **ѥдиѣмь** П. 88. једнијем Д. Рањ. 67б. — **колицѣмь** М. 361. **колицѥмь** М. 365. **колицнѥмь** М. 374. Ст. пис. 5, 34. Злат. 55б. Гуч. 59. Андр. пут 258. колицим Стар. 3, 317. Каш. 21. **инколицимь** М. 545. — **ѡвѣмь** М. 197. **ѡвѥмь** М. 373. овијем Злат. 85. Орб. 96. — овацијем Гуч. 157. — **онѥмь** М. 260. онијем Н. Рањ. 13б. Ст. пис. 5, 9. Град. дјев. 22. Гуч. 109. Див. 33. оним Буд. 137. — **самѣмь** М. 23. — тацијем Ст. пис. 4, 202. Андр. нач. 50. — **тѥмь** М. 216. **тѣѥмь** М. 219.[1] — толицијем Град. дјев. 54. Орб. 54. — без промјене грленога гласа: territoryколикијем Бун. 14. такође без промјене тога гласа или у сложеном облику: коликим Ст. пис. 1, 329.

б) од основа на **ја**: **имь** М. 2. gim М. 280. јим Ст. пис. 1, 116. 5, 56. 57. Хект. 35б. Брн. 58. Вран. жив. 102. им Орб. 247. 250. с приједлогом: к њим Банд. 154. и без приједлога: **нимь** М. 193. 255. 281. Н. Рањ. 31. Ст. пис. 1, 11. 5, 151. Гуч. 126. Вран. жив. 19. Каш. 15. — мојим Вран. жив. 33. — **нашимь** П. 32. — **ѡбоимь** М. 553. 554. — својим Вран. жив. 97. — твојим Вран. жив. 18. — од основе која прелази у овом облику међу основе на чисто **а** (као и у ин-

[1] Према *овијем*, *онијем* налази се с доданим сприједа *о* XVII вијека: к отијем Радн. 53.

струменталу јед. и у генит. мн.): **всѣмь** М. 25. **всимь** М. 377. **всиѥмь** М. 457. **всиємь** М. 466. всим Вран. жив. 76. **свємь** М. 239. 394. svim М. 279. **свимь** М. 451. 494. **свѣмь** М. 455. 485. **свиємь** М. 538. Н. Рањ. 20б. Ст. пис. 3, 45. 4, 5. 116. Град. дјев. 5. Д. Рањ. VIIб. Гуч. 1. Орб. 85. Андр. пут 118. **свим** Н. Рањ. 14б. Ст. пис. 4, 264. Вран. жив. 29. Каш. 21. Глав. 14. — од основе **ка** нераширене има прономинални облик без промјене гласа *к:* **кијем** Ст. пис. 4, 49. 5, 6. 33. 120. Град. дјев. 49. с промјеном гласа *к*, сложено: њецијем Н. Рањ. 154. и без промјене **инекиємь** Збор. 2. њекијем Радн. 75. и облик сложени: **ким** Ст. пис. 1, 79. Град. дјев. 23. никим Ст. пис. 1, 243. Брн. 43. њеким Д. Рањ. 122б. и раширена је основа дошла из других падежа у овај: којим Ст. пис. 2, 218. 4, 214. 268.

Основе су на **ја** прешле међу оне на чисто **а**: **ємь** М. 428.[1] — **моѥмь** М. 280. **моиємь** М. 312. Н. Рањ. 85. Град. дјев. 3. Андр. пут 353. — **нашиємь** М. 106. Пб. 91. **нашиѥмь** М. 457. 458. 483. **нашємь** М. 167. 295. 343. **нашѣмь** М. 217. 219. П. 4. 8. 22. 55. **нашѥмь** М. 402. нашијем Н. Рањ. 22. Ст. пис. 3, 369. 5, 36. Гуч. 10. Радн. 61. — **сѣмь** М. 219. — **своѥмь** П. 23. Н. Рањ. 13. 62. својијем Радн. 1. — **твоѥмь** П. 94. твојијем Андр. 147. — од основе **ка** раширене: којијем Ст. пис. 3, 40. 259. 384. 431. 4, 20. 74. 229. 449. 5, 34. 113. Злат. 5. Банд. 62. Ђам. 18б.

На крају му се додаје:

1) *а* од свршетка XV вијека: њима Ст. пис. 1, 25. 204. Д. Рањ. 54. Град. дјев. 84. Злат. 9. Гуч. 41. Орб. 6. Мрн. 74. Каш. 10. 15. 33. Мик. грам. 11. Андр. дев. 134. пут 81. Пос. 16. 25. Радн. 9. 12. 40. Радој. 12. има Пос. 8. — свима Ст. пис. 1, 8. 4, 405. 413. 427. Д. Рањ. 38. Вран. жив. 8. Гунд. суз. II, XLVII. Мрн. 181. Каш. 34. 79. 80. Радој. 13. свијема Ст. пис. 4, 405. 448. Д. Рањ. 14б. Гуч. 102. Орб. 81. — тима Д. Рањ. 16. — ниједнима Злат. 76. — колицијема Орб. 88. њеколицијема Орб. 94. — мојима Ст. пис. 4, 416. — својима Ст. пис. 4, 427. 466. Д. Рањ. 118. Злат. 8б. својијема Орб. 255. Андр. пут 174. — твојима Ст. пис. 4, 463. 5, 12. 90. Д. Рањ. 4.

[1] Тај примјер није поуздан; види код генит. мн.

Злат. 31б. твојијема Ст. пис. 4, 463. сажето: твима Гунд. пс. 26. — нашима Ст. пис. 4, 449. Мрн. 137. нашијема Ст. пис. 4, 449. — њекијема Орб. 8. којијема Гуч. 12. Орб. 119.[1]

2) *е* с доданим *ј* од XV вијека: онѣмеи М. 371. Н. Рањ. 206б. онимеј Н. Рањ. 204. послије само *е* без *ј*: њиме Д. Рањ. 43. Вран. жив. 71. 95. 97. Јерк. 60. — тиме Ст. пис. 1, 323. 325. 327. Буд. 134. — ониме Ст. пис. 1, 58. Вран. жив. 15. 109. — једниме Мрн. 48. — свијеме Ст. пис. 3, 326. свиме Д. Рањ. 151. Хект. 8. Вран. жив. 21. Гунд. суз. III, XXIV. — свеме Збор. 27. — нашиме Д. Рањ. 79. — твојиме Ст. пис. 5, 95. — којиме Ст. пис. 5, 49. 51.

3) *и* од XIV вијека: тими М. 401. — онѣми М. 456. нашеми М. 518. онијеми Н. Рањ. 14. 26б. Гуч. 245. оними Ст. пис. 2, 310. овими Злат. 3, 61. њими Ст. пис. 5, 11. 30. 70. 84. Град. дјев. 145. Злат. предгов. 3. 62. Гуч. 260. Чубр. предгов. 2б.[2] мојијеми Злат. 9б. — У другим се падежима (види инстр. јед. и генит. мн.) престало XVI вијека додавати *и*, с тога ваља мислити да се у то вријеме престало додавати и у овом падежу, а што се и послије налази, то да је инструм. мн. узет мјесто датива: инструментал мјесто датива долази и XVI вијека: воде ногами мојими нијеси дао Н. Рањ. 189. свршио си онијеми чловјечијем синовми Ст. пис. 3, 455. за то и у гдјеком измеђy наведенијех примјера тога времена може бити да је и инструментал; а XVII је вијека тако: њими Орб. 91. к њими Банд. 46. дај њими 25. рече њими 20. њими Пос. 30. 33б. нашими Мрн. 138.

На додано *е* још се једном додавао падежни наставак од почетка XVI вијека: овијемем Н. Рањ. 34б. 66. 71б. 79. а тада се *е* мијешало са завршетком основе у том облику и њим се замјењивало: онијемијем Н. Рањ. 217. онимијем Ст. пис. 3, 371. 461. Збор. 29. 40. 46. овнемнемь Збор. 177. тимим Ст. пис. 2, 272. онимим Ст. пис. 2, 52. 272. Д. Рањ. VIII. 6.

Налази се *зи* уметнуто пред наставак, а тада се његово *и* замјењује гласом ѣ који основа има у овом облику пред наставком: онијезијем Гуч. 55. 89. онијезијема Гуч. 47.

[1] У двојини би могло бити: ногама мојима Н. Рањ. 86б. њима Ст. пис. 5, 12. 57.

[2] Предговор није Чубрановићев.

Орб. 8. овијезијем Орб. 221. (по западном говору:) онизим Банд. 17. мојизим Ст. пис. 4, 410. мјесто ѣ у основи налази се и *и* (види код генит. мн.): онизѣмь Збор. 50б. онизијем Град. дјев. 28. Пос. 9. 26. налази се и *е* мјесто ѣ (види инстр. јед.): тезијем Ст. пис. 5, 131. 210. онезијем Ст. пис. 5, 21. 79. Град. дјев. 94. Гуч. 54. онезим Каш. 30. 36. онезима Каш. 6. 53.

Сложени је облик једнак за сва три рода; датив мн. од замјенице имъ саставља се с номиналнијем обликом као у инструменталу јед. мушкога рода: а) кад је у адјектива основа на чисто а: дубровьчькимь М. 16. 24. 120. 177. дубровачкимь М. 185. 516. божьственимь М. 134. подунаѕскимь М. 205. подунавьскымь М. 266. прѣимь М. 288. срьчанимь М. 426. речениимь П. 32. стѣпашиновимь П. 118. драгимь Пб. 82. и даље свега времена: издраелским Н. Рањ. 143б. жидовским Н. Рањ. 17б. верним Ст. пис. 1, 7. околним Ст. пис. 2, 31. горским Ст. пис. 4, 478. прислатким Злат. 61б. осталим Вран. жив. 3. другим Банд. 47. његовим Банд. 47. добрим Мик. грам. 9. — б) кад се адјективу основа свршује на ја: доnимь М. 231. 253. 385. 486. последнимь М. 295. мањим Д. Рањ. 98. старијим Стар. 4, 112. Каш. 21. — И овај је сложени облик од XIII вијека изједначен с прономиналним (види инстр. јед. и генит. мн.) те се њим замјењује и номинални: XIII вијека: дѣдниѣмь М. 25. ѡчниѣмь М. 25. еговѣмь М. 44. христовѣмь Стеф. 26. XIV вијека: босаисцемь М. 102. велицимь М. 221. дубрѡвачцемь М. 105. дубровачьцѣмь М. 218. П. 9. дубровачцимь М. 220. дражнемь М. 106. ѕападнемь М. 230. П. 23. ѕападьниѣмь М. 231. конавальсцѣмь П. 19. мноѕѣмь М. 244. новобрьдьсцѣмь Пб. 31. неговемь М. 106. 240. нѥговѣмь М. 143. светѣмь М. 134. срьчанемь М. 193. требиньсцѣмь П. 19. хумьсцемь М. 102. XV вијека: босаньсцимь М. 487. воѥводниѣмь П. 98. драѕемь М. 402. драѕимь М. 426. драѕнѥмь М. 483. друѕимь М. 545. дубровьчцимь М. 256. дубровачцимь М. 504. дубровачцѣмь М. 329. 383. дубровачцѣемь М. 367. дубровачцнемь М. 393. 499. дубровачцемь М. 414. 508. которьсцимь М. 545. мноѕѣмь П. 51. мудрнѥмь М. 483. новнемь Пб. 91. неговемь М. 346. неговнемь М. 380. 510. нѥговѣмь М. 455. ѡсталемь М. 284. племенитѣмь М. 487. племенитнѥмь М. 483. племенитемь Пб. 114. правѣмь П. 79. прьвѣмь М. 300. прьвемь М. 343. реченѥмь М. 285. реченемь М. 297. речениемь М. 373. славнѣмь Пб. 84.

славнемь Пб. 114. срьтанемь Пб. 113. старнемь Пб. 91. хумсцнемь М. 459. од краја XV и свега XVI вијека: ангео(с)цијем Град. дјев. 9. блазијем Ст. пис. 5, 17. блаженијем Ст. пис. 4, 12. Гуч. 247. богољубнијем Град. дјев. 3. Гуч. 1. бодљивијем Злат. 71б. вјернијем Гуч. 59. добријем Ст. пис. 3, 380. дразим Злат. 9. придразим Ст. пис. 4, 427. друзим Ст. пис. 2, 50. 4, 246. Д. Рањ. 25б. Хект. 29б. Зор. 69б. дрызнемь Збор. 2. Ст. пис. 4, 175. 351. 5, 6. 8. Злат. 68. друзим Ст. пис. 5, 335. живијем Злат. 28б. злијем Ст. пис. 3, 22. израелсцијем Н. Рањ. 48б. кротцнемь Збор. 23. лудијем Злат. 47б. мноземь М. 545. млознмь М. 552. мнозим Ст. пис. 1, 120. 2, 80. 4, 435. Брн. 41б. мнозијем Ст. пис. 5, 14. 49. Град. дјев. 6. небесцијем Град. дух. 5. нинхнемь М. 550. праведнијем Ст. пис. 4, 233. светијем Ст. пис. 5, 116. Гуч. 13. труднијем Ст. пис. 4, 20. тужнијем Ст. пис. 3, 29. Гуч. 189. убозијем Н. Рањ. 79. Ст. пис. 5, 8. убозим Ст. пис. 1, 119. Град. дјев. 86. Буд. 80. XVII вијека: велицијем Вран. жив. 79. глусијем Андр. пут 289. друзијем Орб. 54. Андр. пут 65. друзим Банд. 24. Каш. IV. Мик. предгов. јацијем Банд. 126. мнозим Вран. жив. 3. Мик. предгов. мнозијем Гунд. суз. I, LIX. Андр. пут 33. обилнијем Андр. пут 403. опацијем Андр. пут 156. осталијем Банд. 26. светијем Андр. пут 156. тужнијем Орб. 45. убозим Банд. 90. Каш. 83. убозијем Радн. 94. — И без промјене гутурала долази од XIV вијека, али испрва ријетко: XIV вијека: дубровачкнемь М. 106. дубровачькѣмь М. 218. XVI вијека: приморскнемь М. 548. израелскијем Н. Рањ. 63. јевре(ј)скијем Н. Рањ. 80. небескијем Ст. пис. 3, 352. ангеоскијем Град. дјев. 31. земаљскијем 9. XVII вијека: бриткијем Андр. пут 115. рајскијем 266. непријатељскијем Андр. дев. 109. другијем Радн. 13. 33. 46. многијем 20. — Од основа на чисто **а** прешло је **ѣ** у овом облику и к онима на **ја** као и у прономина, и то од XIV вијека: донемь М. 102. 280. послѣднинемь М. 383. сдашнемь М. 457. и послије: посљеднијем Н. Рањ. 34б. старнемь (compar.) Збор. 11б. доњијем Ст. пис. 3, 123. вишњијем Ст. пис. 4, 161. божијем Див. 3. горијем Андр. дев. 22. млађијем Радн. 48.

Од XVI вијека додаје се на крају *а:* злима Ст. пис. 4, 444. мртвима 413. тужнима 413. 448. тужнијема 448. друзијема Ст. пис. 5, 102. друзима 185. живима — мртвима 17.

мудријема 3. добрима Д. Рањ. 131б. друзима 9б. 100. 116. злима 28. крацима Злат. 76. мртвима 8б. кроткијема Гуч. 252. реченијема 55. турскијема 32. XVII вијека: блаженијема Орб. 227. добријема 42. друзијема 193. живијема 139. злијема 93. мучнијема 54. осуђенима 144. подложнијема 255. убозијема 113. умрлијема 45. многима Банд. 222. умрлима Бун. 10. друзима Мрн. 138. noћнима 63. богатима Каш. 119. домаћима 83. друзима 61. мнозима 75. убозима 83. друзијема Андр. пут 76.

У исто се вријеме додавало и *е*, али много рјеђе: XVI вијека: друзиме Ст. пис. 5, 92. Д. Рањ. 79. мнозијеме Ст. пис. 5, 51. 66. људскиме Злат. 45. XVII вијека: друзиме Гунд. пс. 42.

Налази се и *и* додано, чим се овај падеж изједначивао с инструменталом мн.; до краја XV вијека могло је *и* бити додано дативу, а послије ће бити инструментал узет мјесто датива (види напријед код прономина): XV вијека: **властеломь дьбровьчьѣми** Пб. 62. XVI вијека: изабранијеми гостом Н. Рањ. 176. бог ће вратити праведнијеми Н. Рањ. 190б. супроћ обранијеми божијем Н. Рањ. 204. правими Ст. пис. 1, 36. да вам се назијеми наруга Ст. пис. 4, 115.[1] друзијеми славнијеми војеводам и господи Злат. предгов. 3. да погађаш јацијеми 9б. мнозими 10. мојијем млађијеми допушта 36k. дарива вјерними својими 38б. допуштена свијем осталијеми дружбами опћено Гуч. 70. XVII вијека врло ријетко: до коле хоћеш се супротивити заповидима цесаровими Вран. жив. 45. како се пристоји светими Банд. 50.

АКУСАТИВ МНОЖИНЕ.

Постаје као у имена, те је једнак за мушки и женски род, а у средњем је роду једнак с номинативом мн.:

А. За мушки и женски род налази се у старије вријеме са **и** на крају према старом словенском **ы** од основа на чисто **а**: **ѡви** М. 4. **нии** М. 4. **ти** Пб. 15. али је као у имена дошло *е* и мјесто **ы**:

[1] Ту би могао бити и инструментал на свом мјесту као: гдје се мном наруга Ст. пис. 4, 115. али би онда *вам* било мјесто инструментала.

а) од основа на чисто а: **всаке** М. 412. **свакє** М. 470. Злат. 91. од исте основе раширене: **всаконе** М. 427. 486. — **всаковике** М. 413. — **ние** М. 17. Н. Рањ. 154. — исте Буд. 156. — **коликє** М. 393. њеколике Град. дјев. 69. — ове Н. Рањ. 159б. с доданим *ј:* овеј Д. Рањ. XIII. — оваке Злат. 63. — оне Н. Рањ. 123. с доданим *ј:* онеј Град. дјев. 20. — **те** М. 137. с доданим *ђе* и *ре*, а први додатак гласи и *је:* **тенере** М. 449. с доданим *ј:* теј Ст. пис. 4, 246. — таке Буд. 129. с доданим *ђе* и *ре*, које се пошљедње и крњи: **такођерь** Збор. 114.

б) од основа на ја: **все** М. 413. 421. Стар. 3, 234. Вран. жив. 74. **све** М. 261. 295. 307. 413. 424. 456. Пб. 69. Ст. пис. 3, 373. Град. дух. 21. Злат. 16б. Вран. рјеч. 87. — **мое** М. 443. и сажето: ме Ст. пис. 5, 34. — **ю** М. 4. 226. 331. П. 7. 170. **є** М. 2. 36. 60. 218. 252. 305. с приједлогом: **не**: М. 53. 248. 421. 422. 564. П. 58. 138. и без приједлога: **не** М. 328. XVI и XVII вијека врло је ријетко без приједлога: XVI вијека: је Буд. 69. 127. Брн. 20. Стар. 4, 113. ње Ст. пис. 1, 27. 36. 79. 155. Зор. 32б. XVII вијека: је Вран. жив. 75. Мат. 7. боље се држи уз приједлог све до краја XVII вијека: ње Ст. пис. 1, 13. 23. 48. Н. Рањ. 141б. 196б. Ст. пис. 2, 390. 4, 485. 5, 73. 75. 94. Д. Рањ. 4б. 120б. Град. дјев. 119. 128. 138. 164. Хект. 22б. Зор. 69. Буд. 59. 107. Злат. 51б. 75б. 76. Гуч. 10. 40. Вран. жив. 60. Банд. 81. Бун. 33. Мат. 54. Андр. дев. 55. пут 59. Пос. 7. Глав. 35. излазећи тако из обичаја акусатив тој ријечи замјењује се генитивом без приједлога и с приједлогом, и то од XIV вијека: без приједлога XIV вијека: **да нхь подадє** М. 108. **що нхь сте послали** М. 174. **да нхь сьблюдемо** М. 216. **има нхь ваша милость** П. 9. **поводе нхь** П. 10. XV вијека: **нхь** М. 285. 339. 346. 366. 368. 400. 405. 432. 470. 570. 515. П. 28. 31. 37. 42. 44. 47. 55. 58. 63. 73. 77. 82. 86. 96. 107. 110. 160. Пб. 69. 83. 94. 95. 110. на крају XV и свега XVI вијека: јих Ст. пис. 1, 5. 20. 23. 34. 48. 70. 5, 71. 87. Хект. 5. 23б. 27б. 31б. 32б. Стар. 1, 229. 4, 111. пусти их Н. Рањ. 151б. **принесоше нхь** Збор. 35б. **хоће нхь повести** Збор. 51. **мртве нхь чинии** Збор. 76б. их Ст. пис. 2, 27. 41. 219. 428. 3, 143. 4, 223. 5, 6. 7. 110. Стар. 3, 224. 232. учећ их Д. Рањ. VIII. 68. извршујући их Град. дјев. 132. чтили их су Злат. предгов. 3б. достојне их чини Гуч. 73. њих

Ст. пис. 1, 91. посла њих Н. Рањ. 34. да искусим њих Н. Рањ. 88б. остави њих Н. Рањ. 91. **нихь да внѧ̑в** Збор. 25б. **въамь нихь** Збор. 38. њих Ст. пис. 5, 8. Стар. 4, 115. њих видећи Град. дјев. 151. њих Злат. 7. њих ухватише Гуч. 289. XVII вијека: их Вран. жив. 24. Гунд. суз. III, LX. Банд. 40. Каш. 36. 47. Андр. пут 63. јих Мрн. 3. њих Вран. жив. 22. поче њих молити Вран. жив. 58. ту ћу њих судити Орб. 230. уздигне њих Банд. 6. посла њих Банд. 156. њих Див. 28. Каш. 37. 102. Мик. грам. 11. Пос. 8б. тако и с приједлогом XIV вијека: **ꙁа нихь** М. 85. XV вијека: **на нихь** М. 244. **ꙁа нихь** М. 346. П. 54. 82. и послије са свакојаким приједлозима: на крају XV и свега XVI вијека: њих Ст. пис. 1, 43. Н. Рањ. 17. 40б. Збор. 6. Град. дух. 68. 87. Хект. 18. Буд. 163. Злат. 12б. Гуч. 85. XVII вијека: њих Вран. жив. 50. 58. 73. 113. Банд. 75. 121. Мрн. 65.[1] — Од основе **ка** нераширене, која кад није раширена припада међу оне на чисто **а**: **кє** М. 54. 399. Ст. пис. 4, 144. 201. Град. дјев. 9. Злат. 6. Банд. 38. **никєкє** Збор. 105. Ст. пис. 4, 167. Д. Рањ. VI. Град. дјев. 85. Гуч. 154. Орб. 3. Андр. пут 301. с доданим *j:* кеј Ст. пис. 2, 328. и од основе раширене: које Ст. пис. 4, 203. Вран. жив. 8. њекоје Н. Рањ. 138. — од основе сја раширене: **сиѥ** М. 10. од исте основе нераширене: **сє** М. 567. **сѧ** (гдје ће **ѧ** бити само написано мјесто **є**) П. 171. се Ст. пис. 2, 459. 5, 54. с доданим *j:* сеј Ст. пис. 2, 192. 358. 391. 411. Гуч. 286. за женски род долази и само **си**: **кингы си** М. 84. тако и **в вьси свєтє** М. 28. 33. за мушки.

У неких писаца долази номинат. мјесто акусатива уз имена мушкога рода с основом на **а** кад је и у њих узет но-

[1] Кашић грам. 74. за акусатив мн. овој ријечи не ставља ништа друго него „они, оне, она"; Микаља грам. 11. ставља само „њих." — И у других се пронимина доста често замјењивао акусатив генитивом, али се није изгубио: пожеже онијех Н. Рањ. 18. молите за онијех 39б. онијех свак части Злат. 91б. под проклецтво ставља свијех онијех Град. дјев. 83. оних Вран. жив. 38. Каш. 89. оздрави једнијех Д. Рањ. VIб. **доꙁва нхь свиєхь колициєхь** Збор. 102. свих Н. Рањ. 17. Ст. пис. 2, 56. 4, 258. Хект. 25б. Каш. 89. за свијех Гуч. 159. Орб. 240. кијех Н. Рањ. 95б. Град. дјев. 137. ницих Ст. пис. 1, 243. познам њеких Град. дјев. 37. **коихь** М. 401. којијех Ст. пис. 3, 40. Гуч. 311. којих Банд. 149. Андр. пут 277.

минатив мјесто акусатива или управо кад у акусативу прелазе међу ријечи с основом на i (види напријед стр. 106-107) и уз ријечи с основом на i, и то од краја XV вијека: заповиди моји Ст. пис. 1, 8. сваки труди 180. сви своји верни 188. моји труди 314. олтари твоји 244. гласи моји 334. власи свој(и) Ст. пис. 2, 108. они дни Зор. 26б. јини разлики кастели 71. сви данки своји 36. ти корени Буд. 40. они гриси 38. родитељи своји 59. изрече ки годир гриси 25. ти разлози Вран. жив. 8. хоћете они исти венци пријати 74. сви посли чињаше 87. гриси своји носећи 23. за наши гриси 10. за ваши бози 113. који штује цесар 40. сви зиди Мрн. 21. своји сини 115. наши војници 64. ки гласи 154. ако носите који одговори 99.

Б. За средњи род једнак је овај падеж с номинат. мн., који види. — Од основе ја налази се само у књигама писаним црквенијем језиком: ꙗ Стеф. 7. а кад га је нестало у српском језику, замјењивао га је кад кад акусатив мн. мушкога рода, докле се и он државо: ње (т. ј. лица) Ст. пис. 2, 63. кроза ње (т. ј. врата) Град. дјев. 34. та добра јесу онога, који нашал је јест Буд. 107. ако је (т. ј. дјела) кто не чини Буд. 124. за ње (т. ј. добра) Буд 138. а како се и у мушком роду замијенио акусатив мн. генитивом, замијенио се је и у средњем: та добра могу се дати убози(м), или да их држи за се Буд. 108. — Од основе сја раширене било је сиꙗ М. али и без *а:* си Стеф. 13. сии М. 10.

У сложеном облику саставља се акусатив мн. од пронолина за женски род ꙗ, српски ѥ, а за средњи ꙗ с номиналним обликом без промјене, те је било за мушки и женски род: дроугыѥ М. 4. ѵьстьныѥ М. 91. ѡковꙁниѥ М. 91. за средњи: раꙁличьнаꙗ М. 5. али како у српском језику номинални облик мушкога и женскога рода има на крају *е* не само од основа на ја него и на чисто а, сажима се єѥ у є, а у средњем се роду сажима аꙗ у а, и тако ти сложени облици бивају једнаки с номиналнима, које види, само што је у сложенима крајње самогласно дуго.

ВОКАТИВ МНОЖИНЕ.

Замјењује се номинативом множине и у прономина и у адјектива у сложеном облику.

ИНСТРУМЕНТАЛ МНОЖИНЕ.

Једнак је за сва три рода. Основа добија на крају і, које се с крајњим самогласним њезинијем слаже као у генит. мн.; наставак је исти којим и у имена постаје исти падеж, и остаје цио:

а) од основа на чисто а: свацими Каш. 27. од исте основе раширене: **всакоими** М. 289. — **инѣми** М. 11. П. 36. **инеми** М. 230. **ининеми** М. 458. иними Буд. 59. Каш. 49. — истијеми Град. дјев. 18. истими Каш. 42. — једними Н. Рањ. 18б. **инединими** М. 458. — овими Буд. 51. Злат. 61б. Вран. жив. 113. Мрн. 98. Каш. 49. — овацими Буд. 17. Каш. 104. — оваковими Вран. жив. 37. Мрн. 12. — **онѣми** П. 6. 91. **ѡнемїи** М. 434. **онеми** М. 455. онијеми Ст. пис. 5, 133. оними Буд. 51. Вран. жив. 72. с доданим *зи:* **ѡнемиѕи** М. 205. 208. 267. — **самѣми** М. 14. — **тѣми** М. 51. П. 135. **теми** М. 402. тими Ст. пис. 1, 66. Буд 132. Мрн. 44. — тацими Ст. пис. 1, 15. Буд. 13. — **таковѣми** П. 23. 98. 114. — толицијеми Н. Рањ. 70. Орб. 52. толицими Јерк. 75. Каш. 46. — И без промјене грленога гласа од XV вијека: **всакеми** М. 288. **всакѥми** М. 424. свакијеми Див. 6. 26б. такими Хект. 30б. толикими Банд. 112.

б) од основа на ја: вашими Банд. 17. — **ими** М. 14. тако само у старија времена, а послије као с приједлогом; с приједлогом: **ними** М. 4. 99. 147. П. 72. Н. Рањ. 29. Збор. 2. Ст. пис. 3, 416. 4, 224. 5, 20. Буд. 13. Злат. 2б. Гуч. 98. Вран. жив. 19. Банд. VII. Мик. 249. без приједлога: њими Н. Рањ. 27. Ст. пис. 2, 28. 107. Стар. 4, 232. Буд. 63. Гуч. 22. Гунд. пс. 27. — мојими Н. Рањ. 189. Хект. 3б. Злат. 23. Банд. 183. — **нашими** М. 382. Банд. 195. — својими Ст. пис. 1, 53. Банд. 13. — твојими Вран. жив. 19. Банд. 31. сажето: твими Мрн. 177. — **сими** М. 259. Ст. пис. 1, 31. — од основе која у овом облику као и у дат. мн. прелази међу основе на чисто а: **вьсѣми** М. 218. **всими** М. 255. **всиеми** М. 312. **всеми** М. 414. **ѵсеми** М. 255. **свеми** М. 259. 284. 321. 431.[1] свијеми Н. Рањ. 31б. Ст. пис. 3, 299. 406. 4, 168. 5, 113. Гуч. 230. Див. 25. Орб. 84. свими Ст. пис. 3, 146. Хект. 17б. Злат. 3б. Вран. жив. 88. Мрн. 35. Банд. 21. Каш. 29. — од основе **ка** нераширене

[1] У једном споменику има и **всами** М. 255.

има облик сложени: **кими** М. 402. Ст. пис. 2, 48. **никими** Ст. пис. 1, 3. и проминални без промјене грленога гласа: кијеми Ст. пис. 3, 433. 4, 154. Збор. 9б. с промјеном грленога гласа, сложен са **ѣ**: ницими Мрн. 4. од исте основе раширене види ниже.

Основе су се на **ја** и у овом облику изједначиле с онима на чисто **а**: **вашиеми** Збор 115. **моиеми** Збор. 83. 95. **нашеми** М. 238. 403. 422. **нашиеми** М. 403. 412. **нашѣми** М. 403. 458. П. 91. **нашюми** П. 10. Пб. 107. нашијеми Ст. пис. 3, 268. Див. 38. Банд. 153. **своиеми** М. 312. 485. Н. Рањ. 62. 69б. Збор. 18. Ст. пис. 2, 26. Орб. 7. **своюми** М. 364. 387. Пб. 92. **своеми** М. 380. **твоиеми** Збор. 58б. Ст. пис. 4, 168. 5, 20. Брн. 2б. **сиеми** М. 312. **сѣми** (али ту може бити да је **ѣ** написано мјесто **и**) М. 243. од раширенијех основа: **всакоюми** М. 321. **коиеми** М. 459. Ст. пис. 3, 385. Див. XV.

Налази се *зи* уметнуто пред падежни наставак, а тада му се *и* замјењује гласом **ѣ** који основа има на крају у том облику, а основа мјесто **ѣ** добија или *и* (види напријед стр. 192. 198): **тиѕиеми** Збор. 45. **овиѕиеми** Збор. 83. 98б. Стар. 3, 219. **oниѕиеми** Збор. 54. 55. 80. 115. онизими Банд. III. 120. или *е* (види напријед стр. 174. 198): тезими Каш. 30. онезими Каш. 42. — Од *зи* могло се *и* одбацити: тезми Ст. пис. 1, 38.

Од XIV вијека долази облик и окрњен, без крајњега *и*, и тако изједначен с дативом мн.: **нѣмь** П. 19. **всимь** М. 104. пошљедни примјер није поуздано тога вијека, јер је из познијега пријеписа. XV вијека: **колицѣмь** П. 61. 159. **сemь** М. 455. **своимь** П. 30. и послије једнако: инијем Ђам. 4. Мат. 52. истијем Град. дјев. 102. Орб. 219. Бун. 36. Ђам. 22. Мик. грам. 4. једнијем Радн. 19. ниједним Злат. 4б. овацијем Град. дјев. 89. 157. овијем Н. Рањ. 218. Злат. 31б. Гуч. 109. Орб. 147. Ђам. 14б. 15. Андр. пут 42. Радн. 27. 43. 46. овим Ст. пис. 4, 432. Злат. 4. 80. онијем Ст. пис. 5, 132. 330. Град. дјев. 14. Зор. 69б. Злат. предгов. 1б. Орб. 108. Ђам. 13б. самијем Злат. 42. Радн. 27. самим Радн. 13. тим Ст. пис. 4, 427. 449. 463. тијем Ђам. 3. 4б. 5. тацијем (**тацюмь**) Мат. 52. такијем Андр. пут 70. толицијем Н. Рањ. 111б. Град. дух. 19. дјев. 95. Орб. 184. Андр. дев. 25. пут 80. толицим Ст. пис. 2, 168. 4, 439. толикијем Пос. 21. Радн. 22. — вашијем Бун.

25. Радн. 93. свијем Н. Рањ. 31. Ст. пис. 3, 43. 377. 4, 58. Град. дјев. 68. Гуч. 22. 275. Орб. 84. 168. 182. 281. Бун. 25. Андр. дев. 120. Пос. 25. Радн. 14. 69. свим Ст. пис. 2, 227. 349. 405. 4, 417. 426. 5, 19. 56. 75. Злат. 13. Банд. 173. моријем Злат. 36k. Орб. 84. Бун. 29. Андр. дев. 137. мојим Ст. пис. 5, 56. 69. Зор. 2б. Злат. 63. Гунд. пс. 4. нашијем Ст. пис. 2, 18. Орб. 286. Радн. 36. сим Ст. пис. 4, 416. својијем Н. Рањ. 170б. Ст. пис. 5, 75. Град. дух. 16. Злат. 62. Див. 29. Бун. 26. 36. Андр. дев. 14. Пос. 39. Радн. 47. својим Ст. пис. 5, 118. Банд. 87. твојијем Град. дјев. 183. Гуч. 181. Андр. дев. 139. нач. 36. пут 40. Пос. 11б. Радн. 25. твојим Ст. пис. 4, 462. 476. 487. 5, 255. Злат. 58б. Гунд. суз. III, LXXX. Банд. 128. Андр. пут 154. од основе **ка** нерашириле: кијем Ст. пис. 4, 436.[1] Бун. 24. ким Злат. 88. Гунд. суз. I, XXIII. њекијем Злат. предгов. 2б. Орб. 121. и од раширене: којим Ст. пис. 2, 422. којијем Ст. пис. 5, 76. Град. дјев. 23. дух. 8. Злат. 7. Гуч. 266. Див. 26б. Гунд. пс. 43. Ђам. 1. 4. Андр. дев. 70. 86. Радн. 31. свакојим Ст. пис. 5, 64. — тако и кад је уметнуто *зи:* онијезијем Н. Рањ. 180. Гуч. 133. овизијем Град. дух. 8. Пос. 3б. тезијем Ст. пис. 5, 147. Андр. 121. тизијем Радн. 30.

Тако окрњеном облику додаје се *а* од XIV вијека: **ш нима** П. 22. тако и послије: инима Д. Рањ. V. истијема Гуч. 38. ниједнијема Гуч. 5. овијема Ст. пис. 4, 481. 482. Орб. 263. овима Ст. пис. 4, 482. Крн. 4б. онима Буд. 36. Пос. 32. онијема Орб. 220. такима Злат. 95. тима Ст. пис. 4, 402. Д. Рањ. 28б. — вашима Д. Рањ. IXб. свима Ст. пис. 1, 17. 2, 44. 463. 4, 466. Д. Рањ. 57б. 134. Хект. 8. 17б. Брн. 49б. Вран. рјеч. 39. 88. Чубр. 15. Гунд. пс. 4. Мрн. 44. **свнема** Збор. 6б. Ст. пис. 3, 205. 4, 466. 5, 155. 179. Гуч. 232. Орб. 40. **нима** М. 445. тако с приједлогом и без приједлога: њима Ст. пис. 1, 22. 31. 4, 257. 465. 482. 5, 154. Д. Рањ. IVб. X. 19. Град. дјев. 43. 56. 116. 140. 141. 157. дух. 25. 50. 88. Злат. 32б. 86. Гуч. 174. Орб. 89. 102. 183. 214. Гунд. суз. I, LVII. Бун. 3. 24. Мрн. 3. 46. Ђам. 5. 9. Мик. грам. 16. Пос. 11б. 32. Радн. 13. 15. Андр. пут. 224. 232. мојијема Ст. пис. 4, 449. Гуч. 290. мо-

[1] С промјеном крајњега *м* на *н:* кијен Град. дух. 36.

јима Д. Рањ. 82б. 118. нашијема Гуч. 102. нашима Мрн. 134. својима Д. Рањ. IXб. 62. 144б. Злат. 80. својијема Ст. пис. 5, 120. 121. 127. 254. Гуч. 77. 206, 240. Орб. 252. твојијема Ст. пис. 2, 408. 4, 476. Злат. 9. твојима Злат. 93. Банд. 137. Мрн. 140. сажето: твима Гунд. суз. II, IX. од основе ка нераширене: кима Ст. пис. 2, 356. 398. 416. Чубр. 46. кијема Ст. пис. 5, 247. и од раширене: којима Ст. пис. 5, 19. Злат. 93. Орб. 73. 142. којијема Гуч. 154. Орб. 21. 36. 50. Андр. нач. 1. 3. 4. — и кад је уметнуто *зи:* тијезијема Гуч. 306. овијезијема Орб. 263. онијезијема Гуч. 1. Орб. 88.

Додавало се је и *е:* вашиме Ст. пис. 4, 490. свиме Ст. пис. 1, 13. 4, 445. Д. Рањ. 39б. 67. свијеме Ст. пис. 5, 99. кијеме Ст. пис. 5, 313. киме Буд. 60. Брн. 49. којијеме Гуч. 101. њиме Радн. 66.

На додано *е* на ново се додавао падежни наставак, а тада се додано *е* замјењивало гласом ѣ који основа има у том падежу: тимиеми Ст: пис. 3, 99. **онимиеми** Збор. 121. а тада је опет крајње *и* отпадало, па се додавало *є*: **конеминиє** Збор. 80.

У сложеном облику за сва три рода иструментал мн. од пронимена **ими** саставља се с номиналним обликом мушкога рода без промјене, само се ꙑи и ии, које тада буде пред наставком **ми**, сажима у српском језику у једно дуго *и:* **нескврьнними** М. 5. **лѣтними** М. 12. **негоѣними** М. 210. **послѣдними** М. 236. **божими** М. 308. тако свега времена: јерусолимскими Н. Рањ. 19. многими Ст. пис. 1, 36. драгими Хект. 25б. добрими 38б. јадовними Зор. 37. острими Буд. 58. светими Брн. 26. пуними Злат. 91б. слаткими Вран. жив. 113. нечистими Гунд. суз. I, LXIV. небескими Банд. 114. сухими 112. живими Мрн. 134. царскими 129. гвозденими Каш. 46. мехкими 9.

Од XIII је вијека овај облик као и други (види инструментал јед.) изједначен с прономиналнијем, а таки могу бити по западном говору и гдјекоји између горњијех примјера, па се њим замјењује и номинални облик: XIII вијека: **єгоѣми** М. 44. XIV вијека: **богодаровании** М. 230. **босаньск[illegible]** П. 7. **златниеми** М. 107. **именованѣми** М. 219. **крьстиѣми** М. [illegible]9. **многими** М. 230. **негоѣми** М. 176. **светниеми** М. 104. **свѣт[illegible]ми**

М. 104. XV вијека: **бисерьнеми** Пб. 104. **босаньсцими** М. 255. **босансцеми** М. 307. **велицѣми** П. 33. **вѣрованнеми** М. 403. **вероваиеми** М. 433. **гласитиеми** М. 321. **добрѣми** М. 311. П. 92. **добреми** М. 414. **дубровьчьцими** М. 255. **дубровачцѣми** М. 367. **дубровачцеми** М. 508. **изабранеми** М. 276. 431. **изабраннеми** М. 287. 382. 413. **именованеми** М. 287. **именованнеми** М. 383. **лѣпѣми** П. 34. **людсцѣми** П. 31. **поутеннеми** М. 311. 412. 544. **поутеніеми** М. 321. **поутенеми** М. 420. **поутенѣми** П. 34. **пуцсцѣми** П. 96. **реченнеми** М. 382. **светеми** М. 259. 431. **светиеми** М. 309. 312. 383. 457. **срьдьчаннеми** М. 367. **срьчаннеми** М. 508. **старѣми** М. 367. XVI вијека: ангеосцијеми Н. Рањ. 36. блаженијеми 217. издраелсцијеми 65. мнозијеми 22. његовијеми 18. пунијеми 88б. горцијеми Ст. пис. 2, 500. грознијеми Ст. пис. 3, 383. добрцијеми 443. дразијеми 75. жељнијеми 133. новијеми 360. слатцијеми 354. тужнијеми 108. бијелијеми Ст. пис. 4, 109. друзијеми 27. златијеми 109. злобнијеми 46. злијеми Ст. пис. 5, 11. оштријеми 19. плачнијеми 50. **велициеми** Збор. 91. **жестоциеми** 124б. **мнозиеми** 1. **светиеми** 118. **кциеми** 75. мнозими Зор. 26б. врициијеми Злат. 16б. грознијеми 81. дразими 97. дробнијеми 4. јацијеми 6. мнозијеми 68б. живијеми Гуч. 74. мнозијеми 153. његовијеми 305. писанијеми 77. XVII вијека: мнозими Вран. жив. 112. Банд. 92. Мрн. 57. Каш. 32. добријеми Див. 25. лажљивијеми 21. живијеми Орб. 152. лијепијеми 52. мнозијеми 204. велицими Банд. 112. друзими Мрн. 4. дузими 178. разлицими Јерк. 25. привелицими Каш. 32. — и без промјене грленијех гласова од XV вијека: **дубровьчькеми** М. 535. **градьскѣми** П. 162. **великиеми** Збор. 32. прислаткијеми Гуч. 241. српскијеми Див. XIб. небескијеми Орб. 84. — Како су се у прономина у овом облику помијешале основе на **ја** међу оне на чисто **а**, тако су се помијешале и у адјектива у овом сложеном облику од XV вијека: **последнеми** М. 238. **угоднишнеми** М. 457. божијеми Н. Рањ. 149. туђијеми Н. Рањ. 64. врућијеми Ст. пис. 3, 462. 4, 27. задњијеми Ст. пис. 4, 166. дражијеми Злат. 11.

Од XIII вијека долази и тај облик окрњен, без крајњега самогласнога, изједначен с дативом мн.: XIII вијека: **преписанимь** М. 28. XIV вијека: **писанимь** М. 234. XV вијека: **угоднишнимь** М. 431. 463. **вѣрованнемь** М. 508. **позлаћенѣмь** Пб. 49.

рєченіємь Пб. 115. XVI вијека: грцим Н. Рањ. 105. жидовсцијем 105. товнєчасцнємь Збор. 82б. билим Ст. пис. 2, 77. дразим 314 дразијем 405. дробним 361. жељним 281. златим 25. лијепим 28. осталим 361. отајним 418. пригрозним 366. прихитрим 89. разлицим 89. смртним 405. бојним Ст. пис. 4, 468. гвозденијем 201. достојним 443. дразим 423. изврсним 437. липим 417. плачним 416. слатким 448. најслађим 417. тамним 404. худим 449. честим 434. чистим 434. злијем Ст. пис. 5, 16. избранијем 23. крвавијем 43. славнијем 42. слацијем 8. велицим Д. Рањ. IVб. дразим 20б. злијем 28б. мнозим V. немилим 107б. тужним 107б. блаженијем Град. дјев. 65. добријем 101. духовнијем 68. живијем 122. земаљскијем 18. злочестијем 128. крепцијем 66. лијепијем 8. мртвијем 122. његовијем 77. осталијем 68. праведнијем 33. светијем 31. страшнијем 62. умрлијем 178. блаженим Злат. 91. велицим 36і. гнусним 51б. горијем 86б. достојнијем 84б. јацим 11. крацим 82б. крвавијем 87б. малим 44б. мнозим 11б. мнозијем 16б. мртвим 11. нејацим 51б. планинским 51. разлицим 63. свијетлијем 2. тесалскијем 17. учињенијем 83. цијелим 17б. апостолскијем Гуч. 98. блаженијем 279. грознијем 182. густијем 273. замјернијем 291. мнозијем 78. његовијем 66. осталијем 22. разлицијем 11. славнијем 7. XVII вијека: друзијем Орб. 96. изабранијем 252. мнозијем 34. његовијем 64. осталијем 126. разлицијем 7. светијем 15. придразијем Гунд. пс. 42. свијетлим 43. худим 4. добријем Гунд. суз. III, LX. неумрлим III, XXIX. новијем I, XXXVIII. свитлим III, XXX. уреснијем III, XXX. хитрим II, XXVI. грознијем Бун. 17. друзијем 6. дворнијем 7. мнозијем 6. оштријем 16. тврдијем 47. мнозим Мрн. 24. друзијем Ђам. 9. латинскијем 3. новијем 19. њиховијем 5. реченијем 7б. садањијем 4б. старијем 4б. готовим Мик 116. лијепим 161. пуним 178. раскораченим 539. узетим 419. блаженијем Андр. дев. 154. бременитијем 37. гвозденијем 144. људскијем 139. небескијем 25. разлицијем 21. светијем 120. телеснијем 115. највећијем 145. анђеоскијем Пос. 39. другијем 30б. злочестијем 32. мнозијем 44б. његовијем 25. осталим 10. паметнијем 32. разлицим 29. богатијем Радн. 72. божијем 36. великијем 63. властитијем 53. добријем 36. другим 11. земаљскијем 1. изванијем 84. козлетијем

39. људскијем 54. малијем 51. мнозијем 13. многијем 48. туђијем 73.

Тако окрњеном облику додаје се *а* од краја XV вијека: многима Ст. пис. 1, 31. страшнима 31. тмастима 17. XVI вијека: друзима Н. Рањ. 163б. неумивенијема рукамѝ 64. златима Ст. пис. 2, 11. 445. љувенима 505. грознима Ст. пис. 4, 427. грознијема 445. дразима 448. крвавима 402. лицима 483. слаткима 481. светима 444. добријема Ст. пис. 5, 13. 15. небескима 13. светијема 320. сиједнијема 57. болнима Д. Рањ. 129б. веселима 105. грознима 90б. друзима 18б. златима 130. злима 69. малима 60. мнозима IXб. новима 89. оштрима 41. плачнима 78. русима 23б. разлицима 92. слаткима VIIб. цвјетнима 107б. већима Злат. 86. крутима 20. мртвима 31б. разбијенима 59. складнима 86. сметенима 59. апостолскијема Гуч. 38. велицијема 130. гвозденијема 214. друзијема 77. небескијема 131. његовијема 130. телеснијема 103. чуднијема 134. XVII вијека: безбројнијема Орб. 81. велицима 125. вјечнијема 167. гласовитијема 227. добријема 60. друзијема 34. духовнијема 126. жестоцијема 179. живијема 107. злијема 255. људскијема 34. мртвијема 124. невјернијема 88. његовијема 267. осталијема 222. раздијељенијема 118. разлицијема 253. смртнијема 254. старијема 21. блаженијема Гунд. пс. 41. једнацима Гунд. суз. II, XLVII. грознијема Бун. 26. жестоцима 33. мекахнима 47. обилнима 36. оштрима 41. придразима 27. војнима Мрн. 158. краткима 120. мнозима 137. светима 26. слаткима 175. друзијема Ђам. 9. латинскијема 1.[1]

Додавало му се и *е* XVI и XVII вијека, али ријеђе: влажниме Д. Рањ. 77б. жудниме 57. злиме 6. мртвиме 99б. туђиме 38. чудниме 9. људскиме Злат. 3. вишњиме Гунд. суз. II, XLVIII. жалосниме III, XVII. његовиме Гунд. пс. 28. мнозиме Мрн. 179. припростиме Радн. 51.

На додано *е* додавао се је опет падежни наставак, а тада се *е* замјењивало гласом ѣ који има основа у том падежу: XVI вијека: грдимнѣми Збор. 161б.

[1] Кашић грам. 46 вели: svetimi vel svetima.

ЛОКАТИВ МНОЖИНЕ.

Једнак је за сва три рода. Основа добија і, које се с крајњим самогласним њезинијем слаже као у генит. мн. и као у локативу мн. мушких и средњих имена с основом на а, а наставак је исти којим постаје исти облик и у имена:

а) од основа на чисто а: **всацѣхь** М. 26. **скацихь** М. 236. Каш. 82. и без промјене грленога гласа: **всакѣхь** П. 173. — **инехь** Пб. 130. М. 410. иних Буд. 137. — истијех Град. дјев. 152. Див. 6б. — **колицѣхь** П. 116. колицих Банд. 93. **инеколицехь** Збор. 10. — ових Ст. пис. 1, 37. Д. Рањ. IV. овијех Град. дјев. 168. Злат. 36g. Орб. 134. овије Див. 5. Радн. 36. — **ѡнехь** М. 38. **ѡнихь** П. 62. онијех Град. дјев. 58. — самијех Град. дјев. 41. — тијех Гуч. 133. тих Буд. 57. — тацијех Злат. 31. тацих Буд. 90. — **толицѣхь** П. 87. толицијех Ст. пис. 4, 432. Град. дух. 36. Злат. предгов. 3. Орб. 218.

б) од основа на ја: **вашихь** М. 24. Н. Рањ. 23б. — **вь нихь** М. 5. Н. Рањ. 18б. Збор. 5б. Ст. пис. 1, 142. 2, 30. 388. 3, 124. 5, 130. Град. дјев. 27. Хект. 25б. Буд. 157. Гуч. 26. Вран. жив. 49. Див. 37б. Орб. 53. Банд. 7. Каш. 21. — мојих Ст. пис. 2, 243. — **нашихь** М. 242. Д. Рањ. IXб. — **сихь** М. 233. — твојих Вран. жив. 21. и сажето: твих Д. Рањ. 83. — од основе која прелази у овом падежу међу оне на чисто а (као и у генит. мн.): **васихь** М. 233. **всихь** М. 324. **свехь** М. 397. 410. Пб. 95. свих Н. Рањ. 165. Ст. пис. 2, 388. Д. Рањ. V. Град. дјев. 69. Гуч. 32. Банд. 40. свијех Д. Рањ. VII. Банд. 14. Бун. 37. свије Див. 26б. — од основе **ка** нераширене сложени облик: ких Ст. пис. 1, 7. 2, 39. 102. 144. Хект. 30. Злат. 35. никих Банд. IV. и прономинални без промјене гласа *к:* кијех Ст. пис. 4, 153. 5, 37. 292. Злат. 36k. њекијех Орб. 161. Мат. 70. с промјеном грленога гласа: **иницехь** Мат. 14. и од раширене: **коихь** П. 151. Ст. пис. 2, 71. 5, 189. Д. Рањ. Vб.

Долази и у сложеном облику: **ниихь** М. 98. **всакоикихь** М. 161.

Основе на ја прелазе међу оне на чисто а: **вашѣхь** П. 49. **вашехь** М. 517. 535. вашијех Н. Рањ. 33. Збор. 117. Банд. 13. **моеехь** Пб. 91. мојијех Н. Рањ. 16б. 35б. 229. Збор. 94. Ст. пис. 5, 68. Град. дјев. 152. Див. 25б. Орб. 85. **нашехь** М.

260. 288. 295. 422. нашнєхь М. 491. 506. 508. нашѣхь П. 55. 82. 96. нашијех Н. Рањ. 56. Град. дјев. 39. Гуч. 21. нашије Див. 8б. сѣхь П. 45. снєхь М. 382. 413. своıєхь М. 387. 459. својијех Н. Рањ. 20. Град. дјев. 169. Злат. прегов. 1б. Гуч. 6. својије Радн. 52. твонєхь Збор. 64. Ст. пис. 3, 256. 343. од основе ка раширене: коıєхь М. 386. Пб. 113. којијех Ст. пис. 4, 88. 5, 349. Злат. 36g. Гуч. 1. Бун. 44.

Додаје му се на крају *е* од XV вијека, и то још с доданим *ј:* снхєн М. 470. са самијем *е:* овихе Буд. 164.

На таки додатак још се једном додавао падежни наставак, а тада се додано *е* замјењивало гласом ѣ који у овом облику има основа на крају: тнєхнєхь Збор. 157. 166б.

Налази се уметнуто *зи* пред наставак, а тада му се *и* замјењује гласом ѣ који има основа у овом облику на крају: ѡвѣѕѣхь М. 475. овизих Банд. 270. овизијех (овнѕıєхь) Мат. 13. онијезијех Гуч. 102. тада основа може мјесто ѣ имати и *и:* оннѕнєхь Збор. 94. Мик. грам. 3. и *е* (види напријед стр. 174. 198. 205.) овезијех Ст. пис. 5, 54. 100. 102. Гуч. 313.

У почетку XV вијека налази се датив мн. мјесто локатива: ȣ кнмь свнмь М. 249. свега тога вијека до краја XVI вијека нема више ни једнога примјера, а на крају XVI вијека долази опет датив мјесто локат. један пут с доданим *а* на крају: којијема Гуч. 10. и инструментал мн. којим се тада датив замјењивао (види код датива): на свијеми Злат. 16с. али XVII вијека већ доста често долази датив мјесто локат.: инијем Андр. дев. 47. пут 10. истијем Андр. пут 337. овијем Ђам. 6б. 7б. 9. 12. 15. Андр. дев. 98. 129. 141. Радн. 8. овацијем Ђам. 8. 24. онијем Андр. нач. 53. дев. 25. пут 101. тијем Ђам. 27. такијем Андр. 58. толицијем Андр. дев. 15. пут 418. — свијем Ђам. 17. 24. Андр. дев. 37. пут 100. Радн. 95. мојијем Андр. дев. 45. нач. 37. пут 74. нашијем Андр. дев. 5. својијем Андр. дев. VII. пут 32. твојијем Андр. дев. 142. нач. 55. пут 17. којијем Ђам. 23б. Андр. дев. 69. пут 313. и с уметнутим *зи:* овезијем Андр. пут 256. онезијем Андр. пут 312. овизијем Радн. 6. онизијем Радн. 7. — с доданим *а:* њима Ђам. 11б. Андр. дев. 45. нач. 18. пут 76. Радн. 24. 33. 65. мојијема Андр. пут. 344. твојијема Андр. пут 160. овацијема Ђам. 12. којијема Андр. пут 18. Радн. 8. њекијема Ђам. 25б.

У сложеном облику, који је такођер за сва три рода једнак, саставља се локат. мн. замјенице **ихъ** с номиналнијем обликом као у дативу мн.: кад је у адјектива основа на чисто **а**: **старихь** М. 23. **прьвихь светихь** М. 171. **срьдачнихь** М. 281. његових Н. Рањ. 101. Д. Рањ. VIб. разликих Зор. 27. добрих Буд. 89. реченпх Гуч. 52. проклетих Орб. 7. старих Банд. 177. — кад је у адјектива основа на **ја**: вишњих Н. Рањ. 21. господњих Банд. 221. — Али је и овај сложени облик изједначен с прономиналнијем још од XIV вијека: **старѣхь** М. 217. П. 12. XV вијека: **велицѣхь** М. 366. **велицѣхь** М. 444. **добриехь** М. 324. **добрѣхь** М. 459. **добреХь** М. 496. **дрѹѕехь** М. 362. **дѹбровачьциехь** М. 403. **ѕападиѣхь** М. 363. **ѕлатиехь** М. 403. **ѕлатехь** М. 407. **источиехь** М. 363. **кралѥвѣхь** П. 81. **красиѣхь** М. 300. **крѣпциехь** М. 444. **латиньсцѣхь** П. 146. **лѣпехь** П. 143. **любвениехь** М. 444. **людьсцѣхь** П. 113. **нѥговиехь** М. 443. **подобниѥхь** М. 459. **почтенехь** М. 516. **почтениехь** Пб. 93. **правиѥхь** М. 459. **прьвехь** М. 422. **реченѥхь** М. 275. **рečениехь** М. 403. **реченехь** М. 420. **светѣхь** М. 397. **славиѣхь** П. 161. **срьдачиѣхь** М. 300. **срьдачниехь** М. 337. **срьбрьнехь** М. 411. **сребрьниехь** М. 425. **старехь** М. 261. **старѣхь** П. 95. XVI вијека: жидовсцијех Н. Рањ. 29. издраелсцијех 42. краљевијех 14. праведнијех 21б. светијех 20. **велициехь** Збор. 8. **многиехь** 47. **небесциехь** 124. **римсциехь** 8. **светиехь** 97. мнозијех Ст. пис. 3, 435. 5, 68. морсцијех Ст. пис. 3. 288. труднијех 139. друзијех Град. дјев. 72. краљевсцијех 88. мнозијех 8. огњенијех 160. разлицијех 8. светијех 113. велицих Буд 46. друзијех Злат. 37б. лијепијех 50б. пакљенијех 5б. храбренијех 1б. богољубнијех Гуч. 156. добријех 164. друзијех 78. затворенијех 126. мнозијех 97. огњенијех 238. писанијех 46. разлицијех 65. смртнијех 13. XVII вијека: пакленијех Див. 30. велицијех Орб. 132. Давидовијех 271. друзих Банд V. мнозих 25. сусих 37. светијех Бун. 19. дузих Каш. 35. тешцих 35. реченије Див. 11б. добрије Радн. 65. и без промјене грленијех гласова од XV вијека: **новьскѣхь** М. 529. XVII вијека: слаткијех Мик. 584. другије Пос. 35б. високије Радн. 44. многије Радн. 60. — како су у пронومина у овом падежу основе на **ја** прешле међу оне на чисто **а**, тако су прешле и у адјектива: **дольнѣхь** М. 222. **бѹдѹкехь** М. 299. **божиехь** Збор. 38. вишњијех Ст. пис.

3, 97. Град. дјев. 184. господњијех Град. дјев. 44. доњијех Орб. 289.

Од XVI вијека долази датив мн. мјесто локатива, али тога вијека има само један примјер, и он је с доданим *а:* блаженијема Гуч. 272. из почетка XVII вијека има једном инструментал мјесто локатива: при осталими Вран. жив. 78. а послије се замјењује дативом без доданога *а*, а с дативом је већ био изједначен и инструментал: мнозијем Ђам. 5б. осталијем Ђам. 12. 13. 17. 24. разлицијем 2б. реченијем 16. штампанијем 4б. бременитијем Андр. дев. 176. пут 257. вјечнијем Андр. дев. 176. пут 285. највећијем Андр. дев. III. добријем Андр. дев. 54. пут 55. друзијем Андр. нач. 3. пут 318. духовнијем Андр. дев. 45. пут. 96. придразијем Андр. дев. 50. лаживијем Андр. пут 343. мнозијем 10. његовијем Андр. дев. 180. пут. 232. светијем Андр. дев. VI. пут 96. добријем Радн. 6. доњијем 49. њиховијем 8. светијем 51. и без промјене грленијех гласова: горкијем Андр. пут. 13. дјевичанскијем Андр. дев. 60. пут. 159. жестокијем Андр. пут 312. земаљскијем 41. морскијем 272. небескијем Андр. дев. 60. другијем Радн. II. иванскијем 43. многијем 2.

ДОДАЦИ.

I

ЗАМЈЕНИЦЕ БЕЗ РОДА.

Номинатив једнине. У том облику за прво лице има племе индоевропско особиту ријеч, још доста не истумачену, која у старом индијском језику гласи **aham** (постало од **agam** или **agham**), а у старом словенском **азъ**, и с доданим сприједа *j:* **азъ**; према томе је и у српском језику било **азь** М. 9. 438. и **ѣзь** М. 1. 6. **азь** М. 28. 110. 562. **азь** М. 427. али још од првијех времена долази окрњено, без крајњега **зь**, као данас: **ѣ** М. 1. **а** Сав. стар. 4, 231. М. 21. **ѣа** М. 30. — За друго је лице у старом индијском језику **tvam** (постало од **tuam**), чему је најприје испало **a**, по том **v** вративши се у **u** постало дуго **u**, а за њим **m** отпало, а дуго **u** постало у словенским језицима **ы**, те тај облик гласи у старом словенском језику **ты**, чему у српском језику одговара *ти*. — Рефлексивно нема номинатива.

Генитив једнине. Основе су у овом падежу и у осталијем падежима једнине за прво лице **ma**, за друго **tva**, за рефлексивно **sva**; али се у овом падежу основе удвојавају а наставак падежни **as** као и у имена отпада: за прво лице основа удвојена на првом мјесту остаје **ma**, а на другом се мјесту мијења у словенским језицима **m** на **н**, а самогласно **a** на оба мјеста постаје **є**: **мєнє** М. 2. на једном мјесту XIV вијека јамачно писарском гријешком **мнє** М. 183. тако ће и у **мєнѥ** М. 376. бити само написано **ѥ** мјесто **є**; и једном у слику, јамачно слика ради: менје Ст. пис. 2, 391. — За друго лице основа **tva** удвојена на првом мјесту губи **v**, а на другом губи **t**, а **v** постаје **б** начином још доста не протумаченим, а самогласно **a** на оба мјеста гласи **є**: **тєбє** Сав. 4. —

Исто бива и у основи за рефлексивно: удвојеној основи **sva** на првом мјесто испада **v**, а на другом испада **s**, а **v** постаје **в**, и самогласно **a** на оба мјеста гласи **є**: **севе** М. 59. — За енклитички генитив узима се акусатив *ме*, *те*.

Датив једнине. Постаје као у женских ријечи с основом на **a**. Основе су удвојене као у генитиву и онако се мијењају, само им се **a** на другом мјесту у словенским језицима с наставком **i** слијева у **ѣ**, а за прво лице још и на првом мјесту слаби у **ъ**, које у српском језику отпада: **мьнѣ** М. 5. 42. 54. **мнѣ** М. 184. 461. 557. **мнє** М. 207. **мнне** М. 312. 461. **мни** М. 281. 314. Ст. пис. 1, 180. 2, 5. 167. 445. међу два сугласна уметало се *а* XV-XVI вијека: **мани** М. 274. 385. 445. Ст. пис. 1, 184. 2, 161. 354. 380. Стар. 3, 226. 227. 235. **манѣ** М. 460. 461. мание Стар. 3, 234. 235. али још од XIV дошло је међу два сугласна *е* јамачно из генитива: **менє** М. 233. **мени** Пб. 43. М. 290. 443. 495. Пб. 124. **менѣ** М. 302. 337. 339. 341. 349. 370. 398. 403. 492. П. 103. 146. **менне** М. 441. 501. 507. **меннє** М. 461. **менѣє** М. 500. **менє** Пб. 104. 113. тако са *је* допире у XVI вијек: менје Н. Рањ. 15. 16б. 25б. 31. 42. 43. 52. 71. Збор. 25б. 29. 34б. 172. Ст. пис. 2, 136. 285. 311. 333. 365. 3, 181. 4, 239. 5, 181. 186. 221. 243. 254. али у исто вријеме узима мах *и* на крају: мени Н. Рањ. 16. 19б. 22. 26б. 27. 43. 85. 88. 168. Збор. 32б. 36б. 39. 43б. 54б. Ст. пис. 2, 396. 3, 381. 4, 76. 5, 52. 298. Злат. 2. Гуч. 132. — За друго лице: **тебѣ** М. 1. 22. П. 24. 143. 157. **тебе** М. 237. 239. 260. **теби** М. 292. **тебѣє** М. 500 са *је* на крају допире у XVI вијек: тебје Н. Рањ. 15б. 16б. 24. 31. 42. 71. Збор. 32. 172. Ст. пис. 2, 487. 3, 351. Д. Рањ. 77б. у слику: тебије Ст. пис. 2, 262. у исто вријеме узима мах *и* на крају: теби Н. Рањ. 89. 118б. 143. 185. Збор. 2б. 25. 36. 84. Ст. пис. 4, 12. 304. Злат. 1б. Гуч. 131. — За рефлексивно: **себѣ** М. 2. 461. П. 112. 148. **себе** М. 343. 422. **себи** М. 248. 444. П. 50. 51. 162. **себне** М. 373. **себѣє** М. 493. тако са *је* на крају допире у XVI вијек: себје Н. Рањ. 30. 72. Збор. 2. 7. 8. а у то вријеме узима мах *и* на крају: себи Збор. 10б. 33б. 35. Ст. пис. 4, 304. — У енклитичком су облику основе само један пут, и без **v** за друго лице и за рефлексивно, а завршетак основе **a** с наставком **i**, саставља се у **ѣ**, које слаби у **и**: **ми** М. 2. Сав. стар. 4, 231. **ти** М. 9. **си** М. 2. 11. 26.

16б !! -И ·

Акусатив једнине. Основе се у том облику узимају само један пут, и другом лицу и рефлексивном без ѵ; наставак је као у имена, завршетак основе гласећи у словенским језицима *е*, саставља се с наставком у ѧ, које у српском језику гласи *е:* за прво лице: мѧ М. 4. 208. Н. Рањ. 196б. мимо ме Ст. пис. 2, 422. 481. 4, 346. Злат. 72. — За друго лице: те Н. Рањ. 16. — Рефлексивно: се Ст. пис. 2, 379. налази се и окрњено у прози: сиһи с начеше Стар. 3, 272. у једном споменику XVI вијека налази се рефлексивно са *а* мјесто *е* по говору у ком и у другим приликама кад кад ѧ гласи *а:* обита са Брн. 6. опи са Брн. 29. — Мјесто акусатива долази и генитив: мєнє М. 9. мєнє М. 376. видјеһете мене Н. Рањ. 138б. у мене Ст. пис. 4, 160. тєбє М. 9. 43. обујми тебе Н. Рањ. 16. у тебе Ст. пис. 5, 80. себе Ст. пис. 4, 64. у себе Ст. пис. 4, 454.

Вокатив једнине замјењује се номинативом јед.

Инструментал једнине. Постаје као у женских ријечи с основом на **а**. Основе се удвојавају као и у другим падежима, и сугласна им се онако мијењају, а самогласна другачије: за прво лице самогласно **а** на првом мјесту слаби у словенским језицима као у дативу у ъ, које у српском језику отпада, а на другом мјесту слаби у *о:* мноѭ М. 4. Пб. 121. од тога у српском језику као у имена најприје: мновь М. 27. 33. а послије: мномь М. 174. 186. 193. 281. 461. Пб. 34. 83. 112. Збор. 5. Ст. пис. 2, 105. 359. 4, 189. 217. 5, 134. Д. Рањ. 47. Град. дјев. 166. Злат. 5. Гуч. 134. Орб. 250. Банд. 25. Бун. 38. Каш. 60. Андр. пут 40. по неким крајевима умеһе се *а* међу два сугласна од свршетка XV вијека: маном Ст. пис. 1, 176. 226. 3, 288. Зор. 48б. 70. Вран. жив. 11. 14. 23. Глав. 122.[1] — За друго лице и за рефлексивно самогласно **а** на оба мјеста кратко будуһи у словенским језицима гласи *о:* тобоѫ, од тога у српском језику најприје: тобою, па тобовь М. 22. 23. а послије: тобом Злат. 73б. Вран. жив. 31. собомь М. 458. Н. Рањ. 157б. Вран. жив. 47. — Крајње *м* гдје гдје гласи и *н:* тобон Гуч. 119. собон Ст. пис. 4, 208. — Од почетка XVI вијека налази се и с доданим на крају *е:* мноме Н. Рањ. 191. Ст. пис. 2, 448. 455. 491. 3, 21. 62. 451. 4, 11. 23. 26. 5, 185. 206. 254. Д. Рањ. 21.

[1] Кашиһ грам. 69 вели: mnom vel manom.

22. 82б. 99. Хект. 13. Злат. 1б. 13б. 18б. Вран. жив. 21. Крн. 23. Мрн. 23. 36. Јерк. 71. Андр. дев. 59. тобоме Н. Рањ. 15б. Ст. пис. 2, 420. 448. 490. 3, 87. 104. 368. 4, 72. 74. 97. 5, 60. 74. 105. 325. Д. Рањ. 90. Буд. 48. Злат. 27б. Гуч. 240. Вран. жив. 13. собоме Н. Рањ. 147б. 156б. 157б. Ст. пис. 2, 497. 3, 129. 4, 244. 455. Буд. 33. 62. Вран. рјеч. 95. жив. 7. 23. 29. Мрн. 135.

Локатив једнине. Једнак је с дативом јед. и постаје као у имена женских с основом на **а**: за прво лице: **мьнѣ** М. 5. **мнѣ** М. 337. **мни** М. 415. Пб. 121. тако допире у XVI вијек: мни Ст. пис. 1, 7. 37. 46. 85. 238. 2, 5. 343. 351. 394. Стар. 3, 231. 284. 301. Зор. 16б. Брн. 4. 15. 42б. а од XV вијека умеће се као и у дативу *е* међу два сугласна: **мени** М. 416. Пб. 122. и *је* на крају држи се у јужном говору још у почетку XVI вијека: менје Н. Рањ. 15. Ст. пис. 2, 40. Збор. 92. али у исто вријеме узима мах *и:* мени Н. Рањ. 14. 180б. 203. Ст. пис. 2, 351. 416. 454. Град. дјев. 114. Злат. 8. 40. — За друго лице: **тебѣ** П. 148. тако са *је* још у почетку XVI вијека: тебје Н. Рањ. 153б. Збор. 73. у исто вријеме узима мах *и:* теби Н. Рањ. 153б. Злат. 9. Гуч. 131. — Рефлексивно: **севе** М. 286. Пб. 109. **севние** М. 391. 403. **севне** М. 402. **севи** М. 441. 448. 492. Пб. 116. **севѣ** М. 492. са *је* на крају допире у XVI вијек: себје Н. Рањ. 226. Збор. 14б. 153. Ст. пис. 2, 303. 3, 194. у исто вријеме узима мах *и* и у јужном говору: себи Н. Рањ. 152б. 188б. Збор. 10. Ст. пис. 4, 45. Град. дјев. 21. Злат. 2. Гуч. 261.

Номинатив множине. Основе су за све падеже у множини као у једнини: за прво лице **ma**, за друго **tva**; само у множини основи за друго лице отпада **t** у свијем падежима, а за прво лице у свијем падежима осим номинатива мијења се у основи *м* на *н*, може бити за то што је основа прије била удвојена па се у удвојеној то обоје учинило као и у једини, а послије се основа окрњила с приједа до друге половине. Рефлексивно нема множине. Основе свршујући се на **a** изједначују се с основама женских ријечи на **a**. По томе номинатив мн. постаје као у тијех ријечи, **a ы**, које тада постаје на крају, остаје у српском језику гласећи *и* (као у номин. јед. мушких ријечи с основом на *н*, види стр. 11) а не замјењујући се гласом *е* као у имена и у других за-

мјеница женскога рода (гдје је дошло од одснова на **ја**): за прво лице: ми Н. Рањ. 27б. — за друго лице: ви Н. Рањ. 20.

Генитив множине. К основама *на* и *ва* приступа наставак којим постаје тај падеж и у других замјеница (види напријед стр. 189), само му се ѕ не мијења у х него остаје с: за прво лице: **насъ** М. 510. — за друго лице: **васъ** М. 20.

Датив множине. К основама *на* и *ва* приступа наставак којим тај падеж постаје и у других ријечи: за прво лице: **намъ** П. 71. за друго лице: **вамъ** М. 2. и иза приједлога: к нам Ст. пис. 3, 379. ка нам Вран. жив. 18. ка вам Вран. жив. 17. к вам Банд. 36. крајње *м* гласи гдје гдје и *н:* нан Банд. 280. ван Н. Рањ. 38. 134. Стар. 1, 234. Ст. пис. 4, 308. 310. — Од XV вијека долази и с доданим *а* на крају, али ријетко: **нама** П. 151. Мрн. 131. Каш. 5. 13. 16. 21. 22. 27. 30. 42. **вама** П. 135. Збор. 78б. Каш. 58. — XVI и XVII долази често инструментал мјесто датива без приједлога и с приједлогом: **нами** М. 553. Ст. пис. 4, 360. 5, 25. 28. 32. 35. 48. 72. 85. 92. 95. нами остави Д. Рањ. VI. нами дан не освита 52. гди нами све ствара жесток вај 93. почетак временитога живота нами бише Град. дјев. 17. нами се сличан учини 18. нами свјетова 77. к нами Град. дух. 81. да нами није моћ' имати пријатеља Злат. 22. нами 82б. 101. к нами 97. нами потрјебан Гуч. 3. која се пристојаше нами 31. објави их нами 135. проћ нами тужнијем 189. оставивши нами своје тијело Орб. 61. нами чине 247. даје нами 42. нами Гунд. суз. II, XLI. III, XXX. нами не потрибује Банд 23. дај нами 29. нами Бун. 48. Мат. 97. Мрн. 107. 111. 116. Мик. 16. грам. 10. Андр. дев. 180. нач. 27. пут 157. Пос. 16. 19. Радн. 48. к нами Банд. 45. Мрн. 34. Ђам. 17. Радн. 49. — вами посилам Д. Рањ. IV. благо вами 50. к вами IXб. ја ћу дат' вами мјесто Град. дјев. 167. једа се вами мни Злат. 14б. вами велин 31б. вами Гуч. 143. 240. није вами дано Орб. 193. јаох вами 284. к вами 150. рече вами Банд. 21. вами дан јест 26. дадох вами 101. вами Бун. 15. Мат. 8. Мик. грам. 10. Пос. 7б. Радн. 10. Андр. пут 20. Радој. 32. к вами Банд. 45. Андр. дев. 60. Пос. 25б. — Енклитички облик за прво лице: **ны** Стеф. 18. Сав. 13. М. 23. **ни** М. 41. 177. 190. 269. 302. 399. 403. 435. 470. 479. 481. 535. П. 1. 17. 25. 69. 71. 152. Брн. 29б.

за друго лице: кы М. 4. 25. ки М. 29. 42. 175. 417. 476. 501. 536. 545. 555. П. 1. 7. 69. 131. 132. Ст. пис. 3, 214. 4, 109. 5, 212. 330. Гуч. 143.

Акусатив множине. К основама *на* и *ва* приступа наставак којим исти падеж постаје у других ријечи, а ы, које тада постаје на крају, остаје и у српском језику гласећи *и* као и у ном. мн.: за прво лице: ны Стеф. 18. М. 23. 54. ни Сав. стар. 4, 231. П. 9. — за друго лице: кы М. 4. 19. 25. ки М. 506. 517. 545. П. 13. 55. 95. 131. 148. 161. Н. Рањ. 96б. Ст. пис. 2, 403. — Што данас има *не*, *ве* (види у Облицима срп. јез. 26), то ће бити у најновије вријеме изједначено с акусативом мн. других ријечи. — Од XV вијека долази генит. мјесто акусатива: такои се и ꙋздаите ꙋ нась М. 517. да нас процијене Н. Рањ. 19б. помирује нас с богом Буд. 36. ако нас видише Вран. жив. 20. за нас Вран. жив. 8. богь іе вась поꙋтиль П. 122. прими вас Н. Рањ. 13б. молим вас Вран. жив. 66.

Вокатив множине замјењује се̑ номинативом.

Инструментал множине. К основама *на* и *ва* долази наставак као у женских ријечи с основом на а: за прво лице: нами М. 305. П. 2. Ст. пис. 3, 43. 360. 4, 32. 434. 5, 211. Д. Рањ. 5. Град. дјев. 63. Хект. 7. Злат. 13. Гуч. 21. Вран. жив. 25. Орб. 134. Мик. 110. Андр. пут 256. — за друго лице вамы М. 2. вами П. 55. Н. Рањ. 19. Ст. пис. 2, 83. 4, 306. 5, 135. Град дјев. 142. Хект. 7. Злат. 36g. Гуч. 84. Вран жив. 4. Орб. 84. Банд. 3. Мик. 814. Пос. 43. Андр. пут. 416. Радн. 45. — Од XIII вијека долази и окрњен, те изједначен с дативом, или њим замијењен: XIII вијека: сь намь М. 29. 33. XV вијека: с наамь П. 41. мегю вамь М. 43. сь вамь П. 72. XVI вијека: међу нам Ст. пис. 2, 430. мeју вам Ст. пис. 3, 207. с вам Град. дух. 5. XVI вијека: с нам Банд. 73. меу вам Банд. 216. прид нам Ђам. 216. — тако окрњеном или изједначеном с дативом додаје се *а* од XIV вијека: с нама П. 11. с вама П. 1. 2. 4. 5. 9. 15. 20. и послије: нама М. 308. 309. 319. 445. 446. П. 66. 143. 151. 156. 157. Ст. пис. 3, 204. вама П. 49. 52. 54. 67. 72. 80. 88. 148. 157. 170. Ст. пис. 1, 294. 2, 360. 363. 377.

Локатив множине. К основама *на* и *ва* долази наставак којим постаје тај падеж и у других ријечи, само му се не мијења s на х, него остаје с: за прво лице: **нась** М. 87. 105. 329. Пб. 123. Ст. пис. 1, 151. Н. Рањ. 147. 149б. 158б. 159б. Збор. 31. Ст. пис. 4, 157. Д. Рањ. 52. Град. дух. 83. дјев. 109. Брн. 50. Банд. 41. 160. Каш. грам. 69. — за друго лице: **вась** П. 49. 122. Ст. пис. 1, 248. Н. Рањ. 138б. 202б. 203. 205. 210. Збор. 27б. 120. Д. Рањ. 132б. Град. дјев. 39. 167. Брн. 14. Вран. жив. 49. 54. Банд. 21. 83. Каш. грам. 70. — XVII вијека прем да се још налази, ипак се замјењује иструменталом: у нами Андр. дев. 113. пут 256. Радн. 4. 32. у вами Радн. III. послије одбацивши крајње *и* и изједначивши се с дативом добио је на крају *а*.

II

ДВОЈИНА.

НОМИНАТИВ АКУСАТИВ ВОКАТИВ.

Наставак је дуго **а**.

I. Основе на **u**. Крајње се кратко **u** у основи сажима с наставком у дуго **u**, које у словенским језицима бива **ы**, а **ы** у српском језику гласи *и:* **по .в. воли** М. 14. 15. **на поли** М. 462. Н. Рањ. 69. — Али су ријечи с таком основом прешле међу мушке с основом на **а**, те имају као оне (види ниже под II. А): **сына** Сав. 4. два сина Н. Рањ. 189б. на пола Н. Рањ. 68б. Ст. пис. 5, 105.

II. Основе на **а**:

А. У мушких ријечи: крајње **а** у основи сажима се с наставком у дуго **а**, које у словенским језицима остаје кратко: **дьва винограда** М. 6. **по .в. кона** М. 14. **два свѣдока** М. 69. **по .в. динара** М. 193. **два дила** М. 249. **.в. властелина** М. 256. **.в. храста** М. 264. **в. храстика** М. 264. **на два мѣсеца** М. 351. **два дуката** М. 356. **два ѡраха** М. 408. **.в. чловѣка** П. 32. **вь два на десте апустола** М. 275. — Тако и у адјектива: **.в. властелина дубровьчка** М. 256. два козлића најбоља Н. Рањ. 56б. — Тако и у прономина: **.в. наша чловѣка** П. 32. **она** Пб. 22. с доданим *ј:* **онаи** Збор. 115б. овај Н. Рањ. 189б. тако је било и у прономина у кога је основа **ја**: акус.: **ꙗ** Сав. 4. али како је тој ријечи нестало

акусатива у једнини и у множини, нестало га је још прије у двојини. Тако постају и бројеви: *два* (који је већ наведен) и **оба** М. 14. **оба два** Пб. 116. М. 507. 509. 556. Н. Рањ. 148. Хект. 15б. Вран. жив. 25. Орб. 99. Мрн. 165. — Тако је било и у личнијех прономина, али за прво лице само акусатив: **на** (номинатив види ниже под Б) а за друго и номинатив и акусатив: **ва** Сав. 5. али само у најстарије вријеме, а послије долази у множини: акус.: срјете ви чловјек Н. Рањ. 96б. или мјесто акус. генитив мн.: *нас, вас*, а неко вријеме и генитив двојине, који види. — У адјектива у сложеном облику саставља се прономинални облик **н** с номиналним обликом: **крѣпкаа** М. 134. мјесто **крѣпкаи**, а у српском се језику сажима **аи** у дуго **а**: **вь .в. апустола врьховна** М. 460.

Б. У ријечи средњега рода: основа добива на крају **і**, које се с крајњим њезинијем **а** саставља у **ѣ**, пред којим се гласови *г*, *к*, *х* мијењају на *з*, *ц*, *с*, а које се у основа на **ја** мијења на *и* предњега гласа ради: а) с основом на чисто **а**: до краја XV вијека: **колѣнѣ** Стеф. 13. **обѣ селѣ** Глас. 15, 304. **двѣ адрьфатѣ** М. 570. **две сти** М. 206. 394. **двие сти** М. 364. **двие сти** М. 373. **дви сти** М. 489. 537. **дви стѣ** М. 247. **двие стѣе** М. 389. **двие сте** М. 387. **две сте** М. 477. на крају XV и XVI вијека: рами Ст. пис. 1, 30. кољени Ст. пис. 3, 24. дви коли Стар. 3, 230. а до краја XVII вијека само: двје сти Н. Рањ. 127. Гуч. 17. Орб. 104. дви сти Банд. 140. — б) с основом на **ја**: до краја XV вијека: **годищи** Пб. 9. М. 369. 397. и послије у пјесмама: лици Ст. пис. 1, 42. 92. Зор. 45б. 46. личци Ст. пис. 2, 24. 62. 82. 165. 216. 316. а изван пјесама до краја XVII вијека само: плећи Ст. пис. 1, 154. Злат. 87б. Крн. 2б. Андр. 169. али се та ријеч у том облику узима као да је женскога рода с основом на **і** у номин. мн.: плећи се њихове згрбиле Андр. пут 169.[1] (види и генит. локат. дв.) — Основе на **ја** као да су прелазиле међу оне на чисто **а**: **за двие годищe** Пб. 113. — У адјектива је било као у супстантива још XVI вијека у пјесмама: личци румени Ст. пис. 2, 24. 82. 165. 216. 316. личци уресни Ст. пис. 2, 62. лици румени

[1] Како су ријечи женскога рода с основом на **і** имале гдје гдје акус. мн. као ријечи с основом на **а** (стр. 110-111) тако се налази и у ове: широке плећe Крн. 23.

Зор. 45б. лици му блидили Зор. 46. — У прономина с основом на чисто **а**: **ꙁа ѡвне двне годищи** М. 369. и на **ја**: **мои** М. 9. уз ријечи *очи* и *уши* свега времена (види под IV) и у оба броја, која су већ споменута. — Тако и у прономина личнога за прво лице постаје номинат. од основе **ва**: **вѣ**; акусатив види под А. — У адјектива у сложеном облику састављао се прономинални облик и с номиналним без промјене: **срьдьчьнѣи** М. 9. **доушевнѣи** М. 88. али само у најстарије вријеме. — Али још од XIII вијека изједначују се ови облици у свијех ријечи средњега рода с истијем облицима мушких ријечи: **две ста** М. 31. XIV вијека: **.в. годищя** Пб. 35. XV вијека: **ꙁа ѡва двѣ годищи, коꙗ сꙋ свршила** М. 397. и послије: два личца румена Ст. пис. 2, 53. два личца весела Ст. пис. 2, 67. два суначца Ст. пис. 2, 382. гиздава два ока Ст. пис. 2, 490. два уха Ст. пис. 4, 116. плећа Хект. 47. међу плећа Хект. 14б. два годишћа Вран. жив. 69. колина оба два Мрн. 172.

В. У женских ријечи основа такођер добива **і**, те бива што и у ријечи средњега рода: а) од основа на чисто **а**: до краја XV вијека: **нѡꙁѣ** Сав. 4. **две ноꙁи** М. 408. **рꙋци** М. 236. 252. 318. 428. 488. **по ѡби страни** М. 236. **ѡвне странѣ** М. 328. **двне кроугли** М. 380. 502. **двѣ кроуглѣ** П. 125. **двѣ литри** Пб. 49. **.кв. литри** М. 389. **.в. кꙋпи** М. 502. **.в. ꙁдѣлѣе** М. 502. **две аспри** М. 527. на крају XV и XVI вијека само у неких ријечи: руци Ст. пис. 1, 64. 2, 23. 24. 25. 36. 82. 110. 130. 212. 353. 5, 79. Злат. 61. усни Ст. пис. 1, 239. 3, 273. 329. Гуч. 108. ријетко у других: **двне книꙁи** Збор. 34. дви воисци Стар. 3, 294. и без промјене грленога гласа: дви воиски Стар. 3, 292. — б) с основом на **ја**: до краја XV вијека: **ѡбѣ Ивани** М. 11. **двѣ тисоуки** М. 50. 232. 397. **двне тисꙋћи** М. 428. 504. **двѣ кꙋки** М. 176. **ѡбѣ Гадимли** М. 181. **двѣ ꙁꙋли** Пб. 56. **.в. чаши** М. 502. **двѣ чꙋпици** П. 18. и до половине XVI вијека: **двне мꙋшици** Збор. 36б. дви врићи Стар. 3, 237. основе на **ја** као да су прелазиле међу оне на чисто **а** (види дат. и лок. јед. стр. 23-24. 52.): **лепеницѣ ѡбѣ** М. 13. — У адјектива с основом на чисто **а**: **двне латинисци а дви срьпсцие** М. 107. **двне сребрьни** М. 372. **двне кроугли срьбрьни поꙁлаћени** М. 380. **двѣ мали** Пб. 56. и XVI вијека: руци гиздави Ст. пис. 2, 293. руци прибијели Ст. пис. 2, 110. дви врићи велици Стар. 3, 237. — У прономина с основом

на чисто **а**: **тѣ**, с доданим *зи:* **тѣзи** М. 176. **онѣє** М. 544. с основом на **ја**: **си**, с доданим *зи:* **сизи двѣ тисуки** М. 55. **роуцѣ свои** Сав. 10. руци мој(и) Ст. пис. 2, 258. и у оба броја, како је већ наведено. — У адјектива у сложеном облику прономинални се облик састављао с номиналним без промјене: **прѣчьстьнѣи роуцѣ** Сав. 10. али тако само у прва времена.

Али се у свијех ријечи осим оба броја (*двије, обје*) завршетак **ѣ** и **и** замјењује гласом *е*, те се ни грлени гласови не мијењају, јамачно према истијем облицима множине, и то у ријечи с основом на чисто **а** од XV вијека а у ријечи с основом на **ја** још од XIV вијека, и тако је остало до данас: а) с основом на чисто а: **у руке** М. 326. **у руке мое** М. 443. **у мое руке** М. 461. **двие здиеле срьбрьне** М, 372. Пб. 125. **злате** М. 372. **виеле** М. 372. **двие купе злате** М. 380. **две литре** М. 407. **оне две свите** М. 415. **двѣ сребрне** М. 498. **пантареле двѣ црквне** М. 498. **двѣ аспре** М. 525. **за две годние** М. 556. **.к. влуве** П. 149. **брокете двѣ** Пб. 50. **две цркве** Пб. 117. **обѣ цркве** М. 533. ове дви Ст. пис. 1, 50. двије жене Н. Рањ. 70б. дви звизде Ст. пис. 2, 382. оби руке Ст. пис. 3, 317. моје двије друге Ст. пис. 4, 153. двије муке Ст. пис. 4, 361. дви хиљаде Хект. 17б. обе руке Зор. 66б. усне Злат. 45б. Крн. 4. руке своје Вран. жив. 101. обе двије стране Ст. пис. 5, 18. обе дви дојке Вран. жив. 63. у адјектива и кад је супстантив у правој двојини: руци прибиле Ст. пис. 2, 23. 353. биле руци Ст. пис. 2, 83. усни румене Ст. пис. 3, 329. — б) с основом на **ја**: **двие повелле** М. 107. **двѣ повелю** Пб. 23. **двѣ тисуще** Пб. 2. **двѣ тисукю** М. 251. 321. **двие тисуће** М. 505. **двѣ кондрице** М. 408. **двие грнчинце** М. 386. **двѣ жлице** М. 498. **две ромениче** М. 408. **две сланице** Пб. 102. обје двије плавце Н. Рањ. 150. **двие мушице** Збор. 36б. дви овце Банд. 71. у адјектива и кад је супстантив у правој двојини: **две нози орьлю** М. 408.

III. Основе на **і**. Крајњи глас од основе сажима се с наставком у дуго **і**, које у словенским језицима бива кратко:

А. У мушких ријечи: **оба поути** М. 93. два дни Н. Рањ. 77. Збор. 67б. Вран. ријеч. 13. Ст. пис. 4, 344. Орб. 125. Мик. 92. Радн. 64. пошљедња је ријеч остала тако до данас, а друге су прешле међу ријечи мушке с основом на **а** као и у другим облицима: у два пута Мик. 713. у оба два пута Радн. 57.

Б. У женских ријечи: двије заповиједи Н. Рањ. 159. тако у ријечи која сада већ није женскога рода, него је прешла међу ријечи мушке с основом на **а**, било је још XVI вијека: обје длани Д. Рањ. IXб.

IV. Основе на сугласно. Ријечи с таком основом прелазе у овијем облицима међу ријечи с основом на **і**:

А. мушке: **камени**; али су у овом облику с мушким ријечима у којих је основа на **і** опет прешле међу мушке с основом на **а**, као и у другим падежима: **дка камена** М. 126. два танка прамена Ст. пис. 2, 419.

Б. женске ријечи: **.в. кюри** П. 171. али су прешле међу женске с основом на **а**, те је најприје било: **двие кћерве** М. 544. а послије: ћере дви Зор. 9б.

В. ријечи средњега рода: **имени**, али се у српском језику не находи тако, него су те ријечи прешле међу средње с основом на **а**; само се у двије ријечи сачувао таки облик, које одбацују од своје основе крајње *ес: очи* и *уши,* уз које и придјевена ријеч стоји у двојини до краја XVII вијека: **ωчи мои** М. 9. очи Н. Рањ. 17б. моји очи Ст. пис. 1, 166. свети очи 188. очи твоји прилипи 315. милосрдни очи твоји 334. гиздави очи Зор 3б. очи к земљи пригнути 17. очи његови Брн. 16 очи твоји 42. мили моји очи Стар. 3, 223. двије очи Злат. 90б. очи твоји Вран. жив. 27. очи моји 48. здрави очи 31. јере су видили очи моји 110. моји очи Орб. 218. очи отешчали Банд. 85. очи упиљени Мрн. 36. видили очи моји Јерк. 30. очи лијепи, очи криви Мик. 349. очи повезани Андр. пут 191. **оушии мои** Стеф. 18. обје двије уши Град. дјев. 42. уши твоји Вран. жив. 24. уши отпрти Банд. 6. -- али се обје ријечи у тијем облицима узимају и као да су женскога рода с основом на **і** (види и код дат. инстр. дв.): тако око свршетка XIV вијека: **ʒлє ωчи** Шаф. lesek. 129. и послије: очи ваше Ст. пис. 1, 4. Н. Рањ. 66б. видјели очи моје Н. Рањ. 176. очи твоје Н. Рањ. 28б. Збор. 33б. плачне очи моје Ст. пис. 2, 425. тве очи прославне Ст. пис. 3, 472. плачне очи Ст. пис. 4, 451. очи моје Гуч. 154. очи ваше Банд. 56. очи отешчале Банд. 91. црне очи створени Крн. 4. двије црне очи Бун. 5. уши своје Н. Рањ. 23. ошље уши Ст. пис. 4, 142. обје двије уши ваше Град. дјев. 42. уши твоје Гуч. 230. Гунд. пс. 31.

уши нијесу чуле Орб. 297. уши своје Банд. 13. Обје ријечи долазе XVI вијека и у облику ријечи средњега рода, у којих је основа на **a**, изједначеном с обликом мушких ријечи; види напријед II. Б.

ГЕНИТИВ ЛОКАТИВ.

Наставак је **aus**, од кога се **au** у словенским језицима сажима у *у* (оу), а **s** на крају отпада.

I. Основе на **u**. Крајње **u** у основи пред наставком отпада: **сыноу**. Види још под V.

II. Основе на **a**. Крајње **a** у основи отпада пред наставком:

а) у мушких ријечи: генит.: **апостолоу** Стеф. 9. **врачю** М. 87. **Комоу** М. 96. **правьдникꙋ** М. 136. **властелинꙋ** М. 158. **кнеꙁꙋ** М. 158. **ѡдь .кı. апостолꙋ** М. 219. локат.: **по двею члоуѣкꙋ** Пб. 113. **ѡ .кı. петкꙋ** Збор. 158. Види још под V.

б) у ријечи средњега рода: генит.: **крилоу твоѥю** М. 521. врху плећу Гуч. 205. локат.: на колину Ст. пис. 1, 10. на раму Ст. пис. 3, 283. по плећу Ст. пис. 1, 57. на плећу Ст. пис. 1, 101. али се номинатив двојине *плећи* узима као да је номин. мн. од основе на **i**, па се према томе находи генит. и локат. мн., који долазе и за двојину: врх плећи Ст. пис. 3, 474. 4, 49. 73. 83. врху плећи својијех Гуч. 206. локат.: на плећих Каш. 61. на твојијем плећима Андр. дев. 160. Види још под V.

в) у ријечи женскога рода: генит.: **моѥю оустноу** Сав. 9. **ѡбѣю странꙋ** М. 367. **ѡбею странꙋ** М. 390. **рꙋкꙋ** М. 338. **ногоу** П. 130. локат.: **на ногоу своѥю** Стеф. 12. **ꙋ рꙋкꙋ** М. 306. П. 49. **по рꙋкꙋ** М. 349. 350. П. 94. — у двије ријечи тако свега времена: руку Н. Рањ. 22. Збор. 90. Радн. 69. ногу Збор. 74. Брн. 45. у руку Збор. 64.[1] Види још под V.

Тако је било и у адјектива у номиналном облику: **светоу**, али се у српском језику не находи; сложени облик види ниже. — У прономина је остајала основа цијела каква је у једнини, и још је добивала *ј* пред наставком: **моѥю** Сав. 9. **твоѥю** М.

[1] Неки писци XVII вијека пишу на крају *х* у генит. и у локат.: **рꙋкꙋх** Див. XIIIб. Банд. 65. Мик. 126. ногух Банд. 156. Мик. 9. на ногух Банд. 111. Радн. 2.

521. **своѥю** М. 521. тако је било и у броју: **обою** Стеф. 2. али је у пронома самогласно које имају у генит. и локат. множине пред наставком продрло и у ове облике пред њихов наставак истиснувши им из основе самогласно, и то од свршетка XIV вијека: **нию** М. 219. 249. 356. 360. 364. 373. 393. 458. 462. 499. Пб. 22. 35. gnigiu М. 385. њију Ст. пис. 1, 83. **нашию** Пб. 113. овију Ст. пис. 1, 92. тако, прем да значи множину: свију Ст. пис. 1, 83. Хект. 19б. тако је и у бројевима *два* и *оба* основа каква је у дативу и инструменталу прешла и у ове облике од XV вијека: генитив за сва три рода: **ѡбѣю** Пб. 55. М. 367. П. 147. **ѡбѥю** П. 85. Д. Рањ. 27. Гуч. 42. **обиꙋ** М. 505. Ст. пис. 1, 92. 2, 402. 412. Хект. 5. Зор. 33б. Крн. 4. **двѣю** Зак. 32. М. 570. двјеју Д. Рањ. 42б. Злат. 75б. двију Ст. пис. 1, 79. 83. 89. Н. Рањ. 53б. 171. Збор. 92б. Зор. 32. Гуч. 136. Вран. жив. 73. Банд. 61. Мик. 215. Пос. 32. локатив за сва три рода: **ѡбѣю** П. 135. обију Буд 18. Злат. 61. **двѥю** Пб. 113. двију Н. Рањ. 55б. Банд. 83.[1] прем да се оба броја тако находе свега времена а и данас, опет кад је двојина готово у свијех ријечи изашла из обичаја те се у велике замјењивала множином, прелазила су и та два броја XVI и XVII вијека у множину прономиналну, премда само двоје значе: у генит. и локат.: *двих*, *обих*, и у новијем локат.: *двјема*, види под V.[2] — У адјектива у сложеном облику саставља се прономинални облик **ѥю** с номиналним обликом одбацивши први свој слог: **светоую** М. 87. 136. али је из сложенога генитива и локатива множине самогласно које имају пред наставком прешло и у ове облике истиснувши њихово **оу** пред **ю**, и то од XIII или XIV вијека: **светыю и вьсеславьнию врьховьнию** Стеф. 9. **ꙋюкиню** М. 158. **оддꙋмрьтиню** М. 249. таки облик долази XIII вијека мјесто акусатива: **свѣтию** М. 35. према томе је и XVI вијека: његовију Стар. 3, 327. — У личнијех пронома основе за прво лице *на*, за друго *ва* остају цијеле са завршетком *а* пред наставком добивајући само зијева ради *ј*: генит.: **вь паметь наю** М. 11. **сь синомь наю** М. 133. **сь прѣвьзлюблениимь наю братомь**

[1] Неки писци XVI и XVII вијека пишу *х* на крају у оба облика: двијух Град. дјев. 136. Банд. 44. Мик. 46.

[2] Кашић грам. 57-58 вели за генит. и локат.: dvih vel dviju, obih vel obiju.

15*

М. 269. на обою наю потрѣбѣ М. 505. немој нају мајку зловољити Хект. 12б. до нају миле мајке Хект. 16. глаголы моє да блюдетьваю срьдьцє Сав. 4. по обєю ваю милости П. 85. сваки вају Хект. 5б. локат.: доухь божїи да почїеть на ваю Сав. 5. генитив у двојини долази и мјесто акусатива као што долази и у множини, XVI вијека: пушћај нају Хект. 16. али и за множину долазе оба ова облику и то не само исте облике замјењујући множини него и друге, на крају XV и XVI вијека: за генит. мн.: прид лицем вају свих Ст. пис. 1, 86. однеси тај бич од нају 245. господин нају 248. сазнајте дила вају 253. услиша нају молбе 338. кога вају во паде (Лук. 14, 5) Н. Рањ. 159. чудо видит' бише свим меу нами, гди рика тецише под нају ногами Хект. 8. свих нају душ Чубр. 15. за акус. мн.: брани нају Ст. пис. 1, 27. прими свих нају 31. уфање све моје постављам у вају 214. помилуј нају 244. љубимо ми њих, они нају 204. за дат. мн.: против нају Ст. пис. 1, 22. платит' ће бог вају 82. за инстр. мн.: ких се сад меу нају спомена сва згуби Д. Рањ. 58. и XVII вијека налази се мјесто акус. мн.: нају Јерк. 7. 93.[1]

III. Основе на і. Крајње кратко і у основи бива дуго, те у словенским језицима остаје кратко: обитилију Н. Рањ. 107б. отајностију Гуч. 25. прсију Вран. жив. 68. али на та сва три мјеста стоје ти облици за множину.

IV. Основе на сугласно. Наставак приступа к основи: племєнѹ М. 248. али како су таке ријечи у другим падежима прелазиле међу оне с основом на і, прешле су онамо и у овијем падежима двије с окрњеном основом, т. ј. без крајњега *ес:* генит.: очию Сав. 10. Ст. пис. 1, 174. Н. Рањ. 73б. Збор. 17. Зор. 7. Брн. 27б. Злат. 97б. Вран. жив. 18. Банд. 5. ѹшию Збор. 10б. Банд. 5. локат.: у очију Н. Рањ. 56. Банд. 47. Крн. 9б. Радн. 24. по очију Стар. 3, 264. Злат. 59. по ушију Ст. пис. 1, 263. на ушију Гунд. суз. I, XXXI. у ушију Банд. 213.[2] обје се ове ријечи узимају у том облику и за множину: с тисућу очију Д. Рањ. 38. седам очију Банд. 232. али се

[1] Кашић грам. 69 вели: s nami vel`s naju.
[2] Неки писци XVI и XVII вијека пишу *х* у оба облика: на очијух Град. дух. 43. очијух Банд. 63. у ушијух Град. дјев. 39. Банд. 5.

облици *очи* и *уши* узимају као да су номинат. мн. с основом на ĭ женскога рода, па се према томе находи генитив и локатив мн., који долазе и за двојину: генит.: врх очи Ст. пис. 2, 467. од очи твојијех Ст. пис. 3, 456. с очи слипих Ст. пис. 4, 476. очи Д. Рањ. 71б. из мојих очи Гуч. 278. лијепих ње очи Злат. 56. из очи Злат. 81. очи мојијех Гунд. пс. 9. из очи мојих Андр. пут 407. једном има и *оч* Андр. пут 186. али би могла бити и погрјешка. локат.: по очих свих Д. Рањ. 83. и новији локат.: у ушима мојијем Андр. пут 344.

V. Прем да су се ова оба облика двојине у неких ријечи дочувала до данас, опет су се оба не само у других ријечи него и у тијех од XV вијека почела замјењивати другим облицима:[1]

1. Мјесто оба ова падежа, кад су с приједлогом, долази номинатив двојине с приједлогом од XV вијека, онаки какав је кад био: мјесто генитива: **ѡдь моıа дка дѣла** М. 532. ода два чловјека Н. Рањ. 79б. од ова два начина Орб. 90. 124. након два дни Орб. 196. з оба бока Мрн. 54. **до дка годища** П. 103. с оба ока Ст. пис. 1, 184. s obi strani М. 386. од руци Ст. пис. 2, 467. руци ван Злат. 14б. с обје двије стране Ст. пис. 4, 440. с обе стране Мрн. 46. са дви стране Мрн. 50. од двије оштрине Радн. 57. из двије ствари Град. дух. 80. — мјесто локат.: **к дка сакула** М. 407. **к таѕи ѡбоıа листа** Пб. 55. на колини Ст. пис. 1, 209. у оба два творења Д. Рањ. VIII. **к двѣ ѡрьманице** П. 135. по два дни Н. Рањ. 89б. у ове двије заповиједи Н. Рањ. 159. тако уз број који стоји у генитиву или локативу двојине налази се у номинативу двојине ријеч којој се број каже: од лици обију Крн. 4. на обију колини Буд. 18.

2. Оба се падежа двојине замјењују истијем падежима множине:

а) број стоји у двојини, а ријеч којој се број каже у множини: за генит.: **ѡдь обѣю страна** П. 147. са страна обију Ст. пис. 2, 402. **ѡд двию старнехь свседа** Збор. 50. **ѡд двию братненаца** 92. **двию ствари** 6. обију синак Зор. 33б. двију па-

[1] У броју *дванаест* и уза њ почела су се оба ова облика губити још XIV вијека: **ѡть светыхь .ві. апостоль** М. 167. испореди додатак четврти.

стиров 50. од ових двију младић 32 веселих двеју звизда Злат. 75б. од објеју реченијех дуга Гуч. 42. овијех двију светијех госпоја 136. оних двију братинац Вран. жив. 28. од ових двију младинац 73. са обију двију стран 37. тизих двију дан Банд. 129. од двију страна Мик. 215. ѡт двию дрꙋгиє ствари Пос. 32. — за локат.: на ногах обију Злат. 61. у двију ријечијех Мик. 46.[1]

б) број се не каже изријеком, него ријеч којој се сачувала двојина стоји у двојини, а придјевена јој долази у множини: за генит.: изъ нашихъ рꙋкꙋ М. 338. руку твојијех Н. Рањ. 22. ѡд рꙋкꙋ анђеосцихъ Збор. 90. ногу његових Брн. 45. његовије руку Радн. 69. мојих очију Ст. пис. 1, 174. очију мојијех Н. Рањ. 73б. Злат. 97. очию твоихъ Збор. 17. очију мојих Зор. 7. очију твојих Брн. 27б. очију његових Вран. жив. 18. очију мојих Јерк. 16. из очију твојих Каш. 64. ѡд моихъ ꙋшию Збор. 10б. — за локат.: ꙋ вашѣхъ рꙋкꙋ П. 49. ꙋ твоихъ рꙋкꙋ Збор. 64. у очију нашијех Н. Рањ. 56. по очију његовијех Банд. 64. у очију твојије Радн. 24. у ушију мојијех Град. дјев. 104. у ушију мојих Банд. 5.[2] у очију својима Радн. 41.

в) број се не каже изријеком, него се мисли двоје, али се двојина замјењује множином: нєговихъ синока М. 380. родитела М. 390. ѡдь слꙋга ви, ѡдь Стѣвета и ѡдь Михоча П. 85. од усан својих Н. Рањ. 16б. од главе до пета Збор. 72. Ст. пис. 2, 342. мојијех рамена Ст. пис. 3, 474. у уснам твојијем Андр. пут 160. тако се замјењивала двојина множином и у ријечи у којих се сачувала двојина до данас: генит.: твојих рук Ст. пис. 1, 20. рука његовијех Н. Рањ. 35. Град. дјев. 118. од твојијех рук Ст. пис. 5, 79. од рук твојих Хект. 39б. из рука мојих Злат. 7б. из твојијех рука Гуч. 266. божјих рука Гунд. суз. II, LVI. рука твојијех Бун. 19. Андр. дев. 29. рука Каш. 101. Мик. 420. простpв колина ног Ст. пис. 1, 37. од главе до нога Збор. 83. ног твојих Банд. 174. нога Каш. 66. Мик 421. — локат.: ꙋ нашихъ рꙋкахъ М. 369. у рукаx ових Ст. пис. 1, 37. у рукаx својијех Н. Рањ. 117. ꙋ рꙋ-

[1] Гријешком стоји локат. мјесто генит.: близꙋ ѡбѣю речєнѣхь листѣхь Пб. 55.

[2] У оба је пошљедња примјера наштампано ушијух.

кахъ твонехъ Збор. 63б. у руках мојих Ст. пис. 2, 243. у твојијех руках Ст. пис. 3, 454. у руках својијех Ст. пис. 4, 46. на руках му Хект. 25б. да ми те у руках имати Д. Рањ. 98б. у руках онога Буд. 111. у руках држећи не упусти Зор. 38. у руках држим те Злат. 26б. на руках својијех Гуч. 154. у руках имаш Вран. жив. 110. у руках мојијех Орб. 85. у руках Гунд. суз. I, XXXI. у руках његових Банд. 144. на руках својих Каш. 84. умријети кому на руках Мик. 728. на ногах Ст. пис. 1, 51. стоıаше на ногахъ Збор. 117б. на ногах Град. дјев. 147. Мик. 287. при ногах господњих Банд. 221. у твојијем рукам Андр. пут 17. 242.

г) број се изријеком каже, али и сам прелази у множину, прем да само двоје значи: тако само у неких књижевника XVI и XVII вијека: генит.: двих поражених Зор. 32. од двих вил 33. од првих двих 36. из обих рук 31. с обих стран 71 двих мисеци Буд. 137. 140. са двих стран Мрн. 53. обих 34. с обих стран 57. двих узроков Глав. 89. — локат.: у ових двих заповиди Банд. 174. и новији локатив мн. изједначени с дативом и инструм.: у овијем двјема заповиједима Андр. пут 31.

ДАТИВ ИНСТРУМЕНТАЛ.

Наставак је за оба облика **bhjams** као у дативу множине; али му је **a** дуго: **bh** гласи у словенским језицима **м**, а **j** отпада, дуго **a** у словенским језицима бива кратко, крајње **s** отпада, а за њим и **m**: тако наставак гласи **ма**.

I. Основе на **u**. Крајње **u** у основи слабећи у словенским језицима постаје **ъ**, ка којему приступа наставак: **полъ-ма**; али су ријечи с таком основом прешле у та оба облика међу мушке ријечи с основом на **a**, те још у старом словенском језику има **сыно-ма**. Види II.

II. Основе на **a**:

А. У ријечи мушкога и средњега рода: крајње **a** у основи кратко будући гласи у словенским језицима *о*, које се у основа на **ja** предњега гласа ради мијења на *е*: к такој основи приступа наставак: а) у дативу: у мушких: до краја XIV вијека: братома М. 226. властелинома М. 156. господинома М. 26. Комома М. 96. родителема М. 26. XV и XVI

вијека: братьницема М. 510. манастирома М. 556. филожофома Стар. 3, 225. чловикома Стар. 3, 306. — б) у инструменталу: у мушких: .ві. апостолома М. 225. 250. 379. .ві. строинникома М. 459. пукома Стар. 3, 261. витезома Стар. 3, 230. налази се *а* на крају основе, које је јамачно прешло из номинатива дв., ако је добро наштампано: кондѣрама Пб. 125. — између мушких и средњих налази се на крају XIV и XV вијека према ријечима с основом на **u** (види I): .ві. апостольма М. 450. усльма П. 18. а у *плеће*, којему се номин. дв. *плећи* узима и као номин. мн. од основе на **i**, јамачно према ријечима с основом на **i** (III) има у инстр. дв.: плећма Ст. пис. 3, 173. 5, 70. 271. 323. 324. истој се ријечи и номинатив двојине *плећи* узима за основу множини, којом се двојина замјењује (види и генит. локат. дв.): за плећима његовијема Орб. 267.

Б. У женских ријечи: у основи дуго **а** на крају остаје у словенским језицима кратко: а) дат.: странама М. 375. ногама Н. Рањ. 86б. рукама Злат. 61б. — б) инстр.: мѣдѣницама М. 65. оустьнама Стеф. 4. рукама Ст. пис. 2, 77. ногама Мик. 38. дивојкама Банд. 58. али од када и у множини датив. и инструментал имају на крају *а* (види напријед стр. 100. 124-5) од тада се у овијех облика не разликује двојина од множине. Једном се налази XVII вијека са *и* (ѣ) на крају основе, које ће бити узето из номинатива двојине у инстр.: уснима Мик. 224. а једном без *а* пред наставком XVI вијека: очицма Ст. пис. 2, 251.

У адјектива је у номиналном облику било за сваки род онако како је било у супстантива: за мушки и средњи: доброма, за женски: прозорлнкама М. 72. сложене облике види ниже. — У прономина су оба падежа једнака за сва три рода, а основа им се шири на крају онако као у множини у истијем облицима, а тако се шири и бројевима *два*, *оба*: дат.: нима Сав. 4. Стеф. 13. М. 23. 158. 462. нима (с приједлогом и без приједлога) М. 248. 462. 513. Злат. 43. оконма П. 178. сима М. 134. и сиема М. 156. твонма Сав. 9. инстр.: тѣма с доданим *j*: тѣмаи Пб. 125. самима Банд. 58. нима (с приједлогом и без приједлога) Пб. 22. Град. дјев. 16. Зор. 27. Злат. 45б. Гуч. 136. кима Ст. пис. 2, 500. мојима Ст. пис. 1, 8. нашима М. 530. основе су на **ја** прелазиле и у двојини у оба

падежа међу основе на чисто а као и у множини: мојијема Н. Рањ. 86б. своима Збор. 46. твојијема Н. Рањ. 38. Ст. пис. 5, 75. Ђам. 26. којијема Гуч. 10. Андр. дев. 87. и у оба броја као у пронимина с основом на чисто а: за сва три рода једнако у оба падежа: дѣвма братѣницема М. 510. двѣма мѫдѣницама М. 65. обѣма чельма П. 18. тако: двјема Н. Рањ. 69. 157. Збор. 4. 36. 110б. Д. Рањ. 26б. Злат. 25. Гуч. 10. Андр. пут 261. двима Ст. пис. 1, 45. 69. 91. 4, 294. Стар. 3, 306. Буд. 40. Вран. жив. 72. Банд. 58. 172. 211. Каш. 79. обема М. 394. објема Н. Рањ. 189. Ст. пис. 3, 204. 383. 4, 91. 118. 162. 387. 5, 22. 146. 248. обима М. 375. Ст. пис. 2, 44. Зор. 32б. 42. Злат. 86. Вран. жив. 97. 114. Бун. 42. Мрн. 175. обима двима Ст. пис. 1, 79. број *два* за мушки и средњи род долази XVII вијека и са *а* на крају основе, које је прешло у ове облике јамачно из номинатива: двама учеником Радн. 44. двама господаром Радн. 44. меу двама аколити Банд. 81. с двама осталим Мик. предгов. другијем двама (инстр.) Радн. 38. двама словима Мик. грам. 5. обадвама Мик. 357. та су оба броја у овијем облицима прелазила и у множину као у генитиву и локат. (види напријед) XV и XVII вијека: двим, обим, двими, обими,[1] види под. V. — У адјектива се у сложеном облику састављa пронимнални облик има с номиналним као у множини, за мушки, средњи и женски род: доуховнима М. 72. любазнима М. 72. светыма М. 91. великима М. 134. достоврнима угоднима М. 156. тако и негоима М. 226. и према пронoминалном: срьдчимa П. 104. бјелијема Ст. пис. 2, 421. — У личнијех пронoмина основе за прво лице *на*, за друго *ва* остају цијеле са завршетком *а* пред наставком: нама М. 301. вама Сав. 4. али је датив био и с акусативом једнак: мирь ва боуди Сав. 5.

III. Основе на і. Од крајњега і бива у словенским језицима ь као у инструменталу множине, те к такој основи приступа наставак: пѫтьма, костьма; али се ти облици не налазе у српском језику у изворима које употребих. Види IV. V.

IV. Основе на сугласно. Прелазе у овијем облицима међу основе на і: кћерма Збор. 46. — Ријечи *око* и *ухо* пре-

[1] Кашић грам 58. 59. има за датив само *двим*, *обим*, а за инструментал: „s dvimi vel dviju“, „s obimi vel obiju.“

лазе такођер онамо, али им у основи остаје *и* на крају које имају у номинативу, и мијењају средњи род на женски: **прозорлнвама ѡчима** М. 72. **очима** Н. Рањ. 38. **ушима** Збор. 99б. Стар. 4, 115. Вран. жив. 33. обје се ријечи у том облику употребљавају и за множину: очима људскијем Радн. 29. очима умрлијем Андр. дев. 119. србећими ушима Банд. 17. основа коју имају у двојини узима се и за множину: очими мојима Ст. пис. 1, 8. и окрњено: прид очим Д. Рањ. IX. Андр. нач. 50. пут 159.[1]

V. Ова су се оба облика замијенила другима онако као и генитив и локатив:

1. Мјесто оба кад су с приједлогом долази номинатив двојине с приједлогом од XV вијека онаки какав је кад био: **сь .в. ножа** Пб. 73. **са два каменка** М. 380. 384. Пб. 92. **са два камена** Пб. 103. спећи међу два витеза Н. Рањ. 184б. с два вијенца Ст. пис. 3, 204. с два образа и двоја језика Д. Рањ. 77. — **з двие сти** Збор. 75. с два срца Д. Рањ. 120б. — **сь двѣ пеѵи** Пб. 73. с дви рибе Ст. пис. 1, 80. с двије дјевојчице Н. Рањ. 67. с двије тисуће Ст. пис. 5, 281. 290. с двије поглавите врсте Злат. предгов. 1.

2. Оба се падежа двојине замјењују истијем падежима множине:

а) број стоји у двојини, а у множини ријеч којој се број каже, такођер од XV вијека: за дат.: **тѣмь двѣма трьговцемь** П. 138. тим двима Ст. пис. 1, 91. двима њим 45. ким обима двима 79. двјема господаром Н. Рањ. 157. двјема старцим 69. **двиема ѵокимкомь** Збор. 4. **ка двиема носкиѣемь** 36. ка двима бисним баком Вран. жив. 6. обима твојим родитељем 97. тако јим обима главе одсикоше 114. двима господином Банд. 172. двима лупежем Каш. 71. двима учеником 79. двјема госпарим Андр. пут 261. двама господаром Радн. 1. двама учеником 44. — **двиема сестрамь** Збор. 110б. **двиема женамь** 110б. војскам ратним двима Стар. 3, 262. којијем објема Гуч. 122. — за инстр.: двима гриси Ст. пис. 1, 69. **ониѕиеми двиема ѵчениџи** Збор. 115б. двима танци прами Ст. 2, 505. објема закони Ст. пис. 3, 204. с оними двима својими друзи

[1] Налази се XVII вијека и локат. мјесто инстр.: прид очију Каш. 39. 45.

Вран. жив. 72. меу двима војници Банд. 211. — двјема крили Гуч. 10. кољени обима Ст. пис. 5, 19. з двима оними помањканји Буд. 40. с овијем двима словима Ђам. 13. с двјема словима 21б. — двјема веригами Н. Рањ. 184б. објема рукама Ст. пис. 3, 383. 4, 91. 118. 162. с двима самима дивојками Банд. 57. двима веригами 211. двјема хвалам Злат. 25. рукама обима Мрн. 175. — мјесто инструментала датив, којим се и иначе замјењује инструментал: двама ухом Радн. 19.[1]

б) број се не каже изријеком, него ријеч којој се сачувала двојина стоји у двојини, а придјевена јој долази у множини од XIV вијека: дат.: свијетлијем очима Ст. пис. 5, 342. очима твојим Брн. 27б. ушима мојим Вран. жив. 33. твојијем очима Андр. дев. 172. — инстр.: рукама нејаким Ст. пис. 4, 430. мојими рукама Злат. 23. с јацим рукама Злат. 11. **нашѥмн ѡѵнма** П. 10. плачними очима Ст. пис. 1, 172. Зор. 60б. **оѵнма монѥмн** Збор. 94б. плачнијеми очима Ст. пис. 5, 50. прид очима божијими Брн. 67б. очима мојими Хект. 6. 44б. овим очима Злат. 80. прид очима твојијем Град. дјев. 183. прид очима његовими Буд. 12. очима телеснијема Гуч. 103. твојими очима Вран. жив. 19. прид очима његовијем Орб. 64. прид очима господњими Банд. 247. овими очима Мрн. 31. очима твојими Јерк. 65. својим очима Бун. 10. прибистријем твојијем очима Андр. пут 87. твојијем очима Радн. 25. **ꙁ двнгнѵтнѥма ѵшнма** Збор. 99б. ушима нашими Банд. 195. овими ушнма Мрн. 31.

в) број се не каже изријеком, него се мисли двоје, али се двојина замјењује множином од XIV вијека: **сь прѣвьꙁлюблѥнннмн снновн кралѥвьства мн, Маркомь н Андрѣꙗшемь** М. 180. **снновомь** М. 380. тако и у ријечи у којих се сачувала двојина долази и множина мјесто двојине: дат.: ногам мојијем Н. Рањ. 85. ногам мојим Банд. 74. рукам његовим Банд. 47. рукам мојим Андр. пут. 353. очицам Ст. пис. 2, 393. — инстр.: својими рукама Ст. пис. 1, 47. прихитрим рукама Ст. пис. 2, 89. **понесе га свонѥмн рѵкамн** Збор. 118. **рѵкамн монѥмн** 83.

[1] Пред инструменталом од *сто* налази се XVII вијека номинат. од *два* средњега рода: са дви стима својими јунаци Вран. жив. 12. са свими дви стима витези својими 12. тако је број пред *сто* престајао мијењати облике.

рукама твојијеми Ст. пис. 5, 176. рукама твојијема Ст. пис. 5, 75. рукама својијема Гуч. 240. којим рукама Злат. 93. овим рукама Злат. 27. својими рукама Вран. жив. 75. твојијем рукама Андр. дев. 93. ногами његовијеми Н. Рањ. 156. немои кретати главомь ни рѫками ни ногами Збор. 24. ногами тлачиш Вран. жив. 29. ногами мојими Ђанд. 75. твојијем ногами Андр. 40. за плећи његовијем Орб. 266. очими мојима Ст. пис. 1, 8. мјесто инструментала датив, којим се и иначе замјењује инструментал: пред ногам Исукрстовијем Град. дух. 32. прид твојијем ногам Андр. пут 106.

г) број се изријеком каже, али и сам прелази у множину: дат.: разбојником обим Ст. пис. 1, 189. двим братом Мрн. 124. обим нам двим Мрн. 77. — инстр.: меј двими друзи Зор. 31б. колинми обими Ст. пис. 1, 43. обими рукама Зор. 32. међꙋ двѣми ꙁвѣрми Збор. 69. обими очима мојим Зор. 2б.

III

ТРИ ЧЕТИРИ.

Имали су падеже у множини као ријечи с основом на **і**, и то за мушки род као мушке, а за женски и средњи род као женске:

Номинатив. За мушки род до XV вијека: **трїє сыноке** М. 59. **трнє братьци** М. 563. 565. **ксн трїє** Стар. 4, 74. и избацивши **и** XIV и XV вијека: **трьє** М. 99. Пб. 53. 57. без крајњега **є** од XIV вијека према ријечима с основом на **а**, међу које су прелазиле оне с основом на **і**: **три камене** М. 130. **три попи** М. 408. **три синоке** М. 496. **ски три** М. 496. 544. Пб. 128. **кънци три** М. 498. **три Михоєвнћи** М. 544. **три дѣли** П. 152-3. број *четири* и не долази са *е* у српском језику: **четири камени** М. 70. — за женски род: **три лажице** М. 408. **четири тисꙋће** М. 339. 407. Пб. 69. — за средњи род: **три ста** М. 69. 229. **четири ста** М. 251. — тако уз оба броја ријеч којој број показују долази у номинативу до половине XVII вијека: три мисеци Ст. пис. 1, 64. мужи они три Н. Рањ. 123. **три конници** Збор. 45б. три бози Ст. пис. 3, 430. три дуси паклени Ст. пис. 4, 92. сви колици три завјети Град. дјев. 123. три начини алити три пути Град. дух. 7. три пастири Зор. 60. три слипци 60б.

они три дјетићи Брн. 28б. три краљеви Гуч. 304. три младинци Вран. жив. 73. нијесу прошли три дни Орб. 19. ови три мужи Банд. 126. три мудри краљи Каш. 95. ови три језици 65. три младићи вржени 88. четири дни ве су Н. Рањ. 78б. **ѵєтнри кони бнєлн** Збор. 13. **ѵєтнри господарн** Збор. 81б. четири страси Брн. 4б. четири витези Вран. жив. 61. четири умори Орб. 73. четири мисеци Банд. 56. од XV вијека ријеч којој се број каже долази и у номинативу двојине: **ѵєтнри комата** Пб. 74. поглавита три завјета Град. дјев. 119. три су уреса Орб. 295. тако и ријечи женскога и средњега рода: прћије али ти урешења јесу четири Орб. 295. три лита Банд. 112. четири лита Мик. 37. број *четири* од XV вијека крњи се губећи на крају *и:* **ѵєтнр ста** П. 147. **ѵєтнр дєстн** Пб. 69. (испореди акусатив).[1] тако окрњен још је избацивао *и* пред *р:* четр ста Ст. пис. 1, 22. 63. Гуч. 87. четр дести Град. дјев. 169. четр десет Банд. 14. (испореди акусатив). окрњеном *четир* биће додано *е:* XVI вијека: четире лита Стар. 1, 230. (испореди акусатив). тако ће додано *е* имати: трије сти (300) Ст. пис. 3, 464. уз ријечи средњега рода долази *четир* са *а* на крају у споменику XVI вијека, а то ће бити изједначено с осталијем ријечима средњега рода: четира лита Стар. 3, 240. 289. четира ста 225. 226. 234. што у истом споменику има и четира тисућа 293. биће и *тисућа* узето у средњем роду, као што има и три тисућа 320.

Генитив. Мјесто генитива долази од првијех времена локатив мијешајући се с прономинима у којих су та два облика једнака: тако до XV вијека: **тьрєхь сѫдь** М. 25. **трєхь мѣсть** М. 256. П. 72. **трєхь тнсѫћь** М. 389. **трєхь тнсѫћаа** М. 392. **ѡдь рєѵєнѣхь трєхь** Пб. 23. 57. **ѡдь всѣхь трєхь лнстовь** Пб. 59. **трєхь братѣнаца** Пб. 129. **ѡть ѵєтнрєхь єѵангєлнсть** М. 124. 132. **ѡдь ѵєтнрєхь сѫдьѣ** М. 256. таки облик у *три* не прелази преко XV вијека, а у *четири* налази се и у почетку XVI вијека: четирех живин Н. Рањ. 179. — Од свршетка XV вијека до краја XVII долази *и* мјесто *е* пред наставком, а то ће бити према прономиналном облику с основом на ја: лит трих Ст.

[1] Што има и **трь лнтрє** М. 372. ту ће бити **ь** само написано мјесто **н**, као што има на истој страни и **Прьбнсавь**.

пис. 1, 33. трих дан Буд. 41. трих виков Мрн. 22. нас трих (мјесто акусатива) Мрн. 33. трих дан Глав. 105. од четирих састав Стар. 3, 316. од четирих елемената Орб. 38. њих четирих Банд. 226. у *четири* долази XVI вијека и *ије* пред наставком, а то ће бити опет изједначено с прономиналним обликом с основом на чисто **а**: **са свиехь четириехь страна** Збор. 27. овијех четиријех ријечијех Мик. грам. 33. тако XVII вијека и у *три:* **оть трieхь** (читај тријех) Мат. 93. — Од XVI вијека до краја XVII долази и у двојини: трију Н. Рањ. 62. од овизијех трију Н. Рањ. 156. **трию** Збор. 4. Стар. 4, 112. трију главнијех непријатељ својијех Град. дух. 10. овијех трију завјета Град. дјев. 122. од онијех трију начина 163. од трију њих Буд. 51. трију сил 33. одових трију ствари Брн. 40. од трију краљи 69. од светијех трију краљева Гуч. 302. **трии** Див. XV. Пос. 18б. од овизијех трију Мик. предгов. четирију живина Н. Рањ. 197б. са свих четирију („četirju“) стран Ст. пис. 1, 243. од четирију годишћа Вран. жив. 47.[1] Од овога генитива двојине, кад двојина ослаби, поста на ново генитив множине одбацивши *ју* (као генит. мн. *очи* према генит. дв. *очију*): XVI и XVII вијека: од три краљева Гуч. 303. од овијех четири мјеста Орб. 104. од осталијех четири дијела бесједе Мик. грам. 46. од овијех четири врста Мик. грам. 16. — Како бива у двојини, тако и овдје иза приједлога мјесто генитива долази номинатив а ријеч којој се број каже у номинативу двојине онаком какав јест, и то од XV вијека: **бeз четири книге** М. 479. **од три лѣта** Збор. 26. до три дни Ст. пис. 4, 92. од све три Ст. пис. 5, 280. с те три 271. након три годишта Вран. жив. 74. од тридести и три годишта Орб. 17. од ова четири елемента Орб. 16. након три дни Банд. 88. од четири струке Мик. 36. и окрњени номинат.: након четр дни Каш. 39.

Датив. До половине XVI вијека: **трємь братениємь** М. 477. 510. **трємь синовомь** Пб. 100. 125. **трємь трьжникомь** Збор. 171б. **трємь дневницамь** Збор. 171б. **четирємь властеломь** М. 108.

[1] Кашић грам. 59 вели: trih vel triju, а стр. 60 само четирих. — Неки писци XVI и XVII пишу *х* на крају: тријух завјета Град. дјев. 120. 122. 144.ових тријух Банд. 170. од четиријух витар Банд. 121. а има и четириху Банд. 201.

ѵетнремь кѵкомь М. 356. 360. 373. 595. Пб. 86. 89. Од XV вијека додавало се на крају *а:* **трема сниокомь** М. 409.[1] тако и XVI вијека: божицами трема Ст. пис. 4, 447. онијем трема врстам Град. дјев. 84. мјесто *е* пред наставком долази *и* онако као у генитиву од свршетка XV вијека: трим Ст. пис. 1, 124. трим чедом Чубр. 4б. трим Каш. грам. 59. Глав. 27. четирим саставом Стар. 3, 316. четирим стварам Буд. 5. четирим ангелом Банд. 232. и таком се облику додаје на крају *а*, а то ће бити из двојине као у генитиву: четирима од витеза Н. Рањ. 184. четирима ангелом Н. Рањ. 200. трима грихом Пос. 18б. овијем трима Пос. 18б. — у *три* мјесто *е* долази и **ıѥ**, које ће бити прешло из номинатива: **тріємь** Стар. 4, 78. и таки облик долази с доданим *а* XVI и XVII вијека, а у то ће вријеме *ије* бити према прономиналном облику: **онием триема мѫжемь** Збор. 40. тријема Ст. пис. 4, 447. тријема учеником Орб. 121. тријема крепости (sic) 294. — Мјесто датива долази и инстр. XV вијека: **треми сниокомь** Пб. 125.

Акусатив. До краја XV вијека: **три ѵлокѣке** М. 42. **на три крьсте** М. 92. **на три ѡрахе** М. 92. **три дии** М. 191. **на трьи диеле** М. 409. **три дѹкате** П. 108. **на три комате** Пб. 61. **ѵетири еваньгелисте** М. 35. 275. 468. **ѵетири дѹкате** М. 479. 504. **ѵетире динаре** П. 108. тако до краја XVII вијека долази уз број у акусативу и ријеч којој се број каже: три мисеце Ст. пис. 1, 5. три зиме 20. три дни 268. три крухе Н. Рањ. 134б. три мјесеце 138. три народе Збор. 13б. три граде 33б. три краље Ст. пис. 3, 309. три скоке 247. у три дијеле Град. дух. 8. исте три завјете 119. за три дни Д. Рањ. 74б. Хект. 3. три јуначке добре коње Хект. 12. на три дијеле Брн. 54б. три краљеве Гуч. 303. за три дни Банд. VI. оне три краље Јерк. 25. на три диле Каш. 83. у три дни Мик. 74б. за три разлоге Глав. 25. и кад је у имена акусатив једнак с номинативом: у три дили Буд. 4. чини три липи суди Вран. жив. 75. три облоци учине 112. — четири дијеле Н. Рањ. 110б. четири анђеле Збор. 54б. на четири начине Глав. 27. — број

[1] Писарском гријешком има **ь** мјесто **є**: **трьма** Пб. 98. у истом споменику има и **срьбра** Пб. 97.

четири крњи се губећи крајње *и* од XV вијека: четирь динаре II. 108. тако окрњен још је избацивао и *и* пред *р:* по четр стране Ст. пис. 3, 39. облику тако на један или на оба начина окрњеном додавало се на крају *е:* четире крипости Ст. пис. 1, 100. четире ноге Збор. 7. на четире стране 68. четире ступе Стар. 3, 259. по четрье (četare) путе Брн. 12. 29б. четрье (četare) Вран. жив. 22. — Од XV вијека уз ове бројеве долази и у двојини ријеч којој број показују: Мароеве три брата II. 152. у три дијела Гуч. 9. 113. у три уборка Банд. 24. вь .д. евангелиста М. 295. 299. 316. Пб. 95. на .д. месеца Пб. 114.

Инструментал. XIII и XIV вијека: трьми мѣсеци М. 55. четирьми еваньгелисти М. 220. први број од XIV вијека долази са *е* пред наставком: тремн М. 172. Од XV вијека до краја XVII долазе оба броја са *и* пред наставком онако као у генитиву: трьми Стар. 4, 134. трими начини Буд. 158. трими кулами Мрн. 31. оними трими напасти Каш. 98. четирими М. 248. четирими риками Стар. 3, 285. с четирими ручицами Зор. 45. оними четирими прћијами Каш. 77. четирими начини Глав. 27. Од почетка XVI вијека долазе оба броја и са *а* на крају мјесто *и* јамачно према двојини: четирима Н. Рањ. 24б. с трима редовници Хект. 7. прид трима Вран. жив. 23. с трима свићами Банд. 111. трима чавли Јерк. 79. број *три* тако са *а* на крају али још са *е* пред наставком долази такођер XVI и XVII вијека: трема начиним Град. дух. 16. трема путим Град. дјев. 112. међу трема 135. с овијем трема словима Ђам. 15. а XVII вијека и са *ије* пред наставком једначећи се с прономиналним обликом: овиема триема Див. 36. и без икакога вокала пред *ма:* прид четирма живинами Банд. 14. четирма рукама Банд. 128. — XV вијека у оба броја долази и номинатив мјесто инструментала а ријеч којој се број каже у инструменталу с приједлогом или без приједлога: са четири камени М. 386. Пб. 50. 56. сь три сафини Пб. 56. с четири капцами Пб. 69. четири еванђелисти М. 446. са три дитићи Ст. пис. 1, 276. Од XVI вијека уз приједлог долазе бројеви у номинативу а ријеч којој се број каже у номинативу двојине: с ове три Ст. пис 5, 272. међу ова три завјета прво мјесто држи Град. дјев. 135. с четири слова Орб. 4. с четири ријечи 55. с четири истине 99. с четири прћије 295.

Локатив. До краја XV вијека: по трехь листѣхь П. 168. по ѡнихь четирѣхь судѣхь М. 256. у четирѣхь бије само написано ѣ мјесто є. Као у генитиву тако и у овом падежу долази *и* мјесто *е* пред наставком XVI и XVII вијека: четирих колих Стар. 3, 316. четирих Каш. грам. 60. долази и *ије* (види код генитива): ꙋ триехь (читај тријех) Мат. 16. а *три* долази и у двојини XVII вијека: у трију кипих Вран. жив. 21.[1] — Иза приједлога мјесто локатива долази номинатив а ријеч којој се број каже у номинативу двојине од почетка XVI вијека: када би по три дни Н. Рањ. 29б. ꙋздржи се у три славе Орб. 279. стоји у три вијенца 280.

IV

ПЕТ—ДЕСЕТ.

Бројеви су *пет—десет* имали неке падеже као имена с основом на **і** а неке као имена с основом на сугласно. У српском се језику номинатив јед. сачувао до данас; од осталијех су се падежа држали ови овако:

Генитив једнине иза приједлога замијенио се номинативом још од XIII вијека: прѣжде годищь петь на десете М. 38. прне седамь листа Збор. 31б. ѡдь седамь дана 45. од седам годишт Град. дјев. 147. након шест лит Вран. жив. 67. од друге седам годишт Андр. пут 295. а тако и без приједлога XVI вијека: у похвалу седам пјесни покорнијех Ст. пис. 5, 104.

Датив једнине замјењивао се дативом мн. прономиналним са *и* пред наставком као у прономина с основом на **ја**, те је и ријеч којој се број каже стајала у истом падежу: од XIV вијека допирући у XVII: петимь властеломь М. 108. седмим даром Буд. 33. к првим седмим заповидем 51. десетим дивицам Банд. 253. од XVI вијека додавало му се **а** на крају: к десетима дјевицами Н. Рањ. 222. шестима Ст. пис. 5, 104. седмима црквам Банд. 227. од XVI вијека долази са *ије* мјесто *и* као у прономина (с основом на **ја** стр. 196): седмијема црквам Н. Рањ. 196б. десетијема дјевицам Н. Рањ. 173б. десетиема конникомь Збор. 83. XVI вијека замјењивао се номинативом јед., а само

[1] Кашић грам. 60 вели: trih vel triju.

се ријеч којој се број каже узимала у дативу: пет сатима братји Н. Рањ. 154б. к седам заповидем Буд. 51. а најпослије на крају XVII вијека ни ријеч којој се број каже није се узимала у дативу него у генитиву множине: к десет дјевица Андр. пут. 257.

Акусатив једнине само у *десет* кад стоји иза приједлога у бројевима 11—19 био је са *е* на крају као у неких ријечи с основом на сугласно (види напријед стр. 28-29): до почетка XVI вијека: **юдь(н) на десете** М. 373. Н. Рањ. 125. **юднна на десете** Пб. 57. **два на десете** М. 372. Н. Рањ. 90. **двие на десете тисући** М. 349. **три на десете** М. 349. **четири на десете** М. 497. **петь на десете** М. 248. Н. Рањ. 115б. **осам на десете** М. 406. Н. Рањ. 164б. **дригн на десете** Пб. 85. тако је са *е* на крају допирао у XVII вијек, али између *с* и *т* избацивши *е*, и то од XV вијека: **два на десте** М. 273. 275. 372. 468. 510. Стар. 1, 222. Вран. жив. 12. Банд. 19. Каш. 64. **единь на десте внчь** М. 389. **шесть на десте** М. 389. **осамь на десте** М. 273. Стар. 1, 218. четр на десте Вран. рјеч. 86. Банд. 26. Каш. 89. Глав. 95. пет на десте Вран. жив. 67. Банд. 31. Каш. 10. једа(н) на десте Банд. 46. Каш. 87. осам на десте Каш. 22. тако већ окрњеном још се и *д* одбацивало, те се или уметало зијева ради *ј:* од XV вијека: **дванаюсте** М. 372. дванајесте Н. Рањ. 29б. 53. или је зијев остајао: дванаесте Н. Рањ. 77б. 186. 200б. петнаесте Н. Рањ. 162б. 185б. или је *е* иза *на* слабило у *ј* такође XVI вијека: **неданансте** Збор. 116. **дванансте** 25. **четринансте** 19. **петнансте** 52. или је и то *ј* испадало: четврти на сте Хект. 45. — али се налази *десет* и без *е* у акусативу у таким бројевима од краја XIV вијека: **два на десеть** Пб. 35. Вран. жив. 106. **петь на десеть** М. 523. шест на десет Вран. жив. 70. седам на десет 108. осам на десет 5. и тада му се опет избацује *е* између *с* и *т:* два на дест Ст. пис. 1, 12. тако окрњеном додавало се на крају *а:* **два на деста** М. 552. а тако окрњеном без доданога *а* одбацује се и *д:* дванаест Н. Рањ. 36б. Град. дјев. 82. Радн. 98. четрнаест Н. Рањ. 35. петнаест 38. и без крајњега *т:* једанаес Н. Рањ. 136. дванаес 229. петнаес Злат. 97. Гуч. 46. Орб. 57. тако окрњеном још се избацивало и *а* од *на:* петнес Ст. пис. 5, 104. шеснес 104. дванес Гуч. 180. — У овијем сложенијем бројевима, кад је

први број престао прелазити у потребне падеже (испореди наведено: єдин на десте унук М. 389), те су се оба узимала као једна ријеч, прелазио је број *десет* и у друге падеже, ако и има пред собом приједлог *на*, XVI и XVII вијека: Петру и једанаестима Н. Рањ. 154. дванадестим апостолом Вран. жив. 23. али је још од прије у сложеном броју остајао први у номинативу, и ако има род, у мушком роду, а други у акусативу, тако још XIV вијека: ѡть светыхь .вı. апостоль М. 167. вь .вı. светнхь врьховнихь апостоль М. 173. гдје истина број није исписан, али да је онако како рекох потврђује додани генитив мн.; тако: ꙃа .вı. глава М. 258. юда(и) на десете унаук М. 272. два на десете кругала М. 372. са .вı. ꙃрна М. 386. и четири на десете соклниковь М. 497. с један на десте апостола Н. Рањ. 140б. с дванес ученика Гуч. 180.

Инструментал једнине замјењивао се од XV вијека инструменталом мн. и то прономиналнијем онако као датив: седмими науци Ст. пис. 1, 218. петими главами Мрн. 121. петими Глав. 21. од XVI вијека са *ије* мјесто *и* пред наставком и без крајњега *и*, које је отпало као и у других ријечи па је додано *а*: седмијема печати Н. Рањ. 199. такође са *а* на крају али са *и* пред наставком: петима крусима Андр. пут 96. али још од XV вијека замјењује се и номинативом јед.: подь петь на десете печатми М. 248. пет сиклими Каш. 16.

Локатив једнине замјењивао се локативом мн. од XVI вијека, прономиналнијем као и инструментал: и осмихь селихь М. 249. у петих Глав. 19.

Номинатив и акусатив множине. У оба падежа долази *десет* у бројевима 30 и 40, и оба су била као у ријечи с основом на ĭ: до половине XVII вијека: три десети М. 390. четири десети М. 407. задржавајући крајње *и* крњио се је број *десет* онако као у акус. јед.: три дести М. 504. Н. Рањ. 90. Збор. 25б. Ст. пис. 5, 103. Д. Рањ. V. Орб. 47. Каш. 97. четири дести М. 504. Н. Рањ. 34б. четир дести Пб. 69. четр дести Н. Рањ. 41. Збор. 72. Град. дјев. 169. Орб. 261. Каш. 89.[1] четрьести Орб. 197. 220. — Али од XV вијека замјењује

[1] Погрјешка ће бити: четрдасти Орб. 265.

се у оба облика множина једнином: **три десеть** М. 478. Вран. жив. 88. Мрн. 55. **четири десеть** П. 109. **четирь десеть** П. 108. четр десет Вран. жив. 85. Банд. 34. Каш. 98. и окрњено као у акус. јед.: триес Каш. 97. 104. — оба су облика множине замјењивала и друге: **с три дести тисућь** Збор. 81. **након три дести дана** Збор. 8. од три дести и три годишта Орб. 17. а тако ће бити и: до четири десет дан Н. Рањ. 81.

Номинатив и акусатив двојине. У оба облика долази *десет* у броју 20, и оба су као у ријечи с основом на **і** (види стр. 224): **два десети** М. 278. 506. задржавајући крајње *и* до краја XVII вијека избацује *е* између *с* и *т* од од XV вијека: **два дести** М. 389. 504. Н. Рањ. 114б. Збор. 58. Ст. пис. 4, 385. Орб. 104. Каш. 83. Андр. пут 274. — Од XV вијека долази окрњено, без крајњега *и*: **два десеть** П. 108. Хект. 24б. — истога вијека долази једном двојина као у ријечи мушких с основом на чисто **а** (види стр. 221): **два крать нась два десета** М. 248. — од XV вијека замјењивали су се номинативом и други падежи: **прѣдь оними два десети и четирими** М. 248.

ОБЛИЦИ ГЛАГОЛСКИ.

Глаголи се по основама од којих им постаје инфинитив дијеле у шест врста:

I. с основама у којих нема наставка, а оне се дијеле у седам раздјела по гласовима на које се свршују: 1. на *д*, *т;* 2. на *з*, *с;* 3. на *б*, *п*, *в;* 4. на *г*, *к*, *х;* 5. на *н*, *м;* 6. на самогласно, осим *р;* 7. на *р* и *л*.

II. с основама које постају наставком нѫ.

III. с основама које постају наставком ѣ; ти се глаголи опет дијеле у два раздјела по основама какве су им у садашњем времену: 1. с основама које остају и у садашњем времену цијеле; 2. с основама које мјесто ѣ добивају у садашњем времену други наставак.

IV. с основама које постају наставком и.

V. с основама које постају наставком а; дијеле се у три раздјела по основама какве су у садашњем времену: 1. с основама које остају и у садашњем времену цијеле; 2. с основама које мјесто а добијају у садашњем времену други наставак; 3. с основама које у садашњем времену одбацују а, те добијају наставак други него оне другога раздјела.

VI. с основама које постају наставком *у* и *а*, пред којим се *у* шири *ов*, те оба заједно гласе *ова* или према предњем гласу *ева*, а у новије вријеме у српском језику често и *ива*.

ИНФИНИТИВ.

Постаје наставком који у словенским језицима гласи *ти;* крајњи гласови у основи, за којима дође, слажу се с његовијем *т* по својим законима;[1] у неким се основама мијења и самогласно које им је у коријену, како ће се код њих на-

[1] Види у Облицима српскога или хрватскога језика 1872. стр. 63. 65. 67. 69. 73-4. 85. и у Раду југосл. акад. I. 112.

поменути. Између глагола којима се у изворима налази инфинитив, нека буду споменути само знатнији или који су сада мање у обичају или су са свијем изашли из обичаја:

I. 1. на *д:* **блюсти** М. 188. Ст. пис. 1, 55. 2, 11. 5, 48. Д. Рањ. VIIб. Злат. 10б. бљуст' Ст. пис. 1, 57. повести Н. Рањ. 184. вест' Ст. пис. 1, 62. класти Ст. пис. 4, 28. Вран. рјеч. 83. укрести Вран. рјеч. 102. Зор. 76б. сести Ст. пис. 1, 226. Вран. рјеч. 97. систи Ст. пис. 1, 90. сјести Гуч. 302. — на *т:* гњести Вран. рјеч. 35. рести Ст. пис. 1, 111. Н. Рањ. 144б. Мрн. 29. расти Мик. 544. **ѡбрѣсти** Пб. 63. срјести Н. Рањ. 209б. сусрести Град. дјев. 183.[1] цвасти Ст. пис. 1, 30. Вран. рјеч. 37. — у којих је у коријену вокал ь, ширили су га у *и:* **ѵисти** Сав. 4. М. 84. 539. **изѵисти** Стеф. 24. **поѵисти** М. 3. и избацивши *в* иза *и:* **процисти** М. 183. 203. — глагол треће врсте с основом **вѣдѣ** налази се и међу овима XIV вијека одбацивши крајње **ѣ** (према садашњем времену): **вѣсти** М. 186.

I. 2. на *з:* **излѣсти** М. 447. **влѣсти** Пб. 112. улјести Н. Рањ. 228. Ст. пис. 4, XI. Д. Рањ. 59. Град. дух. 11. Злат. 50. Гуч. 276. Орб. 99. Андр. дев. 93. мусти Вран. рјеч. 63. — на *с:* **изнести** М. 204. понести Н. Рањ. Ст. пис. 3, 261. поднести Ст. пис. 1, 261. Хект. 22. Град. дух. 82. Банд. 95. Каш. 70. однести Ст. пис. 5, 37. Вран. рјеч. 48. пренести Буд. 143. Зор. 6б. нест' Ст. пис. 1, 145. понест' 154. пасти Н. Рањ. 42б. Буд. 80. спасти Град. дјев. 142. Орб. 46. Банд. 176. Каш. 35. Радн. 9. — Основа *нес* и одбацује крајње *с*, те шири *е* у **ѣ** од XV вијека: **внѣти** П. 127. **понѣти** П. 136. **принети** Пб. 84. однијети Н. Рањ. 144б. Бун. 50. понијети Н. Рањ. 52б. принијети Н. Рањ. 203. **поднети** Збор. 6б. Ст. пис. 4, 73. 5, 77. Град. дух. 89. Злат. 23. Гуч. 160. Див. 24. Орб. 233. Радн. 18. Андр. дев. 39. донити Ст. пис. 5, 35. Зор. 28. Банд. 116. поднити Д. Рањ. 3б. Хект. 20. однити Буд. 78. Вран. жив. 42. понит' Ст. пис. 1, 119. Зор. 21б. понијет' Ст. пис. 2, 426. Гуч. 133.

I. 3. на *б:* дубсти Хект. 22б. Вран. рјеч. 18. скупсти Ст. пис. 4, 302. искупсти Бун. 9. — на *п:* сопсти (sugere) Вран. рјеч. 103. хропсти Збор. 174б. Вран. рјеч. 101. поцрпсти Н.

[1] Писарска ће бити погрјешка *срит* Ст. пис. 2, 172. мјесто *срил*, како иште слик.

Рањ. 65б. зацрпсти Банд. 55. посути Вран. жив. 85. — на *в:* **жити** М. 74. ожит' Ст. пис. 3, 407. плити Вран. рјеч. 91. Мик. 421. — И пред уметнутим *с* између основе и наставка могло је основи крајње *б* отпасти: скусти Зор. 29.

I. 4. на *г:* **побеки** М. 208. **побѣки** М. 267. **крьки** П. 115. **сьврьћи** М. 467. врћи Н. Рањ. 46б. Збор. 27б. Вран. жив. 5. Банд. 38. врћ' Ст. пис. 2, 223. 3, 173. 4, 98. Злат. 5. Гунд. суз. I, LXV. поврћи Ст. пис. 1, 140. одврћи Ст. пис. 1, 202. Вран. рјеч. 1. заврћи Орб. 75. **двики** П. 7. 16. Град. дјев. 185. дић' Д. Рањ. 14б. **жеки** П. 149. раждећ' Д. Рањ. 28. Град. дух. 27. раждећи Андр. нач. 49. ждећи (сажећи) Орб. 220. **леки** М. 416 **сећи** М. 219. **досеки** М. 183. 258. П. 102. досећ' Злат. 68б. присећи Ст. пис. 1, 81. притећ' Чубр. 12. — на *к:* обући Н. Рањ. 211. вући Вран. рјеч. 107. **пореки** М. 50. **рећи** М. 274. 447. Ст. пис. 1, 3. Н. Рањ. 58б. 67б. Ст. пис. 4, 78. 5, 168. Д. Рањ. VIб. Злат. 2. Крн. 8б. Банд. 35. рећ' Ст. пис. 2, 107. 4, 10. Д. Рањ. 2. Злат. 12. изрећи Збор. 99. Ст. пис. 3, 91. **изрећь** Збор. 111. порећ' Гуч. 72. тућ' Ст. пис. 1, 156. тући Вран. рјеч. 78. — У којим је основама самогласно *р* или *у*, постало од *л*, оне су се и шириле добијајући *ѣ* иза *р* и *л:* тако иза *р* до половине XVII вијека: брићи Ст. пис. 1, 279. **вьврѣщи** М. 110. врићи Ст. пис. 1, 151. Стар. 3, 328. Буд. 154. врић' Ст. пис. 1, 11. 143. одврићи 61. разврићи 36. одврић' Крн. 15б. **стрѣки** М. 43. стрићи Ст. пис. 1, 279. Стар. 3, 291. иза *л* до краја XV вијека: **привлѣщи** Стеф. 14. влић' Ст. пис. 1, 145. 236. **растлѣки** П. 166. тлић' Ст. пис. 1, 236. натлић' Ст. пис. 1, 145. — Основа *рек* и одбацује крајње *к* па шири *е* у *ѣ* од XV вијека: **рѣти** П. 111. 136. М. 509. 510. Н. Рањ. 214. Збор. 18б. Ст. пис. 4, 12. Д. Рањ. Vб. Град. дух. 41. Гуч. 215. Орб. 306. Див. 15. Гунд. пс. 14. Мат. 13. Анд. дев. 135. изријети Злат. 36k. Мик. предгов. изрити Ст. пис. 2, 115. ријет' Н. Рањ. 148. Ст. пис. 3, 101. 4, 265. 5, 35. Град. дјев. 98. Гуч. 4. Вун. 31. рит' Ст. пис. 2, 72. 3, 189. Д. Рањ. VIб. Зор. 47.

I. 5. на *н:* зачети Н. Рањ. 15б. Гуч. 118. почети Вран. рјеч. 48. почати Стар. 4, 118. Јерк. 9. **заклети** М. 414. клети Н. Рањ. 92. Вран. рјеч. 28. прокљети Вран. жив. 43.[1] жети

[1] У једнога писца гријешком уз садашње вријеме налази се један пут пренесено у другу врсту: кунути Зор. 15б.

Вран. рјеч. 61. Радн. 42. Мик. 595. пожети Банд. 57. жњети Мик 595. — на *м:* задути Ст. пис. 4, 166. издути Мик. 153. ожети Ст. пис. 5, 7. јети Вран. жив. 67. изети М. 204. П. 119. Збор. 46. Град. дјев. 125. Гуч. 68. изет' Злат. 42б. изнет' Ст. пис. 1, 324. 325. ѡтети М. 195. ѡтнети М. 145. ѡднети М. 327. Ст. пис. 1, 52. пријети Глав. 4. снет' Ст. пис. 1, 187. 270. снети Глав. 68. оузети М. 15. П. 87. Гуч. 25. Див. 14. Банд. 9. взеть М. 493. вазет' Ст. пис. 2, 8. 3, 440. 4. 46. 5, 37. Злат. 56. вазети Ст. пис. 4, 318. Вран. рјеч. 2. жив. 28. взети Стар. 3, 293. одузети Вран. рјеч. 27. обујети Вран. рјеч. 19. заујети Вран. рјеч. 69. иста основа гласи у инфинитиву по неким крајевима и *ја* (као напријед поча-): јати Ст. пис. 1, 40. Вран. рјеч. 16. зајати Вран. рјеч. 64. објат' Ст. пис. 2, 111. обујати Вран. жив. 35. Јерк. 15. одујати Ст. пис. 1, 10. приꙗти М. 211. прѣꙗти М. 418. пријати Ст. пис. 1, 4. Хект. 36. Зор. 27. Буд. 79. Вран. рјеч. 10. жив. 13. Банд. 43.[1]

I. 6. на *а:* дати М. 2. Н. Рањ. 104. знати П. 18. стати М. 41. — на *и:* бити Буд. 99. брити Вран. рјеч. 88. обрити Вран. жив. 73. привити Буд. 99. изгнити Вран. рјеч. 104. изгњити 84. гњити 39. 60.[2] ити М. 23. 206. 324. Ст. пис. 1, 152. Хект. 11. Вран. рјеч. 76. Мик. 150. ит' Ст. пис. 5, 35. Д. Рањ. 5б. Злат. 1б. о том глаголу види још мало ниже. пити Н. Рањ. 65. въпити П. 38. — на *у:* изути Мик. 166. обути 51. оплути Зор. 55б.[3] рути Стар. 1, 232. Ст. пис. 3, 24. рут' Ст. пис. 4, 168. слути Ст. пис. 1, 54. чути П. 10. — на ы: бити Н. Рањ. 72. бить М. 323. П. 71. придобити Збор. 10. позабит' Ст. пис. 2, 371. покрит' Н. Рањ. 210. сакрити Вран. рјеч. 18. плити Чубр. 15. исплити Ст. пис. 3, 453. 466.[4] ѡтътрыти Стар. 4, 75. — на ѣ: дјети Мик. 69. задјети Ст. пис. 4, 21. дит' Ст. пис. 1, 45. додит' Ст. пис. 2, 314. одит' Ст. пис. 1, 154. раздит' Ст. пис. 1, 26. одити Вран. жив. 17. заодити Радн. 74. надити Мик. 276.

[1] Има и у других: пријат' Ст. пис. 2, 225. пријати Ст. пис. 3, 43. 372. 457. 4, 3. 307. 5, 9. Д. Рањ. 84б. Град. дјев. 9б. али га они узимају као глагол пете врсте, види код садашњега времена.

[2] Гријешком *је* мјесто *и:* гњети Андр. пут 291. „izljeti" Мик. 160.

[3] И са *љ* мјесто *л:* припљути Ст. пис. 3, 229.

[4] Гријешком са *ие* мјесто *и:* приплиети Збор. 122б.

пјети Збор. 56б. Ст. пис. 4, 8. Град. дјев. 140. Мик. 416. пјет' Ст. пис. 2, 163. 3, 111. 429. Д. Рањ. V. Злат. 52б. Гуч. 32. спјети Ст. пис. 4, 5. спјет' Ст. пис. 4, 23. пет' Ст. пис. 1, 7. пети Ст. пис. 1, 75. Вран. рјеч. 16. — Инфинитив од основе *и* сложен с приједлогом који се свршује на сугласно, долази без промјене до краја XVII вијека: изит' Н. Рањ. 217б. Ст. пис. 3, 468. Злат. 39g. изити Ст. пис. 2, 249. 4, 476. Д. Рањ. 74. Гуч. 170. обити Ст. пис. 4, 146. отити Д. Рањ. 82. Злат. 11б. Вран. рјеч. 1. жив. 55. Мик. 150. сити Ст. пис. 4, 409. 5, 47. 79. Гуч. 84. унити Д. Рањ. 8б. кад је сложен са *при* добивши два *и* једно до другога сажима их у једно: прити М. 413. Н. Рањ. 14. Ст. пис. 3, 439. 4, 98. Вран. рјеч. 2. Мик. 505. прит' Ст. пис. 2, 43. 3, 197. 398. 4, 142. 5, 40. Д. Рањ. 1. Злат. 2. сложен с другим приједлозима, који се свршују на самогласно, мијења своје *и* на *ј*, али је то поуздано истом од XVI вијека, јер се дотле у писму слабо разликује *и* од *ј*: доити М. 256. 337. 361. 450. Н. Рањ. 179б. Ст. пис. 1, 43. 4, 205. Вран. рјеч. 8. дојт' Ст. пис. 1, 63. 4, 295 у дну. Јерк. 69. зајти Ст. пис. 3, 423. мимојти Н. Рањ. 40б. Банд. 33. наити М. 449. Ст. пис. 1, 100. 3, 69. 469. 4, 45. 295. Зор. 6б. Вран. рјеч. 64. Чубр. 8. Банд. VI. Крн. 14. најт' Ст. пис. 2, 517. изънаити П. 28. изнајт' Ст. пис. 1, 100. обьнаити П. 87. ојти Ст. пис. 1, 43. поити М. 22. 317. 327. 473. Ст. пис. 1, 9. Н. Рањ. 18. Хект. 9б. Зор. 32. Вран. рјеч. 1. жив. 52. Банд. 3. Мрн. 33. појт' Ст. пис. 1, 13. 46. пројти Ст. пис. 1, 43. 4, 93. 112. Банд. 2. Мрн. 33. тако и кад се приједлог свршује на сугласно али се између њега и основе умеће *а*: изајти Вран. рјеч. 33. Банд. 4. Крн. 14. надајти Вран. рјеч. 103. обајти Ст. пис. 1, 110. одајти Вран. рјеч. 1. сајти 28. али ако се и налази тако до краја XVII вијека, опет се још од XIV вијека гласови *јт*, који у тијем приликама стоје заједно, слијевају у *ћ*: доћи М. 211. П. 6. М. 414. 453. 473. 530. П. 6. 12. 42. Н. Рањ. 13. Збор. 13. Ст. пис. 2, 403. 3, 425. 4, 456. Д. Рањ. VIII. Град. дјев. 39. Злат. 3. Гуч. 2. Бун. 15. Радн. 41. доћ' Н. Рањ. 177б. Ст. пис. 2, 14. 3, 95. 312. 408. 4, 12. 440. Злат. 2. Гуч. 29. заћи Ст. пис. 2, 390. Град. дјев. 134. заћ' Ст. пис. 2, 440. 3, 163. 4, 100. 5, 47. Злат. 87. мимоћи Гуч. 188. Банд. 186. наћи М. 363. наћи Н. Рањ. 43б. Збор. 13. Ст. пис. 2, 424. Д. Рањ. 9. Град. дјев. 5. Гуч.

Андр. дев. 29. зрит' Д. Рањ. 2. каснити Вран. рјеч. 25. ускнит' Ст. пис 1, 221. цкинети Збор. 99б. цкњети Ст. пис. 5, 171. Град. дух. 14. дјев. 39. цкнит' Ст. пис. 2, 247. 4, 436. цкнити Ст. пис. 4, 446. 5, 35. Злат. 1б. Мат. 10. Пос. 9б. минети Збор. 54. Град. дух. 174. мњет' Ст. пис. 2, 58. мучати Вран. рјеч. 98. узрастити Бун. 9. свирити Радн. 44. сидјети Гуч. 173. Орб. 231. словјети Ст. пис. 4, 395. 469. словити Ст. пис. 2, 63. 4, 395. 488. Злат. 90. снјети Н. Рањ. 143. стоити М. 206. Ст. пис. 5, 35. достојати Гуч. 193. стајати Радн. 13. 38. 64. исто сажето: стат' Злат. 8. стати Вран. жив. 11. тајати Ст. пис. 3, 261. 4, 348. хотѣть М. 351. хотити Н. Рањ. 208б. хотјети Андр. пут 233. хътѣти М. 15. хтѣти М. 69. хтѣть Пб. 73. хтити Д. Рањ. 36. хтјет' Д. Рањ. VIIIб. ктјет' 9б. процтјети Н. Рањ. 161б. Ст. пис. 4, 59. цтиети Збор. 50б. цтјет' Ст. пис. 3, 199. процтит' Ст. пис. 2, 75. процтити Ст. пис. 3, 186. процафтит' Н. Рањ. 17. процавтит' Ст. пис. 4. 302. процаптит' Ст. пис. 4, 302. поутѣти М. 211. проутѣти М. 496. 499. проутѣть П. 74. утѣти Пб. 129. утиети Збор. 1.

У ову врсту припада инфинитивом својим и глагол у кога је садашње вријеме било од самога коријена: оувѣдѣти Сав. 13. вѣдити Пб. 23. видити М. 377. 409. видѣти М. 420. видѣть Пб. 25. изъвиедиети М. 374. изъвидиети М. 361. изъвидити М. 365. повидѣть П. 58. повидјети Н. Рањ. 68. повидит' Ст. пис. 2, 438. повидити Хект. 7. повидјет' Злат. 37. заповѣдѣти М. 45. заповидить П. 9. заповидѣть П. 13. заповидиети Збор. 2. исповидјети Н. Рањ. 147. Збор. 9. Орб. 64. Андр. дев. 16. ѡповидѣти М. 467. сповидит' Ст. пис. 1, 266. 2, 30. Д. Рањ. 102. Злат. 10. сповидјети Ст. пис. 4, 402. али му се XIV вијека налази инфинитив и по првој врсти у првом раздјелу, гдје види.

IV. примити М. 218. 323. П. 9. 20. 117. Н. Рањ. 34. Збор. 75б. Ст. пис. 2, 433. 3, 304. 5, 13. Град. дјев. 24. Злат. 50б. Гуч. 36. Радн. 97. примит' Ст. пис. 1, 190. однимит' Ст. пис. 1, 41. 2, 441. 3, 395. Д. Рањ. 76б. однимити Банд. 47. снимити Банд. 94. слимити Каш. 71. зајмити Ст. пис. 5, 3. појмити Ст. пис. 3, 90. 4, 71. појмит' Ст. пис. 3, 110. обујмит' Ст. пис. 2, 126. 3, 270. 4, 459. 5, 3. обујмити Гуч. 120. исти се глагол находи у истом значењу и несложен: имити Стар. 4, 74. поутити М. 445. П. 69. Ст. пис.

1, 48. 4, 396. Д. Рањ. Vб. Каш. IV. почтит' Злат. 21. поштити Ст. пис. 5, 20. **чтити** Пб. 128. Ст. пис. 1, 3. 3, 327. Хект. 39. Злат. 59. Гуч. 1. Вран. жив. 3. Орб. 6. Мик. 45. чтит' Ст. пис. 2, 254. Д. Рањ. 107. штит' Ст. пис. 1, 132. 153. штити Ст. пис. 5, 28. Буд. 42. Стар. 1, 226. Вран. жив. 16. Банд. IV. Мик. 45. прочтит' Зор. 53б. прочтити Вран. жив. 85. проштити Каш. 65. спасит' Ст. пис. 1, 267. спасити Вран. жив. 105. Андр. дев. 22. пут 8. сритити (перфективно) Мрн. 72. тирит' Ст. пис. 2, 72. одтјерит' Ст пис. 3, 51. ударити Вран. рјеч. 76. удрити Вран. рјеч. 76. Мик. 31.

V. 1. **сьблюдати** М. 4. жгати Ст. пис. 1, 16. Вран. рјеч. 24. сажгати 46. **имати** М. 44. Ст. пис. 1, 48. Град. дјев. 37. Хект. 41. Гуч. 239. Орб. 246. јимати Вран. рјеч. 3. проклинат' Злат. 6. заклинати Банд. 86. споминати Див. 1. успомињати Пос. 12б. пјевати Андр. дев. 72. испливат' Ст. пис. 3, 470. срјетат' Ст. пис. 2, 143. посилати Стар. 3, 236. сцати (mejere) Вран. рјеч. 60. процватат' Ст. пис. 2, 434. поцрепати (имперф.) Н. Рањ. 65б. чрипати Вран. рјеч. 44. дочкати Ст. пис. 1, 123. дошкати Јерк. 62. **прочитать** М. 253. штати Глав. 3. назуват' Ст. пис. 4, 285. — Види још у VI врсти.

V. 2. **свезать** П. 34. двизати Ст. пис. 3, 284. Хект. 36. дерати Ст. пис. 4, 448. дрхтати Вран. рјеч. 108. дрхтат' Банд 296. дртати Радн. 52. жерати Ст. пис. 1, 116. Вран. рјеч. 44. **искать** П. 56. **емати** М. 21. клати Град. дјев. 13. проклињати Н. Рањ. 201. заклињати Вран. жив. 99. ра̏спињати Ст. пис. 1, 175. **посылать** П. 72. М. 251. стерати Банд. 31. чесати Вран. рјеч. 39.

V. 3. брати Буд. 112. **гнати** М. 347.[1] одигнати Стар. 3, 238. жвати Стар. 3, 238. звати Н. Рањ. 20. одапрати Вран. рјеч. 1. разапрати 29. рват' се Ст. пис. 5, 35. **зрвати** М. 468. одрвати Гунд. суз. II, XXXI. ревати Андр. 123. ссат' Д. Рањ. 82. ткати Мик. 692. такати (ткати) Вран. рјеч. 106. — **прокнити** Збор. 28б. гријати Мик. 121. **давати** М. 23. Вран. жив. 48. **продавати** М. М. 47. П. 133. надијати се Хект. 13. Вран. рјеч. 70. кајати се Гуч. 106. ковати Ст. пис. 3, 271. смјејати се Н. Рањ. 229б. Ст. пис. 4, 321. Д. Рањ. 107б. смијати се Вран. рјеч. 91.

У ову врсту припада инфинитивом и глагол који у садашњем времену припада у четврту врсту: спати Буд. 124.

[1] Налази се према садашњем времену и промијењено *г* у *ж*, па у *р*: изарнати Банд. 176. 271. 277. Пос. 21б.

Истом у садашњем времену може се по ближе видјети који глаголи ове врсте припадају у који раздио, ондје ће се видјети и који припадају у два.

VI. **вѣровать** П. 66. веровати Вран. рјеч. 24. Хект. 32. дароват' Ст. пис. 3, 392. даровати Андр. дев. 61. целовати Вран. рјеч. 72. **поутовати** М. 274. П. 154. Н. Рањ. 209. Ст. пис. 5, 54. Град. дјев. 168. Хект. 5. Гуч. 22. Орб. 57. чтовати Ст. пис. 1, 68. Н. Рањ. 162. чтоват' Зор. 5б. штовати Н. Рањ. 17. Вран. рјеч. 21. жив. 19. Банд. 5. поштовати Каш. 48. Пос. 17б. Радн. 26. Глав. 23. сагриховати Буд. 4. подиговати Банд. 46.[1] **коѥвать** П. 48. краљеват' Јерк. 82. **приꙗтелевати** М. 405. тако су многи до краја XVII вијека имали *ова* или *ева*, мјесто чега сада имају *ива*:[2] пробуђеват' Град. дух. 35. освадјевати Каш. 53. обадјевати Каш. 53. навјештевати Н. Рањ. 64б. навјештовати 49. навиштевати Банд. 101. узвишевати Каш. 113. Андр. 151. извршевати Гуч. 169. угашевати Н. Рањ. 49б. Банд. 41. погрђевати Н. Рањ. 49б. раздјељевати Збор. 77. оживљевати Банд. 171. изисковати Каш. 11. казовати Хект. 12б. казоват' Мрн. 31. приказовати Град. дјев. 31. Банд. 15. скончевати Зор. 2б. искушевати Вран жив. 88. Банд. 4. окушевати Радн. 13. разлучевати Банд. 114. одлучевати Андр. пут 425. умножевати Банд. 115. смућевати Збор. 43. испитовати Каш. 6. испићевати (испитивати) Глав. 55. **исплаћевати** М. 501. пушћевати Стар. 4, 117. одпушћевати Банд. 179. заручевати Вран. жив. 112. расадјевати Вран. рјеч. 83. посвећевати Н. Рањ. 112. поскаковати Н. Рањ. 17б. наслајевати се Глав. 18. обслужевати Збор. 8б. Вран. рјеч. 3. Див. 10б. Банд. 38. Каш. 83. Радн. 12. осудјевати Банд. 161. утврђевати Н. Рањ. 29б. потврдјевати Вран. рјеч. 76. затисковати Збор. 7б. захваљеват' Град. дух. 48. захваљевати Андр. пут 204. оћућевати Каш. 85. оћутјевати Андр. дев. 104. раширевати Банд. 18.

Истина још од XIV вијека долазе оваки глаголи и са *ива* (а неки још у старом словенском језику), али како ће се код садашњега времена потврдити, припадали су до краја

[1] Биће писарском гријешком ь мјесто о: **дарьвати** М. 240. али се могло *о* и избацити: обидвати Вран. рјеч. 81. Стар. 3, 293.

[2] Види о том у Раду југосл. академије VI. 148.

XVII вијека у пету врсту, у први раздио њезин. Предњих ради нека им инфинитив буде споменут овдје; а у инфинитиву долазе: XIV вијека: ѵписнвать П. 20. XV вијека: ѡбранивати М. 405. сказнвати М. 439. XVI вијека: даривати Стар. 1, 227. згрјешивати Збор. 162. казивати Чубр. 5. спомениват' Д. Рањ. IVб. целиват' Ст. пис. 4, 118. XVII вијека: навјестиват' Андр. дев. 15. увриђивати Пос. 38. саграђивати Радн. 67. сагришивати Банд. 39. Пос. 3б. погрђивати Пос. 11. Радн. 20. даривати Каш. 119. појављивати Гунд. суз. предгов. казивати Радн. 35. приказиват' Орб. 235. приказивати Банд. 143. указивати Радн. 56. Андр. пут 314. искушивати Радн. 96. смућивати Радн. 46. Андр. пут 374. спомениват' Орб. 243. Андр. 52. испитивати Радн. 96. припоручивати Андр. нач. 8. посвећивати Глав. 48. просвјетљивати Див. 35б. наслађиват' Радн. 30. прослиђивати Радн. 21. обслуживати Радн. 11б. осуђивати Див. 3б. захваљивати Андр. нач. 45. зафаљивати Радн. 21. целивати Вран. рјеч. 102. Банд. 74. ишчекивати Андр. дев. 78.

У инфинитиву се крајње *и* доста често одбацује, прем да се свега времена и држи, а почело се одбацивати на крају XIV вијека: примјери су тога времена: знать П. 16. дать 12. видѣть 21. стоять 9. видѣть (знати) 25. заповидить 9. заповидѣть 13. казать 25. писать 13. свѣтовать 17. ѵписивать 20. познији су већ наведени напријед, гдје ми се чинило потребно. — Инфинитиву који пред крајњим *и* има *ст*, по што се *и* одбацило, те остало на крају *ст*, могло се и *т* одбацивати XVI вијека као и у другим приликама (види напријед стр. 6. 10-11): привес' Ст. пис. 5, 67. упас' 36. — Инфинитив *чинити* налази се у пјесмама не само тако без крајњега *и* него и без онога пред *т:* чинт Ст. пис. 5, 31. Д. Рањ. 74б. 86. 101. 118. 130. 133. а по томе пред *ћу* одбацивало му се и *т:* чинћу Д. Рањ. 4, 78. 117б. — Што има с наставком два пута стављеним: зајтит Ст. пис. 4, 241 (у дну), то је јамачно додатак прошлога или нашега вијека; истина налази се и овај примјер XVI вијека: изљеститће (мјесто изљести ће) Н. Рањ. 107б. али је ту јамачно ради гласа *ћ* писарском гријешком написано и *т*, као што је и у примјеру XVII вијека: довритћу (мјесто довриђ' ћу) Крн. 15б.

САДАШЊЕ ВРИЈЕМЕ.

Основе су у садашњем времену двојаке:

А. Основе без наставка; таких основа има само пет: основа **ѥс**, од које је осим садашњега времена био још само партиципи садашњега времена; — основа прве врсте првога раздјела **ѩд**, српски *јед* (**ѣд**); — основа прве врсте шестога раздјела **да**, која се у садашњем времену удвојава, али на другом мјесту одбацује *а*, те гласи **дад**; — основа треће врсте, која у садашњем времену одбацује крајње **ѣ** које има у инфинитиву, те гласи: **вѣд**; — основа исте врсте првога раздјела, која још у старом словенском језику прелази и у пету врсту и добивши ондје **а** мјесто **ѣ** гласи **има**, па се одваја од основа и те врсте у садашњем времену задржавајући њихово *а* али у осталом прелазећи међу предње четири.

Б. Основе с наставком, а наставак је двојак:

а) једнијем је основама наставак **а**, које се у словенским језицима у првом лицу јед. и у трећем лицу мн. слијева у један глас с првијем сугласнијем од личнога наставка, а у осталијем лицима гласи *е*, пред којим се гласови *г*, *к*, *х* мијењају на *ж*, *ч*, *ш*: таки наставак добијају у садашњем времену основе од којих постаје инфинитив у једнијех глагола цијеле, а у других окрњене: цијеле га добијају у глагола прве врсте свијех осим онијех шестога раздјела; а окрњене, без крајњега самогласнога које имају у инфинитиву пред његовијем наставком, добијају га у глагола друге врсте и у онијех пете врсте трећега раздјела којима кад се окрње остаје сам коријен са сугласнијем на крају.

б) другим је наставак **ја**, у коме од **а** бива што је речено за наставак **а**, а *ј* се са сугласнијем које се пред њим деси слаже по својим законима: таки наставак добијају у садашњем времену основе цијеле у глагола прве врсте шестога раздјела и треће врсте првога раздјела и пете врсте првога раздјела; а окрњене, т. ј. без крајњега самогласнога које имају у инфинитиву пред његовијем наставком, добивају га у глагола пете врсте другога раздјела и трећега раздјела исте врсте осим онијех за које је речено да добијају други наставак, и у глагола шесте врсте. Исти наста-

вак добивају основе и у глагола четврте врсте без крајњега самогласнога које имају у инфинитиву пред његовијем наставком, али само у првом лицу јед., а у свијем осталијем лицима остаје им основа кака је у инфинитиву. А глаголи треће врсте другога раздјела припадају у садашњем времену у четврту врсту, те имају основу онаку кака је у тијех глагола.

Гдјекоји глаголи појединце прелазе у садашњем времену из једне врсте у другу или из једнога раздјела у други: тако *хотјети* прелази из треће врсте у пету, и то у други раздио њезин; глагол *спати* прелази из пете врсте у четврту. Гдјекоји се глаголи одвајају од свога друштва и тијем што у садашњем времену мјесто наставка **а** узимају **ја**: таки су н. пр. глаголи прве врсте који у инфинитифу гласе *жети* (**жѧти**), *мљети* (**млѣти**). Гдјекојим се глаголима у садашњем времену коријен шири добивајући међу два сугласна самогласно као *брати: бере; мљети: меље; звати: зове; клати: коље.* У којих овако што или још друго што бива, напоменуће се код њих.

ПРВО ЛИЦЕ ЈЕДНИНЕ.

Постаје наставком **mi**, од којега за словенске језике бива **мь** уз основе које немају наставка, а уз остале остаје само **м**.

А. Основе без наставка: лични наставак долази до основе, која кад се свршује на *д* изједначује тај глас са *м* од личнога наставка, а по том један од оба једнака гласа отпада: **есмь** М. 5. **ѥсьмь** М. 81. **есамь** М. 274. окрњено долази од првијех времена: **сьмь** М. 2. **самь** М. 102. иза *не* иде цијело, и тада се *е* од *не* са **ѥ** од основе слијева у **ѣ**: **нѣсамь** П. 76. **инесамь** М. 468. **несьм** М. 518. нисам Вран. жив. 4. нијесам Андр. пут. 50. тако састављено налази се XVI вијека и окрњено озад изван пјесама: нис Стар. 1, 227. 3, 309. Зор. 54. 64б. види и друго лице. — **немь** Збор. 176. јим Зор. 13б. Јерк. 14. Каш. грам. 120. — **дамь** М. 29. Н. Рањ. 42. Ст. пис. 5, 297. — **вѣмь** Сав. 7. М. 547. **внемь** М. 500. Ст. пис. 2, 246. 413. 3, 7. 4, 3. вим Ст. пис. 1, 32. 2, 6. 5, 35. Д. Рањ. 65. Хект. 16. Зор. 13б. Злат. 10. Чубр. 13. Вран. жив. 31. Мрн. 31. **повнемь** Збор. 3. Ст. пис. 2, 486. повим Хект. 36б. Зор. 15. заповијем Н. Рањ. 182. Збор. 120. **исповѣмь** Сав. 7. исповијем Ст. пис. 3, 278. оповијем Ст. пис.

5, 213. **припокємь** М. 207. 268. проповијем Н. Рањ. 138. сповим Ст. пис. 2, 100. сповијем Ст. пис. 5, 271. — **нимамь** Стеф. 22. М. 27. 44. 100. 173. 188. Злат. 47. Банд. 15. јимам Вран. жив. 9. иза *не* могло се крајње *е* од те ријечи са *и* од основе слити у **ѣ**: нимам Ст. пис. 2, 26. али и без тога слијевања: не имам Банд. 39. — Мјесто **вѣмь** налази се и **вѣдѣ** Стеф. 17. 22. које се држи за остатак особитога облика, који се у словенским језицима сачувао само у тога глагола (Миклошић, vergl. gram. III. 165). Истом облику **вѣмь** додавало се XVI вијека *е* на крају као и неким номиналним и прономиналним облицима: виме Ст. пис. 2, 12. 15. 63. 66. 119. 120. 147. 242. Д. Рањ. 85б. Чубр. 6. сповиме Чубр. 6. — Мјесто *имам* налази се и према глаголима пете врсте првога раздјела, међу које тај припада инфинитивом, XIII вијека: **имаю** М. 24. — Којима се између овијех глагола основе у овом облику свршују на *д*, у њих је *д* из трећега лица мн., гдје је од свагда било, по што им се то лице промијенило према глаголима прве врсте првога раздјела, прелазило и у остала лица, те су се и у њима изједначивали с реченијем глаголима, али се то у овом лицу појављује истом у почетку XVII вијека, и свега је тога вијека врло ријетко: налази се само у једнога глагола и само у једнога писца: подадем Вран. жив. 99. придадем 104. види код других лица. — Глагол којему је у овом облику основа **вѣд** стојећи у највише других облика међу глаголима треће врсте другога раздјела, а и у самом 3. лицу мн. садашњега вр. стојећи међу њима од свагда, прелазио је међу њих и осталијем лицима тога времена од свршетка XV вијека (види код 2. лица јед.), али му се 1. лице јед. находи тако истом XVII вијека: изувидим Вран. жив. 17.

Б. Основе с наставком: личноме наставку **mi** отпада **i**, па се с његовијем **m** крајње **a** у основи слијева у старом словенском језику у **ѫ**, које у српском језику гласи *у* (**оу**); тако се налази у нас свега времена, али што позније, то рјеђе:

I. 1. бљуду Ст. пис. 5, 42. Злат. 18. изведу Н. Рањ. 42. доведу Ст. пис. 5, 216. греду Н. Рањ. 127. Збор. 38. Ст. пис. 5, 216. паду Ст. пис. 3, 336. упаду 465. преду Ст. пис. 4, 313. — I. 2. уљезу Н. Рањ. 52. донесу Ст. пис. 1, 22. — I. 3. живу Ст. пис. 2, 112. Д. Рањ. 23б. 82б. 94. — I. 4. одвргу Н. Рањ.

97. вргу Ст. пис. 4, 17. Д. Рањ. 104б. извргу Банд. 161. **могȣ** М. 42. Ст. пис. 2, 12. 5, 211. Мрн. 38. помогу Ст. пис. 2, 194. 4, 120. узмогу Ст. пис. 5, 285. реку Н. Рањ. 24б. Ст. пис. 2, 116. 3, 389. 4, 268. 5, 213. Хект. 11. Див. 2б. Банд. 22. **ѡдрекȣ** М. 275. теку Н. Рањ. 33б. Ср. пис. 2, 340. утеку Ст. пис. 3, 267. стеку 389. — I. 5. **кльнȣ** М. 24. куну Н. Рањ. 84. Ст. пис. 5, 267. **ȣчьнȣ** М. 44. зачну Ст. пис. 2, 30. начну Ст. пис. 5, 268. почну 247. у тога глагола долази и *м* мјесто *н* од XV вијека: **ȣчьмȣ** П. 174. узму Н. Рањ. 195. Ст. пис. 5, 269. изму Ст. пис. 5, 186. — I. 6. бију Ст. пис. 3, 385. **ȣбию** Збор. 26. у тога је глагола могло *и* ослабивши у **ь** испасти: **раѕбью** П. 147. види и у других глагола ове врсте код других лица. вапију Ст. пис. 2, 340. 3, 470. гњију Ст. пис. 4, 344. пролију Н. Рањ. 141. пију Н. Рањ. 91. Ст. пис. 3, 251. Зор. 22б. попију Банд. 103. исплију Ст. пис. 3, 459. шију Ст. пис. 4, 313. **чȣю** М. 44. Ст. пис. 3, 449. 4, 73. 5, 287. Д. Рањ. 3. Вран. жив. 64. дију Ст. пис. 1, 66. задију Ст. пис. 1, 37. смију Ст. пис. 2, 83. Зор. 13. у двије основе које се у инфинитиву свршују на *у: плу* и *слу*, шири се тај глас у сад вр. у *ов:* плову Ст. пис. 2, 225. 3, 445. види још код других лица. Основа која у инфинитиву гласи **пѣ** шири се у садашњем вр. у *иој:* поју Н. Рањ. 14. Ст. пис. 3, 208. спoју Ст. пис. 4, 47. Основа која у инфинитиву гласи **ста** прелази у словенским језицима од свагда у сад. вр. у II врсту, види код других лица. Основа која у инфинитиву гласи у старом словенском језику **бы** добија у садашњем вр. *н*, с којим се **ы** саставља у **ѫ**, које у српском језику гласи *у*, иза тога још добија на крају *д* од коријена који је у глаголу **дѣти**, те прелази у први раздио прве врсте: буду Н. Рањ. 42. Ст. пис. 2, 329. 5, 180. Злат. 21б. добуду Ст. пис. 3, 384. Хект. 4б. Злат. 2б. забуду Ст. пис. 2, 99. 5, 299. Основа која у инфинитиву гласи *и* добија исто *д* у садашњем вр. од свагда те прелази у први раздио прве врсте: иду Н. Рањ. 139. Збор. 38. Д. Рањ. 95б. изиду Ст. пис. 2, 100. приду Н. Рањ. 24. Ст. пис. 4, 327. Банд. 39. сложено с приједлогом који се свршује на самогласно, мијења *и* иза тога самогласнога на *ј*, које се са *д* које је за њим слијева у *ђ* у овом облику од XVI вијека (у другим долази тако још прије): дођу Н. Рањ. 31б. зађу Ст. пис. 2, 344. 5, 151. нађу Ст. пис. 2, 329. 4, 94. пођу Н. Рањ. 51.

Збор. 25б. Ст. пис. 2, 42. 5, 179. тако и са *при* сложено: приђу Н. Рањ. 24. Ст. пис. 2, 29. 48. 349. 3, 460. Злат. 2б. и просто: иђу Ст. пис. 4, 411. али ће пошљедње бити само слика ради. — I. 7. мру Н. Рањ. 58б. 72. Ст. пис. 2, 101. умру Н. Рањ. 56б.

II. брину се Ст. пис. 5, 308. вену Ст. пис. 2, 318. 3, 323. 4, 76. узвену Ст. пис. 5, 300. гину 308. погину 92. издахну Ст. пис. 4, 301. ускрсну Н. Рањ. 97. макну Ст. пис. 4, 301. пану Ст. пис. 2, 218. спомену Ст. пис. 3, 434. 5, 300. **посегнѫ** П. 147. стину Ст. пис. 4, 244. трну Ст. пис. 2, 109.

III. 1. желију Ст. пис. 1, 253. Зор. 13. умију Ст. пис. 2, 83. овамо је прелазило XVI вијека и живију Зор. 13. — III. 2. бјежу Ст. пис. 5, 297. боју се Ст. пис. 2, 60. 3, 386. 5, 277. Зор. предгов. бољу Ст. пис. 2, 115. вељу Ст. пис. 2, 37. 244. 328. 5, 179. Град. дјев. 15. Хект. 11б. Зор. 67. Злат. 28б. Гуч. 171. Орб. 40. Андр. дев. 139. **вигю** М. 518. Н. Рањ. 23. Збор. 25б. Ст. пис. 2, 6. 3, 460. 4, 411. 5, 270. Д. Рањ. 18б. Злат. 12б. Банд. 13. Пос. 13. вију Ст. пис. 2, 78. Хект. 11б. Стар. 3, 255. 4, 115. вишу Ст. пис. 5, 128. вољу Ст. пис. 2, 74. Д. Рањ. 59б. **дрьжѫ** М. 25. Ст. пис. 5, 111. Вран. жив. 23. жују Ст. пис. 2, 112. Д. Рањ. 5. позру Ст. пис. 2, 30. јижју Хект. 16. мњу Ст. пис. 1, 243. 2, 12. 254. 5, 180. Д. Рањ. 2. Зор. 15. Злат. 10. мржу Ст. пис. 2, 33. мучу Ст. пис. 2, 44. стиђу се Н. Рањ. 152б. **стою** М. 28. Ст. пис. 1, 75. 2, 314. 3, 359. 4, 210. 5, 308. достоју Ст. пис. 5, 110. трпљу Ст. пис. 2, 5. 42. ћуђу Ст. пис. 2, 122. **хощѫ** М. 29. **хокѫ** М. 45. хоћу Н. Рањ. 18. Ст. пис. 5, 175. Злат. 44. Гуч. 119. Вран. жив. 61. и окрњено од XIII вијека: **кѫ** М. 50. 174. 241. **ћѫ** М. 247. Н. Рањ. 58б. Збор. 45. Ст. пис. 2, 43. 3, 392. Вран. жив. 92. Банд. 4. могло је *ћ* и ослабити у **ь** а по том отпасти: **кю** М. 69. **щєдѫ** (читај штеђу) М. 247. овамо је прелазило у овом облику од XVI вијека из првога раздјела ове врсте: жељу Ст. пис. 2, 118. 502. 3, 433. 5, 232. Д. Рањ. 5.

IV. **благодароу** Стеф. 12. пробуђу Н. Рањ. 77б. **сварю се** М. 207. свару Ст. пис. 5, 266. извођу Н. Рањ. 79б. **оуѕврашту** Сав. стар. 4, 231. **вракѫ** М. 44. **скрьшѫ** М. 193. **говорѫ** М. 389. Ст. пис. 1, 42. Н. Рањ. 13б. Збор. 38. Ст. пис. 2, 50. 3, 6. 4, 213. 5, 214. Град. дјев. 74. Хект. 35. Зор. 65. Брн. 47. Орб. 10. Банд. 2. Каш. 68. изгоњу Н. Рањ. 59б. грјешу Ст. пис. 5, 150. гу-

бљу Ст. пис. 2, 105. погубљу Н. Рањ. 72. задављу Ст. пис. 2, 465. раздијељу Н. Рањ. 36б. одријешу 15. **жалꙋ** М. 518. поздрављу Ст. пис. 5, 129. примљу Н. Рањ. 102. искушу Ст. пис. 2, 251. окушу Ст. пис. 4, 210. излијечу Н. Рањ. 66б. приложу 38б. љубљу 139б. **мишлю** П. 64. Ст. пис. 2, 42. **молю** М. 180. 518. Н. Рањ. 32. Ст. пис. 2, 116. 3, 16. 369. 5, 158. Д. Рањ. 24. Град. дјев. 60. Хект. 40б., Банд. 61. **ношꙋ** П. 108. Н. Рањ. 197б. Ст. пис. 2, 224. 5, 281. **плакю** М. 69. 208. прављу Ст. пис. 5, 129. **пꙋщꙋ** М. 42. **раѕрећꙋ** М. 462. наслађу Ст. пис. 4, 314. слишу Ст. пис. 3, 449. служу Ст. пис. 5, 149. стављу 267. **створю** М. 25. **потворꙋ** М. 193. отвору Ст. пис. 5, 268. тужу 306. **ѵиню** М. 415. Ст. пис. 5, 268.

V. 1. **ѡбекыкаю** М. 25. **постаклаю** М. 70. **пращаю** М. 20. **припадаю** М. 9. **примаю** М. 69. **присеѕаю** М. 1. тако је у том раздјелу само у најстарија времена. — V. 2. обиру Ст. пис. 4, 361. вежу Ст. пис. 5, 189. вичу Ст. пис. 4, 372. движу Ст. пис. 5, 325. уздвижу Ст. пис. 2, 410. уздишу Ст. пис. 3, 17. 326. 447. Јерк. 22. раждижу Ст. пис. 2, 99. сазиђу Н. Рањ. 98. позиру Ст. пис. 5, 178. **ищꙋ** М. 275. **снищꙋ** М. 52. ишту Д. Рањ. 32б. ишћу Јерк. 48. кажу Ст. пис. 5, 156. покажу Ст. пис. 4, 213. **ѕаклинꙋ** М. 107. проклињу Д. Рањ. 103. лажу Ст. пис. 5, 260. лижу (лизати) Ст. пис. 3, 398. намажу Н. Рањ. 62. мећу Ст. пис. 3, 17. умиру Ст. пис. 2, 12. 5, 178. пашу Хект. 16. **пишꙋ** М. 21. 518. Ст. пис. 5, 323. плачу (flere) Ст. пис. 2, 51. проплачу Ст. пис. 5, 119. оплачу (lavare) Н. Рањ. 61. Ст. пис. 5, 119. пљежу Ст. пис. 4, 142. припрежу Ст. пис. 4, 168. одричу Ст. пис. 4, 372. шљу Ст. пис. 4, 438. 5, 320. Д. Рањ. 53б. шаљу Хект. 35. 37. пошљу Н. Рањ. 130б. Збор. 29. пошаљу Банд. 30. почињу Ст. пис. 4, 344. — V. 3. неке се основе шире добијајући међу два сугласна једне *е*, друге *о*, а основи која у инфинитиву гласи *кова* кад одбаци *а*, повраћа се *ов* у *у:* беру Н. Рањ. 52. Ст. пис. 3, 398. зберу Ст. пис. 4, 102. перу Ст. пис. 3, 465. оперу 278. **поженоѹ** Стеф. 24. зову Ст. пис. 1, 40. Зор. 14б. **иѕкꙋю** М. 71. **даю** М. 50. Пб. 84. Н. Рањ. 71. Збор. 121б. Ст. пис. 2, 135. 3, 434. 4, 220. 5, 343. Д. Рањ. 94. Зор. 62. Вран. жив. 36. придају Ст. пис. 2, 122. 3, 330. уздају Н. Рањ. 154. познају Ст. пис. 3, 434. 457. 4, 28. Хект. 33. Зор. 29. Брн. 41б. кају се Ст.

пис. 3, 391. 431. скују Чубр. 14б. смију се Ст. пис. 2, 206. остају Ст. пис. 3, 431. трају Ст. пис. 4, 28.

VI. благују Н. Рањ. 56б. вјерују 161. Збор. 30. Ст. пис. 3, 376. верују Ст. пис. 1, 50. Буд. 38. навјештују Н. Рањ. 21. дароую Сав. стар. 4, 231. казују Ст. пис. 4, 327. путују 261. запухују Ст. пис. 3, 16. свитују Брн. 55. потваргюю М. 312. тугују Ст. пис. 3, 16. ҳахвалюю П. 173. схранују Н. Рањ. 80б. чтују Н. Рањ. 80б. Зор. 76. сцјењују Н. Рањ. 85.

Од глагола који у садашњем времену имају основу без наставка (под А), те се у њих лични наставак једнако чувао цио, он је прешао и к другима: то се најприје догодило онијем глаголима у којих се могло у првом лицу јед. без икакве друге промјене само замијенити крајње *у* личнијем наставком па да се исто лице не разликује од осталијех (осим трећега мн.) ничим другим него само личнијем наставком, као што се ни у онијех првијех није ничим другим разликовало онда кад се то догађало; то су глаголи у којих основа садашњега времена пред својим наставком има *а*, па се с тијем гласом изједначивао наставак њезин у свијем лицима у којима је стајао несмијешан с првијем гласом личнога наставка гласећи *е*, т. ј. у свијем лицима осим 1. јед. и 3. мн., па су се два *аа* постала од ає сажимала у једно *а*, и на тај се начин основа и у тијем лицима свршивала пред личнијем наставцима онако како се свршивала у 1. лицу јед. пред његовијем крајњим *ју:* таки су глаголи пете врсте првога раздјела и глагол прве врсте *знати*. Од XIII вијека долази 1. лице јед. тако промијењено у глагола V врсте, 1. раздјела: прнѣмь М. 21. работамь М. 21. створамь М. 56. XIV вијека: ҳаклинамь М. 76. 80. 81. 82. ҳапрѣщамь 76. 80. 81. 82. 180. 189. ѡбєщавамь 171. 229. 231. ѡбєкавамь 183. ѡбладамь 183. давамь 231. плакамь 223. повелевамь 202. помагамь 183. 228. потварамь 231. потврьгамь 231. прнмамь 178. прнмамь 228. 229. устамамь 209. оупрашам Шаф. рат. 1873. 94. благославамь Пб. 25. тога вијека долази тако и у поменутога глагола прве врсте: ҳнамь М. 102. XV вијека: давамь М. 476. Пб. 82. дарнвамь М. 449. ҳаклинамь 275. 409. 463. мѣшамь 500. ѡставамь 500. ѡставлам 518. прнмамь 274. 461. ҳнамь 476. П. 88. истом тога (XV) вијека дохвата се ова промјена и других глагола, у којих осим

што се крајње *ју* (или *у*) замјењује личнијем наставком, још и вокал који имају у другим лицима пред личнијем наставком прелази и у прво лице: најприје се то догоди глаголима четврте врсте и једнаким с њима у садашњем времену глаголима другога раздјела треће врсте, а и у њих је свега тога времена још ријетко: чтинимь М. 410. молимь 483. 518. платимь 489. жалимь 518. видимь 515. истога вијека налази се једном и у глагола V врсте трећега раздјела: вьздаемь М. 486. — Од свршетка XV вијека обузима та промјена све глаголе и напредује тако да XVII вијека већ ријетко долазе без ње, осим онијех у које ни данас још није продрла:

I. 1. гредем Н. Рањ. 132. падем Ст. пис. 4, 399. упадем Орб. 164. сретем Д. Рањ. 82. мјесто *гредем* налази се од свршетка XV вијека и као у глагола без наставка у садашњем времену, и то у свијем лицима осим трећега мн.: грем Ст. пис. 2, 44. 317. 4, 241. 301. 5, 61. 182. Злат. 16. — I. 2. љезем Ст. пис. 4, 476. принесем Злат. 46. пасем Град. дјев. 114. — I. 3. живем Н. Рањ. 138б. Збор. 103б. Ст. пис. 4, 251. 420. 5, 291. Злат. 8б. Див. 10. Банд. 38. Јерк. 19. Каш. 36. Андр. 18. — I. 4. реченмь Збор. 72б. Ст. пис. 2, 23. 5, 284. Злат. 28б. Вран. жив. 16. Орб. 264. Банд. 14. Андр. дев. 101. кад је промјена узимала мах, дохватала се и онијех глагола који су до данас остали без ње одбранивши се: можем Ст. пис. 2, 98. 165. 228. Буд. 46. Злат. 4б. 12. 15б. Чубр. 7б. Јерк. 21.[1] приможем Вран. жив. 87. узможем Ст. пис. 5, 185. Орб. 335. — I. 5. почнем Ст. пис. 1, 219. 2, 417. узмем Ст. пис. 2, 470. вазмем Злат. 26б. Вран. жив. 92. измем Ст. пис. 3, 18. примем Јерк. 64. — I. 6. вапијем Ст. пис. 2, 470. 5, 93. упијем Јерк. 88.[2] одкријем Вран. жив. 44. чујем Ст. пис. 5, 347. Злат. 3. с промјеном гласа *у* у *ов:* пловем Ст. пис. 2, 231. 3, 393. словем Ст. пис. 2, 254. одијем Вран. жив. 105. у тога се глагола (кад није сложен и значи говорити) може у основи крајње самогласно изједначити с предњим те се оба једнака гласа сажети у један: дим Ст. пис. 2, 3. 3, 63. 4, 181. 5, 34. Хект. 7. 9. Зор. 3б. Буд. 143. Брн. 54. Вран. ријеч. 49. Злат. 8.

[1] У Кашића је грам. 155: можем, морем, могу.

[2] Види тај глагол и у четвртој врсти.

Мик. 67. друге промјене које могу бити у тога глагола, види код других лица. смијем Ст. пис. 2, 478. 3, 17. 4, 144. 243. 5, 37. 208. Д. Рањ. 96. Злат. 7. Ђам. 2. и у тога се глагола основа сажима као у предњега (од почетка XV вијека, види код трећега лица): смим Ст. пис. 1, 32. 292. 313. 2, 21. 70. 78. 161. 227. 234. 267. 356. 4, 209. 214. 419. 225. 473. 5, 255. Зор. 4. Злат. 71б. Банд. 25. по том и напријед наведено *смијем* може бити и сажето, па је по јужном говору. од основе која се сажима од првијех времена (види код 2. лица јед.) а у овом лицу, како је поменуто, од XIV вијека: знам Збор. 26б. Ст. пис. 2, 53. 5, 261. Злат. 31. Вран. жив. 24. познам Ст. пис. 2, 513. 4, 418. Андр. дев. 66. тај глагол једначећи се са *дам* примио је од њега *д* у лицима у којима га је он имао, али у 1. лицу јед. истом XVII вијека: знадем Вран. жив. 19. 26. 55. 61. 71. Мрн. 24. 37. 74. познадем Вран. жив. 17. од двије основе које се шире од свагда добијајући *д*, како је већ споменуто: будем Н. Рањ. 42б. Мик. 3. забудем Ст. пис. 2, 129. 5, 93. придобудем Вран. жив. 61. дојдем Јерк. 84. зајдем Ст. пис. 3, 104. најдем 428. 4, 42. Вран. жив. 23. ојдем Ст. пис. 1, 226. појдем Вран. жив. 55. изајдем Ст. пис. 4, 8. 33. гласови *јд* састављени у *ђ*: дођем Ст. пис. 4, 481. Гуч. 276. нађем Ст. пис. 4, 295. Злат. 81б. Гуч. 170. Бун. 52. ођем Злат. 44б. пођем Злат. 56. међу глаголе овога раздјела прелазио је из четврте врсте: чтијем Ст. пис. 5, 347. — I. 7. мрем Ст. пис. 2, 45. 5, 40. 179. трем Ст. пис. 2, 44. 4, 431. Бун. 30. стрем Злат. 3. исти глагол с раширеном основом добивши *е* у коријену: терем Ст. пис. 3, 71. глаголи који су из другога раздјела треће врсте прелазили овамо: врем Крн. 10б. позрем Ст. пис. 2, 10. 37. 389. 420. 455. узрем Ст. пис. 2, 101.

II. побѣгнемь Збор. 75б. свенем Ст. пис. 4, 262. вехнем Ст. пис. 2, 460. 481. двигнем Град. дјев. 23. ускрснем Банд. 84.

III. 1. желнемь[1] Збор. 178. умијем Ст. пис. 4, 242. 293. 348. 5, 111. 178. Град. дјев. 143. Злат. 69. Андр. пут. 202. разумнемь Збор. 37б. Гуч. 103. Злат. 54б. доспијем Андр. пут 210. налази се и изједначен наставак основе с предњим гласом, по том оба сажета у један: умим Ст. пис. 1, 81. 2, 397. 4, 443.

[1] Види га и у другом раздјелу.

Хект. 9. 35. Злат. 4б. Мрн. 77. Јерк. 40. разумим Ст. пис. 2, 397. 442. Злат. 4б. Гран. жив. 24. Мрн. 77. и с промјеном крајњега *м* на *н:* умин Стар. 1, 234. тако сажето може бити и предње *умијем*, па је по јужном говору. — III. 1. бјежим Злат. 36k. велим Ст. пис. 2, 104. 5, 182. 300. **видимь** Збор. 39. Ст. пис. 2, 49. 4, 73. 5, 267. Гуч. 279. Орб. 13. држим Злат. 26б. желим Ст. пис. 2, 45. 326. 5, 308. Хект. 36б. Зор. 13б. Злат. 16. Врн. жив. 12. Крн. 21. Мрн. 81. Јерк. 22. живим Ст. пис. 2, 112. Зор. 13б. жудим Вран. жив. 28. позрим Ст. пис. 2, 479. 5, 63. 297. озрим Хект. 40б. узрим Злат. 53б. мним Ст. пис. 2, 19. Д. Рањ. 90б. Злат. 16. цкним Ст. пис. 4, 455. Андр. дев. 103. доцкним Андр. пут 77. поцкним Ст. пис. 4, 416. налази се и с доданим на крају *е* (види напријед у глагола без наставка у основи): желиме Ст. пис. 2, 341. али у слику.Једначећи се с глаголом који у садашњем вр. нема наставка у основи и у 1. лицу јед. гласи по западном говору *вим*, и у кога се из 3. лица мн. разишло *д* и по осталијем лицима, узимао је то *д* и глагол ове врсте *мним* XVI вијека: мнидем Буд. 76. У глагола *хотјети* није се првога лица дотакло *м.*[1]

IV. обратим Ст. пис. 2, 54. говорим Н. Рањ. 13б. Андр. дев. 54. згодим Ст. пис. 2, 12. дворим 51. скупим Н. Рањ. 42. љубим Ст. пис. 2, 341. смислим Ст. пис. 5, 315. молим Н. Рањ. 38. Збор. 34б. Ст. пис. 5, 233. Злат. 85. Вран. жив. 97. Пос. 13. смирим Ст. пис. 5, 293. подносим 298. правим 347. примим Ст. пис. 2, 470. Град. дјев. 104. чиним Ст. пис. 5, 297. чтим Ст. пис. 5, 347. упим Ст. пис. 2, 282. вапим Ст. пис. 2, 423. 5, 76. Злат. 90б. Андр. дев. 76. пут 26.

V. 1. сабирам Ст. пис. 2, 93. разбирам Ст. пис. 3, 79. 4, 72. обећавам Збор. 88. згледам Ст. пис. 5, 267. давам Ст. пис. 2, 446. 5, 34. Гунд. суз. I, XXXVIII. Орб. 64. Бун. 34. Андр. дев. 86. раздирам Ст. пис. 2, 445. зазивам Н. Рањ. 18. назирам Ст. пис. 2, 148. познавам Ст. пис. 2, 447. Злат. 8. Гуч. 107. спознавам Ст. пис. 4, 5. вазимам Ст. пис. 4, 324. закиљам 305. заклапам Ст. пис. 5, 279. заклинам Ст. пис. 4, 324. 5, 273. Див. 17. Банд. 215. проклинам Збор. 126. Ст. пис. 2, 308.

[1] Само Кашић грам. 106 има: да хоћем (velim) а на стр. 101 хоћу (volo).

закљинам Вран. жив. 105. 109. помагамь М. 228. умирам Н. Рањ. 68. Ст. пис. 2, 66. 148. 310. 3, 330. Вран. жив. 52. Јерк. 21. опипам Ст. пис. 5, 270. опирам (прати) Ст. пис. 4, 72. педјепсам Злат. 6б. пуштам Злат. 16. посилам Н. Рањ. 23. Ст. пис. 4, 372. 5, 109. Д. Рањ. 4. Андр. пут 63. посиљам Ст. пис. 4, 305. обећивамь Збор. 72. даривамь М. 449. Ст. пис. 2, 356. 448. 4, 304. Д. Рањ. 135б. Брн. 4. Злат. 51. Андр. пут 46. скончивам Крн. 15б. смутивам Андр. пут 39. споменивам Орб. 34. 219. ослободјивам Вран. жив. 6. захваљивам Орб. 27.[1] целивам Ст. пис. 4, 314. Злат. предгов. 4. глагол прве врсте *јети*, којему је *је* гдје гдје гласило *ја*, прелазио је сложен овамо тако да му се *а* узимало као наставак којим постају основе у инфинитиву: пријам (примим) Ст. пис. 5, 319. пријам (примам) 351. види и код других лица. — Што има XVI вијека и несажето: пуштајем Злат. 65б. то ће бити према трећем раздјелу ове врсте (види код 2. лица јед.). — V. 2. обирем Радн. 75. свежем Н. Рањ. 42б. уздвижем Ст. пис. 2, 351. 3, 461. Јерк. 31. дижем Ст. пис. 5, 40. 45. дрхћем Ст. пис. 5, 48. озирем Ст. пис. 2, 391. ишћем Ст. пис. 1, 3. Банд. 70. укажем Вран. жив. 22. проклињем Ст. пис. 2, 410. лијежем Пос. 16. умирем Ст. пис. 1, 227. пишем Банд. 251. плачем (flere) Злат. 26б. разрежем Ст. пис. 2, 127. шљем Град. дух. 4. Злат. 15б. Гунд. суз. I, XXXVII. шаљем Банд. 13. Мат. 3. пошаљем Банд. 46. стењем Ст. пис. 3, 17. починьем Вран. рјеч. 20. — V. 3. с промјеном у коријену: перем Ст. пис. 3, 465. с промјеном гласа *ж* у *р*: одренем Ст. пис. 1, 81.[2] без промјене у коријену: дајем Ст. пис. 2, 495. Вран. жив. 34. Банд. 45. Пос. 15. Радн. 3. познајем Банд. 4.

VI. верујем Вран. жив. 12. споменујем Андр. пут 52. уздахнујем Банд. 269. прикажујем Анд. дев. 20. промјенујем Ст. пис. 5, 154. ҳахвалюнемь Збор. 96б. захваљујем Андр. пут 74. чтујем Ст. пис. 5, 93. Д. Рањ. 94.

[1] С промјеном крајњега *м* на *н:* захваљиван Стар. 1, 228.

[2] Могло се у тога глагола и избацити *е* које добија коријен ширећи се: одагнем Андр. нач. 52. види и 2. и 3. лице јед. а налази се исти глагол и по првом раздјелу ове врсте на крају XV вијека, види код 2. лица јед.

ДРУГО ЛИЦЕ ЈЕДНИНЕ.

Постаје наставком **si**, који и у словенским језицима уз основе без наставка гласи **си**, а уз остале мијења му се **s** на **х**,[1] које се опет пред **и** мијења на **ш**, те гласи **ши**.

А. Основе без наставка: лични наставак **си** долази до основе, која кад се свршује на *д* изједначује тај глас с гласом *с* од личнога наставка, по том од оба једнака гласа један отпада; тако и основи која се свршује на *с* отпада тај глас пред *с* од личнога наставка: **ѥси** М. 9. окрњено: **си** М. 68. иза *не* како је речено код првога лица јед.: **нѣси** М. 270. **несн** М. 208. нијеси Ст. пис. 2, 53. ниси Вран. жив. 64. кад је тако састављено, или кад с приједа окрњено има пред собом ријеч која се свршује на самогласно, да би се могло на њу наслонити, налази се и без задњега *и* не само у пјесмама: нис Ст. пис. 2, 434. нијес Ст. пис. 3, 65. 4, 77. 5, 97. Злат. 70. ти ли с Злат. 31. него и изван пјесама: ти с Јерк. 16. види и прво лице јед. — **ѩси** Стар. 4, 68. — **вьꙁдаси** Стеф. 17. **подаси** М. 278. — **вѣси** Стеф. 11. Стар. 4, 234. **свѣси** Стеф. 22. — Само се у првога од овијех глагола одржао лични наставак *си* свега времена у српском језику, а остали су га промијенили према глаголима у којих основа има наставак: таки је наставак долазио у старом словенском језику к основи **има**, која овамо припада, те је и у нас било: **имаши** Стеф. 9. а кад добише таки наставак, он им се крњио губећи крајње *и* као у глагола од којих га добише: **имашь** Сав. стар. 4, 231. М. 22. 43. П. 88. Злат. 101б. остали глаголи овога реда (осим првога) долазе с таким наставком од XIV вијека: **вѣшь** П. 6. 30. вијеш Ст. пис. 4, 252. виш Ст. пис. 1, 101. 2, 19. 495. 5, 40. Хект. 19б. извијеш Ст. пис. 1, 136. повиш Хект. 19б. **ꙁаповѣшь** П. 59. заповиш Ст. пис. 2, 157. 495. Зор. 7б. 18б. исповијеш Збор. 163б. Андр. дев. 25. проповијеш П. 122. сповијеш Н. Рањ. 31б. Збор. 63. — **дашь** П. 35. М. 500. Ст. пис. 2, 70. Д. Рањ. 34б. Злат. 2. Андр. дев. 150. — јиш Ст. пис. 1, 46. објиш Ст. пис. 1, 224. — У сва три глагола којима се основа свршује на *д* налази се у овом лицу *д* прешло из трећега лица мн. (види код 1. и 3. лица јед.)

[1] Schleicher, compend. 657.

те се изједначују с глаголима првога раздјела прве врсте, али истом XVII вијека у овом лицу: повидеш Вран. жив. 94. заповидеш 55. 91. 100. дадеш Вран. жив. 17. 114. Радн. 6. 38. подадеш Банд. 274. додадеш Радн. 2. јидеш Вран. жив. 87. а у првога и према глаголима III врсте другога раздјела (како је речено код 1. лица јед.) на крају XV вијека: разувидиш Ст. пис. 1, 85.

Б. Основе с наставком: лични наставак гласећи **ши** долази XIII вијека још цио у споменицима писанијем по све живијем језиком: **прѣбѹдеши** М. 22. **погеши** 22. **прибѣгнеши** 22. **въсхокеши** 22. **вьзлюбиши** 22. **ѡблюбиши** 23. **ѹстрѣбѹеши** 23. **знаши** 53. **хокеши** 53. Што XVI вијека има у једнога писца: падеши Буд. 99. убијеши 60. поднесеши 47. јамачно је према црквенијем књигама. — Али од првијех времена долази с окрњеним наставком, без крајњега *и:* тако XIII вијека: **носишь** Сав. стар. 4, 231. **простишь** М. 23. **ѹзимашь** 23. **ѹчьнешь** 43. **морешь** 43. **ѹзмешь** 47. и послије остаје тако:

I. 1. бљудеш Н. Рањ. 28. Ст. пис. 5, 96. збљудеш Ст. пис. 4, 37.[1] гредеш Банд. 67. украдеш 22. допадеш Ст. пис. 1, 130. упадеш Зор. 67. Брн. 11. Вран. жив. 35. Радн. 27. сједеш Збор. 32б. седеш Брн. 55. 60. **срнетешь** Збор. 32. цватеш Хект 38б. чтеш Ст. пис. 1, 92. мјесто *гредеш* има и према глаголима без наставка у основи (види 1. лице јед.): греш Ст. пис. 2, 55. 4, 296. Злат. 75. — I. 2. уљезеш Н. Рањ. 31б. — I. 3. живеш Ст. пис. 1, 144. 2, 319. 4, 248. 450. Брн. 42. Злат. 95. Банд. 30. Јерк. 82. Андр. пут 157. Радн. 2. — I. 4. одвржеш Вран. жив. 25. подвржеш Радн. 54. раждежеш Чубр. 9. Андр. дев. 144. можеш Ст. пис. 1, 131. 3, 444. Злат. 1. Вран. жив. 19. Радн. 20. поможеш Ст. пис. 5, 153. Злат. 54. Јерк. 22. Андр. пут 354. и с промјеном гласа *ж* на *р* у тога глагола од XIII вијека: **морешь** М. 43. Ст. пис. 1, 219. Н. Рањ. 161. Збор. 149б. Ст. пис. 2, 3. 401. 3, 103. 4, 145. Град. дјев. 63. Хект. 20б. Брн. 45. Вран. жив. 8. Банд. 128. Каш. грам. 155. Пос. 3. Глав. 16. обучеш Радн. 93. речеш Ст. пис. 5, 15. 122. Банд. 68. Јерк. 56. стечеш Злат. 54б. Мјесто *можеш* долази и окрњено, без личнога наставка и вокала пред њим,

[1] Што има у слику: бљудиш Ст. пис. 1. 242. биће само слика ради.

од XIII вијека: **можь** М. 53. П. 11. 61. 66. 68. 122. Ст. пис. 1, 36. 120. Збор. 26б. 35. 58. 63. Ст. пис. 2, 117. 142. 157. 4, 221. 420. 5, 30. 135. 206. Хект. 4б. 41б. Зор. 2б. Брн. 60б. Злат. 8б. Орб. 163. Андр. дев. 29. — I. 5. зачнеш Н. Рањ. 16. почнеш Каш. 114. вазмеш Брн. 43б. Злат. 57. измеш Н. Рањ. 148. изнемеш Стар. 1, 223. примеш Ст. пис. 1, 43. 3, 444. Зор. 55. од основе која добија наставак **ја** мјесто чистога **а**: жањеш Банд. 252. — I. 6. вапијеш Ст. пис. 2, 344. узвапијеш Гунд. суз. III, LXXIX. у глагола *пити* могло је *и* ослабивши у **ь** испасти: опјеш Ст. пис. 2, 453.[1] **плнешь** (natare) Збор. 133. смијеш Ст. пис. 2, 485. сажето: смиш Мрн. 166. такођер сажето: диш Ст. пис. 1, 263. том се глаголу и удвојавао коријен тако да му се на првом мјесту мијењало **ѣ** на **є** а на другом отпадало, те је основа добијала **ја** мјесто **а** по другом раздјелу пете врсте: одеђеш Ст. пис. 4, 10. с промјеном гласа *у* у основи у *ов*: пловеш Ст. пис. 3, 326. 4, 39. Мрн. 145. **словешь** П. 121. с промјеном гласа **ѣ** у основи у *ој*: појеш Ст. пис. 3, 67. 4, 25. у глагола у кога од давнина бива сажимање (види код 1. лица јед.) налази се несажето: **ʒнаешь** Стар. 4, 72. сажето: **ʒнашь** П. 118. М. 515. Вран жив. 35. Банд. IX. познаш Ст. пис. 4, 354. Злат. 45. Бун. 45. Каш. 68. Андр. нач. 57. у истога глагола са *д*, које му је дошло како је речено код првога лица јед., истом од XVII вијека у овом лицу: знадеш Вран. жив. 17. 20. 24. 29. 30. Мат. 38. Мрн. 36. 42. 77. Радн. 20. 25. 41. 53. познадеш Вран. жив. 104. Радн. 92. у глагола којима се основа шири од свагда добивајући *д* (види код 1. лица јед.): будеш Ст. пис. 4, 485. добудеш Ст. пис. 2, 43. Зор. 76б. Вран. жив. 85. придобудеш Гуч. 107. забудеш Ст. пис. 1, 143. Хект. 41. Чубр. 7б. Јерк. 34. тај глагол сложен са *до* изједначивао се на крају XVII вијека с осталијем глаголима овога раздјела: добијеш Радн. 88. 98. идеш Ст. пис. 5, 244. **дондешь** П. 101. најдеш Зор. 6б. у њега се *јд* састављა у *ђ* од XIV вијека у овом лицу:[2] **доћешь** П. 6. 24. дођеш Ст. пис. 4, 438. Злат. 72. зађеш Ст. пис. 4, 175. нађеш Град. дух. 45. **изьнаћешь** М. 515.

[1] Тако може бити и gnje Ст. пис. 1, 223. **изгие** Збор. 28. **изагие** Збор. 32б.

[2] Уз цијели лични наставак још XIII вијека: **поћешн** М. 22.

ођеш Ст. пис. 5, 37. пођеш Злат. 40б. пријеђеш Ст. пис. 4, 220. тако постало ђ у сложеном прелази XVII вијека и у несложени: иђеш Радн. 5. 7. 25. Пос. 28б. а по том и кад је сложен с приједдогом иза кога се не мијења *и* на *ј:* отиђеш Радн. 29. 49. — I. 7. треш Ст. пис. 4, 413. стреш Ст. пис. 2, 50. 5, 49. у глагола који је из треће врсте прелазио овамо: позреш Д. Рањ. 63. у глагола који шире основу узимајући *е* међу два сугласна: подереш Ст. пис. 4, 20. које би могло бити и по V врсти.

II. дигнеш Д. Рањ. 79. уздвигнеш Брн. 5б. притиснеш Брн. 73. почихнеш Ст. пис. 2, 453. упанеш Пос. 40б.

III. 1. **ѹмиѥшь** Збор. 2. Ст. пис. 4, 429. 5, 18. Д. Рањ. 33. Злат. 9б. Андр. пут 31. разумијеш Радн. 21. и сажето (види код 1. лица јед.) од XV вијека: **ѹмѣшь** П. 60. умиш Ст. пис. 1, 25. 101. 2, 3. Хект. 20б. разумиш Банд. 141. Мрн. 72. — III. 2. бдиш. Ст. пис. 4, 33. везиш 313. **видишь** М. 515. Злат. 55. желиш Ст. пис. 1, 99. 2, 66. Хект. 7. Орб. 238. живиш Ст. пис. 1, 138. позриш Ст. пис. 2, 10. 469. мниш Ст. пис. 5, 179. Злат. 95. сједиш Град. дух. 21. Орб. 250. оћутиш Вран. жив. 19. **цвьтишь** Збор. 171б. цтиш Ст. пис. 2, 68. 472. цкниш Ст. пис. 2, 45. Гуч. 243. Јерк. 22. Андр. дев. 24. с уметнутим *д* (види код 1. лица јед.) XVII вијека у овом лицу: мнидеш Вран. жив. 30. 49. глагол којему је основа у инфинитиву **хотѣ** у свијем лицима осим 3. мн. стоји у другом раздјелу пете врсте: хоћеш Ст. пис. 1, 154. Гуч. 118. не хоћеш Ст. пис. 2, 423. окрњено: **кешь** П. 129. **ћешь** М. 500. Ст. пис. 2, 112. 3, 139. Д. Рањ. 143. Злат. 22. Гуч. 142. долази и озад окрњено без личнога наставка и вокала пред њим, од XV вијека: **хоќь** П. 115. 133. хоћ Ст. пис. 1, 154. Н. Рањ. 53б. 117. Збор. 12. Ст. пис. 2, 112. 225. 3, 136. 352. 4, 27. 442. 5, 10. 76. 297. 325. Хект. 10б. Брн. 5б. Стар. 3, 226. 295. 297. Злат. 3, 8. Мик. 174. окрњено и с пријед и озад иза ријечи која се свршује на самогласно, те се може на њу наслонити: не ћ Ст. пис. 1. 107. Н. Рањ. 38. Збор. 62. Ст. пис. 2, 34. 112. 113. 3, 459. 4, 33. 103. 255. 381. 5, 298. Хект. 10б. Стар. 3, 223. Злат. 9б. ако ћ Хект. 4б. гдје ћ мисли скупит Ст. пис. 4, 102. гдје ћ стада хранит 18б. ако ме ћ Ст. пис. 2, 116. посли

ме ћ хвалити Злат. 23б. тој ли га ћ пролити Ст. пис. 4, 151. ако се ћ избавит Ст. пис. 4, 142.

IV. гониш Злат. 14б. платнишь П. 6. М. 501. правнишь М. 313. примиш Ст. пис. 5, 336. Злат. 22б. Андр. пут 85. изнимиш Банд. 161. цориш (ако што говору, бесједу му цориш) Д. Рањ. 34. чиниш Н. Рањ. 82б. чинишь М. 515. чтиш Ст. пис. 1, 125. 2, 3. 142. 266. Д. Рањ. 55б. штиш Ст. пис. 1, 125. 144. Стар. 1, 226. Банд. 141. сумњиш Ст. пис 5, 197. вапиш Злат. 8. у глагола који инфинитивом припада у пету врсту: спиш Ст. пис. 2, 423. 5, 129.

V. 1. крајње аје у основи изједначивши се у аа сажима се у а од првијех времена (види и код других лица): тако XIII вијека: вѯнмлашь М. 23. и послије: збираш Збор. 8. даваш Ст. пис. 5, 5. Д. Рањ. 83б. Злат. 19б. продаваш Ст. пис. 5, 126. вазимаш Ст. пис. 2, 68. проклинаш Град. дјев. 103. помагаш Д. Рањ. 146. Андр. пут 162. умираш Ст. пис. 5, 29. 190. надаш се Андр. пут 298. споминаш Див. 24. починаш Злат. 2. сѣш (читај сјаш) Стар. 3, 317. дариваш Ст. пис. 3, 462. 5, 221. Див. 21б. Банд. 135. спомениваш Орб. 3. викаш Злат. 14б. рикаш Ст. пис. 4, 19. с окрњеном основом: глаш (гледаш) Ст. пис. 2, 423. глагол који је из прве врсте прелазио овамо како је речено код 1. лица јед.: пријаш Ст. пис. 2, 417. 3, 379. Злат. 75б. што се још XVI вијека налази и несажето у несвршенијех глагола: скончајеш Ст. пис. 2, 423. Д. Рањ. 59. пуштајеш Д. Рањ. VIIб. 104б. у тијех ће глагола бити основа у инфинитиву на *ава*-, те ће бити прешли у трећи раздио ове врсте. — V. 2. обежеш Злат. 72. свршеш Ст. пис. 2, 52. удјељеш Андр. пут 15. иштеш Злат. 6. ишћеш Зор. 31. Јерк. 9. пишешь П. 11. проричеш Злат. 6. шаљеш Радн. 91. пошаљеш Банд. 45. Радн. 89. пошиљеш Град. дјев. 114. истјечеш Злат. 3. почињеш Ст. пис. 4, 411. — V. 3. с промјеном у коријену: опереш Вран. жив. 20. поженеш Ст. пис. 4, 38. у истога глагола и с промјеном гласа *ж* на *р:* ренеш Ст. пис. 5, 176. одренеш Јерк. 34. у њега се могло и избацити *е* које добија коријен ширећи се: изарнеш Банд. 277. а тада се и повраћало *г*: изагнеш Андр. дев. 29. а налази се и по првом раздјелу ове врсте од свршетка XV вијека: одагнаш Ст. пис. 1, 243. без промјене у

коријену: жвеш Збор. 136б. ревеш Ст. пис. 4, 20. даєшь П. 94. Ст. пис. 2, 99. Брн. 41. Каш. 35. задајеш Злат. 101б. Вран. жив. 108. познајеш Банд. 162. Јерк. 62. Пос. 26. Радн. 12. смијеш се Див. 31б.

VI. ѡкрьмлѥшь М. 313. покажѹѥшь П. 53. потврьждѹѥшь П. 4. верујеш Вран. жив. 47. мјенујеш Ст. пис. 4, 10. његујеш Злат. 75. чтујеш Злат. 49.

ТРЕЋЕ ЛИЦЕ ЈЕДНИНЕ.

Постаје наставком **ti**, у ком од **i** у словенским језицима постаје **ь**, те гласи **ть**, а **ь** у српском језику отпада.

А. Основе без наставка: које се свршују на *д*, мијења им се *д* пред *т* од личнога наставка на *с*: єсть М. 5. нест М. 463. стојећи на крају *т* иза *с* могло се и одбацити као и у других ријечи (види стр. 6) од XVI вијека:[1] јес Н. Рањ. 69б. Збор. 14б. Ст. пис. 2, 15. 4, 165. 5, 52. 122. Злат. 1б. Гуч. 17. цијеломy налази се XIV вијека додано на крају *е*, које се додаје и другим ријечима: ѥсте Пб. 15. саставља се са *не* како је речено код првога лица јед.: нѣсть М. 62. 532. несть М. 38. цијело без *не* одржало се, истина, свега времена, али енклитички долази од првијех времена и окрњено озад тако да нема ни личнога наставка ни крајњега сугласнога у основи: є М. 6. ѥ М. 10. 15. нѥ М. 464. је Ст. пис. 2, 51. тако од првијех времена и састављено са *не* замјењујући цијело: нѣ М. 6. 20. нѥ М. 205. ниѥ М. 101. 281. Ст. пис. 3, 13. Злат. 19. нє М. 55. 117. ни М. 255. Пб. 53. Ст. пис. 1, 36. Н. Рањ. 18. Ст. пис. 2, 316. 5, 218. Хект. 19. Д. Рањ. 8. Зор. 15. Буд. 35. Злат. 8. Вран. жив. 4. Гунд. пс. 17. Каш. 90. Глав. 37. тако постало у источном говору *не* и у западном *ни* изједначивши се с другим ријечима узимало је још једном ѥ од XIV вијека: неѥ М. 154. нес М. 550. ниѥ М. 249. није Хект. 36. Буд. 26. Вран. жив. 8. Јерк. 54. — вѣсть Сав. 3. провѣсть М. 10. још XV вијека: вѣсть П. 93. — дасть Сав. стар. 4, 231. М. 14. 52. Пб. 20. продасть М. 14. издасть М. 52. и XV вијека: дасть М. 416. Пб. 122. предасть М. 527. — ѣсть Сав. 5. — имать

[1] Што има XIV вијека: що но ѥсь доходка Пб. 32. биће у писању изостављено *т* гласа *д* ради, који иде за том ријечју.

М. 159. — Осим првога глагола остали нијесу сачували тога облика цијела, него им се окрњио изгубивши не само лични наставак него и крајње сугласно од основе: тако долази један од XII вијека до данас: да М. 2. 16. 19. 27. 45. 52. 102. дда М. 208. 267. да Н. Рањ. 16. Збор. 43. Ст. пис. 4, 438. Град. дјев. 122. Злат. 12б. Гуч. 142. пода М. 52. 147. 462. прода М. 52. П. 110. прѣда П. 100. прида Н. Рањ. 90. уда Град дјев. 78. изда Буд. 138.[1] један од XIV вијека: вѣ П. 7. 9. 14. Пб. 43. вије Ст. пис. 2, 68. 262. 3, 293. 413. 4, 5. 163. ви Ст. пис. 1, 120. 2, 232. 5, 62. изви Стар. 3, 257. повѥ М. 102. повѣ П. 32. повие Збор. 32. пови Хект. 7. заповѣ М. 571. П. 31. запови Ст. пис. 2, 25. исповие Збор. 166. испови Буд. 69. прѣповѣ М. 211. приповѣ М. 436. Пб. 71. приповѥ М. 355. сповије Ст. пис. 4, 405. вѣѣ П. 31. вѣѥ М. 102. тако још XVII вијека: сповије Гунд. пс. 4. повије Андр. пут 254. запови Глав. 27. трећи од свршетка XV вијека: ји Ст. пис. 1, 10. Д. Рањ. 121. Зор. 2. ије Н. Рањ. 146б. Ст. пис. 2, 336. 4, 170. 5, 126. Д. Рањ. 93. Чубр. 12. Гунд. суз. I, LXII.[2] вѣћие Збор. 16. уји Зор. 67. Брн. 28б. изије Ст. пис. 5, 283. Гунд. суз. I, VI. — тако без личнога наставка долази од XIII вијека и има М. 10. имаа М. 10. не има М. 14. а иза *не* кад стоји могло му се *и* са *е* од *не* саставити у ѣ: тако од XIII вијека: нѣма М. 13. нема 123. нима 281. Пб. 58. Ст. пис. 1, 23. 2, 367. Хект. 9. Зор. 1. Буд. 13. Брн. 3б. Мрн. 187. Јерк. 60. Глав. 12. — Прем да се у овијех глагола овај облик држао оваки до краја XVII вијека, ипак у којих се основа свршује на *д*, по што се треће лице мн., у ком се чувало *д* у основи, изједначи с истијем лицем глагола прве врсте првога раздјела, оно повуче за собом и остала лица, да би се и њима ови глаголи изједначили с осталима, те из њега *д* пријеђе и у ово лице[3],

[1] Што-се налази XVI вијека и дат Н. Рањ. 49. 140. ту је *т* дошло онако како ће се споменути под Б. за друге глаголе.

[2] У изворима јужнога говора не стоји свагда *ј* на истом мјесту, а највише га и нема.

[3] То је потанко разложено у В. Јагића Das Leben der Wurzel dê, Wien 1871. стр. 67-69. Испореди и у мојим Облицима српскога језика у Биограду 1863. стр. 123.

али истом од свршетка XV или од почетка XVI вијека[1], и то у глагола *дати:* даде Ст. пис. 1, 29. придаде 29. XVI вијека такође само у једнога писца: даде Буд 38. подаде 18. придаде 100. XVII вијека чешће: даде М. 560. Вран. жив. 11. 58. 68. 81. Банд. 91. Пос. 30. Радн. 2. 3. 16. Глав. 20. одаде Вран. жив. 112. подаде Банд. 173. Мрн. 158. Глав. 44. придаде Мат. 41. у оба друга глагола истом од друге половине XVI вијека: исповиде Буд. 19. 20. јиде Буд. 70. XVII вијека: повиде Вран. жив. 59. заповиде 94. јиде 53. 83. једе Радн. 17. 24. наједе 85. изједе 91. из овијех је глагола прешло *д* и у глагол *имати*, који међу њих припада, али истом на крају XVII вијека: имаде Радн. 62. — А у једнога између њих, у кога је основа вѣд, налази се ово лице и према глаголима треће врсте (како је речено код првога лица јед.) на крају XV вијека: повиди Ст. пис. 1, 239.

Б. Основе с наставком: лични наставак ть отпада у српском језику од првијех времена: истина, он се и налази у споменицима у којима је иначе чист народни језик и у таким споменицима допире до XVI вијека: тако XIV вијека: ҙнаѥть М. 107. давать 159. бѫдеть 239. XV вијека: достоить 481. иҙнесеть 481. ѹчинить П. 93. XVI вијека: пишеть М. 548. али се у таким споменицима налази тако ријетко а тако га често ни у њима истијем ни у другима, у којима претеже језик црквени, нема, да се може без најмање сумње тврдити да је и на она мјеста дошао из црквенијех књига, а у народном језику да га није било од првијех времена, од којих имамо писанијех споменика. — На крају XV и XVI и самога XVII вијека појављује се неко *т* иза садашњега тога облика у неких писаца, појављује се чешће него у најстарија времена лични наставак, прем да само у неких пи-

[1] Примјери које Јагић Leben der Wurzel dê стр. 69. наводи из прве половине XIV вијека: даде М. 102. подаде М. 108., како ја разумијем мјеста гдје се находе, нијесу треће лице једнине него множине; а примјери које спомиње на стр. 70. од године 1438 даде М. 319-2. нијесу треће лице јед. садашњега времена него аориста. — Примјер који имам од године 1400 прѣдаде П. 30. чини ми се да ће прије бити треће лице множине него једнине сад. вр.

саца: на крају XV вијека: изрећи не уми т' Ст. пис. 1, 32. буде т' Јеросолим твој 43.[1] XVI вијека: имат Н. Рањ. 141б. сметет 142б. сусрјетет 23б. узнесет 35б. вржет 122. провржет 17б. ужежет 112б. речет 39б. 79. останет 23б. будет 55. 210. нађет 140б. 208. 208б. изгинет 140. пригнет 23б. уздвигнет 14. 15. 17б. споменет 48б. починет 179б. разумијет 169б. видит 141б. ненавидит 140. уздржит 23б. изгубит 208б. укријепит 23б. пољубит 210. помирит 6. смутит 47б. приправит 14б. напунит 135. запустит 118. одпустит 79. посветит 143б. насладит 118. услишит 49. посрамит 23б. отворит 49. 140б. ухватит 23б. схранит 80б. 140. очистит 20б. приближат 13. подлагат 112б. напитат 23б. уздвижет 34б. укажет 206б. закољет 112. узвишујет 52б. потрјебујет 35. почтујет 87б. створить Збор. 33. ореть 33. обарујет Брн. 4б. речет Стар. 1, 225. устанет 225.[2] кунет се Буд. 55.[3] примет 6. знадет 78. 108. будет 7. 12. 28. мрет 49. запрет 18. разумит 126. пристојит 54. ненавидит 96. говорит 40. помирит 6. припричит 18. чтит 148. подобајет 13. 33. прилагајет 36. помагајет 42. 64. упадајет 158. наслањајет 14. постављајет 51. притискајет 14. згајат се 7. укладат 123. упадат 158. кажет 52. проклињет 120. достижет 52. простирет 122. наслидујет 81. сагришујет 123. XVII вијека: сусритет Банд. 13. обучет 13. најмет 47. убијет 42. будет 37. прибудет 228. придет 4. пројдет 16. растарет 47. пригнет 17. уздигнет 4. ускрснет 45. узвисит 44. усквасит 24. разлучит 35. понизит 14. примат 15. изарнет 76. усилујет 38. очитујет 8.[4] Али ово *т* није лични наставак него је од ријечце *те* и *ти*, које постају од прономина *то*, јер се налази и иза других ријечи а налази се и цијело *те* и *ти*:[5] за људи т се одлучује Н. Рањ. 25. правду т чињу 220б.

[1] Наштампано је на оба мјеста тако растављено.

[2] Још таких примјера XVI вијека из другога извора види у Гласнику IX. стр. 47. гдје се налази и *дат* мјесто *да*.

[3] У тога писца много којешта може бити и према црквенијем књигама, за то се не треба много обзирати на његове примјере.

[4] Што још један писац у другој половини XVII вијека има: спасен будет Глав. 97. то је јамачно из црквенијех књига, одакле је и цијело мјесто.

[5] Види о том и у Гласнику IX. стр. 47-48.

али истом од свршетка XV или од почетка XVI вијека[1], и то у глагола *дати:* даде Ст. пис. 1, 29. придаде 29. XVI вијека такође само у једнога писца: даде Буд 38. подаде 18. придаде 100. XVII вијека чешће: даде М. 560. Вран. жив. 11. 58. 68. 81. Банд. 91. Пос. 30. Радн. 2. 3. 16. Глав. 20. одаде Вран. жив. 112. подаде Банд. 173. Мрн. 158. Глав. 44. придаде Мат. 41. у оба друга глагола истом од друге половине XVI вијека: исповиде Буд. 19. 20. јиде Буд. 70. XVII вијека: повиде Вран. жив. 59. заповиде 94. јиде 53. 83.једе Радн. 17. 24. једе 85. изједе 91. из овијех је глагола прешло *д* и у глагол *имати*, који међу њих припада, али истом на крају XVII вијека: имаде Радн. 62. — А у једнога између њих, у кога је основа вѣд, налази се ово лице и према глаголима треће врсте (како је речено код првога лица јед.) на крају XV вијека: повиди Ст. пис. 1, 239.

Б. Основе с наставком: лични наставак **ть** отпада у српском језику од првијех времена: истина, он се и налази у споменицима у којима је иначе чист народни језик и у таким споменицима допире до XVI вијека: тако XIV вијека: **знаєть** М. 107. **даєть** 159. **бѹдєть** 239. XV вијека: **достоить** 481. **изнєсєть** 481. **ѹчинить** П. 93. XVI вијека: **пишєть** М. 548. али се у таким споменицима налази тако ријетко а тако га често ни у њима истијем ни у другима, у којима претеже језик црквени, нема, да се може без најмање сумње тврдити да је и на она мјеста дошао из црквенијех књига, а у народном језику да га није било од првијех времена, од којих имамо писанијех споменика. — На крају XV и XVI и самога XVII вијека појављује се неко *т* иза садашњега тога облика у неких писаца, појављује се чешће него у најстарија времена лични наставак, прем да само у неких пи-

[1] Примјери које Јагић Leben der Wurzel dê стр. 69. наводи из прве половине XIV вијека: **дадє** М. 102. **подадє** М. 108., како ја разумијем мјеста гдје се находе, нијесу треће лице једнине него множине; а примјери које спомиње на стр. 70. од године 1438 **дадє** М. 319-2. нијесу треће лице јед. садашњега времена него аориста. — Примјер који имам од године 1400 **прѣдадє** П. 30. чини ми се да ће прије бити треће лице множине него једнине сад. вр.

саца: на крају XV вијека: изрећи не уми т' Ст. пис. 1, 32. буде т' Јеросолим твој 43.[1] XVI вијека: имат Н. Рањ. 141б. сметет 142б. сусрјетет 23б. узнесет 35б. вржет 122. провржет 17б. ужежет 112б.речет 39б. 79. останет 23б. будет 55. 210. нађет 140б. 208. 208б. изгинет 140. пригнет 23б. уздвигнет 14. 15. 17б. споменет 48б. починет 179б. разумијет 169б. видит 141б. ненавидит 140. уздржит 23б. изгубит 208б. укријепит 23б. пољубит 210. помирит 6. смутит 47б. приправит 14б. напунит 135. запустит 118. одпустит 79. посветит 143б. насладит 118. услишит 49. посрамит 23б. отворит 49. 140б. ухватит 23б. схранит 80б. 140. очистит 20б. приближат 13. подлагат 112б. напитат 23б. уздвижет 34б. укажет 206б. закољет 112. узвишујет 52б. потрјебујет 35. почтујет 87б. створить Збор. 33. ореть 33. обарујет Брн. 46. речет Стар. 1, 225. устанет 225.[2] кунет се Буд. 55.[3] примет 6. знадет 78. 108. будет 7. 12. 28. мрет 49. запрет 18. разумит 126. пристојит 54. ненавидит 96. говорит 40. помирит 6. babyприпричит 18. чтит 148. подобајет 13. 33. прилагајет 36. помагајет 42. 64. упадајет 158. наслањајет 14. постављајет 51. притискајет 14. згајат се 7. укладат 123. упадат 158. кажет 52. проклињет 120. достижет 52. простирет 122. наслидујет 81. сагришујет 123. XVII вијека: сусритет Банд. 13. обучет 13. најмет 47. убијет 42. будет 37. прибудет 228. придет 4. пројдет 16. растарет 47. пригнет 17. уздигнет 4. ускрснет 45. узвисит 44. усквасит 24. разлучит 35. понизит 14. примат 15. изарнет 76. усилујет 38. очитујет 8.[4] Али ово *т* није лични наставак него је од ријечце *те* и *ти*, које постају од прономина *то*, јер се налази и иза других ријечи а налази се и цијело *те* и *ти*:[5] за људи т се одлучује Н. Рањ. 25. правду т чињу 220б.

[1] Наштампано је на оба мјеста тако растављено.

[2] Још таких примјера XVI вијека из другога извора види у Гласнику IX. стр. 47. гдје се налази и *дат* мјесто *да*.

[3] У тога писца много којешта може бити и према црквенијем књигама, за то се не треба много обзирати на његове примјере.

[4] Што још један писац у другој половини XVII вијека има: спасен будет Глав. 97. то је јамачно из црквенијех књига, одакле је и цијело мјесто.

[5] Види о том и у Гласнику IX. стр. 47-48.

ево т сам ја 142. добро чини те вам бог Н. Рањ. 48б. **дрьжи ти га ће учинити** Збор. 12б.[1] паде ти их на ливу твоју тисућа Стар. 4, 111. он ти буде стабло Банд. 45. исто се тако додавало и *то*: додај то, Саре, брус Ст. пис. 4, 239. изљез' то 323. дај то се напити 327. донес' то млијека још 328. нека то јих Хект. 14. тере то ми овако граду бесијаше 13б. Види и код трећега лица множине. — Најстарији су примјери без личнога наставка још XII вијека: **хоке** М. 2. **мние** 2. **бѫде** 2. **бѫжи** 6. **соуди** 6. Познији ће се видјети ниже гдје ће се показати и друго што у овом облику бива:

I. 1. бљуде Ст. пис. 2, 336. Хект. 29. веде Ст. пис. 4, 114. **греде** М. 101. Ст. пис. 1, 307. 4, 325. кладе Ст. пис. 1, 4. **украде** М. 208. краде Злат. 54. укреде Хект. 32. Крн. 10. **исьпаде** М. 31. паде Ст. пис. 1, 8. Н. Рањ. 153. Ст. пис. 3, 325. 4, 296. 5, 155. Д. Рањ. 38. Буд. 38. Орб. 224. Бун. 39. Мат. 39. Радн. 47. допаде Збор. 2. Ст. пис. 2, 141. Хект. 27. упаде Андр. пут 112. седе Ст. пис. 1, 89. Хект. 32.[2] **помете** М. 17. уплете Вран. жив. 23. ресте Брн. 28б. узресте Вран. жив. 81. **ѡбрѣте** М. 20. 27. Пб. 25. **ѡбрите** М. 256.[3] **цвате** М. 249. Хект. 17б. чте Ст. пис. 1, 92. мјесто *гредеш* има и према глаголима без наставка у основи (види напријед 1. и 2. лице јед.): гре Ст. пис. 2, 33. 315. 4, 248. 5, 5. 138. Д. Рањ. 2. 77. Злат. 11б. — I. 2. уљезе Збор. 93. Ст. пис. 4, 190. однесе Вран. жив. 65. спасе Буд. 93. — I. 3. дубе Ст. пис. 5, 324. издубе 11. зебе 211. скубе Ст. пис. 4, 395. сопе 166. **распе** М. 154. **раꙁспе** 370. 467. проспе Ст. пис. 4, 87. **живе** П. 112. Н. Рањ. 146б. Збор. 5. Ст. пис. 2, 273. 5, 41. 135. Град. дјев. 133. Брн. 72. Злат. 5. Гуч. 102. Вран. жив. 55. Див. 4б. Гунд. суз. III, XXXVI. Банд. 38. Јерк. 22. Андр. дев. 31. Радн. 28. — I. 4. брже Банд. 64. разврже Ст. пис. 2, 85. Буд. 71. Банд. 125.

[1] Још таких примјера XVI вијека види у Гласнику IX. стр. 48. Примјера XV вијека с цијелијем *ти* има у Никољском и Хвалову рукопису, из оба су споменути у Старинама III. стр. 70. 71.

[2] Кад не би у писаца који су писали западнијем говором долазило и у другим приликама *е* мјесто **ѣ**, могло би се мислити да ово одговара староме словенском **сѣдеть**.

[3] Писарска ће погрјешка бити **ѡбрѣ** М. 64.

рајкеже Банд. 125. сажеже Радн. 56. може М. 101. Ст. пис. 2, 116. 3, 106. 438. 4, 137. Град. дјев. 176. Буд. 11. Гуч. 42. Вран. жив. 67. Див. 39б. Банд. 15. Каш. 67. Андр. дев. 135. поможе М. 106. 493. Ст. пис. 3, 466. 4, 7. 5, 39. Злат. 28. Банд. 221. стрже Ст. пис. 2, 229. Хект. 8. Зор. 51. с промјеном гласа *ж* на *р* (види код 2. лица јед.): море М. 201. 258. 312. 344. П. 1. 11. 16. Ст. пис. 1, 4. Н. Рањ. 43б. Ст. пис. 2, 55. 319. 3, 64. 4, 173. 5, 6. 135. Д. Рањ. 6. Град. дјев. 5. Хект. 5. Зор. 1. Брн. 6. Вран. жив. 71. Банд. 56. Бун. 67. Каш. 67. Радн. 20. поморе Ст. пис. 1, 25. 50. Хект. 9б. Крн. 13б. узморе Хект. 22. обуче Н. Рањ. 24. Стар. 3, 306. ѹреѵе М. 41. рече Буд. 23. посеѵе М. 101. ѹтеѵе М. 147. тече Злат. 46. мјесто *можеш* долази и окрњено као у 2. лицу јед. (које види): мож Ст. пис. 2, 102. ѹʒмож М. 532. — I. 5. ѡткѹне М. 353. ʒакѹне 410. наѵне М. 47. почне Ст. пис. 1, 109. 5, 185. Гуч. 40. Банд. 28. Глав. 109. зачне Ст. пис. 2, 64. 5, 118. Брн. 50. причне Чубр. 12. учне Ст. пис. 2, 434. с промјеном гласа *н* на *м:* поѵме Пб. 44. Банд. 195. Мрн. 66. Пос. 27. Радн. 33. сьпьне М. 23. посажме Ст. пис. 1, 10. име М. 48. 53. јаме Хект. 21б. оѹʒме М. 15. 17. Н. Рањ. 107б. Злат. 54. вазме Ст. пис. 5, 4. Злат. 69б. взаме Стар. 3, 313. иʒьме М. 102. П. 109. Збор. 23. Ст. пис. 5, 17. Д. Рањ. 85. обујме Н. Рањ. 161. Ст. пис. 2, 468. 5, 183. Банд. 175. обујеме Брн. 46. ѡдниме М. 225. однеме Брн. 5. отме Вран. жив. 22. приме М. 16. 27. 53. П. 7. Ст. пис. 1, 125. 3, 462. 5, 350. сниме Ст. пис. 1, 58. дме Збор. 122. — I. 6. раʒбию М. 85. раʒабие М. 400. ѹбию М. 101. упије Ст. пис. 1, 21. Злат. 34. ʒаѹпие Збор. 125. Каш. 53. вапије Ст. пис. 2, 33. 5, 78. Брн. 29. Банд. 38. Радн. 96. завапије Ст. пис. 1, 67. гније Вран. жив. 65. згније 27. изагњије Банд. 239. сагњије Каш. 21. покрыю М. 415. пије Ст. пис. 5, 283. и избацивши *и:* попе (читај попје) Стар. 3, 269. плије (natare) Ст. пис. 2, 61. 3, 61. Д. Рањ. 13б. исплије Д. Рањ. 73б. утије Ст. пис. 1, 43. шије Ст. пис. 5, 276. стрыю П. 33. додије Ст. пис. 4, 329. Злат. 19б. ʒадие М. 485. Ст. пис. 1, 46. Хект. 29. Крн. 12б. одије Вран. жив. 6. Гунд суз. I, XIV.[1] Мрн. 32. заодије Банд. 38. надије Ст. пис. 1, 131. Каш. 94. од исте

[1] На том је месту имперфективно, па може бити да припада у пету врсту.

основе сажете (види код 1. и 2. лица јед.): ди Хект. 29. Буд. 71. исти глагол с удвојеним коријеном (види код 2. лица јед.): ꙁадєтє М. 85. 204. П. 94. Пб. 18. Злат. 69. одеђе Н. Рањ. 46. исти глагол у садашњем вр. к основи каква му је у инфинитиву добија и *н*, те се изједначује с глаголима друге врсте: ꙁадѣнє М. 170. сминє М. 362. 467. 532. Ст. пис. 2, 66. 482. 5, 187. Град. дјев. 106. Злат. 54. Андр. пут 359. од исте основе сажете (види код 1. лица јед.): смѣ П. 31. 32. сми М. 489. Ст. пис. 1, 42. 81. 5, 136. Буд. 75. Брн. 41б. Банд. 25. од основа у којима се мијења *у* у *ов* (види код 1. и 2. лица јед.): плове Ст. пис. 2, 48. 3, 76. 194. 378. 4, 62. Банд. 290. Мрн. 39. вꙁпловє Збор. 33. рове Ст. пис. 1, 153. слове Ст. пис. 2, 48. 4, 392. 5, 100. 352. Д. Рањ. 1б. Злат. 38. с промјеном гласа ѣ у *ој:* поје Збор. 123. Ст. пис. 2, 17. 5, 153. запоје Н. Рањ. 98б. Ст. пис. 4, 23. од основе која се од давнина сажимала (види код 1. лица јед.) несажето: ꙁнаѥ М. 106. П. 2. сажето: ꙁна М. 101. ꙁьнаа 147. ꙁна 327. П. 17. 50. Н. Рањ. 40. Збор. 22б. Ст. пис. 2, 43. Буд. 116. Злат. 52. Вран. жив. 76. поꙁна П. 73. Злат. 38. вꙁна П. 2. 15. 92. исти глагол долази и са *д* (како је речено код 1. лица јед.) од друге половине XVI вијека: знаде Буд. 8. 9. 15. 19. 24. 26. 55. Вран. жив. 12. 17. 21. 29. 54. 55. Банд. 172. Мат. 22. 45. Мрн. 19. 37. 141. Пос. 14. 25б. 27б. Радн. 5. 9. познаде Буд. 79. Вран. жив. 17. 18. 80. Банд. 63. Мрн. 121. 158. Каш. 8. 12. 53. Пос. 19. Радн. 58. изазнаде Вран. жив. 100. у глагола којима се основа од свагда шири добијајући *д* (види код 1. лица јед.): бꙋдє М. 2. М. 23. 25. Сав. стар. 4, 231. добоꙋдє М. 80. Н. Рањ. 59б. Ст. пис. 2, 420. 4, 51. Град. дјев. 179. Каш. 39. забуде Ст. пис. 4, 51. 418. Хект. 26. придобуде Град. дјев. 36. тај се глагол сложен са *до* XVII вијека изједначивао с осталијем глаголима овога раздјела: добије Андр. пут 266. придобије Радн. 51. 88. надобије 86. идє М. 87. иꙁидє М. 280. Н. Рањ. 16. Вран. жив. 40. обиде Ст. пис. 5, 39. 214. Гуч. 68. отиде Н. Рањ. 78б. одиде Ст. пис. 1, 80. униде Ст. пис. 1, 26. придє М. 24. Н. Рањ. 23б. Ст. пис. 2, 59. 3, 15. 4, 326. Злат. 2. доидє М. 219. 254. 349. 446. 513. 515. П. 43. 66. Ст. пис. 1, 11. Вран. жив. 10. зајде Ст. пис. 3, 420. 4, 290. Зор. 2б. мимојде Н. Рањ. 103. Вран. жив. 81. наидє М. 17. 46. 487. П. 49. Ст. пис. 3, 172. 429.

4, 49. Банд. 8. **изьнанде** П. 127. **обнанде** П. 101. **поиде** М. 13. 24. 411. П. 78. пројде Ст. пис. 3, 118. Крн. 3б. обајде Ст. пис. 3, 194. изајде Банд. 10. Мрн. 20. надајде Мрн. 20. одајде Вран. жив. 9. гласови *јд* слијевају се у *ђ* у овом лицу од XIV вијека (види 1. и 2. лица јед.): **поге** М. 108. 144. **изгю** М. 153. 188. 203. П. 16. и послије: **доге** М. 258. 394. **дошће** М. 377. **доће** М. 441. **догю** П. 32. 42. Н. Рањ. 19б. Д. Рањ. 147. Злат. 15. Гуч. 159. зађе Н. Рањ. 165б. Ст. пис. 2, 8. 4, 380. 5, 15. мимође Н. Рањ. 37. Збор. 74б. Ст. пис. 2, 401. нађе Ст. пис. 2, 91. 4, 269. 5, 15. Град. дјев. 82. Злат. 60б. Гунд. суз. предгов. Андр. дев. 164. изнађе Злат. 54. ође Ст. пис. 2, 21. **погю** П. 116. Ст. пис. 2, 4. 4, 418. Гуч. 44. Андр. дев. 11. прође Ст. пис. 3, 317. изађе Град. дјев. 152. узађе Град. дух. 70. отађе Чубр. 13.[1] и кад је сложено са *при:* пријђе Ст. пис. 5, 53. Град. дјев. 65. из таких сложенијех прелази *ђ* и у сложена у којима остаје *и* у основи без промјене: унијђе Ст. пис. 5, 53. отијђе Пос. 13б. по том и у простога XVII вијека: иђе Мат. 69. Пос. 9б. 14б. Радн. 28. од основе *ста*, од које нема нити је кад било садашњега времена другачије него по другој врсти: **стане** М. 24. пристане Буд. 49. — I. 7. подре Ст. пис. 4, 159. вадре Ст. пис. 2, 195. удре Мрн. 64. Глав. 93. прождре Радн. 40. мре Збор. 66. Ст. пис. 4, 248. 5, 133. Злат. 44. умре Злат. 79б. Вран. жив. 23. запре Буд. 23. тре Злат. 80. стре Д. Рањ. 62б. сатре Злат. 73б. затаре Ст. пис. 1, 161. Стар. 3, 255. Банд. 263. с раширеним коријеном: дере Злат. 47б. занере Ст. пис. 1, 108. — у глагола који су из треће врсте прелазили овамо: вре Ст. пис. 1. 309. Н. Рањ. 144. зазре Ст. пис. 2, 356. 478. позре Ст. пис. 2, 36. 59. 122. 150. 5, 297. призре Град. дјев. 36.

II. **прибѣгне** М. 22. побјегне Н. Рањ. 25б. брине се Град. дјев. 44. прибрсне се (вино) Ст. пис. 1, 160. везне Ст. пис. 3, 469. увезне 102. повене Ст. пис. 1, 104. вене Ст. пис. 2, 95. 5, 60. 191. Вран. жив. 19. Каш. 21. свене Андр. пут 295. врне Вран. жив. 37. **погибьне** М. 37. гине Вран. жив. 28. чезне Злат. 33. двигне Збор. 23. Ст. пис. 1, 8. 2, 364. подвигне Ст.

[1] По крајевима гдје *ђ* гласи *ј*, налази се *ј* и у овој прилици мјесто *ђ:* доје Ст. пис. 4, 326. у дну. Види још и код трећега лица мн.

пис. 3, 428. Хект. 11. садвигне Вран. жив. 78. дигне Ст. пис. 5, 10. уздигне Ст. пис. 3, 273. Банд. 6. Андр. нач. 21. зене Ст. пис. 4, 264. 5, 172. замкне Ст. пис. 3, 129. прионе 469. падне Ст. пис. 2, 78. Стар. 3, 259.[1] пане Д. Рањ. 141б. Пос. 45. опане Ст. пис. 5, 32. сасне Радн. 51. сване Град. дјев. 40. смагне Злат. 32б. соне Крн. 21. осоне Ст. пис. 3, 165. Крн. 21. стигне Злат. 54. тисне Ст. пис. 1, 260. стисне Д. Рањ. 69б. Брн. 28б. затисне Д. Рањ. 79б. Пос. 5. потисне Хект. 29. притисне Ст. пис. 5, 325. Хект. 22. Брн. 41. притискне Град. дјев. 76. почине Н. Рањ. 16б.

III. 1. желије Збор. 25. 75. Хект. 32. умије Збор. 9. Ст. пис. 3, 107. 4, 470. 5, 184. Буд. 8. Злат. предгов. 2б. Банд. 62. Андр. нач. 6. разумие М. 370. 404. Гунд. пс. 41. Див. 5б. Радн. 20. и сажето (види код 2. лица јед.) од XV вијека: разумѣ П. 155. разуме М. 259. Пб. 95. уми Ст. пис. 1, 9. Буд. 69. Стар. 1, 227. Чубр. 10б. разуми Ст. пис. 2, 43. Зор. 64. Буд. 52. 125. Брн. 58. 69б. Вран. жив. 24. Банд. 197. Каш. 30. Мик. 37. Глав. 12. доспије Ст. пис. 1, 124. приспије Каш. 111. и сажето: приспи Ст. пис. 2, 335. који су између других глагола прелазили овамо: позрије Ст. пис. 5, 73. сније Пос. 20б. такођер ће бити прешло овамо из другог раздјела ове врсте а по том сажето: цкнѣ П. 76. — III. 2. бѫжи М. 6. бди Ст. пис. 1, 28. 2, 253. Брн. 58б. виси Ст. пис. 4, 117. Град. дјев. 125. ври Ст. пис. 2, 82. 102. 347. 361. Банд. 40. узаври Гунд. суз. II, XXVII. дрьжи М. 188. жели Ст. пис. 5, 349. Злат. 62. Крн. 1б. Брн. 47. позри Ст. пис. 2, 82. назри Андр. пут 165. сазри Ст. пис. 4, 273. саздри 273. мни Ст. пис. 3, 136. 4, 72. 5, 335. Чубр. 12. исти глагол с доданим *д*, како је речено код 1. лица јед., XVII вијека: мниде Мрн. 137. прии М. 147. при 354 расти М. 38. стои М. 44. тишћи Вран. жив. 20. цавти Ст. пис. 2. 181. 4, 260. цафти Ст. пис. 2, 61. 103. 111. 213. 281. 5, 10. Д. Рањ. 32. процафти Ст. пис. 3, 272. 351. цапти Ст. пис. 4, 268. 288. 5, 226. Андр. нач. 37. цти Ст. пис. 2, 39. 67. 88. 377. 434. 3, 193. 460. 5, 202. процти Ст. пис. 1, 232. 2, 338. 3, 131. цкни Ст. пис. 2, 100. 242. 334. 5, 17. Град. дјев. 90. Злат. 2. Мат. 51. Пос. 14. поцкни Злат. 8. уцкни Ст.

[1] С личнијем наставком: паднеть Стар. 4, 83.

пис. 2, 142.[1] глагол који је прешао у други раздио пете врсте: хоке М. 2. 20. 41. 52. оусхоке М. 80. 216. не хоће Ст. пис. 4, 420. Д. Рањ. 141б. без првога слога (види код 1. лица јед.): ке М. 42. 109. 174. 245. ће М. 461. Н. Рањ. 15. Збор. 22. Ст. пис. 3, 139. Буд. 90. Злат. 9б. Гуч. 121. Вран. жив. 5. Орб. 221. Банд. 4.

IV. разори М. 10. доходи 13. суди 20. испакости 22. учини 24. потвори 27. исправи 29. прѣскоуи 30. находи 46. плати 51. притежи 80. испроси 80. постави 81. коси 95. говори 101. хити 102. прѣступи 109. купи 162. порази 172. запиши М. 208. 435. отими М. 363. сними Н. Рањ. 100. Ст. пис. 2, 20. прими Ст. пис. 2, 442. 5, 179. Злат. 97. ујми Ст. пис. 2, 265. обујми Н. Рањ. 16. 195. Ст. пис. 2, 23. 362. 3, 278. Д. Рањ. IXб. обујами Н. Рањ. 179. поднијеми Ст. пис. 4, 91. 312. зноби Ст. пис. 3, 97. Гунд. суз. III, LXII. озноби Злат. 76. понузи Ст. пис. 3, 109. 467. тјери Ст. пис. 5, 112. тири Ст. пис. 2, 319. Хект. 22. цвили Гунд. суз. II, XVI. цори (тко говор тих цори) Д. Рањ. 86. зори Ст. пис. 2, 79. вадри Ст. пис. 2, 109. 111. вапи Ст. пис. 2, 13. Андр. пут 106. упи Ст. пис. 2, 112. Д. Рањ. 1. плови Ст. пис. 4, 19. слови Ст. пис. 2, 84. 335. суми П. 86. сумли Мат. 57. сусрети Мат. 12. чти Ст. пис. 2, 278. 285. 5, 94. Д. Рањ. 162б. Хект. 25б. 45б. Буд. 32. Брн. 5. Злат. предгов. 2. Гуч. 33. Вран. жив. 54. Орб. 14. проути М. 496. шти Ст. пис. 1, 206. 5, 210. Вран. рјеч. 54. Брн. 22. Банд. IV. Мат. 44. исти је глагол с основом какву има у овој врсти прелазио и у прву врсту XVII вијека: прошие Мат. 95. глагол који инфинитивом припада у пету врсту: спи Н. Рањ. 77б. Збор. 40. Ст. пис. 5, 212. Злат. 97б.

V. 1. несажето ає на крају основе има једном у почетку XV вијека: помирає П. 30. што има XVI вијека: пуштаје Ст. пис. 2, 44. 333. скончаје Ст. пис. 2, 167. 400. 3, 178. 4, 53. 5, 111. Злат. 99. обоњаје Град. дјев. 114. то ће бити по 3. раздјелу ове врсте (види стр. 266. 271.)[2] — сажето од првијех

[1] Овамо би ишло и ржи (мјесто рже) Злат. 2.

[2] Несажето је чешће с личним наставком: благославлаєть М. 14. даваєть 14. испитаєть 15. избираєть 81. прѣбываєть 83. сажето се налази рјеђе с личним наставком: дават М. 159. 167. оузимать Шаф. pam. 1873. 101. — Често има несажето у једнога писца XVI вијека, али је у њега јамачно према

времена: тако XIII вијека: оуզнма М. 13. позика 13. прилага 13. влада 16. исьправла 20. освобага 20. прѣслвша 51. и послије: изъбира М. 80. разбира Ст. пис. 3, 71. 4, 269. Д. Рањ. IX. Град. дјев. 54. збира Злат. 54б. брија Злат. 47б. извира Ст. пис. 3, 330. 476. 4, 11. Хект. 45. вика Ст. пис. 5, 319. Андр. дев. 103. ѡблада М. 80. повелѣва М. 153. наврьша М. 139. гледа Злат. 61б. гљеда Вран. жив. 35. пригљеда Буд. 5. дава М. 159. 174. 223. Ст. пис. 2, 75. 235. 4, 9. 313. 5, 5. 77. 290. Д. Рањ. 3. Град. дјев. 74. Злат. 99б. Гуч. 160. Орб. 37. Ђам. 5. задава Ст. пис. 2, 466. 3, 468. 4, 66. Д. Рањ. 8. Злат. 52. издава Ст. пис. 4, 127. одава Ст. пис. 4, 379. придава Ст. пис. 4, 9. 374. продава М. 204. 474. дима Ст. пис. 4, 348. одира Стар. 3, 253. подира Ст. пис. 3, 71. 4, 266. пождира Ст. пис. 3, 165. ужга Банд. 111. зажима Ст. пис. 4, 88. ждима (сажима) Ст. пис. 5, 7. позива М. 13. 270. призива Град. дјев. 52. позива М. 147. 559. Ст. пис. 2, 18. 4, 9. 5, 4. Д. Рањ. 70б. Орб. 92. зја Мик. 853. оуզнма Шаф. pam. 1873. 101. Банд. 237. вазима Ст. пис. 2, 112. 3, 368. Д. Рањ. 17. Хект. 35б. изима Ст. пис. 4, 228. заклина Ст. пис. 2, 172. проклина Банд. 168. проклиња Мат. 26. прилага Буд. 64. Мрн. 131. Каш. 74. одлага Ст. пис. 4, 349. прилијета Злат. 41б. помага Ст. пис. 2, 404. 4, 349. 5, 5. 48. Злат. 44. Гуч. 28. Мрн. 131. Каш. 112. примага Ст. пис. 3, 425. вмира П. 29. Н. Рањ. 24. Ст. пис. 3, 71. 477. 4, 266. Д. Рањ. 5б. Вран. жив. 39. Банд. 14. нуза Ст. пис. 3, 469. пондира (стрми и бригом пондира) Мрн. 64. спада М. 94. запина Ст. пис. 3, 469. пропина Ст. пис. 4, 273. упира (упријети) 269. опира (прати) Ст. пис. 3, 330. 4, 41. плака М. 147. исплына М. 139. помина Ст. пис. 1, 301. спомина Буд. 4. Див. 16. Банд. 90. спомиња Ст. пис. 1, 301. заплијета Град. дјев. 74. доседа Ст. пис. 4, 400. 5, 91. 300. Злат. 58б. посила Ст. пис. 5, 17. Злат. 10. простира Ст. пис. 2, 36. Хект. 45. Мрн. 79. сја Ст. пис. 1, 9. 2, 50. 3, 399. обасја Ст. пис. 3, 471. просја Ст. пис. 2, 96. тєза М. 520. затира Ст. пис. 2, 400. утира 421. оптјеца Ст. пис. 2, 15. цвата

црквенијем књигама: подобаје Буд. 64. подобајет 33. прилагаје 75. прилагајет 36. наслађајет се 14. упадајет 158. притискајет 14. према глаголима у којима је могло бити тако има исти и у глаголу којему основа нема наставка у садашњем вр.: имаје Буд. 104.

Ст. пис. 2, 416. 419. 459. цапта 488. **поүина** М. 174. Ст. пис. 5, 224. Гуч. 96. Гунд. суз. II, XXIX. зачина Ст. пис. 4, 29. 5, 204. починља Банд. 83. почима Радн. 44. — посађива Ст. пис. 4, 374. процјењива Ст. пис. 5, 26. обратива Бун. 20. продиљива Орб. 58. изискива Андр. пут 381. промјенива Гунд. суз. I, XL. смрсива Андр. пут 66. смутива 39. потлачива 35. ишчекива 252. глагол који је из прве врсте прелазио овамо како је речено код 1. лица јед.: обја Ст. пис. 2, 58. прија 51. 56. 211. 268. 3, 299. 472. 4, 26. 69. 5, 38. — V. 2. сабире Ст. пис. 1, 61. приближе Н. Рањ. 13б. Ст. пис. 5, 46. извире Ст. пис. 2, 393. **облагѥ** М. 167. глође Радн. 51. движе Град. дух. 68. Хект. 10. Банд. 25. подвиже Хект. 10. Стар. 4, 113. уздвиже Ст. пис. 4, 168. 5, 350. Крн. 1б. здвиже Вран. жив. 44. диже Ст. пис. 5, 15. подире Ст. пис. 4, 337. дрхће Ст. пис. 1, 17. 5, 38. Каш. 94. задрхће Ст. пис. 2, 20. жере Ст. пис. 3, 164. раждиже Злат. 48. раздиже Град. дух. 66. **ѕнгѥ** М. 206. 268. Вран. жив. 112. Гунд. суз. I, LX. зазире Ст. пис. 2, 87. позире 194. 245. призире 54. **оуѕемлє** М. 13. 19. 46. **вѕнмлє** М. 387. **вѕнмлѥ** П. 23. вазимље Злат. 53. прijимље Буд. 37. примље Мат. 45. Глав. 40. **нщє** М. 108. Злат. 56б. Банд. 8. ишће Ст. пис. 1, 123. Мрн. 23. јишће Вран. жив. 79. обишће Банд. 164. каже Град. дјев. 84. Злат. 43б. Вран. жив. 30. проклиње Радн. 63. купље се Ст. пис. 3, 327. липше Злат. 39. умире Ст. пис. 1, 100. 2, 194. 420. 4, 359. 5, 133. Д. Рањ. 33б. Хект. 47. Злат. 101б. Орб. 91. мирише Ст. пис. 4, 31. Чубр. 12. мрмње Ст. пис. 1, 22.[1] ниче Злат. 45. нуре Град. дјев. 36. **ѡрє** М. 95. запире Ст. пис. 4, 266. напире Злат. 69б. **пншє** М. 16. Вран. жив. 9. плаче Град. дјев. 62. плеше Ст. пис. 3, 144. Д. Рањ. 6б. пљеже Ст. пис. 3, 313.[2] припше Ст. пис. 2, 84. урјеже Д. Рањ. 13б. одриже Вран. жив. 65. **снплє** М. 565. расипље Глав. 27. шље Злат. 10. **пошлє** М. 108. шаље Хект. 2. Вран. жив. 101. пошаље Брн. 22б. Вран. жив. 77. Банд. 5. стиже Злат. 96б. **прьстирє** М. 239. стере Гунд. суз. II, XV. стрже Ст. пис. 1, 81. потеже Каш. 88. сатире Ст. пис. 4, 442. стире Ст. пис. 5, 327. Злат. 100. **втнүє** М. 61. **нстєүє** М. 198. истјече Злат. 49б. оптјече Ст. пис.

[1] Наштампано је мармње.

[2] По том ће бити погрјешке штампарске: plješe Ст. пис. 3, 123. plješu 142.

3, 46. **почине** М. 411. Збор. 37б. почиње Град. дух. 19. Банд. 83. Јерк. 11. Глав. 27. с промјеном у коријену: кође Ст. пис. 5, 120. — V. 3. с промјеном у коријену: дожене Д. Рањ. 81б. ижене Див. 33б. прожене Ст. пис. 3, 448. 4, 90. 5, 10. раждене Ст. пис. 3, 21. ждене Ст. пис. 2, 20. 3, 156.[1] с промјеном гласа *ж* на *р*: **изьрение** П. 32. **изьрене** 64. 80. рене Ст. пис. 1, 52. одрене 32. 227. 5, 185. Брн. 29. Банд. 108. порене Стар. 3, 245. прорене Зор. 59б. разрене Брн. 68. и избацивши *е* између *р* и *н*: изарне Банд. 225. одарне 276. а тада се и *г* повраћало: одагне Андр. дев. 61. **подьпер** М. 29. 33. **позове** М. 13. зове Злат. 37. без промјене у коријену: рве Ст. пис. 4, 5. 293. 5, 153. обрве Злат. 54. тче Збор. 138б. Ст. пис. 3, 10. исти глагол и по првом раздјелу ове врсте: отка Ст. пис. 1, 46. тка Мик. 226. 692.[2] — **дає** М. 79. 139. Стар. пис. 1, 18. 68. 2, 341. 465. 5, 111. Збор. 12. Град. дјев. 70. Вран. жив. 12. Орб. 118. Гунд. суз. II, XXIV. Банд. 15. Радн. 2. задаје Ст. пис. 2, 112. издаје Гунд. суз. I, XXXII. подаје Мрн. 79. Глав. 43. предаје Ст. пис. 2, 139. придаје Орб. 296. Банд. 14. **продае** М. 47. **продає** М. 119. П. 11. удаје Град. дјев. 79. уздаје Буд. 69. лаје Ст. пис. 5, 183. **стае** М. 46. познаје Ст. пис. 1, 37. 2, 139. Буд. 54. Мрн. 109. Каш. 52. 67. Радн. 22. кује Ст. пис. 3, 118. бљује Ст. пис. 5, 263. пљује Ст. пис. 4, 357. 5, 341. трује Гунд. суз. II, XXV. отрује Радн. 57. надије се Ст. пис. 1, 114. Хект. 29б. Радој. 26. **сће** М. 531. смјеје се Ст. пис. 5, 154. смије се Брн. 66. с промјеном гласа *и* у *ѣ*: **излѣет** Сав. стар. 4, 231. **пролѣет** Стар. 4, 70. прољеје Н. Рањ. 102.

VI. **вѣрве** М. 25. **обетує** М. 106. саблазнује Н. Рањ. 35. завежује Орб. 302. извршује Град. дух. 9. навишћује Вран. жив. 20. Банд. 230. обаљује Банд. 175. увријеђује Град. дјев. 96. дарује Ст. пис. 2, 120. дјелује Н. Рањ. 158. зламенује Град. дјев. 11. **наказує** М. 14. **показуе** Збор. 1б. приказује Орб. 93. прикажује Н. Рањ. 25. милује Вран. жив. 11. мјенује Ст. пис.

[1] Гријешком са *жд* мјесто *ж*: прижденe Д. Рањ. 135б. одждене 40. ождене Ст. пис. 5, 109.

[2] Овамо ће бити прешло али без промјене гласа *г* пред наставком да би било ближе инфинитиву *жгати*: сажге Буд. 162. Вран. жив. 62. Глав. 125.

4, 12. његује Ст. пис. 3, 369. псује Ст. пис. 1, 317. спује Ст. пис. 5, 342. наредује Стар. 1, 219. насљедује Злат. предгов. 3б. **ѡтставлюѥ** М. 81. потрјебује Н. Рањ. 88б. **трнебѹне** Збор. 8. Ст. пис. 3, 430. 5, 96. 160. требује Д. Рањ. 9. Злат. 56. потребује Град. дјев. 22. уздрокује Јерк. 59. **ѹтѹѥ** Пб. 90. Н. Рањ. 19. Ст. пис. 3, 159. 4, 36. Хект. 11б. Зор. 18. Буд. 73. Злат. 7. почтује Ст. пис. 5, 15. штује Ст. пис. 1, 172. Вран. жив. 6. Банд. 7. Крн. 24.

ПРВО ЛИЦЕ МНОЖИНЕ.

Постаје наставком **masi**, којему је најприје отпало крајње **i**, те остало **mas**, а тому у словенским језицима **s** стојећи на крају отпада, а **a** кратко будући гласи *o*, које се налази и у старом словенском језику а у српском је остало једнако, по том је у старом словенском језику *o* ослабило у **ъ**, али мјесто **ъ** долази у старом словенском језику и **ы** из номинатива мн. **мы**, а кад кад и **є** начином до селе још не протумаченим довољно. По староме словенском језику налази се кад кад и у српским старим књигама **ь**: **можемь** М. 66. **молимь** 78. 130. **ѹьтемь** 121. **славимь** 121. и **ы** или мјесто њега **и**: **ѥсьмы** Стеф. 4. **ѥсмы** Шаф. pam. 1873. 110. **ѥсми** М. 569. **имы** Стар. 4, 73. **имами** 234. **прибѣгнемы** Стеф. 18. Али је од првијех времена у српском језику *o*.

А. Основе без наставка: лични наставак долази к основи, која кад се свршује на *д* слаже се с гласом *м* од наставка као у 1. лицу јед. (види стр. 257): **ѥсмо** Стеф. 20. П. 29. Н. Рањ. 50б. окрњено: **сьмо** М. 12. **смо** М. 22. сложено са *не* (види код 1. лица јед.): **нѣсмо** П. 5. **несмо** М. 246. **нєсмо** М. 368. нијесмо Ст. пис. 5, 154. — **дамо** М. 22. 275. **подамо** М. 23. **продамо** П. 113. **ѹдамо** П. 78. — **вьвемо** М. 36. **вѣмо** П. 17. **ѹвѣмо** П. 17. **изѹвѣмо** П. 12. **приповѣмо** М. 272. 471. **разѹвѣмо** П. 47. вимо Ст. пис. 1, 65. вијемо Ст. пис. 3, 246. — **имамо** М. 7. 23. кад стоји иза *не* могло му се *и* од основе са *е* од *не* саставити у **ѣ**: **нѣмамо** М. 47. 54. П. 13. 59. нимамо Хект. 16б. Мрн. 108. У оба поменута у којих се основа свршује на *д*, налази се *д* дометнуто како је речено код 1. лица јед. (стр. 258), али у овом лицу истом од почетка XVII вијека,

па и тада врло ријетко: повидемо Вран. жив. 30. дадемо Мрн. 129. Радн. 95.

Б. Основе с наставком: лични се наставак саставља с основом:

I. 1. поведемо Вран. жив. 40. падемо Ст. пис. 5, 329. у једнога између глагола овога раздјела налази се и према основама без наставка (види код 1. лица јед.): гремо Ст. пис. 5, 35. 161. 165. Злат. 26. Стар. 4, 112. Пос. 14б. — I. 2. улеземо Град. дјев. 181. — I. 3. живемо П. 127. Ст. пис. 1, 30. Н. Рањ. 20б. Ст. пис. 4, 170. Д. Рањ. 53б. Град. дјев. 176. Гуч. 229. Вран. жив. 20. Мрн. 28. Пос. 37б. — I. 4. ѵзможемо М. 23. поможемо Ст. пис. 5, 162. Мрн. 160. Радн. 95. у истога глагола с промјеном гласа *ж* на *р:* моремо М. 219. 274. 328. 405. П. 5. 9. 84. Ст. пис. 1, 30. 111. Збор. 158. Ст. пис. 5, 312. Зор. 57. Брн. 7. Вран. жив. 30. Мат. 50. стр(ѣ)жемо М. 44. свучемо Вран. жив. 27. речемо Злат. 54б. — I, 5. ѵтьнемо М. 43. Пб. 31. почнемо Ст. пис. 1, 114. 5, 155. Гуч. 109. ѕанмемо П. 18. принмемо М. 47. 215. П. 55. 145. Стар. 3, 297. прѣмемо М. 106. 239. 261. — I. 6. ѵвнемо Збор. 122б. одијемо Банд. 215. смијемо Ст. пис. 5, 244. Чубр. 4. сажето: смимо Ст. пис. 2, 352. Мрн. 93. с промјеном гласа *у* у *ов:* пловемо Ст. пис. 4, 436. с промјеном гласа ѣ у *ој:* појемо Ст. пис. 1, 124. Банд. 135. од основе у којој се ає изједначује и сажима од давнина: ѕнамо Шаф. pam. 1873. 94. П. 2. Ст. пис. 5, 235. исти глагол долази и са *д* (како је речено код 1. лица јед.) истом од почетка XVII вијека у овом лицу: знадемо Вран. жив. 9. Мрн. 108. 120. узнадемо Мрн. 133. у глагола којима се основа од свагда шири добивајући *д* (види код 1. лица јед.): будемо Ст. пис. 3, 249. добудемо Гуч. 275. изидемо Банд. 43. вниդемо М. 176. поидемо М. 23. гласови се *јд* састављају у *ђ:* доћемо М. 451. изьнагіємо П. 42. нађемо Злат. 70. пођемо Ст. пис. 4, 446. из таких сложених прелази *ђ* и у прости XVII вијека: иђемо Мат. 97. Радн. 43. од основе која у инфинитиву гласи *ста,* и од свагда у садашњем времену добија *н,* те се изједначује с глаголима друге врсте: станемо М. 7. — I. 7. стремо Злат. 70.

II. примькнемо П. 39. уздвигнемо Гуч. 105.

III. 1. **желиѥмо** П. 24. умијемо Ђам. 5. разумијемо Пос. 40. сажето: **разꙋмѣмо** М. 535. умимо Вран. жив. 21. Мрн. 177. разумимо Брн. 42. Банд. 173. Каш. 47. 65. тако ће сажето бити и **желѣмо** П. 17. 126. 177. — III. 2. **дрьжимо** М. 23. **желимо** П. 21. Ст. пис. 5, 213. 238. Хект. 21б. Вран. жив. 82. **живымо** М. 518. мнимо П. 21. 39. Ст. пис. 4, 78. глагол који је прешао у други раздио пете врсте: **хокемо** М. 23. 276. и окрњено од XII вијека: **кемо** М. 7. 216. **ћемо** М. 274. 327.

IV. **ꙋчинимо** М. 22. **платимо** М. 22. **пакостимо** М. 23. **раздроушимо** М. 23. **молимо** М. 192. П. 2. **приносимо** М. 192. **мислимо** М. 193. **примимо** П. 116. Н. Рањ. 26. зоримо Мрн. 69. **поутимо** П. 143. чтимо Збор. 46. Д. Рањ. VIб. Брн. 52. Гуч. 262. Орб. 261. штимо Ст. пис. 1, 197. Стар. 1, 227. пошљедњи је глагол с основом какву има у овој врсти прелазио и у прву врсту XVII вијека: штијемо Радн. 11. 23.

V. 1. несажето **аѥ** на крају основе пред личнијем нанаставком *мо* налази се врло ријетко, и тада јамачно према црквенијем књигама: тако XIV вијека: **уповаемо** М. 192. у почетку XVI вијека: **испитаемо** Стар. 4, 79. а сажето од првијех времена према другим лицима: разбирамо Вран. жив. 21. **давамо** М. 223. 509. 522. Пб. 76. Ст. пис. 5, 51. 149. Д. Рањ. 27б. Мрн. 185 придавамо Ст. пис. 5, 163. **дарꙋвамо** М. 494. **проклинамо** М. 77. **заклинамо** М. 192. **помагамо** М. 473. примагамо Банд. 193. умирамо Пос. 13. пропинамо Див. 20. **споминамо** М. 248. **испрагамо** М. 50. **посилламо** П. 1. 62. простирамо Бадн. 42. глагол који је из прве врсте прелазио овамо како је речено код 1. лица јед.: пријамо (accipere) Ст. пис. 5, 163. 238. — V. 2. **посежемо** М. 23. **пишемо** М. 269. благослављемо Стар. 1, 231. примљемо Мрн. 90. узјашемо Банд. 176. — V. 3. рвемо Каш. 30.[1] **подлемо** М. 23. **даѥмо** М. 106. **даемо** М. 177. 218. 225. 274. **даѥмо** М. 494. П. 39. 147. Пб. 83. Ст. пис. 1, 89. 124. Вран. жив. 68. Радн. 20. **проданемо** Збор. 5. подајемо Мат. 34. **паднемо се** П. 23. 56.

VI. **завезоуѥмо** М. 77. **обѣтуѥмо** Пб. 94. **потврьюемо** М. 217. чтујемо Н. Рањ. 122б. одпуштујемо Ст. пис. 5, 91. страгујемо (стражимо) Мрн. 138. увриђујемо Пос. 29.

[1] Овамо би ишло: врвемо Ст. пис. 5, 35. ако није погрјешка.

ДРУГО ЛИЦЕ МНОЖИНЕ.

Постаје наставком **tasi**, којему отпада **i** а за њим и **s**, као и наставку првога лица мн., а од **а** у словенским језицима бива **є**: тако наставак гласи **тє**.

А. Основе без наставка: које се свршују на *д*, у њих се тај глас пред гласом *т* од наставка мијења на *с* као у трећем лицу јед.: **юстє** Стеф. 9. окрњено: **стє** М. 20. Н. Рањ. 228б. Хект. 31. кад је пред њим *не*, слаже се с њим како је речено код првога лица јед.: **нѣстє** М. 247. **нєстє** М. 535. **инєстє** М. 546. Град. дјев. 28. — **дастє** Пб. 5. 28. 32. 43. П. 71. 82. 99. **вдастє** Пб. 21. 42. **прѣдастє** П. 98. тако у тијем примјерима прелази у XV вијек а једном се налази и XVII вијека: подасте Глав. 126. — јисте (**ѣнстє**) Стар. 3, 284. 287. — **кѣстє** Пб. 31. **кнстє** М. 185. П. 62. 135. **кюстє** П. 173. **ꙁапокѣстє** П. 59. 148. тако још на свршетку XV или у почетку XVI вијека: весте Стар. 4, 232. висте Ст. пис. 1, 236. 259. 299. сповисте 259. — имате Ст. пис. 1, 89. кад има пред собом *не*, могло се његово *и* слагати с *е* од тога *не* како је већ спомињано: **нѣматє** П. 23. **нєматє** П. 26. nimate М. 280. — Којима се основа свршује на сугласно, сви су осим првога погубили сугласно на крају основе пред личнијем наставком једначећи се с другим глаголима, и то од XV вијека: **датє** М. 484. Ст. пис. 5, 195. ијете Н. Рањ. 195б. ите Д. Рањ. 50. вите Ст. пис. 1, 305. сповијете Орб. 215.

Б. Основе с наставком: лични наставак приступа к основи:

I. 1. **блюдєтє** М. 158. један између глагола овог раздјела изједначивао се XVI вијека с онима којима основа у садашњем вр. нема наставка, те се и у њега *д* дошавши пред лични наставак мијењало на *с:* гресте Ст. пис. 1, 307. Стар. 3, 261. а тада је и отпадало крајње сугласно у основи као и у онијех глагола: грете Д. Рањ. 99. — I. 3. **жнвѣтє** М. 46. гдје ће **ѣ** бити само написано мјесто **є**. — I. 4. можете Н. Рањ. 51. Град. дјев. 63. Гуч. 12. и с промјеном гласа *ж* на *р:* **морєтє** П. 3. 36. 65. 85. 131. Н. Рањ. 51б. 167. Град. дјев. 63. Брн. 4. Вран. жив. 4. Банд. 42. — I. 5. **ꙁакльнєтє** М. 174. **ꙁаквнєтє** Збор. 8б. разапнете Н. Рањ. 23. **принмєтє** П. 153. Стар. 3, 297.

— I. 6. смијете Ст. пис. 3, 215. сажето: смите Ст. пис. 2, 91. с промјеном гласа *у* у *ов:* пловете Ст. пис. 3, 12. 4, 155. словете Ст. пис. 4, 478. од основе у којој се **ље** изједначује и сажима: **ꙁнате** М. 66. 174. 426. П. 87. 104. Н. Рањ. 30. исти глагол долази и са *д* доданим (како је речено код 1. лица јед.) али истом XVII вијека у овом лицу: знадете Вран. жив. 95. Банд. 7. Мрн. 76. 108. 158. у глагола којима се основа од свагда шири добивајући *д* (види код 1. лица јед.): будете Н. Рањ. 74. идете, сложено с пријеђлозима за којима се *и* мијења на *ј*, те се *јд* саставља у *ђ:* нађете Н. Рањ. 29. прођете Ст. пис. 2, 406. — I. 7. **раꙁдрете** М. 426. с раширеним коријеном: терете Банд. 13.

II. подвигнете Ст. пис. 5, 158. дунете Бун. 35.

III. 1. разумијете Орб. 281. сажето: умите Д. Рањ. 67б. Банд. 148. доспијете Вран. жив. 26. — III. 2. живите Н. Рањ. 138. мните Ст. пис. 3, 29. 5, 130. млите Ст. пис. 3, 36. исти глагол с доданим *д*, како је речено код 1. лица јед., XVII вијека: мнидете Вран. жив. 101. трпите Н. Рањ. 34б. цкните Злат. 88. глагол који је прешао у други раздио пете врсте: **хокете** М. 20. и окрњено: **кете** М. 178. **кюте** П. 38. ћете Н. Рањ. 23б.

VI. **потворните** М. 81. **примите** М. 546. Ст. пис. 1, 281. Н. Рањ. 13б. штите Ст. пис. 1, 189. прочтите Ст. пис. 3, 316. глагол који инфинитивом припада у пету врсту: спите Ст. пис. 2, 481.

V. 1. **помагате** М. 158. обирате Вран. жив. 25. познавате Збор. 48. споминате Н. Рањ. 19. Банд. 7. споменивате Орб. 2. — V. 2. раждижете Бун. 35. ишћете Банд. 103. — V. 3. **даюте** М. 19. 20. Мрн. 108. надијете се Мрн. 89. **остаюте** М. 20. **смиенете се** Див. 31б.

VI. верујете Вран. жив. 76. дарујете Ст. пис. 3, 231. обрјезујете Н. Рањ. 73. чтујете Ст. пис. 3, 231. почтујете 26.

ТРЕЋЕ ЛИЦЕ МНОЖИНЕ.

Постаје наставком **anti**, којему отпада **a** кад се основа садашњега времена свршује на самогласно; од **i** бива у словенским језицима **ь**, а **n** се са самогласним за којим се нађе, саставља у један глас, и то са **a** од личнога наставка или од наставка којим постаје основа, саставља се у **ж**, које

у српском језику гласи *у*, а са н, које основама остаје на крају у глагола којима основе само у првом лицу јед. добивају наставак, саставља се у ѫ, које у српском језику гласи *е*.

Личному наставку отпада крајње ть у српском језику од првијех времена: тако XII вијека имамо: бѫдѫ М. 2. ходе М. 2. приходе М. 6. вракаю М. 6. Што се налази и са -ть, те допире у XV вијек, јамачно је из црквенијех књига као и у трећем лицу јед. (види стр. 274. 276): сѫть М. 413. П. 99. ѥсѫть М. 526. идѫть М. 475. имають М. 523. могѫть М. 526. погють М. 527. познавають П. 104. — На крају XV и XVI и XVII вијека налази се у неких писаца и *т*, али није од личнога наставка него је додатак као и уз треће лице јед. (види стр. 274-5): на крају XV вијека: оставе т' Ст. пис. 1, 160. XVI вијека: издадут Н. Рањ. 214. уљезут 115б. примогут 185. убијут 214. покријут 28б. чујут 140б. изидут 161б. дођут 28б. мимођут 170б. нађут 45. пођут 43. устанут 28б. кренут 13. приминут 13б. видет 208б. узвисет 79. изгонет 136. прихинет 214. учинет 137. прибивајут 60. клањајут 57б. скончајут 115. помањкајут 22б. благујут 108. господујут 55б. одпуштујут 143. могу т Ст. пис. 5, 181. останут Брн. 2. одговорет Стар. 1, 225. скончајут 219. јесут Буд. 51. нисут 80. уздадут 40. упадут 42. могут 51. прокунут 123. примут 57. будут 30. видет 39. уздржет 51. приводет 51. чинет 25. упадајут 33. исповидајут 34. нарицајут 118. зовут 7. наслидујут 36.[1] XVII вијека: увенут Вран. жив. 18. процватут Банд. 80. могут 45. измут 75. придут 13. одвратет 17. окусет 70. славет 7. ослободет 108. одпушћајут 74. плачут 29. мјесто тога окрњенога *т* налази се и цијело *ти* као и уз треће лице јед.: на крају XV вијека: буду ти Ст. пис. 1, 21.[2] XVI вијека: украду ти њега Н. Рањ. 94б. одпуштају ти се тебје 165б. имаю ти се мѫчити грѣшници Збор. 161б. реку ти Стар. 1, 225.

А. Основе без наставка: између онијех које се свршују на сугласно само к једној долази у личнога наставка предње а састављено с потоњим н у ѫ, српски *у:* то је основа ѥс,

[1] Још таких примјера XVI вијека види у Гласнику IX. стр. 47.
[2] Неколико примјера XV вијека из Никољскога и Хвалова рукописа с цијелијем *ти* уз треће лице мн. споменуто је Старинама III. стр. 71.

али у ње отпада ѥ још у старом словенском језику па тако и у српском: с цијелијем личнијем наставком: **соуть** М. 12. без крајњега **ть**: **соу** М. 13. 232. 507. Н. Рањ. 33б. али је од XIV вијека прешло **ѥ** из других лица и у ово, а облик без њега остаје енклитички: **есꙋ** М. 217. 289. 293. 429. 441. 492. **ѥсꙋ** П. 3. Н. Рањ. 25. Ст. пис. 1, 150. 5, 70.[1] од истога времена долази са **ѥ** и за ријечју **не**, с којом се слаже како је речено код првога лица јед.: **нѣсꙋ** М. 108. 109. 116. 168. 183. 203. 268. 435. 485. 535. П. 2. 9. 12. 148. **нѥсꙋ** М. 230. Д. Рањ. VIII. Ст. пис. 4, 298. Буд. 79. Вран. жив. 50. Банд. 87. Ђам. 5. нису Буд. 87. што XIV и XV вијека има и **несꙋ** М. 206. 208. 354. 532. П. 81. не ће бити без **ѥ** него ће бити по источном говору. У других глагола у којих се основа свршује на сугласно, мјесто **а** у наставку долази у словенским језицима **н**, с којим се **п** од наставка саставља у **ѧ**, српски *е:* **прѣдаде** М. 7. 37. тако у тога глагола до краја XV вијека: **даде** М. 102. 104. 170. 331. П. 49. 77. 106. 109. 134. Пб. 58. 83. **исьдаде** М. 46. издаде М. 565. подаде М. 41. 108. продаде М. 43. 532. П. 107. 110. **прѣдаде** М. 98. П. 111. и XVI вијека, али ријетко: даде Н. Рањ. 56. Ст. пис. 4, 87. издаде Н. Рањ. 92. продаде 167б. тако у другога глагола с цијелијем личнијем наставком XIV вијека: **вѣдеть** М. 201. без крајњега **ть** XVI вијека: заповиде Хект. 8. Али оба ова глагола и трећи коме се као и њима основа свршује на *д* изједначише се у овом лицу с глаголима прве врсте првога раздјела, у које их притезаше партицип садашњега времена, најближи овоме лицу: то се започело на крају XIV вијека, и најприје у глагола *дати:* у то се вријеме у њега налази: **ꙋдадꙋ** П. 6. **дадꙋ** М. 232. чешће XV вијека: **дадꙋ** П. 115. 119. М. 286. 339. 423. 433. 507. 512. 530. Пб. 116. **продадꙋ** П. 131. М. 410. Пб. 107. **допродадꙋ** П. 58. **прѣдадꙋ** П. 111. на крају XV или XVI вијека: даду Ст. пис. 1, 25. XVI вијека: **продадꙋ** М. 551. даду Н. Рањ. 178. Збор. 28. Ст. пис. 2, 122. 3, 19. 451. 4, 404. 5, 131. 231. Д. Рањ. 16. Град. дјев. 76. Хект. 18. Зор. 33. Буд. 48. Брн. 62. Чубр. 46. зададу Ст. пис. 3, 406. 4, 123. подаду Ст. пис. 3, 475. придаду Н. Рањ. 37. Ст. пис. 4, 56. Хект. 44. Буд. 45.

[1] Са **ть** на крају долази и онда кад му је повраћено **ѥ**: **ѥсꙋть** М. 276. 287.

удаду Град дјев. 67. запродаду Чубр. 14б. XVII вијека даду Вран. жив. 14. Орб. 46. Мрн. 143. Пос. 10. Радој. 21. придаду Банд. 44. — други тако долази од почетка XV вијека: покндѫ М. 248. тако XVI и XVII вијека: приповиду Зор. 41. повиједу Злат. 37. повиду Вран. жив. 30. заповиду Вран. жив. 35. приповиду Каш. 25. — трећи од свршетка XV или од почетка XVI вијека: јиду Ст. пис. 1, 82. 255. Стар. 3, 279. Хект. 26. Брн. 7. иједу Ст. пис. 5, 127. Див. 22б. Орб. 181. Банд. 38. Радн. 17. 89. — У глагола коме основа у осталијем лицима гласи има одбацивало се још у старом словенском језику крајње *а* те је к основи долазио наставак са својим а, па је тако и у нас било: ако ю имѫть потрѣбовати М. 31. још XV вијека: да имѫ дати М. 464. и XVI вијека једном: не иму Злат. 12. али још од почетка XIII вијека тај је глагол у том облику прешао међу глаголе пете врсте првога раздјела међу које припада инфинитивом: имаю М. 13. 31. 106. Град. дјев. 111. Банд. 45. јимају Вран. жив. 3. не имаю М. 13. стојећи иза *не* могао се с том ријечју слагати како је речено код првога лица јед.: нимаю П. 39. немаю М. 192. Пб. 70. нимају Ст. пис. 1, 106. Глав. 14.

Б. Основе без наставка: к основи приступа наставак како је речено:

I. 1. бљуду Ст. пис. 3, 140. доведу Вран. жив. 7. гредѫ М. 16. П. 20. Ст. пис. 4, 313. Д. Рањ. VIIIб. кладу Ст. пис. 4, 164. покрадѫ М. 208. краду Д. Рањ. 53б. креду Зор. 73б. Буд. 103. сједу Н. Рањ. 53б. Ст. пис. 5, 101. Орб 45. седу Вран. жив. 54. сиду Банд. 44. плету Вран. жив. 19. расту Буд. 100. Брн. 43. ресту Ст. пис. 1, 19. Зор. 29б. подресту Ст. пис. 3, 218. обрѣтѫ П. 102. срету Ст. пис. 3, 215. цвату Вран. жив. 25. — I. 2. гризу Град. дјев. 12. лјезу Н. Рањ. 116б. Ст. пис. 4, 269. изљнезѫ Збор. 76. несѫ М. 52. донесу Вран. жив. 14. — I. 3. издубу Вран. жив. 112. скубу Ст. пис. 2, 331. 4, 114. живѫ М. 55. 102. П. 112. Ст. пис. 1, 118. 3, 135. 4, 437. Град. дјев. 32. Брн. 57б. Злат. 34. Вран. жив. 19. Див. 5. Орб. 49. Гунд. пс. 15. оживу Банд. 121. Андр. пут 7. Радн. 3.[1] — I. 4. завргу Ст. пис. 1, 160. развргу Д. Рањ. V. вргу

[1] Писарске ће погрјешке бити žiu (мјесто živu) Ст. пис. 4, 437. 442. у дну.

Вран. жив. 5. Банд. 126. **нѕжегв** Збор. 18б. ужегу Радн. 56. **ѕалегв** П. 18. легу (procumbere) Н. Рањ. 38б. Ст. пис. 3, 129. **могв** М. 55. **помогв** Нб. 79. Н. Рањ. 150. Ст. пис. 5, 145. Орб. 290. Радн. 51. премогу Ст. пис. 1, 24. **присегв** М. 218. стригу Ст. пис. 4, 334. Див. 13. Банд. 291. стргу Ст. пис. 4, 332. Стар. 3, 297. Банд. 224. вуку Вран. жив. 43. **рекв** М. 215. Збор. 33б. Ст. пис. 4, 215. 5, 181. Гуч. 117. Банд. 43. Радн. 14. одреку Радн. 2. теку Злат. 56б. — I. 5. почну Ст. пис. 4, 272. 5, 65. у истога се глагола може и промјенити *н* иза *ч* у *м* (види код 1. лица јед.): почму Мрн. 24. Радн. 10. **ѕакльноу** Шаф. pam. 1873. 95. **примв** П. 104. Вран. жив. 23. Банд. 24. Јерк. 70. Радн. 93. вазму Ст. пис. 3, 453. Буд. 82. обајму Ст. пис. 1, 230. обујму Н. Рањ. 88. Банд. 76. однему Буд. 137. снему Вран. жив. 62. дму Ст. пис. 2, 386. од основе која добија наставак **ја** мјесто **а**: пожању Стар. 3, 264. Банд. 172.—I. 6. бију Вран. жив. 26. дију Ст. пис. 1, 70. 86. Хект. 11. 40. 44б. Зор. 33б. надпију Ст. пис. 1, 3. одију 118. додију Андр. пут 237. **ѕиаю** М. 535. Ст. пис. 1, 22. 123. 2, 435. 3, 423. 4, 46. Град. дјев. 98. Хект. 2. Буд. 86. Злат 3б. Див. 34. Банд. 41. Каш. 51. Глав. 80. **поѕнаю** М. 162. Ст. пис. 3, 470. Зор. 3б. Злат. 20. Банд. 41. Каш. 10. исти глагол долази и с доданим *д* (како је речено код 1. лица јед.) од друге половине XVI вијека: знаду Буд. 78. 149. Вран. жив. 4, 17. 31. 72. Банд. 15. 40. 74. Мрн. 16. 58. 91. Андр. дев. 146. Пос. 21. Радн. 14. 17. 24. познаду Банд. 295. Мрн. 12. Каш. 25. Андр. пут 227. Радн. 24. **смѣю** П. 11. 17. **смєю** П. 28. **сминю** П. 17. смјеју Д. Рањ. 27. смију Буд. 129. Андр. пут 210. исти глагол долази једном на крају XVII вијека и с доданим *д* (о ком види код 1. лица јед.): смиду Радн. 37. с промјеном гласа *у* у *ов:* плову Ст. пис. 2, 343, 3, 342. Д. Рањ. 1б. слову Ст. пис. 2, 15. с промјеном гласа **ѣ** у *ој:* поју Д. Рањ. VII. од основа које се од свагда шире добивајући *д* (види код 1. лица јед.): **бвдв** М. 414. Н. Рањ. 13. добуду Н. Рањ. 207. Ст. пис. 4, 46. 233. 5, 10. Хект. 46. придобуду Стар. 1, 221. иду Злат. 13б. изиду т Н. Рањ. 161б. приду Ст. пис. 2, 50. Злат. 39. **доидв** М. 241. 259. зајду Ст. пис. 3, 160. 4, 161. мимојду Н. Рањ. 194. **наидв** М. 108. 434. 449. П. 55. Ст. пис. 3, 161. 309. 402. 4, 50. Вран. жив. 23. ојду Ст. пис. 3, 19. **поидв** М. 259. 410. 525. **проидв** П. 54. гласови се *јд* састављају у *ђ:* **догю**

П. 8. 13. М. 258. 535. Н. Рањ. 23б. зађу Ст. пис. 3, 103. 4, 320. Д. Рањ. 14б. мимођу т Н. Рањ. 170б. нагю М. 205. 208. 267. 353. Ст. пис. 3, 141. Гуч. 64. погю М. 102. 108. 464. П. 17. доѧ̈ М. 546. Н. Рањ. 15. прогю П. 7. Чубр. 6.[1] из таких је сложених прелазило *ђ* и у друге: пријђу Злат. 44б. 84. Андр. нач. 56. и у прости, гдје остаје у основи *и*, на свршетку XVII вијека: ињу Радн. 45. — I. 7. удру Ст. пис. 5, 234. прождру Радн. 22. мру Пос. 13. с уметнутим *а* међу два сугласна: затару Вран. жив. 101. тару Радн. 56. у глагола који су из другога раздјела треће врсте прелазили овамо: вру Ст. пис. 1, 103. назру Ст. пис. 2, 92. 109. позру 47. прю М. 16. проү М. 270. у неких се између глагола овога раздјела могла и ширити основа добијајући у коријену глас *е:* истеру Н. Рањ. 95. тако и ѡдерѫ П. 121. прождеру Ст. пис. 4, 383. прем да би у пошљедња два могло бити тако и по петој врсти.

II. ѡдбегнѫ М. 258. двигну Злат. 53. уздигну Гунд. пс. 22. помкну Радн. 30. сасну Стар. 3, 236. смагну Ст. пис. 2, 495. тискну Н. Рањ. 61б. притисну Зор. 28. истисну Орб. 205. спадну Ст. пис. 2, 513. пану Д. Рањ. 108.[2]

III. 1. желню Збор. 165б. Брн. 56б. имију Ст. пис. 1, 22. 86. Брн. 7. Злат. 86. умѣю П. 58. 77. умију Ст. пис. 4, 483. Д. Рањ. VIII. Хект. 21. Буд. 86. Град. дјев. 72. Гуч. 26. Вран. жив. 3. Банд. 248. разумију Н. Рањ. 36. Збор. 48. Буд. 89. Див. 9. Орб. 244. Банд. 26. Мат. 67. Ђам. 4б. како се у пошљедњега глагола основа и сажимала у осталијем лицима, узимало се као да је из другога раздјела ове врсте, те се налази у овом лицу XVI вијека и разуме Зор. предгов. разуме т Буд. 126. а XVII вијека има и с уметнутим *д* као у глагола прве врсте шестога раздјела *смјети* (види мало напријед и код 1. лица јед.): умиду Мрн. 35. — III. 2. бде Ст. пис. 2, 57. Брн. 22б. везе Ст. пис. 2, 110. виде Н. Рањ. 14. вре Ст. пис. 5, 243. горе Злат 41. дрьже М. 106. Злат. 31. желе Збор. 73. Злат. 40. мне Ст. пис. 1, 79. 2, 272. 5, 145. пре М. 208. 209.

[1] По крајевима гдје *ђ* гласи *ј*, налази се и у овој прилици *ј* мјесто *ђ:* пою М. 248. Види и код трећега лица јед.

[2] У слику и јамачно њега ради има по четвртој врсти: гибе (мјесто гину) Ст. пис. 1, 99. увене (м. увену) Ст. пис. 2, 468. тако и у 3. лицу јед.: повени Ст. пис. 2, 468.

267. 270. 353. 434. прѣ М. 205. 206.[1] свире Ст. пис. 5, 158. стоє М. 17. сѣдє М. 21. тријеште Ст. пис. 4, 17. ћуте Злат. 27б. ца́фте Ст. пис. 2, 28. 63. 82. Д. Рањ. 54б. цте Ст. пис. 2, 71. 4, 434. Д. Рањ. 14. Гуч. 21. проците Ст. пис. 2, 418. уцкне Ст. пис. 2, 312. глагол који у осталијем лицима садашњега времена прелази у други раздио пете врсте остаје у овом лицу међу овијем глаголима допирући у XVII вијек: хотє М. 38. 41. 98. 327. 459. 472. П. 6. 16. 22. 71. Стар. 1, 219. 2, 298. Буд. 27. 71. Брн. 52. 56. Мрн. 117. Вран. жив. 60. Мат. 14. оусхотє М. 208. 267. 434. у тога је глагола могло *о* ослабити у ь: хьтє М. 96. а и цијели први слог отпадао је: тако окрњено допире у XVI вијек: тє М. 106. 117. 215. 219. 242. 247. 531. П. 5. 15. 16. 21. 22. 42. 140. Пб. 28. Ст. пис. 1, 60. Стар. 3, 262. Буд. 72. 82. 83. Брн. 47. али је из других лица продрло *ћ* и у ово мјесто његова *т*, и то од краја XV вијека:[2] хоће Ст. пис. 1, 101. 116. 167. Јеђупци завјетовати хоће Н. Рањ. 17. сви се хоће снизити Збор. 53. хоће Ст. пис. 2, 397. 5, 68. Д. Рањ. V. 6. 92. Злат. 9б. Вран. жив. 24. Орб. 12. Банд. 18. Каш. грам. 101. тако и без првога слога: ће Ст. пис. 1, 48. 101. 115. похвалити ће се мнози Н. Рањ. 206. људи чинити ће како но звијери Збор. 52. ће Ст. пис. 2, 432. 3, 437. 4, 153. 5, 47. ки су научени, вридни ће се звати Хект. 21. они су Јуде, муку ће Јудину поднести Брн. 53б. тебе ће они одправит' Злат. 9б. к теби се ће немилосници обратити Гуч. 108. ће Чубр. 9б. Вран. жив. 56. Орб. 220. Гунд. пс. 19. Банд. 1. Јерк. 22.

IV. брамє М. 219. говоре Буд. 7. ѯгодє М. 22. знобе Ст. пис. 2, 185. 239. лазе Н. Рањ. 115б. моле Н. Рањ. 39. носє М. 16. нузе Ст. пис. 3, 470. тире Ст. пис. 4, 447. отјере 207. 5, 11. вапе Ст. пис. 2, 192. 336. чте Буд. 88. Гуч. 19. Орб. 244. иште Банд. 140.[3] у глагола који инфинитивом припада у пету врсту: спе Н. Рањ. 106. Ст. пис. 4, 404.

V. 1. прѣбиваю М. 27. ѡдьбиѣю М. 232. збирају Збор. 2. Злат. 102. обирају Мрн. 44. гледају Ст. пис. 2, 135. даваю М.

[1] Види тај глагол и у првој врсти.

[2] Што има XIV вијека нє кє П. 5. за цијело мислим да је штампарска погрјешка.

[3] Једном има изван слика и згубу Ст. пис. 5, 50.

кратко а, тако наставак гласи и та; али прем да то лице с таким наставком долази за сва три рода, ипак за женски и средњи род долази и са ѣ мјесто а у наставку, јамачно према номинативу двојине женских и средњих ријечи с основом на а (види напријед стр. 222-3); у српском језику долази тај облик само са а на крају наставка,[1] али неколико примјера што их има сви су за мушки род: сиїста Сав. 5. хощета Сав. 5. послоушаета Сав. 5. тако још XV вијека од основе юс: юста П. 156. и окрњено: ви ста била добра брата П. 85. послије се друго лице дв. не находи.

Треће лице. Постаје наставком tasi, којему је такођер отпао други слог, а од а бива у словенским језицима є, као и у другом лицу, али је а у неким приликама у сроднијем језицима бивало и дуго, те јамачно за то долази у словенским језицима и а, и тако је обичније, и то за сва три рода, али за женски и средњи долази и ѣ мјесто а онако како је речено код другога лица. Све три речене разлике у наставку налазе се у српском језику: али са є само једном и то XVI вијека, те лако може бити да є стоји мјесто ѣ: да вѫдете оуи тконе долне гледати Збор. 33б. — најобичније је било са а, и то за сва три рода: за мушки: до краја XIV вијека: оскрьбита Стеф. 27. сѫдита М. 52. хиньсткоуета М. 67. стаюта се М. 93. имета М. 158. имата М. 158. юста М. 26. 176. окрњено: ста М. 23. Пб. 22. XV вијека: слѫжита, дрьжита, трьпита, имата М. 462. юстьта М. 249. окрњено: ста М. 462. XVI вијека само у два извора и у једном од њих само од основе юс: оба ѹпадета Збор. 2. да се она дка.прита Збор. 158б. ста Хект. 12. 12б. 15б. 16. за женски: до краја XIV вијека: ста М. 107. раздвоита М. 176. XV вијека: потезата М. 380. Пб. 92. на крају XV или XVI вијека једном од основе юс: двије ста ми се карале Ст. пис. 2, 510. — за средњи: слышита (оуши) Стеф. 18. и XV вијека: изидета (двие годищи) М. 369. — за женски и средњи род са ѣ на крају само у прва времена: помаклетѣ (вѣжди) Сав. 9. (видитѣ оуи) 3. зритѣ 9.

[1] Једини је примјер у ком би могло бити є мјесто а: родила се есте Стар. 3, 250. али је то XVI или XVII вијека, те лако може бити друго лице мн.

ИМПЕРФЕКАТ.

Основа је за овај облик у једнијех глагола онака кака је у садашњем времену, а у других онака кака је у инфинитиву. Основу онаку кака је у инфинитиву имају глаголи треће врсте оба раздјела, глаголи пете врсте првога и другога раздјела и глаголи шесте врсте. У осталијех је свијех у овом облику основа онака кака је у садашњем времену, и то у глагола четврте врсте онака кака је у првом лицу једнине. Гдјекоји се глаголи појединце одвајају у том од свога друштва, те прелазе међу друге, а гдјекоји имају овај облик двојак: и од основе кака им је у инфинитиву и од онаке кака им је у садашњем вр.

У којих је глагола у овом облику основа као у садашњем времену, у њих се задње **а** у основи, које већ у садашњем вр. у највише лица гласи *е*, у овом облику продуљује, те бива **ѣ**, а пред **ѣ** се гласови *г*, *к*, *х* мијењају на *з*, *ц*, *с*, или се претварају у *ж*, *ч*, *ш*, а онда се за њима **ѣ** мијења на *а*; тако се **ѣ** претвара у *а* предњега гласа ради и у основама које у садашњем вр. имају наставак **ја**.

До таке основе и до онаке кака је у инфинитиву долази од коријена од којега је у словенским језицима основа **ѥс** глаголски облик прошлога времена који без личнијех наставак гласи **аsа**-; од тога прво **а** остаје у словенским језицима, па кад је пред њим у основи **ѣ**, могу се оба гласа и изједначити тако да или речено **а** буде **ѣ** или **ѣ** буде **а**, а по том се два једнака гласа сажимају или један отпада; тако се речено **а** у позније вријеме сажима и са задњим **а** од основе; глас **s** прелази у словенским језицима у **х**, али кад за њим дође сугласно онда остаје **с**; а задње **а** у првом лицу јед. и у трећем лицу мн. саставља се с првијем гласом од личнога наставка у један глас, а у другом и трећем лицу јед. гласи у словенским језицима **є**, пред којим се **х** постало од **s** мијења на *ш*, а у првом лицу мн. гласи **о**, које се у српском језику у позније вријеме избацује према другом лицу мн., а тада и мјесто **х** долази *с* опет према другом лицу мн.; у другом лицу мн. отпада речено задње **а**, те **s** које је пред њим

остаје, али из првога лица мн. прелази исто самогласно гласећи *о* и у друго лице, а тада и *х* остаје мјесто **s**.[1]

Иза свега реченога долазе лични наставци као у садашњем времену: али за прво лице јед. само **m**, које се са предњим **a** саставља у **ѫ**, које слаби у **ъ**, а то у српском језику отпада; за друго лице јед. само **s**, које у словенским језицима стојећи на крају отпада; за треће лице јед. само **t**, које такођер отпада; за прво лице мн. **mas**, којему у словенским језицима отпада **s** а **a** слаби у **ъ**, мјесто којега долазе и други гласови онако као у садашњем времену, а између њих у српском је језику остало *о*;[2] за друго лице мн. **tas**, којему такођер отпада **s**, а од **a** бива у словенским језицима **є**; за треће лице мн. само **nt**, од чега крајње **t** отпада а **n** се с предњим **a** саставља у **ѫ**, које у српском језику гласи *у*.[3]

Овај су облик доста често имали и свршени глаголи.

А. Основе као у садашњем времену:

а) **ѣ** које основи на крају постаје реченијем начином остаје пред *а*, које за њим иде, гласећи према говору српском: то бива у глагола којима основа садашњега времена има наставак чисто **а**:

1-во јед.: I. 1. предијах Каш. грам. 132. — I. 5. кунијах Ст. пис. 2, 258. — II. целунијах Ст. пис. 2, 258.[4]

2-го и 3-ће јед.: I. 1: растѣаше Сав. 3. цвьтѣаше М. 561. растијаше Банд. 16. гредијаше Банд. 159. Каш. 20. Радн. 45. крадијаше Банд. 180. Каш. 86. — I. 2. пасијаше Град. дјев. 155. 156. — I. 4. обуцијаше Гуч. 999. рецијаше Орб. 95. тецијаше Каш. 18. Рад. 89. притецијаше Гуч. 216. — I. 6. у глагола у ком се *у* мијења на *ов:* словијаше Ст. пис. 4, 484.

[1] Кашић и Микаља у својим граматикама немају првога ни другога лица мн. другачије него с тијем вокалом. — Испореди Старине III. 71.

[2] Само према црквенијем књигама налази се са **ь**: живѣхомь Стар. 4, 233.

[3] Додано *т* онако као у садашњем времену (види напријед стр. 290) врло је ријетко: мотаху т Ст. пис. 1, 14.

[4] Је ли у тијем примјерима доиста *-нија-* или *-ња-*, не може се поуздано знати правописа ради, којим се садашње издање штампа.

у глагола ком се основа од свагда шири добивајући *д:* идѣаше Стеф. 6. у глагола ком је основа у инфинитиву бъı а у садашњем вр. добија *д* на крају и пред њим ж мјесто ы (види напријед стр. 259), у овом облику долази без *д* и без речене промјене самогласнога, па се пред ѣ које у садашњем вр. постаје основи на крају глас ы мијења на *в*, које иза гласа *б* отпада: бѣаше Стеф. 6. бијаше Ст. пис. 4, 275. 289. Вран. жив. 70. Каш. 86. види и даље под б. — V. 3. беријаше Ст. пис. 2, 421. зовијаше Гуч. 144. Банд. 96.

1-во мн.: I. 6. у глагола ком је основа у инфинитиву бъı (види напријед код трећега лица јед.): а) с вокалом пред личнијем наставком: бијахомо Каш. грам. 89. б) без вокала пред личнијем наставком и са *с* мјесто *x*, XVII вијека: бiасмо Пос. 9.

2-го мн.: I. 6. у глагола ком је основа у инфинитиву бъı (види напријед код трећега лица јед.) с вокалом пред личнијем наставком, XVII вијека: бијахоте Банд. 143. Каш. грам. 89.

3-ће мн.: I. 1. плетијаху Ст. пис. 4, 272. гредијаху Каш. 62. 104. Радн. 17. — I. 2. везијаху Гунд. суз. III, XXIX. — III. 3. живијаху Ст. пис. 5, 74. живиах Пос. 7. — I. 4. стрзијаху Н. Рањ. 67. тецијаху Ст. пис. 4, 394. Каш. 44. — I. 5. кунијаху Див. 13б. Гунд. пс. 25. Банд. 145. — I. 6. у глагола ком је основа у инфинитиву бъı (види напријед код трећега лица јед.): бијаху Ст. пис. 4, 485. 5, 215. Каш. 38. види и даље под б. у глагола ком се основа шири од свагда добијајући *д*, сложенога са *при:* придијаху Ст. пис. 5, 121. — V. 3. беријаху Ст. пис. 4, 272.

Тако је и у глагола којима основа у садашњем вр. нема наставка него се свршује на *д:* они се узимају у овом облику међу глаголе прве врсте првога раздјела као и у старом словенском језику: 2-го и 3-ће јед.: дадијаше Орб. 113. Банд. 45. 49. 55.

Тако је и у глагола који су изједначујући се с другима примили од њих у неким облицима *д* на крају основе (види код сад. вр.), па га имају и у овом, те се изједначују с глаголима прве врсте првога раздјела, XVII вијека: 1-во јед.: знадијах Орб. 25. 2-го и 3-ће јед.: знадијаше Орб. 36. Каш. 54. Радн. 20. 24. 53. имадијаше Радн. 11. 12. 26. 29. 2-го

мн.: с вокалом пред личнијем наставком: знадијахоте Каш. 21. 97. 3-ће мн.: ꙁнадиꙗх Пос. 43б. имадијаху Радн. 1. 3. 9. 26. види још код б. и е.

б) с крајњим ѣ у основи изједначује се *а* које иде за њим, те се оба сажимају у једно ѣ:[1] то бива у истијех глагола:

1-во јед.: I. 1. плетијех Ст. пис. 4, 467. проведих Ст. пис. 2, 173. гредих Ст. пис. 2, 325. Зор. 2. Стар. 1, 230. падих Стар. 1, 229. предих Каш. грам. 112. — I. 2. пасијех Ст. пис. 3, 361. 4, 217. понесих Ст. пис. 2, 258. — I. 3: живијех (živjeh) Ст. пис. 5, 344. — I. 4. рецијех Ст. пис. 2, 395. рецих Ст. пис. 2, 125. 258. 264. 276. 316. 326. тецих Ст. пис. 2, 316. дотецих Ст. пис. 2, 125. потецих Ст. пис. 2, 258. 264. стецијех Ст. пис. 5, 344. — I. 5. почних Стар. 1, 230. — I. 6. у глагола у којима се *у* мијења на *ов:* пловијех Ст. пис. 3, 57. 4, 337. плових Ст. пис. 2, 287. слових Ст. пис. 4, 425. у глагола ком се основа од свагда шири добивајући *д:* идијех Ст. пис. 2, 54. 438. идих Ст. пис. 2, 466. 5, 59. придијех Ст. пис. 2, 204. најдих Стар. 1, 230. у глагола који такођер добија од свагда у садашњем вр. *д*, али је у овом облику без њега (види стр. 301) а има од основе само *б* пред сажетијем ѣ, које је у њега (дај буди данас) кратко, може бити што је тако оштећен: биѣхь М. 221. бјех Ст. пис. 2, 438. 4, 81. 5, 39. у истога је глагола било и од цијеле основе каква му је у садашњем вр.: будих Ст. пис. 2, 225. у глагола ком се основа од свагда шири добивајући *н:* станих Ст. пис. 2, 276. Зор. 1б. постаних Ст. пис. 2, 258. пристаних Стар. 1, 230. — II. вених Ст. пис. 2, 380. повених Ст. пис. 2, 239. ганих Ст. пис. 2, 276. згиних Ст. пис. 2, 129. паних Ст. пис. 2, 258. прионих Ст. пис. 2, 258. спомених Ст. пис. 2, 239. посрних Зор. 67б. стиних Ст. пис. 2, 381. тоних Ст. пис. 2, 258. трних Ст. пис. 2, 264. отрних Зор. 20. — V. 3. зових Ст. пис. 2, 241. 287. Д. Рањ. 72. зовијех Злат. 70б.

2-го и 3-ће јед.: I. 1. растијеше Н. Рањ. 26. 30. 141. 202. Збор. 47б. 112. Ст. пис. 4, 117. 121. 133. Злат. 80б. растише Ст. пис. 1, 77. рестише Ст. пис. 1, 78. Зор. 34б. Вран.

[1] Да је у овом облику ѣ дуго и по том да у јужном (дај буди садашњем) говору гласи *ије*, види у Раду југосл. академије 20. стр. 185-6.

жив. 29. метише Вран. жив. 85. цватише Ст. пис. 1, 115. Хект. 42б. Крн. 4б. бодијеше Ст. пис. 4, 169. збодише Крн. 5. грѣдѣше П. 75. гредијеше Н. Рањ. 82. 89. Збор. 1. Ст. пис. 2, 271. 403. Злат. 101. гредише Ст. пис. 1, 12. 29. Стар. 4, 111. Зор. 36б. 66б. Вран. жив. 98. Крн. 11. Банд. 49. 51. крадијеше Н. Рањ. 166. упадише Стар. 4, 113. Буд. 41. — I. 2. несѣше Стеф. 16. понесише Вран. жив. 90. пасиеше Збор. 102б. Ст. пис. 4, 104. пасише Ст. пис. 1, 78. напасише Стар. 1, 231. тресиеше Збор. 77. 101б. гризиеше Збор. 102б. гризише Хект. 18. Зор. 2. сљезише Н. Рањ. 47б. слизише Банд. 39. улизише Вран. жив. 36. — I. 3. скубијеше Ст. пис. 3, 202. скубише Зор. 29б. живијеше Ст. пис. 5, 321. — I. 4. врзише Вран. жив. 87. вуцише Ст. пис. 1, 14. Зор. 75. пецише Вран. жив. 93. рецијеше Ст. пис. 2, 257. рецише Крн. 2б. сицише Вран. жив. 89. тециеше Збор. 47. 87б. Ст. пис. 4, 133. 5, 140. Злат. 70. тецише Ст. пис. 1, 5. 29. 78. 4, 12. Д. Рањ. 28б. 55. Хект. 8. 26. Зор. 36. Стар. 3, 242. Вран. жив. 7. 15. Крн. 18б. Мрн. 29. Радој. 31. — I. 5. кунијеше Н. Рањ. 131. кунише Ст. пис. 2, 392. вазмијеше Ст. пис. 4, 310. отмише Зор. 75. — I. 6. у глагола у којима се мијења *у* на *ов:* пловише Ст. пис. 2, 295. Хект. 8. 33. 43б. Зор. 70б. словијеше Ст. пис. 2, 515. 4, 394. 436. 484. словише Ст. пис. 2, 404. Злат. 86. Крн. 2б. у глагола ком се основа од свагда шири добивајући *д:* идијеше Н. Рањ. 29. 58б. 70. 102б. 113. 156б. Збор. 13. 76б. Злат. 17. 43. 45б. 68б. идише Ст. пис. 1, 23. Стар. 3, 243. 262. 279. придише Стар. 1, 230. изајдише Вран. жив. 36. дојдише Вран. жив. 104. у глагола коме основа у инфинитиву гласи бы (види напријед код 1. лица јед.): бѣше М. 146. биеше М. 326. 391. Пб. 111. Збор. 104. бјеше Ст. пис. 4, 30. 5, 214. Злат. 53б. Каш. 81. бише Град. дјев. 17. Вран. жив. 5. Мрн. 62. у истога је глагола било и од цијеле основе каква је у садашњем вр. допирући тако у XVII вијек у овом лицу: будијеше Н. Рањ. 47б. будише Банд. 39. Крн. 17б. добудише Стар. 1, 229. у глагола ком се основа од свагда шири добивајући *н:* нестанише Ст. пис. 1, 15. останише Ст. пис. 1, 23. Стар. 4, 113. — I. 7. жерише Ст. пис. 1, 197. Брн. 28. стерише Ст. пис. 1, 64. — II. бринише Стар. 3, 223. венише Ст. пис. 1, 23. 2, 315. венијеше Ст. пис. 4, 152. гинијеше Н. Рањ. 32б. грезнијеше Злат. 18. двигнише Ст. пис.

1, 67. уздвигнише Стар. 1, 235. помрзнише Стар. 3, 270. посрнијеше Ст. пис. 3, 320. споменише Јерк. 31. ригнише Ст. пис. 4, 49. такнијеше Н. Рањ. 41. тонијеше Ст. пис. 3, 303. протрнијеше Ст. пис. 3, 320. — V. 3. зовијеше Н. Рањ. 89б. 130б. 177. Збор. 69б. 89б. Ст. пис 2, 3. 4, 307. зваше Ст. пис, 1, 10. 32. 69. 288. 2, 295. Зор. 36б. Вран. жив. 16. 24. Бавд. 13. 93. 139. Крн. 2б. Мрн. 34. 62. доренијеше (гнати) Стар. 1, 231. рвијеше Ст. пис. 2, 439. 4, 175. 176. 177. рвише Ст. пис. 1, 23. ревијеше Ст. пис. 4, 166.

1-во мн. а) с вокалом пред личнијем наставком: I. 2. пасихомо Ст. пис. 1, 297. — I. 6. у глагола ком се основа од свагда шири добивајући *д*: идијехомо Н. Рањ. 68. у глагола коме основа у инфинитиву гласи **бы**, али му у овом облику остаје од ње само *б* (види напријед код 1. лица јед.): **бѣхомо** М. 349. П. 42. 166. бјехомо Н. Рањ. 27б. 71б. Ст. пис. 5, 169. Град. дјев. 16. Злат. 45. Гуч. 307. Андр. дев. 2. бихомо Ст. пис. 1, 102. Н. Рањ. 25б. Зор. 39б. Вран. жив. 22. Банд. 15. Мрн. 51. Каш. грам 89. — б) без вокала пред личнијем наставком а са *с* мјесто *х* пред њим XIV вијека: **биєсмо** М. 229.

2-го мн. с вокалом пред личнијем наставком: I. 6. у глагола коме основа у инфинитиву гласи **бы** (види напријед код 1. лица јед.) од XV вијека: **бѣхоте** П. 127. **бѥхоте** Пб. 113. бјехоте Н. Рањ. 151б. Ст. пис. 5, 134. 272. **бихотє** Пб. 40. Ст. пис. 1, 285. Банд. 50.

3-ће мн.: I. 1. плетијеху Ст. пис 3, 6. растијеху Ст. пис. 4, 108. 192. цватиху Ст. пис. 1, 76. Зор. 34б. 68б. ведиху Ст. пис. 1, 92. 244. **доведиєхѹ** Збор. 13. **грєдѣхѹ** П. 63. 125. гредијеху Н. Рањ. 35б. 125. Збор. 16. Злат. 86б. гредиху Ст. пис. 1, 12. 67. Н. Рањ. 179б. Хект. 12. Стар. 4, 112. Брн. 8. Банд. 10. **клададѣхѹ** М. 371. **кладѣхѹ** М. 401. **кладиєхѹ** М. 342. **кладєхѹ** М. 414. 424. **кладихѹ** М. 453. крадиху Зор. 75. падиху Ст. пис. 1, 24. — I. 2. несиху Ст. пис. 1, 94. понесиху Вран. жив. 90. **пасиєхѹ** Збор. 25. пасиху Ст. пис. 1, 256. Зор. 43. гризијеху Ст. пис. 4, 166. — I. 3. скубиху Јерк. 56. **живєхоу** Сав. 8. живиху Ст. пис. 1, 24. 76. живијеху Ст. пис. 3, 6. — I. 4. пециху Ст. пис. 1, 257. сијецијеху Н. Рањ. 89. сијециху Банд. 78. сициху Мрн. 112. тецијеху Н. Рањ. 129б. **тєциєхѹ** Збор. 81. 114б. Ст. пис. 2, 432. 4, 394. Злат. 48. теციху Ст. пис.

1, 195. Хект. 8. Зор. 9б. Стар. 1, 234. Вран. жив. 59. Банд. 143. — I. 5. кунијеху Ст. пис. 4, 162. — I. 6. у глагола ком се основа од свагда шири добивајући *д:* идијеху Н. Рањ. 21. 153. Збор. 31б. 99. Злат. 17. 48. 80б. идиху Ст. пис. 1, 79. Хект. 5. изидиху Стар. 3, 278. придиху Стар. 4, 111. појдиху Ст. пис. 1, 14. Вран. жив. 104. Банд. 226. изајдиху Вран. жив. 104. тако у тога глагола и кад се *јд* саставља у *ђ*: пођиху Н. Рањ. 179б. у глагола коме основа у инфинитиву гласи бы (види напријед код 1. лица јед.): биєхꙋ М. 349. 393. бјеху Ст. пис. 5, 314. биꙗхꙋ М. 527. Н. Рањ. 21б. 87. Хект. 4б. Вран. жив. 25. Каш. 92. беху Ст. пис. 4, 119. у глагола ком се основа шири добивајући од свагда *н:* пристаниху Хект. 26. — I. 7. дериху Мрн. 39. стериху Банд. 78. 80. — II. сахнијеху Н. Рањ. 23. тониху Н. Рањ. 117б. Банд. 118. — V. 3. бериху Ст. пис. 1, 13. беријеху Ст. пис. 4, 272. перијеху Н. Рањ. 149б. Ст. пис. 4, 114. периху Банд. 164. ꙁовнєхꙋ Збор. 96. 121б. Ст. пис. 5, 64. зовиху Банд. 210. рвиху Ст. пис. 1, 244.[1]

Тако је и у глагола који у сад. вр. имају основу без наставка, која се свршује на *д* (види напријед стр. 301): 1-во јед.: јидих Вран. жив. 108. Каш. грам. 120. — 2-го и 3-ће јед.: дадиєшє Збор. 48. 156б. дадише Д. Рањ. Vб. Вран. жив. 53. 113. једијеше (ꙗєднєшє) Збор. 78. Ст. пис. 5, 70. једише Ст. пис. 1, 203. Стар. 1, 231. Вран. жив. 85. 91. — 3-ће мн.: једијеху Н. Рањ. 58б. 96б. јидиху Ст. пис. 1, 82. Вран. жив. 82. 268.

Тако је и у глагола који су изједначујући се с другима примили од њих *д* на крају основе (види код сад. вр.), па га имају и у овом те се изједначују с глаголима прве врсте првога раздјела, али истом од XVI вијека: 1-во јед.: знадих Банд. 20. 68. 199. 2-го и 3-ће јед.: знадише Буд. 63. 114. Вран. жив. 12. 22. 53. 57. Банд. 21. 39. 62. 86. имадише Банд. 57. 179. 3-ће мн.: знадиху Вран. жив. 72. 77. 82. Банд. 20. 21. 55. Крн. 3. Мрн. 170. тако и у глагола *мњсти*, у кога се находи *д* уметнуто иза основе садашњега времена већ приправљене за имперф., и то XVII вијека: мњадиху Вран. жив. 36. 89. 100. Банд. 33. 67. мњадихомо Банд. 202. 239,

[1] Види и у Гласнику IX. 49-50.

в) ѣ на крају основе изједначује се са *а* које иде за њим и с њим се сажима, а тада гутурали пред њим остају непромијењени: то бива у неких између истијех глагола:

1-во јед.: I. 4. могахь М. 368. могах Ст. пис. 4, 187. 426. 5, 119. Зор. 2. Вран. жив. 57. — I. 7. мрах Ст. пис. 2, 281. 276. 302. 478. 5, 146. 228. Каш. грам. 132.

2-го и 3-ће јед.: I. 4. могаше П. 62. Ст. пис. 1, 158. Н. Рањ. 164б. Збор. 101б. Ст. пис. 4, 114. 453. 5, 303. Злат. 21. Банд. 14. Каш. 27. пекаше Стеф. 3. тукаше Ст. пис. 1, 63. — I. 6. пловаше Д. Рањ. 55б. — I. 7. мраше Ст. пис. 1, 190. 4, 146. Д. Рањ. 23. Див. 26б. Каш. 65. траше Д. Рањ. 23. — V. 3. бераше Ст. пис. 4, 347. пераше Д. Рањ. 126. рваше Ст. пис. 4, 166. ѕоваше Шаф. рат. 1873. 112.

1-во мн. с вокалом пред личнијем наставком: I. 4. могахомо П. 171. Ст. пис. 1, 299. Зор. 6. Брн. 20.

2-го мн. с вокалом пред личнијем наставком: I. 4. могахоте Ст. пис. 1, 286. 302.

3-ће мн.: I. 4. могаху Збор. 13. Банд. 175. Каш. 38. — I. 7. мраху Збор. 77б. Ст. пис. 4, 152. 5, 142. Мрн. 61. стераху Н. Рањ. 89. — V. 3. бераху Ст. пис. 4, 368.

г) ѣ на крају основе претвара се предњега гласа ради у *а*, па се сажима са *а* које за њим иде: то бива:

аа) у глагола у којих основа садашњега времена од које им постаје овај облик, има наставак **ја**:

1-во јед.: I. 6. вапијах Ст. пис. 2, 435. трујах Зор. 2. 11. чујах Ст. пис. 5, 205. смијах Ст. пис. 2, 480. Каш. грам. 119. — IV. пажах Ст. пис. 4, 96. тражах Гунд. суз. I, LVII. шњах Ст. пис. 4, 453. сњах Ст. пис. 2, 95. марах Стар. 3, 276. — V. 2. у глагола који има овај облик и од основе кака му је у садашњем вр.: шаљах Каш. грам. 132.

2-го и 3-ће јед.: I. 6. вапијаше Радн. 40. пијаше Каш. 38. у тога се глагола могло *и* и избацити: пѣше (читај пјаше) Стар. 3, 324. чујаше Стар. 4, 114. Каш. 34. дијаше Збор. 30. 69. Брн. 52. 66. смијаше Н. Рањ. 127. Вран. жив. 90. 109. Банд. 141. 155. појаше Ст. пис. 4, 139. — IV. говораше Банд. 24. јашњаше Збор. 75б. љубљаше Вран. жив. 77. мишљаше Вран. жив. 13. молаше М. 201. ношаше Ст. пис. 4, 157. Злат. 87б. Каш. 61. праляше П. 26. пруђаше Ст. пис. 1, 166. сла-

јаше (сладити) Зор. 16. служаше Банд. 55. тјешаше Ст. пис. 5, 120. — V. 2. у глагола који има овај облик и од основе каква му је у садашњем вр.: кољаше Ст. пис. 4, 244. 454. 485.

1-во мн.: *a*) с вокалом пред личнијем наставком: I. 6. ꙋвиꙗхомо П. 171. 172. Ст. пис. 4, 467. појахомо Ст. пис. 1, 289. — IV. бесјејахомо Орб. 219. вођахомо Ст. пис. 4, 414. мишљахомо Мрн. 71. сцјењахомо Град. дјев. 37. учахомо Каш. грам. 110. Мик. грам. 20. хваљахомо Ст. пис. 1, 289. хлепљахомо Ст. пис. 1, 299. хојахомо Ст. пис. 1, 305. цињахомо Вран. жив. 25. — *б*) без вокала пред личнијем наставком и са *x* непромијењеним XVII вијека: сцињахмо Банд. 95. и без *x* кад га је нестајало и у другим приликама XVII вијека: мишљамо Радн. 14. — *в*) без вокала пред личнијем наставком, али са *c* мјесто *x* у глагола који је из трећега раздјела прве врсте прелазио у шести одбацујући основи задње *в* XVII вијека: плијасмо Мрн. 126.

2-го мн. с вокалом пред личнијем наставком: IV. вођахоте Н. Рањ. 153б. говорахоте Орб. 222. нахођахоте Андр. пут 155. учахоте Каш. грам. 110. Мик. грам. 20.

3-ће мн.: I. 5. жањаху („жанаху") Стар. 3, 242. — I. 6. [illegible]нѣхꙋ М. 383. 453. ꙋпиꙗхꙋ М. 447. 453. вапијаху Банд. 93. Каш. 54. у тога се глагола могло *и* и избацити ꙋпьꙗхꙋ М. 371. 414. ꙋпиꙗхꙋ М. 424. 431. пијаху Ст. пис. 3, 475. Банд. 24. пролијаху Стар. 4, 111. дијаху Ст. пис. 1, 71. Вран. жив. 93. појаху Н. Рањ. 199. Ст. пис. 2, 293. Град. дјев. 173. — IV. обађаху Н. Рањ. 69б. разведраху Зор. 61. весељаху Каш. 102. ломњаху (ломљаху) Ст. пис. 4, 178. мољаху Каш. 83. наскочаху Зор. 2. словљаху Мрн. 83. труђаху Ст. пис. 5, 119. ухојаху Н. Рањ. 164. цтакљаху (јим очи) Ст. пис. 1, 49. — V. 2. у глагола који је имао овај облик и од основе каква му је у садашњем вр.: кољаху Ст. пис. 3, 8. 55. 311. 4, 482.[1]

[1] Није разлика у постајању овога облика што неки између онијех писаца који у говору свога краја мјесто *ђ* имају *ј*, кад кад у овом облику пишу и *дј* мјесто *ђ* или мјесто свога *ј*, јер они то чине и у другим приликама (види стр. 254) а не само у овом облику: чудјаху се (у рукопису ciudgiahu, гдје g гласи j) Стар. 1, 233. находјах Вран. жив. 4. судјаше 36. надходјаше 74. трудјахомо 25. доводјаху 69. са-

бб) у глагола прве врсте четвртога раздјела, у којих су се гласови *г*, *к*, *х* могли на *ж*, *ч*, *ш* промијенити пред онијем ѣ које за њима иде, као у садашњем вр. пред *е*, па се је онда ѣ за њима мијенало на *а*, које се сажимало са *а* које за њим иде: 3-ће јед. течаше Стар. 3, 270. 3-ће мн.: тучаху Ст. пис. 1, 12.

д) ѣ основи на крају иза гласа иза којега би му се ваљало промијенити на *а* (види под г), налази се и непромијењено, па је с њим изједначено и сажето *а* које за њим иде: I. 4. жежише Ст. пис. 1, 92. жежиху Стар. 4, 112. — I. 6. појише Вран. жив. 16. појиху Вран. жив. 67. 72. — I. 7. мељише Зор. 75. самељише Зор. 75. — IV. паљиху Ст. пис. 1, 15.[2] — V. 2. у глагола који је имао ово вријеме и од основе каква му у садашњем: шаљише Вран. жив. 13. шаљиху Банд. 89. Види и под Б. г.

ђ) основама се крајњи гласови изједначују и сажимају као у садашњем времену, па се с гласом који им је тада на крају сажима или изједначује и сажима *а* које за њим иде у овом облику:

1-во јед.: I. 6. знах Ст. пис. 2, 257. Злат. 40.

2-го и 3-ће јед. I. 6. знаше Ст. пис. 1, 27. Н. Рањ. 93б. Збор. 1. Ст. пис. 2, 513. 4, 164. 5, 315. Град. дјев. 88. Хект. 18. Зор. 27. Злат. 88б. Банд. 47. Каш. 49. познаше Каш. 60. 103. **смѣше** П. 149. смијеше Ст. пис. 4, 152. смише Ст. пис. 5, 175. дише Зор. 9.

дјаху 25. исходјаху 37. проходјаху 25. чудјаху се 5. мимоходјаху Банд. 27. сходјаше Банд. 39. мимоходјаху 27. чудјаху се 20. чудјаше се Каш. 54. водјаху Радој. 20. треба ли тако читати и „čudjaše se“ Ст. пис. 1, 75. не може се знати правописа ради, којим је штампано. Исти су писци то своје *дја* мијењали и на *дија* пишући или dija ili dia: чудијаху се Вран. жив. 87. 97. исходијаше 82. па је најпослије један између њих то *ија* преносио и у глаголе у којима је *ћ* онако као у предњима *ђ*: крстиаше Каш 97. постиаше 86. постиаху 38. види и под е. Што се находи и љубјах Ст. пис. 4, 77. љубјаше 395. ту ће бити само избачено *л* и то у познијим пријеписима.

[2] С тијем је једнако, само што ѣа није сажето: **подражиѣаху** Стар. 4, 138.

1-во мн. с вокалом пред личнијем наставком: I. 6. ꙁнахомо П. 172.

2-го мн. с вокалом пред личнијем наставком: I. 6. знахоте Ст. пис. 1, 199.

3-ће мн.: I. 6. знаху Ст. пис. 3, 311. 5, 144. Бун. 48. познаху Ст. пис. 5, 121. диху Зор. 26б.

е) неке основе које пред крајњим ѣ имају гласе за којима се не мијења ѣ мијењају те гласе мијешајући се с основама које у садашњем вр. имају наставак ја, па им се онда и ѣ мијења на *а:* тако је

аа) у неких глагола прве врсте првога раздјела, и у глагола друге врсте од почетка XVI вијека: I. 1. јијах (јеђах) Каш. грам. 120. јеђаше („ѥдѣаше") Збор. 44б. грејаше (мјесто гредијаше) Крн. 19б. — I. 5. куњаше Ст. пис. 5, 346. 347. пропњаху Ст. пис. 5, 139. — I. 6. иђах Д. Рањ. 48. 71б. 92. иђаше Збор. 13. 45. 48. Ст. пис. 4, 417. 5, 138. Д. Рањ. 91. Злат. 17б. 87б. 100б. Гуч. 157. 173. 206. Радн. 17. 34. 38. Андр. пут 169. пођаше Ст. пис. 5, 143. иђахомо Гуч. 216. иђаху Н. Рањ. 205б. Збор. 81б. 102б. 107. Ст. пис. 4, XI. Град. дјев. 27. Злат. 53б. Банд. 201. Гунд. суз. I, LIII. Радн. 19. 56. у истога глагола са *ј* мјесто *ђ:* ијаше Јерк. 40. ијаху Орб. 171.[1] — II. поникњах Злат. 39б. сахњах Каш. грам. 131. брињаше Ст. пис. 4, XI. Каш. 53. зењаше Злат. 101. крењаше Вран. жив. 49. гињаху Мрн. 49.[2]

бб) у глагола треће врсте другога раздјела и у онијех првога раздјела који су прешли у други који имају имперфекат од основа каке су им у инфинитиву (види под Б), али се од свршетка XV вијека у овом облику помијешаше с глаголима четврте, који тај облик имају од основе кака им је у садашњем времену (у 1. лицу јед.):

[1] Он пише iyahu, али може бити да му је *у* гласило *ђ*.

[2] Таки могу бити и ови примјери: целуњах Ст. пис. 2, 258. вењаше Ст. пис. 3, 320. гињаше 4, 139. вењаху 3, 318. али може бити да би мјесто *-ња-* требало читати *-нија-*. — По ономе што је речено напријед под г) налази се и идјаше Вран. жив. 74. Банд. 52. Мрн. 45. 62. дојдјаше Мрн. 55. идјахомо Мрн. 170. идјаху Банд. 118. а тако и у глагола који је од других примио на крају основе *д:* смидјаху Мрн. 36. види и напријед под а.

1-во јед.: вијах Зор. 20. виђах Злат. 62. Гунд. I, LIV. Мик. грам. 23. горах Вран. жив. 116. жељах Зор. 1б. 6б. Злат. 46. Орб. 19. Мрн. 55. пожељах Ст. пис. 2, 265. живљах Ст. пис. 1, 306. 2, 326. 4, 394. Д. Рањ. 71б. Зор. 21. Злат. 19. жуђах Ст. пис. 4, XI. мњах Зор. 75б. Злат. 97. Гунд. суз. II, XXI. Банд. 46. Крн. 20. мљах Ст. пис. 4, 82. сјеђах Злат. 45б. хћах Злат. 29б. 40. 65.

2-го и 3-ће јед.: бђаше Збор. 105б. Град. дјев. 88. бољаше Каш. 92. виђаше Н. Рањ. 74б. 174. Д. Рањ. 23. 71. Град. дјев. 181. Злат. 16б. Гуч. 146. Радн. 25. вијаше Стар. 4, 112. 116. Зор. 2. гораше Ст. пис. 1, 261. Зор. 66б. Злат. 100б. грмљаше Збор. 115. Мик. грам. 38. жељаше Ст. пис. 4, XI. Град. дјев. 87. Брн. 66б. Гуч. 238. Банд. 49. Бун. 25. Каш. 54. Пос. 43. Радн. 34. живљаше Ст. пис. 1, 275. Д. Рањ. 56. Каш. 19. жуђаше Збор. 90б. Гуч. 252. Злат. 13. жујаше Јерк. 30. лећаше Ст. пис. 2, 279. Злат. 53. 69. Орб. 111. мњаше Збор. 1. Хект. 3б. 33б. Стар. 4, 113. ненавиђаше Н. Рањ. 193. сјеђаше Н. Рањ. 82. 92. 123б. Збор. 1б. 107. Гуч. 233. сијаше Стар. 3, 314. Зор. 4б. смрђаше Збор. 7б. 71б. 77б. трпљаше Ст. пис. 1, 200. Н. Рањ. 131. Гуч. 208. Вран. жив. 12. Див. 13б. Орб. 114. Банд. 145. Каш. 47. Радн. 8. ћућаше Гуч. 231. хоћаше Д. Рањ. 106. хћаше Злат. 10. кћаше Д. Рањ. 130. Злат. 27б. цапћаше Гунд. суз. I, XXIV. цћаше Д. Рањ. 52б. цкњаше Д. Рањ. 20. Ст. пис. 5, 144.

1-во мн. с вокалом пред личнијем наставком: сјеђахомо Н. Рањ. 88б. жељахомо Зор. 6. мњахомо Н. Рањ. 13. 101. Збор. 72. 126. Ст. пис. 1, 285. 4, 307.[1]

2-го мн. с вокалом пред личнијем наставком: вијахоте Јерк. 45.

3-ће мн.: виђаху Н. Рањ. 70. Збор. 95б. Ст. пис. 4, XI. Град. дјев. 27. Злат. 17. Гуч. 289. Радн. 24. вишаху Ст. пис. 5, 144. врвљаху Ст. пис. 1, 12. жељаху Зор. 32. Буд. 137. Банд. 10. Каш. 37. живљаху Орб. 49. Каш. 96. Радн. 63. жујаху Јерк. 75. јизјаху Ст. пис. 1, 12. лећаху Злат. 49. мњаху Злат. 80б. ненавијаху Стар. 1, 227. сјеђаху Н. Рањ. 85б. 19б. Злат.

[1] На пошљедња оба мјеста не може се правописа ради знати је ли *мња-* или *мнија-*, а овдје се оба спомињу ради вокала пред личнијем наставком.

45. сијаху Стар. 4, 117. Зор. 10б. трпљаху Ст. пис. 1, 268. Радн. 34. хћаху Злат. 86.[1]

ж) основе у којих се ѣ мијења на *а* предњега гласа ради налазе се кад кад и са ѣ непромијењеним, а онда им ни предњи гласови нијесу промијењени у гласове којих ради би се ѣ промијенило, и тако се основе с наставком ја мијешају међу основе с наставком а: то се налази кад кад у глагола четврте врсте, и са ѣ које тада имају изједначује се и сажима *а* које за њим иде: од свршетка XV вијека: молѣше Стар. 4, 143. веселише Ст. пис. 1, 64. ухитише Ст. пис. 1, 49. жуберијеше Ст. пис. 2, 511. цвилише Д. Рањ. 59б. слидијеше Злат. 17б. ресијеше Злат. 53. — 3-ће мн.: плодијеху Злат. 48. — Тако ће бити ѣ реченијем начином дошло а по том са *а* које за њим иде изједначено па и гласови *з* и *с* пред њим остали непромијењени, прем да врло ријетко, али још од почетка XVI вијека: улазаше Н. Рањ. 41. Банд. 33. излазаше Каш. 47. излазаху Н. Рањ. 142. грозах Ст. пис. 2, 438. носаше Ст. пис. 3, 320. 5, 127. Види и код Б. д.

з) У глагола друге врсте налази се овај облик и без *н*, али врло ријетко: са сажетијем -ѣа- у ѣ као под б): посведих Ст. пис. 2, 248. 325.

и) Неки глаголи који имају овај облик од основе каква им је у садашњем времену, имају га и од основе каква им је у инфинитиву: види под Б. е.

Б. Основе као у инфинитиву:

а) у основи остаје крајње ѣ гласећи према народном говору:

1-во лице јед.: III. 1. умијах Каш. грам. 119. разумијах Каш. грам. 119. — III. 2. мнијах Банд. 51. хотијах Н. Рањ. 23б. Ст. пис. 5, 197. Вран. жив. 106. Каш. грам. 101. Мик. 76б. хтијах Ст. пис. 5, 251. Злат. 46. ктијах Ст. пис. 3, 336. тијах Ст. пис. 4, 482.

2-го и 3-ће јед.: III. 1. умнѣше Збор. 43. разумијаше Каш. 86. 103. Радн. 6. 93. чтијаше Вран. жив. 47. 53. по-

[1] По оном што је речено напријед под е) налази се у неких писаца и ненавидјаху (у рукопису nenavidgiahu) Стар. 1, 227. сидјах 229. видјаху Банд. 100. сидјахомо 77. видјахомо Мрн. 170.

чтијаше Гуч. 133. штијаше Стар. 1, 227. — III. 2. **зрѣаше** Стеф. 16. видијаше Гуч. 289. желијаше Јерк. 75. завидијаше Гунд. суз. I, XI. мниаше Стар. 3, 302. Ст. пис. 4, 289. ћутијаше Гуч. 303. хитијаше Банд. 221. хотијаше Н. Рањ. 59. 193. **хотѣаше** Збор. 26. 56. 13. Ст. пис. 4, 275. Град. дјев. 156. Вран. жив. 89. 91. 112. Див. 32. Орб. 112. 278. Банд. 33. 211. Јерк. 57. 81. Каш. 26. 87. Радн. 35. 68. **хтѣаше** Збор. 156. 17. 446. Ст. пис. 4, 114. 372. 5, 140. Каш. 81. 99. ктијаше Ст. пис. 3, 462. 5, 332. Радн. 20. 25.

1-во мн.: а) с вокалом пред личнијем наставком: III. 1. умијахомо Ст. пис. 4, 414. — б) без вокала пред личнијем наставком и са *х:* хтијахмо Ст. пис. 5, 217.

3-ће мн.: III. 1. умијаху Каш. 6. разумијаху Банд. 144. Каш. 6. — III. 2. бдијаху Радн. 49. даждијаху Гунд. суз. II, XXVII. желијаху Радој. 20. летијаху (letjahu) Ст. пис. 4, 283. мнијаху Банд. 25. хотијаху Вран. жив. 58. Орб. 43. 115. Каш. 62. Радн. 44. 51. хтијаху Н. Рањ. 207. Ст. пис. 4, 481. 5, 215. Д. Рањ. VIIб. Гуч. 217. Каш. 38.

б) с крајњим ѣ у основи изједначује се *а* које за њим иде, те се оба сажимају у једно ѣ, које гласи тројако у садашњем говору:

1-во јед.: III. 1. имих Ст. пис. 2, 15. — III. 2. везих Ст. пис. 2, 258. цафтијех Ст. пис. 4, 90. цтијех Ст. пис. 3, 62. ктијех Ст. пис. 3, 362.

2-го и 3-ће јед.: III. 1. зрише (maturescere) Д. Рањ. 29. имише Ст. пис. 1, 8. 32. 4, 112. Д. Рањ. 142б. Зор. 10б. 34. Буд. 10б. Злат. 86. Мрн. 33. умијеше Ст. пис. 3, 7. умише Хект. 33б. — III. 2. бјеснише Ст. пис. 2, 249. блиједише Ст. пис. 4, 152. велише Ст. пис. 1, 19. видише 23. врвијеше Злат. 13. вријеше Ст. пис. 3, 182. 4, 151. врише Злат. 48. 87. дахтијеше Ст. пис. 3, 302. жеднијеше 321. желише Ст. пис. 1, 32. 300. 2, 375. Хект. 16б. 25б. желијеше Ст. пис. 2, 202. 227. 4, 176. жудијеше Н. Рањ. 58б. зеленијеше Ст. пис. 2, 511. јездише Стар. 3, 261. летијеше Ст. пис. 3, 255. мнијеше Ст. пис. 3, 311. 4, 166. мнише Стар. 3, 323. Ст. пис. 2, 375. Д. Рањ. 29б. сједијеше Н. Рањ. 70. 74. 90. 103б. 192б. 213б. сједише Н. Рањ. 98. смрдијеше Ст. пис. 5, 120. **стидѣше се** Стар. 4, 76. трептијеше Ст. пис. 3, 54. 258. 317. трпијеше Н. Рањ. 169. хоти-

јеше Н. Рањ. 20. 25. 35б. 184. Ст. пис. 3, 345. 4, 157. 162. 5, 121. 127. Див. 32. хотише М. 254. Збор. 1б. 37. Стар. 3, 264. 4, 116. Ст. пис. 5, 218. Банд. 169. Крн. 11. Јерк. 83. хтијеше Н. Рањ. 4б. 82б. 154. Збор. 38б. Ст. пис. 2, 55. 132. 226. 3, 311. 326. 4, 133. 290. 472. 5, 123. 215. Д. Рањ. IX. Злат. 71. хтише Ст. пис. 2, 33. 378. 5, 175. Хект. 13. 33б. Зор. 4. Буд. 79. Банд. 71. ктијеше Ст. пис. 3, 8. 149. 4, 231. 454. 5, 298. цавтијеше Ст. пис. 4, 451. цафтијеше Ст. пис. 2, 292. цаптијеше Ст. пис. 4, 30. 108. 397. цафтише Ст. пис. 2, 246. 396. цтијеше Ст. пис. 2, 264. 515. 3, 52. 4, 29. 117. 119. 139. 184. 469. Злат. 39б. цтише Ст. пис. 2, 253. Д. Рањ. 97б. 139. цкнише Злат. 87.

1-во мн. с вокалом пред личнијем наставком: III. 1. нимихомо Ст. пис. 1, 102. — III. 2. мнијехомо Н. Рањ. 210. мнихомо Ст. пис. 1, 287. хотѣхомо П. 176. хтихомо Ст. пис. 5, 217.

3-ће мн.: III. 1. имиху Ст. пис. 3, 246. Стар. 1, 223. Хект. 4б. 7. Мрн. 44. умиху Хект. 23. разумијеху Н. Рањ. 37. разумиху Стар. 3, 240. Банд. 79. — III. 2. видијеху Ст. пис. 5, 314. видиху Д. Рањ. 55. вриху Д. Рањ. 23. дахтијеху Злат. 17. ѕрѣхоу Стар. 4, 76. мнијеху Н. Рањ. 29б. Ст. пис. 4, 178. мниху Ст. пис. 1, 84. сједијеху Н. Рањ. 193б. сидиху Ст. пис. 1, 94. приседиху 79. трептијеху Ст. пис. 3, 305. трептиху Д. Рањ. 55. хотијеху Н. Рањ. 39. 70б. хотиху Ст. пис. 1, 6. 68. Буд. 137. Банд. 146. хтијеху Н. Рањ. 166. Ст. пис. 3, 336. 338. 4, 307. хтиху Ст. пис. 1, 5. Хект. 23. Зор. 22. тијеху Ст. пис. 3, 321. цафтијеху Ст. пис. 3, 58. цафтиху Ст. пис. 2, 421. цтијеху Ст. пис. 3, 76. 255.[1]

в) ѣ на крају основе претворено предњега гласа ради у *а* сажима се са *а* које за њим иде:

2-го и 3-ће јед.: држаше Злат. 17б. лежаше Злат. 21. мучаше Н. Рањ. 91б. мјесто *стоја-* сажето *ста-* (као и у инфинитиву): сташе Ст. пис. 4, 95. Вран. жив. 17. Бун. 49. Каш. 91.

1-во мн.: с вокалом пред личнијем наставком: држахомо Вран. жив. 25. стахомо (сажето *ста-* од *стоја-*) Гуч. 233.

3-ће мн.: стојаху Ст. пис. 5, 64. и сажето: стаху Н. Рањ. 92. Ст. пис. 4, 408. Стар. 4, 112. Банд. 86.

[1] Види и у Гласнику IX. 50.

г) ѣ основи на крају иза гласа иза кога би му се ваљало промијенити на *а* (као под в) налази се и непромијењено па је с њим изједначено и сажето *а* које за њим иде (испореди напријед под А. д): 1-во јед.: лежих Стар. 1, 229. 3-ће јед.: лежише Ст. пис. 1, 49.

д) крајње ѣ у основи изједначује се са *а* које за њим иде и с њим се сажима (испореди под А. в. ж.) III. 2. 2-го и 3-ће јед.: враше Ст. пис. 3, 384. 4, 96. 109. 141. Д. Рањ. 52б. Вран. жив. 90. прозраше Ст. пис. 5, 314. — 3-ће мн.: враху Злат. 81. у других глагола тога раздјела врло ријетко: висаше Ст. пис. 3, 343. 350. 5, 141. 144. 146. јездаше Ст. пис. 4, 109. три пута.

ђ) крајње *а* у основи сажима се са *а* које иде за њим:

1-во јед.: V. 1. сисах Ст. пис. 4, 430. чезах Ст. пис. 2, 206.[1] — V. 2. двизах Злат. 80. уздисах Злат. 45б. писах Мик. грам. 27. — VI. његовах Злат. 27.

2-го и 3-ће јед.: V. 1. дариваше Каш. 87. димаше Ст. пис. 4, 82. ждимаше Збор. 109б. жејаше Ст. пис. 1, 188. имаше Н. Рањ. 164б. Ст. пис. 2, 94. Злат. 99б. Јерк. 18. јимаше Вран. жив. 16. нимаше Ст. пис. 1, 8. леживаше Вран. жив. 69. измиташе Вран. жив. 46. ѡдьпралꙗше П. 29. спраљаше Зор. 75. сјаше Стар. 3, 307. Ст. пис. 3, 315. 5, 178. поскиташе Вран. жив. 37. спаваше Банд. 22. стављаше Збор. 37б. цваташе Ст. пис. 2, 386. целиваше Н. Рањ. 85. Збор. 40б. Банд. 74. читаше Вран. жив. 110. чташе Н. Рањ. 160б. шташе Банд. 141. шћаше[2] (legere) Стар. 1, 226. забрањиваше Радн. 16. погрђиваше Радн. 28. сагришиваше Радн. 21. скратјиваше Вран. жив. 77. опасиваше Банд. 211. пушћиваше Ст. пис. 1, 55. просвѣтливаше Збор. 113. 118б. утјешиваше Андр. пут 173. захваљиваше Д. Рањ. 27. (види код инфинитива што је речено за ове пошљедње глаголе). — V. 2. двизаше Зор. 68б. Злат. 22б. Каш. 102. подвизаше Ст. пис. 3, 317. дрхташе Стар. 4, 112. Каш. 9. дркташе Злат. 88б. јискаше Вран. жив. 40. лизаше Вран. жив. 111. писаше Мик. грам. 27. рјезаше Д. Рањ. 134б. шкргиташе Вран. жив. 90. — V. 3. даваше Злат. 99б. Вран. жив. 21. смјејаше

[1] Има партицип: чезаје Ст. пис. 2, 467. за то тај примјер ту стављам.

[2] *ћ* стоји мјесто *т* не за то што је имп., него као у *шће* мјесто *што*.

се Злат. 53. — VI. приближеваше се Банд. 27. пробуђеваше Град. дјев. 155. обаљеваше Збор. 87. привезоваше М. 5. обишеваше Банд. 229. обесељеваше Каш. 104. узвишеваше Вран. жив. 12. угашеваше Град. дјев. 155. разгласоваше Вран. жив. 39. погрђеваше Радн. 10. загрљеваше Зор. 68б. дивлеваше Збор. 105б. одиљеваше Каш. 85. одиљоваше Град. дјев. 30. зламеноваше Каш. 70. казоваше П. 54. Каш. 13. показоваше Н. Рањ. 57. приказоваше Каш. 104. сказоваше Зор. 2. крипљеваше Банд. 16. помазеваше Н. Рањ. 85. размишљеваше Банд. 46. умножеваше Банд. 155. смућеваше Банд. 39. напредоваше Град. дјев. 85. паметоваше Каш. 98. испитоваше Банд. 19. Каш. 20. пушћеваше Мрн. 57. допушћеваше Вран. жив. 66. припоручеваше Вран. жив. 16. Каш. 93. нарeђеваше Збор. 46б. Каш. 4. посвећеваше Каш. 85. просвјетљеваше Град. дјев. 170. просвитљеваше Каш. 31. наслађеваше Збор. 78. Каш. 104. обслужеваше Каш. 38. становитјеваше Банд. 224. потврдјеваше Банд. 98. притисковаше Збор. 98. утишеваше Вран. жив. 74. захваљеваше Збор. 45б. схрањеваше Н. Рањ. 21б. сахрањеваше Банд. 11. целоваше Н. Рањ. 85. причешћеваше Град. дјев. 156. поштоваше Каш. 12.

1-во мн.: *а*) с вокалом пред личнијем наставком свега времена: V. 1. прибивахомо Банд. 61. имахомо М. 400. Стар. 1, 220. Гуч. 191. Каш. 24. Мик. грам. 16. одкупљахомо Ст. пис. 1, 306. ругахомо Вран. жив. 25. посилахомо П. 130. уздахомо Банд. 139. уфахомо Збор. 112б. Мрн. 71. шпотахомо Вран. жив. 25. — V. 2. искахомо Каш. 21. 97. писахомо Мик. грам. 27. — VI. благовахомо Н. Рањ. 88б. Банд. 77. — *б*) без вокала пред личнијем наставком и са *х* XVII вијека: V. 2. искахмо Банд. 20.

2-го мн.: с вокалом пред личнијем наставком од XV вијека: V. 1. имахоте Ст. пис. 1, 301. Мик. грам. 16. имаоте Пос. 11. чекахоте Јерк. 45. — V. 2. искахоте Банд. 20. Каш. 21. писахоте Пб. 110. 113. Мик. грам. 27. — VI. погрђевахоте Збор. 55.

3-ће мн.: V. 1. имаху Ст. пис. 5, 34. Буд. 143. Јерк. 62. Каш. 82. самилаху Зор. 75. узмитаху Ст. пис. 1, 12. намлизаху Зор. 73. мрмњаху Банд. 25. мрмљаху Банд. 90. повидаху Вран. жив. 72. распинаху Ст. пис. 3, 321. сјаху Ст. пис. 3, 75. стаяхꙋ М. 447. Н. Рањ. 140. остављаху Збор. 95. целиваху

Злат. 48б. зачинаху Каш. 109. сагришиваху Радн. 22. подидливаху (псујући подидливаху помањкање Давидово) Радн. 48. подраживаху Збор. 95. прикаживаху Ст. пис. 1, 159. Стар. 4, 116. приказиваху Ст. пис. 1, 159. Банд. 263. Радн. 85. смућиваху Радн. 21. посвећиваху Зор. 72б. наслајиваху Брн. 27. ꙁахвалиѥахꙋ Збор. 74б. 93б. — V. 2. двизаху Ст. пис. 1, 14. 15. 44. Хект. 23б. подвизаху Ст. пис. 3, 33б. здвизаху Вран. жив. 37. подвигаху Мрн. 4. уздихаху Стар. 4, 118. дрхтаху Ст. пис. 1, 81. пондираху Мрн. 54. рјезаху Збор. 105.[1] — V. 3. даваху Стар. 4, 233. смјејаху се Ст. пис. 3, 322. Злат. 43. — VI. бесидоваху Банд. 139. наваљеваху Банд. 98. навишћеваху Јерк. 25. извршеваху Гуч. 300. погрдјеваху Каш. 38. изисковаху Банд. 139. приказоваху Град. дјев. 156. Банд. 40. подложеваху Мрн. 105. улижеваху (intrare) Вран. жив. 106. помазоваху Див. 15. замишљеваху Банд. 153. снићеваху Зор. 1. упитоваху Банд. 149. псоваху Каш. 66. поруговаху Каш. 52. притисковаху Банд. 237. штоваху Јерк. 25.

е) Неки глаголи којима овај облик постаје од основе какві им је у инфинитиву имају га и од основе какві им је у садашњем времену; види напријед под А. е. — Између глагола којима овај облик постаје од основе какві је у садашњем времену, неки га имају и од основе какві им је у инфинитиву: звах Н. Рањ. 24б. Злат. 27. браше Радн. 97. зваше Н. Рањ. 158. Орб. 54. брахомо Ст. пис. 5, 217. зваху Ст. пис. 5, 73. Мрн. 57. браху Ст. пис. 5, 315. а неки и немају другачије него од основе какві им је у инфинитиву: коваше Злат. предгов. 1б. заткаше Крн. 5. ткаху Ст. пис. 3, 10.

ДВОЈИНА.

Двојина се разликује од множине само личнијем наставцима, а они су као у садашњем времену. Ни у другом ни у трећем лицу није било вокала пред личнијем наставком, али како је у множини из првога лица прелазио и у друго, тако је у двојини прелазио и у друго и треће једнако с другим: 3-ће без вокала пред личнијем наставком: ренаста Стеф. 21.

[1] Што се находи: ужижаху Н. Рањ. 49б. ржаху Злат. 17. према томе се находи и инфинитив: ражижати Н. Рањ. 122б. ржати Вран. рјеч. 44.

с вокалом пред личнијем наставком: дрьжахота Пб. 22. тако у почетку XVI вијека још само у глагола *бити* (esse): два дужника дужна бјехота Н. Рањ. 188б. тай бнєхота слѹгє Збор. 25. Хекторовић, који од истога глагола у садашњем вр. још има кад кад двојину, у овом облику има мјесто ње само множину: биху два сиромаха Хект. 12б.

АОРИСТ.

Основа му је онака каква је инфинитиву, а лични наставци онаки какви су у имперфекту, али је у главном двојак:

I. Један постаје од саме основе и личнијех наставака: основа му добија наставак а као у садашњем времену, који се у првом лицу јед. и у трећем мн. с личнијем наставком саставља у један глас, а у другом и трећем лицу јед. и у другом лицу мн. гласи *е* као у садашњем времену, а у првом лицу мн. гласи *о*. Лични се наставак у првом лицу јед. среченијем а саставља у ж, које слаби у ъ као у имперфекту; у другом и трећем лицу јед. окрњени лични наставци *с* и *т* стојећи на крају отпадају као у имперфекту; у првом лицу мн. лични наставак гласи мъ као у садашњем вр. и у имперфекту; у другом лицу мн. остаје лични наставак *те* цио; у трећем лицу мн. *н* се од личнога наставка с предњим а саставља у ж. — Тај се аорист зове прости, и налази се само у онијех глагола којима је основа у инфинитиву сам коријен са сугласнијем на крају: међу њих припада и глагол *ити*, коме се основа у инфинитиву истина свршује на самогласно али у садашњем времену добија на крају *д*, те га добија и у аористу, и глаголи друге врсте, који у овом аористу одбацују у основи нж и тада им се свршује на сугласно.

II. Други добива између основе и личнијех наставака исти глаголски облик који добива и имперфекат, али без првога самогласнога, те без личнога наставка гласи ѕа-. Од тога сугласно ѕ као у имперфекту остаје кад се нађе пред сугласним, а кад је за њим самогласно онда прелази у словенским језицима у х, али је у старо вријеме могло и пред самогласнијем остати с; задње а отпада у 2. и 3. јед. и у 2. мн., а у 1. јед. остаје те се с личнијем наставком са-

стављa у један глас; у 1. мн. остаје гласећи *о*, али се у позније вријеме у српском језику избацило према другом лицу мн., а тада је и *с* дошло мјесто *х* према другом лицу мн.; у 3. мн. остаје **а** али слаби у **і**, те се саставља с личнијем наставком у један глас. — Лични наставак у 1. јед. само **m** као у имперфекту саставља се са **а** које је пред њим у **ж**, које слаби у **ъ**, а то у српском језику отпада; лични наставци у 2. јед. **s** и у 3. јед. **t** не имајући за собом самогласнога отпадају као у имперфекту, а тада и **s** од глаголскога облика који долази до основе нашавши се на крају без самогласнога отпада; у 1. мн. лични наставак гласи као у садашњем времену различно, а у српском језику одржало му се на крају *о*; у 2. мн. остаје лични наставак као у имперфекту и у садашњем вр.; у 3. мн. **n**, које као у имперфекту долази само од личнога наставка, саставља се с предњим **і** посталим од **а** у **ѫ**, пред којим се **х** мијења у *ш* а које у српском језику гласи *е*. — Аорист који овако постаје зове се сложени. Али је он двојак према томе како се основа саставља с глаголским обликом **sa-** који до ње долази:

1. основа онака каква је прима до себе **х** постало од **s** и само **с** кад се не мијења на **х**: које се основе свршују на сугласно, у њих се крајње сугласно изједначује са сугласнијем **х** или **с** које за њим иде, те се један од оба једнака гласа избацује, а самогласно се у основи продужује, које се може продужити, и то **є** у **ѣ**, **о** у **а**, **ь** у **и**, **ъ** у **ѹ**. — Таки се аорист зове сложени први. У њему се **s** од **sa-** мијењало пред самогласнијем онако како је речено, али је у старије вријеме остајало и непромијењено: по томе се први сложени аорист, у ком је **с** остајало и пред самогласнима непромијењено, може звати старији, а у ком се мијењало, млађи. Али ни старији ни млађи није имао од основа на сугласно другога ни трећега лица јед., јер за та два лица по ономе што је речено не остаје ни сам коријен цио: ипак у глагола с основом на *п* и *в* налазе се од старине и та два лица, а у српском су се језику и у других глагола у којих се сачувао таки аорист, у позније вријеме начинила према осталијем лицима и та два без личнијех наставака и без *с* иза основе, али се нијесу одржала.

2. основа добива наставак а као у садашњем времену, и оно остаје гласећи у свијем лицима осим 2. и 3. јед. *о*, а у та два *е*, па до њега долази с од ѕа- мијењајући се пред сугласнима на х, и отпадајући кад се нађе на крају. — Тај се аорист зове сложени други и може бити само у онијех глагола у којих може бити прости (види напријед под I).

Како је речено, у 2. и 3. јед. лични наставци не имајући за собом самогласнога отпадају. Истина, у старом словенском језику а по том и у старим српским књигама има: **бысть** М. 5. **изьбысть** М. 90. **дасть** М. 4. 187. 571. **научеть** М. 5. **приють** М. 9. али је ту лични наставак пренесен из садашњега времена да би лице у једном времену имало што има у другом; а како је у аористу 2. и 3. јед. једнако, узимало се треће лице тако начињено и за друго.[1] А што то није даље узело мах, томе ће бити узрок што је у неких Словена нестало аориста, а у других (као у Срба) одбацио се лични наставак и у садашњем времену у 3. јед. — Исто *т* које се налази додано у садашњем вр. иза трећега лица јед. и мн. (види стр. 275. 290), налази се додано и иза 3-ћега јед. аориста, прем да много рјеђе: да т Н. Рањ. 140. сједе т Н. Рањ. 188б.

Речено је напријед да лични наставак у 1-вом мн. различно гласи као и у садашњем вр. (види код сад. вр.) али да је у српском језику остало **мо** и да је пред њим у Српском језику избачен вокал према 2-гом лицу мн., те се и с мјесто х повратило: тако је у нас од првијех времена: **благословисмо** М. 13. **бисмо (бысмо)** Сав. стар. 4, 231. **надѣясьмо се** Стеф. 19. — Долази **-мо** и с вокалом пред собом и по том са х мјесто с, али ријетко и истом од друге половине XIV вијека и престаје XV вијека: **послахомо** Пб. 32. **крьстихомо** М. 257. 430. — чешће долази **-мо** без вокала пред собом а са х мјесто с, и то од XIV вијека па допире у XVI: **записахмо** М. 131. **спрavихмо** Шаф. pam. 1873. 111. бихмо Ст. пис. 5, 98.[2] — Често долази и **-мь** имајући вокал пред собом и пред њим х, али у споменицима у којима се тако узимало јамачно из

[1] Beiträge zur vergl. sprachforschung VI. 184.

[2] Јамачно су писарске погрјешке XVI вијека **находихсмо, одговорихсмо** Шаф. pam. 1873. 111.

црквенога језика: **быхомь** Сав. 4. **поѕидхомь** 4. **доидохомь** Сав. стар. 4, 230. **кѫдѫхомь** Стеф. 29. **пожрѣхомь** 22. **приложихомь** М. 13. **прѣдахомь** 15. 99. **погрѣшихомь** 190. **принесохомь** 278. **почихомь** 332. — Налази се и **-мы** у споменику писану црквенијем језиком, али опет без вокала и по том са с мјесто х: **отидосмы** Стеф. 29. **погрѣшисмы** 19. **сътворисьмы** 29. — Будући да је само завршетак *-мо* остао у српском језику, за то ће се даље наводити примјери за то лице само с њим, а о оба пошљедња завршетка биће довољно ово што је речено.

Прости аорист (види под I) налази се у нашим црквенијем књигама у свијем лицима: 1-во јед.: **иѕидь**, 1-во мн. **отькрыгомь**, 2-го мн.: **иѕидете** Стар. 3, 72. у другим књигама нашим које су писане црквенијем језиком налази се 3-ће мн.: **обрѣтоу** Стеф. 11. **отьбѣгоу** 22.

Први сложени старији (види под II. а) налази се само у црквенијем књигама: 1. јед.: **ѧсь**, **принесь**, 1. мн.: **вьнѧсомь**, **вьнѧсомь**, **принесомь**, 2. мн.: **оуѧсте**, 3. мн.: **вьклѧсе**, **вьѕесе** Стар. 3, 72-3.

Оба остала аориста, први сложени млађи и други сложени, сачувала су се у српском језику, али од основа на сугласно сачувао се први сложени млађи само у неколико глагола.

АОРИСТ ПРВИ СЛОЖЕНИ МЛАЂИ.

А. Основе на сугласно (осим онијех на *н* и *м*):

1-во јед.: I. 1. изих Вран. жив. 107. — I. 2. **донихь** Пб. 51. 58. 60. **подинехь** Збор. 96. Ст. пис. 5, 111. поних Ст. пис. 2, 240. 258. 332. подних Д. Рањ. 80б. — I. 4. **рнехь** Збор. 32. Ст. пис. 3, 316. 4, 101. 103. 5, 112. 178. Гуч. 58. Гунд. суз. I, LI. рих Ст. пис. 1, 31. 2, 33. 4, 330. Д. Рањ. 8. Хект. 5б. 34. Зор. 20б. Злат. 8. дорих Ст. пис. 2, 232.

2-го и 3-ће јед. I. 1. ји Ст. пис. 1, 257. Вран. жив. 91. уји Зор. 63. изије Ст. пис. 3, 475. — I. 2. **понѣ** П. 112. **донѣ** П. 164. 178. Пб. 55. 58. дони Ст. пис. 1, 45. 188. 2, 237. 4, 405. Хект. 11б. Злат. 18б. зани Ст. пис. 2, 267. Мрн. 54. одни Ст. пис. 1, 51. 5, 31б. Зор. 37б. Крн. 20б. пони Ст. пис. 1, 46. 2, 94. 125. 320. подни Ст. пис. 1, 196. 5, 36. 43. Д. Рањ. 10б. доније Ст. пис. 4, 127. 5, 119. 230. Злат. 28. Орб. 29. заније Ст. пис. 2, 57. 4, 86. 103. 121. изније Н. Рањ. 82б. поније Ст. пис.

4, 100. Злат. 99б. Гуч. 205. поднијe Збор. 117. Ст. пис. 3, 428. 4, 230. 5, 118. Град. дух. 44. дјев. 77. Гуч. 191. Андр. нач. 17. дев. 143. пут 214. принијe Ст. пис. 4, 85. Злат. 46. — I. 3. **расв** М. 217. посу Вран. жив. 92. **испле** Стар. 4, 84.

1-во мн.: без вокала пред личнијем наставком: I. 1. јисмо Хект. 5б. — I. 2. понијесмо Н. Рањ. 34. поднијесмо Ст. пис. 5, 236. изнијесмо Ст. пис. 4, 135. — I. 4. рисмо Хект. 17. ријесмо Гуч. 9.

2-го мн.: I. 4. ристе Ст. пис. 1, 286. 288.

3-ће мн.: I. 1. јише Ст. пис. 1, 75. Хект. 7б. Мрн. 39. најише Ст. пис. 1, 257. објише Ст. пис. 1, 48. јеше Ст. пис. 5, 123. изише 237. — I. 2. **прѣнеше** М. 102. **донѣше** П. 51. 105. 106. **принѣше** П. 111. **принише** М. 292. **понѣше** М. 350. П. 66. 67. занише Ст. пис. 1, 41. однише Ст. пис. 1, 26. 56. узнише Ст. пис. 1, 8. донијеше Н. Рањ. 31. Збор. 31. занијеше Ст. пис. 4, 154. 292. однијеше Ст. пис. 4, 482. поднијеше Ст. пис. 5, 123. Град. дјев. 85. Гуч. 191. поднише Каш. 93. — I. 3. посуше Вран. жив. 38. — I. 4. рише Ст. пис. 1, 10. Д. Рањ. 38б. Хект. 33б. Зор. 60. ријеше Н. Рањ. 14б. Збор. 35. Ст. пис. 4, 112. 5, 216. Злат. 43.

Сви наведени глаголи, осим она два прве врсте трећега раздјела, имају и други сложени аорист (види даље), а у она се два налази само овај.

Глагол у кога је основа у инфинитиву **бѣдѣ** једнак будући с глаголом *јести* у садашњем времену, у ком су оба имала основу без наставка, изједначивао се с њим и у аористу на крају XV и XVI вијека: 1-во јед.: вих Ст. пис. 2, 33. 141. 209. вијех Ст. пис. 4, 172. — 3-ће јед.: пови Ст. пис. 1, 185. али је имао и прави свој аорист (види под Б).

Б. Основе на самогласно; међу њих ваља овдје узети и оне које се свршују на сугласна *н* и *м*, али се ти гласови с предњим самогласнијем састављају у самогласна **ѧ** и **ѫ** кад за њима нема самогласнога, као што га нема у овом облику:

1-во јед.: I. 5. **ꙁачѧхь** М. 4. заучех Ст. пис. 2, 438. почех Вран. жив. 106. почах Ст. пис. 1, 276. вазех Ст. пис. 2, 138. 4, 83. 121. Злат. 21. Вран. жив. 93. узех Ст. пис. 5, 217. пријах Ст. пис. 2, 168. 194. 212. 256. 326. Хект. 36. Зор. 5б. Вран.

жив. 33. Банд. 25.[1] — I. 6. дахь М. 6. 124. 174. 234. 488. 546. 564. Збор. 126б. Ст. пис. 2, 117. 120. 202. 426. 4, 418. 5, 37. 111. Злат. 70. Вран. жив. 106. придахь М. 62. 130. Збор. 33б. продахь Збор. 25б. прједах Ст. пис. 5, 178. подах Чубр. 5. Банд. 223. узазнах Ст. пис. 5, 271. заваних Ст. пис. 2, 394. чух Град. дјев. 173. пех Зор. 76. од основе бы: бихь М. 411. Злат. 5.[2] — I. 7. од основе раширене као у инфинитиву: умрих Ст. пис. 2, 433. Д. Рањ. 88б. Злат. 2б. Вран. жив. 80. простриx Хект. 42. простријех Гунд. пс. 35. разастријех Андр. пут 75. од основе нераширене која се ни у инфинитиву не шири: сатрх Ст. пис. 2, 485. — II. одбјегнух Н. Рањ. 35. повенух Ст. пис. 2, 221. 246. извехнух 461. погинух Ст. пис. 2, 388. Злат. 16. Вран. жив. 14. пригнух Ст. пис. 3, 23. 4, 105. одахнух Ст. пис. 2, 398. двигнух Ст. пис. 5, 290. клекнух Вран. жив. 107. успрегнух Ст. пис. 2, 387. сахнух Ст. пис. 2, 398. остинух Ст. пис. 2, 388. устегнух Ст. пис. 2, 387. — III. 1. разумѣхь П. 56. умих Зор. 10б. — III. 2. прибдјех Ст. пис. 4, 290. повелѣхь М. 312. видѣхь М. 444. видих Н. Рањ. 30. огрубјех Ст. пис. 5, 39. живѣхь Збор. 93б. Злат. 45. Андр. дев. 48. желих Н. Рањ. 102. жељех Ст. пис. 4, 81. Гуч. 279. жудјех Ст. пис. 5, 86. зрих Злат. 16б. назрјех Злат. 64. обазрјех се Н. Рањ. 100б. узрих Ст. пис. 2, 117. позрјех Ст. пис. 4, 192. јехтјех Ст. пис. 4, 136. мнѣхь П. 135. Ст. пис. 4, 86. 110. слиједјех Бун. 17. сњех Ст. пис. 4, 405. усњех Ст. пис. 2, 403.[3] oћутјех Гуч. 286. хтих Ст. пис. 2, 435. ктјех Д. Рањ. 32. Гунд. пс. 25. тих Стар. 3, 274. цкних Злат. 8. тако и у глагола те врсте који је садашње вр. имао без наставка у основи: пропокидѣхь Збор. 30б. сповидих Ст. пис. 2, 62. 85. Злат. 61. повидих Мрн. 143. исповидјех Андр. дев. 42. — IV. благосовихь М. 457. обујмих Ст. пис. 2, 465. поимихь Збор. 32. приминхь М. 329. 443. 502. Ст.

[1] Има и у других: јах Ст. пис. 4, 293. 290. пријах Ст. пис. 4, 43. 142. 5, 53. 351. али они узимају тај глагол међу оне пете врсте (види код инфинитива и садашњег вр.)

[2] Тако и кондиционално: ако бихь имао М. 411. ако бихь хотию М. 500. али и само *би* XV вијека ако није погрјешка у преписивању: хотѣль би да ми га дашь П. 89. — Што има на једном мјесту бимь, за цијело мислим да треба читати би имь: молите кнеза вашега, како би (и)мь руку даль М. 54.

[3] Тако у ову врсту пренесено налази се и учињех Андр. пут 356.

пис. 2, 215. 5, 193. сними͡х Збор. 104б. сусритих Мрн. 33. отјерих Ст. пис. 4, 282. чтих Злат. 43. прочтих Ст. пис. 4, 122. — V. 1. уфах Ст. пис. 3, 453. згромињах Ст. пис. 3, 23. — V. 2. додијах Ст. пис. 2, 341. подвизах Ст. пис. 3, 273. — V. 3. разабрах Ст. пис. 4, 43. смјејах се Злат. 53. — VI. његовах Злат. 27. ѡбєтовах М. 414. поутовахь Збор. 27.

2-го и 3-ће јед.: I. 5. ꙁаклю М. 414. закље Зор. 36б. припе Злат. 69. заче Ст. пис. 1, 238. Вран. жив. 111. Глав. 14. наче Ст. пис. 4, 440. поче Ст. пис. 1, 16. 177. 179. 187. 284. 296. Стар. 4, 113. Хект. 4. Зор. 66б. Злат. 45б. Вран. жив. 7. Крн. 12. Мрн. 47. приче Хект. 18б. поча Ст. пис. 1, 284. 324. Стар. 1, 226. 4, 112. 113. Брн. 23б. Мрн. 30. Јерк. 45. прича Ст. пис. 1, 9. 15. Н. Рањ. 164б. ја Ст. пис. 1, 9. 47. 82. Хект. 16б. наја Банд. 46. поја Ст. пис. 1, 5. Зор. 2б. Банд. 27. прија Ст. пис. 1, 5. 19. 2, 221. Зор. 30б. Вран. жив. 22. Банд. 93. обуја Ст. пис. 1, 5. Н. Рањ. 174. Зор. 29. Стар. 3, 298. Вран. жив. 14. заија Мрн. 44. изе Ст. пис. 1, 52. Н. Рањ. 97б. Збор. 17б. Ст. пис. 2, 497. 4, 223. 441. 5, 118. Д. Рањ. VIIIб. 25б. Злат. 88. Гунд. суз. I, XXVIII. оте Ст. пис. 1, 113. прие М. 530. вꙁе М. 226. 400. Злат. 92б. вазе Ст. пис. 2, 71. 4, 295. 304. Стар. 4, 113. Злат. 91. Вран. жив. 39. взе Ст. пис. 1, 47. обује Вран. жив. 44. изне Стар. 3, 319. сне Стар. 1, 53. наду се Ст. пис. 4, 262. — I. 6. прѣда (из познијега пријеписа) М. 18. прѣдаа Стеф. 18. прода Сав. 6. прида М. 62. 63. прѣдаа (из познијега пријеписа) М. 72. даа М. 94. да М. 220. 226. П. 115. прода М. 260. 287. 307. 311. 383. 414. 456. да Н. Рањ. 13б. 20б. 37. 57. Збор. 26б. Ст. пис. 2, 75. 339. 3, 149. 267. 4, 103. 5, 149. 217. Град. дјев. 10. Злат. 17б. 47. Гуч. 13. Вран. жив. 7. Див. 11. Гунд. суз. III, XCI. Банд. 105. Бун. 32. Андр. пут 358. зада Злат. 13. изда Ст. пис. 2, 60. 76. пода Град. дјев. 81. Злат. 67. Вран. жив. 23. Гунд суз. III, LXXIV. Банд. 46. Андр. дев. 32. прида Н. Рањ. 94. Збор. 26. Ст. пис. 4, 454. Злат. предгов. 3б. Див. 27. Каш. 40. прода Каш. 67. разда Стар. 3, 276. узда Банд. 28. позна Вран. жив. 102. Банд. 12. ста Н. Рањ. 27б. Збор. 93. Ст. пис. 2, 318. 4, 139. Хект. 6. Злат. 21. Гуч. 39. Вран. жив. 18. Орб. 32. Банд. 19. Андр. дев. 133. ѡста М. 507. приста Н. Рањ. 41. уста Вран. жив. 110. изби (пламен) Н. Рањ. 49б. обви Н. Рањ. 57. завапи Ст. пис. 1, 56. свапи Ст. пис. 2, 207

V. 2. веза Вран. жив. 41. вика Злат. 34. каза Вран. жив. 24. писа М. 16. Н. Рањ. 183. приреза Збор. 43б. уреза Д. Рањ. 102. — V. 3. изебра М. 310. обра Буд. 76. разагна М. 226. изагна Андр. дев. 399. дозва Злат. 13б. скова Ст. пис. 3, 9. додија Ст. пис. 5, 223. насмием се Збор. 38. насмія се Стар. 4, 75. Д. Рањ. 7б. подсмјеја се Ст. пис. 5, 317. — VI. обитова П. 22. знаменова Вран. рјеч. 105. потрпевова М. 312. целова Банд. 48. чтова Ст. пис. 1, 7. почтова М. 310. Збор. 27б. Хект. 24. штова Ст. пис. 1, 307. поштова Ст. пис. 1, 330.

1-во мн.:

а) с вокалом пред личнијем наставком: IV. крьстихомо М. 257. 260. 275. 430. — V. 2. послахомо Пб. 32.[1]

б) без вокала пред личнијем наставком али са *х* до основе: I. 6. од основе бы: бихмо Ст. пис. 5, 98. — III. 1. разумихмо М. 554. — IV. крьстихмо М. 239. справихмо Шаф. pam. 1873. 111. — V. 1. прогледахмо М. 554. имахмо М. 554. — V. 2. записахмо М. 131. — V. 3. разабрахмо М. 555. — VI. обрадовахмо М. 554.

в) без вокала пред личнијем наставком и са *с* до основе: I. 5. почесмо М. 130. Ст. пис. 5, 217. почасмо Мрн. 65. принесмо П. 90. узесмо М. 289. Ст. пис. 5, 231. засмо П. 176. прѣясмо М. 239. 257. 260. 284. 296. 418. priasmo М. 279. Злат. 2. Банд. 8. — I. 6. дасмо М. 106. 217. 226. 234. 242. 472. 491. 494. 503. 510. П. 18. 50. 65. 112. 115. Пб. 59. Ст. пис. 5, 218. придасмо М. 440. П. 50. одјесмо Н. Рањ. 43. пјесмо Ст. пис. 4, 335. смјесмо Ст. пис. 5, 231. од основе бы: бисмо Сав. стар. 4, 231. М. 216. бисьмо М. 44.[2] — I. 7. од раширене основе: простресмо М. 346. од основе нераширене која се ни у инфинитиву не шири: стрсмо Ст. пис. 4, 440. сатрсмо Ст. пис. 4, 440. — II. гынусмо П. 87. двигнусмо Ст. пис. 5, 164. — III. 1. умиесмо М. 443. разумиесмо П. 2. — III. 2. повелесмо М. 380. повелиесмо Пб. 92. видѣсмо Шаф. pam. 1873. 100. видисмо Н. Рањ.

[1] Јамачно је погрјешка: бихосмо М. 248.
[2] Тако и кондиционално: не бисмо могли М. 216. да бисмо потрьдили М. 221. ако бисмо хотели М. 259. хотјели бисмо Н. Рањ. 45 не бисмо ихь продавали Збор. 5. имали бисмо се скрушити Гуч. 106. ако бисмо хтили Каш. 117. да бисмо имали Мик. грам. 17.

43. живисмо Д. Рањ. 123. мњесмо Ст. пис. 5, 196. хотнесмо М. 311. хтѣсмо Пб. 35. у глагола те врсте који је садашње вријеме имао без наставка у основи: изведесмо М. 230. виидесмо П. 27. покидѣсмо П. 19. заповидесмо М. 230. заповедесмо М. 230. заповидисмо М. 489. — IV. благословисмо М. 13. оукрасисмо М. 137. приложисмо Шаф. рат. 1873. 100. оудрисмо 100. ослободисмо Пб. 40. прѣмисмо М. 285. примисмо М. 296. 300. 357. 399. 425. 491. П. 4. 7. 15. 90. Злат. 87. сатворисмо М. 491. вимьунсмо П. 152. — V. 1. обећасмо М. 218. хитасмо Ст. пис. 5, 231. — V. 2. посласмо Стар. 4, 233. — V. 3. разебрасмо М. 309. П. 45. 93. 100. разабрасмо П. 69. надѣасьмо се Стеф. 19. — VI. обетовасмо М. 298. обѣтовасмо П. 9. дарьвасмо М. 238. порекиовасмо Шаф. рат. 1873. 99. нођевасмо Хект. 12. веровасмо Хект. 9.

2-го мн.: I. 5. есте М. 42. пријасте Банд. 35. — I. 6. дасте М. 42. Н. Рањ. 42б. Ст. пис. 3, 350. 5, 213. Банд. 35. продасте М. 42. задасте П. 79. подасте Н. Рањ. 70б. придасте Банд. 99. чусте Н. Рањ. 39б. дјесте Ст. пис. 5, 235. одјесте Н. Рањ. 43. Збор. 125б. одисте Ст. пис. 1, 305. Банд. 35. од основе кы: бисте М. 368. Гуч. 12.[1] — I. 7. од основе раширене као у инфинитиву: простријесте Н. Рањ. 103. од основе нераширене која се ни у инфинитиву не шири: сатрсте Ст. пис. 4, 441. — III. 2. хотјесте Д. Рањ. 73б. хтјесте Ст. пис. 5, 136. Д. Рањ. 45. ктјесте Н. Рањ. 56. велисте Мрн. 99. чтјесте Н. Рањ. 56. — IV. уговористе М. 7. — V. 1. имасте Ст. пис. 5, 148. упласте Збор. 176. споминасте Хект. 31б. — V. 2. везасте М. 7. — VI. почтовасте Н. Рањ. 80б.

3-ће мн.: I. 5. почеше Ст. пис. 1, 84. 185. Злат. 86б. Вран. жив. 11. Мрн. 40. почаше Ст. пис. 1, 22. 219. Хект. 3б. Стар. 4, 111. Зор. 35. Јерк. 50. причаше Ст. пис. 1, 21. 27. Хект. 26. еше М. 42. принеше М. 19. отьнеше Стар. 4, 233. вазеше Ст. пис. 2, 142. Вран. жив. 14. Мрн. 40. изеше Ст. пис. 5, 145. јаше Ст. пис. 1, 22. 57. 4, 166. Хект. 17. Крн. 12б. Мрн. 29. пријаше Банд. 12. Мрн. 41. ујаше Хект. 3б. обујаше Стар. 4, 114. — I. 6. продаше М. 126. даше М. 178. 289. 337. 389. 403.

[1] И кондиционално: да бисте дослали М. 368. еда бисте учинили П. 51. ерь бисте хотѣли П. 132. нека бисте оздравили Гуч. 12. да бисте имали Мик. грам. 17. али и само би XIV вијека: уеса ми би не би дали М. 247.

443. 502. 507. П. 77. 101. 117. Ст. пис. 1, 185. 3, 212. 340. 4, 206. 5, 128. 140. 216. Д. Рањ. V. Хект. 5. Злат. 87. Гуч. 146. Вран. жив. 64. Бун. 46. Андр. пут 259. задаше Ст. пис. 4, 127. подаше Ст. пис. 3, 101. Вран. жив. 99. прѣдаше М. 261. 479. придаше Ст. пис, 3. 338. 4, 232. Гуч. 301. удаше Град. дјев. 129. познаше Злат. 48б. изосташе Н. Рањ. 70б. прибише Н. Рањ. 111. упише Каш. 83. исплише Ст. пис. 1, 114. сагњеше Ст. пис. 5, 61. додјеше Н. Рањ. 161. задјеше Ст. пис. 2, 508. задише Хект. 3б. надише Каш. 14. запјеше Ст. пис. 2, 435. быше М. 11. бише Буд. 101.[1] — I. 7. од раширене основе: одријеше Збор. 30б. Ст. пис. 5, 137. здријеше Андр. дев. 143. издрише Зор. 60б. продрише Мрн. 52. умријеше Злат. 97б. умрише Д. Рањ. 23б. помрише Радн. 51.[2] запријеше Ст. пис. 3, 449. допријеше Град. дјев. 172. наприше Банд. 13. прострише М. 288. прострѣше 300. простријеше Андр. дев. 173. прострише Каш. 15. обастрише Банд. 89. растрише Ст. пис. 1, 169. разастријеше Андр. дев. 144. од основе нераширене која се није ширила ни у инфинитиву: потрьше П. 143. затрше Стар. 3, 263. — II. свенуше Ст. пис. 3, 329. обрнуше Хект. 18б. погинуше Банд. 120. пригнуше Ст. пис. 3, 310. 4, 180. огрезнуше Ст. пис. 3, 329. подвигнуше Н. Рањ. 68. двигнуше Ст. пис. 3, 310. 4, 116. Каш. 15. дигнуше Каш. 100. одкинуше Вран. жив. 14. клекнуше Вран. жив. 28. ускрснуше Ст. пис. 2, 232. помркнуше Ст. пис. 4, 232. умукнуше Вран. жив. 55. прионуше Ст. пис. 5, 69. паднуше Гуч. 301. вьспомѣнуше М. 130. попузнуше Н. Рањ. 112б. свануше Мрн. 12. натакнуше Каш. 70. затискнуше Н. Рањ. 23. тиснуше Мрн. 129. затиснуше Банд. 13. стиснуше Ст. пис. 4, 352. — III. 1. имише Мрн. 4. — III. 2. вапјеше Ст. пис. 5, 74. висјеше Гунд. суз. II, XXXIV. волјеше Град. дјев. 152. огладнѣешн Збор. 27. оживише Банд. 121. живише Каш. 96. назрјеше Ст. пис. 4, 115. словише Мрн. 18. стамњеше Злат. 100. хотѣеше М. 276. хотише Вран. жив. 28. хтѣше П. 38. хтише Ст. пис. 1, 72.

[1] Кондиционално не долази него само би: ако би не тѣли конаклаше М. 218. како би могли рећи добри люде М. 274. не би могли трьговци стояти П. 10. не би могли П. 14. који не би могли доћи Гуч. 35. да би имали Мик. грам. 17.

[2] На једном мјесту: umraše Злат. 27.

ктјеше Ст. пис. 3, 379. 4, 439. цаптише Ст. пис. 3, 255. процаптјеше Ст. пис. 2, 511. и у глагола те врсте који је садашње вр. имао без наставка у основи: покидѣше П. 135. покиднеше Збор. 31. спокидише М. 375. сповидјеше Ст. пис. 5, 164. — IV. благосовише Пб. 106. говорише М. 86. удрише Злат. 17б. ѕанише М. 493. 522. обујмише Град. дјев. 23. прѣмише М. 21. примише М. 229. 318. 350. 368. 487. 497. Д. Рањ. V. Банд. 105. снимише Ст. пис. 1, 10. срнтише Мрн. 56. втакмише Пб. 106. потмише Ст. пис. 2, 256. поуьтише М. 19. Орб. 5. прочтише Стар. 3, 323. штише Ст. пис. 1, 272. 5, 64. Банд. 105. 175. — V. 1. обећаше Ст. пис. 1, 118. Н. Рањ. 96б. помчаше Збор. 157б. фиралаше М. 221. прочташе Ст. пис. 1, 57. — V. 2. прьнеписаше М. 396. движаше Град. дјев. 157. — V. 3. изагнаше Стар. 3, 293. Банд. 52. како је из садашњега времена *ж* претворено у *р* прелазило у инфинитив, прелазило је и овамо: порнаше Стар. 1, 232. — VI. споваше Ст. пис. 1, 286.

Глагол бъти имао је аорист и од основе онаке кака му је у имперфекту: 3-ће јед. бѣ М. 5. а то као да је аорист имперфективноме бъти.

Налази се кад кад од краја XV вијека аорист у 3-ћем мн. помијешан с имперфектом тако да му је завршетак *ше* замијењен завршетком *-ху*: забиху Ст. пис. 1, 94. пиху 94. одговориху Шаф. pam. 1873. 111. почеху Ст. пис. 4, 331.[1]

АОРИСТ ДРУГИ СЛОЖЕНИ.

Само је у глагола којима се основа свршује на сугласно и у онијех друге врсте који могу одбацити *ну*, те добивају основу на сугласно.

1-во јед.: I. 1. приобрѣтохь М. 4. срјетох Ст. пис. 4, 111. Злат. 69. поутохь М. 129. изједо Радн. 39. — I. 2. принесохь Пб. 78. понесох Вран. жив. 107. поднесох Див. 26. иѕлѣѕохь М. 19. улјезох Д. Рањ. VIIIб. — I. 4. рекохь М. 100. П. 136. Ст. пис. 2, 243. Вран. жив. 107. увукох Ст. пис. 5, 290. стргох Ст. пис. 4, 142. — II. погибох Ст. пис. 3, 38. уздахох Ст. пис. 1, 238. въѕдвигохь М. 4. двигох Н. Рањ. 71. дигох Ст. пис. 5, 79. Банд. 39. подигох Ст. пис. 4, 94. уздигох Гунд. пс. 36. укидох Брн. 72б. покликох Ст. пис. 4, 94. прѣмкохь М.

[1] Види и у Миклошића vergl. gram. III. 96.

103. вмкохь М. 103. измакох Ст. пис. 4, 213. успрегох Злат. 72б. успредох Ст. пис. 2, 470. сахох Ст. пис. 5, 71. остидох Ст. пис. 4, 114. устидох Ст. пис. 2, 482.[1]

2-го и 3-ће јед.: I. 1. срјете Н. Рањ. 96б. сусрјете Н. Рањ. 78. Збор. 76б. Ст. пис. 4, 185. Злат. 81. уздрасте Д. Рањ. 87. нарecте Вран. жив. 46. нарасте Банд. 23. зблуде Ст. пис. 4, 335. прободе Злат. 71. каꙁьведе М. 220. уједе Злат. 45б. једе Орб. 276. изједе Радн. 61. покреде Мрн. 19. паде Ст. пис. 4, 446. Злат. 20. седе Ст. пис. 1, 8. сиде 214. — I. 2. поднесе Н. Рањ. 101. Д. Рањ. 12б. Див. 25. Андр. пут 21б. занесе Ст. пис. 4, 90. понесе Ст. пис. 4, 100. унесе Зор. 38б. стресе Вран. жив. 80. улѣꙁе П. 36. улјезе Н. Рањ. 47. Гуч. 153. сниꙁе Збор. 94. напузе[2] Ст. пис. 4, 169. — I. 3. издубе Ст. пис. 4, 122. скубе Банд. 109. оскубе Д. Рањ. 99. поцрпе Ст. пис. 4, 151. зацрпе Д. Рањ. IXб. пожнке Сав. 8. — I. 4. врже Ст. пис. 4, 99. Вран. жив. 101. раждеже Андр. нач. 48. раздеже Град. дух. 49. може Злат. 62. у тога се глагола и у том облику мијењало *ж* на *р:* море Збор. 35. Хект. 4б. Банд. 91. обуче Н. Рањ. 81. Вран. жив. 74. у тога се глагола у старије вријеме ширила основа и у том облику као у инфинитиву: иꙁьвлѣче Стеф. 25. рече Н. Рањ. 137. Злат. 61. Вран. жив. 110. одсиче Вран. жив. 64. утече Злат. 61б. — II. погибе Ст. пис. 3, 256. 4, 261. Банд. 239. згибе Ст. пис. 2, 330. огрче Ст. пис. 2, 187. издаше Ст. пис. 1, 51. 102. 124. 3, 322. 330. 341. 350. 461. 4, 39. 206. 232. 5, 142. 144. уздаше Ст. пис. 4, 97. 117. 121. подвиже П. 141. Ст. пис. 3, 340. 4, 84. 5, 322. Злат. 80б. движе Збор. 31б. Ст. пис. 1, 11. 4, 296. 5, 133. Д. Рањ. 12. Зор. 35. Мрн. 44. Радој 28. уздвиже Ст. пис. 2, 264. 415. 3, 352. дниже М. 177. Д. Рањ. 46. Банд. V. Бун. 45. раскиде Злат. 80б. скиде Д. Рањ. 55б. укиде Ст. пис. 5, 244. Злат. 88. клече Збор. 70. поклече Ст. пис. 2, 440. измаче Ст. пис. 4, 318. помче Радн. 59. примче Радн. 47. помрче Ст. пис. 2, 187. смрче се Злат. 91б. умуче Ст. пис. 2, 254. пуче Злат. 73. усаше Н. Рањ. 35б. Ст. пис. 2, 368. присаше

[1] Што једном има: борох се Д. Рањ. 135б. као да би било од глагола пете врсте, лако може бити штампарска погрјешка мјесто *борах се*.

[2] Може бити и од глагола друге врсте; испореди и 3. лице мн.

Ст. пис. 5, 79. присеже Вран. жив. 17. поските Стар. 4, 113. достиже Ст. пис. 5, 234. устеже Злат. 81. Радн. 52. затиште Ст. пис. 4, 158. притиште Злат. 81. стиште Ст. пис. 2, 296. притишће Стар. 3, 328.[1]

1-во мн. а) без вокала пред личнијем наставком, али са *х* до основе: I. 4. рекохьмо II. 176. — б) без вокала пред личнијем наставком и са *с* мјесто *х* до основе: I. 1. кладосмо Мрн. 178. седосмо Ст. пис. 1, 94. сидосмо Хект. 16. — I. 3. сопосмо Ст. пис. 1, 85. — II. подвигосмо Хект. 23. ѡдьмакосмо П. 6.

2-го мн.: I. 1. покрадосте Збор. 27б. — II. двигосте Ст. пис. 1, 33.

3-ће мн.: I. 1. обрнтоше М. 305. сврнетоше Збор. 9. процкьтоше М. 136. блудоше Ст. пис. 1, 40. накедоше М. 89. јидоше Ст. пис. 1, 267. једоше Н. Рањ. 70б. Ст. пис. 5, 152. поједоше Збор. 26б. падоше Вран. жив. 11. седоше Ст. пис. 1, 19. 70. 84. 274. Хект. 15б. Мрн. 34. обседоше Ст. пис. 1, 71. — I. 2. донесоше М. 207. ѡднесоше Збор. 75. Вран. жив. 38. понесоше Каш. 198. улјезоше Гуч. 296. Орб. 116. испузоше[2] Банд. 198. — I. 4. обукоше Н. Рањ. 81. Радн. 73. рекоше Н. Рањ. 15. Збор. 35. сжегоше Ст. пис. 1, 244.[3] — II. згибоше Д. Рањ. 124. погибоше Банд. 168. уздахоше Ст. пис. 1, 62. двигоше Н. Рањ. 32б. Збор. 91. Ст. пис. 4, 232. 5, 129. подвигоше Мрн. 4. Каш. 64. подигоше Банд. 93. скидоше Ст. пис. 5, 144. клекоше Збор. 97б. кликоше Ст. пис. 4, 435. Хект. 15б. макоше Хект. 22б. сахоше (т. ј. сасахоше) Ст. пис. 5, 96. усахоше Зор. 73б. Гунд. пс. 24. присегоше П. 111. тискоше Хект. 15б. Андр. дев. 144.

Тако је и у глагола прве врсте шестога раздјела којему се основа од свагда шири добивајући у садашњем вр. на крају *д*, па тако и у овом облику: 1-во јед.: идохь М. 187. придохь М. 5. обидох Ст. пис. 1, 105. 2, 27. узидох Бун. 51.[4]

[1] Погрјешка ће бити: омрже Ст. пис. 1, 256. мјесто *омрзе*.

[2] Може бити и од глагола друге врсте; испореди и треће лице јед.

[3] Штампарска ће погрјешка бити: издубеше Андр. дев. 157.

[4] Једном нађох и *их:* веће пута путујући *их* по дажду Д. Рањ. 48б.

— 2-го и 3-ће јед.: иде Вран. жив. 42. изиде Н. Рањ. 34. Збор. 27. Ст. пис. 2, 55. 4, 372. Банд. 61. надиде Д. Рањ. 16. обиде Ст. пис. 2, 55. 4, 91. 5, 216. отиде Ст. пис. 2, 324. Вран. жив. 45. приде Ст. пис. 1, 6. Н. Рањ. 27. Збор. 27б. Ст. пис. 4, 91. **синде** М. 220. 235. сиде Ст. пис. 5, 148. Н. Рањ. 21. Злат. 87б. Гуч. 148. Андр. пут 99. униде Ст. пис. 1, 30. **вънде** М. 438. — 1-во мн.: **придосмо** М. 137. — 2-го мн.: изидосте Н. Рањ. 14. придосте Ст. пис. 5, 218. — 3-ће мн. **изидоше** П. 38. Гуч. 254. Андр. дев. 161. одидоше Ст. пис. 1, 64. придоше Н. Рањ. 41. — У сложеном с приједлозима који се свршују на вокал слажу се вокали који тада дођу један до другога како је речено напријед (стр. 249): 1-во јед.: **доидохь** М. 391. зајдох Ст. пис. 3, 352. 4, 121. **наидохь** М. 281. Ст. пис. 2, 108. 4, 47. Хект. 2. појдох Ст. пис. 4, 142. 185. прођох Ст. пис. 4, 116. Зор. предгов. дојдох Мрн. 27. — 2-го и 3-ће јед.: **доиде** М. 444. П. 28. 71. 108. Ст. пис. 1, 44. 4, 203. Каш. 28. зајде Ст. пис. 4, 193. **наиде** М. 504. П. 114. 130. Н. Рањ. 164б. Зор. 29. Банд. 7. Каш. 4. **изнаиде** М. 249. **поиде** П. 64. Ст. пис. 1, 5. прође Ст. пис. 1, 5. 4, 22. мимојде Мрн. 32. — 1-во мн.: дојдосмо Ст. пис. 1, 94. 4, 137. зајдосмо Ст. пис. 3, 287. 4, 106. **наидосмо** М. 254. П. 50. Ст. пис. 3, 297. 4, 134. **изънаидосмо** П. 88. **обнаидосмо** М. 305. П. 107. ојдосмо Ст. пис. 3, 246. појдосмо Хект. 11б. — 3-ће мн.: **доидоше** М. 231. П. 75. 96. Ст. пис. 1, 26. 3, 307. 4, 124. Каш. 10. зајдоше Ст. пис. 1, 40. мимојдоше Зор. 60. **наидоше** М. 260. 501. П. 55. 87. Н. Рањ. 121б. Ст. пис. 4, 124. Стар. 4, 114. **оидоше** Стар. 3, 274. **поидоше** М. 217. Ст. пис. 1, 49. 4, 157. Хект. 23б. Банд. 10. Каш. 10. — тако и кад се приједлог свршује на сугласно али се умеће *а*: 1-во јед.: обајдох Ст. пис. 1, 150. 4, 83. 2-го и 3-ће јед.: изајде Ст. пис. 4, 81. Зор. 2б. сајде Н. Рањ. 163б. Банд. 20. 1-во мн.: отајдосмо Хект. 23б. 3-ће мн.: изајдоше Град. дјев. 11. Вран. жив. 37. одајдоше Вран. жив. 63. разајдоше се Вран. жив. 69. — али ако и допире тако у XVII вијек, ипак се још од XIV вијека саставља *јд* у *ђ* (види стр. 249. 279): 1-во јед.: **догохь** М. 183. Н. Рањ. 73. Ст. пис. 4, 453. Злат. 21б. Див. 12. зађох Ст. пис. 2, 199. **нађохь** М. 367. Н. Рањ. 32. Ст. пис. 2, 120. 4, 309. 4, 453. Д. Рањ. 84б. Град. дух. 4. Злат. 5б. Гуч. 287. изађох Ст. пис. 4, 347. **погохь** М.

241. Ст. пис. 2, 277. 464. 2-го и 3-ће јед. доге М. 174. 202. догк П. 21. 25. 42. 150. Пб. 113. Н. Рањ. 19. Збор. 26. Ст. пис. 2, 35. 416. 4, 201. Злат. 6. Гуч. 243. Див. 19. Бун. 13. Андр. нач. 57. зађе Ст. пис. 2, 232. позађе Д. Рањ. 21б. мимођe Гуч. 189. нагк Пб. 18. 20. Н. Рањ. 97. Зор. 2б. Ст. пис. 4, 310. Д. Рањ. VIIб. Злат. 20. Гуч. 18. изнаге М. 117. надађе Гуч. 168. ођe Злат. 95б. поге Пб. 120. Н. Рањ. 16б. Ст. пис. 2, 17. Злат. 27. Гуч. 148. Див. 31. пројe Збор. 100. Злат. 16б. сађе Злат. 15. узађе Гуч. 138. 1-во мн.: обнагосмо М. 230. наћосмо М. 503. нагосмо М. 513. Пб. 110. Н. Рањ. 104. пођосмо Ст. пис. 4, 295. дођосмо Ст. пис. 5, 317. 2-го мн.: дођосте Н. Рањ. 43б. изьнагосте П. 35. пођосте Ст. пис. 2, 513. 3-ће мн.: догоше М. 204. 207. 472. 535. П. 20. доћоше М. 545. дођоше Н. Рањ. 21б. Збор. 31. Ст. пис. 4, 447. 5, 129. Злат. 2б. Гуч. 299. мимођоше Н. Рањ. 41. наћоше М. 493. Град. дјев. 13. Злат. 81. Гуч. 168. Бун. 48. обађоше Радн. 47. прогоше П. 28.[1] — из оваких сложенијех прешло је *ђ* и у сложене са *при* и *прије* од XVI вијека: прићох Ст. пис. 2, 435. Злат. 28. прићe Н. Рањ. 25. Збор. 35б. 4, 224. 253. 327. Град. дјев. 18. 21. Злат. 79. Гуч. 38. пријеђе Ст. пис. 2, 391. прићосмо Злат. 1б. прићоше Збор. 27. Град. дјев. 95. Злат. 80б. по том је прѐшло *ђ* и у сложене у којима се не мијења *и* на *ј* него остаје, и то опет од XVI вијека, ако није из познијега пријеписа: сиђоше Ст. пис. 4, 306. поуздано XVII вијека: отиђе Див. 17б. отиђоше Радн. 22. 24. 55. а тога је вијека прелазило и у прости: иђох Радн. 5.[2]

Глагол *дати* осим првога сложенога млађега аориста (види напријед стр. 322) има и овај други, и то још у старом словенском језику, прем да у познијим изворима[3]: имајући у садашњем вр. основу на сугласно, које му се у 3-ћем мн. једнако чувало, лако му је било помијешати се међу глаголе који имају основу на сугласно, и добити оваки аорист, а у том му је јамачно много помогао глагол *јести*, који је у

[1] Прѐма говору у ком *ђ* гласи *ј* налази се и у овој прилици *ј*: дојосмо Мрн. 27. ојоше Ст. пис. 4, 312. у дну.

[2] Налази се — јамачно само написано — и *ђ* и пред њим *ј*: доњке М. 229. изьнангосте П. 35.

[3] Миклошић, vergl. gram. III. 164.

садашњем вр. био једнак с њим али је имајући у инфинитиву основу на сугласно имао и оба ова аориста, те је налазећи се у друштву с глаголом *дати* и у садашњем вр. и у првом сложеном аористу привлачио га и у други сложени: у нас долази у том облику много прије него му се у садашњем вр. разишло *д* из трећега лица мн. по осталијем, — долази XIII вијека: прѣдадѡхь М. 19. али то мјесто није поуздано, јер је познији пријепис; поуздано долази од средине XIV вијека и то у 3-ћем лицу јед.: даде Шаф. pam. 1873. 100. М. 164. а у 1-вом јед. истога вијека: дадохь М. 169. у множини долази истом XV и XVI вијека: истина било би XIV вијека дадоше М. 182. али нема јамства да је тако у оригиналу; по свему томе имамо: 1-во јед.: прѣдадохь М. 19. дадохь М. 169. 416. 526. 531. 552. продадохь Пб. 79. дадох Банд. 30. 68. придадох Банд. 149. — 2-го и 3-ће јед.: даде Шаф. pam. 1873. 100. М. 164. 168. 171. 293. 308. 388. 391. 392. 524. П. 71. 73. 89. Пб. 55. 59. 111. 122. 130. Ст. пис. 1, 16. 5, 56. Стар. 3, 326. Див. 21б. Банд. 47. Радн. 11. Радој. 7. прѣдаде М. 479. подаде Банд. 12. придаде Банд. 86. — 1-во мн.: а) без вокала пред личнијем наставком али са *х* пред њим: дадохмо М. 554. б) без вокала пред личнијем наставком али са *с:* дадосмо Чубр. 46. — 2-го мн.: продадосте Збор. 25б. дадосте Банд. 35. — 3-ће мн.: дадоше М. 182. 475. прѣдадоше М. 514. 552. дадоше Банд. 84. Радн. 86. подадоше Банд. 213. придадоше Банд. 86. 93.

И у глагола *имати* и *знати*, који имају основу на самогласно али су у новије вријеме изједначујући се с глаголом *дати* узимали у садашњем вр. *д* на крају основе, преносила се така основа и у аорист, те се осим првога сложенога млађега аориста (види стр. 322. 325) налазе и у овом другом, али истом од XVII вијека: имаде Радн. 17. 25. 32. 55. знадосмо Мрн. 82. познаде Радн. 12. знадоше 56. познадоше 55.

ДВОЈИНА.

Разликује се од множине само личнијем наставцима, а они су као у садашњем вр.: 1-во лице налази се само у најстарије вријеме: прѣбиховѣ Сав. 12. Стеф. 29.[1] насладиховѣ се

[1] Биће погрјешка писарска вьселивѣ Сав. 8. мјесто вьселиховѣ.

Сав. стар. 4, 231. — 2-го и 3-ће лице држало се дуже: тако за сва три рода до краја XIV вијека: хотѣста Стеф. 21. прѣбываста Стеф. 13. погоубиста М. 67. възнесоста Стеф. 21. XV вијека: биста М. 462. 544. угодиста М. 462. скрьшиста М. 462. досласта М. 375. XVI вијека само у два извора: улјезоста Н. Рањ. 154. двигнуста Збор. 36. плакаста 31. за средњи род и са *е* на крају мјесто *а*: виднесте (очи), слишасте (уши) Збор. 149. XVII вијека нађох само једном: подаста Вран. жив. 27.

ИМПЕРАТИВ.

Основе су онаке какве су у садашњем вр.; к њима приступа наставак ja, који се и сажима у i, а иза њега долазе лични наставци онаки какви су у имперфекту и у аористу, те у 2. и 3. јед. стојећи на крају без самогласнога за собом отпадају. Првога лица једнине нема, нема ни трећега множине, него се оно кад кад замјењивало другим мн.[1] Онако како је речено напријед код садашњега времена долази и у императиву у првом лицу мн. лични наставак и са ь на крају: разоумѣимь М. 100. дадимь Стар. 4, 234. (види још под II. А).

I. Основе које у садашњем вр. немају наставка:

а) у једнини основе добивају за овај облик наставак ja, од кога се глас *ј* са задњим гласом од основе слаже по својим законима, т. ј. од *дј*, које се тада састаје, бива у старом словенском језику жд а у српском *ђ* и по неким крајевима *ј*, које се иза гласа *и* често и не пише, а а од тога наставка слабећи у словенским језицима постаје ъ, које се предњега гласа ради мијења на ь а по том у српском језику отпада: тако 2-го и 3-ће јед. имамо до краја XVII вијека од двије основе: од основе *јед*: јеђ Н. Рањ. 45. Збор. 40. Ст. пис. 5, 22. 254. јиј Ст. пис. 1, 137. Хект. 34б. Брн. 54б. изиј Стар. 1, 232. и XVII вијека: јиј Вран. жив. 91. — од основе вѣд: заповѣдь П. 34. 57. 102. 109. 148. 163. заповиђ

[1] наши трьговци бѫдите ви прѣпоручени П. 14. благословите те сви ангели Банд. 7. — Међу примјерима који ће се наводити за друго и треће лице јед. заједно има их довољно за треће, као: свети се име твоје Вран. рјеч. 127. бог обаруј Вран. жив. 102.

Ст. пис. 2, 151. 184. 215. 226. заповиј Стар. 1, 219. повиєѧ Збор. 29б. 30. 30б. 40б. 70. повиј Ст. пис. 1, 30б. Хект. 49. пови Зор. 14б. Стар. 3, 30б. испови Зор. 64б. Брн. 40б. приповјеђ Ст. пис. 5, 60. сповиєѧ Збор. 68. сповјеђ Ст. пис. 4, 401. Злат. 9б. 57б. 80. сповиј Ст. пис. 1, 303. сви Брн. 65. изувиј Ст. пис. 1, 24. и XVII вијека: повиј Вран. жив. 85. заповиј 55. оповјеђ Гунд. пс. 7. заповјеђ Андр. дев. 120. исповјеђ Андр. пут 54. — тако је у старом словенском језику и од основе дад: даждь Сав. 7. — Међу ове глаголе прешао је још у старом словенском језику у овом облику глагол треће врсте видѣти, те и у српском језику има у императиву у једнини као и поменути глаголи: виждь П. 10. 84. 178. виђ Н. Рањ. 28б. 31б. 37. Збор. 34. Ст. пис. 2, 44. 276. 3, 41. 393. 4, 60. 5, 12. 34. 109. 111. 257. Злат. 2. Чубр. 6б. виј Ст. пис. 1, 49. Хект. 40б. Зор. 63б. Стар. 3, 275. ви Стар. 4, 114. ненавиђ Н. Рањ. 39б. извиђ Ст. пис. 2, 46. развиђ Ст. пис. 5, 143. и XVII вијека: виђ Гунд. суз. I, VII. Ђам. 6. Андр. пут 317. свиђ Гунд. суз. II, XLII. виј Вран. жив. 37. Орб. 27. 74. Јерк. 71. развиј Јерк. 39. — Али ови облици ако су се и држали до краја XVII вијека сви осим онијех од основе дад, ипак су се још прије почели помијерати: најприје се помјерише тијем што једначећи се с истијем облицима других глагола примише на крају њихово *и:* тако је у глагола *виђјети* од почетка XVI вијека: виђи Збор. 149. вији Брн. 65. XVII вијека: виђи Див. 17. 26б. Андр. нач. 55. дев. 78. од основе вѣд тако се налази истом XVII вијека: сповиђи Андр. пут 57. 276. и са *дј* мјесто *ђ* у писца који је и у другим приликама тако писао (види код имперф.): одповидји Банд. 46. а најпослије једначећи се још више с другим глаголима пред примљеним *и* повратише *д* мјесто *ђ*, али истом XVII вијека: од основе вѣд: повиди Вран. жив. 17.[1] од основе *јед:* једи Радн. 17. у глагола *виђјети:* види Банд. 144. Мик. грам. 23. — Глагол је *дати* у српском језику од првијех времена прешао у овијем облицима међу глаголе међу које припада инфинитивом (види даље II. Б. б.): XII вијека: дан М. 7. XIII вијека: дан М. 21. 43. подан М. 53. раздан Сав. 7. и даље: дан М. 215. 338. П.

[1] И без крајњега *и*, али истога времена: сповјед Ст. пис. 4, 401. у дну.

5. 25. 97. Пб. 21. 25. дај Ст. пис. 1, 119. Збор. 12. Ст. пис. 4, 209. 5, 5. Град. дух. 86. Хект. 26. Брн. 9. Злат. 76. Вран. жив. 68. Гунд. суз. I, XXV. Банд. 21. подај Злат. 11. Банд. IV. Јерк. 20. продај Збор. 29. Брн. 58б.

б) у множини долази к основи наставак **ја** сажет у **і**, које у словенским језицима остаје: проповѣдите М. 164. тако је било и у глагола *дати* до краја XIV вијека: 2-го мн.: прѣдадите Пб. 37. у глагола *видјети* и послије једнако: видите Н. Рањ. 66б. Мик. грам. 23. — Али што је бивало у једнини преносило се и у множину, и то од XIV вијека, те је било од основе вѣд 2-го мн.: вѣите М. 247. заповѣите П. 1. 11. 12. 14. 16. заповијте Ст. пис. 1, 4. и у глагола *видјети:* виђмо Н. Рањ. 21б. 94. Збор. 28. Град. дјев. 159. Мик. грам. 23. виђте Н. Рањ. 60б. 126. Збор. 113. 122. Ст. пис. 2, 132. 342. 3, 93. 195. 4, 114. 333. 5, 134. 159. Банд. 19б. вите Хект. 31. извиђте Н. Рањ. 31. али ако и долази тако до краја XVII вијека, ипак се од XV вијека узимало пред лични наставак још и *и,* које припада императиву у множини, као што се у једнини из других глагола дометало *и:* у глагола *видјети* још од XV вијека друго лице: вигите П. 59. Збор. 176. Див. 26. а прво истом XVII вијека: виђимо Див. 9. 9б. — Глагол се *дати* као у једнини од првијех времена изједначио с глаголима међу које припада инфинитивом: 1-во мн.: дамимо Збор. 124. Ст. пис. 5, 199. 2-го мн.: подаите М. 50. прѣдаите М. 50. даите М. 185. 529. П. 1. 62. 71. 105. Пб. 25. 32. Збор. 25. дајте Ст. пис. 2, 42. Д. Рањ. 132. Злат. 35б. Банд. 49. издаите Пб. 33. придаите М. 426. а *ј* се у једнини на крају и у множини пред личнијем наставцима могло и одбацити (види даље и код других глагола): да Ст. пис. 4, 10. 327. 362. 440. пода Див. 21. прида Ст. пис. 4, 192. дате Ст. пис. 5, 265.

II. Основе које у садашњем вр. имају наставак: међу глаголима с таким основама бивају разлике у императиву с тога што је у садашњем вр. у једнијех наставак чисто **а** а других **ја**, што се од наставка **ја** глас *ј* саставља с предњим сугласним а иза самогласнога остаје *ј*, и што наставак **ја** имају неки глаголи само у првом лицу јед.:

А. Основе с наставком **а**: к такој основи приступа за императив наставак **ја** сажет у **і**, а то се **і** са задњим **а** од

основе састављa у словенским језицима у ѣ, пред којим се гласови *г*, *к*, *х* мијењају на *з*, *ц*, *с*, али ѣ у једнини слаби те бива *и*, а само је у множини остајало:

2-го и 3-ће јед.: I. 1. бљуди Ст. пис. 4, 48. поведи Н. Рањ. 62. греди М. 177. Н. Рањ. 45. клади Хект. 42. пади Ст. пис. 4, 409. допади Ст. пис. 2, 312. напади Ст. пис. 5, 231. попади Ст. пис. 1, 149. Мрн. 73. седи Ст. пис. 1, 89. сједи Ст. пис. 5, 186. саседи Стар. 3, 273. — I. 2. улјези Н. Рањ. 27. Гуч. 181. Андр. дев. 83. паси Н. Рањ. 184. — I. 3. дуби Ст. пис. 4, 383. оскуби Ст. пис. 4, 261. — I. 4. врзи Ст. пис. 4, 241. 309. 374. 5, 87. Вран. жив. 105. Банд. 261. ѡдьврьꙃи П. 133. Ст. пис. 5, 237. Гуч. 108. Вран. жив. 114. поврзи Ст. пис. 1, 115, 5, 152. скрьꙃи П. 133. лези Ст. пис. 5, 140. помози Ст. пис. 4, 143. мози Каш. грам. 156. стрзи Ст. пис. 3, 270. рецни П. 23. 138. Н. Рањ. 62. Ст. пис. 5, 192. Злат. 88б. у тога је глагола могло *е* ослабивши у ь испасти: рьцни П. 18. 30. 143. тако се може *е* избацити и у глагола *жећи*, а тада се *з* које постаје од *г* изједначује с предњим *ж*, па се *жж* замјењује гласовима *жд:* жжди П. 149.[1] — I. 5. вазми Н. Рањ. 161. Ст. пис. 1, 99. 2, 3. 4, 92. ꙃими М. 501. изми Н. Рањ. 196б. Збор. 99б. Ст. пис. 2, 430. 5, 243. Хект. 4. однеми Н. Рањ. 161б. Ст. пис. 1, 50. Брн. 3б. однами Ст. пис. 1, 53. узми Н. Рањ. 165б. пропни Н. Рањ. 93. почни Хект. 19. Каш. 64. у пошљеднјега глагола и *м* мјесто *н:* почми Ст. пис. 1, 271. Мрн. 26. — I. 6. од основе која се шири добивајући од свагда на крају *д:* приди Ст. пис. 4, 217. 5, 41. Вран. рјеч. 127. сиди Злат. 94б. Каш. 66. исти глагол сложен с приједлозима који се свршују на вокал: дойди Збор. 118б. појди Вран. жив. 20. и кад се приједлог свршује на сугласно али се домеће *а:* изајди Н. Рањ. 161б. Ст. пис. 4, 153. Вран. жив. 44. обајди Ст. пис. 3, 193. *јд* састављa се у *ђ:* дођи П. 24. 38. Н. Рањ. 32. Збор. 98. Див. 21б. зађи Ст. пис. 3, 139. нађи Ст. пис. 3, 113. 4, 239. пођи Н. Рањ. 31б. Збор. 25б. Ст. пис. 2, 55. 224. 445. 4, 343.

[1] Што се находи: сажги Вран. жив. 27. ужги Мрн. 22. Јерк. 25. 34. 66. биће удешавано према инфинитиву *жгати*, као у садашњем вр.; види стр. 284.

Д. Рањ. 73. Град. дјев. 86. Злат. 71б. пројђи Збор. 101б.[1] тако и у сложеном са *при:* прићи Н. Рањ. 171б. Збор. 34. Град. дух. 85. Гуч. 277. Гунд. пс. 23. Мат. 99. из таких сложених прелази *ђ* и у друге, у којима остаје *и* не мијењајући се у *ј*, и у прости, али истом XVII вијека: отиђи Радн. 3. иђи Радн. 36. 68. у глагола који такођер добија *д* од свагда на крају основе и мијења самогласно: буди Зор. 6. Вран. рјеч. 127. добуди Крн. 23б. забуди Вран. жив. 94. сложен са *до* изједначује се с осталијем глаголима овога раздјела којима се основа у инфинитиву свршује на самогласно од XVI вијека (види даље Б. б.): придоби Град. дјев. 28. у глагола који од свагда добија у садашњем вр. *н* на крају основе: устани Н. Рањ. 100. глагол *знати* како је у садашњем вр. примао од других глагола *д* на крају основе, налази се тако са *д* и у императиву, али истом XVII вијека: познади Вран. жив. 31. Радн. 80. — I. 7. умри Ст. пис. 5, 179. нажери Стар. 1, 232. стари Брн. 44. потари Банд. 75. — II. побјегни Н. Рањ. 24б. убигни Вран. жив. 44. обрни Ст. пис. 5, 42. двигни Н. Рањ. 28б. Збор. 9б. Ст. пис. 3, 79. 5, 196. Зор. 64б. Мрн. 94. вѫдвигни М. 513. Ст. пис. 1, 7. Н. Рањ. 17б. Банд. 6. Јерк. 34. подвигни Ст. пис. 4, 438. Злат. 88б. Гуч. 135. дигни Ст. пис. 4, 422. Д. Рањ. 45. Пос. 5. Радн. 3. уздигни Банд. 18. домькни Пб. 110. измакни Ст. пис. 4, 299. падни Ст. пис. 2, 126. Зор. 14. присегни Ст. пис. 5, 187. такни Ст. пис. 4, 374. стегни Ст. пис. 4, 301. стисни Ст. пис. 1, 109. Хект. 26б. Гунд. пс. 9. притисни Брн. 46. затисни Андр. пут 133. — V. 3. прожени Ст. пис. 4, 231. иждени Ст. пис. 4, 213. 5, 264. 273. оджени Д. Рањ. 27б. Андр. нач. 56. одждени Ст. пис. 5, 151. Д. Рањ. 142б. 147б. с промјеном гласа *ж* у *р:* изрени Н. Рањ. 70. Ст. пис. 4, 213. зарени Ст. пис. 5, 189. одрени Зор. 41. Брн. 14б. Гунд. пс. 19. Јерк. 16. пророни Брн. 46б.[2] зови Н. Рањ. 65б. одрви Ст. пис. 3, 448.

[1] По говору у ком *ђ* гласи *ј* налази се *ј* и у овој прилици: поји Ст. пис. 1, 11. 3, 399.

[2] У тога се глагола могло *е* и избацити а тада се и *г* повраћало мјесто *ж:* одагни Андр. пут 30. 205. 420. изагни Андр. дев. 64. пут 352. 373. тако би могло бити и одагни Ст. пис. 4, 480. премда би на том мјесту могао бити и глагол друге врсте.

1-во и 2-го мн. са ѣ пред личнијем наставцима долази само у прва времена нити прелази преко XV вијека, и у такога је првога лица мн. лични наставак само мь: 1-во мн.: I. 2. принесѣмь М. 140. — I. 4. ѡтьврьӡѣмь М. 530. ѡблѣцѣмь Стар. 4, 234. — II. вьӡникнѣмь М. 86. — 2-го множ.: I. 1. сьблюдѣте М. 570. гредѣте Стеф. 16. грѣдете Пб. 29. учтѣте М. 84. — I. 2. принесѣте М. 88. — I. 4. помоӡете Стар. 4, 233. — I. 5. наунѣте Стеф. 18. имѣте Стеф. 10. ымѣте М. 54. вьӡьмѣте М. 4. — I. 6. у глагола коме се основа у садашњем вр. од свагда шири добивајући на крају *д:* идѣте М. 160. 164. идете М. 179. придѣте Стеф. 7. М. 86. пођѣте М. 485. — II. вьӡдвигнете Стар. 4, 233. — Али су се оба лица помјерила тијем што су се изједначивала с истијем лицима једнине, те је из једнине прешло *и* у множину пред личне наставке истиснувши ѣ: то се налази и у старом словенском језику, прем да врло ријетко (Миклошић, vergl. gram. III. 99), а у нас се јавља XIV вијека: нагните Пб. 15. рците 27. вудите П. 14. реците П. 20. а по том имамо:

1-во мн.: I. 4. одврзимо Н. Рањ. 13. Банд. 1. врзимо Збор. 77б. Банд. 46. мозимо Каш. грам. 156. рецимо Збор. 88б. изврсимо Мрн. 128. — I. 5. зачнимо Ст. пис. 5, 226. — I. 6. у глагола ком се основа од свагда шири добивајући на крају *д:* сидимо Ст. пис. 4, 306. сложено с приједлозима који се свршују на самогласно: пројимо Н. Рањ. 21. нађимо Ст. пис. 2, 444. ођимо Злат. 98. пођимо Ст. пис. 2, 444. 4, 438. 5, 128. — II. двигнимо Мрн. 65.

2-го мн.: I. 1. бљудите Ст. пис. 4, 238. падите Ст. пис. 3, 306. 321. Банд. 125. Јерк. 76. сусретите Андр. дев. 62. — I. 2. улјезите Злат. 30б. — I. 3. успите Ст. пис. 4, 332. — I. 4. одврзите Вран. жив. 27. мозите Каш. грам. 156. обуците Н. Рањ. 58б. теците Ст. пис. 5, 336. — I. 5. вазмите Н. Рањ. 161б. Ст. пис. 4, 240. взамите Стар. 3, 325. почните Ст. пис. 5, 232. — I. 6. у глагола ком се основа шири од свагда добијајући *д:* придите Н. Рањ. 15б. Ст. пис. 3, 342. 4, 335. сложено с приједлозима иза којих се *и* мијења на *ј* па се *ј* са *д* саставља у *ђ:* нагните Пб. 15. пођите Н. Рањ. 14. 29. Ст. пис. 2, 56. Злат. 31. ођите Ст. пис. 4, 208. Злат. 6. тако и сложено са *при:* прићите Н. Рањ. 118. Ст. пис. 4, 223. у глагола

ком се основа такођер шири од свагда добивајући *д:* **бадите** П. 14. Буд. 45. Јерк. 22. — I. 7. одрите Збор. 30б. прострите Ст. пис. 5, 247. — II. уздвигните Н. Рањ. 13б. Банд. 1. двигните Ст. пис. 3, 152. 4, 388. Злат. 35. дигните Банд. 82. паните Ст. пис. 2, 402. падните Банд. 99. — V. 3. ждените Ст. пис. 4, 331. срените 331. разрените Глав. 127.

Глагол *моћи* у порицању имао је још XVI и XVII вијека као и остали четвртога раздјела прве врсте: не мози Буд. 131. Мрн. 104. не мозите Буд. 132. али од XIV вијека избацује му се цијели слог *зи*, те се мјесто њега домеће *ј* у једнини и у множини: **не мои** П. 26. Н. Рањ. 40. Збор. 12. Ст. пис. 2, 58. 5, 221. Д. Рањ. IV. Град. дух. 14. Зор. 65. Злат. 6. Гуч. 286. Вран. жив. 26. Орб. 29. Банд. 6. **не моите** М. 185. 538. П. 9. Пб. 2. Н. Рањ. 19. Ст. пис. 2, 32. 3, 265. 5, 160. Злат. 3. Гуч. 11. Банд. 6. а *ј* се опет одбацује: не мо Ст. пис. 4, 421. Д. Рањ. 27. Див. 21. не моте Див. 2б. (види и даље под Б. б.) а једном у слику налази се додано на крају *е:* не моје Ст. пис. 5, 4.

У неких глагола четвртога раздјела прве врсте мјесто гласа *з*, који у њих постаје у том облику од *г*, налази се кад кад и *ж* узето из садашњега вр., од свршетка XV вијека у једнини и у множини: бржи Ст. пис. 1, 222. жежи Ст. пис. 1, 332. Андр. дев. 70. ражежи Ст. пис. 1, 192. раждежи Ст. пис. 2, 341. ужежи Ст. пис. 2, 343. 344. 445. 5, 190. Град. дух. 64. Д. Рањ. 16б. Банд. III. Андр. дев. 13. стржи Ст. пис. 1, 129. ижежите Н. Рањ. 108. Банд. 102. ждежите Ст. пис. 4, 383.[1]

Доста се често од XV вијека одбацује *и* у једнини на крају и у множини пред личнијем наставцима, и то не само у пјесмама него и у прози: бљуд' Ст. пис. 5, 5. вед' Ст. пис. 1, 139. припад' Ст. пис. 4, 194. врз' Ст. пис. 5, 183. рец' Ст. пис. 2, 225. 4, 137. Д. Рањ. 67б. Злат. 13. жив' Ст. пис. 4, 247. 271. пођ' Ст. пис. 2, 37. 3, 133. 4, 186. 202. Злат. 13б. са *ј* мјесто *ђ:* поj' Ст. пис. 1, 46. 148. 180. Хект. 22б. Зор. 14. Стар. 3, 294. Вран. жив. 89. буд' Злат. 9. Јерк. 22. придобуд' Ст. пис. 4, 480. не брин' се Злат. 34б. — пођ'мо Н. Рањ. 56. Ст.

[1] Гријешком је наштампано **попеките** М. 417. мјесто инфинитива **попеки се** Пб. 123.

пис. 5, 208. са *ј* мјесто *ђ:* пој'мо Стар. 4, 112. 117. — вед'те Ст. пис. 1, 26. просед'те се Ст. пис. 1, 235. донес'те Н. Рањ. 31. помоз'те Злат. 10. свуц'те Ст. пис. 5, 269. рец'те Збор. 63б. Ст. пис. 2, 10. 56. 3, 29. 288. 5, 129. 134. Д. Рањ. 67. Злат. 6б. тец'те Ст. пис. 4, 361. 427. погьте П. 112. Ст. пис. 4, 295. 471. нађ'те Ст. пис. 3, 306. са *ј* мјесто *ђ:* пој'те Ст. пис. 4, 355. 5, 210. Стар. 3, 271. буд'те Ст. пис. 1, 240. стан'те Ст. пис. 5, 210. Злат. 34. устан'те Ст. пис. 4, 332. спомен'те Ст. пис. 3, 121. прожен'те Ст. пис. 3, 121. — Кад се тако одбаци *и* па на крају остане *в* пред ријечју која се почиње гласовима *м* или *т,* тада се и *в* често одбацује: жи ми Ст. пис. 2, 8.[1] 169. 229. 270. 319. 506. 4, 260. 273. 329. 5, 215. 241. жи ти Ст. пис. 4, 328. 5, 248. 254. Чубр. 13б.[2] тако је одбачено *и* а за њим и *н:* огр Ст. пис. 5, 284. (види напријед стр. 11 смр).

Б. Основе с наставком **ја** у свијем лицима садашњега времена:

а) основе у којима *ј* од њихова наставка долази иза сугласнога, те се с њим саставља по својим законима: у глагола с таком основом бива у императиву исто што у онијех под А., само је у њих ѣ у множини предњега гласа ради прелазило у *а:* тако је у старом словенском: съкажамъ, съкажате; али у српском језику тога нема, него је ѣ из онијех предњих глагола (II. A) докле се у њима држало прелазило кад кад и у ове, па се није мијењало у *а:* пошлѣте М. 175. свежѣте Стар. 4, 137. али се то није одржало, прем да се и у старом словенском језику кад кад налази, него је као у онијех предњих из једнине прешло *и* и у множину, а и то је бивало и у старом словенском језику (Миклошић vergl. gram. III. 98):

2-го и 3-ће јед.: I. 5. у глагола којему основа у садашњем вр. добива наставак **ја**: жањи Радн. 42. — I. 6. у глагола који је у садашњем вр. удвојавао основу и она му тада добивала наставак **ја**: одеђи Н. Рањ. 39б. — V. 2. завежи Ст. пис. 5, 189. движи Ст. пис. 2, 496. уздвижи Н. Рањ. 39. урјежи Ст. пис. 5, 266. зиђи Збор. 35. пошиљи Стар. 3, 292.

[1] Наштампано је *жими.*

[2] Тако је и адјективу одбачено *в* у примјерима: жи ми ја Ст. пис. 184. 294. жи ти ја Ст. пис. 261. 271.

пошљи Гунд. суз. I, III. Радн. 89. пошаљи Ст. пис. 5, 100. Банд. 45. Мат. 14. Радн. 57. Глав. 126. закољи Ст. пис. 5, 179.

1-во мн.: I. 6. у глагола којему се основа у садашњем вр. удвојавала те добијала наставак **ја**: одеђимо Н. Рањ. 13. — V. 2. ишћимо Ст. пис. 1, 104.

2-го мн. V. 2. ишћите Брн. 24. пошаљите Банд. 58. кољите Ст. пис. 4, 489.

И у тијех се глагола *и* у једнини на крају а у множини пред личнијем наставцима може и одбацити: движ' Ст. пис. 4, 107. каж' Ст. пис. 5, 220. пиш' 136. движ'те Ст. пис. 3, 290. 4, 70. плач'те Ст. пис. 3, 337. Гунд. суз. III, XXXVII. поплеш'те Ст. пис. 3, 427. обриш'те Ст. пис. пис. 5, 270.

б) основе у којима *ј* од њихова наставка долази иза самогласнога, те остаје: у глагола с таком основом у једнини *и* које постаје као и у предњих на крају отпада иза *ј*, а у множини се ѣ мијењало као и у предњих на а, али је и у тијех глагола у српском језику оно што бива у једнини прешло и у множину, те ни у множини нема ѣ нити какога гласа мјесто њега, као што у једнини нема *и*, а тако је бивало и у старом словенском језику:

2-го и 3-ће јед.: I. 6. пролиј Хект. 10. упиј Н. Рањ. 70б. умиј 38. ꙁнаи П. 6. Ст. пис. 2, 486. 4, 402. познај Вран. жив. 43. одиј Ст. пис. 1, 99. заодиј Банд. 32. с промјеном гласа ѣ у *ој:* пој Ст. пис. 5, 80. Гунд. пс. 40. запој Ст. пис. 4, 99. — III. 1. желиеи Збор. 2. разумјеј Збор. 48. Град. дјев. 143. Орб. 56. — V. 1. давај Ст. пис. 1, 130. нѣмаи М. 53. не имаи П. 36. укопај Злат. 97б. озирај Ст. пис. 3, 267. прилагаи М. 9. помагаи М. 2. Ст. пис. 5, 307. питај Ст. пис. 4, 308. педјепсај Ст. пис. 3, 431. ѡпраљаи П. 78. пријај (accipere) Ст. пис. 2, 3. зиваи П. 19. уфај Брн. 3б. простирај Н. Рањ. 117. спомениваj Андр. дев. 199.[1] — V. 3. раꙁгрнеи Збор. 98. кај Ст. пис. 2, 244. 5, 134. покај Ст. пис. 3, 224. у глагола који је прелазио из тога раздјела у први исте врсте: одагнај Брн. 44. — VI. вјеруј Д. Рањ. 17. даруј Ст. пис. 2, 154. казуј Злат. 2. утви Збор. 164. почтуј Н. Рањ. 63б. штуј Стар. 1, 219. Мат. 42. Вран. жив. 10. поштуј Глав. 67.

[1] Мјесто *гледај* има и *глеј* Глав. 123.

1-во мн.: I. 6. познајмо Каш. 113. појмо Ст. пис. 5, 199. — V. 1. поминајмо Ст. пис. 1, 208. споминајмо Вран. жив. 33. — V. 3. страјмо Ст. пис. 5, 199. — VI. штујмо Вран. жив. 33.

2-го мн.: I. 6. знајте Ст. пис. 4, 58. бијте Вран. жив. 61. испли(ј)те Ст. пис. 3, 41. — III. 1. разумиенте П. 175. Н. Рањ. 63б. Град. дјев. 42. разумијте Вран. жив. 76. — V. 1. давајте Ст. пис. 1, 44. имаинте М. 483. Ст. пис. 5, 158. помагајте Збор. 56. постаминте П. 20. — V. 3. у глагола ком се у основи самогласно и (пролнити) ширило у ѣ: пролѣите Стеф. 10. — VI. напредујте Ст. пис. 5, 158. почтујте Ст. пис. 3, 315.

Глагол *хтјети*, који у садашњем вр. осим трећега лица мн. прелази међу глаголе другога раздјела пете врсте, остаје у императиву међу глаголима првога раздјела треће врсте, те иде овамо: 2-го и 3-ће јед.: хотјеј Ст. пис. 2, 479. 485. 4, 143. 420. 5, 40. 52. 55. 196. 217. 237. 314. Злат. 10б. хотиј Ст. пис. 1, 86. 2, 411. 5, 40. Вран. жив. 68. Мат. 15. Мрн. 37. Јерк. 25. Каш. грам. 104. хтјеј Ст. пис. 2, 10. 4, 298. 5, 5. 8. 12. 142. Злат. 22. Бун. 50. хтиј Ст. пис. 1, 7. Хект. 9б. 20б. 43. Стар. 4, 111. 115. — 1-во мн.: хотјејмо Ст. пис. 5, 222. хтијмо Хект. 32б. — 2-го мн.: хотјејте Ст. пис. 2, 403. 5, 223. хотијте Банд. 61. хтјејте Н. Рањ. 38. 49б. 84. Збор. 52. Ст. пис. 2, 403.

У једнини на крају и у множини пред личнијем наставком доста се често *ј* и избацује: проли Н. Рањ. 49. разумје Ст. пис. 2, 497. пожелие Збор. 165б. хотје Ст. пис. 2, 497. Андр. дев. 153. хтје Злат. 7б. хоти Н. Рањ. 172б. Ст. пис. 5, 14. Д. Рањ. 74. хти Ст. пис. 5, 41. кти Д. Рањ. 7. прјеповиједа Н. Рањ. 64. кастига 27. гледа Ст. пис. 4, 249. 5, 232. Д. Рањ. 48. чува Ст. пис. 4, 238. вика Ст. пис. 5, 250. уфа Ст. пис. 5, 77. ражива Ст. пис. 5, 89. изввида Д. Рањ. 17. гриска 20б. пита Град. дух. 44. 45. Злат. 31. слуша Гунд. суз. I, VIII. погледа Андр. дев. 168. ужива 25. — хтјемо Каш. 46. гледамо Ст. пис. 5, 235. прашамо 212. чекамо 235. — разумнете Збор. 173б. хтјете Д. Рањ. IX. Злат. 16. хтите Н. Рањ. 17. 160б. имате Збор. 111. увиате М. 553. чувате Ст. пис. 5, 99. тако и кад је *у* пред *ј* налази се и без *ј*: вѣрв М. 553. чу Н. Рањ. 48.

ј 15 ј 12 ј 16. § 341, пемо(ј)

У једнини налази се XVII вијека додано на крају *е:* заодије Радн. 95. 99. сије 95.[1]

Само у једном глаголу налази се у једнога писца XVII вијека у оба лица мн. *и* пред личнијем наставцима, као што се у истом глаголу данас и говори: уздајимо (давати) Банд. 112. уздајите 41.

В. Основе које у садашњем вр. имају наставак **ја** само у првом лицу јед.: у таких глагола основа онака каква је у другим лицима осим првога јед. долази у императив, а иза њезина крајњега *и* отпада и у једнини и у множини наставак којим постаје императив, па и само њезино крајње *и* отпада кад стоји иза *ј:*

а) од основа које пред крајњим *и* немају *ј*, те им *и* остаје:

2-го и 3-ће јед.: III. 2. жели Н. Рањ. 32. позри Ст. пис. 5. 78. Јерк. 39. цкни Збор. 106. Ст. пис. 2, 94. 5, 36. Злат. 85б Андр. нач. 57.[2] — IV. **коупи** М. 126. говори Н. Рањ. 63. слободи Ст. пис. 2, 132. одними Злат. 15. чти Ст. пис. 3, 112. Злат. 98б. Гуч. 43. Вран. жив. 18. прочти Ђам. 6.

1-во мн.: III. 2. цкнимо Ст. пис. 4, 438. — IV. чинимо Н. Рањ. 158.

2-го мн. III. 2. бдите Каш. 43. позрите Ст. пис. 5, 160. свирите Ст. пис. 4, 335. ц(к)ните Збор. 143б. Ст. пис. 5, 217. — IV. **наоучите** М. 4. молите Н. Рањ. 91. чтите Ст. пис. 3, 327. Орб. 176.

У множини је кад кад из других глагола прелазило ѣ и у ове, у којих оно не може ни постати: **видѣте** Стеф. 7. **поколѣте** М. 417. **задрьжете** Пб. 20. **ѡстанете** Стар. 4, 136. **соудѣте** Стар. 4, 134. (види напријед стр. 340. 342).

И у овијех глагола *и* у једнини на крају и у множини пред личнијем наставком може се и избацити од XIV вијека

[1] Могло би се мислити да је и ту одбачено на крају *ј*, те да тако стоји мјесто *заодјеј, сјеј*, али у то вријеме и у тога писца тешко би ту могло бити *је* мјесто *и*, а и напријед је споменуто (стр. 341) да се налази *е* додано и прије и у другога писца.

[2] Што има волиј Хект. 30. мниј Ст. пис. 2, 271. 282. цкниј Ст. пис. 1, 243. тешко ће бити по првом раздјелу треће врсте, него ће *иј* стајати мјесто самога *и*.

(види друго мн.): учин' Н. Рањ. 58б. 61. Злат. 11. Вран. жив. 99. **учинь** Збор. 60. 121. Ст. пис. 3, 391. 4, 231. Град. дјев. 37. Брн. 18. говор' Ст. пис. 5, 215. одговор' Брн. 23б. отвор' Ст. пис. 3, 443. прим' Ст. пис. 4, 48. сцјен' Град. дјев. 78. — одријеш'мо Ст. пис. 4, 132. ход'мо Ст. пис. 5, 132. Хект. 4. — **ѡтправте** Пб. 30. **испраете** Пб. 30. Ст. пис. 3, 316. остав'те Ст. пис. 1, 35. учин'те Н. Рањ. 63. чин'те Збор. 80. Ст. пис. 4, 4. 255. 5, 213. Град. дјев. 4. Брн. 56. Злат. 3. бран'те Ст. пис. 5, 160. поклон'те Ст. пис. 3, 306. мол'те Ст. пис. 1, 35. 3, 327. скоч'те Ст. пис. 4, 478. прим'те Злат. 3. скуп'те Брн. 56. ход'те Ст. пис. 4, 222. 5, 211. Злат. 4. — у једнини кад остане на крају *ст*, може се и *т* одбацити: допус Ст. пис. 2, 426. 4, 48. 5, 40. 50. (испореди стр. 6).

б) од основа које пред крајњим *и* имају *ј*, те им *и* отпада:

2-го и 3-ће јед.: III. 2. стој Ст. пис. 5, 208. настој Вран. жив. 57. — IV. опој Ст. пис. 2, 341. тај Ст. пис. 3, 183. 4, 11. 5, 190. затај Вран. жив. 30.

2-го мн.: III. 1. бојте се Ст. пис. 5, 211. постојте 213. — IV. гојте Ст. пис. 4, 78. напојте Ст. пис. 5, 160. тајте Ст. пис. 3, 216. 4, 262. 386.

ДВОЈИНА.

Разликује се од множине само личнијем наставцима, а они су као у садашњем времену; у нашим књигама долази само друго лице, и то само у старија времена: **чьтѣта** Сав. 5. **боудѣта** 4. **даита** 5. **ꙁнаита** 5. **ѡслабѣита** 5. **ꙁабываита** 4. **прѣнемагаита** 5. **величаита** 4. **напишита** 4. — налази се и на свршетку XVI вијека, и то са *и* гдје је прије било **ѣ**, али за треће лице множине: (**наши трьговьци**) **будита прѣпоручени** П. 16. 20. 22.

ПАРТИЦИП САДАШЊЕГА ВРЕМЕНА

АКТИВНИ.

Основе су онаке какве су у садашњем времену, а које у садашњем вр. само у првом лицу јед. имају наставак **ја**, оне долазе у овај партицип онаке какве су у осталијем лицима осим првога јед.

Наставак је **ant**, али с таким наставком остаје партицип само у неким падежима, а у другима прелазећи међу ријечи с основом на **ja** добија још наставак **ja**, те му наставак тако од два сложен гласи **antja**. И простоме и сложеном наставку остаје **a** у почетку само иза основа које се свршују на сугласно, а то су основе које у садашњем вр. немају наставка, а иза основа које се свршују на самогласно отпада му речено **a**. Од основа садашњега времена састављенијех с тијем наставком простијем или сложенијем постају овоме партиципу основе за падеже.

I. Прости наставак. Основу посталу тијем наставком има партицип само у номинативу једнине мушкога и средњега рода. Оба падежа постају онако као у имена, и то као у имена којима се основа свршује на сугласно, јер се и партиципу с простијем наставком основа свршује на сугласно: у мушком роду наставак **s** стојећи на крају отпада, а у средњем роду и нема наставка за тај падеж као што га нема ни у имена средњега рода с основом на сугласно (стр. 11-12): што остаје — а то је основа — једнако је за оба рода и за то је номинатив јед. и мушкога и средњега рода једнак у овога партиципа. Али у самој основи, која остаје за номинатив, бивају разлике према гласовима до којих долази њезин наставак: између глагола којима основе у садашњем времену немају наставка и онијех којима основе у садашњем времену имају наставак **a** не може бити разлике, јер ако прве и добивају цијели наставак **ant** а друге само **nt**, опет ове друге већ имају **a** пред **nt**; али се од њих разликују глаголи којима основе у садашњем вр. имају наставак **ja**, па се и између њих самијех одвајају они којима основе имају наставак **ja** само у првом лицу јед. садашњега вр.

a) Основе у садашњем вр. без наставка и с наставком **a**: кад к првима приступи наставак **ant** а к другима само **nt**, тада (као на стр. 11. 16. 64. 103) **a** имајући за собом **n** и за њим **t** прелази са **n** у дуго **u**, које у словенским језицима гласи ъі, а сугласно **t** оставши на крају отпада: тако у нашој књижевности долази само у споменицима у којима претеже црквени језик а у њима се мјесто ы пише и и (а

долази тај падеж и сложен као у адјектива имајући у мушком роду још и на крају, види даље): дады Стеф. 23. сии 11. цкъты 18. могн 20. пекы 10. М. 91. иды Стеф. 16. али од првијех времена долази са *е* мјесто ы преносећи основе на чисто **а** међу основе на **ја**: моге М. 2. 6.[1] 255. буде М. 22. 237. 300. 336. П. 19. коке Зак. 49. тако допире у XVII вијек: иде Ст. пис. 5, 183. греде Збор. 47б. Ст. пис. 2, 58. 5, 138. Зор. 7б. Вран. жив. 38.

б) Основе у садашњем вр. с наставком **ја** у свијем лицима: крајње **а** у основи гласећи у словенским језицима *о* мијења се на *е* предњега гласа ради, па се *е* са **n** од наставка **nt** саставља у ѧ, које у српском језику гласи *е*, а **t** оставши на крају отпада: таки се партицип много јаче држао: I. 6. кыпие М. 9. — V. 1. гледае М. 444. имаѥ 301. принмае 381. 412. 469. разминшлаѥ 444. смишлае 444. 507. принпадаѥ 9. 134. испралае 235. 282. срамлаѥ се 81. поткараѥ 20. оупьваѥ 9. ужиеаѥ 285. 300. — V. 2. пише П. 74. плауе Стеф. 18. скауе 16. шлѥ 16. — V. 3. даѥ М. 9. 300. дае 221. 235. 288. дѣѥ 134. с промјеном гласа и на ѣ, као што је бивало и у садашњем вр.: лѣѥ Стеф. 26. — VI. господуѥ М. 285. 288. 300. записуѥ 300. — тако још на крају XV и XVI вијека: I. 6. с промјеном гласа ѣ на *ој* као у садашњем вр.: поје Ст. пис. 2, 129. — III. 1. желије[2] Ст. пис. 2, 111. — V. 1. бираје Ст. пис. 3, 452. бигае Стар. 3, 301. враћаје Буд. 60. обраћаје Злат. 17б. гледаје Ст. пис. 2, 13. 3, 471. 4, 319. 5, 297. Д. Рањ. 4. Злат. 7. згришаје Ст. пис. 1, 296. имаје Ст. пис. 2, 442. складаје Ст. пис. 2, 94. 3, 217. 4, 28. клањаје Д. Рањ. 148. скончаје Злат. 7. покриваје Збор. 6. Злат. 93. кушаје Ст. пис. 3, 463. љеваје Д. Рањ. 19. прољеваје Ст. пис. 3, 322. размишљаје Ст. пис. 3, 323. смишљаје Ст. пис. 2, 188. 3, 304. 5, 118. 297. Злат. 18. понављаје Ст. пис. 3, 24. пипаје Ст. пис. 4, 476. спјеваје Ст. пис. 2, 62. припиваје Хект. 29. пливаје Ст. пис. 5, 103. прашаје Ст. пис. 3, 297. пуштаје Злат. 17б. ругаје се Збор. 154. слишаје Ст. пис. 3, 3. 4, 269. услишаје Ст. пис. 3, 413. уфаје Ст. пис. 2, 234. 3, 471. 5, 325. чекаје Ст. пис. 2, 129. шетаје Д. Рањ. 102б. — V. 2.

[1] На та ће оба мјеста бити средњи род, који је, како је речено, једнак с мушким у том падежу.

[2] Наштампано је želje, али мислим да је партицип и да треба читати: желије.

лоче Ст. пис. 5, 306.[1] — Како се види, између свијех глагола којима основа у садашњем вр. има наставак ја, највише се још XVI вијека држао овај облик у онијех првога раздјела пете врсте; јамачно су за то у исто вријеме прелазили међу њих у овом облику и гдјекоји глаголи другога раздјела пете врсте, прем да су неки и у другим облицима онамо прелазили: гракаје Д. Рањ. 119б. двизаје Злат. 17. искаје Ст. пис. 4, 47б. плакаје Ст. пис. 2, 129. 461. 5, 38. 56. Д. Рањ. 103б.

в) Основе које у садашњем вр. само у 1-вом јед. имају наставак ја, а у осталијем се лицима свршују на *и*: крајње *и* од основе саставља се са *н* од нт у ѧ, које у српском језику гласи *е*, а т оставши на крају отпада: у таких глагола овај облик допире у XVII вијек: тако до краја XV вијека: III. 2. кои се М. 81. 90. П. 103. веле М. 9. виде 241. спеде 412. и у глагола те врсте који у садашњем вр. само 3-ће мн. има по овој врсти: хоте М. 4. 9. 241. исти је глагол прелазио и у први раздио ове врсте те му овај облик припада и напријед под б): хотее П. 242. 260. — IV. весеће се М. 90. говоре 178. 233. деле 292. диле 233. 304. моле 241. просе 241. 367. 393. строе 4. творе 221. 282. ходе 48. 120. учие 221. 282. 304. — на крају XV и свега XVI вијека: III. 2. виде Хект. 7б. држе Збор. 38б. муче Ст. пис. 2, 45. 378. Зор. 12б. Злат. 35. сједе Збор. 35. сиде Зор. 35б. стоје Н. Рањ. 109. Ст. пис. 3, 3. 338. 4, 19. 73. 98. 162. 4, 103. 190. 290. 344. 5, 341. хоте Збор. 2б. Буд. 9. — IV. говоре Н. Рањ. 91. 92б. 98б. 150. 169. Збор. 39. Ст. пис. 2, 249. 276. 5, 121. моле Ст. пис. 5, 9. просе М. 557. срде се Ст. пис. 1, 9. творе Д. Рањ. 63б. 77б. туже Ст. пис. 2, 126. 5, 182. ходе Ст. пис. 4, 9. 54. 95. 104. 112. 143. чуде се Ст. пис. 1, 9. — XVII вијека: III. 2. муче Див. 30. Мик. 679. стоје Гунд. суз. I, LXIV.

Сложени ном. јед. мушкога рода постаје као у адјектива кад к номиналном приступи номинатив јед. истога рода и, али долази само у споменицима у којима претеже црквени језик: тако у партиципа поменутога под а): ведыи М. 9. 90. владыи М. 562. у онијех под б): испытаеи М. 90. обладаеи М.

[1] Једном у слику има *наде* Ст. пис. 1, 16. по својој прилици мјесто *надије*.

562. **въземлен** Стар. 4, 233. **господьствоуюи** М. 15. 114. **царьствоуюи** М. 562. у онијех под в): **неимаиден** М. 89. **любен** Сав. 2. **творен** Сав. 1. М. 203. **исходен** М. 277. Али од XIV вијека долази овај сложени облик и поремећен: из падежа у којима основа има сложени наставак (види под II) прешла је така основа и у овај сложени, те је са свијем онаки какав је у адјектива с основом на **ја**; али и таки долази до свршетка XV вијека само у споменицима у којима претеже црквени језик, и за то има у основи **шт** мјесто **ћ**: **господьствоующии** М. 81. **владущии** М. 135. **владущи** М. 205. 266. Пб. 66. **свемогущи** П. 14. (даље види под II. 3. б. в.). — У средњем се роду сложени номинатив јед. још у старом словенском језику замјењивао акусативом, а он је постајао од основе у којој је сложени наставак (види II).

Али **номинални** овај облик ако се и сачувао тако да у гдјекојега глагола допире и у XVII вијек, опет се много прије заборавило што је, те још од свршетка XIV вијека долази и за друге падеже, и то за номинатив мн. кога му драго рода, за номинатив јед. женскога рода и за акусатив јед. мушкога рода: а) за номинатив мн. кога му драго рода, на свршетку XIV вијека не само кад један говори о себи у множини: **ми хотє харни бити** М. 241. него и кад је ријеч о правој множини: **хтие** (дубровчани) М. 239. **в наше владанние не кємо** (дубровчани) **да стои, из пауе смо послали заповиєдаю** П. 20. **догоше наши людие тиже** П. 20. тако XV вијека: I. 6. **буде** (**вь плуни дрьжави** дубровчани) М. 260. 307. 430. П. 72. 96. 144. **не буде плакиєне щете** П. 85. — III. 2. **бое се** М. 467. П. 38. 112. **сумие** П. 103. **хотє** М. 258. 289. 308. П. 151. у пошљеднега и као у глагола првога раздјела исте врсте: **хотѣє** М. 497. — IV. **моле** М. 294. П. 127. 129. **просе** М. 294. **тиже** П. 73. — V. 1. **договараε** М. 466. **принзиває** Пб. 120. **смишляє** М. 466. П. 35. 133. **плаћає** М. 467. 485. **заповѣдає** П. 31.[1] 41. 63. 98. 112. **уживає** М. 285. **уфаю** П. 96. **чекаю** П. 92. — VI. **господую** М. 285. **прѣпоручую** П. 76. **захвалюю** П. 123. — на свршетку XV и свега XVI вијека: I. 1. греде Ст. пис. 1; 13. Злат. 58. — I. 6. знаје Ст.

[1] Што има на истој страни и **заповѣдє**, биће погрјешка мјесто **заповѣдає**.

пис. 3, 430. 4, 373. 5, 35. — III. 2. виде Ст. пис. 5, 139. стоје Ст. пис. 3, 232. хоте Буд. 135. 140. — IV. воде Ст. пис. 3, 247. говоре Н. Рањ. 103б. 156б. Ст. пис. 2, 82. 5, 14. Збор. 29б. ходе Ст. пис. 3, 239. 4, 138. 5, 127. 201. 208. обходе Ст. пис. 1, 28. чине Ст. пис. 1, 18. — V. свртаје Ст. пис. 1, 14. 28. гледаје Ст. пис. 4, 180. 317. подираје Ст. пис. 3, 240. играје Ст. пис. 1, 12. складаје Ст. пис. 3, 178. 4, 20. смишљаје Ст. пис. 2, 379. 5, 113. 145. припјеваје Ст. пис. 3, 246. спјеваје Д. Рањ. VIб. предаје Ст. пис. 4, 307. скрипаје (кола) Злат. 17. слишаје Ст. пис. 3, 305. поступаје Хект. 11б. удараје Ст. пис. 5, 157. чекаје Ст. пис. 1, 19. 4, 307. 466. шетаје Ст. пис. 4, 60. — V. 3. даје Ст. пис. 1, 57. — б) за номинатив јед. женскога рода: XV вијека: ѹписа (госпођа Вукава) просе П. 91. и госпогꙑ Єлѣна бѹде ѹ Дѹбровьникѹ М. 359. ѥст ѹчинила госпогꙑ Єлла хоте М. 415. моле се ѹписах (госпођа Јела) М. 417. истѹпи Стѣпанида питае а говоре Пб. 117. — на свршетку XV и свега XVI вијека: I. 1. јиде Ст. пис. 1, 64. греде Зор. 35б. — I. 6. поје Д. Рањ. 91. — III. 2. муче Злат. 29. сједе Ст. пис. 3, 194. стоје Ст. пис. 3, 80. 250. 4, 183. 355. — IV. воде Злат. 48б. говоре Ст. пис. 4, 289. ходе Ст. пис. 3, 336. 5, 263. Гуч. 138. — V. 1. набадаје Ст. пис. 4, 93. разбираје Ст. пис. 2, 506. 3, 322. повијаје Ст. пис. 4, 467. гледаје Ст. пис. 3, 435. Злат. 29б. 42б. играје Ст. пис. 5, 201. складаје Ст. пис. 3, 388. кушаје 178. лупаје 127. размишљаје Н. Рањ. 21б. 30. Ст. пис. 3, 345. смишљаје Ст. пис. 3, 6. спјеваје Ст. пис. 2, 118. Д. Рањ. 135б. пуштаје Ст. пис. 2, 393. стриљаје 347. 373. танцаје Ст. пис. 2, 85. чезаје 467. чекаје Ст. пис. 4, 290. шетаје Д. Рањ. 23. тако и у глагола који су из другога раздјела ове врсте прелазили у овај (види напријед стр. 349): викаје Ст. пис. 2, 434. 5, 133. крекаје Ст. пис. 5, 11. махаје Ст. пис. 2, 434. — XVII вијека: хоте поднесла јест смрт Вран. жив. 38. Февронија исплази свој језик хоте да се одриже Вран. жив. 62. — в) за акусатив јед. мушкога рода, или управо за генитив, кад се њим замјењује акусатив: XVI вијека: леже (јоште дан не бјеше, кад га сам састао дошадши туј леже) Ст. пис. 5, 212.

II. Сложени наставак. С њим се основе садашњега времена састављају двојако према свом завршетку:

а) све основе осим онијех које у садашњем вр. само у првом лицу јед. имају наставак **ја** састављају се једнако с наставком, јер ако наставак иза основа на сугласно и гласи **antja** а иза онијех на самогласно само **ntja**, опет је то самогласно свагда **а**, те се у свијех састају једнаки гласови који треба да се сложе, а гласови **nt** у наставку не стоје на крају да би се **n** с предњим **а** другачије слагало иза *ј* а другачије иза других сугласнијех, него **t** имајући за собом **ја** припада другом слогу: по томе се **n** од наставка с предњим **а** састављa у словенским језицима у ѫ, које у српском језику гласи *у;*

б) основе које у садашњем вр. само у првом лицу јед. имају наставак **ја** а у осталијем се свршују на *и* (у глагола другога раздјела треће врсте и четврте врсте), долазећи с тијем завршетком и у партицип, састављају своје крајње *и* са **n** од **ntja** у ѧ, које у српском језику гласи *е*.

У основама тако састављеним за партицип гласови се **tj** од наставка слажу по својим законима, т. ј. од њих бива у староме словенском језику шт а у српском *ћ*. Од основа тако састављенијех имао је партицип све падеже у сва три рода осим већ поменутога (под I) номинатива јед. мушкога и средњега рода; а будући да се те основе свршују на **ја**, за то су од њих сви падежи (осим поменута два) постајали онако као у имена с основом на **ја**, осим номинатива мн. мушкога рода, који је постајао другачије, и номинатива јед. женскога рода, који се разликовао од обичнога.

I. Номинатив мн. мушкога рода одбацивао је својој основи крајње **а**, те постајао као у имена мушких којима се основа свршује на сугласно (види напријед стр. 66) и тако се свршивао на *е:* у основи му мјесто *ћ* долази шт у споменицима у којима претеже црквени језик: а) основе са **а** пред **ntja**: V. 1. жльдающє М. 35. спасающє М. 43. — V. 2. у глагола у којега је основа садашњега вр. имала наставак **а** мјесто **ја** за овај облик: искоущє Стеф. 22. — б) основе са **и** пред **ntja**: III. 2. сьтещє М. 133. — IV. проходещє М. 84. — Али од првијех времена долази по живом говору у основи *ћ*: крьгнюће М. 2. тако до краја XVI вијека:

а) основе са а пред ntja: у глагола којима основе у садашњем вр. немају наставка: **видѫће** М. 449. — у осталијех: I. 1. **гредѫће** Збор. 25б. — I. 5. **кльнѫће** М. 176. — I. 6. **бнюће** Збор. 25б. **крнюће** Збор. 27б. **ӡилюће** М. 217. 462. Буд. 88. 90. 140. у глагола овога раздјела у којих основа у садашњем вр. добија *д:* **бѫдѫке** М. 239. 493. 499. **пондоуке** М. 34. **прндоуке** М. 34. — III. 1. **имнюће** М. 448. у глагола који је из другога раздјела ове врсте прелазио и у овај овијем обликом (види и под б): **хотнюће** М. 448. — V. 1. **прѣбнкаюће** М. 211. **продаваюке** М. 37. **ѫжнкаюке** М. 295. **ѫӡимаюкю** М. 469. **смишляюће** М. 473. **попѫщаюће** М. 249. **ѫпкаюкю** П. 67. — V. 2. уз(д)ишуће Н. Рањ. 13. **иӡимлюће** М. 368. **ѫӡимлюће** М. 381. 412. — V. 3. **даюће** М. 336. 412. П. 115. **продаюкѣ** М. 14. — VI. благујуће Н. Рањ. 180. **господѫюке** М. 295. **ѫдѣлююће** М. 336. **кѫпѫюке** М. 37. **кѫпѫюће** Збор. 29. **принорѫчѫюће** М. 448. **свидокѫюће** М. 249. **трьгѫюке** М. 2.

б) основе са и пред ntja: III. 2. **боеће се** М. 445. **видеће** М. 445. Ст. пис. 1, 54. **жьдеће** М. 210. **мнекю** П. 143. **сидеке** М. 469. **стоеке** М. 34. 211. **хотеће** М. 248. 445. 507. Буд. 128. **хтеће** М. 446. (види и под а). **щедеће** М. 226. — IV. **бранекю** П. 115. **говорѣке** М. 117. **говореке** М. 158. **говореће** М. 231. 248. 249. Н. Рањ. 93. Збор. 39б. Стар. 3, 231. **дѣлеће** М. 381. **дѣлеке** М. 412. **красеће** М. 486. **молекю** П. 39. 94. **прѣтекю** П. 58. **славеке** М. 319. 343. **ставеће** М. 498. **стрьнеће** М. 249. **ходеке** М. 46. ходеће Ст. пис. 1, 54.

Сложени је облик постајао кад к оваком номиналном облику приступи номинатив мн. од прономина **и**, као у адјектива, али се налази само у споменицима у којима претеже црквени језик те је и у основи само **шт** мјесто *ћ:* I. 3. **живоуштеи** М. 100. — IV. **гонештеи** Стеф. 28. **любештеи** Стеф. 28. **мыслештеи** Стеф. 28. — V. 1. **троуждающеи** М. 530. — V. 2. **плачющеи** Саб. 8.

Како су друге ријечи мушке с основом на сугласно прешле у овом падежу међу мушке ријечи с основом на ја (види стр. 66), тако је онамо прешао и партицип те је и он своје крајње *е* у овом падежу замијенио гласом *и:* то се појављује још XIII вијека и најприје долази у сложеном облику, у ком се *и* које је дошло на мјесто *е* сажело са прономином

562. **вьземлен** Стар. 4, 233. **господьствоуѥн** М. 15. 114. **царьствоуѥн** М. 562. у онијех под в): **ненавиден** М. 89. **любен** Сав. 2. **творен** Сав. 1. М. 203. **исходен** М. 277. Али од XIV вијека долази овај сложени облик и поремећен: из падежа у којима основа има сложени наставак (види под II) прешла је така основа и у овај сложени, те је са свијем онаки какав је у адјектива с основом на **ја**; али и таки долази до свршетка XV вијека само у споменицима у којима претеже црквени језик, и за то има у основи **шт** мјесто **ћ**: **господьствоующин** М. 81. **владущии** М. 135. **владущи** М. 205. 266. Пб. 66. **свемогущи** П. 14. (даље види под II. 3. б. в.). — У средњем се роду сложени номинатив јед. још у старом словенском језику замјењивао акусативом, а он је постајао од основе у којој је сложени наставак (види II).

Али номинални овај облик ако се и сачувао тако да у гдјекојега глагола допире и у XVII вијек, опет се много прије заборавило што је, те још од свршетка XIV вијека долази и за друге падеже, и то за номинатив мн. кога му драго рода, за номинатив јед. женскога рода и за акусатив јед. мушкога рода: а) за номинатив мн. кога му драго рода, на свршетку XIV вијека не само кад један говори о себи у множини: **ми хоте хранн бити** М. 241. него и кад је ријеч о правој множини: **хтие** (дубровчани) М. 239. **в наше владание не киемо** (дубровчани) **да стои, ни пачє смо послали заповиедаюе** П. 20. **догоюше наши людиє тужє** П. 20. тако XV вијека: I. 6. **буде** (**вь плавни дрьжави** дубровчани) М. 260. 307. 430. П. 72. 96. 144. **не буде плакиене щете** П. 85. — III. 2. **бое се** М. 467. П. 38. 112. **смиие** П. 103. **хоте** М. 258. 289. 308. П. 151. у пошљеднега и као у глагола првога раздјела исте врсте: **хотие** М. 497. — IV. **моле** М. 294. П. 127. 129. **просе** М. 294. **тужє** П. 73. — V. 1. **договараε** М. 466. **призиваε** Пб. 120. **смишляє** М. 466. П. 35. 133. **плаћаε** М. 467. 485. **заповѣдаю** П. 31.[1] 41. 63. 98. 112. **уживаю** М. 285. **уфаю** П. 96. **чекаю** П. 92. — VI. **господую** М. 285. **прѣпоручуюе** П. 76. **захвалюю** П. 123. — на свршетку XV и свега XVI вијека: I. 1. греде Ст. пис. 1; 13. Злат. 58. — I. 6. знаје Ст.

[1] Што има на истој страни и **заповѣде**, биће погрјешка мјесто **заповѣдаю**.

пис. 3, 430. 4, 373. 5, 35. — III. 2. виде Ст. пис. 5, 139. стоје Ст. пис. 3, 232. хоте Буд. 135. 140. — IV. воде Ст. пис. 3, 247. говоре Н. Рањ. 103б. 156б. Ст. пис. 2, 82. 5, 14. Збор. 29б. ходе Ст. пис. 3, 239. 4, 138. 5, 127. 201. 208. обходе Ст. пис. 1, 28. чине Ст. пис. 1, 18. — V. свртаје Ст. пис. 1, 14. 28. гледаје Ст. пис. 4, 180. 317. подираје Ст. пис. 3, 240. играје Ст. пис. 1, 12. складаје Ст. пис. 3, 178. 4, 20. смишљаје Ст. пис. 2, 379. 5, 113. 145. припјеваје Ст. пис. 3, 246. спјеваје Д. Рањ. VIб. предаје Ст. пис. 4, 307. скрипаје (кола) Злат. 17. слишаје Ст. пис. 3, 305. поступаје Хект. 11б. удараје Ст. пис. 5, 157. чекаје Ст. пис. 1, 19. 4, 307. 466. шетаје Ст. пис. 4, 60. — V. 3. даје Ст. пис. 1, 57. — б) за номинатив јед. женскога рода: XV вијека: ꙋписа (госпођа Вукава) просє П. 91. и госпогꙗ Єлѣна бꙋдє ꙋ Дꙋбровьникꙋ М. 359. ѥст ꙋчинила госпогꙗ Єлла хотє М. 415. молє се ꙋписах (госпођа Јела) М. 417. истꙋпи Стѣпанида питлє а гокорє Пб. 117. — на свршетку XV и свега XVI вијека: I. 1. јиде Ст. пис. 1, 64. греде Зор. 35б. — I. 6. поје Д. Рањ. 91. — III. 2. муче Злат. 29. сједе Ст. пис. 3, 194. стоје Ст. пис. 3, 80. 250. 4, 183. 355. — IV. воде Злат. 48б. говоре Ст. пис. 4, 289. ходе Ст. пис. 3, 336. 5, 263. Гуч. 138. — V. 1. набадаје Ст. пис. 4, 93. разбираје Ст. пис. 2, 506. 3, 322. повијаје Ст. пис. 4, 467. гледаје Ст. пис. 3, 435. Злат. 29б. 42б. играје Ст. пис. 5, 201. складаје Ст. пис. 3, 388. кушаје 178. лупаје 127. размишљаје Н. Рањ. 21б. 30. Ст. пис. 3, 345. смишљаје Ст. пис. 3, 6. спјеваје Ст. пис. 2, 118. Д. Рањ. 135б. пуштаје Ст. пис. 2, 393. стриљаје 347. 373. танцаје Ст. пис. 2, 85. чезаје 467. чекаје Ст. пис. 4, 290. шетаје Д. Рањ. 23. тако и у глагола који су из другога раздјела ове врсте прелазили у овај (види напријед стр. 349): викаје Ст. пис. 2, 434. 5, 133. крекаје Ст. пис. 5, 11. махаје Ст. пис. 2, 434. — XVII вијека: хоте поднесла јест смрт Вран. жив. 38. Февронија исплази свој језик хоте да се одриже Вран. жив. 62. — в) за акусатив јед. мушкога рода, или управо за генитив, кад се њим замјењује акусатив: XVI вијека: леже (јоште дан не бјеше, кад га сам састао дошадши туј леже) Ст. пис. 5, 212.

II. Сложени наставак. С њим се основе садашњега времена састављају двојако према свом завршетку:

а) све основе осим онијех које у садашњем вр. само у првом лицу јед. имају наставак **ја** састављају се једнако с наставком, јер ако наставак иза основа на сугласно и гласи **antja** а иза онијех на самогласно само **ntja**, опет је то самогласно свагда **a**, те се у свијех састају једнаки гласови који треба да се сложе, а гласови **nt** у наставку не стоје на крају да би се **n** с предњим **a** другачије слагало иза *j* а другачије иза других сугласнијех, него **t** имајући за собом **ja** припада другом слогу: по томе се **n** од наставка с предњим **a** састав̂ља у словенским језицима у ѫ, које у српском језику гласи *у*;

б) основе које у садашњем вр. само у првом лицу јед. имају наставак **ja** а у осталијем се свршују на *и* (у глагола другога раздјела треће врсте и четврте врсте), долазећи с тијем завршетком и у партицип, састављају своје крајње *и* са **n** од **ntja** у ѧ, које у српском језику гласи *е*.

У основама тако састављеним за партицип гласови се **tj** од наставка слажу по својим законима, т. ј. од њих бива у староме словенском језику шт а у српском *ћ*. Од основа тако састављенијех имао је партицип све падеже у сва три рода осим већ поменутога (под I) номинатива јед. мушкога и средњега рода; а будући да се те основе свршују на **ja**, за то су од њих сви падежи (осим поменута два) постајали онако као у имена с основом на **ja**, осим номинатива мн. мушкога рода, који је постајао другачије, и номинатива јед. женскога рода, који се разликовао од обичнога.

I. **Номинатив мн. мушкога рода** одбацивао је својој основи крајње **a**, те постајао као у имена мушких којима се основа свршује на сугласно (види напријед стр. 66) и тако се свршивао на *е:* у основи му мјесто *ћ* долази шт у споменицима у којима претеже црквени језик: а) основе са **a** пред **ntja**: V. 1. жльдѫще М. 35. спасѫще М. 43. — V. 2. у глагола у којега је основа садашњега вр. имала наставак **a** мјесто **ja** за овај облик: искоуще Стеф. 22. — б) основе са **i** пред **ntja**: III. 2. сьтеще М. 133. — IV. проходеще М. 84. — Али од првијех времена долази по живом говору у основи *ћ:* кръгнѫће М. 2. тако до краја XVI вијека:

а) основе са а пред ntja: у глагола којима основе у садашњем вр. немају наставка: видвће М. 449. — у осталијех: I. 1. гредвће Збор. 25б. — I. 5. кльнвће М. 176. — I. 6. бнюће Збор. 25б. крнюће Збор. 27б. ҁилюће М. 217. 462. Буд. 88. 90. 140. у глагола овога раздјела у којих основа у садашњем вр. добија *д:* бвдвке М. 239. 493. 499. пондоүкє М. 34. придоүке М. 34. — III. 1. имнюће М. 448. у глагола који је из другога раздјела ове врсте прелазио и у овај овијем обликом (види и под б): хотнюће М. 448. — V. 1. прѣбнкаюће М. 211. продакаюке М. 37. вжнкаюке М. 295. вҁнмаюкє М. 469. сммшлкаюће М. 473. попвщаюће М. 249. впкаюкє П. 67. — V. 2. уз(д)ишуће Н. Рањ. 13. иҁнмаюће М. 368. вҁнмаюће М. 381. 412. — V. 3. даюће М. 336. 412. П. 115. продаюкѣ М. 14. — VI. благујуће Н. Рањ. 180. господвюке М. 295. вдѣлююће М. 336. кьпвюке М. 37. кьпвюће Збор. 29. приповвѵвюће М. 448. свидоквюће М. 249. трьгвюке М. 2.

б) основе са и пред ntja: III. 2. боеће се М. 445. видеће М. 445. Ст. пис. 1, 54. жльдеће М. 210. мнекє П. 143. сидеке М. 469. стоеке М. 34. 211. хотеће М. 248. 445. 507. Буд. 128. хтеће М. 446. (види и под а). щедеће М. 226. — IV. бранекє П. 115. говорѣке М. 117. говореке М. 158. говореће М. 231. 248. 249. Н. Рањ. 93. Збор. 39б. Стар. 3, 231. дѣлеће М. 381. днелеке М. 412. красеће М. 486. молекє П. 39. 94. приетекє П. 58. слакеке М. 319. 343. стакеће М. 498. стрьнеће М. 249. ходеке М. 46. ходеће Ст. пис. 1, 54.

Сложени је облик постајао кад к оваком номиналном облику приступи номинатив мн. од прономина и, као у адјектива, али се налази само у споменицима у којима претеже црквени језик те је и у основи само шт мјесто *ћ:* I. 3. живоүщеи М. 100. — IV. гонещеи Стеф. 28. любещеи Стеф. 28. мыслещеи Стеф. 28. — V. 1. троүждающеи М. 530. — V. 2. плачющеи Сав. 8.

Како су друге ријечи мушке с основом на сугласно прешле у овом падежу међу мушке ријечи с основом на ја (види стр. 66), тако је онамо прешао и партицип те је и он своје крајње *е* у овом падежу замијенио гласом *и:* то се појављује још XIII. вијека и најприје долази у сложеном облику, у ком се *и* које је дошло на мјесто *е* сажело са прономином

и у један глас, а пред њим је према црквеном језику **шт** мјесто *ћ:* **господьствоующи** М. 15. тако и послије у споменицима у којима претеже црквени језик: **идоущи** М. 244. и с несажетијем **ии**: **соущїи** М. 332. у таким споменицима долази тако и у номиналном облику XIV вијека: **соущии** М. 60. — По живом говору са *ћ* у основи долази номинални облик у правом свом послу тако промијењен од XIV вијека: **исходеки** М. 87. **сходеки** 87. **изълазеки** 181.[1] **хотећи** М. 210. **говореки** П. 4. XV вијека: **узюки** П. 63. **имнюћи** М. 326. **видеки** М. 315. **сѣдећи** Пб. 120. **стећи** М. 327. **говореки** М. 484. **дѣлеки** М. 476. **молеки** П. 46. 59. 61. 142. **доносеки** М. 528. **ходећи** М. 327. **враћаюћи** М. 327. **ищуки** П. 138. **мнизюки** П. 60. у свијем је овијем примјерима права множина, а има их тога времена и више у којима један говори о себи у множини изријеком тако да не може бити сумње да стоји множина: **будући** М. 300. 493. **желѣюћи** М. 325. hotiiuchi М. 279. **прѣносећи** М. 494. **ωбраћаюћи** М. 327. **процинзюћи** М. 494. и послије долази таки облик свега времена: I. 1. ведући Стар. 3, 321. — I. 3. дубући Ст. пис. 5, 313. скубући Ст. пис. 1, 102. живући Стар. 3, 254. — I. 4. жегући Ст. пис. 1, 58. могући Вран. жив. 50. стргући Банд. 11. текући Ст. пис. 1, 247. — I. 6. бијући Н. Рањ. 23. вапијући Ст. пис. 1, 31. словући Ст. пис. 4, 4. појући Збор. 102б. Ст. пис. 4, 4. 5, 198. знајући Стар. 3, 280. Каш. 67. идући Збор. 7б. будући Збор. 48б. Ст. пис. 5, 224. Див. 17б. Банд. 11. — I. 7. мрући Ст. пис. 2, 416. трући Ст. пис. 5, 101. — III. 1. желијући Ст. пис. 1, 186. умјејући Н. Рањ. 119. разумјејући Н. Рањ. 59.—III. 2. бдећи Вран. жив. 38. видећи Д. Рањ. VI. Злат. 84б. држећи Злат. 17. живећи Ст. пис. 1, 151. 309. седећи 28. стојећи Збор. 5б. Ст. пис. 2, 52. 4, 178. Град. дјев. 142. хотећи Ст. пис. 1, 72. Стар. 3, 231. Брн. 58. Вран. жив. 59. хтећи Ст. пис. 1, 19. 70. Каш. 62. од истога глагола и по првом раздјелу

[1] О ова три примјера могло би се сумњати је ли у њима доиста овај падеж, јер долазе међу ријечима којима се казују међе па нема ријечи којој су придјевени, али мислим да је у њима овај падеж за то што у такој прилици долази и **спадающе, ωбьемлюще, опирающе, слазеще** Г. 13, 370. тој мисли не ће сметати што у такој прилици долази и једнина: **поуьнь, ωбьшьдь** Г. 13, 371.

ове врсте: хтијући Ст. пис. 4, 107. од глагола овога раздјела ком је основа у садашњем вр. и *д* добијала, па је и у овај облик прелазило *д* XVII вијека: мнидући Вран. жив. 62. — IV. изводећи Ст. пис. 3, 66. возећи Хект. 12. говорећи Ст. пис. 1, 44. Н. Рањ. 34. Збор. 31б. Стар. 3, 254. 4, 112. изгонећи Н. Рањ. 23. ловећи Ст. пис. 1, 3. Хект. 34. мислећи Ст. пис. 2, 388. мрмљећи Ст. пис. 5, 64. носећи Ст. пис. 3, 309. подносећи Див. 31. просећи Ст. пис. 1, 9. слишећи Ст. пис. 1, 21. хвалећи Н. Рањ. 21б. Збор. 89б. Банд. 11. ходећи Ст. пис. 1, 8. 4, 115. Јерк. 25. приходећи Ст. пис. 3, 334. хрлећи Злат. 17. чинећи Ст. пис. 3, 208. Хект. 22б. Буд. 88. Брн. 3. Див. 23б. чтећи Ст. пис. 5, 350. Орб. 43. штећи Стар. 1, 227. чудећи се Каш. 20. у глагола који инфинитивом припада у пету врсту: спећи Орб. 113. — V. 1. одвраћајући Брн. 9. гледајући Збор. 27. карајући Ст. пис. 1, 186. споминајући Брн. 13. споvидајући Ст. пис. 1, 68. чекајући Н. Рањ. 20б. Стар. 1, 224. — V. 2. нагињући Ст. пис. 1, 12. јишћући Вран. жив. 20. плачући Ст. пис. 1, 21. 3, 224. — V. 3. зовући Стар. 4, 116. дајући Ст. пис. 1, 58. Банд. 99. подајући Каш. 84. познајући Каш. 71. смјејући се Ст. пис. 5, 254. овамо је из првога раздјела ове врсте прелазило: даријући Ст. пис. 1, 3.[1] — VI. вјерујући Збор. 27б. оглушујући се Гуч. 11. пљенујући Ст. пис. 3, 20. потврдјујући Вран. жив. 23. тугујући Ст. пис. 3, 35.

Али оба ова номинатива, и онај прави на *е* и овај промијењени на *и*, ако се онај први и држао још XVI вијека а овај други остао до данас, опет се ни један ни други од давна није осјећао ни да је номинатив, ни да је у множини, ни да је мушкога рода: за то се баш и могао држати тако дуго један уз други не сметајући један другом, те најпослије од двије ствари истога значења једна изађе из обичаја; што се ни један ни други није осјећао што је, с тога долазе оба и за друге падеже од XIV вијека:

а) прави ном. мн. на *е* долази: аа) за ном. јед. мушкога рода: XIV вијека: споменѹюке (и господинь Балша) М. 193. гредѹке

[1] Испореди даље под б. „целијући“ и споменуто напријед стр. 297 „дарију“.

(Алѹкиꙁь) Пб. 35. XV вијека: имаюћє великѹ потрѣбѹ послахь М. 329. бѹдѹћє при краллю помолих га М. 367. даюћє нимь ꙁнати да самь мирь ѹчиниω М. 369. бѹдѹкє ꙁа ѹ Бобовцѹ М. 398. и бѹдѹкє ва великои славє М. 412. створи великє щєтє, жєгѹћє кѹћє и трѹћє виноградє и плиниѹюћє инхь иманьꙗ и всака ина ꙁла ѹчинєћє инмь, и настоєћє всакимь ꙁлимь протива инмь М. 444. намь є писаль даюкє ни ꙁнаньє П. 68. ωнь ꙁнаюкє П. 143. ѹмираюкє ѹ своемь тєстамєнтѹ ωставиль є Пб. 79. тєстамєнать бѹдѹћє ѹписань Пб. 128. на крају XV и свега XVI вијека: чинеће Ст. пис. 1, 153. видеће Ст. пис. 2, 225. желеће 118. 141. хтеће 438. мислеће 438. будуће Н. Рањ. 20. 22. 41б. 79б. говореће 15. 92. 103. имајуће 38б. приповиједајуће 19б. идуће (краљ) Збор. 93. будуће (највећи, поче просити) 3б. кимајуће 38. плачуће 31б. минујуће (Абрам) 38. текуће Д. Рањ. 44б. кријуће 11б. 21б. ѕнајуће Буд. 20. (ако купил јест ствари укредене или по сили вазете, знајуће) 90. 136. — бб) за номинатив јед. женскога рода: XIV вијека у једном примјеру још са шт мјесто ћ: дл(доу)щє М. 83. и са ћ истога вијека: бѹдѹћє (госпоги Марѣи бѹдѹћє свободна) М. 211. XV вијека: госпога Тодора, видѹкє (т. ј. вѣдоѹћє) и раꙁьмышлаюкє М. 418. на крају XV и XVI вијека: лежеће Ст. пис. 1, 65. велеће Ст. пис. 2, 245. желеће 205. говореће Н. Рањ. 93. имајуће 20. плачуће 25. беруће 52. обслужујуће 26. — вв) за номинатив јед. средњега рода (кад се налази за номинатив оба прва рода, нема сумње да је исти облик а не други какав и за средњи род): на крају XIV вијека: ѹ коемь намь господьство ти пишє, даюкє намь П. 21. XV вијека: кралєкство ми хотєћє платити М. 248. јер сунце ничеће нагнул' бише кола, свитли образ хтеће замакнути дола Ст. пис. 1, 27. — гг) кад нема номинатива, којему би био придјевен: раꙁѹ иꙁимлюћє иꙁь ꙁапись М. 368. такои бѹдѹћє, хоћє бити и с моиемь и с вашиемь поѹтєниемь М. 501. — дд) за акусатив јед. мушкога рода, или управо за генитив, кад стоји мјесто акусатива, XVI вијека: овогај нађосмо обраћајуће људи Н. Рањ. 104. нађе њега тако чинеће Н. Рањ. 219б. ꙁаста мѹжа плачѹћє Збор. 31. видиє ѹовнєка на прѣстолю снєдєћє 40б. видиє орла сидєћє 38. тогај чловика видјет ћеш смрт хтеће Ст. пис. 2, 124. поновит' чини ме не ктеће Ст. пис. 5, 352. — ђђ) за датив

апсолутни стоји придјевен дативу: обладајуће понциоскому Пилату (Лук. 3, 1) Н. Рањ. 19.

б) промијењени ном. мн. на *и* долази: аа) за ном. јед. мушкога рода (кад прави ном. мн. мушкога рода долази и за ном. јед., нема сумње да долази и промијењени нити има разлога тражити други облик који би једнако с њим гласио); а тај номинатив мн. долази за ном. јед. мушкога рода још од XIV вијека, најприје долази са **шт** мјесто *ћ*, али у споменику познату само из рђава пријеписа и с тога у овој ствари по све непоуздану: **поклањающи се** М. 129. поуздано је тога вијека: **хотеки** М. 202. **мислећи** М. 210. али у то вријеме као да се је овај облик још колебао кад је замјењивао номинатив јед., јер се налази (**и**)**щеки** М. 178. **будећи** М. 211. мјесто **иштоући, боудоући**, а ту ће бити номиналном номинативу јед. **иште, боуде**, који је овај замјењивао, додано његово *ћи*. XV вијека: I. 4. **брѣгуки** П. 168. **могуки** П. 99. — I. 6. од глагола коме основа у садашњем вр. добива *д:* **будућии** М. 336. **будући** М. 495. 511. 519. П. 52. 169. Пб. 120. — III. 2. **боюки се** М. 409. Пб. 100. **видеки** М. 518. — IV. **молећи** М. 326. П. 148. — V. 1. **обећивајући** М. 326. — V. 2. **кажуки** П. 164. — V. 3. **хаюки** П. 168. — VI. **свѣтуюки** П. 154. **потрѣбуюћи** М. 339. и послије: у глагола којима основа садашњега вр. нема наставка: једући Ст. пис. 5, 89. Каш. 26. Радн. 17. Андр. пут 169. у других: I. 1. чтући Ст. пис. 1, 3. гредући Зор. 26. Радн. 45. гудући Зор. 15. 47б. кредући Мрн. 53. — I. 2. љезући Ст. пис. 2, 334. — I. 3. живући Брн. 24. Вран. жив. 106. Див. 31. Банд. 49. Пос. 6.[1] — I. 4. могући Зор. 30. Злат. предгов. 2. Стар. 4, 114. стригући Зор. 46б. рекући Н. Рањ. 87б. Ст. пис. 5, 278. тукући Ст. пис. 4, 18. 160. — I. 5. кунући Ст. пис. 5, 38. Буд. 90. дмући Злат. 88б. — I. 6. вапијући Ст. пис. 3, 25. кријући Ст. пис. 4, 472. чујући Збор. 104б. Каш. 35. рујући Вран. жив. 65. с промјеном гласа *у* у *ов:* пловући Ст. пис. 3, 4. 129. 284. ровући Ст. пис. 1, 31. смјејући Ст. пис. 5, 254. с промјеном гласа **ѣ** у *ој:* појући Ст. пис. 3, 4. 205. 4, 25. Д. Рањ. VII. од глагола коме основа у садашњем вр. добија *н:* денући Андр. пут 254. од глагола којима се основе

[1] Штампарска ће погрјешка бити: жиући Радн. 10.

у садашњем вр. шире добивајући од свагда *д:* будући Ст. пис. 1, 128. Н. Рањ. 23. Злат. 14. идући Збор. 92. Гунд. суз. III, LXXXVIII. како је у пошљеднега у садашњем вр. долазило и *ђ* мјесто *д*, тако и у овом облику XVII вијека: иђући Радн. 6. 7. 12. Пос. 16. знајући Ст. пис. 5, 126. како је у пошљеднега глагола у садашњем вр. основа добивала *д*, прелазио је тај глас и у овај облик XVII вијека: знадући Вран. жив. 22. 35. 69. 74. Мат. 18. 52. 53. Мрн. 34. Каш. 88. 92. Глав. 62. 63. 72. 77. 81. види и у трећој врсти. — I. 7. мрући Злат. 88б. од глагола који је из другога раздјела треће врсте у садашњем вр. прелазио и овамо: врући Брн. 68. — II. сахнући Злат. 88б. поникнући Бун. 49. — III. 1. желијући Хект. 35б. 39. имјејући Н. Рањ. 164б. имијући Н. Рањ. 164. Буд. 86. Мрн. 39. Глав. 48. умијући Андр. пут 207. разумијући Вран. жив. 75. Радн. 89. разумјејући Мат. 53. у овај су раздио прелазили овијем обликом гдјекоји глаголи из других раздјела и врста прем да га имају и према глаголима међу које припадају: тако из другога раздјела ове врсте (види стр. 353) хотијући Збор. 92б. Град. дјев. 78. 105. 172. дух. 4. Зор. 28. Стар. 3, 303. 308. Вран. жив. 92. Див. 20б. Банд. 9. Мат. 27. Каш. грам. 108. Радн. 25. 34. хтијући Збор. 68б. Андр. дев. 41. ктијући Гуч. 66. 123. Радн. 42. ћутијући Град. дјев. 103. из истога раздјела (види и на стр. 360): млијући Пос. 30. глаголи којима је основа у садашњем вр. примала од других на крају *д*, XVII вијека: знадијући Радн. 15. имадијући Радн. 75. 91. — III. 2. бдећи Н. Рањ. 21. Хект. 2б. бјеснећи Ст. пис. 3, 358. бижећи Стар. 3, 301. велећи Гуч. 12. видећи Ст. пис. 2, 385. 5, 119. Д. Рањ. IXб. Вран. жив. 35. горећи Ст. пис. 3, 262. Радн. 66. желећи Ст. пис. 2, 116. 3, 139. 4, 28. Хект. 42б. Крн. 12. Јерк. 15. жеднећи Ст. пис. 3, 139. живећи Ст. пис. 2, 100. Хект. 27б. Брн. 24. Јерк. 88. Андр. дев. 59. клечећи Ст. пис. 3, 140. лежећи Стар. 3, 273. летећи Збор. 96б. мнећи Ст. пис. 2, 140. Вран. жив. 33. од истога глагола има и с доданим *д* на крају основе као у садашњем вр. а по том према глаголима прве врсте првога раздјела, XVII вијека: мнидући Вран. жив. 73. 80. прећи Н. Рањ. 23. пузећи Хект. 4. 33б. растећи Град. дух. 68. рестећи Ст. пис. 1, 38. свирећи Ст. пис. 4, 122. седећи Ст. пис. 1, 46. сједећи Ст. пис. 3, 217.

Д. Рањ. 12. стојећи Ст. пис. 2, 129. 276. 3, 352. 4, 157. 377. Град. дјев. 155. сажето: стећи Ст. пис. 2, 385. Зор. 2б. Злат. 86б. Стар. 1, 218. Вран. жив. 35. 39. 86. Јерк. 40. 88. хотећи Ст. пис. 1, 3. Н. Рањ. 26б. Збор. 5. Ст. пис. 5, 127. Брн. 8. Пос. 18б. хтећи Д. Рањ. IX. Хект. 42б. Зор. 28. Злат. 4б. Јерк. 8. Каш. 44. ктећи Злат. 16. цафтећи Ст. пис. 3, 272. цватећи Зор. 68. цвилећи Ст. пис. 2, 188. 3, 3. 5, 302. процвилећи Бун. 50. цкнећи Орб. 129. Гунд. суз. III, XC. Андр. пут 283. — IV. вапећи Ст. пис. 5, 40. Злат. 7б. 17. приводећи Банд. III. говорећи Ст. пис. 1, 9. Н. Рањ. 5б. Збор. 6б. Брн. 4б. Стар. 3, 303. Гуч. 2. гојећи Ст. пис. 4, 394. грозећи Ст. пис. 3, 91. јидрећи Ст. пис. 1, 158. крстећи Н. Рањ. 15. ловећи Ст. пис. 3, 4. мислећи Н. Рањ. 20. Ст. пис. 4, 442. молећи Ст. пис. 3, 465. Вран. жив. 18. носећи Ст. пис. 3, 91. правећи Злат. 14. славећи Збор. 34. Ст. пис. 2, 121. служећи Ст. пис. 2, 438. сумњећи Н. Рањ. 33б. ходећи Ст. пис. 3, 4. мимоходећи Н. Рањ. 37. чинећи Банд. 6. чтећи Град. дјев. 85. Хект. 36б. Буд. 80. штећи Банд. 141. Јерк. 14. чудећи се Стар. 1, 220. од глагола који инфинитивом припада у пету врсту: спећи Ст. пис. 4, 3. — V. 1. благосливљајући Н. Рањ. 57б. благосливајући Вран. жив. 109. благосивљајући Гуч. 131. Банд. 48. разбирајући Гуч. 118. обећајући Д. Рањ. IVб. викајући Збор. 50б. 76б. 95б. одговарајући Банд. 2. гукајући Зор. 68б. давајући Андр. дев. 53. одавајући Вран. жив. 47. уздавајући Јерк. 41. даривајући Банд. 194. Каш. 25. дихајући Банд. 191. познавајући Банд. 243. Јерк. 45. имајући Н. Рањ. 164. Зор. 1. Вран. жив. 44. Банд. 227. Каш. 43. јахајући Стар. 3, 258. проклинајући Збор. 74б. заклинајући Каш. 52. заклињајући Вран. жив. 12. искушавајући Банд. 170. лелекајући Ст. пис. 5, 186. умирајући Мрн. 13. размишљајући Д. Рањ. VIII. помагајући Орб. 103. Каш. 29. споминајући Зор. 54б. наслађивајући Пос. 19. остављајући Див. 13б. уфајући Ст. пис. 1, 329. целивајући Зор. 29б. Злат. 36g. Андр. дев. 44. читајући Вран. жив. 47. почитајући Зор. предгов. — V. 2. дрхћући Вран. жив. 47. Банд. 22. Мрн. 34. Јерк. 47. иштући Ст. пис. 2, 435. 3, 139. 4, 160. Радн. 62. јишћући Вран. жив. 71. Јерк. 8. јашући Збор. 1б. Каш. 40. заклињући Н. Рањ. 216б.[1] кољући Ст. пис. 1, 48. подла-

[1] У рукопису стоји „заклинући“ може бити само писар. гријешком.

жући Радн. 56. одмећући Гуч. 14. умирући Пос. 36. пишући Ст. пис. 1, 19. Див. 20. плачући Ст. пис. 1, 110. Зор. 29. Брн. 126. Стар. 4, 114. Злат. 90б. примљући Банд. 194. простирући Хект. 23. шаљући Радн. 56. храмљући Радн. 19. зачињући Хект. 15б. Банд. 180. — V. 3. дајући Ст. пис. 1, 48. Збор. 94. Брн. 64. Вран. жив. 45. Банд. 230. Каш. 22. Радн. 2. продајући Буд. 91. Глав. 71. надијући се Ст. пис. 1, 67. познајући Злат. 75б. Пос. 18б. Јерк. 46. Каш. 92. Андр. нач. 19. Радн. 12. сазнајући Зор. 2б. кајући Ст. пис. 3, 465. Радн. 62. рвући Ст. пис. 2, 42. овамо је прелазило из првога раздјела ове врсте: целијући Јерк. 71.[1] — VI. обитујући Ст. пис. 1, 5. завршујући Злат. 85. прикажујући Андр. дев. 47. купујући Буд. 91. милујући Стар. 1, 223. радујући се Стар. 3, 226. штујући Вран. жив. 15. у овој се врсти налази и одведујући Вран. жив. 90. упутујући Град. дух. 86. — бб) за номинатив јед. женскога рода: прем да и прави номинатив јед. женскога рода исто тако гласи (види даље под 2.), ипак кад прави номинатив мн. мушкога рода долази и за номинатив јед. женскога рода (види напријед стр. 356) и кад промијењени ном. мн. долази и за ном. јед. мушкога и (како ће се одмах видјети) средњега рода, не може бити сумње да исти промијењени ном. мн. долази и за ном. јед. женскога рода: скубући Злат. 100. живући 18б. кунући Ст. пис. 4, 448. вапијући Стар. 4, 113. пијући Ст. пис. 1, 64. пловући Ст. пис. 4, 62. појући Ст. пис. 3, 4. словући Ст. пис. 2, 87. будући Вран. жив. 105. мрући Злат. 88б. видећи Ст. пис. 5, 119. Вран. жив. 42. горећи Ст. пис. 2, 352. живећи Андр. пут 145. летећи Ст. пис. 2, 19. мнећи Злат. 87б. мнијући Ст. пис. 2, 19. сједећи Ст. пис. 5, 27б. стојећи Зор. 6б. Каш. 94. стећи Ст. пис. 2, 444. Буд. 146. Јер. 24. хотећи Вран. жив. 113. хтећи Ст. пис. 1, 10. 2, 150. 334. 444. Бун. 14. цафтећи Ст. пис. 4, 30. говорећи Банд. 38. гојећи Ст. пис. 3, 88. мислећи Р. Рањ. 67. ронећи Ст. пис. 3, 88. норећи 129. находећи Каш. 89. штећи Каш. 86. имајући Банд. 9. целивајући Н. Рањ. 85б. движући Ст. пис. 5, 196. дрћући Зор. 28. плачући Збор. 26. надијући се Зор. 28б. познајући Каш. 92. остајући Каш. 81. смјејући се Ст. пис. 5, 257.

[1] Испореди напријед на стр. 355 споменуто „даријући."

ишчекујући Андр. дев. 92. — вв) за ном. јед. средњега рода од XVI вијека: цвијеће цтећи Ст. пис. 4, 133. будући усахнуло тило Каш. 70. будући писмо једно Ђам. 46. — гг) за ном. мн. женскога рода: текући Злат. 96б. Андр. нач. 32. пловући Ст. пис. 2, 78. појући Ст. пис. 2, 78. 5, 208. хотијући Збор. 105б. видећи Ст. пис. 3, 330. цвилећи 88. веселећи Стар. 4, 115. хвалећи Вран. жив. 41. дршћући Ст. пис. 4, 222. берући Ст. пис. 5, 208. уздајући Стар. 4, 115. — дд) за ном. мн. средњега рода: видећи Ст. пис. 3, 330. цвилећи 330. имајући Злат. предгов. 2б. 84б. — ђђ) кад нема номинатива којему би био придјевен: доходєћи имь на памєти М. 326. с проштењем рекући Ст. пис. 5, 101. испореди и напријед на стр. 356. — ее) за акус. јед. мушкога рода и то не само кад је ријеч којој се придијева доиста у акус.: живи плам угледах горећи Ст. пис. 3, 353. од суза живући кладенац пролити Ст. пис. 3, 389. него и кад се акусатив замјењује генитивом: гдје чујаху Исуса будући Н. Рањ. 41. сина чловјечанскога стојећи 23. сина човјечанскога гредући 13б. вука гредући 25б. видивши сатира у дипли свирећи Ст. пис. 4, 117. зачује Радата лелекајући Ст. пис. 5, 186. ако га гледа краљујући Брн. 24. кога види празнујући Брн. 55. види краља до паса у огањ стећи Стар. 4, 116. тада ће видити сина божјега приходећи у облаку Банд. 1.[1] — жж) за акус. јед. женскога рода: ходећи Н. Рањ. 67. нека ју не би састао цвилећи Ст. пис. 5, 121. види звизду гредући Стар. 4, 111. чула сам ју вапијући Вран. жив. 56. — зз) за акус. јед. средњега рода: видећ добро своје тако на криж мрући Ст. пис. 1, 188. — ии) за акус. мн. мушкога рода: видје друге стојећи Н. Рањ. 34. видећи ученике своје трудећи се 40б. нађе их спећи 97б. нађе их цвилећи Ст. пис. 2, 416. спећи их находи Ст. пис. 5, 129. анђеле у(з)лазећи Брн. 56б. најде их бдећи Банд. 17. — јј) за датив јед. мушкога рода: ки би дал жејући капљу воде теби Ст. пис. 1, 188.

Исти овај облик у истој служби долази и без крајњега вокала: није прилике мислити да би таки облик без вокала

[1] Тако и са шт мјесто ћ према црквенијем књигама: слыша кєпра спающїи Стар. 4, 74.

био номинатив јед. мушкога рода начињен од основе у којој је сложени наставак, јер се служба за коју би био начињен већ није осјећала да је служба која иште падеж, и ако би за ту службу био начињен, — ако би био начињен да буде номинални номинатив јед. мушкога рода, не би могао одмах чим је начињен замјењивати и друге падеже и друге родове; с тога облик без вокала на крају не ће бити ништа друго него исти номинатив мн. окрњен онако од прилике како се крњио инфинитив, те окрњен долази онако као цио и за друге облике: таки се облик јавља у почетку XV вијека на мјесту гдје један говори о себи у множини: творећь М. 248. то је једини примјер до свршетка XV вијека, а на свршетку тога вијека и послије долази чешће, али опет много рјеђе него цио: а) за номинатив јед. мушкога рода (тај падеж види још и даље под 3. б.): I. 1. блудућ Хект. 48. гредућ Ст. пис. 1, 16. гудућ Зор. 14. — I. 3. скубућ Крн. 22б. живућ Злат. 63б. Гунд. суз. I, LXVI. — I. 4. бргућ Ст. пис. 1, 278. могућ Ст. пис. 3, 185. 5, 82. Д. Рањ. 32.[1] — I. 6. пролијућ Ст. пис. 1, 75. полијућ Д. Рањ. 71б. плијућ Д. Рањ. 58б. чујућ Зор. 66б. знајућ Ст. пис. 4, 392. од глагола којима основе у садашњем вр. од свагда добивају *д:* идућ Д. Рањ. 29. будућ Ст. пис. 1, 189. 5, 81. Д. Рањ. 68. Зор. предгов. Злат. 2. Мат. 12. Радн. 21. — III. 1. желијућ Крн. 11б. — III. 2. видећ Д. Рањ. 22. Хект. 2б. Бун. 31. горећ Д. Рањ. 105. гудећ Зор. 57. држећ Зор. 2. Буд. 109. желећ Хект. 47б. кипећ Мрн. 49. лежећ Ст. пис. 1, 9. пузећ Хект. 43б. растећ Д. Рањ. 51б. сидећ Банд. 98. достојећ Злат. 40. сажето: стећ Д. Рањ. 21б. Хект. 7. 41. Злат. 7б. 17б. 30б. такођер сажето: постећ Ст. пис. 1, 18. хотећ Ст. пис. 1, 18. Д. Рањ. VII. Стар. 3, 240. хтећ Ст. пис. 1, 31. Хект. 3. 15б. Зор. 15б. Злат. 14б. Мрн. 46. ктећ Д. Рањ. 27. Чубр. 10б. од истога глагола и по првом раздјелу ове врсте: хотијућ Ст. пис. 1, 321. цтећ Д. Рањ. 41. штедећ Хект. 46б. — IV. бранећ Радн. 39. вапећ Ст. пис. 3, 388. говорећ Банд. 21. Радн. 45. љубећ Хект. 33. мислећ Буд. 109. молећ Злат. 40. доносећ Радн. 24. служећ Злат. 82. судећ Радн. 23. утопећ Бун. 52. тужећ Зор. 2б. находећ Буд. 114.

[1] И са *ж* мјесто *г:* жежућ Зор. 12б. 22б.

чтећ Хект. 2. — V. 1. разбирајућ Гунд. пс. 35. викајућ Злат. 81б. владајућ Радн. 48. даривајућ Глав. 12. делајућ Глав. 12. имајућ Злат. 37. Радн. 35. размишљајућ Зор. 28б. смишљајућ Ст. пис. 5, 351. Мрн. 49. надајућ се Злат. 18б. питајућ Хект. 32б. предајућ Злат. 18б. пуштајућ Злат. 17. устезајућ Злат. 17б. ишчекивајућ Андр. пут 394. — V. 2. мажућ Хект. 22. плачућ Зор. 26. Мрн. 31. — V. 3. дајућ Буд. 153. — VI. обслужујућ Хект. 28б. — б) за ном. јед. женскога рода: јидућ Ст. пис. 1, 268. крадућ Д. Рањ. 7б. могућ Злат. 45б. текућ Ст. пис. 4, 434. Хект. 8б. 24б. пијућ Ст. пис. 1, 268. пловућ Крн. 22б. идућ Д. Рањ. 125б. будућ Бун. 20. видећ Злат. 89. желећ Јерк. 47. стећ Ст. пис. 1, 51. молећ Злат. 32. носећ Злат. 99б. срдећ Ст. пис. 1, 111. творећ Д. Рањ. 30. чинећ Ст. пис. 1, 127. приближајућ Каш. 75. викајућ Злат. 7б. згледајућ Злат. 53. дивјајућ Д. Рањ. 91б. примајућ Злат. 27. движућ Ст. пис. 1, 27. ишћућ Ст. пис. 1, 268. купљућ Д. Рањ. 22. берућ Злат. 45б. трајућ Злат. 5. ткајућ Крн. 3б. вјерујућ Злат. 46. — в) за ном. јед. средњега рода: зријућ Ст. пис. 1, 223. видећ Д. Рањ. 22. пландујућ Д. Рањ. 22. — г) за ном. мн. свакога рода: гредућ Ст. пис. 1, 29. бијућ Ст. пис. 1, 20. 4, 422. вијућ Ст. пис. 1, 117. пцјућ Н. Рањ. 180. појућ Хект. 25б. чујућ Злат. 17б. с уметнутим у основи *д* XVII вијека: знадућ Банд. 21. жерућ Ст. пис. 1, 294. стерућ Ст. пис. 1, 38. 294. видећ Злат. 80б. држећ Ст. пис. 1, 13. Хект. 12. живећ Ст. пис. 2, 444. лежећ Ст. пис. 1, 112. с уметнутим у основи *д* XVII вијека: млидућ Радој. 19. бесједећ Злат 87. бранећ Злат. 86б. возећ Хект. 3. говорећ Ст. пис. 5, 125. Радн. 65. грдећ Радн. 17. жалећ Ст. пис. 1, 66. словећ Ст. пис. 1, 162. сусритећ Збор. 61б. ходећ Д. Рањ. Vб. привртајућ Ст. пис. 1, 195. гледајућ Ст. пис. 4, 365. нукајућ Збор. 10б. зачињајућ Крн. 12б. размашућ Ст. пис. 1, 14. дајућ Јерк. 25. постајућ Хект. 11б. подвикујућ Хект. 22б путујућ Ст. пис. 4, 264. Д. Рањ. VII.

2. Номинални номинатив јед. женскога рода разликовао се од обичнога само тијем што је на крају мјесто а имао и, као и нека имена женскога рода с основом на ја (види стр. 9), а тако долази само у споменицима у којима претеже црквени језик, те му је и шт мјесто ћ у основи: 1. v. p. 352.

ѡставлıающи М. 14. соуштии М. 65. У живом се говору тај облик замјењивао како је речено напријед под I. II. 1. Види и ниже под 3. — Сложени је облик постајао као у адјектива: к реченом номиналном облику приступао је ном. јед. женскога рода од пронома ꙗ: сѫштиꙗ, али не долази изван споменика у којима претеже црквени језик.

3. Сви остали падежи осим већ поменутијех (номинатива јед. мушкога, средњега и женскога рода и номинатива мн. мушкога рода), како је речено, постајали су од основа у којима је сложени наставак са свијем онако као у имена с основом на ја:

а) Долазе са шт у основи мјесто ћ у споменицима у којима претеже црквени језик, а тако са шт долазе кад кад и у другима до свршетка XV вијека, али јамачно и у њима према црквенијем књигама или према књигама старијим у којима се више државо црквени језик (испореди даље под в.): Генитив једнине мушкога и средњега рода номинални: господьствоующа М. 27. всемогоущаа М. 39. махающта Стар. 4, 74. сьща (гријешком мјесто соуштa) П. 99. сложени: находещаго М. 4. животорещаго М. 10. 299. владѹщаго Пб. 90. П. 145. изједначен с прономиналним (види стр. 160): соущега М. 116. владѹщега Пб. 63. 90. животворещега М. 320. — Датив једнине мушкога и средњега рода номинални: дрьжещѹ М. 161. веселещѹ М. 161. сложени (види стр. 164): вѣдоущоумоу М. 90. 91. носпѣющоумоу Шаф. pam. 1873. 100. лежещоумоу Стеф. 22. глаголющоумоу Шаф. pam. 1873. 100. ходоущоумоу Стеф. 18. са о мјесто оу (види стр. 164) владѹщомѹ Пб. 82. живоуштомоу Стар. 4, 74. прѣдрьжещомоу М. 48. испльнıающомоу Шаф. pam. 1873. 100. глаголющомоу 100. изједначен с прономиналним (види стр. 164): свѣдоущемоу Стеф. 17. владѹщемѹ Пб. 42. — Акузатив јед. мушкога рода номинални: глаголющь М. 3. лежещь Сав. 11. соущь Стеф. 24. сложени: воудоущии М. 27. придоущии М. 114. сѫщи П. 68. женскога рода: имѹщѫ М. 233. — Локатив јед. мушкога и средњега рода номинални: ꙗющи се М. 5. сложени (види стр. 182-3): боудоущиимь М. 216. 278. животорещиимь М. 273. изједначен с прономиналним (види стр. 183): вѫдоущемь М. 10. 223. 263. 333. 569. придѹщемь М. 109. приходещемь М. 188. животворещемь М. 290. 295. 324. 331. 401.

413. са *о* мјесто *е* (јамачно гријешком према дативу): **коудоуштомь** Стар. 4, 139. — Генитив множ. за сва три рода сложени: **владоущихь** М. 68. 192. **цвьтещихь** Сав. 10. **бороущихь** Стеф. 7. **уфающихь** М. 427. — Датив множ. номиналии мушкога рода: **покланяющемь се** Стеф. 29. сложени (види стр. 198): **грєдоуштїимь** Стар. 4, 233. **зьрещимь** М. 88. **слоужещимь** М. 11. **господьствоующимь** М. 15. **жалоующимь** М. 88. — Номинатив и акусатив двојине мушкога рода номинални: **носеща** Сав. 13. **просеща** М. 166. **приплдающа** 166.

б) По живом говору са *ћ* у основи долазе врло ријетко: XIII вијека само у једном споменику, а у њему само три падежа сва три од исте основе: дат. јед. мушк. номинални: **коудоукоу** М. 20. дат. јед. жен. номинални: **коудоуки** М. 20. акус. јед. мушк. сложени: **коудоуки** М. 20. XIV вијека немам ни једнога примјера. XV вијека долази један пут ном. мн. женск. номинални: **плаћающе** М. 327. један пут дат. мн. сложени: **доходећимь** М. 327. три пута инстр. мн. сложени, али од исте основе, која се је још и помјерила прешавши између основа садашњега времена на *и* међу оне на а: **висућеми** М. 404. 509. **висућими** 510. три пута локатив мн. али само од једне основе: **будућехь** М. 299. 348. **будућнехь** М. 414. један пут ном. дв. мушк.: **служећа** М. 462. — Што свега тога времена тако — за чудо — мало примјера има, ако би се и мислило да су сви узети из живога говора, опет ће бити свједочанство да је већ у то вријеме у партиципу једва више живота било него данас. — На свршетку XV вијека и послије до свршетка XVII чешћи су примјери и за неке између поменутијех падежа и за друге: у писаца је било мисли за које треба партицип, јер су им долазиле из странијех књига, али у језику није било облика за њих, те су их писци из нова градили у основи према сачуваном номинативу мн. а у осталом према другим ријечима; а тако су из нова градили од основа у којима је сложени наставак — дакле од основа на ја — и оне напријед споменуте падеже који су се још чували у језику али се нијесу осјећали да су падежи, као номинатив јед. сва три рода. На тај начин од свршетка XV вијека долази: нов номинатив јед. мушкога рода и једнак с њим акусатив: смрдећ кип Ст. пис. 1, 107.

крај грабећ Ст. пис. 4, 392. сложени, који замјењује и вокатив: дух живући Ст. пис. 3, 130. 4, 82. од суза живући кладенац пролити Ст. пис. 3, 389. боже живући 442. свемогући Bран. жив. 41. тамјан горећи Банд. 228. — Номинат., акусатив и вокат. јед. средњега рода: свако живуће Ст. пис. 3, 357. живуће све Ст. пис. 4, 212. пловуће Град. дјев. 54. смрдеће тијело Гуч. 11. — Номинат. јед. женскога рода: смрдећа ствар Збор. 23б. спећа Bран. жив. 35. лежећа 62. сложени, којим се замјењује вокатив: около стојећа браћо Банд. 112. — Генитив. јед. мушкога и средњега рода номинални: имијућа Буд. 152. умијућа Стар. 3, 240. чинећа Буд. 85. говорећа Банд. 13. сложени, који долази и мјесто номиналнога: лизућега Банд. 116. упијућега Н. Рањ. 19б. 23. вапијућега (и говорећа) Банд. 13. идућега Н. Рањ. 22б. говорећега 23. невољећега 17. умирајућега (умерлаикћега) Див. 27. — Генитив јед. женскога рода, који је номинални и сложени једнак: живуће Андр. дев. 163. сијевајуће Банд. 226. — Датив јед. мушкога и средњега рода сложени: живућему Bран. жив. 14. сједећему (узли на главу његову сједећему, super caput ipsius recumbentis) Н. Рањ. 89. ходећему Банд. 294. — Датив јед. женскога рода номинални: текући (к једној врули раскошни, потоком текући) Зор 10б. летећи Ст. пис. 3, 429. сложени: живућој Ст. пис. 3, 287. стећој Буд. 37. — Акусат. јед. женскога рода: носећу (траву носећу сјеме) Н. Рањ. 113б. чинећу 113б. говорећу Bран. жив. 39. — Иструментал јед. женскога рода: цтећом Збор. 49. — Локатив јед. мушкога и средњега рода: говорећем Банд. 14. замијењен дативом: у трпећему Андр. дев. 154. — Номинатив мн. мушкога рода сложени: траци врући од сунца Ст. пис. 2, 405. — Номинатив мн. женскога рода: пловуће Ст. пис. 3, 313. — Генитив мн.: живућијех Андр. дев. 92. упијућијех Н. Рањ. 53. саснућих Банд. 36. уфајућих Ст. пис. 1, 27. продавајућих Банд. 168. почињућих Банд. 210. — Датив мн.: сједећијем Н. Рањ. 70б. 193. стојећијем 98б. блудећим Брн. 24. просећим Зор. 29б. чекајућијем Див. 7б. кажућим Д. Рањ. 67б. продајућим Банд. 253. празнујућим Брн. 24. наслидујућим Банд. 31. замијењен иструменталом: љубећими Див. 8. — Акусатив мн. му-

шкога женскога рода: саснуће Банд. 29. нађе их спеће Н. Рањ. 97б. имајуће Н. Рањ. 24. продавајуће Банд. 61. видје друге стојећи на двору празнујуће Н. Рањ. 34.[1] — Инструментал мн.: сврбећими Н. Рањ. 26б. Банд. 17. плачућијеми Див. 31. наслидујућими Банд. 150. изједначен с дативом: стећим Н. Рањ. 173б. — Локатив мн.: минућијех Град. дјев. 41. — Види још даље под в.

в) Гинући овај партицип није само падеже губио, како се напријед видјело, него су му се и основе помијерале, и то од друге половине XV вијека,[2] прем да су се сачувале и непомјерене, а помијерале су се на различне начине:

аа) основе које пред ntja имају a изједначивале су се с онима које пред ntja имају ɪ: I. 5. дмећи Ст. пис. 1, 55. 4, 17. кунећи Ст. пис. 2, 518. — I. 6. од основе којој се ɪ шири у *oj:* појећи Ст. пис. 5, 226. 349. Брн. 52. појећ Ст. пис. 1, 195. 252. од основе која је од других глагола примала *д:* знадећи Буд. 55. Мрн. 155. — I. 7. мрећи Ст. пис. 2, 394. 5, 186. Стар. 1, 234. Орб. 61. Јерк. 51. 96. — II. гинеће веселље Вран. жив. 49. — III. 1. разумећим (дат. мн.) Зор. 67. — V. 2. вичећи Ст. пис. 4, 137. иштећи Бун. 50. кољећи Мрн. 54. разлажећи Зор. 16. миришећи Ст. пис. 2, 361. — V. 3. зовећи Орб. 269. Андр. дев. 58. пут 437. рвећи се Буд. 100.

бб) основе које пред ntja имају ɪ изједначивале су се с онима које пред ntja имају a: III. 2. хотећи Пб. 120. Ст. пис. 1, 62. хотућ Ст. пис. 1, 21. видући Ст. пис. 1, 31. горући Н. Рањ. 44б. Збор. 536. Ст. пис. 2, 94. 3, 353. Вран. рјеч. 84. Злат. 18. Гунд. суз. II, LI. горућ Ст. пис. 2, 445. 344. Мик. 115. горуће (на молитви горуће сташе. ном. јед.) Град. дјев. 157. горућега Н. Рањ. 122. Брн. 41. Банд. 125. горућу (акус. јед. жен.) Ст. пис. 4, 114. горућијем (инстр. јед. муш.) Ст. пис. 2, 445. 3, 277. горућом (инстр. јед. жен.) Гуч. 14. Каш. 86. Радн. 56. горућу (локат. јед.) Зор. 18. горућему (за локат. јед.) Збор. 89. горућој (локат. јед. жен.) Андр. дев. 176. горући (плами) Ст. пис. 2, 446. (свитњаци) Брн. 19б. горуће (акус.

[1] У примјерима Н. Рањине може бити и да није акусатив него мјесто њега номинатив на *е;* види напријед стр. 356.

[2] Има и XIV вијека послѣдѹщомь М. 229. али лако може бити да је само писарском гријешком иза првога ѹ изостављено ю.

мн. жен.) Град. дух. 37. (муш.). Каш. 66. горући (инстр. мн.) Ст. пис. 1, 186. горућими (инстр. мн.) Стар. 4, 114. горућијем (за инстр. мн.) Град. дјев. 177. Андр. пут 42. уздржући Каш. 105. уздржућ Ст. пис. 1, 130. јиздући (ном. мн.) Ст. пис. 1, 12. кипући Вран. жив. 89. Мрн. 53. летућа (ном. мн. сред.) Брн. 53. сидући Ст. пис. 1, 11. стојући 31. стојуће Д. Рањ. 8б. хитућ Ст. пис. 1, 16. 223. — IV. јидрући Ст. пис. 1, 31. слазући 57. мрмњући 29. мрмљући Брн. 52б. слишући Ст. пис. 1, 21. тишући 21. тртњући 31. носуће (акус. мн.) Н. Рањ. 114б. животворућега Банд. 133. плазућије (ген. мн.) Радн. 64.

вв) основе које пред ntja имају и изједначивале су се с онима које у садашњем вр. имају наставак ја: III. 1. жељућ Зор. 49. — III. 2. мњући[1] Ст. пис. 1, 36. — IV. ѡблюблюћє М. 444. мишљућим Брн. 57.

гг) основе које пред ntja имају и изједначујући се с онима које у садашњем вр. имају наставак ја узимале су од њих само ј које се с предњим гласом слагало по својим законима: III. 2. живљећи Н. Рањ. 151. Орб. 120. 300. трпљећу (акус. јед. жен.) Мик. грам. 34. жељећ Радн. 44. — IV. протиклюћє Пб. 119.[2] слављећи Н. Рањ. 217. стављеће Н. Рањ. 174. љубљећи Град. дјев. 50. 53. дух. 78. 86. Брн. 16. 65б. љубљећим Н. Рањ. 204. љубљећега Орб. 70. и без л, које се и у другим таким приликама могло избацити: љубјећи Н. Рањ. 30б.

дд) основе су пред ntja и гласом а, који пред њим имају, губиле друге наставке: тако у глагола V врсте другога раздјела: затварућ Ст. пис. 1, 49. размишљући Зор. 75. бјегуће (вријеме) Ст. пис. 2, 493. бјегућијем (инстр. јед.) Ст. пис. 4, 443. бјегућим 443. бјегућу Злат. 39. бигућих Мрн. 54. у глагола VI врсте: вјекуће Ст. пис. 3, 123.

ђђ) основе какве су у глагола шесте врсте у инфинитиву прелазиле су цијеле међу основе глагола првога раздјела пете врсте: силовајућ Зор. 1б. куповајући Банд. 168. приноћевајући 222.

[1] Ако не би требало читати: мнијући.

[2] Овамо би могло ићи и дилюћє М. 469. али може бити да је ю стоји само писарском гријешком мјесто є, као што стоји у истом споменику и босанскю, видикшю.

ee) у основи се мјесто *ћ* узимало из црквенијех књига *шт;* то мислим да се догодило овако: кад се на свршетку XV и у почетку XVI вијека почеше повраћати падежи, онда се и сам номинални номинатив сачувани како је напријед показано тако слабо осјећаше шта је да не могаше бити довољан углед за остале падеже него се мишљаше да је *шт* у облицима који бијаху познати из црквенијех књига или из књига писанијех више црквенијем језиком нешто друго него његово *ћ*, те се и они узимаху за углед; а томе ће бити потврда што се номинални номинатив јед. мушкога рода не налази са *шт*, него само други падежи и сложени номинатив јед., којих у живом говору већ није било; основа је или остајала помјерена само тијем начином или се и више помијерала: основа помјерена само пошљедњим начином: љезушта (ном. мн. сред.) Н. Рањ. 114. живушти Н. Рањ. 141б. живѫще (ном. јед. сред.) Збор. 65. текуште (ген. јед. жен.) Ст. пис. 3, 330. 4, 82. умирающѫ (акус. јед. жен.) Збор. 33. — основа још више помјерена, и то *а*) још онако како је споменуто напријед под бб.: горушта (ном. јед. жен.) Ст. пис. 2, 343. 3, 465. Гуч. 183. (вок. јед.) Ст. пис. 2, 324. горуште (ном. јед. сред.) Ст. пис. 3, 357. 4, 258. (ген. јед. жен.) Ст. пис. 2, 111. Гуч. 155. горушти (акус. јед. мушк.) Ст. пис. 3, 357. горѫщега Збор. 126б. Јерк. 96. горушту (акус. јед. жен.) Каш. 72. горуштом (инстр. јед. жен.) Ст. пис. 4, 243. горушћем (лок. јед. мушк.) Ст. пис. 1, 281. горуштијех (ген. мн.) Ст. пис. 5, 36. горуште (акус. мн. мушк.) Каш. 42. летушта (ном. мн. сред.) Н. Рањ. 114. (ном. јед. жен.) Ст. пис. 2, 19. 3, 142. летушће (акус. јед. сред.) Ст. пис. 3, 356. Град. дјев. 54. (ном. акус. мн. жен.) Ст. пис. 3, 354. 4, 318. Див. 20. свјетлушта (ном. јед. жен.) Ст. пис. 3, 353. 4, 308. свјетлуште (ном. вок. јед. сред.) Ст. пис. 4, 204. 318. (ном. мн. жен.) Ст. пис. 3, 314. 5, 314. свјетлуштему Ст. пис. 3, 317. — *б*) још онако како је споменуто напријед под дд.: у глагола друге врсте: гркуште (ген. јед. жен.) Ст. пис. 3, 122. у глагола пете врсте: бјегуште (акус. мн. жен.) Ст. пис. 5, 93. у глагола шесте врсте: вјекушти (ном. акус. јед. мушк.) Ст. пис. 3, 58. 4, 245. вјекуште (акус. јед. сред.) Ст. пис. 3, 143. (ген. јед. жен.) Ст. пис. 4, 4. 204. вјекуштему Ст. пис. 3, 317. — Иза *шт* у ном. акус. јед. средњега рода

долази и *о* мјесто *е* изван слика, а то опет показује како се слабо осјећало да је *шт* исто што и *ћ:* вјекушто Ст. пис. 3, 143. 144. 145.[1]

ПАРТИЦИП САДАШЊЕГА ВРЕМЕНА
ПАСИВНИ.

Постаје од основа садашњега времена наставком **ma**, од којега остаје **m** у словенским језицима, а крајње се **a** слаже с падежнијем наставцима као у имена којима се основа свршује на чисто **a**. Основе које у садашњем вр. немају наставка, добивају у овом облику наставак **a**, који у словенским језицима гласи *о*. Изван споменика у којима претеже црквени језик врло је ријеедак, и гдје се находи само је остатак из старијих књига у којима се више држао црквени језик: XIV и XV вијека од основе која у садашњем вр. нема наставка: вѣдомо П. 25. видомо П. 66. 156. Што има XVI вијека: негасимаго Збор. 162. мислима Буд. 43. ненаситиме 43. узето је из црквенијех књига.

ПАРТИЦИП ПРОШЛОГА ВРЕМЕНА
АКТИВНИ ПРВИ.

Основа му је онака каква је инфинитиву; у глагола друге врсте могло се основи крајње **нж** и одбацити, ако би се тада свршивала на сугласно.

Наставак је двојак: **ans** и **vans**; први долази до основа које се свршују на сугласно, а други до основа које се свршују на самогласно; али између основа на самогласно оне у глагола четврте врсте примају и један и други наставак, и кад примају први, онда им се крајње *и* мијења на *ј*, које се с предњим сугласним слаже по својим законима; у српском се језику од скора наставак **ans** иза сугласнијех замијенио наставком **vans**. И једнијем и другим наставком постаје основа овому партиципу само за номинатив једнине мушкога и средњега рода, а за све друге падеже добија још наставак **ja** (као у партиципа садашњега вр.), те оба

[1] Што и данас има *њемушти* (Вук. рјеч.) ни то није другачије дошло у народни језик (онолико колико је дошло).

наставка тако сложена гласе **ansja** и **vansja**. У сложеном се наставку глас **j** с предњим **s** у словенским језицима саставља у **ш**; а у сложеном и у несложеном отпада **n**,[1] а **a** пред њим слаби у **ъ**, које кад се основе у глагола четврте врсте састављају с наставком без **v** прелази предњега гласа ради у **ь**, а у српском језику отпада и **ъ** и **ь**.

I. Прости наставци. Од основа које имају прости наставак, како је речено, постаје само номинатив јед. мушкога и средњега рода и то као у имена у којих је основа на сугласно, јер се и ове основе свршују на сугласно **s**: у мушком роду отпада наставак падежни, а у средњем га роду и нема, као што га нема ни у имена средњега рода с основом на сугласно; тада и крајње **s** од основе не имајући за собом самогласнога отпада; што остаје показано је напријед, и по томе у оба рода номинатив јед. једнако гласи, као што једнако гласи и у партиципа садашњега времена.

А. наставак **ans**:

а) иза сугласнога: I. 1. **проуьть** Стар. 4, 75. довед Стар. 3, 275. изјид Ст. пис. 1, 77. **пядь** Стеф. 14. Стар. 3, 228. Ст. пис. 1, 49. усед Стар. 3, 321. од основе којом се замјењује у овом облику глагол *ићи:* шад Ст. пис. 1, 19. **дошядь** М. 394. П. 83.[2] 112. Ст. пис. 1, 21. Н. Рањ. 31б. Ст. пис. 5, 201. Хект 6б. Зор. 28б. Злат. 29б. Чубр. 8б. Крн. 23б. ишад (egressus) Н. Рањ. 167б. изашад Ст. пис. 4, 174. Злат. 87б. Вран. жив. 37. нашад Н. Рањ. 40б. Ст. пис. 2, 438. 3, 164. 4, 135. Д. Рањ. 21б. **изьнашадь** П. 134. **ѡбнашадь** М. 260. Пб. 19. ошад Злат. 9б. **ѡбьшьдь** Г. 13, 371. обашад Ст. пис. 4, 9. одашад Н. Рањ. 61. пошад Н. Рањ. 97б. Збор. 30б. Хект. 4б. Буд. 68. пришад Ст. пис. 3, 379. 4, 96. 151. Злат. 18б. прошад Ст. пис. 4, 116. 5, 214. Зор. предгов. сашад Д. Рањ. 81. Вран. жив. 23. у сложеном с приједлогом на сугласно долази *и* од XVI вијека: изишад Н. Рањ. 59. узишад 203б. обишад Ст. пис. 2, 411. — I. 2. **понєсь** М. 162. **изьнєсь** П. 139. улиз Стар. 3, 250. — I. 4. **ѡдьврьгь** М. 457. **раждєгь** М. 134. помог Ст. пис. 1, 52. рек Стар. 3, 233. потек Н. Рањ. 99б. утек Стар. 3, 301. с ра-

[1] Кад не би отпадало **n**, било би од њега и предњега **a** исто што је у партиципу садашњега времена.

[2] На том је мјесту средњега рода: **дошядь ѡно дрьво**.

ширеним коријеном као што се и у инфинитиву ширио: **иꙁклѣкь** Стеф. 15. — I. 5. **кльнь** М. 1. напан Ст. пис. 1, 62. Зор. 41б.[1] **почьнь** Г. 13, 370. почан Ст. пис. 1, 47. 2, 385. 5, 146. Збор. 173. Хект. 27б. 39б.[2] **ꙁъьмь** М. 53. **ꙁѥмь** М. 146. **ꙁꙗмь** М. 462. Н. Рањ. 47б. 102. 111. Збор. 25б. Ст. пис. 5, 122. Д. Рањ. 55б. вазам Ст. пис. 1, 20. 3, 119. Хект. 10. 32. Зор. 17б. **иꙁꙗмь** М. 508. Пб. 125. Ст. пис. 5, 37. изнам Хект. 25. **обьѥмь** Сав. 12. обујам Зор. 75б. однам Ст. пис. 1, 84. 94. **поꙗмь** Збор. 26. **принѥмь** Стеф. 20. М. 137. **принемь** М. 317. **приꙗмь** М. 427. Ст. пис. 1, 196. Д. Рањ. 28б. Радој. 24. снам Стар. 3, 302. дам Ст. пис. 1, 94. надам 113. — I. 7. глас *р* узимао се за сугласно: стар (conterere) Ст. пис. 2, 482. **прострь** (expandere) Стеф. 18. **простьрь** Стеф. 27. простар Ст. пис. 1, 35. — II. у глагола те врсте да би био партицип с овијем наставком, одбацивало се основи крајње *ну*, ако би се тада свршивала на сугласно: двиг Стар. 3, 282. досег Крн. 23. истег 6. потег 6. протег 23. истрг Стар. 3, 237. замах Ст. пис. 1, 254.

Према оваком партиципу од основа које се свршују на сугласно налази се на свршетку XV вијека у једнога књижевника начињен и од основа које се у инфинитиву свршују на самогласно: од глагола треће врсте другога раздјела: потрп Ст. пис. 1, 16. од глагола четврте врсте: свад се Ст. пис. 1, 49. попуст 17. од глагола пете врсте: процвит Ст. пис. 1, 233. у истога књижевника има тако и од глагола *стати*, *ити*, са сугласнима, која добијају основе у садашњем вр.: устан Ст. пис. 1, 231. унид 50.

б) иза самогласнога у глагола четврте врсте промијењенога на *ј*: налази се само у споменицима писаним више црквеним језиком: **ѡбращь** Стеф. 24. **вьсклонь** 18. **прѣклон** Стар. 4, 233. **коупль** М. 10. **приложь** Стеф. 23. **поущь** 13. **ѡставль** 30. **прѣстоупль** 9. **створь** 9. **сьхрань** Сав. 2.

Б. наставак **vans**:

а) иза самогласнога: I. 5. основа се глаголска истина свршује на сугласно, те је био од ње партицип како је поменуто под А., али јој се крајње сугласно може саставити с предњим гласом у самогласно као у аористу, те долази и

[1] С промјеном крајњега *н* на *м*: напам Зор. 20б.

[2] С промјеном крајњега *н* на *м*: **почамь** П. 101. Ст. пис. 1, 16.

с овијем наставком (од XIV вијека, види II. 1. Б.): пожав Ст. пис. 1, 84.[1] — I. 6. дакь М. 41. Ст. пис. 1, 48. Хект. 41. уздав Ст. пис. 4, 454. знав Ст. пис. 4, 445. став Ст. пис. 4, 440. постав Хект. 15б. пристав Ст. пис. 5, 339. устав Н. Рањ. 169. узбив Ст. пис. 2, 466. попив Ст. пис. 1, 196. чувь М. 405. истрывь Стар. 4, 143. — I. 7. глас се *р* истина узимао за сугласно, како је показано под А., али се узимао и за самогласно од свршетка XV вијека (види и даље стр. 375. и под II): затрв Стар. 3, 252. протрв Крн. 15. и у глагола којима се у инфинитиву *р* шири: подрв Сар. 3, 264. Карн. 17б. раздрв 19б. прострв Ст. пис. 1, 170. али се узимало и раширено *р* у рѣ као у инфинитиву: простриив Зор. (види још под II). — II. вриснув Стар. 3, 278. въздахнувь Збор. 31б. двигнув Ст. пис. 5, 128. Злат. 88. подвигнув Ст. пис. 4, 118. Зор. 30. дигнув Ст. пис. 5, 129. поклекнув Зор. 67. лискатнув Ст. пис. 2, 440. стиснув Ст. пис. 1, 188. целунув Ст. пис. 5, 216. — III. 2. видѣвь П. 12. видевь М. 159. 202. видјев Н. Рањ. 103б. Збор. 2б. видивь М. 305. Н. Рањ. 81б. Ст. пис. 2, 124. 4, 395. Банд. 15. гудив Зор. 47б. погудив 12б. попогудив 16. позрив Ст. пис. 2, 13. позрјев 458. цкнив 260. — IV. обратив Н. Рањ. 24. Стар. 4, 115. згријешив Злат. 102. загрлив Зор. 29б. сведнинивь М. 457. ѡдьнимивь М. 457. принивь М. 405. Збор. 40б. скупив Н. Рањ. 36б. ѡдьложивь Пб. 90. замислив Зор. 2б. смисливь М. 238. Зор. 1. допустивь М. 445. родив Ст. пис 3, 435. сритив Зор. 40. оставив Н. Рањ. 195б. страшив Ст. пис. 4, 392. приступив Н. Рањ. 57. осудив Ст. пис. 4, 486. присудив Ст. пис. 5, 220. удрив Стар. 3, 245. прѡцјенивь М. 546. оцкврнив Ст. пис. 4, 484. учинив Збор. 38. ѡчистивь М. 457. прочтив Стар. 3, 237. 250. Зор. 72. — V. 1. скекавь М. 242. гледав Ст. пис. 5, 88. Д. Рањ. IXб. крсмав Ст. пис. 4, 471. послушав Збор. 35. проутавь М. 166. Ст. пис. 1, 132. Стар. 3, 245. 319. — V. 2. указав Ст. пис. 4. 396. сказав Хект. 28б. — V. 3. раӡебравь П. 143. — VI. свѣтовавь М. 242.[2]

[1] Тако би могло бити и пријав Ст. пис. 2, 163. Злат. 1б. али се у тијех писаца узимао тај глагол у пету врсту, како је споменуто код садашњега вр.

[2] Писарске ће погрјешке бити: помилоувавь М. 110. целовь (м. целовавь) М. 14.

б) иза сугласнога долази овај наставак као данас пстом од XVI вијека, а међу два сугласна на крају умеће се *а:* могав Гуч. 47. види и под II. б. бб.

Једном такођер XVI вијека долази с овијем наставком и основа *јед*, којој је пред њим одбачено *д* према садашњем вр.: изив Ст. пис. 5, 90. Види и под II. 1. Б.

Сложени облик за мушки род постаје као у адјектива, али долази само у споменицима у којима се држао црквени језик: тако у партиципа који иде напријед под А. а.: **привєдїи** М. 277. **рєкыи** М. 9. под Б. а.: I. 5. **сьнєкьи** Стар. 4, 138. IV. **поустивьи** М. 15. **створивыи** М. 25. V. 3. **изабравьи** М. 316. У онијех који постају како је речено под А. б., долази у сложеном облику на крају **ии**, које се могло и промијенити разједначивањем на **єи**: **ськрьшєи** М. 77. Али од XIV вијека долази у овом облику основа из других падежа, у којој су наставци сложени (види и код партиципа сад. вр.): **бивши** М. 231. 390. 393. 396. П. 177. **поувивши** П. 7. 12. 63. М. 496. 497. — У средњем се роду сложени овај облик замјењивао акусативом као у активнога партиципа садашњега вр. (види напријед стр. 350).

Али овај партицип, кад постаје како је речено под А., ако се од гдјекојега глагола и налази у номиналном номинативу јед. још XVII вијека, а кад постаје како је речено под Б., ако се и одржао у томе падежу до данас, опет се и у њега, као и у активнога партиципа садашњега времена, тај падеж још на свршетку XIV вијека престао осјећати што је, те долази и за номинатив мн. свакога рода и за номинатив јед. женскога рода, и кад нема номинатива коме би био придјевен:

а) за ном. мн. кога му драго рода на крају XIV вијека: с наставком **ans**: **дошадь** П. 14. — с наставком **vans**: **увѣвь** П. 17. **видєвь** М. 239. **увидѣвь (вѣдѣти)** П. 21. **смисливь** М. 238. **платнвь** П. 5. **ухватнвь** П. 13. — XV вијека: с наставком **ans**: I. 1. **дошадь** П. 45. 75. 76. 110. 123. 151. М. 484. **обьнашадь** П. 41. 152. 160. **пошадь** П. 58. **пришадь** П. 97. Пб. 69. — I. 5. **узамь** П. 121. — с наставком **vans**: I. 6. **увѣвь** П. 52. 74. 117. — II. **присєгнувь** П. 105. — III. 1. **разумѣвь** П. 160. — III. 2. **убоıавь сє** П. 38. **видєвь** П. 66. 91. 118. **увидєвь (вѣдѣти)** П. 43. —

IV. смисливь М. 258. 308. 315. 319. П. 103. размисливь М. 308. смотрѣвь М. 258. 319. платнвь М. 410. приминвь П. 64. 77. 110. 116. 132. 145. учинивь П. 84. залудивь се П. 38. — V. 3. разебравь П. 74. 81. призвавь П. 170. — тако и послије: с наставком ans: I. 1. пад Ст. пис. 1, 10. дошад Ст. пис. 5, 130. 237. Хект. 3б. 5. 7б. изашад Ст. пис. 3, 132. 4, 333. Мрн. 66. нашад Н. Рањ. 29б. Ст. пис. 2, 435. Хект. 19. Вран. жив. 78. пошад Н. Рањ. 16б. Злат. 87. (оне) Вран. жив. 95. пришад Ст. пис. 4, 49. 166. 5, 331. Буд. 152. прошад Ст. пис. 5, 315. сашад Ст. пис. 1, 26. — I. 5. вазам Ст. пис. 1, 197. појам Стар. 1, 223. напан Ст. пис. 1, 279. почан Ст. пис. 1, 85. почам 258. — с наставком vans: I. 6. дав Ст. пис. 1, 51. став 17. постав Хект. 11б. пристав Ст. пис. 5, 112. Д. Рањ. 13. устав Хект. 8. 11. подбив Ст. пис. 5, 164. разбив Мрн. 42. бив (бы) Злат. 18. свив Крн. 19. — 1. 7. стрв Стар. 3, 241. (види напријед под Б. а.) — II. двигнув Ст. пис. 5, 217. — II. 2. видив Ст. пис. 1, 6. 243. Д. Рањ. 82. — IV. загазив Крн. 19. дилив Ст. пис. 1, 70. удијелив Ст. пис. 5, 161. удрив Мрн. 61. справив Хект. 24. примив Ст. пис. 5, 169. пустив Хект. 26. спустив 3б. уресив Ст. пис. 2, 352. поставив Злат. 18. приступив Ст. пис. 5, 217. учинив Злат. 3. — V. 1. вечерав Хект. 23. 31. уфав Ст. пис. 4, 3. — V. 2. свезав Ст. пис. 2, 403. пухав Ст. пис. 4, 434.

б) за ном. јед. женскога рода: у првој половини XV вијека: уписавь М. 387. пославь М. 387. и послије: с наставком ans: I. 1. пад Ст. пис. 1, 29. дошад Ст. пис. 1, 45. 5, 205. 235. 270. Хект. 20б. Злат. 88б. Вран. жив. 54. изашад Ст. пис. 4, 185. Злат. 8. нашад Ст пис. 2, 95. 5, 69. 173. 204. Вран. жив. 87. пошад Ст. пис. 5, 191. Вран. жив. 90. 94. пришад Ст. пис. 4, 95. 111. 127. Зор. 33б. сашад Ст. пис. 1, 37. — I. 4. рек Стар. 3, 308. помог Ст. пис. 1, 37. — I. 5. напан Ст. пис. 1, 39. 51. зачан 167. почан Ст. пис. 5, 172. вазам Ст. пис. 1, 37. 3, 201. Злат. 90б. узам Ст. пис. 5, 257. Д. Рањ. 404. појам Зор. 8. 66б. пријам Ст. пис. 1, 52. — II. замак Ст. пис. 1, 38. поклек 43. — с наставком vans: I. 6. став Ст. пис. 2, 467. Д. Рањ. 19б. постав Крн. 19. пристав Ст. пис. 4, 461. бив (бы) Д. Рањ. 71б. Злат. 35. покрив Ст. пис. 2, 403. — I. 7. прострв Ст. пис. 1, 37. — II. пригнув Ст. пис. 1, 168. прикинув Д. Рањ. 82б. протегнув Зор. 32б. — III. 2. убојав се Стар. 3, 308. видив Ст.

пис. 2, 276. обазрив се Зор. 31б. хтив Крн. 9. — VI. избечив Ст. пис. 4, 402. обратив Зор. 31б. Банд. 142. одговорив Н. Рањ. 183. загрлив Ст. пис. 5, 124. Злат. 88б. пожалив Злат. 67б. сломив Ст. пис. 5, 118. ранив Злат. 70б. изранив Ст. пис. 2, 26. уресив Ст. пис. 2, 389. ставив Ст. пис. 4, 441. Зор. 7. поставив Зор. 36. страшив Ст. пис. 4, 397. ступив Ст. пис. 1, 42. — V. обећав Ст. пис. 1, 219. гледав Ст. пис. 4, 433. угледав Ст. пис. 2, 467. разгниван се Зор. 28. старав Ст. пис. 5, 6. заспав Ст. пис. 4, 402. — VI. путовав Хект. 20б.

в) кад нема номинатива ком се придијева: **ѡбьшьдь** Г. 13, 370. **поуќнь** Г. 13, 370. **поуамь** П. 101. **иꙁамь** М. 508. Пб. 125.

II. Сложени наставци. Од основа у којима се сложени наставци састављају с основом глаголском имао је овај партицип као и активни партицип садашњега времена све падеже у сва три рода осим већ поменутога (под I) номинатива јед. мушкога и средњега рода, и они су му сви постајали као у имена с основом на **ја** осим номинатива мн. мушкога рода и номинатива јед. женскога рода, који су се одвајали онако као у активнога партиципа садашњега времена.

1. У номинативу мн. мушкога рода прелазио је овај партицип онако као активни партицип садашњега времена (види стр. 352) међу имена с основом на сугласно, те се свршивао у словенским језицима на *e:*

А. наставак **ansja:**

а) иза сугласнијех: I. 1. падше Н. Рањ. 160б. Зор. 26. ситше Стар. 3, 244. дошадше Стар. 3, 305. одашадче (**отьшьдьше**) Н. Рањ. 14. пошадче Н. Рањ. 34. 94. **пришаүє** (**пришьдьше**) М. 496. — I. 2. **иꙁлѣꙁьше** П. 149. — I. 4. **раждєгше** М. 190. свукше Н. Рањ. 93. рекше Н. Рањ. 90б. 97. — I. 5. **ємьшє** М. 46. **оуꙁьмьше** М. 50. узамше Н. Рањ. 34.[1] **прѣимше** М. 284. 296. 319. **приѣмше** М. 381. **приимшє** М. 412. види и даље под Б.

б) иза самогласнога у глагола четврте врсте: **ѡставльше** М. 89. **смотрьшє** М. 238. 239.

Б. наставак **vansja:**

а) иза самогласнијех: I. 5. у глагола тога раздјела ако се основа и свршује на сугласно, те је био партицип и

[1] Са *н* мјесто *м:* узанше Н. Рањ. 110.

с првијем наставком (види под А.), опет им се основа може свршивати на самогласно (види под I. Б.) па и од таке има партицип од XIV вијека: принесше М. 186. узевше Стар. 3, 287. — I. 6. давьше М. 7. 21. 46. подавьше М. 41. познавше М. 217. 307. ставше Н. Рањ. 23. уставше 61б. ωдьенивьше Пб. 35. прѣплоувьше Стеф. 10. учивше М. 230. 375. 491. П. 8. 11. 17. Н. Рањ. 23. Стар. 3, 264. забывше М. 89. — I. 7. глас се *р* узима за самогласно (види под I. Б.): умрвше Стар. 3, 279. — II. приминувше Ст. пис. 1, 261. затиснувше Н. Рањ. 23. притиснувше Банд. 230. — III. 1. разумивьше М. 236. 317. 412. 486. разумевше М. 295. разумѣвше М. 382. — III. 2. видѣвьше М. 270. видивьше М. 272. 289. 323. 448. видевше М. 295. 343. видиевше М. 393. видјевше Н. Рањ. 40б. Збор. 6. 29. видивше Стар. 3, 259. сидѣвше М. 302. — IV. бесѣдивше М. 367. говорѣвше М. 248. примивше Н. Рањ. 92. промисливше М. 217. смотрѣвше М. 315. исплативше М. 232. приступивше Н. Рањ. 46. ωтворивше М. 497. утивше М. 503. прочтивше Стар. 3, 254. — V. 1. разгледавше М. 232. угледавше Ст. пис. 5, 228. имавьше М. 221. 236. 272. 293. 305. 486. оружавше Стар. 3, 260. слишавьше М. 221. 226. 236. 317. 382. 412. 486. слушавше М. 529. — V. 2. оутесавьше Шаф. pam. 1873. 95. — V. 3. загнавше Зор. 18б. — VI. вьеровавше Збор. 29.

Сложени је номинатив мн. мушкога рода постајао као у адјектива, кад к оваком номиналном облику приступи номинатив од пронОмина и, али се од XIII вијека изједначио с истијем обликом какав је у адјектива с основом на ја, те је мјесто свога еи на крају добио ии, које се сажима у и: угождьши М. 25.

Овај номинални номинатив мн. на *е* долази од свршетка XIV вијека и за друге облике: а) за ном. јед. мушкога рода: на свршетку XIV вијека: смотривше П. 12. XV вијека чешће: пошаче (пошьдьше) М. 473. пошадче (пошьдьше) М. 529. прнѣмше М. 469. познавше М. 281. учивше П. 134. видивше М. 281. приповидѣвше М. 468. ωдьложивьше Пб. 91. приложивьше 91. допустивше М. 445. XVI вијека: падше Н. Рањ. 122. дошадше (да и ја дошадше поклоним се) Н. Рањ. 29. узамше Н. Рањ. 161б. почамше Буд 24. ставше Н. Рањ. 37. 61. Збор. 6. уставше Н. Рањ. 24б. 28. (уставше Јона) 81.

(уставше наслједовао јест њега) 195б. бивше (би-) Н. Рањ. 99. чувше 32. 38б. говоривше 88. одговоривше 45. 45б. примивше 93. отворивше (врата, изиде) 68. пославше 29. дозвавше 29. — б) за ном. јед. женскога рода: XV и XVI вијека: прѣставше М. 418. сплетче (сьплєтьше) Ст. пис. 1, 56. дошадше (звијезда) Н. Рањ. 29. — в) за ном. јед. средњега рода: бивьше (тои бивше, господовали бисте) П. 43. падше Н. Рањ. 87б. изникнувше 35. — г) за ном. мн. женскога рода: одрвше Стар. 3, 242. — д) кад нема номинатива ком се придијева (од друге половине XIV вијека): рекше М. 157. поуанше М. 249. иѕнамше М. 249. 481. припоклидѣвше М. 368. ѡтьложивьше М. 176. ѡставивьше М. 211.

Као што се активни партицип садашњега времена изједначио у номинативу мн. мушкога рода с ријечима у којих је основа на ја (види стр. 353), тако се изједначио с њима и овај; а то се изједначивање и у њега почело још XIII вијека и најприје се јавља у сложеном облику: уговждьши М. 25. у номиналном облику XIV вијека: кад је ријеч о правој множини: платившин М. 204. без номинатива ком се придијева: ѡдьбивьши Пб. 35 (два пута). XV вијека кад је ријеч о правој множини: доведьши П. 135. украдьши П. 134. прѣшадуи М. 484. донесьши П. 133. уѕамьши М. 529. давши М. 521. продаѡши М. 529. уѕнавши П. 44. уувьши П. 47. видѣвьши П. 149. 165. видевьши Пб. 79. скупивши П. 141. кад један или једна говори о себи у множини: razumifsi М. 279. razgledausi 279. видевши 536. кад нема номинатива ком се придијева: поуанши М. 248. иѕнамши М. 249. 386. У исто вријеме долази овај облик и за друге као што долази и прави номинатив множ. на *е:* а) за ном. јед. мушк. рода XV вијека: ѡпивьши се П. 160. 164. ѡдложивши М. 518. б) за ном јед. средњега рода XIV вијека: приложивьши и ѕаписавьши (кралєвство ми, молю) М. 116. раѕумѣвьши (кралєвьство ми, не хотѣ) М. 201. в) за ном. мн. женскога рода: налазе се примјери од свршетка XV вијека: свргши Ст. пис. 1, 60. стргши 60. пошадчи Н. Рањ. 123б. дошадчи Ст. пис. 5, 205. дошадши Д. Рањ. IXб. почанши Ст. пис. 2, 435. за друге падеже, осим номинатива, врло ријетко: г) за акусатив мн. мушкога рода XV вијека: угодивши М. 295. 456. (ако није помјерени акусатив множ.; види под 3).

д) за акусатив јед. женскога рода XVI вијека: њу најдоше размрзнувши се Стар. 3, 270. Као што је прави номинатив мн. на *е* долазио и за номинатив јед. женскога рода (види напријед), и као што је у активнога партиципа садашњега вр. промијењени ном. мн. дошао и за ном. јед. женскога рода (види стр. 360), тако је без сумње и у овога партиципа овај помјерени ном. мн. мушкога рода дошао и за ном. јед. женскога рода прем да оба облика једнако гласе (види даље под 2) те је у том послу остао до данас. — Да би се потпуно показало састављање сложенијех наставака с основама и колико се које држало, чему довле није било прилике, јер није било довољно примјера, стављам овдје примјере од свршетка XV вијека до свршетка XVII, у којима помјерени номинатив мн. долази за номинатив свакога рода и множине и једнине, а да долази за све те облике, то мислим да код онога што је већ речено није трријебе појединице потврђивати:

А. наставак **ašja** иза сугласнијех држи се до краја XVII вијека: I. 1. ободчи (**ободьшн**) Збор. 47б. прободши Зор. 33б. доведши Ст. пис. 5, 144. Злат. предгов. 2. доветши Брн. 23. заведши Ст. пис. 4, 158. поведши Вран. жив. 33. приведши Град. дух 26. кла(д)ши Ст. пис. 4, 279. падши Ст. пис. 1, 70. Н. Рањ. 42.[1] Ст. пис. 4, 124. 424. Зор. 8б. Гуч. 118. Вран. жив. 5. Банд. 19. Мрн. 166. Јерк. 44. Каш. 15. попадши Хект. 30б. Зор. 29. сједчи Н. Рањ. 229. сједши Град. дух. 32. седши Хект. 23. Зор. 55б. Мрн. 102. сидши Банд. 136. засједши Ст. пис. 5, 320. основа **шьд** долази само сложена: дошадчи Ст. пис. 1, 84. Н. Рањ. 28. Град. дјев. 37. Гуч. 143. Орб. 99. дошатчи Див. 29б. дошачи Град. дјев. 88. дошадши Ст. пис. 5, 147. 310. Д. Рањ. V. Хект. 30. Брн. 68б. Гуч. 243. Вран. жив. 5. Каш. 27. Радн. 32. Глав. 17. дошатши Брн. 61. Андр. дев. 2. изашадши Зор. 6б. Банд. 24. Радн. 50. изашатчи Див. 25. нашадчи Н. Рањ. 60. Збор. 44б. Гуч. 170. нашадши Ст. пис. 3, 224. Д. Рањ. V. Гуч. 42. Банд. 139. Каш. 15. Радн. 26. обашачи Зор. 2. обашадши Банд. 152. одашадши Ст. пис. 1, 35. Вран. жив. 112. Банд. 86. пошадши Ст. пис. 1, 16. Банд. 47. пошадчи Ст. пис. 1, 85. Н. Рањ. 123б. Збор. 9. Стар. 4, 111.

[1] Исти пише и пачши (pachij) 122.

Гуч. 129. пришадчи Ст. пис. 1, 183. пришадши 3, 134. 4, 233. 5, 25. Банд. 16. прошадчи Збор. 15б. прошачи Град. дух. 60. прошадши Злат. 44б. Банд. 84. Радн. 31. узашадши Хект. 24. са и пред шьд у сложеном XVII вијека: отишадши Банд. 91. Каш. 75. узишадши Банд. 29. — I. 2. сљеши (сълѣзьши) Н. Рањ. 141б. уљеши Н. Рањ. 29. улиши Буд. 87. улисши Ст. пис. 1, 55. Вран. жив. 37. улизши Хект. 3. Буд. 144. Банд. 4. узлисши Стар. 3, 266. понесши Ст. пис. 1, 4. принеши Н. Рањ. 57. принесши Банд. 47. узнеши Н. Рањ. 41б. „поднехчи“ (подънесьши) Див. 23б. — I. 3. од основе која у инфинитиву губи задње *п*, а вокал ъ шпри у оу, а у овом се облику и цијела држала још XVI вијека: просапши Ст. пис. 3, 90. — I. 4. основе на *г:* одбјегши Град. дух. 79. вргши Ст. пис. 1, 47. Банд. 86. врхши Ст. пис. 2, 353. Град. дух. 32. вркши Д. Рањ. 91б. Гуч. 105. Вран. жив. 91. одвргши Ст. пис. 1, 60. Банд. 17. Јерк. 8. одврхши Ст. пис. 2, 467. разврхши Ст. пис. 2, 467. уврхши Ст. пис. 2, 496. Град. дух. 4. пожекши Збор. 82б. легши Хект. 16б. лекши Збор. 37б. налегши Стар. 3, 329. изљегши Ст. пис. 5, 244. уљегши Град. дјев. 86. могши Ст. пис. 2, 201. помогши Ст. пис. 1, 52. Орб. 149. пристргши Зор. 27б. основе на *к:* извукши Зор. 66. Банд. 165. обукши Банд. 99. свукши Банд. 87. рекши Ст. пис. 1, 22. 51. Н. Рањ. 130б. Збор. 7б. Ст. пис. 2, 222. 388. 3, 149. 4, 99. 5, 99. 131. Хект. 18б. Зор. 2б. Буд. 39. Злат. 62. Гуч. 49. Вран. жив. 18. Див. 16. Орб. 49. Банд. 84. Мрн. 125. Јерк. 11. Каш. 65. изрекши Град. дух. 43. Чубр. 12б. исикши Вран. жив. 13. одсикши Банд. 122. усјекши Н. Рањ. 193б. дотекши Ст. пис. 5, 223. Вран. жив. 65. истекши Ст. пис. 1, 56. Зор. 66. обтекши Стар. 4, 112. потекши Н. Рањ. 41. Ст. пис. 4, 111. Банд. 49. притекши Ст. пис. 1, 148. Н. Рањ. 58б. Ст. пис. 4, 135. стекши Ст. пис. 1, 106. 2, 53. 438. 4, 85. 5, 169. утекши Ст. пис. 1, 106. 2, 40. 5, 80. Гуч. 164. стукши Ст. пис. 1, 36. — I. 5. основе на *м:* јамши Ст. пис. 1, 85. Зор. 7б. вазамши Ст. пис. 2, 130. 4, 112. Зор. 27б. Стар. 1, 224. 3, 307. Вран. жив. 7. Јерк. 44. узамши Н. Рањ. 89. Збор. 47. Ст. пис. 3, 191. 5, 121. Д. Рањ. IVб. Град. дух. 18. Гуч. 198. Банд. 24. Каш. 42. Пос. 15б. Радн. 50. зајамши Зор. 35. појамши Ст. пис. 1, 22. 3, 134. Банд. 92. појанши Зор. 11б. пријамши Ст. пис. 3, 455. Буд. 11. Брн. 72. Банд. 19. однамши Буд. 47. под-

намши Чубр. 12. ујамши Банд. 117. пријемши Глав. 105. знемши Крн. 21б. ожамши Зор. 27б. основе на *н:* разапанши Вран. жив. 17. 37. почанши Н. Рањ. 34. Ст. пис. 2, 435. Гуч. 86. Банд. 25. Каш. 22. почамши Н. Рањ. 81. Збор. 113. Град. дух. 45. Пос. 10б. Андр. дев. 12. Радн. 58. — I. 7. *р* се узима за сугласно: потарши Ст. пис. 1, 18.[1] одпарши 45. настарши 45. умарши Банд. 145. — II. двигши Ст. пис. 1, 22. 3, 56. Зор. 66б. замахши Ст. пис. 4, 140. смакши Ст. пис. 1, 26. тркши (**тръгъши**) Ст. пис. 4, 376. стргши Ст. пис. 1, 60.

Б. наставак **vansja**.

а) иза самогласнога: I. 3. од основе која се, истина, свршује на сугласно *и* те је и од таке био овај облик, како је поменуто (стр. 380), али која у инфинитиву губи задње сугласно а самогласно ъ шири у **оу**, од ње тако промијењене има овај облик с овијем наставком: просувши Ст. пис. 2, 394. Д. Рањ. 71. посувши Пос. 25б. — I. 5. основе и тога раздјела ако се и свршују на сугласно, па је и од таких био овај облик (види напријед стр. 380), ипак како им у инфинитиву од тога сугласнога и предњега самогласнога постаје самогласно, од њих и тако промијењених има овај облик: пријавши Ст. пис. 2, 146.[2] разапевши Вран. жив. 110. зачавши Зор. 26б. 36б. зачевши Див. 39. Каш. 81. — I. 6. давши Ст. пис. 2, 444. 3, 279. 4, 39. 5, 109. 334. Д. Рањ. V. Град. дјев. 4. Хект. 8. придавши Злат. предгов. 3. Чубр. 86. Орб. 13. Јерк. 26. Каш. 63. Радн. 48. знавши Ст. пис. 4, 86. 5, 166. изазнавши Мрн. 13. познавши Орб. 88. узазнавши Каш. 88. ставши Ст. пис. 1, 182. Хект. 13. приставши Орб. 30. уставши Стар. 4, 118. Хект. 6. бивши (esse) Ст. пис. 4, 447. добивши Ст. пис. 1, 6. забивши (oblivisci) Ст. пис. 3, 165. разбивши (frangere) Ст. пис. 1, 8. завапивши Банд. 13. разгнивши Д. Рањ. 57б. сакривши Д. Рањ. 95. покривши Злат. 87. умивши Ст. пис. 5, 128. пивши Ст. пис. 1, 52. опивши се 70. изувши Пос. 37б. чувши Ст. пис. 1, 4. 48. 2, 394. 4, 113. 5, 118. Збор. 10. Град. дјев. 86. Хект. 9. Стар. 3, 238. Злат. 61. Вран. жив. 18. Каш.

[1] Наштампано је јамачно гријешком: потрши.

[2] Овај примјер није поуздан, јер може бити да је писац већ узимао овај глагол међу глаголе пете врсте, види напријед стр. 248. 266. 271. 283.

17. одивши Брн. 11. смивши Злат. 87б. — I. 7. *р* се ширило у ръ као у инфинитиву: тако се налази до краја XVII вијека, али ријетко: умривши Н. Рањ. 134. Д. Рањ. 134. помривши Радн. 51. ѹприєвши Збор. 80. прострије(в)ши Н. Рањ. 117б. прост(р)ијевши 188. простривши Д. Рањ. 103. чешће се *р* узима за вокал, као данас, те се не шири, не само у основама које се ни у инфинитиву не шире: потрвши Ѥт. пис. 1, 244. сатрвши Мрн. 41. него ни у онијема које се у инфинитиву шире: подрвши Ст. пис. 1, 15. Мрн. 31. продрвши Мрн. 100. раздрвши Банд. 92. Радн. 10. умрвши Ст. пис. 1, 58. 150. 151. Н. Рањ. 28. Збор. 147. Град. дух. 26. Брн. 51. Банд. 18. Крн. 21б. Радн. 84. замрвши Зор. 6. 29. 29б. одпрвши Ст. пис. 1, 54. прострвши Град. дух. 32. Стар. 4, 111. Банд. 21. 37. 214. Радн. 58. — II. одвргнувши Вран. жив. 75. пригнувши Буд. 87. Каш. 70. Ђам. 3. двигнѹвши Збор. 82б. Зор. 18б. Стар. 1, 222. подвигнувши Град. дух. 69. Вран. жив. 63. Мрн. 13. уздвигнувши Гуч. 133. Јерк. 30. Каш. 8. здвигнувши Вран. жив. 14. 40. уздигнувши Гуч. 261. Гунд. пс. 25. Банд. 45. дигнувши Радн. 48.[1] клекнувши Ст. пис. 5, 151. Збор. 73. Гуч. 23. Вран. жив. 17. окренувши Радн. 26. ускрснувши Јерк. 76. Каш. 39. макнувши Радн. 58. метнувши Радн. 34. размрзнувши се Стар. 3, 270. изникнувши Банд. 26. поникнувши Ст. пис. 1, 92. паднувши Ст. пис. 5, 61. Д. Рањ. 73б. Гуч. 158. Вран. жив. 109. припаднувши 89. упаднувши Радн. 47. посрнувши Ст. пис. 1, 117. стигнувши Ст. пис. 2, 366. достигнувши Банд. 151. такнувши Стар. 4, 114. Вран. жив. 110. дотакнувши Радн. 92. стискнувши Д. Рањ. 92б. затисну(в)ши Радн. 17. притиснувши Стар. 3, 322. стиснувши Д. Рањ. IXб. — III. 1. имивши Буд. 87. разѹмнєвши Збор. 45. — III. 2. видјевши Н. Рањ. 94. видивши Ст. пис. 2, 73. 378. 3, 326. 4, 116. 5, 133. Злат. 29б. Каш. 35. жививши Брн. 26. Каш. 87. пожудивши Град. дјев. 61. позривши Н. Рањ. 98б. Ст. пис. 5, 112. озривши Ст. пис. 4, 95. узривши Каш. 23. усмрдивши се Гуч. 11. хтивши Каш. 63. ктивши Ст. пис. 3, 386. заповидјевши Орб. 33. исповидјевши Мат. 17. Андр. дев. 31. — IV. благосовивши Гуч. 24. заборавивши Каш. 48. веселивши Ст. пис. 1, 5. вративши

[1] Исти има често без *в* иза *у* јамачно гријешком: дигнуши 21. 38.

Каш. 7. обративши Хект. 7б. свршивши Хект. 15б. одговоривши Јерк. 45. сагријешивши Збор. 16б. ударивши Мрн. 63. Банд. 274. примивши Каш. 75. снимивши Јерк. 70. слимивши Каш. 42. 75. поклонивши Хект. 16б. скрушивши Орб. 170. покупивши Стар. 1, 221. окусивши Хект. 6б. промисливши Див. 24. наредивши Хект. 16. заробивши Д. Рањ. V. услишивши Вран. жив. 15. услободивши Ђам. 3. ставивши Каш. 20. оставивши Ст. пис. 5, 163. приступивши Н. Рањ. 33. отворивши Брн. 58. створивши Ст. пис. 1, 35. ухитивши Н. Рањ. 56. чтивши Д. Рањ. 140б. прочтивши 54. зачудивши се Хект. 5. — V. 1. вечеравши Хект. 12. обећавши Злат. 67. разгњиваввши се Вран. жив. 45. ужгавши Хект. 10. имавши Ст. пис. 3, 161. помањкавши Каш. 98. слишавши Ст. пис. 1, 10. Банд. 4. уздавши се Орб. 36. целиклвши М. 552. чекавши Зор. 19. — V. 2. приказавши Ст. пис. 1, 63. писавшї М. 549. пославши Банд. 2. — V. 3. раж(в)авши Ст. пис. 5, 90. одагнавши Банд. 295. изарнавши Банд. 111. одарнавши 79. 294. (види напријед стр. 253. 284) покајавши Радн. 58. — VI. војевавши Мрн. 13.

б) иза сугласнога долази овај наставак као данас истом од XVI вијека а између задњега сугласнога од основе и првога од наставка умеће се *а* као и у другим приликама кад се стече више сугласнијех: једини је примјер XVI вијека: донесавши М. 549. (види напријед I. Б. б). XVII вијека има их већ више: I. 1. доведавши Радн. 25. једавши 61. и основа *шад* (шьд) долази у исто вријеме с тијем наставком, али се њојзи одбацује крајње *д* па се онда не умеће *а* између ње и наставка: дошавши Јерк. 18. Пос. 37б. изашавши Јерк. 24. нашавши Јерк. 37. Пос. 24б. пришавши Јерк. 45. са *и* пред *шад* у сложеном: отишавши Јерк. 44. основа *јед* још на свршетку XV вијека долази с овијем наставком, али јој се тада одбацивало крајње *д* према садашњем вр. какво има без наставка: објивши Ст. пис. 1, 70. — I. 2. улјезавши Орб. 114. улизавши Банд. 138. 200. Радн. 93. — I. 4. вргавши Радн. 49. извргавши 96. сажегавши 94. помогавши 96. остригавши Банд. 292. обукавши Пос. 25б. Радн. 92. провукавши Радн. 9. рекавши Радн. 39. 61. одсјекавши Радн. 47. 61. утекавши 54. — II. растргавши Радн. 2.

Исти облик у свакој поменутој служби долази од XVI вијека и окрњен, без крајњега *и*, па му је онда додано *а*: само окрњен долази XVI вијека само један пут: лупивш кога Зор. 3. с доданим *а* XVII вијека у два писца: рекша (како рекша, добро се могу штити) Мик. предгов. како рекша 182. заборавивша се Радн. 17. 83. озлосрдивша се (пригни убогому твоје ухо не озлосрдивша се) 97. поквасивша (ријеке остављају многе земље не поквасивша и[х]) 99. поклонивша се (сагриши пук поклонивша се јунцу) 47. намиривша 69. смутивша 48. оситивша 28. наслонивша 27. уставивша 55. 87. очиствивша 52.[1]

2. Номинални номинатив јед. женскога рода разликовао се од обичнога онако као у активнога партиципа садашњега вр.: **пришьдьши** М. 264. — Од тога је облика као и у адјектива с номинативом од прономина **ꙗ**, постајао сложени облик: **рождьшиꙗ** М. 569. мјесто такога сложенога облика налази се XV вијека као у адјектива с основом на **ја**, те је од номиналнога тако начињенога крајње *а* сажето с прономином: **ѡставша** М. 501. Послије сложени и не долази; а номинални како је једнак био с новијем номинативом мн. мушкога рода, замијенио се њим као и у оба друга рода; види напријед под 1.

3. Остали су падежи били као у адјектива, али долазе само у споменицима који су писани више црквенијем језиком или на таким мјестима у споменицима гдје се хтјело да буде према црквеном језику:[2] Генит. јед. мушкога и средњега рода номинални: **бывьша** (мјесто чега стоји **бывша**) М. 112. сложени: **ꙁабѣгшаго** Сав. 7. **бившаго** М. 400. **поүившаго** П. 16. 32. изједначен с прономиналнијем (види стр. 160): **бившега** М. 457. **поүившега** М. 52. 55. 191. 352. 499. погрјешка ће бити **поүившога** П. 10. женскога рода: **ѡставше** Пб. 55. 58. — Датив јед. мушкога и средњега рода номинални: **процвьтшꙋ** М. 133. **иꙁьвольшоү** М. 5. сложени: **отпадьшоүмоү** Сав. 7. **давьшоүмоү** 28. **сьꙁдавьшоүмоү** 17. са *о* мјесто **оү** (види стр. 164): **обновльшомоү**

[1] „сврнув шуст" Ст. пис. 1, 17. може бити да би требало читати: сврнувш уст, и то би био најстарији примјер.

[2] Што још XVI вијека има Будинић ном. јед. средњега рода: погибше 99. у њега има и другога којечега по црквеном језику.

М. 143. поучившому П. 29. изједначен с прономиналним (види стр. 164): обеселившему П. 14. поучившему М. 569. бившему П. 155. женскога рода сложени изједначен с прономиналним: бывшеи М. 100. истекшои Стар. 3, 249. — Акус. јед. мушкога рода од номиналнога бывшь сложени: бывши М. 5. средњега рода номинални: падше (падьше) М. 486. женскога рода номинални: сподобльшу М. 233. бившу М. 457. сложени: погибьшую М. 4. оставльшую М. 233.[1] — Локат. јед. мушкога и средњега рода сложени (види стр. 182-3): поучившимь М. 354. изједначен с прономиналним: прилучившемь П. 104. женскога рода сложени изједначен с прономиналним: поучившои М. 268. — Генит. мн. за сва три рода сложени: угождашихь (оугождьшихь) М. 73. изједначен с прономиналним: бившихь М. 207. — Дат. мн. номинални мушкога рода: испльньшемь Стеф. 18. сложени: оумножьшимь Стеф. 19. простившимь Сав. 11. — Акус. мн. мушкога и женскога рода сложени: погибьшее М. 6. налази се у номиналном облику и и на крају мјесто є начином споменутим напријед стр. 16: угодивши М. 295. 456. (ако није помјерени ном. мн. узет за акус. види напријед под 1), а по томе и у сложеном: погибьшиє М. 220. 282. — Инстр. мн. мушкога рода номинални: угодивши М. 260. сложени: распавшими М. 73. изједначен с прономиналним: угодившеми М. 457. окрњен и изједначен с дативом: рекшим М. 167. угодившимь М. 431. 453. — Номин. двојине мушкога рода: оженивша се М. 544.[2]

ПАРТИЦИП ПРОШЛОГА ВРЕМЕНА
АКТИВНИ ДРУГИ.

Основа му је онака каква је инфинитиву. Наставак је la, у ком остаје у словенским језицима л, а а се саставља с падежнијем наставцима као у имена којима се основа свршује на чисто а. Пред *л* од наставка отпада основи крајње

[1] Погрјешке су: сподоблашу М. 239. сподоблашую 275. сподобьшаю 260. сподоблшаю 430.

[2] Датив дв. гријешком: сьставьшеима Стеф. 27. — Од *остати* има гријешком ном. мн. мушк. осталши Пб. 53. средње: осталша Пб. 53. женско: осталше М. 361.

д и *т*, а између других сугласнијех и *л* од наставка кад за њим нема самогласнога умеће се у српском језику *а*, а *л* се и тада и кад год стоји на крају мијења на *о*, као и у другим приликама, прем да се дуго држало и непромијењено особито по неким странама; основе које се свршују на *н* или *м* (у глагола прве врсте петога раздјела) састављају те гласове с предњим самогласним пред наставком у самогласно као у инфинитиву.

I. 1. блюли М. 308. бљул Ст. пис. 2, 21. увели Н. Рањ. 88б. навел Вран. жив. 85. извео Банд. 62. изло П. 175. Збор. 33б. појил Ст. пис. 1, 254. јели Н. Рањ. 157. крали Ст. пис. 1, 157. украо Збор. 27б. крао Ст. пис. 4, 225. крал Зор. 65б. укрел Буд. 67. укрео Стар. 4, 113. одпао Ст. пис. 1, 157. пал Злат. 2б. упал Јерк. 38. упао Ст. пис. 4, 474. Јерк. 38. сео Ст. пис. 1, 155. сио Ст. пис. 1, 41. Н. Рањ. 85. Збор. 87б. Ст. пис. 3, 362. 4, 22. Гуч. 299. Банд. 141. сел Хект. 20б. обсел Вран. жив. 100. обрѣла Пб. 50.[1] срио Збор. 37. срил Хект. 24. процвала Хект. 3б. од основе шьд којом се у овом облику замјењује глагол *ити:* шли П. 23. 104. дошли Сав. стар. 4, 231. дошаль П. 9. М. 347. Вран. жив. 18. Јерк. 45. дошло М. 326. 349. Ст. пис. 4, 439. Злат. 29. Банд. 58. изшли М. 535. изашло М. 462. мимошло Банд. 91. мимошла Каш. 44. нашаль П. 109. Н. Рањ. 33б. Ст. пис. 3, 441. 4, 4. Вран. жив. 39. нашьо М. 302. нашло 394. Ст. пис. 1, 3. Град. дух. 57. обнашло М. 459. обашал Ст. пис. 3, 267. 4, 97. одашаль М. 218. одашло М. 461. Н. Рањ. 116б. одашли Банд. 46. оташао Хект. 14б. пошаль М. 218. пошло М. 458. Банд. 45. пришло М. 326. 496. Банд. 49. пришал Ст. пис. 2, 123. 3, 26. 4, 261. Банд. 15. сашал Банд. 21. у сложеном с приједлогом који се свршује на сугласно долази *и* додано пред шьд јамачно од глагола *ити* од XIV вијека: изишло П. 24. XV вијека: разишли П. 54. отишли 118. XVI и XVII вијека: изишао Збор. 112б. Каш. 9. Пос. 21б. изишла Збор. 2. Ст. пис. 4, 397. Андр. дев. 438. изишли Буд. 130. изишло Орб. 117. Јерк. 27. Каш. 61. надишла Ст. пис. 2, 471. надишли Ст. пис. 5, 66. надишал Д. Рањ. 18б. надишле Гунд. пс. 12. обишли Ст. пис. 4, 334. отишао Збор. 93б. Гуч.

[1] Писарском гријешком са ь мјесто ѣ: обрьли М. 417. Пб. 122.

42. Банд. 55. Радн. 40. отишал Вран. жив. 47. отишли Див. X. Орб. 112. Радн. 26. отишла Јерк. 37. отишле Каш. 78. сишла Ст. пис. 2, 351. сишао Банд. 156. Каш. 35. сишло Андр. нач. 38. узишао Банд. 36. узишло Каш. 111. с таким *и* долази и прости од XV вијека: ишли П. 75. али тај једини примјер тога времена није поуздан, јер може бити да стоји мјесто изъшли; поуздано долази од XVI вијека: ишли Д. Рањ. 98. ишло Див. IX. ишао Радн. 12. ишла 66. и у сложенога с приједлозима који се свршују на самогласно долази тако додано *и* од XVI вијека: проишла Стар. 4, 72. мимоишлим Буд. 123. основама које пред крајњим *т* имају још једно сугласно отпада такођер *т* пред *л*, осим кад их растављa *а*, које би се уметнуло између *с* и *л* кад би *т* и отпало: узресли Ст. пис. 1, 252. узресло Мрн. 13. изресли Стар. 3, 229. ресло Чубр. 15. кад се умеће *а*, остаје и *т:* растал Ст. пис. 4, 145. узрастал Јерк. 40. али и тада долази и без *т:* проресал Н. Рањ. 164. из облика у ком се умеће *а* па се и *т* повраћа преносили су неки писци *т* и у облике у којима се не умеће *а:* изрестла Вран. жив. 97. тако: цафтло Чубр. 15. из глаголских облика у којима се држи *д* основама на крају налази се у једнога писца XVII вијека пренесено *д* и у овај облик: поведал Вран. жив. 14. падла 89. упадла 90.[1] — I. 2. изльѣзаѡ М. 447. улјезао Н. Рањ. 76б. Град. дјев. 119. Орб. 39. улизао Ст. пис. 4, 115. улјезла Н. Рањ. 76. опузле Ст. пис. 3, 215. напузле Ст. пис. 4, 166. изнесль М. 477. понесаль М. 184. донесаль П. 42. Пб. 117. изнесал Ст. пис. 3, 357. понесал Вран. жив. 104. изнесаѡ М. 457. 466. донесло Пб. 98. Злат. 68. поднесао Н. Рањ. 131. принесао Банд. 56. Каш. 74. принесли М. 383. донесли 512. нанесла Ст. пис. 4, 313. 346. поднесла Вран. жив. 38. донесли Банд. 215. та основа и онако промијењена како се мијења у првом сложеном аористу млађем и по њему у инфинитиву прелази из инфинитива у овај облик од XV вијека: инѣль П. 33. дониѡ Пб. 51. понѣло П. 123. ѡднѣла П. 173. тако и послије: понил Ст. пис. 2, 332. поднил Ст. пис. 5, 34. Буд. 94. Злат. 82. Јерк. 69. донијел Злат. 71б. поднио Збор. 99.

[1] Што на једном мјесту у почетку XV вијека стоји ѡбрѣтли П. 32. не могу мислити да је што друго него писарска погрјешка, ако није штампарска.

Ст. пис. 3, 324. Град. дух. 58. Гуч. 182. Див. 24. Банд. 238. Андр. дев. 8. донио Каш. 94. занијела Ст. пис. 2, 16. 54. 4, 101. занила Ст. пис. 2, 334. занела Крн. 11б. донијела Ст. пис. 4, 450. 473. Гуч. 131. донили Злат. 34б. однила Вран. жив. 108. Бун. 49. понила Зор. 6. 63. поднијеле Град. дјев. 100. поднијела Гуч. 311. поднијели Орб. 250. Андр. пут 334. — I. 3. издубао Банд. 88. озебал Ст. пис. 3, 302. искубла Бун. 13. зацрпао Банд. 56. поцрпли Н. Рањ. 31. од основа промијењених као што се мијењају у инфинитиву: **жили** М. 46. П. 150. **жиль** П. 162. просула Ст. пис. 4, 101. — I. 4. **ѡдврьгло** М. 260. 431. **ѡдьврглн** М. 218. стргли Мрн. 157. **свльклн** П. 104. обукао Н. Рањ. 170б. обукал Вран. жив. 33. **рекль** М. 21. **порекаль** 219. **рекаль** П. 22. Ст. пис. 2, 54. 3, 297. Брн. 72. Вран. жив. 8. Банд. 12. **ѡдрекло** М. 230. **порекло** М. 307. **рекаѡ** М. 327. Н. Рањ. 65. Збор. 1. Ст. пис. 4, 308. Гуч. 10. Банд. 51. и од основе промијењене како се мијењала у првом сложеном аористу млађем а по њему и у инфинитиву, али само у једнога писца: рил Ст. пис. 1, 19. 33. — I. 5. пожели Н. Рањ. 143б. пожео Злат. 47. жњело Ст. пис. 2, 433. **ꙁаклео** М. 377. Н. Рањ. 117б. Банд. 62. закљел Вран. жив. 108. почел Хект. 36. Вран. жив. 37. Мрн. 165. почео Град. дјев. 3. почела Вран. жив. 30. зачела Јерк. 16. причао Хект. 15. почао Брн. 24б. зачала Ст. пис. 1, 168. Зор. 2. почала Јерк. 15. **иꙁель** П. 84. **вꙁель** П. 33. Злат. 10. вазел Д. Рањ. 6. Вран. жив. 36. **вꙁео** М. 373. 378. 380. Ст. пис. 1, 156. Град. дјев. 38. Злат. 84. Банд. 48. вазео Ст. пис. 3, 471. Злат. 57. изео Н. Рањ. 117. Збор. 45б. обујел Вран. жив. 33. пријел 24. **ели** М. 21. **вꙁели** П. 102. Н. Рањ. 92б. вазела Ст. пис. 2, 26. 4, 272. Злат. 7. Вран. жив. 57. јал Ст. пис. 1, 51. пријал Буд. 39. Вран. жив. 18. пријао Стар. 4, 118. **прияли** М. 323. П. 53. Буд. 135. Брн. 5. Вран. жив. 19. Мрн. 43. **прияло** П. 160. обујало Н. Рањ. 150. **прияль** Збор. 5. Ст. пис. 2, 6. Банд. 2. пријао Банд. 45. обујале Банд. 12.[1] — I. 6. **даль** М. 312. Н. Рањ. 226б. Ст. пис. 3, 195. Буд. 78. Вран. жив.

[1] Тај глагол, кад му основа гласи *ја*, многи узимају међу глаголе пете врсте првога раздјела (види код садашњега вр.); за то онамо иду ови примјери а може бити и гдјекоји између горњих: пријал Д. Рањ. 53б. пријали Ст. пис. 3, 216. пријала Ст. пис. 4, 74. Злат. 8б.

8. Банд. 40. **дао** Пб. 14. М. 364. Ст. пис. 1, 45. Н. Рањ. 226б. Збор. 9. Ст. пис. 5, 36. Злат. 13. Банд. 56. **биль** М. 101. Н. Рањ. 18б. Ст. пис. 3, 204. 4, 225. Д. Рањ. 10. Буд. 59. Злат. 1. Вран. жив. 45. Банд. 2. **бно** М. 101. 237. 258. Пб. 54. Ст. пис. 1, 159. 4, 221. 5, 11. Хект. 34. Зор. 32. Злат. предгов. 2б. Гуч. 23. Банд. 139. Мрн. 179. Јерк. 76. исплила Ст. пис. 2, 347. 4, 182. **стрыль** М. 158. **ѕадно** М. 411. дио Ст. пис. 3, 378. одио Хект. 25б. дила Ст. пис. 2, 46. Хект. 6б. одјела Ст. пис. 4, 260. запјели Ст. пис. 4, 312. спјела Град. дјев. 140. спил Ст. пис. 2, 80. пел Зор. 69б. пио Ст. пис. 3, 208. 410. спио Ст. пис. 3, 400. 4, 63. — I. 7. *р* се узима за самогласно, нити се шири, и то не само у основама у којима се у инфинитиву не шири: стрл Ст. пис. 4, 283. Злат. 16. отрьо Каш. 62.[1] него остаје нераширено и у онијем основама у којима се у инфинитиву шири: подврьо Див. 20. раздрьо Збор. 59. Ст. пис. 5, 31. Банд. 51. 163. пождрьо Н. Рањ. 148б. Банд. 216. умрл Злат. 16. Вран. жив. 47. Банд. 70. умрьо Н. Рањ. 111. Збор. 51б. Ст. пис. 2, 407. 4, 473. Град. дјев. 140. Злат. 16. Див. 24. Банд. 49. Бун. 43. Пос. 12б.[2] допрьо Злат. предгов. прострьо Ст. пис. 1, 51. Н. Рањ. 76б. Банд. 118. обастрьо Банд. 220. — II. побигнуле Вран. жив. 58. изгинуло Н. Рањ. 42б. погинуо Банд. 49. **гынвла** П. 87. пригнуо Ст. пис. 3, 475. нагнуо Банд. 139. гануо 49. издахнуо Збор. 84. Каш. 71. двигнуо Град. дјев. 62. Мрн. 130. двигнули Каш. 37. уздигнуо Банд. 125. раскиднуо Мрн. 130. ускрснули Н. Рањ. 123. ускрснул Вран. жив. 10. ускрснуо Банд. 139. умкнула Див. X. узмакнула Див. X. паднул Ст. пис. 5, 39. паднуо Ст. пис. 2, 512. паднули Хект. 14. споменуо Ст. пис. 2, 483. пукнуло 496. саснуо Вран. жив. 51. **посегнвѡ** М. 462. посмагнули Радн. 85. достигнуо Ст. пис. 4, 477. такнуо 136. отврднул Ст. пис. 5, 35. **тегнвѡ** М. 367. притиснул Ст. пис. 1, 80.

[1] Да *р* и пред *о* остаје самогласно (чега ради за њим стављам ь) потврђује се тијем што неки писци пишу: **раѕдаро** Збор. 59б. **вмаро** Збор. 51б. 64б. 67. 71. 96. Див. 24. **подваро** Див. 20. razdaro Банд. 163. prostaro 118. razdarho 51. pož   darho 216. umarho 49. 52. 67. **вмархо** Пос. 12б. umrao Банд. 271.

[2] Што на једном мјесту има **вмрео** М. 527. ту *е* нема ништа са *е* које је у инфинитиву, него вриједи онолико колико у **нашео** у истом споменику.

отиснула Андр. дев. 103. притискнула Вран. жив. 12. у глагола ове врсте може основа у овом облику бити и без свога наставка *-ну-*: побигле Вран. жив. 58. повело Ст. пис. 2, 200. свехла Ст. пис. 4, 291. обисле (гране сухе) Ст. пис. 3, 253. **погибли** П. 47. 115. **иꙁъгиблє** Пб. 80. погибле Н. Рањ. 46б. погибло Ст. пис. 4, 21. Банд. 34. изгибло Брн. 20. згибал Ст. пис. 1, 214. погибал 219. изгибал Јерк. 10 . погибао Збор. 2б. 30б. Јерк. 38. уздахал Ст. пис. 2, 412. задахла Ст. пис. 3, 437. **двигаль** П. 88. Ст. пис. 1, 43. Злат. 18. двигао Ст. пис. 4, 422. Јерк. 38. уздигао Банд. 125. **двигла** М. 338. **подвигли** П. 133. двигли Злат. 84б. клекао Збор. 114б. размакла Злат. 7б. одникао Ст. пис. 4, 105. присахал Ст. пис. 1, 292. усахал Ст. пис. 2, 412. 427. 460. присахло Гуч. 104. стискао Збор. 67б. потискли Ст. пис. 3, 60. стискла Крн. 3. стисли Д. Рањ. 108. 142. стисле Злат. 87б. — III. 1. имил Ст. пис. 2, 322. имили Хект. 29б. имио Брн. 5б. Мрн. 101. разумио Збор. 62б. разумјели Н. Рањ. 126. — III. 2. бдјели Ст. пис. 4, 306. видио Збор. 94б. Хект. 20. видјели Н. Рањ. 21. изаврил Ст. пис. 4, 57. изврјела 57. назрио Андр. пут 299. назрјела Ст. пис. 2, 487. **живѣль** П. 32. поживил Ст. пис. 2, 9. живио Ст. пис. 1, 128. 4, 303. живјела Ст. пис. 4, 242. Гуч. 288. **хотиѡ** М. 445. Н. Рањ. 43б. Хект. 9. хотјели Н. Рањ. 87б. **хьтєль** М. 36. хтио Н. Рањ. 230. Хект. 19. процтјеле Н. Рањ. 186б. процтио Ст. пис. 4, 30. процтјела 30. цафтил 145. процаптио 30. процаптил 57. од глагола ове врсте који има садашње вр. без наставка у основи: **ꙁаповидѣль** П. 52. **ꙁаповедєѡ** П. 175. заповидио Н. Рањ. 48. сповидио Н. Рањ. 75. Збор. 35. исповидио Н. Рањ. 14б. Гуч. 43. **повидѣли** П. 45. сповидјели Н. Рањ. 75. исповидјела Андр. пут 54. како је тај глагол у садашњем вр. био једнак с глаголом *јести*, налази се у једнога писца изједначен с њим и у овом облику: вил Ст. пис. 2, 111. — IV. **ȣчиниль** М. 219. говорил Н. Рањ. 178. бугарил Хект. 36б. водил Буд. 85. скупил Вран. жив. 7. заборавил Банд. 39. прогонил Гунд. пс. 35. **кȣпио** М. 102. **ȣчинио** 261. 283. чинио Ст. пис. 1, 148. говорио Н. Рањ. 22. Хект. 9. — V. 1. **ималь** М. 311. питал Вран. жив. 21. **слȣшао** М. 307. **имаѡ** 327. сисао Н. Рањ. 60. — V. 2. **ȣписаль** М. 298. послал Н. Рањ. 226. **ꙁаписао** М. 306. **послао** М. 367. Н. Рањ.

43б. — V. 3. посијал Н. Рањ. 33. дозвал Вран. жив. 9. ѹсньѡ М. 466. ѕвлѡ М. 544. покајао се Ст. пис. 1, 303. обрао Брн. 3б. изарнали (изагнали) Банд. 65. појал (canere) Д. Рањ. 11. — VI. показоваль М. 420. војевал Вран. жив. 12. даровао М. 258. целовао Н. Рањ. 58б.

Пред крајњим *о* посталим од *л* кад стоји *а*, налази се кад кад изједначено с њим и сажето у дуго *о* од XV вијека, и то не само у пјесмама: најстарији је примјер: ждего М. 464. тако и послије: I. 1. дошо Н. Рањ. 208. Ст. пис. 4, 429. Андр. пут 328. — I. 4. пореко Ст. пис. 4, 249. реко Бун. 7. Андр. дев. 8.[1] помого Мик. 680. Андр. дев. VI. — I. 6. до Бун. 31. Андр. пут 80. зно Ст. пис. 4, 246. Бун. 31. — II. диго Ст. пис. 5, 80. Андр. пут 82. — III. 2. настојо Ст. пис. 4, 417. 5, 11. Андр. дев. 53. — V. 1. погледо Гун. пс. 27. сазидо 27. имо Ст. пис. 5, 3. надо се Ст. пис. 5, 8. сачуво Андр. дев. 14. уфо Ст. пис. 5, 77. — V. 3. обро Гунд. суз. III, XXXVI. Андр. пут 405. зво Андр. пут 78. — VI. вјерово Андр. дев. 82. помилово Гунд. суз. предгов.

По неким се странама *л* стојећи на крају може и одбацити као и у другим приликама (види стр. 68), и то од XV вијека: има Пб. 119. пита Пб. 120. и послије: I. 1. набо Стар. 1, 231. приша 228. — I. 4. мога Брн. 2. — I. 5. прија Стар. 1, 227. — I. 6. би Стар. 1, 230. позна Радој. 40. — I. 7. умр Брн. 69б. — III. 1. достоја Стар. 1, 223. лежа 234. — IV. сагриши Стар. 1, 230. скупи Брн. 71б. љуби Стар. 1, 228. исправи Мрн. 40. пусти Стар. 4, 117. остави Ст. пис. 3, 201. сатвори Ст. пис. 4, 206. чуди Ст. пис. 1, 122. зачуди Стар. 1, 231. — V. 1.ваља Ст. пис. 1, 123. обећа 121. 4, 225. кара Стар. 1, 228. слиша Мрн. 31. — V. 2. писа Стар. 1, 235. — VI. благова Стар. 1, 228. поштова 228.

Тако окрњеном опет се од XVI вијека додаје *а* (као у генитиву мн.), ако се већ не свршује на тај глас, па се и зијевање које би настало кад кад укида гласом *ј*: I. 5. узеја (vzegia) Радој. 38. — I. 6. биа Зор. 3. Мрн. 95. ужиа Зор. 3. сакрија Крн. 20. дија Радој. 14. — I. 7. умрьа Вран. жив. 53. 65. Банд. 68. 70. — III. 2. хотиа Мрн. 91. хтиа 72.

[1] Што има: рек би Ст. пис. 5, 72. ту као да се таково *о* одбија.

дојаздиа 57. — IV. довршиа Мрн. 143. сагришиа Стар. 1, 228. скусиа Зор. 70б. сложиа 5б. 13б. 20б. подложија Радој. 10. помолија 9. чиниа Мрн. 172. учинија Радој. 9. 10.

ПАРТИЦИП ПРОШЛОГА ВРЕМЕНА

ПАСИВНИ.

Основа му је онака каква је инфинитиву. А три су наставка: **ana, na и ta.** Првому наставку прво **a** гласи у словенским језицима *е*, а задње се **a** у сва три наставка слаже с падежнијем наставцима као у адјектива у којих је основа на чисто **a.** Први наставак долази глаголима прве врсте осим онијех којима се основа свршује на *а*, и глаголима друге и четврте врсте; други наставак долази глаголима прве врсте којима се основа свршује на *а*, глаголима треће врсте и пете и шесте; трећи наставак долази неким глаголима прве врсте, свјема друге врсте и врло ријетко још којему.

А. Наставак **ana**: I. 1. заведен Ст. пис. 1, 24. **ѹкраденъ** М. 102. заседени Ст. пис. 1, 22. подседена Крн. 14б. обсједени Андр. дев. 173. сметене Злат. 24б. чтене Ст. пис. 3, 250. чтено Д. Рањ. 56б. **поѹтенъ** М. 217. 515. **поѹтене** П. 145. почтено Н. Рањ. 13. Збор. 100. почтене Ст. пис. 1, 3. почтен Ст. пис. 2, 107. 3, 200. 4, 185. 5, 12. почтена Д. Рањ. 3б. Град. дјев. 79. почтено Хект. 27. Зор. 34б. Стар. 3, 308. непочтено Буд. 57. почтен Злат. 90. Крн. 9б. почтене Бун. 24. почтена Каш. 26. почтено Андр. дев. 14. поштен Ст. пис. 1, 149. 4, 266. поштени Ст. пис. 5, 29. поштена Зор. 43б. поштен Вран. рјеч. 44. жив. 40. непоштено Див. 7б. поштену Каш. 92. поштена Радн. 27. од основе **шьд** с промјеном гласа *д* на *т* иза *ш* (тако бих рекао да је): наштен Н. Рањ. 199. 227б. (види и под В.) — I. 2. **довеѕена** П. 12. **поврьѕено** Пб. 74. **принесенихъ** М. 380. донесено Збор. 8б. разнесене Хект. 17. однесена Збор. 60б. принесена Гуч. 80. донесен Орб. 235. понесен Банд. 45. принесено Каш. 14. поднесене Андр. дев. 159. однесена Радн. 70. (види и под В.) спасени Ст. пис. 1, 240. спасен Ст. пис. 5, 56. Хект. 30. Банд. 295. спасено Каш. 48. спасен Андр. дев. 28. Радн. 62. — I. 3. дубен Вран.

рјеч. 38. издубена Каш. 65. удубену Пос. 39б. оскубена Ст. пис. 3, 324. Јерк. 58. оскубене Каш. 46. тепен Банд. 27. распен (т. ј. расут) Крн. 21б. распене (циђ мене распене, т. ј. расуте) Крн. 22б. (види и под В.) — I. 4. гласови *г*, *к*, *х* на крају основе мијењају се пред *е* од наставка на *ж*, *ч*, *ш*: бржен Ст. пис. 1, 5. **крьжень** П. 115. Ст. пис. 1, 240. одвржени Н. Рањ. 119. вржен Збор. 88б. Гуч. 191. Вран. жив. 72. завржен Орб. 285. вржен Банд. 125. вржене Јерк. 33. разврżене Андр. пут 64. завржен Радн 4. **раждеженьна** М. 109. раздежене Н. Рањ. 123. раждежене Збор. 162. здежено (сажежено) Збор. 8б. раждежена Андр. пут 404. поможени Збор. 114. Гуч. 7. поможен Брн. 2. Орб. 126. Каш. 116. Радн. 10. с промјеном гласа *ж* на *р*: приморен Гуч. 248. **стрежени** М. 37. стржен Банд. 211. обучен Н. Рањ. 98. Радн. 80. **реченога** М. 235.[1] — I. 5. **ꙁанмене** М. 493. **ꙁанменѣхь** П. 176. најмено Ст. пис. 3, 213. надмена Збор. 110. надмен Ст. пис. 1, 49. 4, 85. 445. Гуч. 202. (види и под В.). — I. 6. *и* на крају основе пред *е* од наставка цијепа се у **ь**ј, од чега у српском језику отпада **ь**: **вбѣни** П. 43. **вбѣнога** П. 91. **раꙁбѣна** П. 115. **пораꙁбѣна** М. 498. бјен Ст. пис. 1, 143. бјена 83. убјена 89. бјен Ст. пис. 2, 383. прибјен Ст. пис. 3, 317. побјен 318. убен (читај убјен) Стар. 3, 273. убено (читај убјено) 292. разабен (разабјен) 309. разбјена („razbyena") Јерк. 46. *и* на крају основе постало од **u** стојећи иза гласа у ком је *ј* цијепа се пред *е* од наставка у **ьв**, од чега **ь** у српском језику отпада: **ꙁашвень** Пб. 74. швено Ст. пис. 4, 109. швене Каш. 63. швену 66. 86. **ы** на крају основе постало од **u** цијепа се пред *е* од наставка у **ъв**: **скрьвеньное** М. 91. **скрьвень** М. 108. **скрьвено** П. 56. 140. покрвена Стар. 4, 84. исти се глас и шири у *ов*: скровену Н. Рањ. 40. Ст. пис. 2, 11. скровена Ст. пис. 2, 418. 3, 100. 4, 116. 5, 18. скровен Д. Рањ. 1. скровена Град. дјев. 146. скровено Хект. 27. Буд. 108. Злат. 15б. скровене Гуч. 1. скровено Орб. 2. скровен Гунд. пс. 42. скровена Каш. 112. скровене Андр. пут 124. **ю** замијењено иза гласа у ком је *ј* гласом **оу** цијепа се у **ьв**, од чега отпада **ь** у српском је-

[1] Што има **речени** М. 235. **непорьченѣмь** П. 175. јамачно је тако гријешком писарском.

зику: **ѵкено** П. 9. 122. *у* се шири у *ов:* **отровень** Стар. 3, 326. исти вокали остају и непромијењени (управо враћају се у позније вријеме из глаголских облика у којима се не мијењају) а тако и други, те се зијевање које би настало између њих и наставка укида а) гласом *ј*, који се више пута и не пише: **раꙁьбиѥнь** Пб. 102. **раꙁбиена** М. 510. убијени Ст. пис. 4, 464. разбиен Стар. 3, 301. разбиен Вран. рјеч. 91. пробијена Вран. жив. 50. биен Гуч. 189. прибијене Каш. 46. б) гласом *в:* забивен (**би-**) Ст. пис. 3, 359. 453. пробивена Вран. жив. 50. придобивене (**бы-**) Град. дјев. 36. придобивен Радн. 59. бривеном Мрн. 33. скривена Ст. пис. 1, 116. Н. Рањ. 37. покривен Збор. 76б. Хект. 25б. одкривено Град. дух. 85. скривено Збор. 53. сакривен Вран. жив. 17. откривен Орб. 11. сакривена Банд. 168. покривене Гунд. пс. 6. одкривена Јерк. 87. скривен Каш. 92. сакривена Андр. пут 398. покривено Радн. 73. сливени Вран. жив. 35. обливену Бун. 43. **сьшивень** Пб. 61. ушивен Зор. 65. шивена Банд. 105. чувен Н. Рањ. 25. Орб. 237. Каш. 47. одјевена Збор. 7б. Ст. пис. 3, 416. 5, 39. одивен Хект. 25б. одивена Вран. жив. 16. одивен Банд. 172. Јерк. 50. одивени Радн. 73. у глагола **бꙑти** налази се једном XVII вијека и од основе раширене као у садашњем вр.: добудени Вран. жив. 9. а један пут и изједначен с глаголима четврте врсте: забљен Вран. жив. рјеч. 68. — I. 7. глас се *р* или узима за сугласно као у садашњем вр.: прождрени Орб. 154. потрено Н. Рањ. 35б. стрене 28б. сатрен Ст. пис. 2, 514. потрени Ст. пис. 3, 137. отрено Град. дух. 19. сатрено Злат. 18. сатрен Гунд. суз. III, LIX. стрену I, LXXI. трене Бун. 43. потарене Јерк. 57. или се узима за самогласно те се зијева ради умеће *в:* сатрвен Н. Рањ. 101. стрвен Зор. 62. трвени Банд. 244. (види и под В.) — II. основа мјесто наставка **нѫ** (na-n) који има у инфинитиву, има наставак **ноѵ** (nu), ком се крајње **оѵ** пред **є** шири у *ов*, али само у прва времена: **ѡтрьновень** М. 15. **потькновеньноѵ** М. 75. 124. основа долази и без наставка који има у инфинитиву, те се изједначује с основама у глагола прве врсте које се свршују на сугласно: тако се налази у гдјекојих глагола свега времена: **раскидени** М. 477. Злат. 72б. **постижени** Сав. стар. 4, 230. спрежен Зор. 25. протежен Брн. 66б. уздижена

Андр. пут 99. потиштенијех Гуч. 202. потиштен Орб. 190. Гунд. суз. III, LXXXI. потиштена Бун. 31. Каш. 33. потиштеној Андр. пут 26. (види и под В.) — IV. крајње се *и* од основе пред *е* од наставка мијења на *j*, те се с предњим гласовима слаже по својим законима: благословєнь М. 111. Ст. пис. 1, 180. Н. Рањ. 18б. благословљени Збор. 176. Стар. 4, 117. Каш. 40. благословљено Брн. 43б. благословљен Вран. жив. 81. благосовљен Збор. 34. Банд. 5. обишен Вран. жив. 10. възвраћєнє М. 486. повраћен Буд. 4. невръгєнь М. 23. задњена Хект. 31. удрен Ст. пис. 1, 254. удрена Хект. 21. Радн. 59. ожалоштени Банд. 33. 84. примлюєнь П. 32. Ст. пис. 2, 435. обујмљен Збор. 130. Гуч. 155. слимљена Андр. пут 100. покријепљено Гуч. 104. ускришена Јерк. 78. крштени Див. 15б. крштена Орб. 264. омаштен Ст. пис. 3, 137. помирен Буд. 4. опаљен Вран. жив. 72. оплажене Ст. пис. 3, 10. приправљен Збор. 48. направлюєна М. 302. испралєни М. 510. ѡпралюєнь П. 89. прошћено М. 385. напуњени Н. Рањ. 168. пуштена Злат. 88. одпуштене Гунд. пс. 5. запушћен Вран. рјеч. 28. допушћено Јерк. 15. израмљен (изравњен) Андр. пут 1. посагєно М. 46. слобођен Град. дјев. 38. ослобојена Зор. 64б. поставлюєнь Пб. 66. ѡставлюєна П. 77. састалюєна М. 220. 235. посталюєнь П. 71. Пб. 104. сталюєно П. 126. остаљена Збор. 101б. стаљену Хект. 7б. стаљен Див. 22. ѡсъгєнь М. 206. оскврњена Глав. 21. оцкврњено Ст. пис. 1, 4. Град. дјев. 154. оцкврњенога Гуч. 11. оцкврњеному Див. 34. оцкврњена Вран. жив. 49. Орб. 106. Каш 121. сатворен Гуч. 10. потврьћєно М. 288. потлєно М. 562. ухићена Зор. 105б. причешћен Гуч. 11. очиштен Н. Рањ. 61. Банд. 51. очишћен Вран. жив. 18.

У глагола четврте врсте *л* које им се у основи између крајњега *j* и предњега *б*, *в*, *п* умеће, гдје гдје се опет и избацује од XVI вијека: пољубјени Ст. пис. 3, 257. љубјен Ст. пис. 5, 3. љубјена Гунд. пс. 41. раставјен Ст. пис. 4, 320. купјен 239. склопјен 202. — У писаца који су писали говором у ком *ђ* гласи *j* или који су се тога говора у гдјечему придржавали налази се *дј* мјесто *ђ* или мјесто *j* тога говора, које се у њих такође находи (види и на стр. 307-8): наредјен Буд. 12. осудјен 11. увридјеному 143. потврдјена Брн. 22. родјен Вран. жив. 16. 21. одсудјени 19. родјени Банд.

12. наредјену Каш. 93. а неки су према овој замјени замјењивали и ћ гласовима *тј*: ротјен Вран. рјеч. 52. крстјена Вран. жив. 78. — Од почетка XVI налази се овај облик и без *ј* на крају основе посталога од *и* а по том и без промјене предњих сугласнијех, али врло ријетко: најстарији је примјер: очистени Н. Рањ. 73б. гдје врло лако може бити и писарска погрјешка;[1] по том се находи: уресен Ст. пис. 2, 351. 367. Брн. 11. уресена Каш. 81. водена Стар. 1, 223. очистен Град. дух. 24. частено Д. Рањ. 72б. 151б. допустена Гуч. 3. ошћетен Буд. 104. крстен Каш. 97. омастене 111. навистену 105. очистено Банд. 127. раздрпена Каш. 99.

У гдјекога писца XVI и XVII вијека налази се гдјекоји глагол прве врсте пренесен у овом облику међу глаголе IV врсте: пробођена Град. дјев. 114. пробођени 182. украђен Мик. 722. искубљен Мик. 143.

Б. Наставак **па**: I. 6. у глагола којима се основа свршује на *а:* дан Ст. пис. 2, 215. дано Брн. 29б. Злат. 26б. издан Буд. 123. дан Мик. 55. знано Град. дјев. 127. незнани Буд. 91. знан, познан Мик 875. (види ниже код пете врсте) — III. **видѣни** П. 46. видјен Н. Рањ. 52б. 121б. 125б. **виднѣно** Збор. 71. видјене Град. дјев. 158. видин Хект. 35. видјенога Гуч. 85. невидјен Злат. 37. Гунд. пс. 41. невидини Банд. 111. видјен Банд. 120. видјенијех Андр. дев. 143. ненавидјен Збор. 20б. Гуч. 141. ненавиден Брн. 46б. изгорјене Гунд пс. 24. разгорјена Андр. нач. 25. желином Ст. пис. 1, 195. **желнено** Збор. 98б. желинога Зор. 7б. 53. желину 10. 66б. желино Брн. 12б. Јерк. 32. зазрено Град. дјев. 78. мнину Ст. пис. 1, 87. стрпина Ст. пис. 1, 174. устрпин 154. устрпјен Н. Рањ. 37б. стрпјено Ст. пис. 3, 385. 4, 73. од основе **вѣдѣ**: **виднѣно** П. 10. **ȥаповѣдѣно** М. 513. споvијен Ст. пис. 1, 149. споvидјен Н. Рањ. 20. заповидјено Н. Рањ. 41б. Збор. 122б. Град. дјев. 28. споvидјено Збор. 72б. исповидјен Гуч. 11. али глаголи ове врсте од свршетка XV вијека прелазе у овом облику као и у имперфекту међу глаголе четврте

[1] Што има XV вијека **потврьдено** М. 300. ту је јамачно само написано *де* мјесто *ђе*, као и у **толикоде** на истој страни, као што и у **утврьдиенниемь** стоји **дие** мјесто *ђе* у истом споменику.

врсте, те имају као они (види под А); најстарији су примјери: жељеном Ст. пис. 1, 195. стрпљено 228. а послије: вијене Јерк. 54. виђена Радн. 46. жељени Зор. 20б. жељен Град. дух. 20. Вран. жив. 71. жељену Банд. 266. жељено Радн. 42. жуђени Ст. пис. 4. XI. Д. Рањ. 73. Злат. 28б. Гуч. 275. Гунд. пс. 44. пожујени Јерк. 85. жуђено Андр. дев. 84. стрпљенијем Ст. пис. 4, 54. стрпљен Ст. пис. 5, 50. стрпљено Гуч. 209. устрпљена Јерк. 96. трпљене Андр. дев. 159. хоћен Радн. 2. заповиђене Радн. 34.[1] — V. 1. zlamenan М. 280. впкана П. 14. прјеповиједано Н. Рањ. 89б. — V. 2. везан Буд. 85. обезан Хект. 5. писано Н. Рањ. 84. — V. 3. изабрань М. 104. прогнан Вран. жив. 37.[2] зван Злат. 14. у глагола који иначе иде овамо налази се и од основе какву би имао у првој врсти: ненадину Ст. пис. 1, 52. ненадино Јерк. 47. — VI. чтован Ст. пис. 1, 5. почтованому 3. почтована Збор. 90б. Брн. 2. почтован Зор. 75б. Стар. 3, 257. Гуч. 34. почтовани Злат. 36g. штована Стар. 1, 221. поштован Зор. 8. поштовани Вран. жив. 44. поштоване Банд. III. поштована Радн. 4.

В. Наставак **ta**: I. 1. од основе шьд налази се до краја XVII вијека, а није свагда пасивнога значења: дошасти Ст. пис. 5, 78. дошаста Радн. 71. мимошастих Буд. 3. нашаст Н. Рањ. 20б. нашаста Збор. 89б. нашаст Гуч. 167. нашасте Буд. 107. нашаст Вран. жив. 16. Банд. 83. Јерк. 10. Пос. 24. Радн. 78. изнашасте Град. дјев. 121. изнашаста Орб. 67. изнашастих Банд. 42. обашаст Радн. 26. прошастијех Андр. пут 52. Радн. 48. — I. 2. од основе нес промијењене као у инфинитиву од свршетка XV вијека: узниту Ст. пис. 1, 64. узнит Зор. 35. однито Буд. 138. — I. 3. од основе съп промијењене као у инфинитиву: расуто Радн. 65. — I. 5. проклет Буд. 85. пропет Вран. жив. 10. изажет Мик. 151. вазето Буд. 71. вазет Вран. жив. 23. узет Мик. 753. изета Збор. 100. Д. Рањ. 77. изете Ст. пис. 5, 3. обујат Н. Рањ. 157б. Вран. жив. 17. Банд. 15. обујет Вран. жив. 41. отет Мик.

[1] Гдјекоји писци који су писали говором у ком *ђ* гласи *ј* имају и у тијех глагола кад кад *дј* мјесто *ђ* или мјесто свога *ј*: видјен Вран. жив. 45. Каш. 15.

[2] Налази се као и у инфинитиву (види стр. 253) према садашњем вр. промијењено *г* у *ж*, па у *р*: изарнан Банд. 31. 64.

392. однет Н. Рањ. 101. појата Зор. 15. приꙗть П. 143. пријато Н. Рањ. 143б. пријати Хект 35. пријат Вран. жив. 71. пријата Глав. 30. снете Ст. пис. 1, 78. надут Ст. пис. 4, 85. Вран. жив. 30. — I. 6. дат Н. Рањ. 156. Мик. 59. дата Град. дух. 72. Банд. 5. датијех Гуч. 46. завита Банд. 10. обить Сав. 11. повита Н. Рањ. 21. повите Хект. 43. свит Н. Рањ. 130. залите Хект. 43. полита Вран. жив. 90. пролиту Ст. пис. 4, 383. Андр. дев. 43. пролита Банд. 13. слитим Буд. 67. улита Н. Рањ. 145. дит Ст. пис. 1, 75. здиту Ст. пис. 1. 64. пета Зор. 16. и од основе бы: в комь є бить вписань покладь М. 508. бито взето П. 50. 166. бита дана Пб. 119. бита взета П. 55. заведен бит Ст. пис. 1, 24. бито учињено Град. дух. 74. свит је створен бит Хект. 19. власт бита је дана Орб. 229. добито Андр. пут 291. — I. 7. придрьть П. 61. раздрьта М. 510. продрте Збор. 138. одрта Бун. 21. упрте Збор. 119. прострта Ст. пис. 4, 437. настрте Зор. 67б. прострту Банд. 90. прострт Гунд. суз. III, LXXXV. прострта Бун. 21. прострт Андр. дев. 44. сатрт Ст. пис. 4, 432. — II. увезнута Гунд. суз. I, XXXIV. сагнут Ст. пис. 5, 61. пригнути Збор. 96. ганут Мик 99. уздвигнут Гуч. 240. двигнут Орб. 57. Мик. 93. уздигнут Банд. 15. Андр. нач. 37. замкнута Ст. пис. 4, 137. Злат. 61. такнут Н. Рањ. 115. потиснвти М. 371. стиснут Н. Рањ. 69б. стиснута Д. Рањ. 84б. притиснут Злат. 79б. притиснута Брн. 5б. стиснути Орб. 152. притискнут Град. дјев. 74. потискнут Гуч. 191. и од основе *мину:* минвтога М. 380. минуте Ст. пис. 3, 149. 4, 26. минутих Банд. V. — Од глагола осталијех врста врло ријетко: III. видито П. 143. мнит Ст. пис. 1, 89. 143. IV. примить П. 126.

Како се по неким странама гласови *н* и *м* на крају замјењују, налази се кад кад и у овом облику *м* на крају мјесто *н:* познам Д. Рањ. IX. послам Вран. жив. 72. посвећем Буд. 81. изличем Брн. 12б. смућем Стар. 1, 221. мучем Банд. 133. постављем Банд. 259.

ДОПУНЕ И ПОПРАВЦИ.

Страна 9, врста 19. додај: **тепьүн** М. 85.

Стр. 20, вр. 11. додај: и одбацивши *б* а задржавши *в:* љуве Ст. пис. 2, 103 у дну.

Стр. 26, вр. 5. мјесто „Ст.“ треба Стеф.; мјесто „Д.“ треба Дом.

Стр. 26, вр. 7. иза „средњега“ додај: рода.

Стр. 26, вр. 10. мјесто „Ст.“ треба Стеф.

Стр. 31, вр. 18. додај: **конѡ** П. 56. М. 417.

Стр. 42, вр. 8. додај: и у адјектива: **милостиню божиимь** М. 469.

Стр. 43, вр. 19. мјесто „до“ треба од.

Стр. 45 у дну додај: мјесто инстр. јед. налази се датив, прем да врло ријетко: меу пуку неверному Вран. жив. 40. испореди дат. мн. на стр. 97.

Стр. 54, вр. 26. код **дьнє** додај: гдје ће основа бити на сугласно а наставак **і** ослабио у *е*.

Стр. 56, вр. 10. „рами“ припада међу ријечи с основом на **а**, те треба премјести на стр. 47.

Стр. 61, вр. 4. мјесто **ѵүнналүѣю** М. 79. треба: **ѵүнналүьє** П. 79.

Стр. 61, вр. 9. додај: двадесет и четири старце падоше Н. Рањ. 199. двадесет и четири старце поклањаху се Н. Рањ. 199б. испореди на стр. 65. **людє**.

Стр. 63, вр. 30. додај: тако и између ријечи средњега рода с основом на сугласно прешавши овамо: копили Ст. пис. 3, 229.

Стр. 65. вр. 1 и 2. **Конавлє** и **Конавли** не ће бити с основом на **ја**: Вук у рјечнику има „Конавље n.“, али како ми каже један пријатељ, сада се зову Конавли и Конавле, ген. Конавала, дат. Конавлима; по том у неким падежима треба то име премјестити међу ријечи с основом на чисто **а**, али међу женске, а у неким међу ријечи с основом на **і**, јер да је било женскога рода, о том рекао бих да нема сумње: **прѣ мєрє сѵ Конавли нашє билє** П. 173. види у мом рјечнику.

Стр. 88, вр. 24. мјесто XV треба XVI.

Стр. 90, вр. 22. додај: охохо (т. ј. охо, охол) Пос. 4.

Стр. 92, вр. 4. додај: **ѵнѵүнє** М. 33.

Стр. 95, вр. 35. иза „мацедонам“ додај: (читај: мацедоњам).

Стр. 96, вр. 26. иза „још“ додај: XIII вијека: **вѣкома** у св. Саве типику хиландарском Г. 24, 224. и од снимка на другој страни пошљеднега листа.

Стр. 97, вр. 4. додај: двима дитићи Ст. пис. 4, 294 у дну.

Стр. 105, вр. 17. додај: **Дєѵанє** М. 92.
Стр. 106, вр. 4. додај: **що има три рогови** М. 127.
Стр. 108, вр. 24. код **Конавли** додај: М. 188. 292.
Стр. 113, вр. 12. „роди“ поправи: ради.
Стр. 123, вр. 32. мјесто „От.“ треба: Ст.
Стр. 154, вр. 32. код „ниш̓ье“ додај: у говору у ком се гласови *шт* замјењују гласовима *шћ* (ташћ, ишће), замијенили су се и у тој ријечи, па се иза *ћ* промијенило *о* на *е*.
Стр. 158, вр. 15. иза 84. додај: а
Стр. 167, вр. 29. мјесто 4. треба 5.
Стр. 175, вр. 21. **добровачьцѣмь** поправи: **дȣбровачьцѣмь**.
Стр. 183, вр. 15. **дүховномь** поправи **доүховномь**.
Стр. 239, вр. 27. додај: три сире Ст. пис. 5, 187.
Стр. 240, вр. 3. додај: четр Ст. пис. 5, 312.
Стр. 240, вр. 27. додај: с онијем тријема Ђам. 13б.
Стр. 244, вр. 4. додај: триес Ст. пис. 5, 126.
Стр. 244, вр. 15. додај: и окрњено као у акус. јед.: дваес Ст. пис. 5, 185.
Стр. 266, вр. 13. додај: пријам Ст. пис. 4, 72. 89.

3 2044 011 467 917